תלמוד בבלי · אחרונים

לשמוע בלמודים

רבי יצחק אליהו לנדא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

לשמוע בלמודים

רבי יצחק אליהו לנדא

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/לשמוע-בלמודים/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פתח דבר 4
השמטה ברכות ד' נ"א ע"ב 7
מסכת ברכות 7
מסכת שבת 58
מסכת עירובין 103
מסכת פסחים 117
מסכת יומא 142
מסכת סוכה 160
מסכת ביצה 174
ירושלמי פאה 179
ירושלמי דמאי 179
ירושלמי כלאים 180
ירושלמי תרומות 181
ירושלמי בכורים 181
מסכת ראש השנה 182
מסכת תענית 199
מסכת מגלה 227
מסכת מועד קטן 248
מסכת חגיגה 261
מסכת שקלים 280
מסכת יבמות 281
מסכת כתובות 293
מסכת נדרים 302
מסכת נזיר 311
מסכת גיטין 312
מסכת סוטה 319
מסכת קדושין 346

פתח דבר

נודע תהלוכות באורי אשר הכינותי בעזר חצור על תנ"ך וסדר התפלה ותנא דבי אליהו' והמכילתא ומסכת סופרים ומס' דרך ארץ לא הלכתי בגדולות לבנות בצורות בשמי הפלפול ומגדול הפורח בחריפות גם לא מטה דגלי להסתפק בבאורי המלות לבדנה מבלי שימת לב לשינויי הגופים להלביש לגבר שמלת אשה וכלי גבר לאשה ולשינוי עתים וחלופי הזמנים ולשום מרבית העם כאיש אחד וכאלה אך תמכתי אשורי במיצוע הדרכים לבל יעדף בהמאמר כפילת הדברים ולכל יחסר בו המזג די צרכו ליישר מעקשי השינויים במובן פשטי מושכלי לבל יהיו לשמצה לעדת הנוגנים:

באשורי אחזה רגלי תבונתי גם עתה הפעם לבאר אגדות חז"ל במאמרי התלמוד מהחל עד כלה כפי רוח תבונתו הנני החונן לאדם דעת להשכיל דברי חכמים וחידותם לכל רואה אותם לחשתיל כונת המאמר כמליצת הדכרים להעטותם מחלצות במעיל הוד והדר תחת רוח כהה ובלויי הסחבות אשר מכחישי חכמתם שמו עליהם וילעגו למו' להראות כי יפעת דבריהם נוסדו לתלפיות על רצפת לשון המקרא ומתכונת הפסוקים דלה דלו:

ואם אמנם כי מודעת אשר דברי האגדות נוסדו על מוסדי חכמת האמת וראשם מגיע השמימה בדברים העומדים ברומו של עולם וכל דבריהם המה מליצות חדות מלבושי תעלומת חכמה כמו מסוה על פני קרון אור החכמה העליונה ומי יבוא בסודם לגשת פגימה בקודש לא לנו קצרי המדע האחוזים בסכך חבלי הזמן לעלות דשיא כונתם הקדושה הירמוס ארמון מלך מחזיק בפלך היעוף קצוץ כנפים רוח שמים הנסחרות לקדושים אשר כארץ והנגלות אנו ולבנינו להבין ולהשכיל כי גם מובן הפשטי רפודים על רצפת החכמה והמדע:

מה נואלו המלעיגים בגאוה ובוז מאגדת חז"ל המה כמו עיור עינים אשר ישחק מזוהר השמש בצהרים. טח מראות עיניהם גודל חכמת חז"ל בכל עניני מדע תחת כל השמים:

הביטו יראו בסדר זרעים השכילו לדעת סיני הצמחים כמה ימי הקליטה וכמה ימי הצמיחה ובטח יתרפאו האילנות למיניהם. והתיחסות יבולי האדמה מי הוא למינו ומי הוא שלא במינו מי מהם יגדלו למטר השמים ומי אשר ישקו אותם כגן הירק

שורו נא במסכת כלים הבינו לדעת כל הכלים מלאכתם ותשמישם. ובכל מלאכת חרש וחושב איזה קלקול הוא החלטי ואיזה אשר בנקל יתוקן להשחמש בו:

פקח עיניך וראה חכמתם ובינתם בסוד העיבור ובמהלך המאורות וכוכביהם אשר כל חכמי התבונה נלאו לבארם בהעתרת דבריהם הליטו המה במלה אחת ושתים במליצה הדברים:

הכר נא עוצם ידיעתם ברפואת תעלה לחולי ומדוה אשר הגידו בסדרי התלמוד אחת דנה ואחת הנה לו ידענו מיני הסמים מי ומי המה בלתי ספק היה ביכולתנו למצוא מזור ותרופה לכל נגע ומחלה:

שימו לב ובקשו בכל חכמי לב גם מימי קדם גם בחכמי הזמן אם תמצאו גבר משכיל בעוז בכל המדעים יחד אך נפרדים המה למיניהם התוכנים הרואים בשמים ממעל נעלם מדם מעשה חרש וחושב פולח ובוקע בארץ אין אתו יודע עד מה ממעיני רפואת תעלה נתוחי איברי האדם דפורטים עלי נבל וכנור לא ידעו חבין טבעי הבעלי חיים למיניהם תופשי משוט מלח כמים מהם טבעי הצמחים ויבולי האדמה כל אחד מחכמי ארץ אך כאחת מהנה שמן חלקו זה ילטוש נחושת וברזל וזה חופש בגור ועוגב זה יבינו במראה מלוטשה לכוכבי שמים וזה ישים תחבושת לכאב עינים ומחלת ידים ורגלים זה ישים דרך במים עזים במשוט ומלח וזה יכין מסלת הברזל עלי יבשה זה יעופף חוטי הטעלינראף כרוח המרחפת, וזה יודע מלאכת חרש ורוקם זה יודע לדבר בלשון עם ועם וזה יודע לחשוב חשבונות לא יתלכדו כל אלה יחד באיש אחר בשגם הוא בשר כבד ממנו לשאת עליו כל המשא מכולם יחד **וכאשר** חכמי התלמוד נועדו בחכמתם הנשגבה בידיעת כל אלה יחד באין מפריע מלבד כחם הגדול וידם החזקה בפלפול התורה ובירור ההלכה נראה בעליל כי רוח ה' ניכסה בם ועזר שדי הושיעה למו' באחד מצבא מרום נחשבו:

ואי ככה ערב לב ערל מבין ונאחז בסבך הבלי הזמן שהם בהמה המה להם לשום מהתלות ולדבר תועה על חכמי קדם אשר קצרה רוח בינתו להשיג אפם קצת תכונתם מי ומה המה:

שימו לבבכם אנשי לעון דורשי דופי אם יגיד לכם איש מראשית אחרית מה יהיה בימים יבואו פשר דבר מתהלוכה פרטית אשר יקרה אתכם באחרית הימים ועיניכם תחזנה אשר לא נופל דבר מדבריו קולע אל המטרה כאשר היא הלא כבד תכבדנו קדוש יאמר לו כי נגלו לו תעלומת חכמה ורוח ה' דיבר בו כי מי יגיד אשר יחיה מאחריך והנה חכמי המשנה והתלמוד כאלפים שנה מימי קדם צפו ברוח קדשם תכונת הדור כמוכם אשר יחיו בדור אחרון ובצפורן שמיר חרתו על לוח התלמוד בעקבא דמשיחא חוצפא יסנא חכמת סופרים תסרח האמת חדא נעדרת בית הועד יחיה לזנות. ועוד רבות כאלה אשר

שרדו בשרד הדור ההוא כקולע אל השערה ולא יחטא הלא לקול דבריהם תתמלאו רגש לדעת כי קדושים אשר בארץ המח וכל דבריהם בגחלי אש מבלי להימין ולהשמאיל מכל אשר דברו ולא למרות כבודם דשום לאל מלתם:

והנה דברי חז"ל אשר לא מהלכות ודינים המה נקראים בשם הגדה ובשם אגדה שם הגדה יתכן עפ"י שבארנו בפ' מקץ דהיראה הגדה חיא על בירור הדברים לאמיתן בלי נפתל ועקש ולפי שנמצא בדברי חז"ל איזה מאמרים אשר כמו זרים המה להשקפת מושכל ראשון ובאמת לוטת בהם כונה עמוקה נאותה הן עפ"י מובן מושכלי וחן עפ"י חכמת האמת סוד ח' ליריאיו לכן קראום בשם הגדה לרמז על אמיתת המאמרים כולם אהובים כולם ברורים אין במו שמין ואכזב:

ושם אגדה הוא לשון קשר ואגודה כמאמרם דברי תורה עניים במקום זה ועשירים במקום אחר לפי שהמה קשורים אחוזים זה בזה וכמו כן מרמז שם אגדה כי הדברים שבע"פ אגודים בתורה שבכתב תואמי צביה מתלכדים יחד ולא יתפרדו:

הקשיבו קוראים נעימים באורי אשר הבינותי לפניכם כי כן קראתיו ש "**לשמוע בלימודים**" לשמוע ולהבין בחם דברי חז"ל ואשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים ואם חפין ה' יצליח לכם להשיג בהם כונה נאותה הטובה מביאורי אשריכם ויהי חלקי עמכם אנכי פניתי הדרך לפניכם ואתם תבנו ארמונות כמו רמים לתלפיות:

אם תמצאו בבאורי איזו דברים אשר קדמוני איזה מחבר לצדק תכריעוני כי לא נתנני הזמן לשום עין חודרת בכל ספרי המחברים אשר רבו כמו רבו בעזר חצור וגם זכרון האדם עלול לשכחה ולעת מצוא יסח מדעתו אשר ראו עיניו ולבבו ידמה כי רוח חדש בקרבו לחדש נצורות וחדשות יחי להם אשר לחם. כי לא באתי בחבורי הפעם להשיג פאר הכבוד לחרבות הון מודעת מצב שפלות התורה בזמנינו כל רואיה נדדו ממנה לא ישקלו כסף מחירה לא ישימו תחלה להוגיה אך מוסדי הטבע אשר שם הבורא באדם מבלי לטמון בחובו ומבלי להכחיד תחת לשונו את כל חדש אשר הננו החונן דעת המה הביאוני עד חלום לבאר גלוי בספר אשר עלה במצודת תבונתי בשער בת רבים:

ואני תפלה יהיו אמרי חבורי לרצון למקום ולבריות ומנחתי הדלה תערב לפניו כקרבן בליל ועולה וכאשר חסדי טובו ית' עד כח עזרוני לבאר מקראי קודש ודברי חכמים וחידותם כן לא יכלא רחמיו ממני לבלות ומי ושנותי עד תומי בהגיון התורה וחידושי אורייתא בטוב טעם ודעת על מוסדי האמת למיפעת ויחי חסדו עמדי לברך בית כבודי צאצאי ניני ונכדי חילי ופועל ידי' לתעודה ולתורה ויראת ח' הטהורה. ללכת דרך ישרה במצות ה' ברה ובימינו תושע יהודה וישראל ובא לציון גואל:

השמטה ברכות ד' נ"א ע"ב

שמעה ילתא קמה בזיהרא וכו' תברא ד' מאה דני דחמרא וכו' הרי דחבר הוא לשון חלישות זהו כאשר קמה בזיהרא ע"ז שלא שדר שלח לה כל האי נבנא דברכתא היא עי' בפנים ויתכן לה כוס של ברכה חברה החלישה ד' מאות דני דחמרא ע"י מזיגה עוד עפ"י דאיתא למעלה עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה וכו' שמזגה אותם במעט מים כדי שלא יהיו ראוים לכוס של ברכה כדעת אי כו' ומפרש רב אלפסי ז"ל שמוכרח להיות חי בלתי מזוג עד ברכת רב אלפסי אך עולא ס"ל כדעת ר"ת דיכול להיות מזוג ולא מזוג הארץ ור"ת מפרש שיהי' מזוג ולא מזוג ובברכת הארץ מוסיף למוזגו לכן שדר לה שלא הועילה בזה מאומה דכל הני אף שחברה ומזגה כראוי והנה התרגום מתרגם ויחלוש יהושע ותבר יהושע אותם נבגי דברכתא נינהו המה ראוים לכוס של ברכה:

מסכת ברכות

בעזר החונן לאדם דעות ערוכות. להבין ולהשכיל קצרות וארוכות ינחני במעגלי צדק וישרי תהלוכות לשפוט מישרים בחידושי מסכת ברכות:

ד' ב מאימתי קורין שמע העירו המפ' במלת מאימתי שהי' ראוי לומר אימתי ויתכן שהוא שילוב משני מלות מאי מתי שמבאר שני קצוות הזמן מאי זה זמן התחלת הק"ש ומתי הוא קץ זמן האחרון סוף הזמן ומבאר שניהם מאי הוא התחלה משעה שהכהנים נכנסים וכו' ומתי הוא הסוף עד סוף אשמורה ראשונה ועיין בשנות אליהו להגר"א ז"ל: **מאי** וטהר טהר יומא התיחסות הערב למלת וטהר יתכן עפ"י דאיתא בזוה"ק דמדור אחד למטה בארץ חשך מאד ויש שמה ממונה אחד טהריאל שמו ועמו שבעים ממונים מעופפים ובעלות השחר לא משתכחין ולא נראין עד הערב יע"ש הרי דבערב שולט הממונה טהריאל לכן כאשר בא הכתוב לסמן תכונת הערב האמיתי מתארו במלת וטהר על שם הממונה טהריאל:

ד' ג משמרה ראשונה חמור נוער וכו' כלבים צועקים וכו' תינוק יונק וכו' עפ"י דאיתא במס' מכות יבוא חמור שמכיר אבוס בעליו וכו' ואיתא בהוריות דכלב מכיר את קונו זהו משמרה ראשונה של דין חמור נוער מעוררים תכונת החמור המכיר אבוס בעליו וישראל לא ידע להכיר זאת משמרה שניה כלבים צועקים מעוררים תכונת הכלב המכיר את קונו והאדם אין מכיר את קונו משמרה שלישית מעוררים תכונת תינוק יונק משדי אמו ועי"ז הוא כרוך לאמו וישראל תכונת בנים יונקים בכל עת מאביהם שבשמים ואין כרוכים אחריו ומעוררים עוד תכונת אשה מספרת עם בעלה למצוא חן בעיניו וישראל

תכונת אשה ע"ד שנאמר קומי לך רעיתי ואין משתדלים למצוא חן בעיני הבוי"ת ולפי דישראל יש להם שתי תוארים בנים למקום ותכונת אשה לכן מעוררים נגדם תינוק וכו' ותכונת אשה מספרת וכו'. ובחלק הדרושים בארנו המאמר בכונות שונות יע"ש:

ושואג כארי וכו' שאוג ישאג על נוהו ולקמן איתא בזה מליצה אחרת שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי לבנים וכו' והכוונה דתכונת ארי הוא טורף ומשחית ותכונת היונה היא מדת הרחמים לטובת בן זוגה לכן כאשר הבורא כביכול מתאונן על חורבן ביתו שהחריבו האויבים מעורר לזה מדת הגבורה לנקום מהם ואז שואג כארי הטורף להרע וכאשר מתאונן כביכול מצרות ישראל מעורר מדת הרחמים לכן מנהמת הב"ק כיונה:

ע"ב כנור היה תלוי וכו' עפ"י דאיתא בבעל העקידה דתכונת עולם העליון והתחתון הוא כמו שתי כנורות אשר מיתרי הסטרונים שלהם מתוחים במשקל שוה ואז כשמנגנים באחת מהנה יוצאים אותן הקולות עצמן גם מן השני ובתכונה כזאת הכין הבוי"ת כל העולמות במשקל שוה וכל מה שעושים בעולם השפל מתעורר אותו ענין עצמו בעולם העליון לדין והן לרחמים יעו"ש ואיתא בספרי אמת דחצות לילה הראשונה היא דין וחצות לילה השניה היא רחמים נמצא שברגע שמתחלקת הלילה כלול בה דין ורחמים והנה דהע"ה היה נחוץ לו לפעמים לעורר מדה"ד נגד אויביו ולפעמים היה נחוץ לו לעורר מדה"ר בשביל ישראל ולפעמים היה נחוץ לו לעורר שניהם יחד זהו כנור היה תלוי למעלה ממטתו הוא כנור של עולם הניגון המעורר בעולם העליון שהיא למעלה ממטתו מכוון ממש לתכונת מדותיו וכיון שהגיע חצות לילה שהיא הרגע שכלול בה מדה"ד ומדה"ר אז רוח צפונית רוח הצפון וטמון בלבו של דוד אם לדין אם לרחמים מנשבת בו מתעורר בקרבו אותה המדה ובאתדל"ת התעורר כנור העליון ומנגן מאליו באותה המדה:

עמך ישראל צריכים פרנסה וכו' במס' שבת בארנו שדהע"ה היה צנור של פרנסה לכל בני דורו ועל ידו היה ניזון כל העולם יעו"ש לכן באו אליו לבקש צורכי פרנסתם וכפי שבארנו בסמוך שהיה בעל הכנור לעורר בעולם העליון לכן באו אליו:

לכו והתפרנסו וכו' אין הקומץ משביע את הארי כונתו דפרנסת כל אחד מצומצם שאין בו די שביעה לעצמו ואיך יתפרנסו אחרים על ידו:

ד' ד סבר שמא יגרום החטא העירו המפ' מהא דאמרו מעולם לא יצא מדה טובה מפי הקב"ה וחזר בה יעו"ש ויתכן דהנה החולה הבא לרופא מומחה לרפאותו והרופא מבטיחו שיתרפא ע"י סמי התרופה שנותן לו אם הוא אינו נזהר מלאכול מאכלים

המזיקים לחליו או אינו נזהר מחמה וצינה ועי"ז לא עלתה רפואת תעלתו האם נאמר בזה שהרופא אינו נאמן בהבטחתו דבאמת אין המניעה מצד הרופא רק מצד החולה הבלתי נזהר כראוי כן עד"ז הקב"ה מבטיחו לטובה ואינו חוזר מזה אך נתירא לבל תהי המניעה מצידו שיגרום החטא שלא יכול לקבל טוב הבוי"ת שאין המניעה מהבוי"ת:

שכל מלכי מו"מ וכו' שלשה עמודים המה תורה עבודה וג"ח זהו חצות לילה אקום להודות לך הוא תורה ידי מלוכלכות בשפיר וכו' הוא עבודה נמלך במפיבשת הוא ג"ח לתת כבוד לזולתו:

ע"ב כל האומר תהלה לדוד וכו' פרש"י ז"ל כנגד ג' תפלות עי' בח"א ולכאורה אחרי דההחשיבות של המזמור שהוא כנגד ג' תפלות א"כ יותר היה ראוי לומר המתפלל ג"פ בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב ויתכן דבזה נעלה חשיבות המזמור על התפלות דהתפלות המה לבקש צרכי האדם ושיערו חז"ל דצרכיו משתנים ג"פ בכל יום כפי שינוי העת של ערב ובוקר וצהרים לכן תקנו לזה שלשה תפלות בכל יום ומזמור הלזה הוא תהלה על קבלת הטוב שנעשו לו צרכיו והאומר ג"פ בכל יום הוא לאות ששמח ומסתפק שנעשו לו כל צרכיו ולשלימות כזה הוא מובטח שהוא בן עולם הבא:

דאית ביה תרתי עיין במפ' ויתכן דיש במזמור הלזה שני מעלות. האחת דמאמר פותח את ידך ר"ת שלו הוא שם הקדוש משם ע"ב המסוגל לפרנסה וגם פותחת בתהלה ומסיימת בתהלה תהלת ה' ידבר פי כמו שאמרו חז"ל כל פרשה שהיתה חביבה על דוד פתח באשרי וסיים באשרי וכתבו התוס' דה"ה במזמור תהלה שפתח בתהלה וסיים תהלת ה' יע"ש:

ומה"מ בשמונה היצה"ר יש לו ז' שמות על שם שבעה כחות להחטיא וכנגדן יש שבעה מיני פורעניות והשמיני הוא המות זהו מה"מ בשמונה כשכבר החטיא את האדם בשבע חטאות הוא בא בשמיני להמיתו ובשעת המגפה ר"ל אז יכול להמית באחת מן העבירות:

ד' ה ירגיז וכו' יעסוק בתורה שנאמר אמרו בלבבכם וגו' יקרא ק"ש שנאמר על משכבכם יזכור לו יום המיתה שנאמר ודומו סלה יש להעיר דאמרינן בסמוך אעפ"י שקרא ק"ש בבהכ"נ מצוה לקרותו על מטתו מאי קרו אמרו בלבבכם ופרש"י ז"ל אמרו מה שכתוב על לבבך הרי דאמרו בלבבכם קאי על ק"ש והכא אמר דקאי על תורה ועוד יש להעיר דבמאמר זה נראה דזכירת יום המיתה היא התחבולה היותר מעולה נגד היצה"ר מכל התחבולות והלא אמרו בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין וכו' אם אבן הוא נמוח הרי דתורה היא תחבולה היותר מעולה מכולן ובזה הי' באפשרי לומר עפ"מ דאמרו בדהע"ה שהיה לומד תורה שלא ישלוט בו מה"מ שהוא היצה"ר הרי דיש בתורה סגולה נגד

היצה"ר זהו יעסוק בתורה שהיא סגולה המעולה תבלין ליצה"ר מעון וממיתה ואם לאו שלא הי' ביכולתו לקרוא בתורה דאז יכול לשלוט בו מה"מ יזכור לו יום המיתה ועוד יש להעיר שאמרו ואחריהם בפיהם ירצו סלה שמא תאמר שכוחה היא מהם ששכחו שסופם למות ת"ל ואחריהם בפיהם ירצו סלה הרי דאין זכרון המות תחבולה ליצה"ר ולולי יראתי הי' נראה להגיה יקרא ק"ש שנאמר אמרו בלבבכם היינו ק"ש כפרש"י ז"ל מה שכתוב על לבבך ואם לאו יזכור לו יום המיתה שנאמר על משכבכ' הוא יום המיתה כדרשת חז"ל ובשכבך בקבר ואם לאו יעסוק בתורה שנאמר ודומו סלה ע"ד שאמרו השכם והערב עליהם בבהמ"ד שנ' דום לה' הרי דדום הוא תורה וגיסי הרה"ג מוהר"צ רא"פ ז"ל אמר לי להגיה יעסוק בתורה שנאמר אמרו וכו' יקרא ק"ש שנאמר בלבבכם על משכבכם:

ובגוף הענין שאמרו אלה שלשה התחבולות יתכן לפי דהקנאה והתאוה והכבוד המה אבות הנזקין של היצה"ר והנה התורה מועלת נגד התאוה דהתורה מתשת כחו של אדם שמתאוה שהרי בתורה אמרו פת במלח תאכל וק"ש מועיל נגד הקנאה דבקבלת עמ"ש המשגיח ומנהיג לא יתכן לקנא נגד רצוני והמיתה מועיל נגד הכבוד דאין שלטון ביום המות:

ומליצת ירגיז וכו' הכונה עפ"י שכ' הגר"א ז"ל לפתח חטאת רובץ דאין ליצה"ר רשות לכנוס להחטיא האדם עד שהאדם מתעורר מעצמו לחטוא יע"ש זהו ירגיז על יצה"ר לבל להרשהו לכנוס לפתחו ואי לא אזיל מהפתח דאין בכחו לגרשו יעסוק בתורה דבתורה יכול לבטל כח היצר לפי שהתורה היא כלי אומנות של כל הבריאה וגם היצה"ר נברא בכלי אומנות זאת לכן באותה כלי אומנות שנברא בו יכול לבטלו ואם לאו יקרא ק"ש וכו' יזכור יום המיתה דחלקי המצוה שנים המה מ"ע ומל"ת המ"ע המה רמ"ח נגד איברי האדם דע"י עשיית הרמ"ח מ"ע נעשים למעלה אברים רוחנים שבהם תתלונן הנפש ולעומתם יש בק"ש רמ"ח תיבות לעורר בהם רמ"ח איברים הרוחנים א ע"י הק"ש יתעורר לקיים המ"ע ויום המיתה היא מביאה האדם לגיהנם למרק חטאתו אשר חטא בל"ת. לכן ע"י זכירת המיתה לא יעבור על ל"ת ומליצת יום המיתה הוא עפ"י דאיתא בזוה"ק שהוא יום דין וחשבון יעו"ש ובחלק הדרושים ביארנו בזה כמה אופנים יעו"ש:

והמצוה זו משנה אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים העירו המפ' למה הזכירו משנה קודם לנביאים וכתובים ויתכן דדרשו מצוה לשון צוותא וכן הוראת משנה כמו משנה למלך וכן הוא תורה שבע"פ משנה וצוותא לתורה שבכתב:

אדם מוכר חפץ וכו' ושמח בה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם לכאורה יש להעיר דלא הוזכר במקרא זה שום שמחה והכונה דהעצב של המוכר הוא בזה שהולך החפץ ממנו ואינו עוד תחת ידו משא"כ התורה פנימיות התורה נעלמה מעין כל חי והיא בידו של הקב"ה לעולם וע"י עסק ב"א בתורה מתעלה אור הפנימי שביד הקב"ה כמו שמתעלה השלהבת כשנופחים בגחלת חמהי זהו שהקב"ה נתן התורה ושמח בה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם. לא נאמר מתן טוב נתתי רק לקח טוב שהקב"ה לוקח נח"ר מלימוד התורה של ב"א הרי שיש לו שמחה ממה שנתן התורה ויש להעמיס כונה זו בדברי רש"י שפירש המוכר עצב שפירש ממנו דבר חשוב כזה ומתוך דוחקו מכרו והקב"ה שמח שהרי מזהירם מלעזוב אותה ומשבחה להם בלקח טוב אחר שנתנה להם:

הקורא ק"ש מזיקין בדלין ממנו שנאמר ובני רשף יגביהו עוף ואין עוף אלא תורה שנא' התעיף עיניך בו ואיננו יש להעיר דפתח בק"ש וסיים בתורה ולולי יראתי הי' נראה להגיה ואין עוף אלא ק"ש שנאמר לעפעפי תנומה:

העוסק בתורה יסורין בדלין ממנו הכונה עפ"י דאיתא בא"ר אם ראית שיכורים באו עליך רוץ לד"ת ובארנו שמה דע"י לימוד התורה מתבונן דהיסורים אינם לרעה רק נתכלית הטוב וכמו כן משיג ע"י לימוד התורה שלא יצא ידי חובתו לשלימות העבודה כראוי ומכיר שלא באו עליו היסורים בחנם רק למרק עיני זהו שיסורים בדלין הימנו שמכיר שאינם יסורים שבאו להרע לו. רק לטוב לו וכן מדייק הפסוק כל המחלה אשר שמתי במצרים שהיא מחלה רעה שאין בה שום תכלית טוב לא אשים עליך כי אני הויה של רחמים כאשר אני נותן כך איזה מחלה כונתי לטובה כי אני ה' רופאך שבאה המחלה לתכלית רפואה לשלמות הנפש:

ופשפש במעשיו פשפש ולא מצא יתלה בבטול תורה העירו המפ' הלא בטול תורה הוא עון גדול ואמאי לא מצא ויתכן דשלימות התורה היא מ"ע ומל"ת זהו יפשפש במעשיו אם קיים המ"ע ואם לא מצא שום חסרון שקיים כל המ"ע יתלה בביטול תורה שביטל את התורה שעבר על ל"ת וכולל עוד דכל ענין שמגיע לתכליתו נקרא המעשה פעולה וכשאין המעשה מגיע לתכלית נקרא בטל והנה לימוד התורה מלבד תועלת של קיום המצות ומניעה מעבירה יש בו עוד תכלית נרצה להכשיר מדות האד' לשלימות הנרצה וכאשר לומד התורה ואין מכשיר מדותיו אף שלא עבר עבירה עכ"ז לימוד התורה שלו היא בלי תכלית והוא ענין המכונה בטל זהו פשפש ולא מצא שום עון יתלה בביטול תורה שלא הכשיר על ידה שלימות מדותיו ויתכן עוד דכל עניני המצות המה בלתי גבולים ויתכן לקיימן במדרגות מעולות זו מזו וכל אדם לפי תכונת שלימותו מוכרח

לקיים המצוה במדרגה הראויה לפי תכונת כחו וחכמתו ועשרו. וכשמעמיק האדם עיונו בתורה יכול להתבונן בה מדרגות הראויות לפי תכונתו ומכיר בזה דיש בו איזה עון וחטא שלא השלים עבודתו כראוי וכאשר הי' לו בטול תורה שלא העמיק עיונו ונדמה לו שהגיע לתכלית השלימות שפשפש ולא מצא שום קלקול בתכונתו יתלה בבטול תורה דלכן לא מצא לפי שביטל עומק העיון:

יסורים שיש בהם בטול תורה אינם יסורים של אהבה וכו' שיש בהם בטול תפלה וכו' אלו ואלו יסורים של אהבה וכו' עיין במפ' ויתכן דחד ס"ל כשיש בהם בטול תורה אף שאין בהם ביטול תפלה אינם של אהבה אבל כשאין בהם בטול תורה אף שיש בהם בטול תפלה הן של אהבה ואידך ס"ל בהיפך כשיש בהם בטול תפלה אף שאין בהם בטול תורה אינם של אהבה אבל כשאין בהם בטול תפלה אף שיש בהם בטול תורה הן של אהבה ור"א ס"ל אלו ואלו בין שיש בהם בטול תורה ואין בהם ביטול תפלה ובין שיש בהם בטול תפלה ואין בהם בטול תורה של אהבה הם שנאמר אשר יאהב ה' יוכיח מי שהוא אוהב את ה' שעוסק בתורה או בתפלה יוכיחהו ה' ביסורים של אהבה

יסורים ממרקים עונותיו של אדם ובנוסח התפלה אנו אומרים מרק ברחמיך הרבים אבל לא ע"י יסורים בארנו בפ' שמות דרך רמז דכח אל שדי שהוא תולה חטאים כדאיתא במ"ר מספרו שמ"ה וכח הויה שדי הוא רחמים למחול העון ותוקף הדין מספרו ת"ל כמספר ה"פ אלהים זהו שאמרו יסורים ממרקים יסורי העונש שהם במספר ת"ל כמספר ממרקי"ם המה מזכזכים עונותיו ובתפלה אנו מבקשים לעורר מדה"ר שהוא הוי"ה שדי מספרו ש"מ כמספר מר"ק בו מרק למחול העון ולא יהי' שום יסורים:

ג' מתנות טובות וכו' תורה וא"י ועוה"ב הענין בזה דכשאכל אדה"ר מעץ הדעת טוב ורע נתערבו כל עניני העולם טוב ברע דאין שום טוב בעולם שלא יהי' בו איזה רע ואין שום ענין רע שאין בו טוב ושלש אלה המה ענינים טובים שאין בהם שום רע ומההכרח להיות הרע כרוך גם בהם לכן לא ניתנו אלא ע"י יסורים ובזה כלול בהם טוב עצמותם **ורע** של היסורים:

ע"ב גלייה לדרעיה ונפל נהורא וכו' על האי שופרא דבלי בעפרא שלימות האדם להיות כל מעשיו גם הגשמיים לשם שמים להפיח בהם זוהר הרוחני וכל מעשי העולם מתיחסים לכח הידים ע"ד שנאמר ומעשה ידינו כוננהו ור"י בהיות כל מעשיו רצוים לשמים נחשבו ידיו כלי המעשה לזהר רוחני זהו גלייה לדרעיה היינו כלי המעשה שלו ונשל נהורא מגודל הזוהר זהו שאמר על האי שופרא של זהר הידים בשלימות הנרצה שמוכרח גם הוא להיות בלי בעפרא:

הב לי ידך יהיב ליה ידיה ואוקמיה. יד הוא מן י"ד פרקים כדאיתא בזה"ק ולכן נקרא יד ושני ידים עולים כ"ח זהו יהיב ליה ידיה ונתחברו אז שני ידים שיש בהם תכונת כ"ח ולכן אוקמיה הכח מחולשתיה:

ד' ו' חד לא מכתבן מיליה וכו' עפ"י דאיתא במסכתא אבות מנין שאפילו אחד וכו' קובע לו שכר דבזה מובדל האחד מן השנים דשנים העוסקים בתורה ולומדים זע"ז הוי להו ת"ת דרבים והוא ענין הבלתי גבולי דחברך חברא אית ליה לכן נכתב בספר הזכרון לפניו ית' שעניניו המה בלתי גבולים אבל היחיד העוסק בתורה דתורתו קבע ואין מתרבה לזולתו והוא ענין גבולי לכן גם בשכרו הקב"ה קובע לו שכר קבוע גבולי ולא מכתבן מיליה בספר הזכרונות דאותו הספר **הוא** שכר בלתי גבולי:

וכי מאחר דאפילו תרי תלתא מבעי וכו' קמ"ל דדין נמי היינו תורה וכו' ויש להעיר אחרי דדין היינו תורה משמע מה שהדיינים מדברים ביניהם משפט הדין עפ"י התורה היינו תורה א"כ מ"ט אין השכינה שורה ביניהם רק בהיותם שלשה ולא די להם בתרי כמו בתורה וגם על מאי דמקשה וכי מאחר דאפי' תלתא וכו' עשרה מיבעי מאי קשיא ליה דהא עשרה אין עוסקין בדין ולא בתורה ואיצטריך לאשמעינן דאפ"ה שכינה שרוי' ביניהם ויתכן דמה דאמרו דין היינו תורה אין הכונה שמדברים ביניהם ד"ת של הדין רק הכונה מה שאומרים הפסק דין בלא ד"ת דלפעמים אומרים עפ"י פשר דמצוה לבצוע אעפ"כ כיון דעושין בזה מצוה של תורה הויא דינא גופיה תורה ולפי דאין מצוה זו נעשית רק בשלשה דאין פוחתין דיינים פחות משלשה לכן אין השכינה שרויה ביניהם רק בשלשה ומשו"ה פריך וכי מאחר דאפי' בתלתא כשנעשה מצוה על ידם שכינה עמהם אף שאין ביניהם ד"ת עשרה מיבעי דנעשית על ידם מצוה של תפלה שצריכה עשרה מיבעי דשכינה עמהם והא דלא משני לחלק בין שנים לשלשה דבשלשה מקדמי שכינה כמו דמחלק בין חמשה לעשרה דבשלשה אתיא תיכף אדיתבי ובשנים עד דגרסי יתכן כפי שבארנו בכפלים דהוראת הקשבה הוא על המכין להקשיב קודם ששומע וכתיב בשנים ויקשב ה' הרי דגם בשנים מקשיב קודם דגרסי:

ע"ב כל הרגיל לבוא לבהכ"נ ולא בא וכו' מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו וכו' אם לדבר מצוה הלך נוגה לו. עי' במפ' ויתכן דהקב"ה משאיל מי בכם מי הוא זה שבכם שלא בא אם הוא ירא ה' או הוא שומע בקול עבדו הוא יצה"ר המכונה עבדו ע"ד שנאמר מפנק מנוער עבדו ומבאר דבריו אשר הלך חשכים ואין נוגה לו שהלך לדבר הרשות זהו שומע בקול עבדו או שהלך לדבר מצוה אשר נוגה לו והוא ירא ה' ובזוה"ק מפרש דהצדיק מכונה בתואר עבד ה' כמו שמשה רבינו עליו השלום מתואר עבד ה' זהו מי בכם ירא

ה' שהוא הצדיק אשר שומע בקול הקוראים אותו עבד ה' יעו"ש ומליצת משאיל שהיה ראוי לומר שואל הכונה דבאמת לא יתכן שהקב"ה שואל אטו כלפי שמיא ספיקא הוה רק הקב"ה מסבב אשר אחרים ישאלו זה לזה אנה הלך שיתודע אשר הלך לדבר הרשות זהו משאיל מן ההפעיל:

אמר אביי אגרא דכלה דוחקא עפ"י מאמר חז"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא וביארנו במענה אליהו דעל זריזות והדור המצוה יותר מהחיוב ע"ז נותנין השכר בעה"ז זהו אגרא דכלה בהאי עלמא דאינו על גוף הלימוד שהוא השכר של עוה"ב רק על דוחקא שהוא עושה לפנים משורת החיוב שדוחק עצמו בין הבאים בשביל ללמוד ע"ז נותנין לו אגרא בעוה"ז ובזה"ק ס' פנחס זכאה איהו מאן דאשתדל בגלותא וכו' ואוקיר לה בכל פקידין למסבל בגינה כמה דוחקין כמה דאתמר אגרא דכלה דוחקא יעו"ש מבאר הכונה שלומד מתוך הדחק והתיחסות המאמר לאביי יתכן עפ"י דאיתא ביבמות אביי עסק בתורה ובג"ח ומדת ג"ח היא בכל המצות דבזירוז והדור למעלה מהחיוב הוא ענין ג"ח:

אגרא דהספדא דלויי תכלית ההספד להחזיר העם בתשובה. דע"י התשובה מתעלה נפש המת בעולם העליון זהו אגרא דהספדא הוא דלויי שיתעלה למעלה נפש המת ע"י התשובה:

כרום זלות לב"א דברים העומדין ברום עולם וב"א מזלזלין בהן. מכחישי השגחת ד' בארץ מתארים אותו בתואר רם שהוא רם בשמים ואין מנהיג בארץ ולכן מזלזלין בתפלה באמרם כרום לפי תכונת רומו ית' והשפעת השגחתו הוא הדברים העומדים ברומו של עולם בעולם העליון ולא בארץ. ואין תועלת להתפלל לפניו בצורכי הארץ:

כיון שנצרך אדם לבריות וכו' כאילו נידון באש ובמים תכונת המונעים מלתת צדקה לענים הוא בשני פנים יש מהם השופכים בוז על העני בחימה יכעס לגרשו מעל פניו ולביישו ומהם אשר אין משים לב לצעקת הדל ואין עונהו עד שהדל הולך מאליו בפחי נפש זהו נידון באש היינו השופך אש חמתו על העני ונדון במים היינו המניחו לעמוד עד שהולך לו כתכונת המים העומדים שהם כלים והולכים מאליהם:

כל העולם לא נברא אלא בשביל זה וכו' שקול זה וכו' לצוות לזה דעה ראשונה אומר לא נברא כל העולם אלא בשביל זה די לעולם להבראות בשביל אחד ודעה שניה אומרת שהוא רק חשוב כחצי העולם שהוא שקול ככל העולם א"כ יש שנים כל העולם הוא משקל אחד והוא השני שקול נגדם ודעה השלישית אומרת שהוא מעולה מכל העולם שהמה טפלים לצוותא אליו:

אם נתן שלום ולא החזיר לו נקרא גזלן שנאמר גזילת העני בבתיכם יש להעיר מ"ט דרשו על לא החזיר ולא דרשו כן על לא נתן שלום ויתכן עפ"י דאיתא במס' ד"א דההולך נותן שלום להיושב וכ' במקרא גזילת העני בבתיכם דמיירי שהעני בא לביתו של בעה"ב א"כ העני הוא ההולך ובעה"ב הוא היושב וא"צ הבעה"ב לתת שלום להעני רק העני נותן שלום לבעה"ב. לכן שפיר קאמר דרשת המקרא על מה שלא החזיר שלום לעני שנתן לו:

ד"א מנין שהב"ה מתפלל וכו' יכבשו רחמי את כעסי וכו' עי' במס' ויתכן עפ"י שבארנו בדו"ש דהוראת מתפלל הוא מלשון דין שמשתנה דינו להכונה אחרת זהו שהב"ה מתפלל משתנה דינו מכעס לרחמים:

וחנותי את אשר אחון אעפ"י שאינו הגון לכאורה הוא סותר מאמר חז"ל כל האומר הקב"ה ותרן וכו' אך הענין דהב"ה מטיב לרשע בשביל פרידה טובה שעתיד לצאת ממנו כפי שבארנו בכפלים זהו וחנותי את אשר אחון אעפ"י שהוא רשע ובלתי הגון עכ"ז אחון עליו בשביל אשר אחון לפרידה טובה שיצא ממנו:

בשכר ויסתר משה פניו זכה לקלסתר פנים עי' במפ' לבאר ענין מדה במדה בזה יתכן עפ"י שנ' והנה קרן עור פניו ויראו מגשת אליו וגו' ויתן על פניו מסוה זהו בשכר שהסתיר פניו זכה לקלסתר פנים שיראו מגשת אליו ויתן מסוה שהיא הסתרת פנים מדה במדה:

וראית את אחורי מלמד שהראה הב"ה למשה קשר של תפילין תכונת תפילין אצל הב"ה הוא דכמו שהתפילין המה לזכרון בין העינים בלי שום היסח הדעת. כן עיני השגחת הבוי"ת להיטיב לנבראיו שהם בזכרונו להשגחתו בלי שום היסח הדעת והוא תכונת התפילין להבוי"ת והנה הרואה תפילין על מצח של המניח שתלוים ועומדים ואין נופלים נעלם ממנו להבין באיזה תכונה המה אדוקים לנוח שמה אך בראותו הקשר מאחוריו מכיר סבת קיומם והנחתם על הראש וכמו כן עניני ההנהגה נעלמו מעין כל חי לדעת מאין תנוח ההצלחה על ראש רשעים ואיננה בטילה אך לפעמים מתחונן הרשע בשביל פרידה טובה שתצא ממנו או בשביל שישוב בתשובה וכאלה סבות אשר יתגלו לעתיד זהו וראית את אחורי מה שיהי' סוף דבר ותראה את הקשר של תפילין שעל ידי הקשר מתקיימת ההנהגה:

ע"ב לא היה אדם שהודה להב"ה עד שבאת לאה והודתו בדרך רמז נוסח הברכה לקרוא את הלל ר"ת לאה לפי שהיא באת והודה לו הלל:

מנלן דשמא גרים וכו' אשר שם שמות בארץ אל תקרא שמות אלא שמות עי' במש' ויתכן דדיק מדכ' אשר שם דענין השממה הוא העדר ההויה. ולא שייך בזה אשר שם דאין

שימה בהעדר לכן דרשו שהוא לשון שמות והכונה דהשממה היתה עפ"י קריאת השם אשר שם לקרוא שם שמה על הארץ:

מזמור לדוד קינה מבעי ליה וכו' משל לאדם שיצא עליו שט"ח וכו' לאחר שפרעו שמח וכו' סתם ברא חייס וכו' לכאורה אין סיום המאמר מעין המשל והכונה דקשיא ליה שני דברים האחד מזמור קינה מיבעי ליה השני דמלת בנו מיותר לזה משני משל לאחד לאחר שפרע חובו שמח לכן נ' מזמור ולכן הזכיר בנו דסתם ברא חייס על אבא:

ואם לחשך אדם וכו' כאן בצדיק גמור וכו' העיר בריי"ף ז"ל מ"ט לא אמר הש"ס מלת אלא כסוגית הש"ס בכל מקום יע"ש ויתכן דבמסקנא דמחלק בין צדיק גמור וכו' נשאר בתירוצו קמא מי שלבו נוקפו אומר כן רק לא כמו שסובר דמתירא מעבירות וכו' אלא פירושו דלבו נוקפו שאינו צדיק גמור אל תתחר להתגרות בם ולפי שמתקיים תירוצא קמא לא אמר בזה אלא:

ד' ח' מאי דכ' ואני תפלתי לך ד' עת רצון אימתי עת רצון בשעה שהציבור מתפללין ריב"ח אמר מהכא בעת רצון עניתיך ראב"ח אמר מהכא אל כביר לא ימאס הבדל הדעות רשב"י אומר דבכל עת שהציבור מתפללין נעשה אותו העת רצון שנ' ואני תפלתי לך ה' כשאני מתפלל בציבור דאז מתיחס התפלה לך ד' בקרוב אליך דכל בי עשרה שכינה שריא אז נעשה עת רצון וריב"ח אומר דאין נעשה עת רצון ע"י תפלת צבור רק דמעלת הציבור הוא כאשר המה מתפללין בעת רצון, המה נענים ומתקבל תפלתם שכן נ' בעת רצון כשהתפלה היא בעת רצון אז עניתיך ורא"א דגם זה אינו בטוח רק מעלת הציבור הוא בהיותם כביר בציבור אז לא ימאס תפלתם אבל אינו מוכרע שיענה אותם מיד ובזוה"ק מפ' פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם דלתפלת היחיד פונה ומסתכל בה אולי היא תפלה מאוסה הבלתי ראויה להתקבל אבל תפלת הציבור לא בזה את תפלתם למאס בה לבל לשמוע רק שומע תמיד תפלתם אל כביר לא ימאס:

עת רצון בשעה שהצבור מתפללין וכו' וכתיב פדה בשלום נפשי עיין פרש"י ז"ל ויתכן דדריש נפשי לשון תפלה כמו שפרש"י ז"ל נפש זו תפילה שנאמר ואשפוך את נפשי:

כל העוסק בתורה וג"ח ומתפלל עם הציבור כאילו פדאני לי ולבני מבין או"ה עי' במפ' ויתכן לפי שאו"ה מרננין מ"ט משרה הב"ה שכינתו על ישראל ולא בהם ומתרעמים עי"ז על הב"ה ועל ישראל והנה אלה השלשה ענינים מתיחסים לישראל ולא לאו"ה כמאמרם אם יאמר לך אדם יש תורה באו"ה אל תאמין ובענין ג"ח אמרו כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרעו של אברהם ובענין תפלה בציבור שיכוונו כולם למטרה אחת אינו אלא בישראל שכל מעשיהם לשם שמים לכן כשעושה אלה השלשה שעוסק

בתורה ובג"ח ומתפלל בציבור דבאלה יתרון לישראל על זולתם סרה בזה תלונתם עלי ועל ישראל נמצא שפדה לי ולבני מבין או"ה:

קדימו וחשוכו לבי כנישתא כי היכי דתורכו חיי' הנהגה עליונה מתנהגת עם האדם מדה במדה וכאשר האדם מאריך זמן ישיבתו בביהכ"נ דמקדים לבוא לפני הזמן ומחשיך לשבת אחר הזמן כפי מדתו מאריכין לו זמן ימי חייו זהו קדימו וחשיכו לביהכ"נ באריכות הזמן כי היכי דתורכו חיי:

כיון דמקדמי ומחשכי לבי כנשתא היינו דאהני להו. עפ"י מאמר חז"ל דבכ"נ שבבבל עתידין להיות נקבעין בא"י הרי דיש לבכ"נ תכונת א"י לכן מאריכין ימים גם בבבל

לעת מצוא זו אשה עפ"י מאמר חז"ל דרכו של איש לחזור אחר אשה בעל אבידה מחזיר על אבידתו לכן מכנה אותה בשם מצוא לשון מציאה של אבידה ולפי זה סיפי' דקרא רק לשטף מים רבים היינו זרע לבטלה ולמאן דדריש זו תורה כונת לשטף מים היינו מים הזדונים של אפקורסות כמאמר חז"ל תגלו למקום מים הרעים ולמאן דדריש זו מיתה כונתו לשטף וגו' על גלגול מי הרחיים המוזכר בספרי אמת שהוא הקשה מכל הגלגולים ולמאן דדריש זו קבורה הכונה לשטף וגו' עפ"י דאיתא במ"ר עד שלא עמד נח היו המים עולים ומציפין אותם תוך קבריהם שני פעמים ביום ולמאן דדריש זו בית הכסא הכונה על מחלה המשלשל ריע כמים ר"ל:

אמרי ליה הכי מצא או מוצא יש להעיר מ"ט באשה טובה נ' לשון נסתר מצא אשה מצא טוב ובאשה רעה נ' לשון מדבר בעדו מוצא אני ויתכן לפי דשלמה אמר ואשה בכל אלה לא מצאתי הרי שלא הי' לו כלל אשה טובה רק התבונן שלא יתכן שיהיה בעולם רע החלטי שאין בו טוב ומוכרח להיות שיש בעולם גם אשה טובה רק שאיננה בחלקו לכן אמר מצא אשה מצא טוב יש בעולם איזה איש אשר מצא אשה שמצא בה טוב אבל אנכי במתת גורלי מוצא אני וגו':

אוהב ה' שערים המצויינים מליצת מצויינים עפ"י דאיתא בזה"ק דמדרגה היותר מעולה וגבוה בעולם העליון נקראת ציון יע"ש. לכן גם הלכה ברורה נקראת ציון שהוא לשון ציון ואות שכן הוא זהו שעריה המצויינים בהלכה שהיא לאמיתה:

גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים הכונה דיש כת המעולים שטבעם נוטה להיטיב ויש כת הכובשים שטבעם להרע רק כובשים הטבע ומטיבים והנה בשכר עוה"ב שניהם לא יקופח שכרם אך בתכונת עוה"ז המה מובדלים זה מזה דהכובש המתגבר נגד טבעו אין לו מנוחת השקט כי לבו הומה כל היום לתענוגי הזמן והוא מבטלם והמעולים אשר לא עלה על רעיונו לחפוץ תענוגי עה"ז הוא יושב בהשקט ושלאנן גם בעוה"ז וגם אם

פרנסתו קשה לו ובזיעת אפו ביגיעה יאכל לחם מתענג גם בזה זהו גדול הנהנה מיגיע כפו שהוא מהכת המעולים שגם ביגיע כפו לפרנסתו הוא נהנה הוא גדול מכת הכובשים הכובש טבעו מסבת יראת שמים דבזה נ' רק אשרי אושר של עולם אחד ובזה נאמר אשריך וטוב לך לשון כפול לשני עולמות ולפי שנ' בזה בתחלה אשריך ואח"ז וטוב לך לכן דרש בזה אשריך בעולם הזה הקודם. וטוב לך בעוה"ב אבל כשנ' אשריך לבד דריש ליה על עוה"ב:

כ"ז ששמעי קיים לא נשא שלמה את בת פרעה התיחסות הנשואין למקום רבו הכונה דמדת התאוה והפחד המה מנגדים זל"ז דהפחד מבטל התאוה לכן כ"ז ששמעי קיים והי' לפניו ואמרו היושב לפני רבו שפתותיו נוטפות מר דאימת רבו עליו לא נתעורר בו שום תאוה לישא את בת פרעה:

ע"ב אומר להו רבא לבניה וכו' ואל תעברו אחורי ביהכ"נ בשעה שהציבור מתפללין וכו' מסייע ליה לריב"ל דאמר אסור לעבור אחורי ביהכ"נ וכו' יש להעיר אחרי דריב"ל אמר אסור לעבור א"כ הוא מצד הדין ומה לו לרבא לצוות לבניו אל תעברו דמשמעו שמצוה להם דבר שאינן מצד הדין רק מצד מדת חסידות דכל מה שאמר להם הוא מדות חסידות דגם מה דאמר להם לא תיגנו בלא ק"ש יתכן לפ' דעפ"י הדין ת"ח סגי ליה בחד פסוקא דרחמי וציוה להם מצד חסידות לקרוא ק"ש ויתכן לפי דריב"ל אמר סתם אסור לעבור וכו' ולא חילק בין איכא פתחא וכו' רק אביי אמר לא אמרן וכו' ופסקינן מצד הדין כאביי דהיכא דאיכא פתחא אחרינא רשאי לעבור וציוה רבא לבניה מצד החסידות אל תעברו וכו' אפילו בדאיכא פתחא אחרינא זהו מסייע ליה לריב"ל דאמר סתם אסור לעבור ואין מחלק בין איכא פתחא וכו':

ד' ט' לך אמור להם וכו' שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם ואח"כ יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם יש להעיר אחרי שגם שמלות שאלו מ"ט לא הזכיר לבקש מהם שישאלו רק כסף וזהב ולא שמלות והכונה עפ"י שבארנו בפ' בא דהשאלה ששאלו הי' בליל יציאת מצרים ונצטוו אז אל יצא איש מפתח ביתו ולא היו יכולים לשאול רק מאותם המצרים שבאו לביתם ואין מן הנימוס שיאמר בעה"ב לאורח הבא לביתו הפשט מעילך שאתה לבוש בו והשאילני אותו רק יכול לשאול ממנו להשאילו כלי כסף או זהב אשר עמדו אך הנשים לא היו בכלל אל יצא איש והיו הנשים הולכות לבית המצרי ושם בביתו יכולות לשאול ממנו להשאיל שמלות מבגדים שונים שיש לו בביתו וחשש הקב"ה אם האנשים לא ישאלו מהם מאומה. לפי שאין יכולין לצאת מפתח ביתם רק הנשים לבד ישאלו יאמר אותו צדיק ועבדום ועינו אותם קיים בהם באנשים ואח"כ יצאו

ברכוש גדול לא קיים בהם רק בנשיהם לכן אמר למשה בבקשה ממך לך אמור להם וישאלו כסף וזהב מאת המצרים הבאים לביתם ולא שמלות לפי שהוא נגד נימוס דרך ארץ אבל באמת השאילום גם שמלות כמאמר חז"ל דגם מה שלא שאלו השאילום ובפ' בא הארכנו בזה:

ע"ב וינצלו את מצרים עשאוה כמצולה שאין בה דגים פרש"י ז"ל דבמצולה ליכא דגים רק על שפת הנהר הדגים מצויים ולכאורה הוא הותר מה דאיתא במס' ב"ב (ד' ס"ז) בפירוש הרשב"ם ז"ל מצולה קרקעית הנהר שמוצאים בו כסף וזהב כן פירש ר"ח וי"מ לדגים יעו"ש הרי דיש במצולה דגים ולא יתכן להיות מחלוקת במציאות שיכול להתברר ואשר נאמר בזה דמצולה יש לה שני תשמישין האחת שמוצאים בה כסף וזהב השנית שמוצאים בה דגים רק שהם נפרדים זה מזה דבאותה מצולה שיש בה כסף וזהב אין בה דגים ואותה מצולה שיש בה דגים אין בה כסף וזהב וישראל לקחו ממצרים הרבה כסף וזהב וע"ז נאמר וינצלו את מצרים שעשאוה כמצולה שאין בה דגים ואותה מצולה שאין בה דגים יש בה כסף וזהב. ולקחו משם:

א"ר אסי שעשאוה כמצולה שאין בה דגי' רשב"ל אומ' כמצודה שאין בה דגן העירו בתוס' על הדרש וינצלו שעשאוה כמצודה ועפ"י דאיתא במס' ערכין לענין בתי ערי חומה דמצולה אינה בכלל בתים ושדות לפי שאינו מקום זרע כפרש"י שם הי' נראה לגרוס כמצולה שאין בה דגן ונקט שתי אלה דגים ודגן לפי דחשיבות מצרים הי' בדגים ע"ד שכ' זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים וגם בריבוי דגן שהיו בימי יוסף. ועתה עשאוה כמצולה שאין בה דגים ולא דגן. ובפ' בא בארנו בזה עוד ענינים והאי יע"ש:

הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק וכו' לפי שכ' בזמן הגאולה לא ירעו ולא ישחיתו הרי דכח הגאולה להסיר המזיקים לכן הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק דכח הגאולה מצלת אותו:

ולא אמר הלליה עד שראה מפלתם של רשעים עפ"י מאמר חז"ל עשרה מיני שבח וכו' והלליה מעולה מכולן לפי שהוא לשון זהר כמו בהלו נרו שהוא זהר שאין בו שום חסרון ובזמן שרשעים מצליחים נראה כמו חסרון בסדר ההנהגה לכן לא אמר הלליה עד שראה במפלתם וכולל עוד דשרש הלל יש בו שתי הוראות הפכית האחת לשון הלול ושבח השני לשון הוללות וסכלות והמה ענינים הסותרים זה לזה לכן לא אמר הלליה לשבח עד שראה במפלתם של רשעים דנתבטל אז הוללות וסכלות שלהם ומתעלה אז הלול של שבח:

ד' י' כיון דיתמו חטאים ורשעים עוד אינם אלא בעי רחמי דלהדרו בתשובה מלת חטאים יש לו שני הוראות א) על אנשים החוטאים ב) על גוף העבירות וכפי מובנו הראשון חטאים המה אנשים החוטאים לזה קאמר כיון דיתמו חטאים שימותו החוטאים מה זה שכופל עוד ורשעים עוד אינם אלא הכונה חטאים המה העבירות דלהדרו בתשובה ויתמו ואז אינם עוד האנשים בשם רשעים רק בשם צדיקים:

רני עקרה וכו' משום דלא ילדה וכו' עי' במס' ויתכן דדייק שאם הכונה שאומר להעקרה רני הול"ל לא ילדת אלא הכונה שאומר להזולת רני עקרה לא ילדה ולזה פריך משום דלא ילדה רני דהרינה היא כאשר ילדה אלא שפיל לסיפיה דקרא כי רבים בני שוממה דלא ילדה בנים לגיהנם:

מאי אין צור כאלהינו אין צייר כאלהינו וכו' א"ת כי אין בלתך אלא כי אין לכלותך העירו המפ' מ"ט דריש תחלה סיפא דקרא ואח"כ רישא דקרא יע"ש ויתכן דבלאו דרשה דאין צייר יתכן לפרש כי אין בלתך כפשוטו אך כאשר דרש אין צור אין צייר כאלהינו משמעו דצייר כאלהינו אין אבל צייר פחות ממנו יש. א"כ לא יתכן לומר כי אין בלתך כפשוטו שהרי יש צייר בלתו אף שאינו כמותו אבל הנהו יש אע"כ הכונה אין לבלותך:

שדר בחמשה עולמים ואמר שירה דר במעי אמו וכו' נסתכל בכוכבים וכו' דדים במקום בינה וכו' מפלתם של רשעים וכו' ביום המיתה וכו' כל אלה החמשה נרמזין במלת בחכמה בנוטריקון **ב** בינה **ח** חטאים **כ** כוכבים **מ** ממיתה ה עובר במעי אשה ע"ד שנאמר הא לכם זרע נסתכל ביום המיתה ואמר שירה שנאמר ברכי נפשי וגו' עוז והדר לבשת וגו' תוסף רוחם יגועון לכאורה מאמר עוז והדר לבשת שהביא מיותר להדרשה גם מה הוא השירה על יום המיתה ויתכן ע"ד שנאמר עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון ובארנו הכונה דכל ימי חיי האדם אין מכיר אם מעשיו רצוים דיתכן שיכיר לעת מצוא אשר לא טוב עשה דכל העבירות רצוים לאדם בעת העשיה ואח"ז מתחרט עליהם אך אם ביום המיתה מתבונן האדם שכל מעשיו שעשה המה טובים ונהנה ומשחק על עשייתם הוא לאות דיפה עשה וזהו שאמרו יזכיר לו יום המיתה להתבונן אם ליום המיתה יהי' עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון זהו נסתכל ביום המיתה התבונן שמעשיו רצוים גם ביום המיתה ואמר שירה הראויה לזה היינו הוד והדר לבשת וכמו כן הוד והדר לבושה ותשחק ליום אחרון:

צו לביתך וכו' חזינא דנפקו מנאי בנין דלא מעלו וכו' כבשי דרחמנא למה לך וכו' כלה נבואתך וצא וכו' חרב חדה וכו' אל ימנע עצמו מן הרחמים. מליצת כבשי הכונה עפ"י מאמר ברית כרותה לשפתים אף כי שפתיו של הקב"ה אשר דברו לא ישוב ריקם ולכן

אינו אומר בלידת האדם צדיק ורשע כדי שלא ומניע בדבורו חפשית הבחירה וחזקי' הוציא בשפתיו דנפקו בני דלא מעלו לזה השיב לו בהדי כבשי דרחמנא בענינים שהם כבושים ונסתרים שאין הקב"ה מוציאם בשפתיו לומר צדיק ורשע למה לך להוציא בשפתיך. וכולל עוד דהקב"ה מקיים אומה שלימה בשביל פרידה טובה שיצא ממנה וכן הי' גם במנשה דרצון הבוי"ת שיולד ממנו יאשיהו הצדיק זהו בהדי כבשי דרחמנא ענינים נסתרים בלידת הדורות למה לך לחוות דעה בזה ובזה"ק פ' פנחס ד' רנ"ב כבשי דביה כביש רחמי לעמו כד מצלין ובעיין בעותא כן יכבשו רחמך את כעסך ובהדי כבשי רחמנא למה לך:

יהיב ליה ברתא נפיק שנה מנשה ורבשקה יומא חדא רכבינהו אכתפיה לאמטוייהו לבי מדרשא אמר חד מינייהו חזי רישא דאבא למטוי ביה גלדאני וחד אמר חזי רישא דאבא לקרובי עליה קרבנא לע"א חבטינהו בארעא מנשה חוה ורבשקה מת קרי אנפשיה וכלי כליו רעים תכונת חזקיהו הי' בלימוד התורה כמאמר חז"ל זהו ארכבינהו אכתפיה אסמכינהו על תכונת כתפיה שהוא הי' אוהב תורה לכן ראוים המה לאמטויינהו לבי מדרשא שמע דחד אמר רישא דאבא כל מחשבות שבראש אבי רק לצלות גלדאני היינו לרדוף תאות החומר לאכול צלי וח"א רישא דאבא מחשבות שבראש אבי הוא להקריב קרבנות לע"א וכיון ששמע דבריהם כאלה שהמה נוטים לדברים אלו א"כ אין מתיחסים עוד לכתפיו להיות מיושבי בהמ"ד לכן השליכם לארץ לפי שהמה דבקים לענינים ארציים מנשה שאמר רישא דאבא למטוי גלדאני היתה תכונתו מרוע החומר לתאות אכילה נשאר חי ורבשקה דאמר לאקרובי לע"א שהוא חטא המחשבה מת קרי חזקיה עליה דרבשקה וכלי כליו רעים דלכן מת לפי שהיו לו מחשבות רעות לע"א:

ומליצת כלה נבואתך וצא הכונה דבזה עצמו ששלחך הקב"ה לאמר מת אתה ניכר שכונת רצונו ית' לבטל הגזירה כאשר אקח אשה דאם רצונו להמית ולא להחיות מה לו להודיע לי מי יאמר לו מה תעשה אע"כ להודיע לי כדי שאקח אשה ויתבטל הגזירה זהו כלה נבואתך לומר ששלחך וצא שתתבטל הגזירה:

כך מקובלני מבית אבי אבא אפי' חרב וכו' פרש"י ז"ל מבית אבי אבא דוד שראה המלאך וחרבו שלופה בידו ולא מנע עצמו מן הרחמים יע"ש אך לפי"ז ראוי לומר אפי' חרבו שלופה בידו דשם לא הי' החרב על צוארו ויתכן כונת אבי אבא היינו יצחק כשנעקד שהי' המאכלת על צוארו עכ"ז ריחם הקב"ה עליו ואמר אל תשלח ידך אל הנער וקורא יצחק אבי אבא כפי מאמר חז"ל אין קורין אבות אלא לשלשה ונקרא יעקב אבא ויצחק נקרא אבי אבא:

ע"ב והטוב בעיניך עשיתי שגנז ספר רפואות השגחת ה' והנהגתו מתואר בשם עיני ה' והנה ספר הרפואות רשום בו כל רפואות הטבע לרפאות בזה כל מחלה ועי"ז היו מכחישים בהשגחת והנהגת ה' באמרם שמונהג הכל עפ"י הטבע הרשום בספר רפואות ולכן גנזו ואמר ע"ז והטוב בעיניך היינו עיני ההשגחה עשיתי בזה הטוב שגנזתי ספר הרפואות:

הרוצה שלא ליהנות אל יהנה כשמואל הרמתי יש להעיר הלא מקרא מלא דיבר הכתוב ומה נביא לאיש אלהים וגו' נמצא אתי רבע שקל כסף וגו' הרי שהיו מביאים מתנות לשמואל ויתכן דהקבלת פנים לאיש הנכבד הוא באופנים שונים א) כשבא המלך לעיר מקדמין פניו בלחם ומלח לרמז דהשפעת המדינה באה על ידו ב) כשבא שר לעיר הראוי לכבוד מקדמין פניו במתנה של כלי כסף או זהב למזכרת כבוד מתושבי העיר ג) יש תכונה לקדם פניו בלי לחם ובלי שום מתנה רק פני העיר נדיבי העם הולכים להקביל פניו ובזה יתכבד מאוד זהו שאמר שאול והנה נלך ומה נביא לאיש אלהים באיזה אופן נבוא לקדם פניו. כי הלחם לקדם פניו בלחם כמלך הלחם אזל מכלינו ואין ותשורה של איזה דררא דממונא אין להביא לאיש אלהים שאינו נהנה משום אדם ואין מקבל שום תשורה ולקדם פניו בזה שאנחנו באים להקביל פניו גם זה אינו כי מה אתנו מה הוא החשיבות אתנו שיתכבד בבואנו אליו לזה השיב לו הנער אתה בהיותך מגדולי העדה מוטל עליך לדעת נימוסי איש אלהים שאין מקבל תשורה אך אנכי בהיותי נער מדלת העם אין מוטל עלי לדעת זאת ונמצא אתי רבע שקל כסף. אתן לו ולא יחר אפו עלי אף אם לא יקבלו:

קדוש הוא שלא ראתה זבוב עובר על שלחנו וכו' ולא ראתה קרי וכו' יש להעיר הלא אמרו כ"מ שנאמר קדושה הוא בגדר ערוה וכאן אמר שלא ראתה זבוב ויתכן עפ"י דאיתא בספרי אמת דקליפת זבוב הוא הממונה על הניאוף זהו שלא ראתה זבוב של שליטת הקליפה של ניאוף עובר על שלחנו לפי שהוא קדוש נשמר מניאוף

ויגש גחזי להדפה וכו' שאחז בהוד יפיה מבאר בא"א שאחז בדדיה שהוא הוד יפיה בבריאה כמו שאמרו עשה לה דדים במקום בינה יעו"ש ויתכן עפ"י דאיתא בס' מערכת אלהים דמדת תפארת נקרא שדים יע"ש לכן מכנה הדדים הוד יפיה שהם תכונת תפארת:

אל תאכלו על הדם קודם שתתפללו על דמכם מליצת על דמכם לפי שהדם הוא הנפש ובבוקר מחזיר הקב"ה הנפש לאדם לכן ראוי להתפלל אז על הדם היא הנפש ויתכן עוד עפ"י מאמר חז"ל מצוה להתפלל עם דמדומי חמה לכן מכנה התפלה על דמכם ובזוה"ק פ' ויקהל ד' רט"ו כלילא נשמתא סליקת וכו' ואשתאר ב"נ בההוא חילא דאשתתף גו

דמא לאתקימא גופא וכו' והא אוקימנא דס"א שליט על אתר דקימא בלא נשמתא וכו' וכד יצלא ב"נ צלותא דפולחנא דמריה כדין מתישבא חילא דדמא באתריה וכו' ואי אכיל עד לא צלי לאתישבא דמא על אתריה וכו' פלח להההוא חילא דדמא ולא לקוב"ה יע"ש זהו קודם שתתפללו על דמכם לאתישבא באתריה:

י"ב ע"ב כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו וכו' חלילה מחטוא וכו' העיר הרי"ף ז"ל מ"ט לא מקשה הש"ס דילמא צבור שאני כמו דפריך דילמא מלך שאני יעו"ש ויתכן עפ"י מאמר חז"ל שקול שמואל כמשה ואהרן ובמשה אמרו דשקול נגד כל ישראל נמצא דכל ישראל המה המועט נגד שמואל ואינם בתכונת צבור נגדו ואף על פי"כ אמר חלילה לי וגו':

מפ"מ קבעוה מפני שיש בה וכו' עול מצות וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ד' ועשיתם אותם העיר בבכורי יוסף על רש"י ז"ל שכתב עול מצות דכ' ועשיתם את כל מצותי ולא כתב פסוק המוזכר בגמרא יעו"ש ויתכן דרש"י ז"ל דקדק מדאמר עול מצות ע"כ אין הכונה על מקרא זה של וזכרתם ועשיתם את כל מצותי דאין בהזכירה שום עול והכתוב אומר וזכרתם ותכונו בהזכירה לעשותם אע"כ דכונת הש"ס על מקרא שאחריו למען תזכרו ועשיתם אותם את כל מצותי ועשיית המצוה הוא עול המצות לכן מביא רש"י ז"ל פסוק השני:

אר"א לא זכיתי שתאמר יצ"מ בלילה עד שדרשה ב"ן עפ"י דאיתא בפר"א כתוב אחד אומר ומושב ב"י וגו' ארבע מאות ושלשים שנה אמר ראב"ע והלא לא ישבו אלא רד"ו שנה אר"א בן ערך רדו שנה וחמשה שנה עד שלא ירד יעקב למצרים וכו' הרי רט"ו שנה ימים ולילות הרי ת"ל שנה והנה הרמב"ם ז"ל כתב דהשיבה של ראב"ע היתה ממה שלמד ימים ולילות וזהו דבן זומא וחכמים אזלו לשיטתייהו דראב"ע ור"א בן ערך דב"ז ס"ל כר"א בן ערך דחשבון ת"ל שנה היינו עם חשבון הלילות לכן ס"ל דמזכירין יצ"מ בלילות וחכמים ס"ל כראב"ע דלא נוח לו החשבון דלילות שהרי הוקשה לו שלא ישבו אלא רד"ו לכן ס"ל דאין מזכירין יצ"מ בלילות וזהו דאמר ראב"ע הריני כבן שבעים שנה דאף שעפ"י שקידת לימודי יום ולילה עולה לימודי כערך לימוד שבעים שנה עכ"ז אינני מתאר א"ע שהריני בן שבעים. רק הריני כבן שבעים לפי שאי אפשר לחשוב הלילות במספר השנים לכן לא יכולתי לנצח לחכמים לומר יצ"מ בלילות לחשוב הלילות במספר השנים עד שדרשה ב"ז שהלילות עולות בחשבון שמזכירין יצ"מ בלילות:

לא שתעקר יצ"מ וכו' וכה"א וקדמוניות אל תתבוננו זו יצ"מ העירו המפ' דמקרא קדמוניות אל תתבוננו סותר למאמר שמזכירים יצ"מ לע"ל יע"ש והכונה דאיתא בספרי

אמת דניסי מצרים היו שורש ומקור לכל הניסים שיהיו נעשים לישראל בעתיד ומודעת דניסים העתידים להיות לע"ל יתרון להם על ניסי מצרים דניסי מצרים אף שהיו למעלה מהטבע עכ"ז היו נעשים בהם ענינים טבעים דם צפרדע כנים לא כן ניסים העתידים יהיו נעשים בענינים נפלאים שאין עולין כלל בדעת האדם ע"ד שנ' ונתתי מופתים בשמים ובארץ וגו' רק שהמה נצמחין ממקור הניסים שבמצרים והרי הם כמו צמיחת התבואה שהגרעין הנזרע כלה ונרקב ונצמח ממנו תבואה חדשה מעולה שבעתים מגרעין הנזרע נמצא אף שמכירין שתבואה הנצמחת באה מכח גרעין הנזרע עכ"ז אין הגרעין בזכרון להתבונן עליו כי איננו כן עד"ז מזכירים יצ"מ לע"ל מאד שגם אותם הניסים שיהיו לע"ל באין מכוחו עכ"ז קדמוניות אל תתבוננו אין להתבונן אז על ניסי מצרים שהמה כגרעין הנזרע וכלה:

דף י"ג למה קדמה פ' שמע וכו' הקשו התוספות תיפוק ליה דקדמה בתורה יע"ש ויתכן עפ"י דעת ר"ת דכותבין בתפילין פ' והיה קודם לפ' שמע יע"ש במנחות. לזה קאמר למה קדמה פ' שמע וכו' ובזה יתבאר במנחות כיצד סדרן קדש והיה כי יביאך מימין שמע והי' אם שמוע משמאל והתניא איפכא לא קשיא כאן מימין של קורא כאן מימינו של מניח והקורא קורא כסדרן וע"ש בתו' דלפר"ת אין מובן למאמר והקורא קורא כסדרן ולפי דברינו ניחא דהכי קאמר קדש והיה מימין שמע והיה משמאל והסדר לפר"ת קדש והיה והיה שמע ולזה מסיים דאף דבכתיבה קדמה והיה אם שמע לשמע אבל והקורא שקורא ק"ש קורא כסדרן כמו שכתובים בתורה שמע קודם ואחר זה והיה אם שמוע:

ד' יד ימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל ולא פסיק ויש להעיר דאיתא במס' דרך ארץ דההולך נותן שלום להיושב יע"ש א"כ כאשר איקלע רב בר שבא לרבינא היה רב ההולך ורבינא היושב והוה רב השואל ורבינא המשיב א"כ אף אי נימא דדינו כימים שהיחיד גומר בהם ההלל מותר להשיב באמצע הפרק מפני הכבוד ייתכן עפ"י דאיתא בירשלמי לא נהיגי גבן זעירא למשאל בשלמו דגברא רבא ורב הוה זעירא לגבי דרבינא לכן לא הקדים רב לשאול בשלומו לרבינא רק מהראוי דרבינא היה ליה להפסיק ולשאול לרב אם הדין אשר בימים שאין גומר פוסק לשאול ומשני משום דלא חשיב ליה דמזה עצמו שראה רבינא דרב לא הקדים לשאול לו אף שהוא ההולך ע"כ דרב ידע שהוא זעירא גבי רבינא א"כ אינו חשוב להפסיק בשבילו לשאול בשלומו ואף אי נימא דרב לא החזיק א"ע שהוא זעירא רק לא ידע הדין דההולך שואל בשלום היושב א"כ בזה עצמו שאינו יודע הדין הרי הוא זעירא ולא חשיב גבי רבינא:

ע"ב הקורא ק"ש בלא תפילין מעיד ע"ש וכו' כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים פלוגתת עולא ור"ח דלעולא יש בזה עבירה דמעיד עדות שקר ולר"ח אין בזה עבירה רק דאינו עושה המצוה בשלימות דהוה כמקריב עולה בלא מנחה ונסכים ואמרינן במס' זבחים מקריב אדם זבח ומביא נסכים אחר עשרה ימים רק דיותר טוב להביא הזבח עם הנסכים ביחד:

ד' טו' הרוצה לקבל עליו עומ"ש שלימה יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל זו היא מלכות שמים שלימה תכונת השלימות להיות שלימה במחשבה בדבור ובמעשה יפנה ויטול ידיו היינו שלימות המעשה יפנה הוא הסרת הרע ויטול ידיו נקיות הטוב ויניח תפילין לשעבד בזה מחשבות שבמוח הוא שלימות המחשב' ויקרא ק"ש שלימות הדבור זהו עמ"ש שלימה

ט"ז **ע"ב** מ"ט דרשב"ג כל מגיהי הש"ס לא הגיהו בכאן דצ"ל מ"ט דר' גמליאל דר' גמליאל רחץ ולא רשב"ג

אין קורין אבות אלא לשלשה וכו' עד הכא חשיבו וכו' לשון עד הכי ולא אמר הנך חשיבי בא ללמד דכמו דלא חשיבי אבות מיעקב ולמטה ה"נ לא חשיבי אבות מאברהם ולמעלה לכן לא נאמר אברהם בן תרח לרמז דאין אברהם מתיחס לבן תרח דאין תרח מכלל האבות לכן נ' תרח אבי אברהם ולא אברהם בן תרח:

כן אברכך בחיי זו ק"ש שנ' בו בכל נפשך אפי' נוטל נפשך היינו בחיי בשמך אשא כפי זו תפלה דכורע בברוך וזוקף בשם זהו בשמך כשאני מזכיר השם אשא כפיפתי לזקוף מכריעתי וכולל עוד עפ"י מאמרם אטו מגברא דלית ליה בעינא זהו כשאני מתפלל אשא כפי בשמך כפי תכונת שמך לבקש ממי דאית ליה הכל:

שתציץ בבשתנו וכו' ותתלבש ברחמיך וכו' במקומות שונות בארנו דחסדי הבוי"ת שמעריך עונש העבירה לפי תכונת האדם להקטין העונש ומעריך שכר המצוה לפי ערכו ית' להגדיל השכר זהו שתציץ בבשתנו בעשיות העבירה שהוא בושת שלנו ובענין השכר תתלבש ברחמיך לפי ערך שלך:

ד' י"ז שתשים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה יש באדם שתי כחות הפכיות כח הנפש לשלימות התורה והמצוה הוא המכונה פמליא של מעלה וכח החומר לתענוגי עוה"ז הוא המכונה פמליא של מטה ובהתגברות היצ"ט כפוף גם היצה"ר לעבודת השם להיות כל מעשיו לש"ש ונעשה שלום בין כחות ההפכיות. זהו שתשים שלום בפמליא של מעלה הוא כח הנפש ובפמליא של מטה שהוא כח החומר שלא יתנגדו זה לזה:

מר בריה דר"ה בתר צלותיה אמר הכי אלהי נצור וכו' לכאורה אין המאמר מסודר יפה למקללי נפשי וכו' פתח לבי וכו' וכל החושבים וכו' דמאמר פתח לבי מפסיק בין הדבקים ויתכן עפ"י דאיתא במס' גיטין שלח ליה מר עוקבא לר"א ב"א העומדים עלי וכו' שרטט וכתב ליה אמרתי אשמרה לפי מחסום אעפ"י שהרשע לנגדי אשמרה לפי מחסום שלח ליה קמצערין לי טובא וכו' שלח ליה דום לה' והתחולל לו והוא יפילם לפניך חללים חללים השכם והערב עליהם בבהמ"ד והם כלים מאליהם זהו דחשיב הכא כל השלשה יחד למקללי נפשי חדום היינו אשמרה לפי מחסום ונפשי כעפר לכל תהיה היינו דום להיות כאבן דומם הבלתי מרגיש בצער פתח לבי בתורתך היינו השכם והערב עליהם בבהמ"ד ואז כאשר אקיים כל אלה השלשה הנני בטוח אשר כל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם:

ר' מאיר כד הוה מסיים ספרא דאיוב אמר הכי סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה הם עומדין אשרי אדם שעמלו בתורה שלימות הענין ניכר מצד הזמן כשמתאספין חבורה לבית המשחה אז המעולה והנכבד בא באחרונה שלא יצטרך להמתין על ביאת זולתו כן עד"ז בעת הבריאה נברא האדם באחרונה לעוצם חשיבותו על הנבראים ובתכונת האדם עצמו תכונת החיים מקדים לבוא ואחריו באחרונה בא המות זהו לאות דשלימות המות נבחר מהחיים כמאמר חז"ל טוב זה החיים מאד זה המות זהו שמבאר ר"מ סוף אדם למות שהמות בא בסופו אחרון לחיים לפי שהוא עיקר שלימותו כמו שהבהמה סופה לשחיטה דזהו שלימותה להעלות מדרגתה מתכונת החי לתכונת המדבר האוכלה והנה הכל למיתה הם עומדים כצדיק כרשע לכולם המות הוא תכלית טובם הצדיקים להיות להם מנוחה בג"ע והרשעים לבל יוסיפו לחטוא שיזדכך נפשם אבל אשרי אדם שעמלו בתורה דתכלית מיתתו מעולה ממיתת הרשע וכולל עוד דמיתת האדם הוא בשתי תכונות האחת שמת האדם בזמן קצו שנגזר עליו מיום הולדו השני שמת בעונו קודם קצו והנה שלימות האדם שלא יחטא ושלא ימות באיזה סבת העון רק שימות מצד עצמו בקצו. והבהמה גם היא יש לה שני תכונות מות האחת ששוחטין אותה לאכל מבשרה השנית שמתה מאליה ושלימותה כאשר שוחטין אותה לאוכלה דאז היא עולה ממדרגת החי למדרגת המדבר זהו שמבאר ר"מ ההבדל שבין שלימות האדם ושלימות הבהמה דשלימות האדם הוא כאשר סוף אדם למות בקצו מעצמו ושלימות הבהמה היא כאשר סופה לשחיטה למות ע"י סבה זולתה ומליצת והכל למיתה הם עומדים מבאר דמצד הטבע אין לו לאדם שום כח החיים דהכל למיתה הם עומדים רק

החיים מושפע בכל רגע ממקור החיים של רצון הבוי"ת. ע"ד שכ' ואתה מחיה את כולם שהוא מחיה בכל רגע:

אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה וכו' כפל המאמר הכונה עפ"י מאמר כל הגדול מחבירו יצרו גדול ואמרו עוד בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין זהו אשרי מי שגדל בתורה ואף דיש לחוש דגם היצה"ר גדול כמאמר חז"ל וביותר בת"ח לכן מוכרח לזה להיות עמלו בתורה ונעשה התורה תבלין ליצה"ר ע"י שעמל בתורה יותר מכחו כהוראת עמלה

ע"ב כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מע"ש לע"ש מלת די לו אין לו מובן פשטי שהיה ראוי לומר אין לו אלא קב חרובין גם מה תועלת מהכרזת הב"ק שמודיע זאת והכונה דהשפעה עליונה בא לעולם ע"י צינור של גדול הדור דגדול הדור מקבל השפע בעד כל העולם וממנו מושפעים כל העולם ומובן מאליו דאותו אדם שבאה ההשפעה על ידו הוא מבורך מכל טוב ליהנות מהם ע"ד שנאמר לא תחסום שור בדישו לכן היה הפלא אחרי שבימי ר"ח באה השפעת העולם על ידו שהוא היה אז גדול הדור א"כ היו מהראוי שהוא יהיה עשיר גדול המתענג מכל טוב העולם ומדוע הוא עני חסר כל לכן הודיע הב"ק דבאמת ר"ח גדול הדור שכל העולם ניזון בשביל חנינא אעפי"כ הוא עני יען שהוא אומר אשר די לו בקב חרובים שאין רצונו להיות עשיר ורצון יריאיו יעשה ה' ומליצת מע"ש לע"ש ולא אמר לשבוע יתכן דלכאורה יקשה נהי דר"ח היה מאכלו חרובין. עכ"ז הא אמרינן בכתובות דמסדרין לאשה שני קבין לשבוע הרי שצריך אדם לאכול שני קבין לשבוע ואיך יסתפק ר"ח בקב אחד אך מצינו דהמן שלקטו ביום הששי כאחד הימים נתברך והיה לחם משנה שני העומר לאחד לכן היה ר"ח לוקח קב חרובין בע"ש והיה מתברך בששי למשנה מקב לקביים:

ד' יח מכאן לרשעים דאפילו בחייהם קרויין מתים אבל הצדיקים אפי' במיתתם קרויין חיים הכונה דראשית הבריאה אלו לא היה חטא עה"ד אז היה האדם חי וקיים לנצח אך אחר החטא אין ביכולתו להשיג שלימותו בחייו רק אחרי מותו לכן הצדיקים הבלתי חוטאים ומשיגים שלימותם בחייהם אין צריכין כלל למות רק מתים בעטיו של נחש המה מכונים גם במותם חיים לפי דשלימותם השיגו בחיים והאדם מכונה כפי תכונת שלימותו היפך מהם הרשעים הבלתי משיגים שלימותם רק אחרי מותם מכונים גם בחייהם בתואר מתים לפי דתכונת שלימותם הוא במותם:

רב פעלים מקבצאל שריבה וקבץ פעלים לתורה עי' במס' ומליצת פעלים לתורה הכונה דהתורה היא כלי אומנות של הבריאה ולומדי התורה שכלי האומנות בידם המה נקראים

פועלים בעלי האומנות ולפי שהוא ריבץ תורה לתלמידים אמרו עליו שריבה וקיבץ פועלים לתורה המה התלמידים:

והכח את הארי וכו' תבר גזיזי דברדא. דרך רמז ס"ת מן חבר גזיזי דברדא הוא אר"י: **ידע** אבונא בהאי צערא מלת בהאי מיותר והכונה דזאת ידע דכל עניני עוה"ז אין המתים מרגישים בצערם רק בהאי צערא דאיעקור תלמודיה שנוגע להנשמה שאל אם יודעים:

ד' יט חד אישתעי בתר דמר שמואל ונשל קניא מטללא ובזעא לארנקא דמוחא התיחסות העונש עפ"י דאיתא במ"ר פ' שמות וישראל מקוראי שהם תקרתו של עולם הרי שגדולי הדור המה קורתו של עולם וכמו כן מכונה הת"ח צנא מלא ספרא שבו מונח התורה לכן כאשר ביזה את שמואל נפל קניא מן התקרא שהי' תקרתו של עולם ובזע לארנקא דמוחא לפי שהוא ארנקא של התורה

ויתכן עוד עפ"י שבארנו בס' שמות דתכונת מטללא מרמז על הנהגת הטבע לכן כד הוה משתעי בתר דמר שמואל שהוא כאחד האדם הטבעים ואין בו שלימות יתירה משאר האדם ובאמת נעלה מאוד שלימות חכמת שמואל אשר במוחו יתר מאוד מכל אדם לכן נפל קניא מטללא אשר בזה ביזה לשמואל דיש בו רק תכונת מטללא ובזע לארנקא דמוחא שיכיר דיש בו שלימות חכמת המוח:

המספר אחר מטתו של ת"ח אפי' בשעה ששלום על ישראל יוליכם וכו' מאמר אפילו וכו' יתכן עפ"י דאיתא בזוה"ק דבשבת אין נידונים בגיהנם רק מי שחלל שבת בחייו נידון גם בשבת ואיתא נמי דת"ח נקרא שבת נמצא המספר אחרי מטתו של ת"ח הרי הוא כמחלל שבת ונידון בגיהנם אפילו בשעה ששלום על ישראל היינו ביום השבת שאין ישראל נידונין אז הוא נידון שמה יוליכם את פועלי האון לגיהנם:

ד' כ' אל ר"פ לאביי מ"ש קמאי דאתרחיש להו ניסא וכו' ואנן קא מתנינן שתא סדרי משנה וכו' קמסרי נפשייהו אקדושת השם הנהגה העליונה היא הנהגה הניסית תשתרר בעולם עפ"י עמוד התורה וסבר ר"פ דמשטר הנהגתה הוא עפ"י חלק העיוני שהוא לימוד התורה לכן התפלא אחרי שיתרון לימוד התורה בדורות האחרונים יותר מדורות הראשונים א"כ מ"ט לא אתרחיש לן ניסא כמו לדורות הראשונים ע"ז השיב לו אביי דשלימות עמוד התורה בתחתונים איננה מצד עיון הלימוד שהרי בירידתה למטה הורד כבודה כמאמר חז"ל תורה נתונה למשה כתובה באש שחורה ע"ג אש לבנה רק יתרונה הוא בחלק המעשה לכן הראשונים דמסרי נפשייהו אקדושת השם אתרחיש להו ניסא יותר ממנו:

ונהוי להו זרעא דשפירן כוותי יש להעיר ע"ז מהא דאמרו חכמה מפוארה בכלי מכוער הרי שהיופי מזיק לחכמה א"כ מ"ט השתדל ר"י דלהוו שפירי ויפים. ויתכן עפ"י מ"ש ביע"ד דבירושלם אעפ"י שהיו נאים היו חכמים גדולים ור' יוחנן אמר אנא אשתייר משסירי דירושלים שהיו בו ביחד יופי וחכמה זהו דאמר כי היכי דלהוו זרעא שפירי כוותי שיהיו נאים וחכמים וזהו עצמו שאמר חבל על האי שופרי דבלי בעפרא שופרי דיש עמה חכמה:

דמיין בעיני כקאקי חיורי המליצה הלזה הכונה עפ"י מאמר חז"ל דיין לנשים שמצילות מן החטא וכו' דיין לנשים שמגדלות הבנים נמצא לפי הטעם דמצילות מן החטא יש לחוש מלהסתכל בהן פן יראה אשה יפה יותר מאשתו אך לפי הטעם שמגדלות הבנים אין נ"מ אם היא יפה או בלתי יפה וה"ז דומה לשלימות האווזא לשבוע מבשרה ומשמנה דאין חילוק אם היא אווזא לבנה או שחורה זהו דמיין בעיני כקאקי חיורי לפי דעיקר שלימותה לגדל הבנים:

עין שלא רצתה ליזון ממה שאינו שלו אין עין הרע שולטת בו תכונת עין הרע הוא שחושב דאותו הטוב שיש להזולת אין ראוי להזולת רק ראוי אליו לכן כאשר יוסף לא רצה ליזון עינו ממה שאינו שלו באמרו ולא חשך ממני כ"א אותך וגו' ואיך אעשה הרעה וגו' לכן כמדתו אין עין הרע שולטת בו לקחת מה שיש לו.

ע"ב תבא מארה לאדם שאשתו וכו' עפרש"י והכונה דהברכות שאדם מברך המה מעוררות ברכה משפע עליונה וזה שאשתו ובניו דלאו בני חיובא מברכים לו אין בכוחם לעורר ברכה עליונה דאינו מן החיוב ובהעדר הברכה עליונה תבא לו מארה:

אמרו מה"ש רבש"ע כתוב בתורתך אשר לא ישא פנים וכו' והם מדקדקים על עצמם עד כזית עי' במס' ויש להעיר דיש שני תכונות בענין נשיאת פנים האחת נשיאת פנים של הדיין לאחד מבעלי הריב השנית נשיאת פנים של הנעלב למי שמביישו והנה אופן הראשון הוא מפחיתות המדה ואופן השני הוא משלימות המעלה א"כ מה זו ששאלו מה"ש כתיב אשר לא ישא פנים ואתה נושא פנים הלא תשובתו בצידו בענין שבין אדם לחבירו אין נושא פנים לאחד מבעלי הריב ובענין שבין אדם למקום שהוא כביכול הנעלב הוא נושא פנים אך הכונה בזה דתכונת נשיאת פנים הוראתו תמיד נשיאת פנים מקטון לגדול דנשיאת פנים מגדול לקטון הוא מדת הענוה זהו ששאלו לו כתיב אשר לא ישא פנים דלא יתכן אצל הבוי"ת נשיאת פנים דמי הקשה אליו ונדמה בשוה ושיהי' עוד גדול הימנו א"כ באיזה אופן אתה נושא פנים לישראל דכ' ישא ד' פניו אליך לזה השיב להם אחרי שיש בהם שלימות מזירוז המצוה גדול יותר מאשר צויתי שאנכי אמרתי ואכלת

ושבעת והם מדקדקים עד כזית א"כ בתכונה כזאת הם המה מתוארים גדולים נגד רצון מצותי ובזה יתכן בהם נשיאת פנים:

ד' **כ"ג אל** תהי ככסילים שמביאים קרבן ואינם יודעים אם על טובה הם מביאים אם על רעה הם מביאים אמר הב"ה בין טוב לרע אין מבחינים קרבן מביאים לפני הקרבנות המה שני מינים האחד לכפרה על החטא השני לדורון נדבה או לתודה ומשתנים לפי תכונת מביאיהם המביא לכפרה מביא בדכאות רוח ובעצבון והמביא לדורון ותודה מביא בשמחה אך הכסילים חושבים דהקרבן הוא לתועלת הב"ה שנהנה כביכול מגוף הקרבן א"כ אין הבדל בזה אם בא לכפרה על חטא או לדורון זהו אל תהי ככסילים שמביאים קרבן ואינם מבחינים להבדיל תכונתם אם על טובה לתודה ודורון הם מביאים אם על רעה לכפרת חטא מביאים אמר הב"ה אחרי שאין מבחינים בין טוב לרע א"כ בדעתם שהקרבן מביאים לפ"ני לתועלת ליהנות מגוף הקרבן והמה כסילים בזה:

ד' **כ"ד והיו** חייך תלואים וגו' זה התולה תפיליו עפ"י דאיתא במנחות כל המניח תפילין מאריך ימים דכ' ה' עליהם יחיו יע"ש הרי כשהתפילין מונחים עליו מאריך ימים וכשתולה תפיליו על היתד לא על ראשו הרי חיים דבר הגורם חיים תלואים לך מנגד:

ד' **כ"ח מאן** דלבש מדא וכו' טרוקו גלי וכו' מזה בן מזה וכו' מה שנתפייסו במאמר שני יותר מבמאמר ראשון יתכן לפי דבמאמר ראשון היה לעשות בשביל ר"ג עצמו אבל במאמר שני הוא לעשות בשביל כבוד אבותיו ולכן חשו לכבוד אבותיו ונתפייסו:

ע"**ב נר** ישראל עמוד הימיני פטיש החזק שלימות האדם הוא תורה עבודה וג"ח נר ישראל הוא אור התורה עמוד הימיני שסומכים עליו היינו ג"ח פטיש החזק להתגבר על היצר היינו עבודה:

עמוד הימיני פרש"י ז"ל שני עמודים העמיד שלמה באולם שם הימיני יכין וכו' לכאורה מיותר מאמר שהביא רש"י ז"ל דשם הימיני יכין לענין דכאן. ויתכן עפ"י דאיתא בספרי אמת דשמו של אדם מרומז בפסוק שמתחיל ומסיים באותיות שמו ובמלת יכין בתחילתו מרומזי י' מן יוחנן ובסופו ן' מן יוחנן זהו שמזכיר רש"י ז"ל דשם הימיני יכין שיש בו רמז לשם יוחנן לכן קראוהו עמוד הימיני:

אלו מוליכין אותו לפני מלך וכו' השכר והעונש הוא לפי תכונת העושה אם הוא המוני נעדר המדע אין מדקדקים כל כך במעשיו ומספיק לו בעשותו שלימות קטנה ואם הוא איש דעת מדקדקין עמדו גם על חטא קל ומוכרח להיות שלימותו באיפה גדולה כמאמר חז"ל מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה וכל מי שהוא צדיק ביותר מדקדקין עמו ביותר לכן כאשר התלמידים הפליגו בתכונתי שהוא נר ישראל וכו' ומפ"מ אתה בוכה השיב

להם דלכן אני בוכה דאילו היו מוליכין אותי לפני מלך בו"ד הייתי בוכה אולי אין בי שלימות כראוי להתיצב לפני מלכים דלפני מלכים להתיצב מוכרח להיות שלם בכל המעלות כש"כ כשמוליכין אותי לפי ממ"ה שהנני מעדת השלמים להתיצב לפני האלהי' והנצב לפניו יתברך צריך להיות מעולה בשלימות וקדוש בקדושה וידקדקו מאד במעשי וחוששש אנכי אולי ימצאו בי איזה חסרון על אלה אני בוכיה:

ולא עוד אלא שיש לעני שני דרכים אחת לגיהנם ואחת לג"ע ואיני יודע באיזה דרך מוליכין אותו המאמר מבהיל רואיו אשר קדוש ה' ריב"ז יפחד מפחד הגיהנ' שיוליכוהו שמה אנן מה נעני אבתריה והכונה בזה דיש הכרה עצמית היינו בהיות הצדיק תמים בכל מעשיו ואין בו שום פחיתות אז מוליכין אותו ישר לדרך הג"ע אך בהיות הצדיק בלתי שלם בכל דרכיו דיש בו איזה חסרון ע"ד שנ' אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ובלתי ראוי להוליכו ישר לג"ע מוליכין אותו לג"ע דרך מעבר הגיהנם ובעברו שמה מעריכים צדקתו נגד ערך תכונת מעשה הרשעים של גיהנם ועי"ז זוכה שיוליכוהו משם לג"ע זהו שיש לפני שני דרכים האחד ישר לג"ע השני לבוא לג"ע דרך מעבר הגיהנם ואיני יודע באיזה דרך מהם מוליכון אותי:

כ"ט ע"ב בכל פרשת העבור בשעה שאתה מתמלא עברה עליהם כאשה עוברה עפרש"י ז"ל וח"א ויתכן עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' ויחי בזמן דאיהו (מלאך) אזמין ברכאין לעלמא כדין איהו דכר ואיקרי דכר וכו' ובזמנא דקיימו בדינא על עלמא כדין איקרי נוקבא כנוקבא דאיהי עוברה הכי איהו אתמלי מן דינא יעו"ש זהו בכל פרשת העבור בשעת דינא שאתה מתמלא עברה עליהם כאשה עוברה דבההוא זימנא דאיקרי נוקבא עוברה גם אז יהיו צרכיהם לפניך לחת להם:

ל' ע"ב חזיה דהוה בדח טובא וכו' תפילין קמנחנא עפ"י דאיתא בזהר חדש לריח שמניך טובים וכו' אילן ימים טובים ואינון תפילין דרישא וכו' איצטריך למחדי ביו"ט מההוא ריחא עלאה שמניך טובים תפילין דרישא וכו' יעו"ש זהו כאשר שאל לו מ"ט בדח השיב לו תפילין קמנחנא והוה יו"ט ואיצטריך למחדי ביו"ט:

ד' ל"א לישרי לן מר א"ל וי לן דמיתנן וכו' הי תורה ומצוה דמגני עלן לישרי לן מר לשמח אותנו כתכונת השיר המשמח לזה השיב להם יש לכם לשמוח שאתם דור ישרים כל כך עד שבמותי ומות צדיקים כמוני לא תספדו שנאספו בעון הדור רק יצר לכם עלינו שאנחנו מתנו אמרו לו אנן מה נעני בתרך לשמח אותך בזה שנאמר במותך הי תורה ומצות דמגנו עלינו שאתה היית מגין הדור ע"י תורה ומצוה שלך ויתכן עוד עפ"י מאמרם אם רואה אדם שאין יכול לנצח יצרו יעסוק בתורה וכו' יקרא ק"ש וכו' יזכר

לו יום המיתה ואיתא בירושלמי חשיך חייא דבעי למיתא הכונה שהוא פחיתות להחי שצריך לנצח יצרו ע"י מיתא שיזכור לו יום המיתה ולא היה בכחו לנצחו בתורה ובק"ש זהו שאמר להם וי לן דמיתנן שהוא פחיתות לנו שמוכרחים לזכור יום המיתה דמיתנן והשיבו לו אנן נעני אבתרך שאנן מבינים כונתך שאתה מכוין הי תורה והי מצוה דמגנו עלן שהיו לנו להגין מבלי לשמוע ליצה"ר ע"י תורה וע"י ק"ש שהוא עול מצוה לבל נצטרך לזכור יום המיתה וכפל המאמר וי לן דמיתנן וי לן דמיתנן יתכן לפי דענין המיתה נגזר שני פעמים האחד בחטא עה"ד השני כשעמדו על ה"ס פסק זוהמתן והיו יכולים לחיות אך בחטא העגל נאמר אכן כאדם תמותון ויתכן עוד לפי דבעה"ד גופא נאמר בכפל מות תמות:

וכולל עוד ע"ד מאמר חז"ל האי עלמא כבי הלולא דמיא ובארנו בדרושים דמרמז על המות יעו"ש לכן כשאמרו לו בהלולא לשרי לן מר לשמח אותם השיב להם דהלולא מזכרת לו יום המות דעלמא כהלולא דמיא א"כ אין מה לשורר ולשמוח רק בהיפך וי לן דמיתנן:

אל יפטור מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו וכו' אדכרתן מלתא וכו' הכונה שיאמר לו דבר הלכה אשר מתוך אותה הלכה יזכירהו להשומע שיאמר גם הוא דבר הלכה כי הא דהשיב לו השומע אדכרתן מלתא וכו' ועי"ז יהיו זוכרים שניהם זה לזה ועי' בח"א:

וה"ד הלכה פסוקה וכו' בנות ישראל החמירו על עצמן וכו' מערים על אדם תבואתו וכו' המקיז דם בבהמת קדשים וכו' נקט אלה שלשה הלכות לפי דסוגי ב"א המה שלשה מהם המתיחסים לעניני הנפש מאכילה ושתיה ומהם המתיחסים לחמדת הרוח למשגל והולדת הבנים ומהם המתיחסים לעניני קדושה של הנשמה זהו שהנפטר מחבירו יפטור הימנו בהלכה פסוקה שיועיל לו מאיזה סוג שיהי' אם מתיחס לעניני הרוח יאמר לו בנות ישראל החמירו ע"ע וכו' ואם מתיחס לעניני הנפש מערים אדם על תבואתו ואם הוא מסוג הנשמה יאמר לו דין של קדשים:

ד' ל"א כך הי' מנהגו של ר"ע כשהי' מתפלל עם הציבור הי' מקצר ועולה מפני טורח הציבור וכשהי' מתפלל בינו לבין עצמו אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת וכל כך למה מפני כריעות והשתחואות. עפרש"י ולכאורה אין המאמרים מקבילים דמניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת איננו ההיפך של מקצר ועולה ויתכן דהכונה בענין שלשה פסיעות שאחר י"ח דכשהי' מתפלל בציבור הי' מקצר ועולה באותן הפסיעות לעשות פסיעות קצרות מפני טורח הציבור שצריכין לשנות מקום לפסיעותיו. וכשהי' מתפלל

ביחיד הי' מניחו בזוית זו ומוצאו באחרת שהי' עושה פסיעות גדולות או פסיעות מרובות המגיעות מזוית לזוית כדי שיהי' ביכולתו להרבות כריעות והשתחואות שהי' כורע בפסיעותיו ועיין באו"ח סי' קכ"ג דהמוסיף על הפסיעות מיחזי כיוהרא יע"ש לכן כשהי' מתפלל ביחיד בינו לבין עצמו דליכא יוהרא באין שם אדם הי' מרבה בפסיעות ומדויק בזה לשון בינו לבין עצמו דאין שם זולתו:

אסתתר וכו' ומשקי לי וכו' ונזרעה זרע יש להעיר איך תוכל לעשות דבר כזה והלא תגרום בזה מחיקת השם בחנם ואין לומר דחששה שמא יגרשנה בעלה לפי שלא הולידה י"ט שנה כמבואר בילקוט ובשביל הטלת שלום בין איש לאשתו אמרה תורה ימחה שמו דהא אלקנה אמר לה אנכי טוב לך מעשרה בנים הרי אין כדעתו לגרשה ויתכן דלכן כ' ותתפלל על ד' ואמרו חז"ל שהטיחה דברים כלפי מעלה הכונה בזה שאמרה שתגרום מחיקת השם:

שלשה בדקי מיתה ואלו הן חלה נדה הדלקת הנר כלום עברתי על אחת מהן איתא בספרי אמת דבאותיות של שם האדם כלול תכונתו לכן כשראתה חנה שאין לה בנים נתיראה אולי יש בה איזו פחיתות התחילה לבדוק באותיות של שמה שהוא ר"ת מן הלה נדה הדלקה שלא פגמה בהן:

דדים הללו שנתת בי תן לי בן ואניק בהם מה שהוכיחה מן הדדים שראוי לה ללדת בן זכר יתכן עפ"י דאיתא למעלה ד"י שנתן לה דדים במקום בינה שלא יסתכל במקום ערוה וזה שייך בבן זכר לא בבת נקבה:

ד' ל"ב אין ארי נוהם וכו' פרה וכו' בועטת בו וכו' הושיבו על פתח בית הזונות וכו' חטאת האדם **יתכי** או במה שהוא מריע בין אדם למקום או לבריות או לתאוה זהו ארי מזיק לבריות פרה בועטת לבעליה היינו למקום. פתח בית הזונות היינו תאוה:

הניחה לי וכו' כאדם שתופס לחבירו בבגדו וכו' המדות המה מכונים בשם בגדים ע"ד שנ' בכ"ע יהיו בגדיך לבנים ומדותיו של הקב"ה בענין מחילת העונות המה למעלה ממדותיו של בו"ד דגם באופנים שבו"ד אין מוחל הקב"ה מוחל זהו שתפסו משה להקב"ה בבגדו היינו בתכונת מדותיו שעפ"י מדותיו ראוי שימחול:

ויחל משה שהחלה עליהם מדת הרחמים עפ"י דאיתא בספרי אמת דאותיות שלפני הוי"ה הוא שם הגבורה זהו ויחל משה את פני ה' חילה אותיות שלפני הויה שימתיקו הגבורה שלהם ברחמים:

לעולם יהדר אדם שכחו וכו' ואח"כ יתפלל וכו' עיין ברשב"א ז"ל ובא"י ויתכן דענין התפלה שמבקשים מהבוי"ת הוא רק מצד החסד ומחוקי הנימוס מאיש כילי וקמצן אין

יכולים לבקש ממנו חסד גדול במתנה מרובה רק מתנה מעוטה יכול להיות שיתן אך מאיש נדיב לב וותרן בממונו יכולים לבקש ממנו גדולות וחסד רב לכן החפץ להתפלל לבקש איזה חסד מהבוי"ת יסדר תחלה שבחו של הקב"ה שהוא המטיב לכל העולמות חסד רב בכל עת וע"ז לא נמנע מלבקש ממנו גם מלוא חפנים חסד חנם וכולל עוד עפ"י שבארנו בדו"ש דכל עניני התורה יש בהם דרכי החסד למעלה יתר מאוד משורת הדין האמור בתורה ומשתנה הדין לפי תכונת האדם איש ההמוני מחויב לקיים ככל האמור בשורת הדין ואיש המעולה בשלימות מחויב לעשות דרכי החסד למעלה מן האמור בשוה"ד והנה אמרו חז"ל כל האומר הקב"ה וותרן יותרו מעוהי א"כ באיזה אופן נוכל לבקש ולחנן אותו שיעשה עמנו חסד אחרי שהוא שופט צדק ואין יכול לוותר אך הענין בזה דעפ"י עוצם שלימות הבוי"ת. משתנה בו הדין לעשות חסד גדול מצד חיוב הדין כמו שמצינו ברבב"ח למען תלך בדרך טובים דאמר דינא הכי' ואינו נחשב כלל לויתור זהו שלמדו לנו חז"ל יסדר אדם בתחלה שבחו של מקום להזכיר מדת שלימותו ית' ולפי תכונת שלימותו לאין קץ יתפלל אח"כ לבקש צרכיו מצד החסד דלפי שלימותו אין זה נחשב לויתור רק לדין:

ע"ב מיום שחרב בהמ"ק נפסקה חומת ברזל. עפ"י דאיתא בזוה"ק דהמלכות הוא בתכונת ברזל יע"ש זהו נפסקה חומת ברזל בינם לא"ש היינו שעבוד מלכיות ומליצת בינם לבין אביהם שבשמים בארנו בפ' בראשית דאותו דבר שקשור בו הלמ"ד הוא העומד במקומו רק השני נתרחק ממנו והנה מצד אבינו שבשמים אין שום סבה להתרחק שהוא במקומו תמיד להיות קרוב לכל קוראיו רק ההתרחקות מסובב מצדינו דרוע מעשינו מרחיקים אותנו ממנו זהו לבין א"ש שהוא עומד במקומו:

מאי תקנתיה יעסוק בתורה שנ' ועץ חיים תאוה באה. מלת באה לשון שקיעה כמו כי בא השמש שהתאוה שוקעת ע"י עסק התורה:

זוכר מעשה ראשונה הכונה אף שנשא אשה שניה עכ"ז זוכר גם מעשה הראשונה:

כלום אשכח עולות ופטרי רחם וכו' מעשה עגל וכו' מעשה סיני וכו' תכונת העולות דכלו לגבוה הוא לרמז דכל העולמות המה רק להקב"ה לבדו ואין עוד מלבדו ותכונת פטר רחם בא לרמז שהוא קדמונו של עולם ראשון לראשונים ובמעשה עגל הי' סתירה לשני אלה. דתכונת העגל הוא להיות העגל כח אמצעי והוא מנגד לאחדות הנהגת הבוי"ת שא"צ לשום אמצעי ואמרו עוד יום שאמרו ניתנה ראש וגו' הי' קשה כיום שעשו העגל דבמעשה עגל אמרו אשר העלוך שהוא שתוף הבוי"ת לעגל והשוו תכונתם בשוה דכמו שהעגל איננו קדמונו של עולם כמו כן הכחישו קדמונו של הקב"ה וזהו שאמרו

ניתנה ראש כונתם ג"כ שיש ראש והתחלה שאינו קדמונו של עולם לכן כשאמר כלום אשכח עולות ופטרי רחם המורים על הנהגת אחדותו וראשיתו לכל הויות אמרו דעי"ז חוששים שלא ישכח מעשה עגל הסותר לשני אלה והשיב להם גם אלה של מעשה עגל תשכחנה לזה אמרו אחרי דיש שכחה למעשינו והוא לאות דכל מעשינו אינם נקבעים לפניו לזכרון עולם בלי שכחה ויש לחוש שתשכח גם מעשה סיני בקבלת התורה לעת מצוא לזה השיב ואנכי לא אשכחך שהוא לזכרון נצחי לפני:

היו שוהין שעה אחת שיכונו לבם למקום עפ"י מאמר חז"ל הקובע מקום לתפלתו שיכונו לקבוע למקום הראוי לתפלה במדות העליונות:

ד' ל"ג כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו מלת דעה יש בו גם הוראת רחמים ואהבה כמו מודע לאיש לכן מי שיש בו דעה מתנהג ברחמים ומי שאין בו דעה אין בו מדת רחמים האמיתים לכן כפי מדתו אסור לרחם עליו ומדויק שאין בו דעה שהיו ראוי לומר שאין לו דעה אך הכונה על מדת רחמים שבו:

ע"ב האומר על קן צפור יגיעו רחמיך משתקין אותן שמטיל קנאה במע"ב וכו' שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינם אלא גזירות יש להעיר מ"ט נקטו דוקא קן צפור שהיו יכולים לומר האומר על אותו ואת בנו יגיעו רחמיך ועוד הלא מצינו הרבה מצות שנצטוו מצד מדת הרחמים ונפש נענה תשביע טוב איש חונן ומלוה ויתכן עפ"י דאיתא במס' קדושין שלוח הקן נמי כתיב למען יטב לך ניתני נמי הא וכו' טוב לשמים ולבריות זהו צדיק טוב וכו' פרש"י ז"ל אבל בשלוח הקן טוב לשמים הוא ואין כאן טוב לבריות יעו"ש הרי דבמצוה זו של שלוח הקן אין בו שום הטבה ורחמנות לבריות דמאן מפיס אשר לקיחת הבנים נוח יותר מלקיחת האם רק דכן גזרה חכמתו ית' לאיזה כונה הרצויה לפניו לכן אמרינן האומר על קן צפור יגיעו רחמך משתקין אותו שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ומצוה זו איננה של רחמים רק גזירה אבל באותן המצות דנודע שיש בהם רחמים אין איסור כלל לומר כשם שהגיעו רחמיך על העניים לחוננם צדקה כן חוס ורחם עלינו ועי' בתוי"ט דכתב ג"כ דמצוה זו היא מצד הגזירה:

אטו יראה מילתא זוטרתא היא וכו' והא אין להקב"ה אלא אוצר של יראת שמים וכו' לגבי משה מלתא זוטרתא היא עי' כמפ' ויתכן עפ"י דאיתא במכילתא דמוראו של הקב"ה על הקרובים יותר מעל הרחוקים זהו דפריך אטו יראה וכו' הלא היראה היא נתונה באוצרו ודבר הנתון באוצר הוא לאות כי יקר הוא ומשני לגבי משה שהי' קרוב להקב"ה יותר מכל אדם הי' עליו מוראו של הקב"ה ביותר והויא גביה מלתא זוטרתא' והמפ' העירו במה מתורץ דהוה למשה מלתא זוטרתי שהרי משה אמר זאת לישראל ויתכן

עפ"י שבארנו בשיח יצחק דיש תוכחת דברים ויש תוכחת עצמי כשרואין איש מעולה בשלימות המדות לוקחים הרואים תוכחת לעשות כמעשהו אף שאינו מוכיחם בדברים זהו נגבי משה כשעמדו אצל משה וראו שלמות צדקתו הויא מלתא זוטרתא ללמוד ממנו תוכחת היראה לירוא מהקב"ה:

ד' ל"ז חברותא כלפי שמיא מי איכא אי לא כוין מחינן ליה במרזפתא דנפחא עד דמכוין עפרש"י ז"ל וחכמי הזמן העירו על מליצת מחינן ליה במרזפתא דנפחא עד דמכוין דאם היו מכים אותו במרזפתא דנפחא יחלה וימות ולא יכוין לעולם ויתכן עפ"י דאיתא במס' גיטין בא יתוש ונכנס בחוטמו ונקרו במוחו וכו' יומא חד חליף אבבא דבי נפחא שמע קל מרזפתא אשתיק הרי דקול מרזפתא דנפחא יש בו סגולה להשקיט כאב ובלבול המוח זהו שאמרו אי לא מכוין לפי שיש במוחו דברים המכאיבים ומבלבלים מחשבות המוח שלא יוכל לכוין יכול לעשות לזה תחבולה דמחינן ליה להשמיע לו קול מרזפתא דנפחא ואותו הקול ישקיט למוחו מבלבול רעיוניו ויכוין:

ע"ב כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח וכו' ופליגא אדשמואל דאמר אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד וכו' וברע"מ פ' נשא ד' קכ"ה איתא דשני הדעות אמיתים דלעם הארץ לית בין גלותא לימות המשיח אלא שעבוד וכו' ולת"ח יהיה כל מה שהתנבאו הנביאים:

עין לא ראתה זה יין המשומר בענביו משי"ב תענוגי הזמן מכונים בשם יין ע"ד שנאמר ויין ישמח וגו' וגם תענוגי הנפש מכונים בשם יין ע"ד שנ' ושתו ביין מסכתי והנה כעת בעוה"ז לא יתכן להגיע לשלימות הנפש בלעדי תערובות ענינים הגופנים כמאמר חז"ל שמעתא בעי צלותא אם אין קמח אין תורה עניות מעביר ע"ד קונו ותכונתו כעת כמו היין שאין מתקיים טובו ריחו וטעמו רק בהיותו שוקט על שמריו כן אין משיגים שלימות הנפש רק בהיותם נשענים על השמרים של תענוגי הגוף אך לע"ל כשיעביר רוח הטומאה ויכלה הרע ויהיה כולו הטוב והמטיב אז יהי' באפשרי להגיע לשלימות הנפש בלעדי שום עירוב מעניני הגוף ע"ד שב' ומלאה הארץ דעה את ד' שלא יהי' רק דעת ד' לבדו ואז יהי' בדמיון יין המשומר בענביו בלעדי שמרים:

לא נביא אנכי ולא בן נביא היינו תלמידו של נביא ע"ד שנ' ויגשו אליו בני הנביאים:

ל"ה ע"ב בזמן שישראל ערש"מ מלאכתן נעשית ע"י אחרים ובזמן שאין עורש"מ כתיב ואספת דגנך וכו' העירו התו' מ"ט חשיב פרשת והי' אם שמוע שאין ערש"מ יעו"ש ויתכן דשלימות ישראל הוא בהיותם כולם כאיש אחד חבירים דאז מכונים ערש"מ אבל כשהם נפרדים זה מזה אף שאין בהם חטא ועון מכונים אין ערש"מ. ופרשת והיה אם שמוע

תשמעו נאמרה בלשון רבים לרמז שהם נפרדים ואינם כאיש אחד לכן מכנה אותם אין ערש"מ נמצא יש בזה שלשה תכונות כשהם כולם כאיש אחד ערש"מ אז מלאכתן נעשית ע"י אחרים וכשהם נפרדים אין ערש"מ ואינם חוטאים אז ואספת דגנך בעצמך ולא עוד אלא שע"י שהם נפרדים יכולין לבא לידי חטא כפי שנ' השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו' אז מלאכת אחרים נעשית על ידם:

ע"ב ל"ח ך' חייא בר"א כל תלתין יומא מהדר תלמודיה. עפ"י דאיתא בשל"ה מצה עשירהי דחמה ולבנה היינו תורה שבכתב ושבע"פ יעו"ש. הרי תורה שבע"פ מתיחסת ללבנה והיא מתחדשת אורה בכל שלשים יום. לכן היה מהדר תלמודיה שהיא תורה שבע"פ כל תלתין יומין שתתחדש אור תורתו כחידושה של לבנה ולכן אנחנו מסיימין תורה שבכתב בכל שנה **לפי** דתשב"כ מתיחסת לחמה והחמה מסבבת מהלכה אחת לשנה:

ד' מ' אסור לאדם שיטעום קודם שיתן לבהמתו ענין זה מרומז גם בהנהגת הטבע דקציר שעורים שהוא מאכל בהמה הוא קודם לקציר החיטים של מאכל אדם ויתכן עוד עפ"י דאיתא בירושלמי דב"מ במעשה דאלכסנדר מוקדן דא"ל קיסר לא בזכותכם שמשא דנח ומטרא נחית אלא בזכותא דבעירא דכ' אדם ובהמה תושיע ה' אדם בזכות בהמה יעו"ש לכן מהראוי שיאכיל לבהמה תחלה דיתכן שהמזון בא בזכות הבהמה וזהו שהראו לפרעה חלום הראשון בפרות וחלום השני בשבלים לפי דקיום העולם שהיה אז לא היה בזכות מעשיהם דאם היה להם זכות לא היה שנות הרעב שהרי כאשר בא יעקב למצרים פסק בזכותו הרעב והיה אז קיום העולם רק בזכות הבהמה לכן הראו לו חלום הראשון בפרות שבזכותם באו אח"ז חלום השבלים וזהו שאמר יוסף חלום פרעה אחד הוא שהשבלים בא בזכות הפרות:

ויתכן עוד דלכאורה יש להעיר במה שאמר יוסף לאחיו כי זה שנתים אשר אין חריש וקציר. מ"ט לא חרשו הלא בשעת חרישה אין יודעין אם יצמח אם לאו ואף שא"ל יוסף שיהיו שבע שני רעב עכ"ז איך יתכן שכולם האמינו לדבריו ומנעו מלחרוש ובפרט בשנה ראשונה לא ידעו עדיין שלא יצמח ועוד יש להעיר דאיתא בתנחומא דיוסף הי' מתקן לפרעה לשון החלום וכפי הנראה הפך יוסף לשון החלום בהיפך מאשר ראה פרעה דפרעה ראה שבע פרות דקות ובאמרו החלום ליוסף שינה ואמר רקות ויוסף תפס לשון אחרון שנ' ושבע הפרות הרקות והרעות שבע שנים הנה אך חדא מתרצא בחברתה דיוסף הבין מה שהראו לו החלום בפרות הוא לרמז לו דבשנות הרעב לא יהיו חורשים כלל דהחרישה מתיחסת לפרות ולזה הראו לו פרות רקות לרמז לו שתהיינה הפרות רקות

מעבודת החרישה לכן החליט יוסף שראה החלום פרות רקות לא דקות ולכן אמר אשר אין חדוש כפי שהראו לו משמים שלא יהיו חורשין:

אם שמוע בישן תשמע בחדש עפ"י דאיתא במס' סופרים אלו ניתנה תורה חתוכה לא היתה עומדת רגלים למורה שיורה עכשיו מעמדת רגלים למורה וכו' ובארנו הכונה שאילו הי' כתוב בתורה הלכות פסוקות ולא ניתן לנו המדות לדרוש בהם אז אם היה מזדמן לפני המורה איזו ענין חדש שלא נכתב באותן הלכות פסוקות לא היה המורה יודע להעמיד רגליו בהוראת הדין אבל עכשיו שנכתב בתורה דינים סתומים ונמסר לזה המדות שהתורה נדרשת בהן אז בכל ענין שיזדמן להמורה יכול להעמיד רגליו להוציא הדין עפ"י מדות שהתורה נדרשת בהן זהו עצמו הכונה בכאן אם שמוע להבין בישן במה שכתב בתורה להבינו עפ"י מדות התורה יוכל לשמוע גם בחדש כשיזדמן לו ענין חדש ידע ג"כ להוציאו עפ"י המדות ששמע בישן:

ד' מב תכף לנט"י ברכה דרך רמז תכונת נט"י הוא לרמז שינקה האדם כל מעשי ידיו לבל להיות בהם שום לכלוך מעול וגזל וכדומה ובהיות מעשה האדם נקיים ועשוים באמונה חל עליהם ברכת ה' והצלחה זהו תכף לנט"י ברכה:

ד' מג בורא שמן ארצנו פרש"י ז"ל שהי' גדל ביריחו ועל שם הריח נקרא יריחו יעו"ש ובזה יתכן מה דאיתא במס' תמיד מיריחו היו מריחים ריח פטום הקטורת וכו' עזיא היו לבית אבא בערי המכוור והיו מתעטשות מריח פטום הקטורת לכאורה נראה דר"א מוסיף על דברי ת"ק דערי מכוור היו רחוקים יותר מיריחו אבל לדברי רש"י ז"ל נראה דת"ק אשמעינן דאף שהי' יריחו מקום שיש בו ריח השמן הגדל בו וחוקי הטבע דבמקום שיש בו ריח טוב של בשמים קשה להרגיש שמה ריח טוב של מין אחר ואפ"ה הי' נשמע שמה ריח פטום הקטורת לפי שהי' ריחם חזק מאוד ור"א אשמעינן דגם בריחוק מקום בערי מכוור היה נשמע ריח פטום הקטורת ובזה יתבאר במס' יומא נשים שביריחו א"צ להתבשם מריח הקטורת כלה שבירושלים א"צ להתקשט מריח הקטורת והעיר בתו"י מ"ט נקט כלה שבירושלים ולא כלה ביריחו גם שינוי הלשון להתבשם להתקשט והכונה דדרך הכלה לבשם עצמה בתמרוקי הנשים בכל המקומות לכן בהיותה ביריחו מקום הריח וגם מריח תמרוקי הבשמים שלה לא הרגישה כלל בריח הקטורת אך בהיותה בירושלים קרוב למקום הקטורת הרגישה בהם ואף שהיתה מתבשמת בתמרוקי בשמים שלה לא הוצרכה להתקשט הרבה מהן מחמת ריח הקטורת משא"כ הנשים שהן אין מתבשמות בתמרוקי הנשים היו מרגישות בריח הקטורת גם ביריחו ולא היו צריכות להתבשם מאומה:

ע"ב שלא חיסר בעולמו כלום וברא בריות טובות כל עניני העולם המה שני סוגים אחד ענינים המוכרחים אשר העדרם הוא חסרון ההכרח השני עניני המותרות המענגים ואין חסרון בהעדרם זהו שלא חיסר בעולמו מענינים ההכרחים' וברא בריות טובות מענינים המענגים איזהו דבר שהנשמה נהנית בו זה הריח התיחסות הריח לנשמה לפי דכח הנשמה וכח הגוף המה בכחות הפכיות כח הגוף הוא בהיותו בנערותיו בלחלוחית יסודותיו וכן המה כל תענוגי עוה"ז מאכילה ושתיה שלימות טובם בהיותם רטובים דשנים ורעננים אבל כשנתיבשו וכלה רטיבתם אבדה שלימותם היפך מזה עניני הנשמה כל זמן שמזקינים וכלה רטיבת הגוף ומתיבש למאס בטוב העה"ז אז דעתם הוא כח הנשמה מתוספת בהם והוא עצמו תכונת הריח שבבשמים דכ"ז שהבשמים רטובים ורעננים אין מריחין יפה אך כאשר מתיבשים בלי שום לחלוחית אז יתנו ריח נחוח היפה לכן הנשמה נהנית מהריח לפי שהוא מתיחס לתכונתה ובדרך זה אמרו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו דגם ביין יש תכונה זאת שכל מה שמתישן הוא יותר **טוב**:

רב פפא בריך אהדס וכו' הלכה כב"ה וכו' ולא היא לאשטמוטי נפשיה הוא דעביד וכ' התו' דרב אלפס ז"ל פסק כב"ה משמע שלא היה גורס בספרו ולא היא וכו' יעוי"ש ויתכן עפ"י ששמעתי בשם הגר"א ז"ל דלכן אמרו בתלמוד במקומות רבות בעניני ר"פ ולא היא משום דר"פ התפלל יהא חלקי ממי שחושדין אותו ואין בו כדאיתא במס' שבת נתקיים תפלתו שחשדו אותו בעלי הגמרא דלאשתמוטי עבידי ובקדושין חשדוהו דאתתא בעא מינייהו ובאמת אינו כן דלא עביד לאשתמוטי רק שאמרו באמת הלכה כב"ה ולכן פסק הרב אלפסי כב"ה:

המהל בקומה זקופה כאלו דוחק רגלי השכינה עפ"י מאמר חז"ל בכ"מ שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו הכונה דמצד גדולתו ית' שהוא לאין סוף אין ראוי כלל שישגיח בעולם השפל רק מצד ענותו ית' הוא המשגיח והמנהיג עולם השפל זהו המהלך בקומה זקופה דלפי שכלו ראוי להתנהג במדת הגאוה בקומה זקופה ה"ז דוחק רגלי השכינה דאם יתנהג במדת הגאוה לא ישכין הקב"ה שכינתו בעולם השפל ודוחק רגלי השכינה שלא תבוא לשכון בארץ:

ד' מ"ח אבייי ורבא וכו' אחוי לשמי טללא וכו' אחוי כלפי שמיא וכו' תרווייכו רבנן הויתו וכו' יש להעיר הלא מודעת דהבוי"ת מלוא כל הארץ כבודו דלית אתר פנוי מיניה א"כ תשובתם דאחוו לשמי טולא וכלפי שמיא דמשמעו שהוא נגבל במקום אינו אמת ומ"ט אמר להו תרווייכו רבנן הויתו והכונה בזה דהנהגת הבוי"ת בעולם הוא בשלשה פנים א' הנהגת הטבע ב' הנהגת המערכה ג' הנהגה הניסית. והנה הנהגה הניסית איננה מתמדת

רק באה לפרקים והנהגת הטבע והמערכה המה מתמידים ובארנו בפ' שמות דהנהגת הטבע מתוארת בשם תקרה שהתקרה מגינה עפ"י הטבע מגשם וקור וחום והנהגת המערכה משכנה בגלגל אשר בשמים זהו שהכירו אלו הילדים בעוצם חכמתם דשתי אלו ההנהגות הטבעית והמערכית מונהגות הנה ברצון הבוי"ת המנהיגם זהו דאחוי דרחמנא יתיב בשמי טללא היינו בהנהגה הטבעית ואידך אחוי דרחמנא הוא כלפי שמיא היינו בהנהגת המערכות שבשמים לכן הכיר בזה יפה דתרווייהו להוו רבנן:

שמעון בן שטח דעביד לגרמיה הוא דעביד פרש"י ז"ל לגרמיה וכו' אין אדם מודה לו יעו"ש אך לפי"ז הי' ראוי לומר לדעתיה עביד ויתכן עפ"י דאיתא למעלה אכל ענבים ותאנים ורימונים מברך עליהם שלש ברכות דברי ר"ג מ"ט דר"ג דכ' ארץ חטה וגו' וגפן וגו' וברכת הרי דס"ל לר"ג דעל הגפן מברכים שלש ברכות זהו דאמר דשמעון בן שטח שברך ברהמ"ז לא היתה כונתו לשם אכילת מזונם. רק לגרמיה עביד בשביל עצמו ברך על מה ששתה היין דס"ל כר"ג:

ע"ב משה תיקן ברכת הזן יהושע תיקן ברכת הארץ על פי זה מדויק נוסח הברכות דבברכה ראשונה אומרים נותן לחם לכל בשר וכו' ואל יחסר לנו מזון מוזכר לחם ומזון ובברכה שניה אומרים ועל אכילת מזון וכו' בכל עת ובכל שעה לא הוזכר לחם ומוזכר בכל שעה לפי דברכה ראשונה תיקן משה על אכילת המן שנ' בו הנני ממטיר לכם לחם מן השמים והמן לא הי' בכל שעות היום דכאשר חם השמש נמס לכן אמרינן בו נותן לחם לכל בשר אך ידע מרע"ה דכאשר יבואו לארץ לא ירד להם לחם המן רק יצטרכו להכין להם מזון טבעי לכן אמר ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד וברכה שניה תיקן יהושע בבואם לארץ ואז לא היה לחם משמים רק מזון טבעי ואותו מזון הטבעי היה מצוי להם בכל שעות היום לכן לא הזכיר להם רק מזון ואמר בכל שעה:

ד' מט דלא אמרי ברית ותורה ומלכות ואמאי לא אמרת כדרבינא אמר רב וכו' לא אמר ברית ותורה ומלכות יצא ויש להעיר דהא רבינא אמר רב קאמר רק דיצא בדיעבד כשלא אמר אבל לכתחילה ס"ל גם לרב דצריך למימרינהו ואמאי לא אמר איהו ויתכן דעל גוף הענין שלא אמר אין לתופסו דיש לומר ששכח לאומרם רק על מה שהתפלא על רב ששת דזקפא לקועיה כחויא דרצה לשמוע אם יחזור הברכה כששכח לאומרם. ע"ז קאמר דסברי ליה כדרבינא אמר רב דאם לא אמר יצא בדיעבד ואין צריך לחזור:

ד' נ' על המזון ה"ז בור פרש"י ז"ל דמשמעו על הבעה"ב שמאכילו יע"ש והכונה כפי שבארנו בדו"ש דהוראת מזון הוא על מאכל הנעשה ע"י תיקון אדם לכן כשאומרים על המזון הנעשים ע"י אדם משמעו על הבעה"ב שתיקן המזון וה"ז בור:

ד' נ"א כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלי מצרים וכו' זוכה ונוחל שני עולמים דרך רמז עפ"י שבארנו בפ' יתרו דברכה הבאה בהסכמת מדת הדין אין בו שום העדר ושום חסרון שהיא נצחית ושלימה ומלת כוס מספרו פ"ו כמספר שם אלהים המתיחס למדה"ד. זהו כל המברך על כוס מלא שמעורר בזה מדה"ד לברכו נותנין לו נחלה בלי מצרים היינו ברכה בלי גבול וגם נצחית שנוחל שני עולמים

זוכה לשני עולמות שנ' ים ודרום ירשה עפ"י דאיתא בספרי אמת דספירת בינה נקראת ים ועוה"ב. וספירת חסד נקראת דרום ונקראת יום ראשון זהו ים היינו עוה"ב ודרום הוא עוה"ז יום ראשון לבריאה שנ' בו עולם חסד יבנה הרי שני עולמות:

ע"ב קמה בזיהרא ועלתה לבי חמרא ותברא ד' מאה דני דחמרא וכו' לפי באור כל המפ' דשברה ד' מאות חביות יין יש להעיר הא אמרו השובר כלי בחמתו כאילו עובד ע"ג ויתכן תברא הוא לשון לולאות ועניבה במס' כלים פ"כ משיתבר ובפ' כ"ה כל שיש לו תוברות יעו"ש זהו שעשתה עניבות לד' מאות דני דחמרא שלא ישתמשו מהן בלעדי ידיעתה זהו ששלח לה כל כי האי נבגא דברכתא היא הכו כל היין משתמשין רק לכוס של ברכה ולכן אינה רוצה שיקחו בלי ידיעתה לפי שחרה לה שלא שלחו לה כסא דברכתא והלא צריכין לשתות מהיין שלא לצורך כוס של ברכה ומדוע לא יקחו בלא רשותה. לזה השיבה לו ממהדורי מילי:

נ"ג ע"ב חד עביד כב"ש ואשכח ארנקי דדהבא וחד עביד במזיד כב"ה ואכליה אריא מבאר בח"א דלכן אשכח ארנקי לפי שאמרו ב"ש מי ששכח ארנקי בבירה וכו' יעו"ש ומה שמצא ארנקי דדהבא ולא של מטבע אחרת של כסף וכאלה יתכן לפי דאיתא בספרי אמת דב"ש הוא מדת הגבורה וזהב מתיחס לגבורה לכך כאשר עשה כב"ש אשכח ארנקי דדהבא וחד דעביד במזיד כב"ה ואכליה אריא משום דאריא מתיחס גם הוא למדת גבורה שהוא כמספרו ובמזיד נצחו ב"ש לב"ה. לכן אכלו אריא מדת הגבורה המתיחס לב"ש ולכן כאשר אמר רבב"ח אנשאי יונה דדהבא פריך מ"ש יונה ולא אמרו מ"ש יונה דדהבא משום דדהבא שפיר שהוא מדת הגבורה. רק מ"ש יונה דאמר:

והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים אחרונים וכו' עי' במש' ויתכן דמצינו ענין הרחיצה במים במקדש בכל עבודה שני פעמים אחד רחיצת ידים קודם שלובש הבגדים של עבודה השני קידוש ידים אחר שפושט בגדי עבודה והנה הרחיצה שלפני העבודה היא הכנה לקדושת העבודה שיעשה אח"ז והרחיצה שאחר העבודה היא לקדושה שכבר השיג בהעבודה ואיתא בספרי אמת דשלחנו של אדם הוא מזבח והאכילה היא העבודה של מזבח יעו"ש לכן צריכין גם בזה שתי רחיצות האחת לפני

עבודה לעשות הכנה לקדושת האכילה זהו והתקדשתם שתתקדשו אח"ז והשניה אחר שכבר נתקדשו בקדושת האכילה זהו והייתם קדושים אחרי שכבר הייתם קדושים זהו מים אחרונים:

ד' נ"ד בכל לבבך בשני יצריך ביצ"ט היינו כשטוב ומוכשר בעיניך הנהגתו ית' תאהבהו. וביצה"ר כשלא הוכשר בעיניך הנהגתו שהוא נגד רצונך גם אז תאהבהו וכולל עוד דכל חלקי השלימות מתיחסות ליצ"ט וכל חלקי תענוגי הזמן מתיחסים ליצה"ר ושלימות האדם שגם בכל תענוגי הזמן יהיה כוונתו לשם שמים. וכולל עוד שלא יתרעם האדם במה שברא בו את היצה"ר הנלחם עמו דבאמת יצירת היצה"ר הוא לטובת האדם להגדיל בזה שכר האדם:

ובכל נפשך אפי' הוא נוטל את נפשך מלת הוא בא לרמז דאפי' אם האהבה נוטל את נפשך גם אז תאהבהו ובגוף הדרשה שאין מוזכר כלל במקרא נטילת הנפש יתכן דדרשו מלת בכל לשון כליון או לשון מניעה וכליאה היינו אף כשמכלה ומונע את נפשך ממך שהוא נוטל נפשך גם אז תאהבהו ולפי פשוטו יתכן ובכל לשון תשוקה כמו כלתה נפשי שתאהבהו בכל בכלות תשוקת נפשך:

שיהיו שואלים בשלום חבירו בשם והא דלא נהגינן האידנא לשאול בשם יתכן לפי דשלום הוא משמותיו של הב"ה לכן נכלל בזה יחד שאילת השלום ושאילה בשם ולכן בחרו לשאול במלת שלום:

ע"ב על לוט ועל אשתו מברכים שתים יש להעיר בשלמא אשתו של לוט יכולים לראותה היינו לראות הנציב מלח אבל לוט איננו בעולם ומה להם לחכמי התלמוד להודיע הברכה על ראייתו ויתכן הכונה דהרואה אשתו של לוט מברך שתים על אשתו ועל לוט ביחד על אשתו דיין אמת שנעשית נציב מלח לפי שעברה על ציווי אל תבט אחריך ולזכור אז צדקת לוט שהוא לא עבר על דברי המלאך לברך עליו זוכר הצדיקים וכן נראה מגירסת הרא"ש ז"ל הרואה אשתו של לוט מברך שתים על אשתו אומר ברוך דיין אמת ועל לוט אומר ברוך זוכר הצדיקים:

ד' נה בשעה שא"ל הב"ה למשה לך אמור לו לבצלאל בשעה עשה לי משכן ארון וכלים הלך משה ואמר להיפך עשה כלים ארון ומשכן וכו' מנהגו של עולם וכו' בצל אל היית וידעת. עי' במפ' והכונה דעניניו של הב"ה אינם תחת סוג הזמן והסדר. דלפניו. ית' העבר והעתיד המה כאחד. וכמו כן מרע"ה בהשגתו העצומה שחסרו אך מעט מאלהים ניתנה גם לו תבונה הזאת למנה לכן בפ' תרומה כאשר דיבר ד' אל משה א"ל ארון וכלים ומשכן דאחרי שאין הזמן והסדר מוגדר בתכונתם ראוי להקדים המקודש יותר

הוא הארון ואחריו הכלים והמשכן ומשה בגודל ענותו חשב כי בצלאל לא נגרע גם הוא מתכונה זאת לכן אמר לו כפי שא"ל הב"ה בפ' תרומה אבל באמת בפ' תשא שה' יודע דבצלאל אין ראוי לתכונה כזו הפך לו הסדר וחשיב משכן ארון וכלים זהו שהשיב לו בצלאל מנהגו של עולם המנהג בין ב"א כמוני שאנחנו תחת סוג הזמן והסדר הוא בונה בית תחלה ואח"ז מכניס לתוכו כלים וגם אנכי כאחד מהם ארון וכלים להיכן אכניסם שמא כך אמר לך הב"ה כאשר דיבר הב"ה עמך שאתה למעלה מן הזמן והסדר אמר לך לעשות כן אבל אין כונתו שאני אעשה כן לכן עשה בצלאל משכן ארון וכלים א"ל משה בצל אל היית דהצל הוא מהפך הסדר ודמיון האילן בתחלה גדל העץ ואח"כ הענפים והעלים וכשמסתכלין בצל נראים בתחלה העלים והענפים ואח"ז צל האילן זהו בצל אל היית התבוננת כונת הבייי"ת לעשות כתכונת האל שהוא היפך סדר האמור:

וכולל עוד דבפ' תרומה נא' ארון וכלים ומשכן ובפ' תשא נא' משכן ארון וכלים מההכרח לומר בזה דציווי אחד הוא בענין העשיה וציווי השני הוא בענין ההקמה וכפי הנראה דפ' תרומה נאמרה ראשונה היא בענין העשיה הקודמת להקמה ופ' תשא שאח"ז הוא בענין הקמה אך באמת הי' הענין בהיפך דבענין העשיה נא' שעשה בצלאל משכן ארון וכלים ובענין ההקמה נא' שהקים משה תחלה ארון וכלים ואח"ז המשכן דכל הכלים היו נגמרים בצביונם ואח"ז הקים המשכן והכניס הכלים אך הענין בזה דאם היתה העשיה וההקמה שניהם יחד באדם אחד אז הי' מההכרח להבין דמה שנא' בפ' תרומה בראשונה הוא בענין העשיה ומה שנא' בפ' תשא אח"ז הוא להקמה אבל באמת הי' העשיה ע"י בצלאל וההקמה ע"י משה ובזה מוכרח לומר בהיפך דבפ' תשא נא' ראה קראתי בשם בצלאל וגו' ועשו את אה"מ הרי מפורש דעשיה של בצלאל תהי' כסדר תשא להקדים המשכן א"כ ממילא מובן דסדר של פ' תרומה הוא לענין ההקמה להקדים כלים והנה מרע"ה מצד ענותו חשב דגם ההקמה תהי' ע"י בצלאל ובהיות שניהם נעשים על ידו בע"כ סדר תרומה שהקדים ארון הוא לענין העשיה. לכן ציוהו לעשות ארון ומשכן וסבר שבענין ההקמה יצוהו להקים בהיפך להקדים משכן כמבואר בפ' תשא. אך בצלאל ידע שלא תהי' ההקמה על ידו רק ע"י משה ואז מוכרע בהיפך להקדים בעשיה המשכן לארון זהו שא"ל אמת הדבר אשר מנהגו של עולם הוא כדבריך שאדם בונה בית ואח"כ מכניס לתוכו כלים מוכנים שכבר עשה קודם לבנין הבית כדי שלא תהי' ביתו ריקן כאשר יבנהו אבל באמת יודע אני כלים שאני עושה להיכן אכניסם שלא אהי' כלל המכניס להכניסם רק אתה א"כ שמא כך כסדר האמור בפ' תרומה אמר לך הב"ה בפ' תרומה בענין ההקמה לכן עשה בצלאל משכן ארון וכלים ואמר לו בלשון שמא אף שמוכרע לומר כן מפני

כבודו של משה דלא לשוייה כטועה לזה השיבו בצל אל היית וידעת שאתה לא תקים המשכן ומדויק הלשון בונה בית ואח"כ מכניס לתוכו כלים ולא אמר ואח"כ בונה כלים לפי דכונתו שמכניס לתוכו כלים שעשאם כבר קודם לבית:

ואתה אומר עשה כלים ארון ומשכן כלים שאני עושה להיכן אכניסם. יש להעיר דפתח בתרתי כלים וארון ומסיים בחדא כלים להיכן אכניסם ולא אמר כלים וארון להיכן אכניסם ויתכן עפ"י דאיתא ביומא (ד' כ"א) מקום ארון אינה מן המדה שהי' עומד בנס יעו"ש לכן לא אמר ארון להיכן אכניסו. דא"צ כלל מקום לעמוד שם לפי שעומד בנס רק כלים שאין עומדין בנס להיכן אכניסם:

כל חלום ולא טוות פרש"י ז"ל שלא יראה אחד מאותן שהוא שרוי בתענית שאינו טוב. מלת מאותן אין לו מובן ואין לומר הכונה שלא יראה מאותן חלומות הרעים שצריכין להתענות עליהן דמאי אשמעינן בזה פשיטא דחלום טוב עדיף מרע ועוד דרב חסדא גופיה אמר לקמן בהיפך דחלמא בישא עדיף מטבא ויתכן עפ"י מאמרם יפה תענית לחלום כאש לנעורת והכונה כפי שיתבאר בסמוך דיש ג' מיני חלומות א' טוב שנדמה לרע ב' רע שאחריתו טוב ג' רע המתהפך לטוב והנה בשני האופנים כשנדמה לרע וכשאחריתו לטוב א"צ להתענות דממילא יתגלה טובם רק באופן השלישי שצריכים לעורר הרעה שתתהפך לטוב לזה צריכים להתענות. זהו יפה תענית לחלום כאש לנעורת שהאש מהפך את הנעורת ממצבו למצב אחר זהו עצמו כונת המאמר כל חלום הן טוב שנדמה, לרע והן שאחריתו לטוב יפה הוא לראותו דחלמא בישא כזה עדיף מטבא ולא טוית היינו חלום רע שיתהפך לטוב ע"י תענית ויתכן עוד דאיתא בב"י חלומות שמתענים עליהם האחד מהם הוא הרואה יום הכפורים. זהו שלא יראה אחד מאותן ששרוי עליהם בתענית אותו האחד הוא יום הכפורים. אף דגוף החלום של יוה"כ אין בו רע. עכ"ז אינו טוב לראותו:

ע"ב כל שנותיו של דוד לא ראה חלום טוב וכו' דחזא ולא ידע מאי חזא פרש"י ז"ל מראין לו חלום טוב ועד שלא יקוץ משתכח ממנו כדי שלא ישמח אך לפי זה אין מובן מליצה לא ראה חלום טוב. דהא באמת ראה חלום טוב רק ששכחו רק הכונה דדוד ראה חלום רע רק לא ידע מאי חזא אם הוא חלום טוב שנדמה לרע או שאחריתו יהי' טוב או שהוא רע שצריכין להפכו לטוב. זהו שלא ראה חלום טוב אעפ"כ נתקיים בו לא תאונה אליך רעה שלא הבהילוהו החלומות לפי שחשב אולי הוא רק נדמה **לרע אין אחריתו לטוב**:

ונגע לא יקרב באהלך שלא תמצא אשתך ספק נדה. התיחסות מליצת ונגע לענין זה הוא עפ"י דאיתא בזוה"ק דבנים הנולדים מבעילת הנדה המה מצורעים זהו ועל לא יקרב באהלך שלא יולדו לך בנים מצורעים מאשה נדה:

אחריני חזו ליה לפמ"ש רש"י ז"ל דמשו"ה מראין לאדם טוב חלום רע כדי שידאג ויכפר לו עצבונו א"כ מאי אהני דאחרים חזו ליה ויתכן דאיתא לקמן ג' חלומות מתקיימין חלום שחלם לו חבירו וחלומותיו של דוד לא היו חלומות שוא רק חלומות אמיתים מיסורים שיזדמנו לו לכן לא הי' באפשרי שהוא בעצמו יראה אותם דאז הי' עצב בזה ועציבותיה מסתייע והיו בטלין ובאמת היו מוכרחין להתקיים. לכן חזו להו אחריני כדי שיתקיימו:

ע"ב חלמא טבא חזאי יש להעיר דנראה בזה כדובר שקרים שהרי ראה חלמא בישא ולא טבא ויתכן עפ"י מאמרם חלמא בישא עציבותיה מסתייע לכן כשראה חלמא בישא והוא עצב יתהפך לטוב לכן אמר חלמא טבא חזאי:

חלמא טבא חזית טבא הוא וטבא ליהוי רחמנא לשוייה לטב בארנו למעלה ג' מיני חלומות טוב שנדמה לרע רע שאחריתו טוב רע שיתהפך ברחמים לטוב זהו שאומרים שהחלום הוא באחד משלש אלה חלמא טבא או טבא הוא רק שנדמה לרעי או טבא ליהוי שאחריתו לטוב או רחמנא לשוייה לטב שיהפכנו ברחמים לטב:

ד' נ"ו פטר חמור גהיט מתפילך וכו' חזי ליה ואיתיה וכו' ו' דפטר חמור ודאי גהיט מתפילך. דרך רמז עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' ואתחנן ד' רס"ב ואלין ארבעה (היינו חכמה בינה חסד גבורה) נטיל להון ו' ואתעטר בהון ואלין אינון תפילין דאנח קוב"ה תנינן האי ו' סליק ואתעטר בעטרוי ואחיד להאי ולהאי ואתעטר בכלהון יעו"ש ואיתא בר"ה (ד' י"ח) רבא ואביי תרווייהו מבית עלי קאתו רבא דעסק בתורה חיי ארבעין שנין אביי דעסיק בתורה ובג"ח חיי שתין שנין וכתבו התו' הא בפ' חלק אמר אביי לרבא מר הא תורה הא ג"ח מ"מ אביי עסק טפי מיניה הרי מבואר בזה"ק דאות ו' של תפילין (המרמז לתפארת) כולל ארבע מדות ומדת החסד אחת מהן ורבא לא עסק בג"ח הי' חסרון באות ו' מתפיליו. זהו שא"ל פטר חמור גהיט מתפילך התחלה מן חמור שהוא אות ח' המרמז למדת חסד ליתא בתפילך. א"ל רבא חזאי דאית ביה דגם רבא עסק בג"ח כדאיתא בחלק א"ל ו' דפטר חמור ו' הכולל התחלה של חמור שהוא מדת החסד בשלימות ודאי גהיט מתפילך דלא עסקת בג"ח כאביי וזהו דפרש"י ז"ל כתבו הכותב מלא (מלת חמור מלא עם ו') ואח"כ מחקו דזהו תבונת רבא דהוה ביה ג"ח לכן כתבו הכותב מלא ו' ולפי שלא עסק בו כאביי מחקו וזהו שהשיב רבא לאביי כשא"ל מר הא תורה והא ג"ח השיבו שמא יגרום החטא כונתו יגרום חסרון של אות ו' שימחוק אותו חטא לשון חסרון:

חזאי תרי יוני דפרחן א"ל תרי נשי מגרשת יש להעיר דלקמן אמרינן דצדוקי א"ל לר"י חזאי דנקט תרי יוני ופרחן א"ל תרי נשי נסבת ופטרתינון בלא גט וכאן אמר מגרשת משמעו גירושין בגט ויתכן לפי דלקמן אמר נקטי תרי יוני יפרחין דמשמעו דעדיין נקט להו לכן א"ל פטרתינון בלא גט והם עדיין ברשותך אבל כאן לא אמר נקטי לכן פתר לו מגרשת בגט:

ע"ב הרואה באר רואה שלום שנא' ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים רנ"א מצא תורה שנא' כי מוצאי מצא חיים וכתיב הכא באר מים חיים רבא אמר חיים ממש וכו' עי' בהכו' ויש להעיר דהוה ליה למימר החופר באר בחלום וכו' שהרי במקרא מוזכר ויחפרו וגו' גם שינוי הלשון רואה שלום מצא תורה ולולי יראתי הי' נראה לגרוס רואה שלום שנא' וירא והנה באר בשדה וגו' ויאמר להם השלום וגו' ויאמר שלום. רנ"א מצא תורה שנא' כי מוצאי מצא חיים וגו' וימצא באר מים חיים:

הרואה קדירה יצפה לשלום שנא' תשפות שלום לנו ופי דתכונות הקדירה שהיא עושה שלום בין האש שבחוץ ובין המים שבתוכה לבל יכבו המים את האש:

הרואה **סוס** יפה לו עפ"י דאיתא בסנהדרין מלאים רוגז שרוקים אדומים ואח"כ נעשו לבנים אר"פ ש"מ סוסיא חיורא מעלי לחלמא. מלת סוס יש לו הוראת רוגז בלשון תלמוד מאן דאית ליה סוסיא ברחמיה מסיק ליה וכאשר מתהפך ללבן נהפך הרוגז לרחמים. לכן סוס לבן יפה לחלום שמהפך הרוגז לרחמים

ד' נ"ז הבא על אחותו יצפה לחכמה שנ' אמור לחכמה אחותי את החכמה אין בכח אדם להשיגה רק ד' יתן חכמה. ומן החכמה ממציאים תבונה ע"ד שנא' מצא חכמה דרך מציאה מאת ד' ואדם יפיק תבונה שממציא התבונה מן החכמה וזהו עצמו ההבדל בין אחות ומודע אחות אין בכח האדם לעשות רק כאשר אביו הוליד בת היא אחותו אבל מודע הוא אוהב יכול האדם לעשות ע"י קירוב הדעת שמטיב עמו זהו שנא' אמור לחכמה אחותי את החכמה יש לה תכונת אחות ומודע לבינה תקרא והבינה יש לה תכונת מודע לכן הבא על אחותו יצפה לחכמה:

הרואה שעורים סרו עונותיו עי' במס' ויתכן עפ"י מאמרם העומד ערום בבבל בחלום עומד בלא חטא ותכונת השעורה שגדילה הגרעינים בלי מוץ בשבלים והרואה אותה הוא כרואה ערום שעומד בלא חטא לפי שסרו עונותיו:

הרואה תמרים תמו עונותיו שנ' תם עונך עי' בח"א ויתכן עפ"י דאיתא במ"ר צדיק כתמר יפרח מה התמרה אין בה לא עוקמין ולא סקוסין וכו' אין בה פסולת וכו' כך הצדיקים הרי תכונת התמרים שאין בו שום פחיתות רק כלו טוב' והוא תכונת זמן העתיד שיתבער

הרע מן הארץ שנ' תם עונך בת ציון ויהיה כלו טוב לכן הרואה תמרים תמו עונותיו שהוא כלו טוב :

הרואה אווז יצפה לחכמה שג' חכמות בחוץ תרונה בהיות האדם רגזני כועס וצועק על כל מה שהוא נגד רצונו אז משמן בשרו ירזה וכחשו בפניו יענה וטבע האווז שהוא צועק בכח קולו כל היום וכל הלילה בהעדר מאכלו בלי הפוגות עכ"ז שמן חלקו ועושה פימה עלי כסל לטגן ממנו שומן למרבה אך הסבה לזה דאווז הלזה מתנהג בחכמה דצעקתו הוא רק מן השפה ולחוץ להעיר אוזן בעליו להאכילו ולהשקתו ולבו בקרבו בהשקט ונחת לכן יטיב גהה וזהו דרך החכמה יש לאדם לעת מצוא כאשר נחוץ לו לכעוס להטיל אימה על זולתו וכאלה יכעיס רק בקול דברים בעלמא בלי לב רגז זהו הרואה אווז יצפה לחכמה יתבונן ממנה להתנהג בחכמה שנ' חכמות הנהגת החכמה אשר בחוץ תרונה לצעוק רק בחוץ מהשפה ולחוץ ולא מקרב הלב:

הרואה עז שנה מתברכת לו דתועלת העז בא בלי עמל החלב לאכל והצמר ללבוש לרמז דהשנה מתברכת לו מעצמה בלי עמל ידו:

הרואה תרנגולת יצפה לתרביצא נאה וגילה טבע התרנגולת להטיל בצים בכל יום ולגדל מהם אפרוחים ואינה חוששת למזון בניה לפי שלבה בטוח שיזדמן להם פרנסתם תרביצא היא שדה שמתרבצת מרטיבת מים לגדל התבואה זהו הרואה תרנגולת יצפה לתרביצא שהוא גידול תבואת בניו כתרנגולת וגילה מהכנת מזונותיו:

פושעי ישראל מלאים מצות כרמון עי' במפרשים ויתכן על פי דאיתא בתרגום שני רומנא אמר די יצטלב ברישיה לא יכילנא דצדיקים מחולין לקבלי יעו"ש הרי דצדיקים מכונים רימונים זהו פ' מלאים מצות כרמון הוא הצדיק שנמשל כרמון וכולל עוד עפ"י דאיתא בפסחים פ' כיצד דשפוד של רמון אינו מוציא מים לחוץ יעו"ש זהו דפ"י יש בהם תשוקת המצות בקרבה רק היצה"ר אין מניחם להוציאם לפועל המעשה כרמון שאין מוציא מים לחוץ:

ע"ב שלשה מעין עוה"ב שבת שמש ותשמיש שבת היא מעין עוה"ב דזמן העתיד הוא יום שכלו שבת שמש שנ' שמש צדקה מרפא בכנפיה לעתיד ואמרו שהב"ה יוציא חמה מנרתיקה ותשמיש שהוא הסרת הרע והפסולת הוא מעין עוה"ב שיתבער הרע שנתערב בטוב בחטא עה"ד ולא יהיה שום רע בהמאכלים כמו שהיה אכילת המן:

דף נח בא באנשים בא באוכלסא ויצא באוכלסא תנא אין אוכלסא פחות מס"ר לפי מובנו הפשוט כמו זר לומר שבכל מקום שהיה ישי הולך ובא הלכו עמו בצוותא ס"ר. רק הכונה דגם בהיותו בא בתוך עדה של ס"ר או שיצא מתוך עדה של ס"ר ובתוכם היו

כל גדולי ישראל אעפ"כ היה ניכר צאתו ובואו בתוכם שהיו מרגישים בואו וצאתו לפי שהיה גדול מכולם שאין כמוהו:

והגבורה זו קריעת ים סוף שנא' ויבואו ב"י בתוך הים ומים מתיחסים לגבורה כמאמרם גבורת גשמים והתפארת זו חמה ולבנה שכן נוסח הברכה וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת וההוד זו מלחמת נחלי ארנון עפ"י שאמרו הרואה נחלי ארנון צריך שיתן שבח והודיה למקום זהו ההוד לשון הודאה וכן דריש בסמוך וההוד זה בהמ"ק דשם מתפללים ומודים לה' והנצח זו ירושלים דכ' עיניך תראנה ירושלים וגו' בל יסע יתדותיו לנצח:

ע"ב נהירין לי שבילי דרקיעא לבד מכוכבא דשביט. חכמי הזמן מתנשאים דגדלה חכמתם יותר משמואל דהמה יודעים לחשוב מתי יהי' כוכבא דשביט ושמואל לא ידע אך באמת דייקו חז"ל במליצתם במאמר נהירין לי שבילי דרקיעא וכו' דגם שמואל ידע החשבון מתי יבוא רק השביל שלו באיזה מהלכו לא ידע וזה נעלם גם מחכמי הזמן לדעת אל נכון שביל מהלכו בהחלט:

דף נט גם אני אכה כפי רנ"א אנחה מתאנח וכו' ורבנן אמרי בועט ברקיע וכו' רא"א דוחק רגליו תחת כסה"כ רנ"א דחורבן הבית אין מרגיש רק הארץ זהו אנחה מתאנח כמתאנח על צרת זולתו ורבנן אמרי דמרגישים גם צבא מעלה זהו בועט ברקיע ור"א מבאר דנרגש החורבן גם בעולם העליון של כסא כבודו כביכול דכאשר נחרב הבית דוחק רגלי הנהגתו תחת כסא כבודו שאין מתפשטת הנהגתו הניסית בעולם כמו שהיה בזמן הבית וכולם דרשו מלת כפי ר"נ מפרש דקאי על הארץ שנא' אף ידי יסדה ארץ כף לשון יד רבנן דרשי כפי לשון רקיע כמו על כפים כסה אור ר' אליעזר דריש לשון כפיפה שדוחק רגליו וכו':

דף ס' אשה מזרעת יולדת זכר וכו' עפ"י דאיתא בראב"ע ובספרי הנתוח דאיברי הנקבה המה ממש כאיברי הזכר אלא שהם מהופכים לפנים דכמו שיש בזכר בצים וכלי הזרע כך יש בנקבה בפנים בצים וכלי הזרע וזהו שהמליצו חז"ל זה יצרו מבחוץ וזו יצרה מבפנים עי' באוצר נחמד והנה יצירת הולד הוא כמו דבר הנעשה בדפוס לכן בהיות הולד נולד מכח האיש דתכונת הדפוס שלו הוא בולט נעשה הנולד ממנו שוקע הוא הנקבה וכשהוא נולד מכח דפוס של האשה שהוא שוקע נעשה הנולד בולט הוא הזכר:

הנכנס לבית המרחץ אומר יהי רצון מלפניך שתצילני מזה וכיוצא בזה הכונה כפי גירסת הרי"ף ז"ל ומכיוצא בזה לעתיד לבוא והכונה על פי מאמרם אין גיהנם לעת"ל אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה וכו' ורשעים נידונים בה זהו שתצילני מאור זה ומכיוצא בו לע"ל להנצל מאור חמה שנידונין בו הרשעים:

ע"ב כל מה דעביד רחמנא לטב עביד מליצת לטב ולא אמר טב הכונה דאף שנראה כעת דאינו טב עכ"ז לטב עביד יהא אחריתו טב וכולל עוד שאמרו הצדיקים נפרעין מהן בעוה"ז זהו שהיה שמח ביסורין של עוה"ז באמרו כל מה דעביד לטב עביד דנותן היסורים לטב הוא הצדיק בעוה"ז לפרוע ממנו לכן אין להרהר אחריו:

דף ס"א אחור למע"ב וקדם לפורעניות דבר הנהוג בתהלוכת העולם כשבונין בית מתחילים לבנות מן היסוד ואח"ז בונים הדפנות ומעמידים החלונות ועושים התקרה והגג עליהם מלמעלה וכשסותרים הבנין מתחילין בתחילה לסחור הגג ואח"ז התקרה ואחריהם הדפנות ובאחרונה מהרסים היסוד כן עד"ז בהויית הבריאה בתחלה נבראו הנבראים זה אחר זה ולבסוף נברא האדם החופף עליהם מלמעלה וכאשר בא הפורעניות להרוס העולם בימי המבול התחיל לסתור תחלה בנין האדם הוא הגג החופף על כולם ואח"ז לסתור יתר הנבראים וכולל עוד עפ"י שבארנו בפ' בראשית דהאדם הוא נפש החיה לכל הנמצאים כמו שהנשמה מחיה כל האיברים וכמו שבבריאת האדם נברא תחלה גוף האדם. ואח"ז נפח באפיו נשמת חיים כן בבריאה הכוללת ברא תחלה כל הנבראים שהם איברי העולם ולסוף ברא את האדם שהוא נפש החיה וכמו שבמיתת האדם בתחלה יוצאת הנשמה ואח"ז מתים האיברים דכל זמן שהנשמה בקרבם אין יכולים למות. ככה בפורענות ומיתת הבריאה בימי המבול קדם מיתת האדם, הוא נשמת חיים שלהם ואח"כ כלו כל הנבראים המה האיברים:

אחורי ארי ולא אחורי אשה וכו' חטאת האדם בא מארבע סבות או מצד רדיפת הכבוד או מצד תשוקת התאוה או מצד הכחשת ההשגחה או בשביל להכעיס לבוראו זהו שמבאר אלו הארבעה שהם גרועים זה מזה אחורי ארי הוא תכונת רדיפת הכבוד דארי הוא מלך שבחיות ולא אחורי אשה הוא תשוקת התאוה אחורי אשה ולא אחורי חמנים היא הכחשת ההשגחה ולא אחורי כהכ"נ ואינו נכנס מצד שעושה להכעיס ומזהיר לבחור הרע במיעוטו וכולל עוד דכחות האדם המה ארבעה כח גופו כח נפשו הבהמיי כח רוחו כח נשמתו זהו שמזהיר שטוב ללכת אחורי ארי שמסתכן סכנת גופו ולא אחורי אשה שמסתכן על ידה סכנת נפש הבהמיי אחורי אשה ולא אחורי חמנים המשחיתים כח רוחו לעבוד להמערכה אחורי חמנים שמאמין שעל ידם נמשך לו השפע ולא אחורי ביהכ"נ וכו' שהוא השחתת הנשמה שנקל לפניו לכנוס שמה לתיקון נשמתו ואינו נכנס ומבעט בזה:

יצה"ר דומה לזבוב וכו' דומה לחטה תכונת הזבוב שהוא שוכן תמיד במקום הטינופת ותכונת החטה שהיא המעולה שבתבואה המרמז לתענוגי הזמן זהו שמבארים באיזה

סבה יכול היצה"ר להתחבר אל האדם וקאמר רב דכאשר רואה שיש באדם מדות רעות ומגונות אז הוא בא ומחטיאו דיש בו תכונת הזבוב ששוכן במקום הטינופת ושמואל אמר דכאשר האדם רודף אחר תענוגי הזמן אז הוא שולט בו להחטיאו שהוא בתכונתו דומה לחטה שגם הוא רודף אחר תענוגים:

ע"ב צדיק יצ"ט שוטטו רשע יצה"ר שופטו בינונים זה וזה שופטם שתי הכחות שבאדם כח הטוב להיטיב דרכיו הוא היצ"ט וכח הרע להרע מעשהו הוא היצה"ר ובזה מובדלים ב"א בשלשה סוגים הצדיק מגביר כח הטוב של היצ"ט ומכניע תחתיו כח הרע של יצה"ר שהיצה"ר משעבד כל מעשהו להטוב של יצ"ט והרשע מגביר כח הרע של היצה"ר ומכניע תחתיו כח הטוב שהיצ"ט ישעבד כל כחותיו להרע והבינוני בהתגבר עליו כח התאוה מגביר כח הרע על הטוב ובהתגבר עליו יראת ה' או יראת העונש מגביר רוח הטוב על הרע ומלת שופט הוראתו לשון הנהגה כמו לעשות משפט עבדו זהו צדיק יצ"ט שופטו הוא המנהיג גם את היצה"ר והרשע יצה"ר שופטו שמנהיג גם את היצ"ט והבינוני זה וזה שופטו שניהם מנהיגים אותו פעם היצ"ט ופעם יצה"ר וכולל עוד דהצדיק אינו פועל עבירה מוחשת המתיחסת ליצה"ר רק אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא שעושה חטא וחסרון בעשיית הטוב והרשע מלבד מה שעושה עבירות חמורות בפועל מצד יצה"ר מורגל להרע גם במה שאין היצה"ר מסיתו כמאמרם מגרה יצה"ר אנפשיה והבינוני עושה הרע מצד היצה"ר והטוב מצד היצ"ט לכן בבוא העונש להצדיק אין ליצה"ר שום התיחסות לשופטו ולהענישו דאין הצדיק חוטא בסבתו רק בתכונת היצ"ט. והרשע אין לעונש שלו שום התיחסות ליצ"ט לשופטו לפי דעיניו המה רק מצד היצה"ר לבדו והבינונים זה וזה שופטם. על העבירה שופט ומענש היצה"ר ועל החטא וחסרון בעשיית הטוב שופטו ומענשו היצ"ט:

בשעה שהוציאו לר"ע זמן ק"ש היה וכו' עד כאן וכו' עי' במפ' והכונה דלשלומות העבודה אנו צריכין שתי כחות כח האהבה וכח היראה כמו שאנו מתפללין ויחד לבבנו לאהבה וליראה שמך דאף שכח האהבה מעולה מכח היראה אך גדרי האהבה אין כחו חזק רק כאשר הנאהב נצמד גם הוא באהבה לאהוב אותו שהוא מדה המתנהגת כמים הפנים אל פנים אך כאשר האחד בוגד באהבתו ומריע לו אז נחלש כח אהבה גם מהשני אליו ועושה גם הוא היפך מרצונו של חבירו אך כח היראה שומרת תפקידה למלאות פקודת המצוה גם כאשר מריע לו והנה אף דבאמת אין רע יורד משמים דכל היסורים והעונשי' הבאים על האדם המה לטובתו למרק עונו ולהחזירו בתשובה אך האדם איש בער קשה לו לקבל היסורים לחשבם לטובה כי נדמה לו שהוא לרע לו לכן נחלש אז כח

אהבתו להב"ה לכן מההכרח להשתמש אז בכח היראה לאמץ העבודה גם בצר לו לכן כאשר ראו התלמידים גודל היסורים שסורקים בשרו במסרקות של ברזל והוא מקבל עליו עמ"ש באהבה חששו אולי מכח יסורים כאלה יחלש כח אהבתו ולא יכול לעמוד בה לכן א"ל רבינו ע"כ עד עת כזאת שלא באו עליך יסורים כאלה הי' טוב הדבר להשתמש בו בכח האהבה אבל עכשיו ראוי לעורר כח היראה לזה השיב להם שהוא מכיר דאין ביסורים שום רעה שהמה עצם הטוב שהרי כל ימי הייתי מצטער על מה שנ' בכל נפשך אפי' נוטל את נפשך שהוא שלימות הטוב של העבודה מתי יבוא לידי ואקיימנה. לכן אינני חושש שלא אוכל לקיימה בכח האהבה:

וכולל עוד דצרה הבאה על האדם פתאום שלא עלה על דעתו מעולם שתאונה לו רעה כזאת היא מבהלת ומרעדת את האדם יותר מאשר בא עליו צרה שעלתה בדעתו לפעמים שתבוא וכאשר ראו התלמידים גודל היסורין שלו חשבו שמעולם לא עלה על דעתו שיבואו עליו יסורים כאלה חששו שיסורים גדולים פתאומים כאלה תחריד ותבהל ח"ו כח אהבתו לכן התפללו על עוצם כח אהבתו שהגיע ע"כ לזה השיב להם דאין הענין יסורים פתאומים. שכל ימי הייתי מצטער מתי יבוא לידי ואקיימנו לכן אין היסורים מבהילים אותו כל כך:

וכולל עוד שראו דבשביל שמשתדל ר"ע לעורר כח האהבה העצומה כאשר מקבל עליו עמ"ש מעורר בזה שנאת השופטים ביותר ומרבים עליו היסורים בשביל זה זהו שא"ל אף שכל אדם מחויב לקדש השם גם בנפשו אבל איננו מחויב שהוא יעורר בעבודתו צרות ויסורים גדולים ע"י חוזק העבודה יותר מהחיוב זהו שא"ל ע"כ האם ע"כ הוא החיוב של קד"ה לזה השיב דכל ימי הייתי מצטער מתי יבוא ליד ענין כזה שאוכל לסבב במעשי קידוש השם יותר מהחיוב ע"ד דמסרי נפשייהו אקדושת השם:

ומליצת זמן ק"ש היה הכונה דאחת מכונות ק"ש הוא לכוין אשר הוי"ה שהוא מדת הרחמים להיטיב הוא אחד המתאחד עם מדת אלהינו של מדה"ד של אלהים והנה במיתת ר"ט ע"י יסורים עצומים כאלה נלאו כל גדולי עולם אדה"ר ומרע"ה להשיג תכונתו שאמרו ע"ז ולי מה יקרו ריעך אל כמבואר בדברי חז"ל אך ר"ע בעצמו השיג הענין שיש בזה טובה עמוקה ממדת הרחמים זהו כשהוציאוהו להריגה וסרקו בשרו אותה העת היתה זמן ק"ש האמיתי לאחד הויה הוא אלהינו שהרי ר"ע קבל היסורים באהבה שהשיג כי טובים המה:

יצתה ב"ק ואמרה אשריך ר"ע שיצתה נשמתך באחד אמרו מה"ש רבש"ע זו תורה וזו שכרה וכו' שאתה מזומן לחיי עוה"ב יש להעיר מ"ט בב"ק ראשון שאמרה אשריך ר"ע

וכו' שאלו מה"ש זו תורה וזו שכרה ובב"ק השני נתישבה דעתם ולא שאלו עוד ויתכן דב"ק הראשון אומר אשריך ר"ע שיצאה נשמתך באחד שהוא ענין מיתת נשיקה למות באחדות דביקות ד' ע"ד שנ' אדם כי ימות באהל והוא תענוג עצום מאד אך זה התענוג הוא רק כמעט רגע ביציאת הנשמה שמתדבקת בנועם ד' לזה השיבו הלא התורה היא נצחית וראוי להיות שכרה תענוג נצחי א"כ איך יתכן אשר זו תורה וזו שכרה. שזהו תענוג זמני ממתים מחלד בעת שמתים מחלד לזה השיב להם חלקם בחיים שיהיה להם חלק בחיים הנצחים. ומבאר ב"ק השני דזהו עצמו כונת ב"ק הראשון דהענין בזה שהאדם יש בו נפש רוח ונשמה וכשהולך הצדיק לבית עולמו תתלונן נפשו בג"ע התחתון ורוח בג"ע העליון ונשמתו צרורה בצרור החיים וליום התחיה תתקרב נפשו אל הרוח והרוח אל הנשמה וכאשר יתועדו יחד אז יקיצו וירננו שוכני עפר אך ר"ע הכשיר גם חומרו בעבודתו כזוהר הנשמה וכש"כ נפשו ורוחו ובזה התאחדו בו גופו נפשו ורוחו ונשמתו ביחד זהו שיצאה נשמתו באחד בלי פירוד הנשמה מהרוח והנפש רק באחד כולם יחד זה היה כונת ב"ק הראשון אשריך ר"ע שיצתה נשמתך באחד ביחד עם הרוח והנפש ועי"ז אתה מזומן לעוה"ב שליום התחיה לא יתמהמה בך היקיצה עד שיגיע הנפש אל הרוח והרוח אל הנשמה רק אתה מזומן ומוכן לעמוד לפי דכל הכחות שלך התאחדו עם זהר הנשמה וזהו דאיתא בזוה"ק פ' פקודי ד' רנ"ד תיאובתא דרחמיא דלעילא ותתא כחדא אינון נשמתין עלאין כגון ר"ע וחביריו דאלין לא אתקריבו לאיסתחאה בנהר די נור דהא שאר נשמתין אסתחיין תמן ועברו ביה יעו"ש דלפי שנזדככו כל כחותיו בזהר עליון א"צ שום תיקון עוד רק הוא מזומן לחיי עוה"ב:

וזהו שמתו תלמידי ר"ע בשביל מחלוקת ושנאה שביניהם לפי דשלימות ר"ע היתה בכח האחדות והם היו בהיפך בפירוד המחלוקת ולכן פסקו מלמות ל"ג בעומר דתכונת העומר הוא קשר של חבור אחדות השבלים וביום חמשים הוא השלמת קשר אחדותו וזמן ל"ג בעומר הוא רובו דמנכר כל ימי החמשים לכן גברה אז כח האחדות גם בהתלמידים ופסקו למות:

ד' ס"ב תורה היא וללמוד אני צריך מלת תורה הוראתה שעתידה להורות וללמד מה לעשות זהו תורה היא אחרי שנקראת תורה צריך אני שתלמדני בכל הדברים מה לעשות:

ע"ב מאי ראה יעקב אבינו וכו' אפרו של יצחק וכו' כסף הכיפורים וכו' בהמ"ק וכו' כל אלה הענינים היו במקום אחד הסולם של יעקב היה עומד במקום שנעקד יצחק ועל אותו מקום נתנו כסף הכפורים ונבנה שמה בהמ"ק לכן ראה באותו מקום כל אלה ביחד:

יעקב אבינו ראה שנ' ויאמר יעקב, כאשר ראם. לכאורה במקרא נ' דיעקב ראה ודרש מזה שהקב"ה ראה את יעקב ויתכן שה' ראה זכותו של יעקב שכ' בו ויאמר יעקב כאשר ראם וכאילו נכתב מלת ראה פעמים ראה ראה ראה האיש אשר ראה:

ותחס עליך שסיכך עצמו כסוכה עי' בח"א. דריש ותחס לשון מחסה כסוכה:

ד' ס"ג מרישא לסיפא מדריש וכו' מרישא לסיפא הכונה עת לעשות לה' לנקום מעשי רשעה אשר הפרו תורתך ומסיפא לרישא מדריש הכונה דלכן הפרו תורתך ואין מתיראים מהעונש לפי דאין העונש ממהר לבוא רק עת לעשות לה' שעושה העונש בעת רחוק:

המשתף ש"ש בצערו פרנסתו כפולה לפי שמכיר דצערו הוא משמים בשביל רוע מעשהו ושב בתשובה לכן כופל הקב"ה פרנסתו להשלים לו ההדר פרנסתו בימי צערו:

המרפה עצמו מד"ת אין בו כח לעמוד ביום צרה עפ"י מאמר חז"ל אם יסורים באו עליך רוץ לד"ת ובארנו במענה אליהו הכונה דע"י התורה יראה ויבין שלא באו היסורים בחנם רק לפי שלא השלים המצות כראוי וכמו כן יתבונן מד"ת דהיסורים המה לטובה ולא יבעט בהם. זהו המרפה עצמו מד"ת שאינו רץ לד"ת להתבונן על מה ולמה באו היסורים אין בו כח לעמוד ביום צרה של היסורים להרגיע רוחו לפי שנדמה לו שבאה הצרה להרע לו:

גדיים שהנחת נעשו תישים. התיחסות המליצה עפ"י דאיתא במס' בכורות גדיא באודניה ופרש"י ז"ל דהגדי נראה באזניו ואמרו במס' שבת דזכרים מנגחי בהדי הדדי יע"ש לכן מכנה תלמידים הקטנים אשר מוכרחים להטות אזניהם לשמוע בלמודים מפי' רבם בשם גדיים דנראה באזניו ות"ח המנגחים זה לזה בהלכה מכנה בשם תישים דהגדיים תלמידים הקטנים נעשו תישים ת"ח המנגחים בהלכה ואף שלא הוזכר בשבת רק זכרים רחלים ה"ה לתישים דכן מפורש בדניאל וצפיר העזים בא וגו' ויתמרמר ויך את האיל:

ע"ב לא יצא דבר לבטלה וכו' פרש"י ז"ל לא גרסינן משרתו יהושע וגו' ולכאורה נראה דטוב לגרוס ומשרתו יהושע וגו' דמזה נראה שלא יצא דבר לבטלה אך באמת דברי רש"י ז"ל נכונים דלפי דרשה זו כונת המאמר ומשרתו וגו' נמשך למאמר הקב"ה שאמר ושב אל המחנה וגו' ואם לא יהושע וגו' ולמאמר לא יצא דבר לבטלה הכונה מה שנעשה יהושע אח"ז מנהיגם של ישראל:

הרוצה להחכים יעסוק בדיני ממונות כל משפטי התורה יש בהם ענינים בלתי משכילים לחכמת האדם לדמיון מזוזה לפי מובן השכלי הוא תועלת לשמירת הבית מהמזיקין ונעלם להבין מ"ט כשהדלת עשויה ככיפה או כשאין דלתות לפתח פטור מן המזוזה וכן במצות סוכה זכר לענני הכבוד מ"ט חתן ושושביניו פטורים מהסוכה אטו המה לא היו

בישיבת ענני הכבוד וכאלה בכל המצות והסבה לזה דבאמת מקור המצות המה ענינים פנימים נעלים משכל גבר וכל טעמיה הגלוים המה רק לבושי המצוה לכן נמצא בהם דברי' בלתי מושכלים בדרך הנגלה אך משפטי התורה בדיני ממונות כולם המה חכמים מחוכמים לשכל האדם דגם עמים זולתינו הוטב בעיניהם משפטי הממון שבתורה לכן הרוצה להחכים שרוצה ללמוד בתורה החלק שיבין בחכמת אדם יעסוק בדיני ממונות שהמה מחוכמים גם בנגלה:

אדם קורא ק"ש וערב אחד לא קרא דומה כלא קרא ק"ש מעולם עי' במס' והכונה דהתורה היא בלתי גבולית ובכ"ע שקורא ק"ש יכול למצוא בה איזו השגה חדשה ואף אם אינו משיג בפועל מתרשם בנפש איזה רושם חדש מהק"ש שקרא וכאשר ערב אחד לא קרא ה"ז כאילו לא קרא ק"ש מעולם דהשגה של ק"ש זו לא השיג מעולם ולא קרא אותה מעולם ומה שאמרו וערב אחד אינו קורא ולא אמרו סתם ופעם אחד אינו קורא יתכן דאם לא קרא ק"ש בזדון נקרא עבריין שהוא גרוע ממה שאמרו לא קרא ק"ש וכו' לכן אמרו וערב אחד אינו קורא דיתכן שלא קרא בטעות דסבר כמו שתפלת ערבית רשות לאיזה מ"ד כן ק"ש רשות לכן לא יתכן לקרותו עבריין לפי שאין עושה זה בזדון רק בטעות רק הוא כאילו לא קרא ק"ש ויתכן עוד דהכונה על ק"ש שעל המטה בערב:

ומה הא שלא אכל ולא שתה אלא כבד ורבץ לפניו ולכאורה הול"ל אלא שהכניסו לתוך ביתו כך ומ"ט נקט שכבד ורבץ דהא מיירי הכא לענין הכנסת ת"ח לביתו ויתכן דמה שהכניסו לביתו לא נחשב לו לזכות שלא היתה זאת מצד רצונו של עובד אדום רק היה מוכרח להכניסו לפי שהמלך שלחו לביתו שנ' ויטהו דוד בית עובד אדום לכן קאמר דהזכות היה בזכות שכבד ורבץ לפניו:

ד' ס"ד אפילו אומנא לביתא לא קרא עפרש"י ויתכן דנמשך אל מאמר וכל הנדחה מפני השעה השעה נדחית מפניו דאע"ג דא"ל כלדאי מלכת תרתין שנין ואם הי' נעשה ראש ישיבה לא הי' חי רק שני שנים אפ"ה כיון שנדחה כ"ב שנה ולא מלך היה בריא אולם בכל גופו דאפי' אומנא המקיז דם שהיה אז ענין הרגיל לא הוצרך רב יוסף לקרוא לביתו ויתכן עוד דהוראת אומן הוא על הממשלה כמו ויהי אומן את הדסה דהאומן הוא בע"ב המושל באנשי ביתו וחשש ר"י אולי גם ממשלה כזאת היא תכונת מלכות ויש בזה סכנה לימי חייו כמאמר כלדאי לכן לא קרא א"ט בשם אומנא לביתיה:

ישגבך שם אלהי יעקב וכו' מכאן לבעל הקורה שיכנס בעבי' של קורה בפ' שמות במ"ר למה הקדים בשמות השבטים אלו לאלו לפי שהם תקרת העולם. יעו"ש מה שבארנו וע"ז

נא' ישראל מקוראי לשון תקרה זהו יבוא בעל הקורה העושה התקרה משבטים ויכנס בעביה של הקורה להקל המשא ממנה ביום צרה ולשגבה:

כל הנהנה מסעודה שת"ח שרוי בתוכה כאלו נהנה מזיו השכינה שאינו נהנה מהסעודה רק מזה שהת"ח שרוי בתוכה ה"ז כנהנה מזיו השכינה דחכמת אדם תאיר פניו והיא זיו השכינה של הת"ח מהתורה:

ת"ח אין להם מנוחה וכו' ילכו מחיל אל חיל וגירסת הילקוט אין נחת רוח לחבירים לע"ל עד היכן אר"פ עד יראה אל אלהים בציון עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' ויקהל במדרגת הצדיקים ושכר ג"ע וחשיב התם מדרגה האחרונה והמעולה כד בעא קוב"ה סלקא ההוא עמידא וכו' ואלין תרין איקרו מכון הר ציון ומקראיה וכו' ועל דא אתמר עין לא ראתה יע"ש ומודעת זאת כאשר האדם משתוקק לאיזה מדרגה ואין משיגה אין לו מנוחה לכן בעוה"ז שמכירים הצדיקים דיש מדרגות מעולות שלא השיגום עדיין אין להם מנוחה וכמו כן בעוה"ב כ"ז שלא הגיעו למדרגה העליונה שבג"ע אין להם מנוחה והשקט עד שמגיעים למדרגה עליונה מכון הר ציון זהו ילכו מחיל אל חיל ממדרגה למדרגה באין מנוחה עד אשר יראה אל אלהים בציון שהוא מכון הר ציון ובשערי אורה איתא ציון הוא יסוד וירושלים הוא מלכות יעו"ש שמה ינוחו יגיעי כח וימצאו מנוחה:

ת"ח מרבים שלום בעולם ת"ח מפלפלים זע"ז וחולקים זע"ז שהוא העדר השלום אבל ע"י מחלוקת שלהם מתברר ההלכה זהו ת"ח אע"פ שחולקים זע"ז עכ"ז המה מרבים בזה שלום בעולם שידעו לעשות כהלכה שנ' וכל בניך במחלוקת שלהם המה למודי ה' לברר ההלכה ובזה יהיה רב שלום בניך:

ירושלמי ברכות

פרק א כנור היה תלוי נגד חלונו של דוד העירו המפ' על שינוי מבבלי דשם אמרו היה תלוי למעלה ממטתו וכו' יעו"ש ויתכן דשניהם כיונו לענין אחד שהי' תלוי הכינור למעלה ממטתו של דוד והיה מכוון נגד חלונו כדי שיהא רוח צפונית מנשב בו:

אני ה' אלהיכם וכתיב וה' אלהים אמת מהו אמת א"ר אבין שהוא אלהים חיים ומלך עולם עפ"י דאיתא בסנהדרין (ד' צ"ו) ההוא אתרא וקושטא שמיה ולא הוו משנו בדבורא ולא הוה מיית איניש וכו' יתבא דביתהו וכו' שכיבו ליה תרתין בנין אתו אינשי דאתרא לקמיה וכו' במטותא מינך פוק מאתרין ולא תגרי בהו מותא בהנך אינשי הרי ע"י אמת לא שלטא בהו המות קודם הזמן וכאשר הב"ה חותמו אמת שהוא אמת לאמיתו הוא חיים לאמיתו הרי חיים מתיחס לאמת וגם עולם מתיחס לאמת דהוראת אמת הוא על

דבר המתקיים דקושטא קאי לכן נכלל בו הנצחיות לעולם ומתיחס גם למלכות ע"ד שנ' בחסד ואמת יכון כסא:

ובגוף המאמר יש להעיר מה הוסיף ר' אבין על גוף המקרא שהרי מפורש במקרא וה' אלהים אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם ויתכן דבמקרא יתכן לפרש שהם שלשה תארים שמיחס בהם הבוי"ת. א) אלהים אמת ב) אלהים חיים. ג) ומלך עולם ומבאר ר' אבין דאין הכונה כן רק תואר אלהים אמת הוא התואר ובתואר זה לבד נודע שהוא אלהים חיים ומלך עולם ולכן חותמו אמת:

וכפיו פרושות השמים. א"ר איבו כעין הדין הי' עומד אר"א בר אבינא ככפים הדין הללו שלא חטפו מבנין בהמ"ק כלום עי' במפ' במה נחלקו ר"א ור"א ומפרשים נקרים חולי פדגרא יעו"ש. ולפי דבריהם דפליגי היה מהראוי לומר ר"א אומר לא אר"א כדרך לשון התלמוד. לכן נראה דלא פליגי כלל דבמקרא נ' שני דברים קם מלפני מזבח ה' מכרוע על ברכיו וכפיו פרושות השמים ומפרש ר' איבו מאמר מכרוע על ברכיו כעין הדין נקרים הי' עומד שהיה עומד על ברכיו נמוך לארץ כהדין שהוא מנקר באשפה שהוא מנמיך עצמו לארץ כמו תרנגול מנקר באשפה ור"א מבאר כפיו פרושות השמים שפרש כפיו נגד שמים לרמז שלא חטף שלא העלים שום ממון מבנין בהמ"ק שכפיו פרושות ולא כפופות לחטוף בהם:

פ"ה ברא לו הקב"ה מעין תחת כפות רגליו לקיים מה שנא' רצון יראיו יעשה מאמר לקיים מה שנ' אין לו מובן פשטי ויתכן דמתרץ בזה מה שאמר ברא לו הקב"ה מעין תחת רגליו דלכאורה אחרי שהקב"ה רצה לעשות נם לרחב"ד שלא יזיק לו מה שהכישו החברבר יכול לעשות זאת בלי בריאת המעין ואטרוחי בחנם למה לו להטריח לרחב"ד שישתה המים מהמעין לזה מבאר דרחב"ד כאשר הרגיש אחר התפלה שהחברבר הכישו והוא ידע הסגולה להקדים לשתות מן המעין היה משתדל למצוא מעין לעשות בזה סגולה טבעית שלא רצה לסמוך שיעשה לו הקב"ה נס לרפאותו בלא מעין והקב"ה ידע דאין שם מעין טבעי רק צריכין לעשות לו נס לרפאותו ואף שהיה באפשרי לעשות לו הנם בלא מעין אך לפי שברצון רחב"ד היה להתרפא ע"י מעין לכן עשה בזה רצון יריאיו וברא לו מעין:

פ"ט ארשב"ג מי ימלל גבורות ה' כגון אנא וחבירי עי' במס' ויתכן עפ"י מאמר חז"ל הקב"ה גוזר וצדיק מבטלה זהו מי ימלל למלול לבטל גבורות ה' של הגזירה כגון אנא וחבירי ויתכן עוד עפ"י מאמרם הן הן גבורותיו שמתקיימת כבשה בין הזאבים זהו מי

ימלל גבורות ה' שמקיים כבשה בין הזאבים כגון אנא וחבירי העוסקים בתורה והארמים גוזרים לכלותינו ואנו מתקיימין:

אלהים קדושים קדוש הוא בכל מיני קדושות הוראת קדושה הוא על ענין המובדל במעלה מזולתו והקב"ה הוא קדוש ומובדל במעלה בכל מיני קדושים שהמה מובדלים במעלה גם בהם הוא קדוש ומובדל מהם:

בקש שלום במקומו ורדפהו במקום אחר הריב מתעורר מאחד מהצדדים זהו אם התעורר הריב מצידך בקשהו במקומו לעשות השלום ואם נתעורר מצד השני בקשהו במקום אחר השתדל שהשני יעשה שלום עמך:

עיניו למטה ולבו למעלה עיני האדם רמים תמיד לחמודת הזמן ולב האדם מתנשא תמיד לתשוקת הנפש זהו שמהראוי אשר עיני האדם בתאות הזמן יהיו תמיד למטה לבל ישא עיניו לבקש גדולות ורמות. וגם ינמיך עיניו למטה למי שיש לו פחות ממנו ובזה יסתפק במה שיש לי ולבו בתשוקת עניני הנפש ישים למעלה לבקש גדולות יותר ממה שיש לו וכמו כן יבין בלבו למעלה למי שהוא מעולה הימנו להשתדל בעניני הנפש כמוהו:

א"ר מתנא מחזיקנא טיבותא לרישא דכי מטיא למודים כרע מגרמיה אנחנו בכריעת מודים כורעים להודות לו על חיינו המסורים בידך וכו' נמצא ההודאה היא על קבלת הטוב ואין זו שלימות העבודה דשלימותו הוא להכנע מרוממותו ית' וזהו שאמר ר"מ מחזיקנא טיבותא לרישא דכי מעיא למודים איננו כורע בשביל קבלת הטוב רק כרע מגרמיה מרוממות עצמותו:

העושה תורתו עתים ה"ז מיפר ברית לפי שנא' אם לא בריתי יומם ולילה וגו' הרי שהיה הברית ללמוד יומם ולילה והוא עושה רק עתים קצובים ללמוד ה"ז מיפר ברית של ברית יומם ולילה:

ויחמל שאול על אגג וכו' כל שהוא רחמן וכו' יש להעיר בענין אגג שאמר אכן סר מר המות כשהמיתוהו במיתות אכזריות הלא היה מהראוי שיאמר אכן בא מר המות ויתכן עפ"י דאיתא בזה"ק פ' פקודי כל אינון קטולי ב"ד דאתקטלו וכו' כלהו אתעקרין מאינון סטירין מסאבין ולא אית בהו חולקא בכוס התרעלה וכו' דכל אינון דלא שתו האי כוס דב"ד לאתעקרא מהאי כוס התרעלה כד נפיק נשמתיה מהאי עלמא האי ממונא וכל אינון דעמיה אחידן ביה והאי הוא יום המר יעו"ש והנה אגג נתחייב מיתה משמים ואילו הי' נהרג ע"י שאול היה ניצול מכוס התרעלה של יום המר וכאשר שאול לא הרגו הוא מוכן לכוס התרעלה של יום המר לכן כאשר צוה שמואל להביאו ולהרגו התנחם ואמר אכן סר מר המות ע"י הריגה זו סר מר המות כוס התרעלה של יום המר:

ברוך אלהי מערכות נחני במעגלי צדק במסכת ברכות כן ינחני מישרים בתורתו התמימה לנפש משיבת. לבאר חידושי דבריש כמסכת שבת:

מסכת שבת

דף י' כל דיין שדן דין אמת לאמיתו וכו' עי' במפ'. ויתכן עפ"י שבארנו בדו"ש דיש בתוה"ק שתי תכונות האחת תורת אמת לקיים התורה כמו שהיא:
השנית תורת חסד לעשות כל ענין למעלה משורת הדין ושתי אלה מעוררים שני מיני הנהגה תורת אמת מעוררת הנהגה הטבעית ותורת חסד מעוררת הנהגה הניסית למעלה מהטבע והנה ענין זה של לפנים משוה"ד תורת חסד היא מדה טובה ומעולה מאוד ושלימות כל אדם אבל לא לדיין כשנידון לפניו דהדיין מחויב לומר הפסק דין כפי תורת אמת האמורה בתוה"ק והנה בשי"ב ברא הב"ה כל עניני הטבע לכן כל דיין שדן דין אמת לאמיתו כפי הדין של תורת אמת ומעורר בזה הנהגת הטבע הוא נעשה שותף להב"ה במע"ב. דהב"ה ברא הטבע בשו"ב והוא מעוררה להנהיגה:
ע"ב אסור לאדם שיתן שלום בבית המרחץ וכו' שם גופיה לא איקרי הכי וכו' שם גופיה איקרי, שלום תכונת השלום הוא התאחדות אמיתי אשר לא יפרד לעד וזה אינו בנמצא רק בענין הבלתי מורכב דכל ענינים המורכבים כאשר יחנו בהיותם מורכבים כן יסעו בהפרדם וענין זה אינו בשום נמצא רק בהבוי"ת לבדו ותכונת האמת אף דאמת האמיתי הוא רק בהבוי"ת לבדו ואין זולתו עכ"ז בדרך השאלה יכולין לומר גם באדם שאומר אמת לאמיתו לדמיון כשאומר ד' הוא האלהים הוא אמת לאמיתו זהו התם בתכונת אמת שם גופיה לא איקרי הכי לפי דשם אמת נמצא לפעמים גם באדם והוא רק שם התואר להב"ה שהוא אלהא מהימנא שאמיתתו ית' הוא אמת תמידי מה שאין כן באדם אבל שם שלום גופיה איקרי הכי דלא נמצא תכונת השלום רק בהב"ה לבדו:
וזהו שאמרו חז"ל חותמו של הב"ה הוא אמת דתכונת החותם הוא להכיר על ידו מי הוא החותם ואם החותם הוא בלשון שאין מכירין אותו או בכתב שאין מכירין אותו בלתי אפשרי להכיר מי הוא החותם לכן אם הי' חותמו של הב"ה שלום שהוא תכונה נמנעת מב"א ואין מכירין תכונתה לא יכירו מהחתימה מי ומה הוא החותם לכן בחר כביכול להיות חותמו אמת דבזה יש לו גם לאדם איזה הכרה ויכול להכיר מהחתימה שהוא אלהא מהימנא:
וזהו במ"ר כשנמלך הב"ה במה"ש בבריאת האדם דאמת אמר אל יברא **שכולו** שקרים ושלום אמר אל יברא שכולו קטטה השליך הב"ה אמת ארצה יעו"ש העירו המפ' מ"ט

השליך אמת ולא השליך שלום ולפי דברינו ניחא דשלום אמר תשובה נכוחה דאין באדם תכונת שלום האמיתי דכולו קטטה שהוא מורכב מיסודות הפכיות המנגדות זו לזו ודבר המורכב איננו שלום אך אמת הפריז בתשובתו לומר שכלו שקרים דזה אינו דלפעמים יש בו באדם אמת לאמיתו כפי שבארנו לכן השליכו ארצה זהו שכ' אמת מארץ תצמח דגם מארץ יכול לצמוח אמת:

דף י"א עיר שגגותיה גבוהים מביהכ"נ לסוף חריבה וכו' קשקושי ואברורי לית לן בה המתקת הענין יתכן עפ"י שבארנו במס' ברכות דתכונת הגג שהוא תקרת הבית מרמז על הנהגה הטבעית יעו"ש ותכונת בית הכנסת מרמז על הנהגה עליונה למעלה מהטבע זהו דרך רמז עיר שגגותיה גבוהים מביה"כ שהוא לאות אשר בעיניהם יתרון וחשיבות להנהגת הטבע על הנהגה הניסית המתיחסת לד' לבדו או מצד שהם מכחישים בנס הפלאי באמרם דכל הניסים נעשו בסתרי הטבע כדרך מכחישי הניסים לכן היא חריבה אבל בקשקושי ואברורי שהם בורניות הגדולים המופלאים בהנהגת הטבע לית לן בה אם חשובים בעיניהם דבאמת פלאי הטבע מתיחסים להנהגה הניסית שהפליא הבוי"ת להכינם ויש בהם עצמם תכונת ביהכ"נ:

דף י"ב שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא תכונת שבת שא"צ שום אתערותא דלתתא דמקדשא וקיימא מעצמה זהו שבת היא מלזעוק דא"צ לעורר הרצון באתדל"ת דרפואה קרובה לבוא מעצמה וכולל עוד דת"ק אמר שבת היא מלזעוק ורמ"א יכולה שתרחם ורי"א המקום ירחם עליך הכונה עפ"י דאיתא בילקוט מזמור שיר ליום השבת שמשבית מן המזיקין וכו' בא שבת ונעשה סניגור לאדה"ר וכו' אמרה שבת אני ואתה נאמר הימנון לפני הב"ה זהו שבת היא מלזעוק לפי שהיא משבית מן המזיקין ורמ"א יכולה היא שתרחם כמו שרוחמה על אדה"ר ונעשית לו סניגור ורי"א המקום ירחם לפי דשבת מיחם הכח למקום שאמרה נאמר הימנון לפני הב"ה:

כשיבנה בהמ"ק אביא חטאת שמינה מלת שמינה מיותר דאטו החטאת חיובה להיות שמינה דוקא ויתכן דבשביל המתנת הזמן קיבל עליו להביא חטאת שמינה:

דף י"ג והיתה אשתו נוטלת תפיליו וכו' כתוב בתורה כי היא חייך וכו' העירו המפ' דמאמר נוטלת תפיליו אין לו שייכות לענין דהתפלאה, על מה שהרבה תורה ומת בחצי ימיו ויתכן עפ"י דאיתא במנחות המניח תפילין מאריך ימים שנא' ד' עליהם יחיו זהו שהתפלאה תרי תמיהי האחת נוטלת תפיליו שהניח שגורמים אריכות ימים השנית קרא ושנה הרבה שנ' בזה כי היא חייך ומ"ט מת בחצי ימיו:

דף י"ד האוחז ס"ת ערום נקבר ערום עפ"י מאמר חז"ל האומר אין לו אלא תורה אף תורה אין לו זהו דרך רמז האוחז ס"ת ערום שאין רצונו לאחוז במצות האמורות בה רק לאחוז התורה עצמה ערומה בלי מצות נקבר ערום בלי שום שכר לפי דגם תורה אין לו:

דף י"ז אקפח את בני שזו הלכה מקופחת לפי באור המפ' שהוא לשון קללה אין הלשון עולה יפה שהי' ראוי לו לומר אקפח וכו' אם אין הלכה זו מקופחת ויותר נראה דאינו לשון קללה רק לשון הטעאה והשחתה כמו דאיתא בכריתות ובקדושין לקפחנו בדבר הלכה הם באין והכונה דחשש ר' טרפון שמא יטעו בניו או תלמידיו בהלכה זו המקופחת ומוטעת. זהו שאמר אקפח את בני הלא בהלכה זו אקפח ואטעה את בני שהרי היא הלכה מקופחת ומוטעת ולפי דאמר לשון זה אקפח את בני אמר רבי במס' ב"מ יש בן לאותו צדיק המקפח את בניו:

ד' כ"ב והבור רק אין בו מים אבל נחשים ועקרבים יש בו. עפ"י דאיתא בזהר חדש מי שאינו נוהג כבוד בת"ח נידון במדור ראשון של גיהנם שהוא בור ויש בו נחשים ועקרבים יעו"ש לכן כאשר הם חשבו שמוציא דבתם אל אביהם ועי"ז הוא העדר כבודם שהם ת"ח ודינו לנפול לבור של גיהנם שיש בו נחשים ועקרבים עשו תחבולה להצילו מעונש זה של גיהנם במה שהפילוהו בבור של נחשים ועקרבים בעוה"ז והתיחסות בור שאין בו מים לזה הוא עפ"י דאיתא בירושלמי מה עיסקיה דהדין חברבריא כד נכית לב"נ אי ב"נ קדים למיא חברבריא מית יעו"ש לכן כשרצו להשליכו שישלטו בו נחשים ועקרבים חששו שאם יהיה מים בבור יקדים יוסף לשתות וימותו הנחשים ולא יזיקוהו לכן בחרו בבור שאין בו מים וכולל עוד עפ"י מאמר חז"ל דת"ח צריך להיות נוקם ונוטר כנחש והכונה דהנחש נושך בלי שום הנאת תועלת לעצמו ואיתא בספרי אמת דהתאוה מתעוררת מיסוד המים וכאשר המה השליכוהו לבור שלא לתועלת שלהם רק לתועלת שלו כפי שבארנו השליכוהו לבור שאין בו מים המעורר תאות תועלת עצמו רק נחשים ועקרבים הנוקם ונוטר שלא לתועלתו וזהו כאשר נפלו ביד יוסף במעשה הגביע אמר להם נחש ינחש איש אשר כמוני שגם הוא נתכוין לדונם להצילם מעונש גיהנם ולא לתועלתו רק נחש ינחש תכונת נחש הנוקם ונוטר ללא תועלתו והוא מדה במדה מה שהשליכוהו לבור שיש בו נחשים:

כ"ג ע"ב הרגיל בנר חנוכה הויין ליה בנים ת"ח עי' בעין יעקב דכתב דלכן אומר הרגיל דכונתו הרגיל בנר כדי שבני ביתו יכולים ללמוד בלילה אצל הנר לכן הויין ליה בנים ח"ח יעו"ש ולא ירדתי לסוף דעתו דהא אסור ללמוד לאור נר חנוכה:

דרחים רבנן וכו' עי' במס' ולפי משפט הלשון ראוי לומר זוכה לבנין רבנן כמו שאמרו הזהיר בציצית זוכה לטלית נאה ויתכן דהכונה בהיפך מאן דרחים רבנן מהראוי לחקור הסבה מאין התעורר בקרבו רוח האהבה להיותו רחים רבנן דגדרי האהבה הוא מהשתוות ומיירי הכא שהוא עצמו איננו ת"ח דאח"ז אמרו הוא עצמו צורבא מרבנן. ומבאר הסבה לזה משום דהוה ליה בנין רבנן ומצד אותה האהבה שדרך האב לאהוב את הבנים נשרש בו כח האהבה לאהוב גם רבנן זולתם וכן כשמוקיר רבנן ומוציא עליהם ממון לפי שהם יקרים בעיניו. הסבה לזה לפי דהוו ליה חתנוותא רבנן והוציא עליהם הוצאה מרובה נשרש בקרבו כח הפיזור להיות מוקיר רבנן גם בהוצאת ממון וכמו כן בהיותו דחיל מרבנן הסבה לזה דהוא עצמו צורבא מרבנן ומכיר תכונת רבנן דעקיצתן עקיצת עקרב וכו' לכן הוא דחיל מרבנן אך מסגנון הגמרא דחשיב להו בין מאמרים זוכה לטלית וכו' נראה הכונה שיהיה לו בשכרו בנין רבנן ולכאורה יש להעיר במה דאמר דדחיל מרבנן הוה איהו גופיה צורבא מרבנן ואי לא משתמען מילוי כרבנן דבכלהו לא אמרו ואי לא רק בדחיל ויתכן דרחים רבנן ותכונת אהבה האמיתית היא שהיא שוכנת תמיד בלב בלי שום היסח הדעת מזה גם בעת הזיווג וכפי תכונת המחשבה בעת הזווג כן נוצר הילד לכן הויין ליה בנין רבנן ומאן דמוקיר רבנן שאין לו אהבה בלב רק כשרואה רבנן מוקיר ומכבדם לכן הויין ליה חתנוותא רבנן שיודעין שחייב אדם בכבוד חמיו ויכבדוהו כפי מדתו שהיה מוקיר ומכבד רבנן ודדחיל מרבנן שאין מכבדם רק מתירא מהם הוא גופיה צורבא מרבנן ומפרש בערוך שהוא לשון חוזק של ח"ח זהו דהוה הוא גופיה צורבא מרבנן שיש לו חוזק הכח של ת"ח ויראים גם ממנו אבל איננו ת"ח ולפי דשכרו הוא שיהיו יראים ממנו יכול להיות הענין בשני אופנים או שהוא צורבא מרבנן שמחשבין אותו שיש בו חוזק של רבנן או דמשתמעין מילוי כצורבא מרבנן:

כ"ה ע"ב איזהו עשיר כל שיש לו מאה כרמים עי' במס' ויש להעיר מ"ט נקיט דוקא מספר מאה ולא אמרו אלף שדות וכדומה והכונה דחלילה לחשוד את ר' טרפון שנתן עיניו בממון לחשוב העשיר בכרמים ושדות רק עפ"י שבארנו בפ' תולדות דמספר מאה הוא ברכת שם הויה יעו"ש זהו דאר"ט דמי שיש לו מאה כרמים שהוא ברוך הויה זהו עשיר מעשירות של ברכת הב"ה:

ד' כ"ח הא דאר"י לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה למאי הילכתא ולכאורה הומ"ל לענין דין כתיבת ס"ת. ואין לומר דזה לא הוצרך ר"י לאשמעינן דידעינן לה דאיתקש כל התורה לתפילין דכ' תורת ה' בפיך דא"כ גם לפי המסקנא דהלכה לרצועות שיהיו טהורות דגם זה ידעינן מהך הקישא גופיה ויתכן דמשו"ה לא

אמר דהילכתא לענין כתיבת ס"ת דא"כ הול"ל לישנא דמס' סופרים ודירושלמי שאמרו בפירוש אין כותבין ס"ת אלא על עור בהמה טהורה כמ"ש התו' דקושית הש"ס על ר"י הוא בסגנון זה וכמו כן אין לומר דהילכתא אתי דאין כותבין על נייר ודפתרא דא"כ הול"ל לא הוכשרו אלא עורות ומה לו להזכיר טהורות:

ע"ב ונכרכות בשערן הק' הרשב"א ז"ל אי הא אתי לאשמעינן אמאי נקיט עור במילתיה יעו"ש ויתכן דכונת הש"ס אי לתפילין הא בהדיא כתיב למען תהי' ואי דאתי לאורוי לן דין כתיבת התפילין שיהיו בעורות מייתר מלת טהורות וע"ז קאמר דמלת טהורות אתי ללמדנו דנכרכות בשערן והשתא מדויק דברי ר"י לא הוכשרו למלאכת שמים היינו כתיבת התפילין והבתים וכריכת השער והגידין אלא עורות לאסוקי נייר ודפתרא בהמה לאפוקי דג' טהורות לכריכת השער והגידין ואין לומר דהוה ידעינן כריכת השער שיהיו טהורות מהקישא דאיתקש לתפילין דיש לומר דהא גופיה אתי לאשמעינן דאתקש כל התורה לתפילין עי' בפ"מ ס"ק ל"ב סי' כ"ח דאין זה היקש גמור ועי' בעטור סופרים:

הא נמי הלמ"מ הוא יש להעיר עפ"י דאיתא במרדכי דהלמ"מ הוה רק למצוה ולא לעכב כפי שבארנו במק"ס ד"ב יע"ש א"כ מאי פריך הלמ"מ הוא דאכתי איצטריך לר"י לאשמעינן דמעכב דיעבד ויתכן דלשון לא הוכשר אין במשמעו לעכב דהול"ל פסול בבהמה טמאה:

תפילין בהדיא כתיב למען תהיה תורת ה' בפיך ולפמ"ש בעט"ס דבמאמר למען תהיה תורת ה' בפיך יש בו שתי משמעות או מדברים הנאכלין אף שהמין נאסר כגון בשבע שכבשו אף שהותר להם קדלי דחזירי אף שהחזיר מין אסור עכ"ז הואיל והותר אז לאכילה כשרים אותם התפילין שנכתבו אז על עורות בהמות טמאות או הכונה על מין המותר בפיך דאף שהותרו אז לאכול מ"מ המין אסור ופסולין התפילין שנכתבו אז על עורות בהמות טמאות א"כ מאי פריך תפילין בהדיא כתיב למען תהיה תורת ה' בפיך הא י"ל דאתי ר"י לאשמעינן דלא נימא מן המותר לאכול אף שהמין אסור רק פירושו מן מין המותר לאכול ואין לומר דאף אי נימא מן המותר לאכול עכ"ז נדע דאסורים אותם תפילין כדאמרי' במנחות בקדשים שהקדישן בשעת היתר הבמות דאסורים להקריבן בשעת איסור הבמות דיש לומר שאני התם דעדיין לא נקרבו משא"כ בתפילין שכבר נכתבו ה"א דכשרים משום שהיו מותרים לאכל אז ומכש"כ לדעת הרמב"ם ז"ל דגם לדורות הותרו לחלוצי צבא האיסורי' במלחמת ישראל א"כ ה"א דמותרים התפילין ועוד נ"מ לשסועה שנמצאת במעי טהורה דמותרת באכילה ומינה אסור ואשמעינן ר"י דעורותיהם פסולות

ויתכן דגם זה הוה ידעינן מסברא דהכונה מן מין המותר שהרי נבלה אף שהיא אסורה באכילה כשירה וכדאמרינן בגמרא איזה מהם חשוב שהרגו מלך:

ד' ל בשעה שבנה שלמה וכו' דבקו השערים וכו' וידעו ישראל שמחל לו מה שנעשה הענין בדביקת השערים יתכן עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' נשא מאן דאיהו טב וכו' קטיגור נעשה סניגור וכו' אמר פתחו שערי צדק וכו' בהאי תרעא דאיקרי אהבה אי בהאי תרעא דאיקרי תשובה וכו' ורזא דמלה פתחו שערים ויבוא גוי צדיק יעו"ש הרי דאין השערים נפתחים אלא למאן דאיהו טוב לכן כשראו שונאי דוד שנפתחו השערים בזכות דוד ידעו שנמחל לו והוא טב וצדיק ומתיחס פתיחת השערים לאותו עון ע"ד שנאמר אם נפתה לבי על אשה ועל פתח ריעי ארבתי וגו' וכולל עוד דאיתא במ"ר פ' צו אמר דוד לפני הקב"ה אני כבשתי יצרי ועשיתי תשובה לפניך אם אתה מקבלני בתשובה יודע אני ששלמה בני עומד ובונה את ביהמ"ק ובונה את המזבח ומקריב עליו כל הקרבנות שבתורה ובארנו בד"ח התיחסות התשובה לזה יע"ש לכן כאשר ראו שנפתחו השערים ונכנס שלמה להקריב קרבנות ידעו אל נכון שנתקבלה תשובת דוד ונמחל לו העון:

וילכו לאהליהם שמחים שנהנו מזיו השכינה כל השמחות שיש לו לאדם מתענוגי עוה"ז אין מענגות אותו רק בעת הוייתן ואח"ז היא שמחה עוברת. אך שמחת הנפש היא שמחה נצחית לכן דייק מדכ' וילכו לאהליהם שמחים דמשמעו שגם בבואם לאהליהם היו שמחים מן המשתה ושמחה כזאת לא יתכן רק בשמחת הנפש שנהנו מזיו השכינה:

הודיעני ה' קצי וכו' א"ל אין מודיעים קצו של בו"ד וכו' ומדת ימי מה היא וכו' אין מודיעין מדת ימיו של בו"ד כפל הענין עי' במפ' ויתכן דבתחלה שאלו הודיעני קצי היינו זמן חיי והשיבו אין מודיעין ואח"ז שאלו עפ"י דאיתא בזוה"ק דיום שנעשה בו עון אין נחשב במספר הימים לעוה"ב יעו"ש זהו מדת ימי כמה ימים של שלימות יהיו לי וא"ל אין מודיעין והסבה שאין מודיעין יתכן דקצו שהוא משך זמן החיים לא יתכן להודיע לפי שהוא תלוי במעשה ב"א ע"ד שנאמר יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה ומדת הימים לא יתכן להודיע שלא יתבטל בזה הבחירה מהאדם להוסיף ימים של שלימות ומע"ט:

ע"ב אבא מת ומוטל בחמה וכלבים של בית אבא רעבים התיחסות הענינים דצדיק הדור הוא הצנור להשפעת המזון בעולם לכל הנמצאים ע"ד שאמרו כל העולם ניזון בשביל חנינא בני ובארנו בד"ח דלכן נקרא דוד בית הלחמי לרמז דעל ידו בזכותו בא לחם הפרנסה בעולם לכל הנמצאים ולכל הבע"ח וכשמת פסקה ההשפעה עד שגם כלבים ששוהה אכילתם במעיהם ג' ימים גם הם נעשו רעבים והנה כל זמן שלא נקבר הצדיק

שהוא צינור העולם אין הקב"ה מזמין פרנס אחר במקומו לכן אף דשלמה היה ממלא מקום דוד אביו לא היה יכול להמנות להיות צינור בית הלחמי עד שיהי' דוד נקבר. זהו ששלח להם אבא מת ומוטל בחמה לעין השמש על הארץ שלא נקבר לכן כלבים של בית אבא רעבים דאין כעת שום צנור של מזון בעולם:

ד' **נ"א דחפו** באמת הבנין שבידו מליצת אמת הבנין שבידו יתכן עפ"י שאמרו חז"ל בתחלה עלה במחשבה לברוא העולם במדה"ד וכו' ואיתא בספרי אמת דלעתיד תתקיים ראשית המחשבה שיתנהג העולם במדה"ד ואז יהיה הלכה כבית שמאי שתכונתו עפ"י מדה"ד יעו"ש זהו דשמאי שהיתה תכונתו מדה"ד היה מסתכל בכל הענינים להיותם מכוונים לתכונת בנין העולם שהיתה בראשית המחשבה לברוא במדה"ד ותכונה כזאת נקראת אמת הבנין שבידו שהוא היה מחזיק בידו אמת בנין של עולם שבמדה"ד ולכן דחה את הגרים שבאו להתגייר שלא כפי הדין ולכן בכל המחלוקת שבין ב"ש וב"ה. ב"ש המחמירים חוץ מאיזה פרטים שהה מקולי ב"ש לפי שדבריהם עפ"י מדה"ד שהוא תמיד לחומרא ולכן היה שמאי אוכל כל ימיו לכבוד שבת לפי דתכונת מדה"ד יתנהג לעתיד והוא זמן שכולו שבת. לכן מצד תכונתו היה אוכל לכבוד שבת היא הזמן שיהיה הלכה כב"ש:

יומא קמא א"ל אבגד וכו' בארנו בד"ח בפ' שופטים יעו"ש:

נשאת ונתת באמונה הק' התו' מהא דאיתא בסנהדרין תחלת דינו של אדם בד"ת. עי' במס' ויתכן עפ"י דאיתא בחד"א דשאל לציד מפ"מ לא עסקת בד"ת והשיב לו לא נתן בי דעה א"ל מי נתן לך דעה לעשות רשתות לצידה יעו"ש לכן כשמכניסין אדם לדין דתחלת דינו על ד"ת חוששים פן ישיב שלא נתן בו דעה ללמוד לכן מקדימין לשאול לו נשאת ונתת באמונה אם עסק במו"מ בתמידות אמונה לשון תמידות ואח"ז שואלין אותו על ד"ת ואם ישיב לא נתן בי דעה יאמרו לו מי נתן בן דעה לשאת ולתת באמונה וכולל עוד דשלימות האדם הוא אשר במה שחננו הבוי"ת בעושר או בחכמה וכאלה יתן משלימותו אשר חננו לזולתו דלכך נוצר האדם שיהנה הוא משלימות זולתו והוא יהיה מהנה לאחרים משלימותו זהו ששואלין אותו בענין שלימות התורה נשאת מאומה מזולתך ללמוד ממנו ונתת מחכמת לימודך לזולתך. וכולל עוד עפ"י שבארנו לעסוק בד"ת היינו שגם עסק המו"מ יהיה בשביל תכלית התורה יעו"ש זהו נשאת ונתת במו"מ באמונה בשביל התורה:

ד' **ל"ב שטנא** בתרי אומי לא שליט כבר בארנו דכשאין האדם מוכשר במעשיו מטיבין לו מצד הפכיות גריעות זולתו והנה תרי אומי לא יתכן שיהיו שניהם שוים בשלימותן

א"כ ניכר האחד מהם לטוב נגד פחיתות הזולת לכן אין יכול השטן לשלוט שמה להרע בשביל זכותו של המעולה:

פרקליטין של אדם תשובה ומע"ט יש להעיר אחרי שהוא בע"ת ועושה מע"ט א"כ הוא האדם הנעלה גם מצדיקים שאין יכולין לעמוד במקום שב"ת עומדים א"כ מה הוא הדין שנידן האדם שצריך לפרקליטין ויתכן עפ"י שבארנו בפ' בראשית דהעבירות שנעשו מצד התאוה של החומר יש לו לאדם אמתלא זכור כי עפר אנחנו כי עשיתני מחומר התאוני לכן יש לו תקנה ע"י תשובה או יסורים אך החוטא מצד המרי אין לו שום אמתלא ולא על נקלה יכולין למחול לו וגם בזה מובדלים דהחוטא מחמת תאוה אז אחרי עשותו הדבר רפתה ממנו רוח התאוה ומתחרט כמאמר חז"ל הרשעים מלאים חרטה ואז מצד החרטה הוא שב בתשובה אך החוטא מחמת מרי אז אחרי עשותו העבירה מתעצם בו כח המרי ביתר שאת וממאן לשוב לכן בעת שנידן האדם על חטאיו מחפשים מליצי היושר למצוא לו איזה זכות שעונותיו היו מצד תאות החומר והעד ע"ז שמוכן לעשות תשובה ומע"ט זהו פרקליטין המליצים בעד האדם בדינו הוא התשובה ומע"ט שעתיד לעשות דעי"ז מקילין בדינו:

שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר וכו' שנא' כי יפול הנופל ממנו ממנו להביא ראיה. עי' במס' ויתכן דהקב"ה מטיב לאדם או מצד שלימותו או מצד גריעות זולתו שנחשב לצדיק נגד הזולת אך זהו רק קודם שיחלה אבל אם יחלה אומרים לו הבא זכות משלימות מעשיך והפטר ואין מועיל בזה מה שהזולת גרוע יותר הימנו דע"ז נאמר ממנו להביא ראיה מעצמו ולא מגריעות זולתו:

על שקורין לאה"ק ארנא עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' ויקהל כתיב ארונא וכתיב ארון וכו' ארונא ארון דס"א וכו' וההוא תוספות אות דליהוי גריעותא ודא סיטרא דקדושא איקרי ארון הברית יעו"ש לכן כשקורין ארנא בתוספת אות המתיחס לס"א נענשין ע"ז:

ע"ב בעון נדרים מתה אשתו התיחסות העונש לזה יתכן לפי שהאשה נקנית לאיש עפ"י דבור פיו שאמר הרי את מקודשת לי לכן כאשר חטא בדבור פיו שאין מקיים מוצא שפתיו נוטלין ממנו קנין שקנה בדבור פיו היא אשתו:

בעון נדרים בנים מתים לפי שדרכי הנשים לנדור בשביל להיות להן בנים ע"ד שנאמר מה בר נדרי לכן בעון נדרים מתים הבנים שניתנו לו בזכות נדרים בעון בטול תורה בנים מתים ע"ד דאיתא במדרש שהעמידו ישראל בקבלת התורה את בניהם להיות ערבים בשבילם וכולל עוד עפ"י דאיתא במס' ע"א שלש ראשונות הקב"ה יושב ודן שניות יושב וזן שלישית יושב ומלמד תורה לתשב"ר והכונה דהעולם עומד על התורה והעבודה וג"ח

לכן לקיום העולם מכונן הקב"ה שלשה עמודים בכל יום יושב ודן הוא עמוד העבודה יושב וזן הוא עמוד ג"ח יושב ומלמד הוא עמוד התורה. והנה כאשר עוסקים בתורה בעוה"ז מתקיים עמוד התורה עפ"י עסק התורה של עוה"ז אך כשיש ביטול תורה ואין עוסקים בתורה בעוה"ז אז מתים בנים הקטנים ויושב הקדוש ברוך הוא ומלמד עמהם תורה לכונן על ידם עמוד התורה:

בעון מזוזה וכו' לפי שהמזוזה תכונתה לשמירת הבית וכשאין לו מזוזה מסתלקת השמירה ועל ידי זה מתים הבנים:

בעון ציצית ציצית הוא לשון ויצץ ציץ והבנים המה ציצים הנוצצים מהאבות:

כל הזהיר במצות ציצית וכו' יחזיקו עשרה אנשים וגו' בכנף איש יהודי בדו"ש בארנו דחכונת הציצית הוא להראות חלישות עניני התאוה שהמה חלשים ונתקים כחוט והנה בעוה"ז עדת ישראל המה החלשים ומעוטי עמים כתכונת חוטי הציצית החלשים וקיומם רק ע"י קשר והגדיל המאחדם. וכל תכונתם המה בתכונת ישראל שמונה חוטים נגד שמונה ימי המילה חמשה קשרים נגד חמשה חומשי תורה הגדיל במספר שבעה נגד שבעה ימי שבתא. ומספר שמונה נגד שמונה נסיכי אדם אחד עשר נגד כוכביא ושלש עשר נגד מדיא והבבלים בעוצם גבורתם משלו בהם ולעתיד תפריח המצוה כח גבורתה למקיימי מצותיה. עד אשר גבורי הבבלים יבואו לאחוז ולהסתופף במעוז הציצית של כנף איש יהודי החלש ומספר עשרה המה הגבורים ע"ד שנ' מעשרה שליטים:

מאי עד בלי די עד שיבלו שפתותיכם מלומר די עי' באפ' ויתכן דמלת עד הוא לשון הסרה כמו עד ירח זהו עד הסיר מליצת בלי די' שיבלו שפתותיכם לומר די:

דף ל"ג בעון בטול תורה חרב וכו' ע"ד שאמרו סייף וספר ירדו כרוכים משמים לכן חרב בא וביזה רבה דדיני התורה מצילים מביזה וגזל ודבר בא דהתורה היא עץ החיים ובצורת בא ע"ד שנ' יערוף כמטר לקחי לכו לחמו בלחמי ואינן שבעים דהתורה גודרת בעד התאוה:

בעון שבועות שוא וחלול השם שהוא ענין המנגד לשכל אדם. לכן נחשב בזה כבהמה יחיה שולטת בו כמאמר חז"ל אין חיה רעה שולטת באדם אע"כ נדמה לו כבהמה:

בעון חלול שבת בהמה כלה וב"א מתמעטין דדי שבת מצוום על השביתה האדם והבהמה לכן בחלול שבת מתמעטין האדם והבהמה וכולל עוד ע"ד שנ' ומפניך אסתר והי' כל מוצאי יהרגני דבהעדר השגחת ד' שולטת החיה על האדם:

בעון ש"ד בהמ"ק חרב ושכינה מסתלקת. דהשכינה ובהמ"ק הוא תועלת לקיום העולם ויושביה לכן בש"ד המחריב העולם בהמ"ק חרב ושכינה מסתלקת

בעון ע"ז גלות בא. א"י עיני' ד' בה ואיננה תחת המזלות ושארי ארצות המה תחת המזלות לכן כשעובדין למזלות המה גולים מהארץ אשר עיני ד' בה. לארץ שהוא תחת המזלות: **השמטת** שמיטין ויובלות גלות בא ענין שמיטה ויובל הוא לרמז דאין הארץ מוחלט לאדם רק להב"ה וכשאין שומרים שמטות ויובלות בחשבם שהארץ לצמיתות בידם. המה גולים מהארץ שיכירו דאין הארץ שלהם:

על עינוי הדין ועל עוות הדין לכאורה נראה דעוות הדין גרוע מעינוי הדין והי' מהראוי לומר על עוות הדין ועל עינוי הדין והכונה בזה דכאשר הדיין רוצה לעוות הדין ומתירא דהיוצא חייב יזעק מרה שעוות הדין הוא מענה את הדין מזמן לזמן עד שנלאה הבעל דין לסבול עינוי הזמן מיום ליום ומתרצה שיעשו הפס"ד אף אם יהי' בו עוות הדין נמצא דעינוי הדין גורם לעוות הדין. לכן מקדים תחלה עינוי הדין ואח"ז עוות הדין:

בעון נבלות פה צרות רבות וגזירות כל העבירות לתאוה או להכעיס מתענג העובר במה שמילא תאותו ובמה שמכעיס לזולתו אך בענין נבלות הפה אין בו שום תענוג לא טעם ולא ריח רק טומאת שפתים ולא תועלת לכן מתחדשות עליו צרות רבות ללא תועלת:

ע"ב תרי מדאני אסא לכבוד שבת וכו' חד כנגד זכור וחד כנגד שמור וכו' כמה חביבין מצות על ישראל וכו' יש להעיר מ"ט בתחלה כשא"ל לכבוד שבת לא אמר דחביבים מצות על ישראל וכשא"ל חד כנגד זכור וכו' א"ל כמה חביבין מצות ויתכן דכאשר א"ל לכבוד שבת יש לומר דאין כונתו לשום מצוה רק לכבוד שבת רוצה להתענג בתענוג הריח של מדאני אסא לכן א"ל וחהגי לך בחדא דגם באחד תוכל להתענג מריחו והשיב לו דאין כוונתו לשם תענוג רק לשם מצוה נגד זכור ושמור לכן אמר ע"ז כמה חביבין מצות על ישראל:

דף מ"ט ואמאי קרו ליה אלישע בעל כנפים וכו' כנפי יונה וכו' עי' במפ' ויתכן עפ"י דאיתא במדרש איכה עיר היונה אומה שציינתי אותה במצות ובמע"ט כיונה יעו"ש ואיתא בזוה"ק פ' צו (דף כ"ח) כיונה דאחידת בה תרי גדפין דאמתלא לאורייתא וגדפין דילה למ"ע ובפ' וישלח (ד' קע"ה) האי ב"נ דאזיל באורחוי דאורייתא איהו אסתתר בצלא דגדפוי יעו"ש לכן כאשר קיים אלישע מ"ע דתפילין דהוא גדפין דאורייתא לאומה המצוינת כיונה עי"ז אסתתר בצלא דגדפוי לכן אמר כנפי יונה להסתתר בשכר מצוה מצוה שנעשה כנפי יונה ובתיקונים מובא בס' אשל אברהם קרקפתא דלא מנח תפילין וכו' תמן יונה קדישא דהאי קרקפתא איהי רזא דספינה של יונה וכו' יע"ש הרי שמתיחס ענין קרקפתא דתפילין ליונה:

נ"ג ע"ב כמה גדול אדם זה וכו' כמה גרוע אדם זה בפ' בשלח בארנו דכל זמן שהאדם יכול להתנהג בהנהגת הטבע אין מתעוררת הנהגה הניסית בשבילו עכ"ז מצינו שרידי אל כמו האבות התנהג הב"ה עמהם בהנהגה הניסית גם במקום שהי' באפשרי להנהיגם עפ"י הטבע. כדי שיהי' להם הדבר לשם ותפארה. והנה אדם זה לא הספיקה לו הטבע להמציא לו ממון לשכור מנקת רק הנהגה הניסית פתחה לו דדין כדדי האשה ובזה פליגי דח"א כמה גדול אדם זה דבמקום שהי' בכח הטבע להנהיגו בדמי שכר הנקה הנהיג אותו הב"ה בהנהגה הניסית שנפתחו דדיו לאות שהוא אדם גדול כשרידי אל ואידך ס"ל בהיפך כמה גרוע אדם זה שלא הספיק זכותו גם לדבר קטון לדמי הנקה עד שהוצרך הב"ה להנהיגו בהנהגה הניסית בשביל קיום ילדיו:

דף נ"ה מאימתי תמה זכות אבות מימות הושע שנ' ואיש לא יצילנה מידי פרש"י ז"ל דדייק ממאמר ואיש לא יצילנה וגו' שאין עוד זכות אבות והעיר בח"א דאין במשמע ואיש על האבות יע"ש ויתכן עפ"י שבארנו דתואר איש מורה על השלימות בתפארת אדם לכן האבות שהי' בהם כל השלימות המה בתואר איש לכן דייק יפה מדכ' ואיש לא יצילנה ש"מ דתמה זכות אבות של תואר איש ודרך רמז איש נוטריקון אברהם יצחק שלמה היינו יעקב מטתו שלמה:

ע"ב מפ"מ קנסת מיתה על אדה"ר וכו' המאמר יקשה לכאורה אטו לא ידעו עונש עה"ד ויתכן דהם סברו דהעונש של מיתה על החטא הוא כעין עונש של בו"ד דאין העונש מתיחס אל החטא רק הוא כעין קנס שקונסין החוטא לבל יוסיף לחטוא. לכן שאלו מס"מ קנסת מיתה לקונסו דוקא במיתה ולא בעונש אחר לזה השיב דאין המיתה בתכונת קנס רק כמו רפואה למחלת החטא שצויתיו מצוה קלה ועבר עליה והיא מחלת הנפש ורפואת המחלה הוא המיתה כמאמרם ז"ל טוב מאוד זה המות:

ד' מתו בעטיו של נחש וכו' וכתבו התו' וא"ת מי עדיפי אלו ממשה ואהרן וי"ל דלא הוו חשיבי כוותייהו ומחטא נמי לא חטאו ולכאורה אין תירוצם מספיק דאכתי מי עדיפי ממשה ואהרן ויתכן דכאשר איש הבלתי בשלימות הכללי עושה צדקה ומשפט בלא שום חטא נעלה חשיבותו יותר מאשר איש המעולה בשלימות מתנהג כמוהו לכן כאשר המה היו פחותים בשלימותם מן משה ואהרן. ואעפי"כ לא נמצא בהם שום חטא עלתה חשיבותם שמתו בעטיו של נחש ויתכן עוד דבמשה ואהרן נזכר בתורה חטא מי מריבה ובאלה לא הוזכר שום חטא ומ"מ לא הוו חשיבו כמשה ואהרן:

האומר ראובן חטא אינו אלא טועה וכו' אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה וגו' עלבון אמו תבע ולפי"ז יתכן לבאר המקרא וישכב את בלהה פלגש אביו אביו עשה משכבו

את בלהה שנכנס לאהל בלהה וילך ראובן ועי"ז חרה לראובן וילך מאביו שתבע עלבון אמו וישמע ישראל לדברי ראובן ונכנס לאוהל לאה ועי"ז הי' בלבול יצוע לשכינה:

מעבירם כתיב העירו המפ' דבכל הספרים כתיב מעבירים מלא יעו"ש ויתכן דאין הכונה שנ' מעבירים כתיב חסר. רק הכונה דמלת מעבירים יש לו שתי הוראות האחת לשון העברת קול כמו ויעבירו קול במחנה השנית לשון עבירה והוא פעל יוצא לזולתו ואם הוראתו העברת קול הכונה אשר עם ד' מעבירים קול רעת מעשיהם ואם הוא לשון עבירה הכונה שהם מעבירים להביא העם לידי עבירה זהו דא"ל מעבירים כתיב לשון עבירה בלשון רבים א"כ חטאו שניהם והשיב לו מעבירים כתיב אלו הי' כתוב עוברים שהי' משמעו עוברים עבירה לסור מדרך עם ד' הי' מוכח ששניהם עברו עבירה אך באמת מעבירים כתיב שהוא פעל יוצא לזולתו שגרמו עבירה להעם ובאמת זה אינו שלא מצינו במעשיהם שהחטיאו לזולתם אע"כ דהוראת מעבירים הוא לשון העברת הקול וקאי מעבירים על עם ה' לא עליהם א"כ יתכן דפנחס לא חטא דהוא קול רק על תפנו:

דף נ"ו את אוריה הכית וגו' שהי' לך לדונו בסנהדרין וכו' מה חרב ב"ע אי אתה נענש עליו וכו' לא משכחת בר מדאוריה וכו' לפי ההשקפה נראה שהמה שני דעות דת"ק ס"ל דחטא במה שלא דנו בסנהדרין ודעה שניה ס"ל דאין נענש עליו ורב ס"ל דיש בו עון דאמר בר מדאוריה ויתכן עפ"י שבארנו בפ' תולדות דבהיות קולו של יעקב בשלימות התורה אז החרב פפיות של השונא נמסר לידו ואין יכולין עליו נמצא אם הי' דוד דנו בסנהדרין כפי שלמות התורה לא הי' בכח חרב ב"ע להרוג לאוריה אך כאשר לא היתה לו שלימות הנרצה לדונו בסנהדרין אף שלא חטא בשום חטא עכ"ז לא הספיקה זכותו נגד חרב ב"ע הרי דגם לדעה ראשונה לא חטא רק שלא השלים כראוי לזכות:

גט כריתות כותב לאשתו פרש"י ז"ל לפעמים כשהם טרודים אין כותבים קודם היציאה יעו"ש בתוס' וח"א ויתכן דלכן לא היו כותבים קודם היציאה לפי שאינו יודע עדיין אם יהי' מעורכי המלחמה דיכול להיות שיהי' מן הירא ורך הלבב שישוב לביתו דאף אם הוא כעת אמיץ לבו בגבורים יתכן שבהתקרבו למערכות המלחמה ירך לבבו וישוב לכן לא היו כותבים קודם היציאה וכש"כ לדעת התוס' שהי' גט בלי תנאי חשש אולי לא תאבה האשה להתקדש אליו מחדש בשובו רק היו שולחים הגט ממקום המערכה כשידע שלא ישוב לביתו

ע"ב נוח לו לאותו צדיק להיות שמש לד"א וכו' ובמ"ר הגיר' להיות גורף ביבין וכו' והכונה דתכונת העבירה נערך לפי תכונת האדם דבהיותו איש נכבד נחשב לעבירה גדולה וחמורה ואם הוא איש בזוי נחשב לו הענין לפחיתות קלה זהו נוח לו להיות

שמש לד"א היינו להיות רועה חזירים שנקראים בגמרא דבר אחר היינו מלאכה בזויה כמו גורף ביבין האמור במ"ר ואז לא הי' נכתב עליו דבר קטון כזה שלא מיחה בנשיו לחטא גדול:

דף ס"ד ויקצוף משה על פקודי החיל וגו' שמא חזרתם לקלקולכם א"ל לא נפקד ממנו איש פרש"י ז"ל לא נפקד לא נחסר מדה יהודית ולכאורה איך מרומז במאמר לא נפקד ממנו איש כונת רש"י ז"ל ויתכן עפ"י שבארנו בפ' שמות דתואר איש איננו רק בהיות האדם שלם בלי שום חטא ופחיתות יעו"ש זהו שא"ל לא נפקד ממנו איש לא נחסר ממנו תואר איש שלא נחסר מדה יהודית מאתנו שלא קלקלנו בחטא:

דף ס"ז חמרא וחיי לפום רבנן חיי וחמרא לפום רבנן ולפום תלמידיהון שינוי הסדר והוספת לפום תלמידהון יתכן שהיין יש בו שתי תכונות האחת שהוא מחיה ומבריא את הגוף כמאמר חז"ל בריש כל אסוון אנא חמר וע"ז אמרו יש שותהו וטוב לו היינו ת"ח השנית שמעורר דבור הפה כמאמר נכנס יין יצא סוד לכן לרבנן עצמם המה הת"ח הוא חמרא וחיי תועלת החמרא לגרום להם חיים ובריאות ותלמידיהון כשיש להם לרבנן תלמידים יהיו שתי התועלות יחד היינו חיי של חיי הבריאות וחמרא שיוציא סוד החכמה להתלמידים זהו לפום רבנן יהי' חיי' ולפום תלמידיהון יהי' התועלת חמרא שיוציא להם סוד החכמה ומלת חמרא הוא תמיד קודם היינו חמרא וחיי וכו' ואח"ז אומר חיי כפי שאמרו חמרא וחיי ונוסף עוד חמרא לפום רבנן ותלמידהון וכולל עוד מאמרם אמרי וריחני פקחים שהם גורמים החכמה ואמרו עוד חיים הם למוציאיהם למוציאם בפה והנה תכונת הרבנן המה הת"ח שאין מוציאים דבר הלכה או הגדה מדבריהם עד שמתכוננים בתחלה שראוי הדבר לאומרה וכשהוכשר הדבר מוציאם מפיו. ותכונת התלמידים אמרו לגרוס אינש והדר ליסבר הרי שמוציאים הד"ת מפיהם ואח"ז מתבוננים להבינם יפה. זהו חמרא היינו פקחות החכמה והדר חיי למוציאם מפיהם וכשלומדים הרבנן עם התלמידים אז מתהפך הסדר בתחילה חיי למוציאם בפיהם ואח"ז חמרא פקחות החכמה לסבור בהם:

דף ע"ה הידוע חשוב תקופות ומזלות וכו' פועל ד' לא יביטו שא' ידיו לא ראו כל עניני העולם ניכר שבחם בשני דברים אחד מצד יופי מלאכתם בצורה וחומר השני מצד פעולתם ותועלתם והנה גלגל המזלות יש לו שתי התועלות יחד תכונת חומרם וצורתם הוא עד להפליא כמאמר יצרם בדעת בבינה ובהשכל ותועלת פעולתם תבואת שמש וגרש ירחים וכאלה זהו היודע לחשוב תקופות היינו יופי הקפת גלגל המאורות שיצרם

בבינה ובהשכל ומזלות היינו פעולתם ותועלתם ואינו חושב עליו נא' פועל ד' לא יביטו אין רוצים להביט בפעולת תועלת הבריאה של ד' ומעשה ידיו ביופי צורתם לא ראו:
פ"ג ע"ב וישימו לו בעל ברית לאלהים זה זבוב אלהי עקרון עי' במס' ויתכן עפ"י דאיתא בקרנים דשר של רחיים נקרא זבוב ולכן אין נטחן זבוב ברחיים שנשאר קיים במקומו והנה התרגום של בעל ברית הוא בעל קים זהו בעל ברית שהוא קים היינו זבוב אלהי עקרון שמתקיים בטחינת הרחיים:
אל ימנע עצמו מד"ת אפי' בשעת מיחה עי' במפ'. ויתכן לפי שהתורה יש בה כח להציל ממות כמו שמצינו בדהע"ה דיתיב וגריס כל יומי שבתא. לכן אל ימנע עצמו מד"ת אפילו בשעת מיתה שהשעה גורם לו שימות לפי דיש כח בתורה להצילו ממיתה:
ד' פ"ח בריך רחמנא דיהיב לן אוריין תליתאי וכו' עי' במפ' ויתכן עפ"י המבואר באיי הים דתליתאי היינו תורה ועבודה וג"ח דהתורה מעמדת העמודים שהעולם עומד עליהם יעו"ש ולפי שהיא תורה תליתאי אין באפשרי שתנתן רק למי שיש להם אלה השלשה היינו עדת ישראל שיש להם ירושה מאבותיהם אברהם הוא מדת החסד ויצחק הוא מדת העבודה שנקרב ע"ג המזבח לעולה ויעקב יושב אוהלים הוא התורה זהו עם תליתאי וכמו כן הממוצע לזה מוכרח להיות גם הוא תליתאי באלה היינו משה דאיתא בפדר"א דמשה מסר נפשו על התורה ועל ישראל היינו ג"ח ועל הדינים היינו עבודה וגם הזמן מוכרח להיות תליתאי באלה דביום הראשון נ' ויחן ישראל כאיש אחד היינו ג"ח וביום המחרת בנה מזבח הוא עבודה ואח"ז ניתנה תורה ובירחא תליתאי באלה בראשון נעשה הפסח עבודה ובשלישי מזלו תאומים הוא ג"ח וניתנה בו תורה:
שם תהא קבורתכם וכו' מודעא רבא לאורייתא וכו' הק' הרשב"א ז"ל א"כ קודם אחשורוש שהי' להם מודעא רבא מ"ט נענשו עי' במפ'. ויש עוד להעיר במליצת שם שהיה ראוי לומר כאן תהא קבורתכם ויתכן עפ"י מאמרם בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין. דלימוד התורה מכניע היצר והמה במתן סיני נתרצו לקיים המצות שאמרו כל אשר דיבר ה' לעשה אך על לימוד התורה לא נתרצו שהיצר לא הניחם להתרצות לזה לפי שהתורה מנגד לכחו וע"ז כפה עליהם הר כגיגית ואמר אם אתם מקבלין לימוד התורה ותחלישו בזה כח היצה"ר תוכלו לקיים המצות אשר אמרתם נעשה ואם לאו שלא תלמדו התורה אף דע"ז לא תענשו שלא נתרציתם לזה עכ"ז שם בעשיית המצות תהא קבורתכם דבלעדי לימוד התורה היצה"ר מתגבר בכחו ולא יניח לכם לקיים המצות אשר נתרציתם לעשות זהו שאמרו מודעא רבא לאורייתא היינו לימוד אורייתא דע"ז יכולים לומר כפויים היינו תחת ההר ובימי אחשורוש נתרצו ללמוד התורה וזהו דרך

רמז ובבואה לפני המלך אמר עם הספר ישוב וגו' ע"י לימוד הספר יתבטל מחשבת הרעה של היצה"ר והעונשים שבא עליהם קודם אחשורוש הי' על העדר קיום המצות שקבלו מרצונם:

וזהו בנדרים דבר זה נשאל לחכמים וכו' ולא פירשוהו על מה אבדה הארץ ופירשה הקב"ה על עזבם את תורתי וכו' שלא ברכו בתורה תחלה ענין הנעשה ברצון הוא נעשה בכל כחו אך ענין הנעשה באונס אף שסופו ברצון אין לו שלימות הכח כראוי לכן אם היו ישראל מתרצים במתן סיני ללימוד התורה היתה התורה נקבעת בלבם בכל כחה והיה באמת תבלין ליצה"ר לבל יוכל לפתותם לשום עבירה אך לפי שבמתן סיני נעשה הדבר באונס אף דבימי אחשורוש קבלו ברצון עכ"ז אין להתורה כח גדול לעמוד נגד היצה"ר ופתויו זהו ששאל על מה אבדה הארץ אחרי שלומדים תורה מהראוי שלא יכול היצה"ר להחטיאם ופירש על עזבם את תורתי במתן סיני זהו שלא ברכו בתורה תחלה במתן סיני שהיה אז באונס. דאלמלא ברכו והודו להקב"ה על נתינת לימוד התורה והיו מקבלין ברצון לא היה שליטה ליצה"ר להחטיאם:

וזהו בסדר יוה"כ על חטא שחטאנו לפניך באונס וברצון היינו על מה שהיה קבלת לימוד התורה בתחילה באונס במתן סיני ואח"ז ברצון בימי אחשורוש ולא ברכו בתורה תחלה:

בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ס"ר מה"ש וכו' ירדו ק"כ רבוא של מלאכי חבלה ופרקום שינוי המליצה באו ירדו ושינוי התארים מלאכי השרת מלאכי חבלה ותכונת השני כתרים הכונה עפ"י מאמרם דבעת קבלת התורה נעשו בני חורין ממלאך המות. ומשעבוד והמה שני הכתרים שאמרו כאן דנושא הכתר הוא בן חורין בלי שום מושל עליו ולפי דבעת קבלת התורה היה אז תכונת ישראל כמלאכי השרת ע"ד שנא' אני אמרתי אלהים אתם והיה מצבם מצב השוה עם מה"ש לכן כאשר הוצרכו מה"ש לתת הכתרים על ראשיהם לא נצרכו מה"ש לרדת אליהם ממעלה למטה לפי שהיו בשטח שווה עמהם לכן אמרו באו מה"ש אך כאשר עשו העגל השליך משמים ארץ תפארת ישראל וירדו למטה עד לעפר והוצרכו מלאכי חבלה להסיר הכתרים מהם היה מההכרח שירדו אליהם ממעלה למטה לכן אמרו וירדו מ"ח והנה אתדל"ע באתדל"ת תליא לכן כשאמרו נעשה ונשמע קבלו עליהם שירות עבודה להקב"ה נתעורר למעלה תכונת מלאכי השרת נגד שירות עבודתם וכאשר עשו העגל שאמר הקב"ה חבלתם מעשיכם נתעורר עי"ז למעלה מלאכי חבלה נגד חבלתם מעשיכם וכפי דאיתא בספרי אמת דבעשיית המצוה כראוי מתעלה מדרגת האדם למעלה מן המלאכים יתכן דלכן נקראו מלאכי השרת שהם ראוים לשרת לאדם המעולה מהם ולפי דתכונת צבא מעלה

להיטיב ולא להרע לכן בעת שהיו ישראל צריכים לקבל הטובה של הכתרים השתדלו מה"ש לעשות בזה בכל כחם כאשר יוכלו שאת לכן הביא כל אחד שני כתרים ודי לזה ס"ר וכאשר היה מהצורך להרע לישראל לפרוק הכתרים הסתפקו לעשות הרע במועט לפרוק כל אחד רק כ תר אחד לכן נצרך לזה ק"כ רבוא:

בשעה שהקדימו נעשה לנשמע אמר הקב"ה מי גילה לבני רז זה שמה"ש משתמשין בו שנא' עושי דברו לשמוע בקול דברו ויש להעיר דאם היתה כונתם להשתוות למה"ש היה מהראוי שיאמרו נעשה לשמוע כמו שנאמר בהם עושי דברו לשמוע גם מליצת שמשתמשים בו יותר ראוי לומר שנוהגין בו והכונה כפי המבואר בספרי אמת דיתרון שלימות העליונים על התחתונים הי' בענין ההשגה ויתרון שלימות התחתונים על העליונים הוא בחלק המעשה של המצות לכן נאמר במה"ש עושי דברו להגיע בזה לתכלית שלימותן היינו לשמוע בקול דברו בענין ההשגה וכאשר ישראל רצו לנצח את מה"ש שתנתן התורה לתחתונים אם היו אומרים נעשה לשמוע הי' יתרון לעליונים על התחתונים דבחלק ענין ההשגה נתעלו העליונים על התחתונים לכן התחכמו לומר נעשה ונשמע להפריד לשני תכונות נעשה קיום המצות במעשה. ונשמע לענין ההשגה ובזה מתעלה תכונתם יותר מן העליונים דעליונים אין להם רק תכונה אחת ולהם יש שתי תכונות זהו שאמר הקב"ה מי גילה לבני רז זה שהשכילו להבין דמה שנאמר במה"ש עושי דברו לשמוע קול דברו הכונה שמשתמשים בהעשיה לשלימות לשמוע בקול דברו ואין בידם אלא אחת לכן הטיבו הם לומר נעשה ונשמע לא לשמוע:

מה תפוח פריו קודם לעליו כך הקדימו נעשה לנשמע הק' החו' הא קרא כתפוח וגו' קאי על הקב"ה והדורש מהפכו על ישראל עי' במס' ויתכן עפ"י שבארנו בכפלים דהכפרי לא יכול לשבח תפארת אבן השוהם לפי דאין לו שום השגה בתכונת אבנים טובות ואם אחד משבח שבח החלטי במהלל אבן השוהם בידוע שיש לו איזה השגה בטיב אבנים טובות לכן כאשר ישראל משבחים שבח הקב"ה שהוא כתפוח בעצי היער שפריו קודם נעליו בידוע דישראל יש להם התיחסות לתכונה זאת דאם אין להם שום התיחסות מנין יודעים לשבחו ית' בזה לכן הטיב הדורש לומר שנמשלו ישראל לתפוח בזה שהקדימו נעשה לנשמע:

ההוא צדוקי מבעין דמא וכו' תומת ישרים תנחם וכו' בברורי המדות בארנו דהוראת תמימות הוא להאמין אשר מהקב"ה לא תצא שום רעה שהכל לטובה ולכן הקדימו ישראל נעשה לנשמע ביודעם דאין להם לחוש פן תאונה להם רעה מעשיית המצוה והצדוקי לא האמין בזה וחזה ברבא דקמיץ דמא והוא אינו חושש פן תאונה לו רעה

מדמא דקמיץ לפי שמאמין שהכל הוא לטובה לכן א"ל עמא פזיזא דקדמיתו נעשה לנשמע ואין אתם חוששים אולי יהיה מזה איזה רעה אכתי בפחזותייכו קיימיתו לבל לחוש מהרעה שיהיה מדמא דקמיץ לזה השיבו אנן דסגינן בשלימותא היינו מדת התמימות כתיב בן תומת ישרים תנחם שמתהפך הכל לטובה והנך אינשי אזלי בערמומיתא עפ"י השגת שכלם עליהם נאמר וסלף נוגדים ישדם. סלף רעתם לא יתהפך לטובה רק ישדם:

עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו העירו המפ' דהול"ל דקדמיתו מעשה לאודנויכו יעו"ש ויתכן ע"ד שנאמר פה להם ולא ידברו עינים וכו' אף אין יש רוח בפיהם דשלימות החושים המה מדרגות זו למטה זו הדבור הוא המעולה שהוא חשיבות האדם למטה הימנה הוא סוג בע"ח אף שאין מדברים עכ"ז יש להם עינים לראות ואזנים לשמוע וכו' למטה מהם הוא העטלף שאין לו עינים לראות עכ"ז יש לו אזנים לשמוע שהוא בורח מקול הכריה שרצים הקטנים כמו כינים וכאלה אין להם תכונת אזנים לשמוע שאין זזין מכח הקול עכ"ז יש בהם רוח החיים והנה תכונת האדם כשמבקשין ממנו איזה מתנה מבטיח בתחילה דבר מועט ואח"ז מוסיף והולך והנה במ"ת אמר הקב"ה ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי הקדים להם השמיעה לעשיה והי' להם להשיב ג"כ כסדר נשמע ונעשה והם הקדימו נעשה לנשמע וה"ז כשמקדים לחת תכונת פה המדבר קודם לתכונת אזנים לשמוע והוא היפך הסדר להקדים פומייכו לאודנייכו:

ע"ב לבבתני באחת מעיניך לכשתעשי בשתי עיניך עפ"י מאמר חז"ל חשב אדם לעשות מצוה ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה ואמרו עוד מחשבה טובה הב"ה מצרפה למעשה הכונה כשחשב לעשות ועשה מקבל שכר על המחשבה בפ"ע ועל המעשה בפ"ע זהו כשאמרו נעשה ונשמע ולא עשו עדיין ה"ז חשב מצוה ואף אם לא יעשה לאיזה סבה עכ"ז לבבתני באחת מעיניך במה שהוכשר בעיניך לעשותו ולכשתעשי אז יצטרף המחשבה אל המעשה בשתי עיניך במחשבה ובמעשה ויהי' לך שכר כפול:

חביבותא הוא גבן דכתיב נתן ריחו ולא הסריח עי' במס' יבואר עפ"י דאיתא בסנהדרין אלמלא ו' שבהעלוך לא נשתייר משונאיהם של ישראל וכו' הכונה ששתפו שם שמים עם העגל ומכונה הדבר נרדו נתן ריחו שאמרו אשר נרד הבשמים של הקב"ה נתן ריחו הטוב להעגל אבל אם היו אומרים העלך והיו כופרים בהקב"ה מכונה תכונתם הסריח שקלקלו האמונה לגמרי א"כ חביבותא היא גבן דגם בעת עשיית העגל היו מאמינים בשיתוף של הקב"ה וזהו עצמו שאמר אח"ז אעפ"י שמיצר ומימר לי בין שדי ילין דגם

בעת מימר שהמרתי כבודו בעגל לא כחשתי בו לגמרי רק בין שדי ילין האמנתי שגם הוא הי' בעזר היציאה ממצרים:

מי שהכל שלו יכפר לי עון גדי שכרמתי לי העירו המפ' הלא החטא הוא בעגל לא בגדי ויתכן עפ"י שבארנו בתורה דלכן היה החטאת תמיד בשעיר עזים לפי דאיתא בספרי הטבע דצמיחת השער הוא ממותרי התאוה ועי"ז מתעוררים כל החטאים כמאמרם מלי כריסי זיני בישא לכן השעיר שיש לו זקן מגודל בא לכפר על החטא והנה בעשיית העגל כתיב ויקהל העם וגו' וישב העם לאכל ושתה ויקומו לצחק הרי דצחוק של העגל היה מתוך אכילה ושתיה של רדיפת התאוה ונאמר בזה ויקהל שעשו הדבר בהקהל העם זהו מי שהכל שלו ומהראוי שהכל יקהלו אליו הוא יכפר על עון גדי היינו עוון אכילת מותרי התאוה המתיחס לתכונת גדי שישבו לאכול ולשתות וכולל עוד במאמר שהכל שלו דמבואר בכוזרי דעון העגל שעשו היה להמשיך על ידו איזה השפעה מהמזלות ומודעת דהמזלות יש להם רק כח פרטי לכל אחד והבוו"ת יש לו כח הכולל לכל הכחות זהו מי שהכל שלו שהוא בעל הכחות כולן יכפר לי על עון גדי שהוא רק כח פרטי ומכנה העגל בשם גדי לרמז דאין לו להמזל רק כח קצוב וחתוך גדי לשון דבר חתוך בתלמוד למיגד ליה גלימא:

ואריב"ל כל דבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של ישראל וכו' הוריד טל והחיה אותם וכו' ואריב"ל כל דבור שיצא מפי הקב"ה חזרו ישראל לאחוריהם והיו מה"ש מדדים אותם וכו' העירו המפ' דשני המאמרים של ריב"ל סותרים זל"ז דבמאמר הראשון אומר שיצתה נשמתן ומתו ובמאמר השני אומר שחזרו לאחוריהם גם יש להבין במליצת הוריד להם טל מה הוא ההורדה. גם לשון מדדין ויתכן דנשמתן של ישראל חצובה מתחת כסה"כ והוא מקום שלמעלה ממצב המלאכים וכאשר במתן תורה הופיע ה' על הר סיני בכסא כבודו וישראל היו קרובים להר סיני ששם היה כסא כבודו ית' אשר משם נחצב נשמתן יצתה נשמתן מהם למקור מחצבתם לכסה"כ ומתו ומה"ש אשר מקומם להלאה מטה מכסה"כ היו במצב איזה מרחק מההר וכאשר רצה הקב"ה להחיותם החזיר אותם י"ב מיל לאחוריהם שיתרחקו מכסה"כ מקום מחצב נשמתן והוריד להם הטל של תחיה למרחוק להחיותם שמה וכאשר נתרחקו י"ב מיל מן ההר היה אותו המקום של מצב מלאכי השרת שהיו רחוקים מההר. ואז היו מה"ש מדדים אותם להחזירם י"ב מיל דמליצת מדדים הוא בהיותם שניהם בשטח אחד כמו אשה מדדה את בנה ואף אם היו מה"ש רחוקים להלאה מן י"ב מיל נתקרבו לצורך השעה לפי שלא הי' בהם כח לחזור

מעצמם מעילוף המיתה שיצתה נשמתן נמצא דשני המאמרים של ריב"ל אין סותרים זל"ז רק דבור השני משלים הענין של דבור הראשון איך היתה התחיה :

מה לילוד אשה בינינו וכו' לקבל תורה הוא בא בפ' בהעלותך בארנו יתרון המעלה של מרע"ה על כל הנביאים דכל הנביאים קבלו השפעת נבואתם בהשגה קטנה למטה ומשה עלה אל האלהים בהשגה מעולה כפי שהשיג למעלה זהו כשעלה משה למרום להשיג השגה של מעלה אמרו מה"ש מה לילוד אשה בינינו למעלה דדרך השפעת הנבואה להשפיע למטה בארץ לא שיעלה האדם בשמי מעל לזה השיב להם הקב"ה לקבל תורה הוא בא והתורה היא חמדה גנוזה למעלה בסודות הפנימים לכן הוא מוכרח לעלות למעלה לקבל התורה שמה:

שמא ישרפוני בהבל שבפיהם וכו' אחוז בכסא כבודי וכו' שלימות התורה שתים הנה השגת לימוד התורה ועשיית המצוה בפועל והנה בענין השגת הלימוד נעלה כח העליונים דיפה קורת רוח של שעה אחת של עולם העליון מכל חיי עוה"ז אך בעשיית מצות הגשמיות נעלה כח התחתונים על העליונים דאין שמה שום מעשה גשמיית והנה ע"י מצות האמורות בכל הענינים הטבעים הגשמיים מתעלה בזה כבוד ה' לעשות גם ענינים החומרים לשם ה' כפי המצוה וזה היה תכלית בריאת העולם. שכן הטב"ע בגימט' אלהים וכמו כן הכסא בגימ' אלהים זהו שאמר משה מתירא אני שינצחוני להיות התורה למעלה מצד שריפת הבל פיהם היינו לימוד התורה שבפיהם שהוא אש זהר בהשגה מעולה יותר מבתחתונים לזה א"ל הב"ה אחוז בכסא כבודי אחוז תשובתך בענין עשיית המצוה בפועל דבזה מתעלה הכסא הכבוד ובחלק זה נעלה מעלת התחתונים על העליונים זהו שא"ל תורה מה כתיב בה לא תרצח וכו' כלום משא ומתן יש ביניכם ועי' באפיקי יהודה:

ד' פ"ט מצאו להקב"ה קושר כתרים לאותיות וכו' אין שלום בעירך וכו' היה לך לעזרני וכו' תכונת הקשר הוא לאחד הנפרדים וכל עניני הבוו"ת נעשים ע"י אותיות התורה ותכונת הכתר של המלך הוא לאחד אל תחת ממשלתו כל בני המדינה וכאשר רצה הקב"ה לאחד כל העולמות יחד בכדי להוריד שפע שבע רצון ע"י הצינורות כראוי קשר כתרים לאותיות נתן להאותיות תכונת הכתר לאחד אחד אל אחד' א"ל משה אין שלום בעירך אני מכיר דאין בעירך שלום התאחדות האמיתי דאם היה בעירך שלום התאחדות האמיתי היו מתאחדות כל האותיות מעצמן זה לזה דאתדל"ע מתעורר כפי אתדל"ת ולא הייתי צריך לקשור עליהם כתרים (ויתכן בעירך הוא לשון התעוררת אחדל"ת) והשיב לו משה כלום יש עבד נותן שלום לרבו הלא הנהגת התאחדות השלום הוא ביד הרב לא

ביד העבד לזה א"ל היה לך לעזרני לעורר אתדל"ע של הרב ע"י אתדל"ת של העבד לכן אמר משה יגדל נא כח ה' וגו' בעזר אחדל"ת יגדל נא כח פמליא של מעלה:

ע"ב אם יהיו חטאיכם כשנים הללו שסדורות ובאות משי"ב וכו' העבירות שעושה אדם מצד תאות הטבע של החומר בנקל להבוי"ת למחול עליהם כי זכור לפניו כי עפר אנחנו ונוטה הטבע של חומר העפרי לחטוא אך העבירות שנעשו למעלה מכח הטבע מצד המרי להכעיס קשה למחול עליהם והנה בשי"ב ברא הקב"ה תכונת הטבע והוטבע אז טבע החומר לכל באי עולם זהו אם יהיו חטאיכם כתכונת הטבע הסדורות משי"ב שאז סדרו הטבע לכל שנות העולם אז בנקל אשר כשלג ילבינו לפי שהם רק מצד החומר שנברא בשי"ב:

לכו נא ונוכחה וכו' נכו אצל אבותיכם ויוכיחו אתכם וכו' אצל אברהם שא"ל ידוע תדע ולא ביקש רחמים וכו' יאמר ה' וכו' תליתם עצמיכם בי וכו' כשלג ילבינו עי' במס' הכונה כפי שבארנו במענה אליהו תכונת התוכחת בשני אופנים. א. תוכחת דברים ב. תוכחת הראיה כשרואה שלמות הזולת נעלה מאוד מקבל מזה תוכחת לתקן שלמותו גם הוא כמוהו וא"צ לזה תוכחת דברים זהו שיאמר לכו אצל אבותיכם וראו השלימות שבהם ויוכיחו אתכם בלי תוכחת דברים לזה משיבים דעל ידם אין יכולים לקבל תוכחת שלימות האמיתי בני חסרון שהרי יש בשלימותן חסרון שלא בקשו רחמים על בניהם ואנו רוצים לקבל תוכחת משלימות הנרצה בלי שום חסרון ושלימות כזה איננו רק אצל הבוי"ת אך אצל הבוי"ת לא יתכן להיות תוכחת הראיה כי לא יראני האדם וחי' לכן מההכרח אשר יאמר ה' תוכחת דברים לזה משיב להם הקב"ה הואיל ותליתם עצמיכם בי לקבל שלימות הנרצה בלי חסרון. לכן אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו שהוא לובן שאין בו שום פחיתות המראה וכולל עוד עפ"י דאיתא במ"ר שאלו לחכמה חוטא מה תהא עליו אמרה נפש החוטאת היא תמות וכו' שאלו להב"ה אמר יעשה תשובה:

עד שאתם מקלסין אותי קלסו להקב"ה ומחוי להו יצחק קוב"ה בעיניהו מיד נושאין עיניהם למרום ואומרים אתה ה' אבינו יש להעיר במאמר ומחוי להו יצחק קוב"ה בעיניהו הא מקרא מלא דיבר הכתוב כי לא יראני האדם וחי אם לא שנאמר דלעתיד יהיה באפשרי לחזות בנועם ה' ע"ד שנאמר וראו כל בשר יחד כי פי ה' דיבר גם מאמר נושאים עיניהם למרום אין לו מובן שהיה ראוי לומר נושאין עיניהם להקב"ה ויתכן הכונה לפי שהם רצו לקלס את יצחק בחשבם שמוסב להם הטובה מאת יצחק א"ל יצחק שהכל מסובב מהקב"ה וראוי לקלס להקב"ה ומחוי להו יצחק קוב"ה בעיניהו שיתבוננו בעיניהו שהב"ה נוכח עיניהם דמלוא כל הארץ כבודו וכשראו והשיגו זאת

בעיניהם התבוננו דתכונת הקב"ה הוא למעלה ונשא יותר ממה שראו בעיניהם לכן מיד נושאין עיניהם למרום שהוא מרום ונשא יותר ממה שהשיגו:

ראוי היה יעקב אבינו לירד בשלשלאות של ברזל העירו המפ' מ"ט היה ראוי לירד בשלשלאות של ברזל יע"ש ויתכן עפ"י דאיתא בזוה"ק דתכונת מלכות מתואר לברזל זהו לפי שנגזר הגלות להיותם ח"י המלכות הי' ראוי מצד הגזירה שהמלכות יכריחם לרדת בגולה זהו שלשלאות היינו כח המכריח של ברזל של המלכות:

צ"ו ע"ב מקושש זה צלפחד וכו' התורה כסתהו וכו' מן המעפילים הוה העירו המפ' דגם לריב"ב דאמר מן המעפילים הוה תיקשי נמי התורה כסתהו יעו"ש והיה נראה לומר דמה שאמרו מן המעפילים הוה אין הכוונה דצלפחד היה מן המעפילים אלא הכונה דמקושש הי' מן המעפילים אך ממה שנ' במעפילים ויכתום עד חרמה נראה שלא נשתייר מהם איש ויתכן עוד דריב"ב דייק מקרא שהי' מן המעפילים דכ' כי בחטאו מת ולא נאמר בחטא מת בא לרמז דבאמת לא נחשב הדבר לחטא רק מצד חשיבותו דהב"ה מדקדק עם צדיקים נחשב שהוא חטאו וכן הי' באמת ענין המעפילים דכונתם היה לטובה לתקן את אשר לא רצו לעלות כפי שאמרו חטאנו רק צלפחד שהי' אדם גדול היה לו להבין אחרי שנשבע ד' אם יראו האנשים וגו' הי' לו להבין דתשובה כזאת נחשב לחטא הרי שגילתה תורה במלת בחטאו שהיה מן המעפילים:

ד' צ"ז מלמד שאף אהרן נצטרע וכו' התורה כסתהו וכו' תנא שפנה מצרעתו ופרש"י ז"ל שקדם ונתרפא ולכאורה אין מוזכר כלל בהמאמר שנתרפא אם לא שנאמר דדייק מלת ויפן שפנה ונתרחק מצרעתו ויש עוד להעיר על האי תנא דאמר שפנה מצרעתו יקשה עליו התורה כסתהו ולולי פרש"י ז"ל הי' נראה לפרש בהיפך דדייק ממה שכ' ויפן אהרן אל מרים והנה מצורעת דמבאר הסבה מה שפנה אהרן למרים ומדוע לא פנה משה לפי דאף אהרן נצטרע והוכרח להתרחק מעדת הטהורים לכן פנה אל מצב מרים דהוה מצורעת כמותן א"כ מרומז בקרא דאהרן נצטרע ומה שכתב רש"י ז"ל שקדם ונתרפא דייק מ"ט ביקש אהרן ממשה על מרים ולא ביקש על עצמו ע"כ דהוא קדם ונתרפא. ויתכן דזהו עצמו הסבה שקדם ונתרפא לפי שבקש על מרים ולא על עצמו והמתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר נענה תחלה לכן קדם ונתרפא:

החושד בכשרים לוקה בגופו התיחסות העונש אל החטא יתכן דהחשד בכשרים הוא לפי ראות תכונתו החיצונה חושדו שעשה הדבר ובאמת תכונתו הפנימית טובה מתכונתו החיצונה וחשדו בחינם והאדם תכונתו החיצונה הוא הגוף ותכונתו הפנימית

היא הנשמה. ולפי שחטא במה שחשדו לפי תכונתו החיצונה לכן גם עונשו בתכונה החיצונה שהוא הגוף שלוקה בגופו:

ד' ק"ד כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ נבוב בובן וכו' עפ"י דאיתא בזוה"ק דתורה שבכתב האותיות כסדרן ותורה שבע"פ האותיות למפרע וכאשר נתן הב"ה התורה בסיני רצה להראות דגם תורה שבע"פ ניתנה מסיני לכן היו הלוחות נקראים מבפנים כסדרם לרמז על תורה שבכתב ומבחוץ נקראו למפרע לרמז על תורה שט"פ דשניהם ניתנו בסיני וזהו בפ' במה מדליקין דגר שבא להילל וא"ל ע"מ שתלמדני תשב"כ יומא קמא א"ל אבג"ד ולמחר אפיך ליה דגב"א וכו' לפי שרצה להודיעו דגם תשבע"ס ניתן מסיני לכן א"ל בתחלה האותיות כסדרן לרמז על תשב"כ ולמחר אפיך ליה לרמז על תשבע"ס. ודרך רמז עפ"י דאיתא בספרי אמת בעניני הספירות דיש שיר כפול ושיר משולש ושיר מרובע והמה נובעים ממעלה למטה ולפעמים עולים ממטה למעלה זהו שהודיעו תהלוכת הספירות ממעלה למטה שהם א' שיר פשוט ב' שיר כפול ג' שיר משולש ד' שיר מרובע ולמחר אפיך ליה דגב"א לרמז לו כשהם חוזרים ממטה למעלה:

וזהו דאמרינן לקמן אנכי נוטריקון וכו' א"ד למפרע וכו' מרמז ג"כ על תושב"כ ושבע"פ שהם כסדרן ולמפרע

אתו דרדקי וכו' דאפילו בימי יב"נ לא אתמר כוותייהו וכו' העירו המפ' מ"ט נקט יהושע ויתכן לפי דיהושע נקרא נער וע"י תואר נער היה משפיע חכמת התורה גם לנערים שהמה דרדקי לכן אמר דגם בימי יהושע ב"נ לא אתמר וכו':

מאמר פתוח מאמר סתום כל עניני התורה המה ביחד נגלה ונסתר אך לא יתכן להשיג הנסתר עד שמשיג מקודם הנגלה זהו בתחלה צריך להתבונן מאמר פתוח הוא חלק הנגלה ואחר זה יתבונן מאמר סתום הנסתר שבמאמר:

נאמן כפוף נאמן פשוט יש שניכר כפיפתו ונמיכת רוחו בחוץ זהו נאמן כפוף ויש אדם שהוא כאחד האדם ותמימות רוחו טמון בקרבו בפנים זהו נאמן פשוט

פי פתוח פי סתום כמאמר חז"ל חיים הם למוצאיהם שצריך להוציא ד"ת בפה פתוח ואמרו עוד יעשה אדם עצמו כאלם לענין דברים בטלים זהו פי סתום:

צדיק כפוף הוסיף לו כפיפה על כפיפתו חלקי התורה שתים הנה בין אדם לחבירו ובין אדם למקום נאמן כפוף היינו בנאמנות שבין אדם לחבירו וצדיק כפוף במה שבין אדם למקום צריך להוסיף כפיפה על כפיפתו להיות כפוף באמת לכל יהי כגונב דעת עליון:

קושטא קאי שקרא לא קאי האמת אינו רק אחד והאומרו אין יכול לשנותו דאם ישנה אינו אמת זהו קושטא קאי תמיד במצב אחד לא ישתנה אבל השקר יכול להתרבות ולהשתנות לאין קץ זהו לא קאי במצב אחד:

מפ"מ בניו ובנותיו של אדם מתים כשהם קטנים וכו' ערבונא שקלי מיניה לכאורה מה היא השאלה מפ"ו וכו' הלא מפורש למעלה פ' במה מדליקין בעון נדרים ציצית מזוזה בטול תורה בנים מתים יעו"ש התיחסות אלו העונות לבנים ויתכן דהשאלה דכאן היא מפ"מ מתים כשאין באבותם אחד מאלה העונות האמורות שמה ע"ז קאמר מפני שלא בכה על אדם כשר דאילו היה בוכה היו מוחלין לו על כל עונותיו שיש בו חוץ מאלו דחשיב התם ואמרו חז"ל על משכנות הרועים גדיים המתמשכנין על הרועים שבשביל שלא עשו תשובה בהתאבלם על הרועים נתמשכנו גדיים הקטנים:

המוריד דמעות על אדם כשר הב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו י"מ סופרן דחשובים בעיניו כדבר שבמנין וכולל עוד שהוא לשון ספיר וזוהר שהב"ה סופרן לראות אם הם זוהרים כספיר שהוא זך שאין בו שום תמונה כן מתבונן אם הדמעות נקיות שבוכה בשביל שנסתלק אדם כשר מהעולם או יש בהם איזה כונת פיגול שבוכה על צער עצמו וכשהם נקיים בזוהר כספיר אז המה חשובים בעיניו ונותנם בבית גנזיו כראוי לדבר החשוב:

כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקוברו בחייו וכו' שגעש עליהם ההר להורגם וכו' שלמות האדם שהוא נעלה על סוג הדומם הצומח והחי בזה שהוא סוג המדבר ושלמות הדיבור אינו במה שמדבר דברים בטלים והבלים הרבה רק דברי חכמה ומדע והמתעצל בהספדו של חכם לפי שאינו מכיר שלימות הדבור שהי' להחכם שמת נגרע תכונתו להיות פחות וגרוע מכל השלשה סוגים שתחתיו אפי' מסוג הדומם לפי דכל הסוגים שומרים תכונתם והוא בוגד בתכונת שלימותו זהו שראוי לקוברו בחייו במעלת החי אשר בקרבו לפי דאין בו תכונת המדבר ראוי לקוברו באדמה שהוא סוג הדומם שנגרע ערכו גם מהדומם וכן הי' ביהושע כאשר לא הספידוהו כראוי געש עליהם ההר הוא הדומם להורגם ולקוברם וכולל עוד דמיתת הצדיק שנתפס בעון הדור הוא בשביל שהדור יתנו לב מפ"מ אבד הצדיק הלא בעונם מת ויתנו לב לשוב וכאשר מתעצל בהספדו של חכם שאין מרגיש העדרו לשוב א"כ בחנם נתפס הצדיק שיותר ראוי הי' שהצדיק חיה יחיה והוא הרשע יתפס בעונו זהו ראוי לקוברו להרשע בחייו בשביל חייו של צדיק ומליצת שגעש עליהם ההר התיחסות ההר שלא הספידו ליהושע יתכן לפי שנ' ביהושע וישלחו וגו' כי נקבצו אלינו כל מלכי הארץ ויושבי ההר וגו' וירדפם דרך מעלה בית חורון אז ידבר יהושע וגו' שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון הרי שבמלחמת יושבי ההר

בהיותם במורד ההר הפליא יהושע והעמיד השמש והירח לכן כאשר נתעצלו ישראל בהספדו ולא זכרו גודל נפלאותיו אשר עשה עמהם בהר געש עליהם אותו ההר להורגם ובגוף הענין שנתעצלו בהספדו יתכן לפי שמת כ"ו ניסן והוא מהזמן שאין מספידין בו ולא התבוננו דלגבי יהושע צדיק ומלך כמותו ובפניו מחויבים להספידו גם בזמן כזה:

אחד מבני חבורה שמת ידאגו כל החבורה אמרי לה דמת גדול ואמרי לה דמת קטן עי' במפ' ויתכן דכשמת אדם מקור המות הוא מאפיסת החיים אשר בלב אך מתגלה כראשונה אפיסת החיים ברגלים שהמה קצה האחרון מהגוף והנה כל החבורה המה כאיש אחד חברים שותפים מאברים שונים והגדול הוא לב החבורה והקטן הוא רגלי החבורה לכן אמרו דיש לחבורה לדאוג כשמת הגדול שהוא לב החבורה דבמיתת הלב רועדים כל האיברים המושפעים ממנו ואמרי לה דמת קטן שהוא כמו מיתת הרגלים דרועדים כל האיברים במיתת אפיסת החיים ובגוף הענין דיש לדאוג כל החבורה יתכן לדמיון מאשינע בפאבריק המתנודדת עפ"י גלגל וצריכים לזה עשרים אנשים שהמה יגלגלו הגלגל בכחם ואז יפעיל המאשינע תכלית פעולתו וכאשר נשמטו שני אנשים ממסבבי הגלגל והלכו להם ובעה"ב דוחק לסבב הגלגל נופל משא שני אנשים שהלכו על יתר החבורה ותכבד עליהם העבודה ביתר שאת. ככה הבריאה בכללה הוא המאשינע אשר כוננה הבוי"ת לאיזה תכלית הרצויה לו ולזה ברא ב"א המה הפועלים המסבבים בכוחם גלגל המאשינע בפעלם הטוב כפי הדת ולא ברא נמצאים דרך ויתור רק מכוון כפי צורך המאשינע וכאשר נעדר אחד מהם הן דמת גדול הוא המאשעניסט המכונן סביב הגלגל לכל יכבד על הפועלים והן דמת קטן מן הפועלים המסבבים בהעדרם מוטל העבודה על יתר הנמצאים ותכבד עליהם עול העבודה ביתר שאת והנה הכנת המאשינע בהפאברוק יש מאשינען מיוחדים לכל מלאכה בט"ע לטויה לאריגה לצביעה לכביסה וכולם כוננו יחד לתועלת הכללי כן כל חבורה המתאחדת לאיזה דבר מיוחד איננה במקרה רק בהשגחה פרטית לכונן על ידם איזה דבר הנחוץ לטובת הכלל הן להצלחת הנפש או לקיום צורכי העולם לכן אמר בזה ידאגו כל החבורה:

ק"ז ע"ב יושב וזן מליצת יושב הוא עפ"י מאמר חז"ל קשות בישיבה רכות בעמידה ובענין המזונות אמרו קשין מזונותיו של אדם וכו' לכן כשרוצה כביכול להשפיע מזון העולם והוא קשה לפי תכונת העולם כביכול יושב וזן בישיבה כראוי לדבר קשה:

דף ק"ח הוו יתבי אגודא דנהר מלכא חזינהו למיא דקא דלו ועכירי וכו' גברא רבא וכו' וחייש במעיה וקא דלו מיא לאקבולי אפיה קמיה זיל תהי אקנקניה וכו' אשכחיה לרב וכו' איתא בזוה"ק דאאע"ה הי' לו מעין שבו היה מכיר את האורחים דמי שהיה טהור

מטומאה חמורה היו המים סלקין לגביה יעו"ש הרי דע"י עליית המים יכולים להכיר שלימות האדם וכמו דניכר חשיבות האדם ע"י שם תוארו דאם קורין אותו אדון מכירים שיש לו עבדים וכשתארו שר רבבה יודעין שהוא מושל על רבבה וכשיש לו תואר מלך מכירים גדלו על כל בני המדינה כמו כן גם ביתר הנמצאים מדרגות חשיבותם כסי תכונתם וכפי תכונת שמותם שמוסב משמים להקרא בשם הראוי לזה והנהר הנקרא נהר מלכא יש לו חשיבות מלך בתכונתו לכן אף אם תכונת המים להיות עולים נגד אדם גדול אך המים שהן תכונת מלך אין דרכן לעלות רק נגד אדם היותר גדול מכל כתכונת מלך לכן כשראה דקא דלו מיא מנהר מלכא הבין שבא אדם גדול דבאמת אמרו על רב אריוך מלך אלסר ולפי שראה דהמים עכורין ואותו הנהר הוא תמיד זך וצלול הבין שיש להבא איזה עכוב במעיו ובהיות שמואל רופא מומחה. ויצטרך לעשות לו רפואה למעיו ומתכונת הרפואה שצריך הרופא להתבונן על תכונת גוף החולה אם הוא חזק או חלש קצר או ארוך לכן א"ל לקרנא זיל תהי אקנקניה שיסתכל על תכונת גופו מה הוא דהגוף נקרא קנקן כמאמר חז"ל יש קנקן חדש מלא ישן ולפי דרב ארוך בדורו הוה סבר שמואל שהוא חזק בטבעו וידע שנחוץ לתת לו רפואה לשלשל מעיו אם מצד ידיעת תהלוכת הרפואה. או מצד שראה המים עכורין הבין שצריכין לעכר מעיו בקרבו ובהיותו ארוך בגופו וחזק לא במהרה ישלשלו מעיו ואם ימהר לפנות לא יפעלו יפה סמי הרפואה. לכן אוכליה נהמי דשערי וכסא דהרסנא ושיכרא ולא אחוי ליה בית הכסא אך רב אף שהי' ארוך וחזק בטבעו הי' איסטניס דאמרינן בחולין ד' ק"ז דעתי קצרה ופרש"י ז"ל איסטניס אני.לכן כאשר החלו מאכלי הרפואה לפעול מאומה בקרב מעיו הרגיש מזה צער מצד אסטניסו לכן לייט ואמר מאן דמצערן לא לוקמיה ליה בנין לפי דצערו היה במעיו לכן לייט בעונש המתיחס להמעיים המה הבנים וכן הוה. אף דבאמת כיון שמואל לרפואתו לא לצעריה והוא לייט מאן דצעריה אעפי"כ נתקיים קללתו דקללת צדיק אפי' על תנאי מתקיים ומיושב זה במה שהעירו המס' מהא דאיתא בחולין (דף צ"ה) דרב לא אכל מסעודת הרשות וחזינן הכא דאכל אצל שמואל יעו"ש. דהכא לא אכל בשביל סעודת אכילה. רק בשביל רפואה דגם רב ידע שהוא לרפואה רק לייט ע"ז שלא הראו לו ביהכ"ס:

דף קי"ג שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול דבור אסור הרהור מותר מבאר בח"א לפי שהדיבור הוא כמעשה שנ' בדבר ד' שמים נעשו יעו"ש ויש להעיר מהא דאיתא במ"ר שמים נעשו כבר נעשו. שנעשו קודם הדיבור במחשבה א"כ לפי"ז מהראוי לאסור גם המחשבה בשבת ומ"ט אמרו הרהור מותר ויתכן עפ"י המבואר בספרי אמת דקיום

העולם בכל הרגעים מתקיים רק ברצון המחשבה של הבוי"ת לקיימו יעו"ש. נמצא לפי"ז גם ביום השבת מעורר הבוי"ת רצון מחשבתו לקיום העולם. רק מן הדבור שהוא פעולת המעשה שבת ביום השבת של שי"ב לכן שפיר אמרו דבור אסור והרהור מותר:

כיון דחזא וכו' ורות דבקה בה אמר שרי לאדבוקי בה עי' במס' והכונה דשכר המצוה הוא תמיד מעין המצוה לכן כשראה שהיא עשתה מצוה בענין הדביקות דרות דבקה בה אמר דשכרה יהיה מעין המצוה דשרי לאדבוקי בה ולכן אמר לה וכה תדבקין וגו' כמו שעשית דביקות לנעמי כה תדבקין עם נערותי:

ד' קי"ד ת"ח נקראים בנאים מפני שעוסקין בבנינו של עולם עפ"י מאמר חז"ל דהתורה היא כלי אומנתו של הב"ה והכונה שבנה העולם בתכונה הראויה שיתקיימו על ידה כל פרטי ענייני התורה והנה לפניו ית' גלוי כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כל ימי עולם וכפי תכונת אותו החידוש להלכה או למוסר אי לד"א הכין בנין העולם שיתקיימו גם אותם החידושים לעת מצוא נמצא דת"ח המחדשים בד"ת המה עוסקים בבנינו של עולם דעפ"י חידושם נבנה איזה פרט בעולם:

ת"ח שנמצא רבב וכו' רבד וכו' הא בגלימא הא בלבושא מדותיו של אדם מכונים מלבושים והמדות שבין אדם לחבירו נקרא לבוש הגלוי והמדות שבין אדם למקום נקרא בשם גלימא גולם הנעלם תכונתו דמי יודע מה שבלב חבירו למקום אך כשיש בו פחיתות גדול במה שבינו למקום אז ניכר גם הפחיתות שבינו למקום זהו רבב פחיתות קטון אם הוא בלבושו הגלוי במה שבין אדם לחבירו הוא בכלל משניאי ובגלימא היינו במה שבין אדם למקום אם הוא רבב קטן אינו ניכר ואינו בכלל משניאי אך אם הוא רבד פחיחות גדולה הוא בכלל משניאי:

המדקדק על חלוקו להופכו מודעת דמדותיו של אדם מכונים בשם בגדים ע"ד שנ' בכל עת יהיו בגדיך לבנים ויש לו לאדם שני מיני בגדים לבושים הגלוים לעין הרואה כמו מעיל ולבוש הנעלם הבלתי ניכר לעין הרואה רק לעצמו הוא החלוק וכמו כן במדות מדות הגלויות בדבור ובמעשה מכונות בגדים ומדות הנעלמות שנאה קנאה אהבה חמלה מכונות בשם חלוק ודרך כל אדם ליפות מדותיו הגלויות לעין הרואה המה הבגדים והפנימים הנעלמים נשארים מקולקלים ואין זאת מדת הת"ח דמדתו של ת"ח הוא לדקדק על חלוקו המה מדותיו הפנימים להפכו להיותו ישר הולך:

קט"ו ע"ב אין בין ספרים למגלה וכו' יש להעיר להנך פוסקים דמכשרי נשים בכתיבת המגלה איכא נמי נשים דפסולות בס"ת וכשרות למגלה וצ"ל דאינהו מפרשי ספרים דהכא כתירוץ קמא דתוס' דהם שארי ספרים לא ס"ת וגם המה כשרות בנשים ואותם

הפוסקים דפסלי נשים במגלה מפרשים ספרים היינו ס"ת דאי שארי ספרים איכא ביניהו נשים אך יש להעיר לאותם דפסלי נשים במגלה אמאי לא תני אין בין ספרים לס"ת ומגלה אלא שהספרים נכתבין בנשים וס"ת ומגלה אין נכתבין:

ד' קט"ז לעשות שלום וכו' שמי שנכתב בקדושה ימחה וכו' מלת בקדושה לכאורה מיותר ויתכן לפי דגם באיש ואשה יש שם יה ביניהם כמאמר חז"ל א"כ אין חידוש כל כך שהתירה התורה למחוק השם בשביל הטלת שלום בין איש לאשה דעל ידם יתמלא השם לזה מסיים דהחידוש הוא דשם זה הנמחק נכתב בקדושה ואותו השם שבין איש ואשה לא נכתב בקדושה לשם השם:

קי"ז ע"ב ומצילין מיוה"כ לשבת אבל לא משבת ליוה"כ יש להעיר מ"ט לא חשיב לעיל ד' קי"ד לתקוע עוד תקיעה כי היכי דלידעו דאין מצילין משבת ליוה"כ כמו שפרש"י ז"ל דמתקעי ביוה"כ שחל בע"ש וכשחל באחד בשבת לא תקעי ש"מ דשבת חמור דבזה לא שייך תירוץ הגמרא כהנים זריזין הן ויתכן דלא אמאי אלא היכי דהוה להבדיל ולהבטיל ממה שעשו כבר כגון גבי מלאכה וגבי הקרבה דתוקעין שיפסקו מן המלאכה והקרבה משא"כ כאן דאין בהתקיעה של ע"ש שום הוראה להפסיק ולהבטיל אך התו' שהקשו בד"ה וליתקע דהוה מצי למיפרך מהצעת המטה אליבא דר' יוסי יותר הו"ל למפרך מהא דמצילין וכו' דהוה אליבא דכו"ע ואפשר דניחא להו למיפרך ממתניתין ולא מברייתא ולפי המסקנא דהתם דאין דוחין שבות להתיר מתורץ גם הא דמצילין ולפמ"ש דלא שייך תקיעה רק היכא דהוה להבדיל ולהבטיל בלא"ה לא קשיא הך דמציעין דלא שייך התם להפריש דגם בשבת מותר להציע המטות לצורך ולא דמי לקטיפת הירק והקטרת חלבים דהתם צריך להפריש מהן בכניסת שבת אבל הצעת המטה א"צ להפריש וקושית התו' מהא דמציעין לא שייכא אלא גבי קושית הש"ס דליתקע כי היכי דלידעו דשרי שחיט' לאלתר דהתם הוה לי' למיפרך מהא דמציעין ומצילין ומיהו בלא"ה הוה מצי למיפרך משארי מלאכו' רק דנקט שחיטה וה"ה לאינך:

ד' קי"ח כל המקיים ג' סעודות ניצול מג' פורעניות וכו' עי' במפ' ייתכן דע"י ג' סעודות ניכר שהוא שבת דבכל ימי החול דרך לאכול שתי סעודות ליום ע"ד שנ' בערב בשר לאכל ולחם בבוקר והוספת סעודה שלישית היא לכבוד שבת ותכונת שבת הוא להכיר דהב"ה בעצמו מנהיג העולם וכשההנהגה מתיחסת לעצמותו ית' אין שליטה לשום פורענות ע"ד שנ' לא ירעו ולא ישחיתו וגו' ומלאה הארץ דעה את ה' לכן המקיים ג' סעודות בשביל הכרת שבת ותכונתו ניצול מפורענות ונקט אלה השלשה דברים לפי שבהם נ'

שמתיחסים לד' במשיח כתיב הנה אנכי שולח לכם וגו' ובגיהנם כ' כי קרוב יום ד' ויום עברה היום ההוא ובמלחמת גוג כתיב ביום בוא גוג נאם ד' תעלה חמתי:

המענג את השבת נותנין לו נחלה וכו' ניצול משעבוד וכו' משאלות לבו וכו' תכונת שבת כולל שלשה דברים א' מנוחה ממלאכה ב' השפעת הב"ה בעצמו ג' קדושת הנפש זהו השומר שבת בכל אלה השלשה אזו לגד המנוחה נותנין לו נחלה לנוח בו ונגד השפעת עצמותו ניצול משעבוד דמי הקשה נגדו כביכול ונגד קדושת הנפש נותנין לו משאלות לבו דהלב שמח בקדושת הנפש:

נחלה בלי מצרים עפ"י מאמר חז"ל אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין ולא בדבר המצוי. והכונה דכאשר בוטח בה' הנעלם מכל אז באה ברכתו כיד ה' בלתי גבולי כראוי להבוי"ת הסמוי מן העין ונעלם דדבר הבלתי גבולי נעלם גבולו וכאשר בטחונו בסבת מלאכתו או מרכולתו שהוא דבר המנוי וגלוי והוא ענין גבולי באה לו רק השפעה גבולית ולהכיר אם בטחונו בסבה הגלוי או בסמוי מן העין הוא בזה דאם מתענג בימי המעשה יותר מימי השבת שהוא העדר המלאכה הוא לאות שבטחונו על סבה מעשהו לכן לא תוכל לבוא לו הברכה בלי מצרים הבלתי גבולית אך המתענג על השבת יותר מעל ימי החול שהם ימי המעשה הוא לאות שבטחונו בדרך הסמוי מן העין לכן באה לו הברכה נחלה בלי מצרים בלתי גבולי שסמוי מן העין לידע גבולו:

ע"ב לא כאברהם וכו' אלא כיעקב שכתוב בו ופרצת ימה וקדמה וגו' העירו המפ' מ"ט מתיחס הענין ליעקב יותר מאברהם ויצחק יע"ש והוא מדרש מפורש בפ' בראשית פ' י"א אברהם שאין כתוב בו שמירת שבת ירש את העולם במדה שנ' קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה אבל יעקב שכתוב בו שמירת שבת שנ' ויחן את פני העיר נכנס עם דמדומי חמה וקבע תחומין מבעוד יום ירש את הארץ שלא במדה שנ' והיה זרעך וגו' ופרצת וגו':

נותנין לו משאלות לבו מליצת משאלות לבו ולא אמר משאלות רצונו יתכן עפ"י מאמר חז"ל דיום רביעי חמשי ומעלי שבתא הוא קודם לשבת ויום ראשון שני ושלישי הוא בתר שבתא נמצא דיום השבת הוא באמצע הימים כתכונת הלב שהוא באמצע הגוף אל המענג את השבת שהוא לב הימים נותנין לו משאלות לבו לענג לבו:

כל המשמר שבת כהלכתו אפי' עובד אלילים כדור אנוש מוחלין לו הכרה אלהית הוא בשתי אלה או להכירו מצד הנהגה הטבעית השומרת תפקידה משי"ב כל ימי עולם או להכירו מצד אלהותו כפי שהשינוהו הנביאים במעשה מרכבה והשגת חכמי האמת עפ"י סודי הקבלה ומודעת דבימי בראשית ברא הקב"ה הטבע וכל צבאה וביום השבת

שבת מכל מעשה הטבע וינפש התקין עניני הנפש בהשגת אלהותו למעלה משכל הטבע והנה דור אנוש כפרו בהשגת אלהותו במה שהוא למעלה מן הטבע באמרם דכחו כביכול הוא רק במה שהוא כפי הטבע שנברא בששת ימי החול של מעשה בראשית ע"ד שנא' אז הוחל לקרוא בשם ה' שקראו שם ה' רק בעניני הטבע של ימי החול הוחל לשון חיל לכן המשמר שבת כהלכתו להכיר הבוי"ת מצד אלהותו למעלה מהטבע מתקן בזה הקלקול של דור אנוש שלא האמינו באלהותו רק בטבע של ימי החול ובתקון הקלקול מוחלין לו.

אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד היו נגאלין עי' במפ' ויתכן לפי שיש בעולם שלש שבתות א' שבת בראשית ב' שבת מתן תורה ג' שבת שלעתיד לבוא זהו אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות היינו שבת בראשית ושבת מתן תורה שהיו מקיימין השבת והתורה אז מיד היו נגאלין והיו זוכין לשבת שלישי שלעתיד לבוא:

וכולל עוד עפ"י דאיתא בזוה"ק חלת דרגין אינון וכלהו איקרו שבת שבת עלאה שבת דיומא שבת דלילא כד אתי לילא זמין בהדיא שבת דיומא וכו' כיון דהאי אתיא שבת עלאה אתמשך עליהו הרי דשתי שבתות דלילא ויממא מתיחסים לאדם שהוא ישמרם ואז יתמשך עליהו שבת עלאה הוא זמן הגאולה יום שכלו שבת זהו אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות דלילא ויממא הי' נמשך עליהם שבת עלאה והיו נגאלין:

וכולל עוד כפי שבארנו למעלה דיש לשבת שלשה תכונות מנוחה ממלאכה ולהשכיל שהקב"ה בעצמו הוא המשפיע ולהשיג בו קדושת הנפש והנה כל עדת ישראל שומרים תכונה הראשונה לבל לעשות מלאכה בשבת אך אין מתבוננים כי הוא המשפיע בעצמותו בלי אמצעי וכמו כן אין מתנהגים בקדושת הנפש ואלמלי היו שומרים שתי השבתות שחוץ משביתת המלאכה אז היו נגאלין:

יהא חלקי ממתים בחולי מעיים וכו' ממתים בדרך מצוה שלימות העבודה להיות האדם מובדל ומופרש ממותרי המאכל ותענוגי עוה"ז ושיהיה רודף אחרי המצות לקיים אדם כי ימות באוהל של תורה ותכונת האנשים שהם פרושים מאכילות אשר במאכל קמעא יותר מהרגלם מרגישים חולי במעיהם כמאמר חז"ל שינוי וסת תחלת חולי מעיים זהו יהא חלקי ממתים בחולי מעיים שזהו לאות שהיו מובדלים ממותרי המאכל והתענוגים ומתים בדרך מצוה לפי שרודפים תמיד אחר המצות:

יהא חלקי ממי שחושדין אותו ואין בו שלימות האדם להיות מדותיו הפנימים הנעלמים מעולות מכשרון מדותיו הנגלים זהו יהא חלקי בכשרון מדות הנעלמות. דגם במה

שחושדין אותי באיזה פחיתות בהן עפ"י ראות מדותי הנגלות לא יהיו במדות הפנימים אותו הפחיתות שיהיו מעולות ממדותי הנגלות:

אם אומרים לי חבירי עלה לדוכן אני עולה וכתבו התו' לא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה לדוכן אם לא משום ברכה לבטלה ויש להעיר בזה באמת היכי מצי ר' יוסי לברך ברכה לבטלה בשביל שלא יעבור על דברי חביריו ושמעתי בשם חכם אחד דמאמר שאח"ז ואר"י מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי נמשך למאמר הקודם דיודע אני שאיני כהן עכ"ז כשאמרו ני עלה לדוכן הייתי עולה אבל לא הי' בזה ברכה לבטלה יען כי מימי לא אמרתי דבר כשהייתי עולה רק חזרתי לאחורי כמשפט הכהנים שהופכין פניהם נגד העם אבל לא אמרתי הברכה אך יש להעיר לענין מאי א"ל עלה לדוכן מה תועלת יש להם מזה ויתכן דשם דוכן הוא על שם רוחב הכן שהי' כפול ברחבו מכל המעלות זהו דו כן שהיה כן כפול וכולל עוד לשון צר ודוחק כמו דכא לארץ חייתו' נדוכין במדוך שהי' אותו המקום צר ודחוק לעמוד שם והיו אומרים לי ענה לדוכן למקום צר בכדי שיהי' להם מקום מרווח הייתי עולה ועיין בסוף המסכת:

תיתי לי דקיימית שלש סעודות וכו' דקיימית מצות תפילין וכו' העירו המפ' הלא כל אלה המה מצות לעשותם ומהיכא תיתי ליה עי' בח"א ויתכן דבלשון ארמי הוראת הבנינים כמו בעברי בנין הקל ובנין פעל והנה בנין פעל בעברי הוא גם לשלישי' ושורש קים בארמי בקל למדב"ע' בעבר הוא קמת ומלת קיימית הוא מבנין פעל למדב"ע בעבר ובזה יתכן הכונה קיימית לאחרים השתדלתי שאחרים יקיימו שלש סעודות ויניחו ציצית ותפילין שהיו בדורם מקילין בענינים אלו והשתדלו שכל הדור יקיימו אותם וגם אם נאמר דבלשון ארמי אין בנין פעל יוצא לשלישי רק הוא לחזק הענין הכונה דקיימית בחוזק יותר מהחיוב דסעודה שלישית יכולין לצאת בפירות וד"ת והוא קיימו בסעודה הגונה ומצות ציצית חובת טלית והוא קיימו לחובת גברא ומצות תפילין עיקר מצותה בשעת ק"ש והוא קיימו כל היום ויתכן עוד דכל מצוה יש לה תכלית לשלימות האדם בעוה"ז כמבואר בד"ש ציצית גודר בעד התאוה ותפילין גודר בעד הכבוד וכן סעודות שבת כל אחת מהנה יש בה כונה לשלימות הנפש כדאיתא בזוה"ק זהו תיתי לי דקיימית השלימות של שלש סעודות ושל ציצית ותפילין:

ד' קי"ט דכי אתא צורבא מרבנן וכו' פרש"י ז"ל תיתי לי ישולם שכרי העירו המפ' מ"ט בכלהו תיתי לי לא פרש"י ישולם שכרי יעו"ש ויתכן דאיתא בח"א דאין כונת תיתי לי לתת שכרי דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא רק הכונה תיתי לי שאוכל לקיימה יע"ש והנה ענין זה דלא מזיגנא עד דאהפך בזכותיה אינו מצוה ממנין המצות רק מצד אהבה

שאוהב לצורבא מרבנן והיא מדה טובה שיכולין לתת שכרה בהאי עלמא לכן פרש"י ז"ל בזה ישולם שכרי:

יוסף מוקיר שבי וכו' ומצא מרגליות תכונת שבת שמתקדשת מאליה וא"צ קידוש כמועד לכן גם שכרה בא מאיליה ע"י מציאה בלי שום פעולה וכמו כן עונש מחלליה הוא בשעה שאין ב"א מצויין לכבותה לפי שאין קדושתה מתיחס לב"א:

וכל בהמה שהיתה נאה אמרתי תהא זו לשבת וכו' כתב הרש"א ז"ל זו היא מדת ב"ש בפ' יו"ט מצא בהמה נאה זו לשבת יע"ש ויתכן דשינוי שאמר כל בהמה שהיתה נאה וכו' ובש"א מצא בהמה וכו' אכל הראשונה והניח השניה וכו' דב"ש לא הניח לשבת אלא בהמה אחת וכשמצא השניה נאה הימנה אכל הראשונה אבל הקצב הניח כל הבהמות שהיו נאות דאמר כל בהמה שהיתה נאה אמרתי זו לשבת ולא אכלה בחול לכן היתה שכרו מרובה ויתכן עוד דלכן הקדים במאמרו קצב הייתי לרמז שהיה קצב למכור בשר כל השבוע וכל בהמה שהיתה נאה אמרתי תהא זו לשבת ולא טבחתי אותה למכור בשרה בחול רק הנחתי אותה לשוחטה לשבת ואף שהייתי קצב שנחוץ לי למכור הבשר הנחתי אותה לשבת:

תבלין אחד יש לנו ושבת שמה שאנו מטילין לתוכה וריחה נודף וכו' תן לנו הימנו וכו' לכאורה מאמר שאנו מטילין בתוכו אינו אמת ואיך יתכן שריבי"ח יוציא ח"ו שקר מפיו ויתכן עפ"י דאיתא במ"ר ויברך אלהים את יום השביעי ברכו במטעמים יעו"ש הרי דשבת נותן טעם מטעמים בתבשיל ובענין שבת אמרו שאמר הקב"ה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל נמצא דאין הברכה שברכו במטעמים באה רק לישראל שומרי שבת זהו שאנו מטילין התבלין שריחו נודף:

ע"ב נשבוק כולייתא אתא אריה ואכליה התיחסות האריה לזה דתכונת האריה שהוא רחב מלפניו וקצר מלאחריו כמאמר חז"ל לכן כאשר סעודת שבת הרחיב כראוי וסעודת מוצ"ש שלאחריו היה מקצר שהניח רק כוליא לכן אתא אריה ואכלה דתכונה כזאת מתיחסת לו:

העונה איש"ר קורעין לו גז"ד וכו' אל מלך נאמן בפ' ויחי בארנו דשלימות המקווה לע"ל הוא מה שהקב"ה יהיה ביחד אלהים ומלך ואז תהיה מלכותו נצחית ואמרו חז"ל לע"ל כלו הטוב והמטיב שלא תהיה שום רעה בעולם לכן כשאומר אמן ישר"מ בכל כחו של אמן שיהיה אל מלך נאמן היינו זמן העתיד להיות אלהים ומלך נאמן לעולם מעורר בזה תכונת ההנהגה שנע"נ שהוא כלו הטוב והמטיב שאין בו שום רעה לכן קורעין לו גזר דינו:

מה א"ל ראשו של זה בצד זנבו של זה וכו' ולא הוכיחו זא"ז עי' במס' והכונה שלח הוכיחו זא"ז לפי שהחשיבו את הזולת יותר מעצמם וזהו מדת האילים שמכניסים ראשם אצל זנב זולתו לרמז דהפחיתות של הזולת מעולה מראש חשיבות שלהם:

במשיחי אלו תשב"ר דריש במשיחי לשון שיחת הילדים תשב"ר ובנביאי אל תרעו אלו ת"ח פרש"י ז"ל דכ' ונביא לבב חכמה כונתו עפ"י שדרשו מזה דחכם עדיף מנביא זהו שדייקו דהול"ל ולנביאי אלא דבא ללמד אל המעולה שבנביאים היינו ת"ח שנ' ונביא לבב חכמה:

המבזה ת"ח אין רפואה למכתו עפ"י מאמר חז"ל מי שיש לו חולה ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים יעו"ש לכן כאשר הוא מבזה ת"ח לא ילך אליו לבקש עליו רחמים ואין לו רפואה למכתו:

דף קנ"ז גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה דכ' אל נא תעבור עי' במס' ויתכן דדייק כן מרישא דקרא שלפניו וירץ אברהם לקראתם ואצל השכינה נ' וירא אליו ה' ולא נא' שהוא רץ נגד השכינה ואין לומר שנראה אליו השכינה מרחוק והיה בדעתו לרוץ אל השכינה שהרי אמר אל נא תעבור מעל עבדך הרי שהשכינה שרויה אצלו ולא רץ לקראתה ומדוייק הלשון מהקבלת פני שכינה היינו מללכת להקביל פני השכינה ובגוף הענין מ"ט גדלה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה יתכן דענין התגלות השכינה לאדם אינה תכונת מצוה רק תכונת השכר שאדם מתענג בה. משא"כ הכנסת אורחים שהיא גופא מצוה לכן היא עדיפא ואין לומר דא"כ הול"ל גדולה מצוה מהקבלת פני שכינה. דיש לומר עפ"י דאיתא בזוה"ק דת"ח ההולכים בדרך מתלוה השכינה עמהם. לכן רץ אברהם אחריהם ממ"נ אם המה משלימי המעלה אשר השכינה מתלוה עמהם א"כ יש בזה שני דברים יחד מצות הכנסת אורחים והקבלת פני שכינה המתלוה עמהם אם המה נעדרי השלימות ודרכי אעא"ה להכניס הבאים אצלו תחת כנפי השכינה אם כן יהיה בהכנסת האורחים כבוד השכינה שיכניסם תחת כנפי השכינה לכן רץ אברהם נגדם יותר מהקבלת פני שכינה:

ששה דברים אדם אוכל פירותיהם וכו' עי' במס' ויתכן לפי דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא' רק על מה שמזדרז לעשות המצוה יותר מהחיוב שהוא פרי המצוה נותנין לו ע"ז שכר הפירות בעוה"ז והנה כל הני דחשיב כאן אין להם שיעור מה"ת דהכנסת אורחים ובקור חולים ועיון תפלה שייך בג"ח כמסקנת הש"ס וגמ"ח הוה מדברים שאין להם שיעור מה"ת כדאיתא בפ"ק דמסכת פאה והשכמת בהמ"ד ומגדל בניו לת"ת שייך בתלמוד תורה והוא ג"כ מדברים שאין להם שיעור כדאיתא התם וכן הדן את חבירו לכ"ז

אין שיעור עד כמה ידונו לכ"ז וכמו כן כבוד אב דחשיב במתניתין נמי אין לו שיעור דמצינו בזה מדרגות גדולות כדמא בן נתינה וכעשיו וכן הבאת שלום בין אדם לחבירו מצינו בזה מדתו של אהרן יותר מחיוב התורה לכן יתכן למצוא בהם פרי המצוה ואוכל פירותיהם בעוה"ז

ע"ב כשם בדנתוני לזכות וכו' שדנתוני לכף זכות וכו' שדנתוני לזכות העירו המפ' על שינוי הלשון מן לזכות לכף זכות יעו"ש ויתכן לפי דבמעשה הראשונה שדנוהו שהקדיש כל נכסיו לשמים שהוא מצוה וכן במעשה האחרונה שדנוהו שלא רצה להכניס דברי קדושה למקום טומאה ושהלך לדבר עניני מלכות לטובת הכלל שיש בזה מצוה אמר בזה לזכות של מצוה:

דף קנ"ט ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו פגעי הטבע יתכן בשתי אלה או שהפגע באה אליו או שהוא בא אל הפגע וזהו יותר גרוע שהוא בעצמו בעוכריו ללכת אל הפגע והנה תכונת התקרה שבבית שהיא מצלת לבל תבוא פגע הגשם והשלג והרוח לביתו ותכונת המנעלים הוא להצילו לכן ילכו רגליו לבוא אל מכשול הפגע מאבני נגף וקוצים לכן כשאין די ספוקו לעשות תחבולות להצלת שתי הפגעים יחד ימכור קורות ביתו שהוא הצלת הפגע שלא תבא אליו ויקח מנעלים לרגליו להצלה שלא ילך הוא אל הפגע:

דף ק"ל תוס' ד"ה ר"א וכו' וא"ת ויביאו התינוק וכו' ולכאורה עפ"י דאיתא בפ' מפנין דאם גורר אסור והמג"א בסי' ש"ח ס"ק ע"ב כתב בשם הר"ן ז"ל היכא דגורר אם נשאו אסור ועי' בתוס' דף צ"ד דבתינוק בן יומו חייב דקטן כבהמה דמי דמשרביט נפשיה א"כ גם אם יביאו התינוק יעשו איסור דאורייתא ומאי אהני הבאת התינוק יותר מהבאת האיזמל וי"ל דהתוס' הק' אליבא דר' אליעזר דס"ל (בעירובין ק"ג א' ופסחים ס"ה ב' אלו שמשום שבות אינו דין כו') כר' נתן דאית ליה בפ' נוטל דאפי' תינוק בן יומו נמי חי נושא, את עצמו ואין בתינוק איסור דאורייתא:

קל"ג ע"ב זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות אתדל"ט תליא באתדל"ת. והוראת שם אל הוא על החסד למעלה משורת הדין לכן לעורר מדה זו של זה אלי שהיא חסד עליון מההכרח להתנאות לפניו במצות יותר מחיוב הדין ועי"ז יתעורר מדת אל של חסד למעלה **ואנוהו** הוה דומה לו מה הוא חנון אף אתה חנון פרש"י ז"ל לשון ואנוהו אני והוא אעשה עצמי כמותו לדבק בדרכיו ולכאורה לפי"ז היה מהראוי לומר הוא ואני שאני אהיה כמו הוא דמליצת אני והוא משמעו שהוא יהיה כמו אני והענין דבזה מובדל מדות בו"ד ממידת הבוי"ת דמדת הרחמים של בו"ד הוא מצד המרחם שאינו יכול לסבול

הצער של הזולת לכן מרחם עליו אבל הרחמים של הקב"ה הוא מצד המרוחם דעמו כביכול עוז וחדוה תמיד ע"ד שנא' מעיו עשת שן דאין מתפעל בעצמותו מצער זולתו רק מרחם על בריותיו מצידם שחפץ להיטיב להם נמצא דרחמים של בו"ד מתואר אני אני הוא המרחם מצידי ורחמיו של הבוי"ת מתואר הוא שהרחמים הוא של הזולת זהו שהכליל במדת ואנוהו שתי אלה המדות אני הוא מדת בו"ד והוא זהו מדת הקב"ה זהו שפרש"י ז"ל אעשה עצמי כמותו אבל לא שוה אליו ממש דרחמים שלי הוא אני ורחמיו המה הוא:

קל"ז ע"ג שאלמלי דה ברית וכו' מה שמזכיר בזה מלת דם ע"ד שנא' בדמיך חיי ודרשו חז"ל על המילה:

קל"ח ע"ב ישוטטו לבקש דבר ה' וגו' זו הלכה זו הקץ זו נבואה עי' במס' ויתכן דלאו מן דבר ה' שבמקרא קדייק שנקראו אלו דבר ה'. רק הכונה דאלה השלשה נעלמו מידיעת האדם ותלוים רק בדעת עליון הלכה ברורה לא ימצא כדאיתא בסמוך שלא ימצאו הלכה ברורה כפי שהיא לאמיתת דבר ה' וכן הקץ נעלם מעין כל והוא דבר ה' כמאמרם עד שירצה האדון הזה. והנבואה אין עוד נביא:

דף קל"ט אם ראית דור שצרות רבות באות עליו צא ובדוק בדייני ישראל וכו' עי' במפ' ויתכן דמדת טובו של הקב"ה לבל להעניש האדם בשפטים וצרות רבות בפעם אחת רק מביא עליו עונש אחד לעוררו בתשובה ואם לא ישוב מביא עליו עוד עונש לכן כשמביא צרות רבות ורעות מוכרע הדבר שנמצא עולתה בדייני ישראל שהמה אומרים להם שעושין הכל כדין א"כ אין שום תקוה שישובו מעוות מעשיהם לכן מביא עליהם צרות רבות כמשפטו להוסיף צרה להבלתי שב מרעתו:

בשכר וראך ושמח בלבו זכה לחשן המשפט על לבו כאשר נפש האדם מתעלה ומובדל מכל עניני החומר יכול להשיג כל תעלומות אשר בעולם העליון כאחד מצבא מרום ויותר ממנו והקנאה אל הכבוד הוא מעניני החומר לכן בשכר וראך ושמח בלבו שהיתה נפש אהרן מובדל מעניני חומר שלא התקנא רק שמח בלבו עי"ז התעלה בהשגה לדעת תעלומת החכמה בידיעות האורים ותומים לכן זכה בחושן המשפט על לבו:

קמ"ה ע"ב מפני מה תלמידי חכמים שבבבל מצויינים לפי שאינם בני תורה וכו' לפי שאינם בני מקומן דאמרי אינשי במתא שמאי בלא מתא תותבאי עי' במפ' ויתכן דכל ענין ניכר ביותר מפאת הפכו וכמו כן נימוס העולם דבן עיר אין מתקבל בעירו להיות רב וראש העדה אף שהוא ת"ח ומשכיל והסבה לזה לפי שהכל רגילין עמדו מנעוריו שהיו קורים אותו בשמו כאחד האדם בלי כינוי רבי לכן אין נחשב בעיניהם גם בהיותו

ת"ז אך בבוא ממקום אחר איש כמוהו אף שהוא קטון מה ממנו הוא מתפרסם בעיר להקרא רבי ורב וכדומה זהו ששאלו מפ"מ ת"ח שבבבל מצויינים להיות מפורסמים שהם ת"ח והשיב לו מפני שאין בני המדינה זולתו בני תורה לכן ניכר מעלת הת"ח מצד החכם ורי"א לפי שאינם בני מקומן שלא נתגדלו שמה לכן מתפרסם שמותיהם ושלימותם דאמרי אינשי במתא כשהנני מגודל בעירי שמאי הכל רגילים בשם שהיה לי בימי ילדותי ובלא מתא כשאני ממקום אחר הכל מסתכלים על תותבאי המה לבושי המדות והשלימות ע"ד שנאמר בכל עת יהיו בגדיך לבנים:

ד' קמ"ז ע"ב ראב"ע איקלע להתם אימשיך בתרייהו איעקר תלמודיה קם למיקרי בספרא החודש הזה לכם אמר החרש היה לבם. עי' במס' ויתכן עפ"י דאיתא במס' אבות דראב"ע הי' כמעין המתגבר ותכונת המים כשהם מתגברים המה מתוספים יום יום וכשאין מתגברים המה מתיבשים ונפחתים בכל יום והנה תענוגי עוה"ז המה מנגדים לקנין התורה כמאמרם כך היא רכה של תורה פת במלח תאכל וכו' וכאשר אימשיך בתרייהו בתענוגי עוה"ז בחשבו אחרי שהוא כמעין המתגבר מאליו א"צ עוד לשמור דרך התורה לאכל פת במלח אבל באמת אינו כן דכאשר אימשיך בתרייהו נתקלקלה תכונתו שהי' כמעין המתגבר וכאשר לא התגבר המעין התחיל להתיבש עד שנתיבש כלו וכד הדר ביקש לנסות תכונתו הראשונה של מעין המתגבר שמתחדש בו ד"ת בכל עת לכן קם למיקרי החדש הזה לכם המרמז על התחדשות התגברות המעין שהוא תכונת הלבנה המתחדש בכל חודש ועולה ומתגברת בכל יום' אך לא הי' בכחו להתגבר בחידושי תורה לכן קרי החרש הי' לבם שנעשה הלב חרש שאין יכול לדבר מאומה בד"ת:

וזהו במס' אבות ור"א בן הורקנס מכריע את כולם אבא שאול אומר וכו' ראב"ע מכריע את כולם משום דמדת ר"א בן הורקנס ומדת ר"א בן ערך יש בכל אחד מהם מעלה וחסרון ראב"ה בור סיד שאינו מאבד טפה א"כ הוא בטוח שלא ישכח תלמודו לעולם אבל אין בכחו להתגבר כמעין כמאמר חז"ל שלא אמר מעולם דבר שלא שמע מרבותיו וראב"ע הי' לו המעלה שהי' כמעין המתגבר לחדש מעצמו יום יום אבל הי' בו חסרון שיכול המעין להתיבש ולשכח תורתו והיו חולקין בזה איזה מדה משניהם מעולה:

דף קמ"ט ודיוקנא עצמה אף בחול אסור וכו' אל תפנו אל האלילים אל תפנו אל מדעתיכם עי' במפ'" ויתכן לפי פשוטו אליל הוא על ענין אפס ותהו כמו רופאי אליל כולכם זהו אל תפנו אל עניני הבל המה האלילים הדיוקנאות שהם אל מדעתיכם שאין נצרך לכם לדעת אותם:

ע"ב בשעה שירד נ"נ לגיהנם רעשו כל יורדי גיהנם בשעה אמרו שמא למשול עלינו או ליחלות כמותם המפ' מבארים ליחלות לרעה ויתכן דענין עונש הגיהנם הוא כדי לזכך האדם לרפאותו ממחלת חטאתו ובזה המה מכונים חולים המתרפאין ויש רשעים שאין מזדככים לעד לעולם והמה מכונים מתים זהו שרעשו בבואו על שני חששות האחת שמא למשול עליהם בא כמו שהיה בחייו השנית שמא ליחלות כמותם. שבא לגיהנם להזדכך ממחלת חטאתיו כמותם לזה יצתה ב"ק ואמרה ממי נעמת מאותן העמים שנעמת עליהם בחייך למשול עליהם עתה תהי' גרוע מהם. השכבה את ערלים שכיבה מיתה מוחלטת בלי רפואה:

דף ק"נ רכב על ארי זכר וקשר תנין בראשו לקיים מה שנ' גם את חית השדה נתתי לו ארי הוא המלך החשוב שבחיות והנחש הוא הגרוע והפחות שבכולן ע"ד שנ' ארור אתה מכל חית השדה. לכן כשבא לרמז שהוא המושל על כל חית השדה מקטון ועד גדול רכב על ארי שהוא הגדול שבכולן וקשר התנין שהוא הפחות שבכולן ומליצת וקשר בראשו י"מ בראשו של ארי וי"מ בראשו של נ"נ ויתכן בראשו של תנין דכח התנין הוא בראשו בארס שבפיו והוא לא נתירא מכח התנין שקשר את התנין בראשו לבל ירים ראש נגדו לפי דכח ממשלתו על הארי ועל התנין:

קנ"א ע"ב פרש חגיכם וכו' אלו ב"א שמניחים ד"ת ועושים כל ימיהם כחגים עי' במס'. ויתכן משום דר"א ס"ל ביו"ט או יושב ושונה או אוכל ושותה ור"י ס"ל חלקהו הרי אף לדעת ר"א דמיקל היינו דוקא ביו"ט והמה מניחין ד"ת ועושין כל ימיהם של חול כחגים לאכול ולשתות כדעת ר"א:

שאם הוא לא בא בנו ואם בנו לא בא בן בנו שנ' כי בגלל הדבר הזה יברכך וגו' עי' במס' מ"ט נקט הוא ובנו ובן בנו ולא כל הדורות ויתכן עפ"י דאיתא בירושלמי דפאה החסד הוא מעולם ועד עולם אבל הצדקה עד ג' דורות הה"ד וצדקתו לבני בנים יע"ש הרי דזכות הצדקה יכול להועיל לבנו ולבן בנו לכן יבקש רחמים על שלשה דורות שנ' בגלל הדבר הזה יברכך לשלשה דורות ויתכן עוד דדייק מלת בגלל דמלת גל מרמז על בנים שנ' גל נעול מעון חתום ומלת בגלל כפול מרמז על שני גלים בנו ובן בנו:

גלגל הוא שחוזר בעולם לדמיון בעה"ב יש לו עגלה עם ארבעה גלגלים לסבב העגלה בלכתה וכאשר מתקלקלת העגלה ולא תוצלח למלאכה אז מסיר הבעה"ב הגלגלים מן העגלה דמה לו להחזיק הגלגלים על העגלה לבטלה. כן עד"ז העושר שניתן לאדם תכליתם שהם יסבבו את האדם לעשות צדקה וחסד כמאמר חז"ל זוזים שזזים ממקום למקום לכן כאשר מתנהג האדם בטוב להיטיב בעשרו להזולת. אזי הגלגלים המה אופני

העושר יסובו על העגלה וכאשר מתקלקל במדותיו ובטל מדת הטוב מעשרו מסירים אופני העושר מעל העגלה ונעשה עני וכולל עוד דהב"ה ברא העולם להיות בו עניים ועשירים תמיד והוא כתכונת גלגל הסובב כשצד אחד יורד צד השני עולה כן עד"ז מגביה שפלים ומשפיל רמים מי יעני ומי יעשר כתכונת הגלגל:

הירח זו הנשמה פרש"י ז"ל כדכתיב נר אלהים נשמת אדם כונתו דהנר אין לו אור מעצמו רק האור מדליקו ודולק והוא תכונת הירח שאין לו אור מעצמו רק מניצוצי השמש וכן הנשמה אין מחיה את הגוף מעצמה רק מרצון הבוי"ת:

דף קנ"ג משום שלום בבית בטל עפ"י דאיתא במ"ר ותפר האביונה זו התאוה שמטילה שלום בין איש לאשתו זהו משים שלום הוא התאוה שמטלת שלום בטל וגוף המליצה שמטלת שלום אטו בקנתרנית המריבה עם בעלה קמיירי שצריכים לעשות שלום בארנו בד"ח בקהלת יעו"ש וגם בזוה"ק דכר ימין נוקבא שמאל הרי שהמה הפכים מנגדים בטבעם זה לזה לכן אין בתהלוכת הטבע סבה לאחדם באהבה אך תשוקת התאוה היא מטלת שלום בין ההפכים לקרבם לאחדות:

ת"ח כל זמן שמזקינים חכמה מתוספת בהם ובזה יובן מה שנ' והדרת פני זקן דכל עניני העולם חשיבותן בנעוריהם בהיותם רטובים בכל שלימות כחם ובימי הזקנה שמתיבש כחם נחסר חשיבותם וכמו כן האדם בימי נעוריו הוא אמיץ כח למלאכה ולמסחור. ובימי הזקנה סר כחו ואין ראוי עוד למלאכה ומרכולת. א"כ מה זה שאמרה תורה והדרת פני זקן הלא יותר ראוי להדר פני נערים שהם בחשיבות כחם לכן דרשו חז"ל זקן זה שקנה חכמה דהחכמה מתוספת כ"ז שמזקינים ובשביל זה מחוייב להדר פני זקן ומדויק מלת פני דהשכל מכונה בשם פנים זהו להדר פני זקן בשביל שכל חכמתו:

הוא אמר ויהי זו אשה הוא צוה ויעמוד אלו בנים. בריאת אשה ראשונה היא חוה היה עפ"י הב"ה בעצמו שבראה מצלעותיו וכאשר נבראת האשה צוה להם פרו ורבו להעמיד תולדות זהו הוא אמר בעצמו זו אשה בריאת חוה הוא צוה לאדה"ר ויעמוד שאדה"ר יעמיד תולדות אלו הבנים וכולל עוד דשם י"ה הוא כלול באיש ואשה ושם זה נרמז במלת ויהי:

כי הולך האדם וגו' עושין לו מדור לפי כבודו וכו' כשהם נכנסים נכנסים בשער אחד וכשהם לנים נותנין לכאו"א מדור לפי כבודו עי' במפ' ויתכן עפ"י שבארנו בפ' תולדות הוראת בא הוא למי שבא לבית נוהו המיוחד לו והוראת הליכה הוא להולך למקום הבלתי קבוע לו ובארנו שמה דמיתת הצדיקים מכונה בשם ביאה לעוה"ב. ומיתת הרשעים מכונה בשם הליכה דאצלם הקביעות הוא בעוה"ז יעו"ש. א"כ כמו זר מליצת

כי הולך האדם אל בית עולמו דאחרי שהוא בית עולמו הקבוע מהראוי לומר כי בא האדם אל בית עולמו לכן מבאר בהמשל דכשנכנסים נכנסים כולם בשער אחד שהוא מקום הקבר וזה השער אינו מקום המיוחד לו שהרי אח"ז נותנין לכל צדיק מדור לפי כבודו לכן נ' על הכניסה לשער כי הולך האדם הליכה ולא ביאה:

ע"ב נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד וכו' ושל רשעים זוממות והולכות (וגיר' הילקוט מלאך אחד עומד בסוף העולם ואחד בסוף העולם ומקלעין נשמתן מזה לזה) א"ל רבא לר"נ של בינונים מאי וכו' אלו ואלו לדומה נמסרין וכו' עי' במס':

ויתכן דסוגי האדם נחלקין לשלשה צדיקים מסתפקין במה שיש להם אם מעט ואם הרבה שמחים בחלקם ואין מבקשים יותר וכל מגמתם רק לעשות ראשב"ש היפך מהם הרשעים חלפו כל ימיהם עם אניות אבה שתאבים לכל תענוגי עולם מקצה הארץ עד קצהו. יתורו אחרי זהב מצפון יאתה חטובת אטון מצרים בגדי חופש לרכבה מדדן יין חלבון מדמשק ברושים משניר אלונים מבשן וכאלה כל היום יתאוו תאוה לקנין שאינו שלהם. מזמתם לכל דבר הנעלה מכח השגתם וכל ימיהם לא ישקוטו מהמון רגשת זממם. הבינונים בלתי מסתפקים במה שיש להם שרוצים יותר אך לא לדבר הנמנע מלהשיגו רק מה שיכול להיות יש לו מנה רוצה מאתים וכל אלה השלשה סוגים כפועל תכונתם ישולם להם בעולם העליון הצדיקים הדבקים כל הימים באלהים חיים וכל מחשבותם לכבוד קונם שכרם אתם בעולם העליון נשמתם צרורה תחת כסא הכבוד להתענג מנועם ד' כפי מגמתם בחייהם הרשעים השואפים וזוממים כל היום לתור אחרי תאות העולם מקצה עד קצהו גמולם ישיב להם דגם בעולם העליון נפשם זוממות והולכות ואין להם מנוחה להשיג זממם (כפי שבארנו בס' שופטים דהוראת זמם הוא על ענין בלתי מושג) וכפי המבואר בילקוט שקולעין נפשותם מקצה העולם עד קצהו כמו שבחייהם תרו בתשוקת רצונם בתענוגי העולם מקצה עד קצהו ולפי דכל תענוגי העולם אין בהם הצלחה אמיתית רק הצלחה מדומית הבלתי אמיתית וגם הבינונים היו אדוקים בהצלחה המדומית לכן מבאר אלו ואלו הרשעים והבינונים נמסרים לדומה נדמה להם גם שמה מן הצלחות המדומית רק בזה יהיו מובדלים הרשעים מן הבינונים דהרשעים אין להם מנוחה שנדמה להם שיש שמה הצלחות מדומות ומשתוקקים להשיגם ואין יכולים להשיגם ואין להם מנוחה לתשוקתם והללו הבינונים נדמה להם שיש הצלחה מדומית שיהיה ביכולתם להשיג ובזה יש להם מנוחה לתשוקתם. והוא ענין עולם התהו המוזכר בספרי אמת:

דף קנ"ג מהספדו של אדם ניכר אם בן עוה"ב הוא מנימוס העולם כשמת הצדיק מתאספים כל צדיקי הדור להספידו לפי שהמה מרגישים אבידת העדרו אבל הרשעים אין מרגישים הפסד העדרו ואין מתעוררים לבוא להספידו ויש שהם שמחים עוד בהעדרו לפי שהיה מוכיחם ומונע רשעת תאותם היפך מזה במות אדם רשע כל עדת מריעים הרשעים מתעוררים לקונן עליו והצדיקים אין מתעוררים להספידו זהו מהספדו של אדם מן אנשים המתאספים להספדו יכולים להכיר אם הוא בן עוה"ב היינו כשבאים צדיקים להספדו ולזה פריך והאמר רב אחים בהספדאי ואתה אומר דהצדיקים בהספדם מתעוררים לבוא מעצמם ומשני דמחמו ליה ואחים ומרגישים האבידה ביותר וכולל עוד ע"ד שנ' באבוד רשעים רינה לכן כשרואים שמקוננים ומספידים עליו ואין מרננים הוא לאות שהוא בן עוה"ב ואינו רשע:

ובגוף המאמר דאמר שהוא בן עוה"ב יש להעיר לכאורה שהלא אמרו חז"ל כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב ויתכן עפ"י דאיתא בספרי אמת דמי שנשמתו הוא מעולם האצילות נקרא בן למקום ומי שנשמתו מעולם העשיה נקרא עבד למקום ומהספדו ניכר שהוא בן עוה"ב בבחינת בן ויתכן עוד דכאשר אנשים הרבה יש להם איזו מסחור גדול בשותפות אך לא בחלקים שוים רק יש מהם שיש להם חלק גדול ויש שיש להם רק חלק קטון. אזי נקרא המסחור על שם האיש שיש לו החלק הגדול מכולם היינו שם האיש ושותפיו. זהו כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב כל אחד כפי תכונתו אך הצדיק שהרבה צדקותיו שיש לו חלק גדול בעוה"ב נקרא העוה"ב על שמו שהוא בן עוה"ב וכל ישראל המה שותפים שלו וכולל עוד דמי שיש לו חלק בשותפות אין יכול ליטול מכיס השותפות מאומה עד שמעיינים בחשבונותיו אם מגיע לו אך מי שהוא עשיר גדול והמסחור הוא שלו לבדו א"צ לעיין בחשבונו רק בכ"ע שרוצה הוא נוטל מכיס מסחרו כן עד"ז כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב בשותפות ומהספדו של אדם ניכר אם הוא בן עוה"ב שיש לו רכוש של עוה"ב בפני עצמו מלבד החלק שיש לו עם כל ישראל זהו בן עוה"ב, בלי שום עיון מחשבוני וזהו ניכר מהספדו דתכונת ההספד הוא שמרגישים שנעדרו שלימות מעולה שלא נמצא בהם כמותו וע"ז מספידים העדרו ובהיות לו שלימות כזה שלא נמצא בזולתו הוא בן עוה"ב בפ"ע ומליצת מהספדו של אדם וכו' ולא אמרו מהספדו של מת יתכן עפ"י שבארנו בפ' שמות דתואר אדם הוא על מי שיש בו קנין השלימות דבלעדי השלימות קיומו הוא רק כאחד הבע"ח זהו מהספדו של אדם כשמספידין אותו בתכונת אדם לאות שיש בו שלימות ניכר בזה שהוא בן עוה"ב:

אחים לי בהספדאי דהתם קאימנא עי' במס' ויתכן עפ"י המבואר ביו"ד סי' שד"מ דהמספיד יכול להוסיף קצת בשבחי המת עי' בטו"ז והענין בזה לפי דהמצות והמע"ט של אדם נחשבים בעולם העליון בחשיבות מעולה מאשר המה בעוה"ז לפי דשם ניכר תועלתו לכן כשמת האדם ועולה לעולם העליון נחשבים כל עניניו במדרגה מעולה ומשביח יותר מאשר הוא בעוה"ז לכן יכולין להוסיף בשבחו כפי ערכו בעולם העליון זהו שאמר אחים בהספדאי להרבות השבח כפי התכונה אשר דהתם קאימנא כשאני עומד התם בעולם העליון:

וכולל עוד עפ"י מאמר חז"ל דצדיקים במיתתם קרויין חיים לפי שהמה חיים וקיימים בעוה"ב א"כ אין להצטער כלל על מיתת הצדיק שהרי הוא חי וקיים. רק יש להצטער על אבידת הדור דבהיותו חי בעוה"ז הי' שוכן בינינו והי' להדור תועלת ממנו ללמוד ממעשיו והגין על הדור ועכשיו חי בעולם העליון ואיננו פה זהו שא"ל אחים בהספדאי להודיע להם שאף שאני חי בעוה"ב אבל התם קאימנא בעולם העליון ולא בתוך הדור וזהו שנ' אל תבכו למת כי הוא חי בעוה"ב רק בכו בכה להולך שהלך מעוה"ז להתם:

וכולל עוד עפ"י מאמר חז"ל עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי שאין מסתלק שום צדיק מן העולם עד שנברא אחר במקומו א"כ לכאורה מה לעם לבכות על אבידת הצדיק מהדור אחרי שבא תמורתו צדיק אחר אך בארנו בד"ח דמסיים ע"ז במ"ר כהדא עגלתא תמימתא הכונה דגלגל השלם כשהוא סובב על הציר כשצד אחד יורד עולה נגדו צד השני. נמצא שאין העליה במקום הירידה רק במקום אחר כן עד"ז אף שנולד צדיק אחר במיתת הצדיק יתכן שנולד במדינה אחרת לא במדינה זו זהו שא"ל אחים בהספדאי דאף שבא צדיק אחר הממלא את מקומי יתכן דהתם קאימנא שהממלא מקומי הוא במקום רחוק לא כאן א"כ יש להם להרגיש על האבידה:

וכולל עוד עפ"י המבואר בספרי אמת דע"י ההפסד כשמרגישים האבידה ושבים בתשובה מתעלה בזה נפש המת לעמוד בסתר עליון במקום גבוה הראוי לפי תכונתם זהו אחים לי בהספדאי שישובו בתשובה דהתם קאימנא שאוכל לעמוד התם ע"י התשובה במקום הראוי:

וכולל עוד דרב גדול בדורו הוה וכל דבריו היו נשמעין לבני דורו כדאיתא בעירובין רב בקעה מצא וגדר בה גדר והוו ליה תלמידים הרבה כדאיתא בסנהדרין כד היו מפטרי רבנן מבי רב הוו פיישי אלפי ומאתן רבנן זהו שא"ל אחים לי שיתקבלו דבריך להשומעים כאילו התם קאימנא אנכי ומשמיעם דברי שהיו מתקבלים יפה:

וכולל עוד דאדם בעירו א"צ להרבות בשבחו דהכל מכירין מעשיו ואך בשמו לבדו שמזכירים יודעין הכל תכונתו אך במקום אחר מוכרחים להזכיר שבחו בפרטות ובזה יתכן לבאר מאמר במתא שמאי בלא מתא תותבאי במתא בעירי מכירין אותי בשמי לבד ובלא מתא בעיר אחרת מוכרחים להזכיר מדותי תותבאי המה לבושי המדות והנה רב הי' עניו גדול כמבואר ביומא שהלך להטבח לפייסו וחשש שבמותו יזכיר הספדן שבחיו המרובים כדי לחמם ההספד לכן א"ל אחים לי כשאתה תרצה לחמם ההספד תספידני באותו עיר ומקום דהתם קאימנא שהייתי עומד ודר שמה ולא תצטרך להרבות בשבחים רק להזכיר שמי לבד:

וכולל עוד עפ"י שבארנו בדו"ש דהצדיקים ממלאים שנותיהם שנגזר להם בעת הלידה לכן נ' ויקרבו ימי ישראל למות הימים נתקרבו אליו אבל הוא עומד במקומו אבל הרשעים הם מקרבין מיתתם לכן אמר עשיו אנכי הולך למות זהו שא"ל אחים בהספדאי לאמר שאנכי לא הלכתי למות רק דהתם קאימנא אנכי עומד על עמדי רק הימים קרבו למות:

וכולל עוד עפ"י מאמרם דתוך ד"א של מת אסור ללמוד ד"ת רק ענינים הנוגעים אל המת זהו דא"ל אחים בהספדאי שיהיו דבריך רק בעניני הספד לא בפלפולים יען דהתם קאימנא ואין לומר ד"ת תוך ד"א של מת:

וכולל עוד דלהמון עם יכולין לעורר בכי ההספד בדברים פשוטים כדרך נשים המקוננות אך לפני ת"ח ושלימי העדה אין יכולין לעוררם בדברי קינות בעלמא אך מההכרח לעוררם בהשכלה ובהבנת מאמרי חז"ל החודרים תוך חדרי הלב זהו דא"ל אחים לי בהספדאי בדברים מושכלים הראוים לחמם גם אותי דהתם קאימנא:

וכולל עוד דעונש היותר גדול אחר המות הוא אם יצטרך האדם להתגלגל מחדש זהו דא"ל אחים לי בהספדאי שיועיל ההספד לעורר בתשובה דהתם קאימנא שאוכל לעמוד שם בעולם העליון ולא אצטרך להתגלגל שנית:

איזהו כן עוה"ב ואזנך תשמענה דבר מאחריך ר"ח אמר כל שדעת רבותיו נוחה הימנו עפ"י מאמר חז"ל מ"ש קמאי דמתרחיש להו ניסא אי משום תנויי וכו' אלא דמסרי נפשייהו אקדושת השם וכו' נמצא דלענין לימוד התורה היו גדולים דורות אחרונים יותר מדורות ראשונים ובענין מסירת נפש גדולים הראשונים יותר מן האחרונים והנה רב גדול כחו בתורה כדאיתא בחולין כד הוינא יתבי אחר י"ז שורות אחורי דרב קמיה דרבי הוו נפקין זקוקי דנור מפומא דרבי לפומיה דרב ולית אנן ידעין מאי אמרין לכן אמר ואזנך תשמענה דבר מאחריך היינו מדורות אחרונים כשהם משבחים אותך הוא לאות

שאתה גדול בתורה שהוא בן עוה"ב ור"ח יתכן דהוא ר' חנינא שהיה בימי רבי שהוא החיה עבדו של אנטנינוס כדאיתא במס' ע"ז דמתרחיש ליה ניסא לפי דמסר נפשיה אקדושת השם לכן אמר כל שדעת רבותיו מדורות הראשונים דמסרי נפשייהו אקדושת השם נוחה הימנו דבזה מעולה כח הראשונים יותר מן האחרונים:

בני גלילא אמרי עשה דברים לפני מטתך בני יהודא אמרי עשה דברים לאחר מטתך וכו' מר כי אתריה וכו' עי' במפ' ויתכן דדרך העשירים שמניחים, מעות עולמית לצדקה לאחר מותם ותכונת עניים דאין להם מה להניח לאחר מותם דגם בחייהם אין להם די מחסורם המה משתדלים בחייהם לעשות איזו פעולה טובה בג"ח בגופם בתפלה בצום בלימוד וכאלה והנה בני גלילא היו עניים כדאיתא לעיל ד' ע"ח בגלילא שנו ופרש"י ז"ל עניים היו יעו"ש. לכן היו הם אומרים עשה דברים לפני מטתך להשתדל באיזו עשיות טובות בחיים קודם מטת מיתתו משום דאין להם מה להניח לאחר המות ובני יהודא היו עשירים לכן היו אומרים עשה דברים לאחר מטתך להניח צדקות שיתחלקו לאחר מותם זהו מר כי אתריה שהיו עניים ומר כי אתריה שהיו עשירים:

וכולל עוד דבחלק עשיית המצוה אמרו חז"ל היום לעשותם ולא למחר לעשותם דכיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות ובתכונת לימוד התורה איתא במדרש דכל לימוד עוה"ז הוא כהבל נגד הלימוד וההשגה שלומד ומשיג האדם אחר מותו דשם משיג במתיבתא עלאה הכל על בוריו והנה בני גלילא אמרו בעירובין ד' נ"ג דלאו בני תורה נינהו ושלימותם הי' בחלקי המצות שהמה ענינים הנוהגים רק בחיים לכן היו אומרים עשה דברים לפני מטתך היינו חלקי המצוה שנעשו רק בחיים ובני יהודה היו לומדי תורה כדאיתא התם ושלימות התורה העיקר הוא אחר המות במתיבתא דרקיעא לכן אמרו עשה דברים לאחר מטתך היינו לימוד התורה:

ושמן על ראשך אל יחסר אלו תפילין ע"ד דאיתא בזהר חדש לריח שמניך טובים וכו' אליו תפילין דרישא חוש"מ דלא איקרי יו"ט אלין תפילין דדרועא וכו' לריח שמניך טובים תפילין דרישא שמן תורק שמך תפילין של יד יעו"ש הרי דתפילין של ראש הוא עיקר שמן הטוב לכן דרשו ושמן על ראשך אל יחסר אלו תפילין של ראש שהמה שמן הטוב וכולל עוד ע"ד שנ' וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך ודרשו חז"ל אלו תפילין שבראש שהם מתיחסים לתכונת הניסים לכן יראו ממך וכמו שמצינו באלישע בעל כנפים שנעשו לו נם בתפילין ומלת שמן מבואר בספרי אמת שהוא שם הקודש בר"ת מ"י שעש"ה נסי"ה לכן דרשו ושמן אלו תפילין המתיחסים למעשי ניסים:

ע"ב תניא רא"א בו ביום גדשו סאה רי"א בו ביום מחקו סאה משל דר"א וכו' עי' במפ' ויתכן דר"א ס"ל דבאותו יום שגזרו נותן כיסו לא"י ושלא יוליך פחות מד"א התירו אז בפירוש שאם לא מצא א"י יכול להוליכו פחות מד"א א"כ הוסיפו בדבריהם היתר חדש שיכול ליתן לא"י כשמוצא וכשאין מוצא א"י יוליכנו פחות מד"א וה"ז כשנותן במדה גדושה בתוספת המדה והוא כקופה מלאה קשואין שיכולין לעשות בה מדה גדושה שיעלה למעלה על שפת המדה ומ"מ גם מה שבתוכה אינה חסירה שנשאר הריוח שהיה מקודם להכניס בו חרדל ור"י ס"ל דלא רצו לגלות שאם לא ימצאו א"י שיוליכו פחות מד"א. רק אמרו סתם שלא יוליכו פחות מד"א רק יתנו כיסו לא"י א"כ נשאר המדה מחוקה דתחת ההיתר של פחות מד"א נעשה היתר של א"י ולא נתוסף מאומה וה"ז כערובה מלאה דבש שנתנו לתוכה רימונים דכפי ערך הרימונים שנכנסו יצאו דבש והמדה מחוקה כמו שהיתה קודם:

דף קנ"ו מאן דבחמשה בשבת יהא גבר גומל חסדים משום דאיברו ביה דגים ועופות עי' במפ' התיחסות מדת החסד לעופות לפי דמצינו דגם בין עופות הטמאות יש חסידה שעושה חסידות עם חבירותיה ודגים מתיחסים לחסד מצד קיומם דמצד טבען כל הגדול מחבירו בולע את חבירו ואעפי"כ מתקיימין גם מינים הקטנים מצד החסד ולכן אמרו חז"ל דגים שבים כיון שפורשים מן המים מיד מתים לפי דעיקר קיומן מצד החסד ומים הוא מדת החסד בספרי אמת וכיון שפורשים מן המים ומתרחקים מן החסד מיד מתים:

אין מזל לישראל וכו' ומאותות השמים אל תחתו וכו' ואף רב סבר אין מזל לישראל וכו' שנאמר ויוצא אותו החוצה צא מאיצטגנינות וכו' נקטו בזה שני פסוקים האחד דאף אם המזל מורה לרעה אל יחתו השני אף אם המזל מונע הטובה אין מזל לישראל שיכולין להשיג הטובה זהו על תחתו מהרעה צא מאיצטגנינות שאתה מוליד ומשיג הטובה:

ובגוף המאמר דאין מזל לישראל ובספרי אמת איתא דמזלו של ישראל הוא מזל דלי' בארנו באחרית לשלום דהכונה דכל מזל יש לו כח איזה השפעה אך הדלי הוא כלי ריק ואין לה רק מה שנותנין לתוכה זהו אין מזל ישראל דאין המזל יכול להשפיע להם מאומה שהוא כלי ריקן רק מה שמשפיע הב"ה נותן לתוך הדלי ומקרב להם ובס' חסידים תתשכ"ח איתא דאין מזל לכלל ישראל אבל לכל פרטי יש לו מזל:

ע"ב כסי ראשך כי היכי דתהוי עלך אימתא דשמיא וכו' ענין גילוי הראש שהוזהרנו עליה יתכן דתכונת הסרת הכובע מהעבד בעמדו לפני האדון הוא להראות שמכיר בחכמת ראשו יקרת ערך האדון נגד שפלות ערכו שמוכרח להכנע מפניו והנה שלימות הישראלי לקיים מצות בוראו לא מצד השכלת השכל רק מצד גזירת הבוי"ת שצוה לעשותן לכן אין

מהראוי שיעמוד בגילוי הראש בעת עשיית המצוה לרמז שעושה המצוה מצד חכמת שכלו רק לכסות ראשו לבל לבחון אם הוא עפ"י דרכי השכל זהו שאמרה לו כסי ראשך שלא תסמוך על חכמת שכלך רק מצד המצוה כי היכי דתהוי עלך אימתא דשמיא. דכאשר תעשה הכל מצד השכל אינך עושה הדבר מצד אימתא דשמיא:

וזהו במדרש איכה חד מאתינס דהוה מפלי בבני ירושלים וכו' אנא מייתי ליה גריע רישיה וכו' שהי' מלעיג בבני ירושלים הנודעים לחכמים שהי' חכם בעיניו יותר מהם לכן אייתי ליה ורישיה גריע שיכיר דהראש שלו שהוא משכן החכמה הוא גריע שאינו חכם:

ירושלמי שבת

פ' במה אשה כמה מסמרין יהו בו ר' יוחנן אמר חמשה כחמשה ס"ת ר' חנינא אמר שבעה וכימך דבאך וכו' ר"א בשם ר"ח תשעה רב הי' נותן י"ג בזה וי"א בזה כמנין משמורות שלימות האדם למעלה מן מה"ש במה שהם עומדים והוא מהלך ע"ד שנ' ונתתי לך מהלכים בין העומדים והמנעלים המה כלי ההליכה ושלימות ההליכה היא לבל תהי' הליכה לבעלה או להיות רגלים ממהרות לרוץ לדעה רק ללכת בדרך טובים ודרך הטוב הוא בתורה ובעבודה ובג"ח ומבואר בזה"ק דיום שאין נעשה בו איזה שלימות המצוה אינו נחשב מחשבון הימים שהרי בששת ימי הבריאה מבואר שלמות כל יום ופעולתו וכמו כן מבואר בספרי אמת דכל אדם נוצר בשביל מצוה פרטית המוטל עליו לקיימה מצד הגלגול וכאלה אך בהיותו נוצר מוכרח לקיים כל המצות כאחד האדם זהו שמבארים חכמי התלמוד אשר ישים האדם אל לבו בנבשו המנעלים ללכת להשיג בזה שלימות מהלך באיזה אופן יכול להשיג שלימותו ר"א שיעשה בהם חמש מסמרות המרמזות לחמשה חומשי תורה שיהלך בם ללמוד תורה רח"א שבעה שיכוין ללכת להשלים חוקי שבעת הימים של ימי הבריאה להיותם כולם בחשבון הימים בעשיית עבודת המצוה ראבר"ח אמר תשעה לכוין ללכת להשלים אותה מצוה אשר בשבילה נוצר בתשעה ירחי לידה ורבי אומר כ"ד לכוין ללכת לעשות ג"ח לזולתו כמו שאנשי משמר כ"ד היו מתענים לטובת כל העם להצילם מצרה כמאמר חז"ל ואמרו י"ג באחד וי"א בשני לפי שצריכין תמיד להגביר הימין על השמאל לכן הוסיף על הימין יותר מעל השמאל:

פ' ר"ע אם יהיו חטאיכם כשנים שבין שמים וארץ כשלג ילבינו יותר מכן כצמר יהיו וכו' כשני אבות וכו' כשלג ילבינו וכו' בראשון וכו' כפי שניו וכו' שעונות קלות וכו' חטאת האדם יתכן או מצד טבע החומר או מצד המערכה כמאמר חז"ל מאן דבחדא בשבתא וכו' או מצד תכונת מולידיו או מצד שעבירה גוררת עבירה או מצד תכונת שנותיו בימי

הילדות או בימי הזקנה או מצד תכונת החטא עצמו אם הוא מחייבי מיתה או מחייבי מלקות והנה הטבע מתואר בשם ארץ והמערכה מתואר בשם שמים ובהם מנהיג הב"ה שנות העולם זהו אם יהיו חטאיכם רק כפי כח הטבע והמערכה ולא יותר אז יתכן אשר כשלג ילבינו ע"י תשובה ואח"ז מבאר ענין השני אה יהיו חטא יכם כשני האבות כפי תכונת האבות מולידיו כו' ואח"ז מבאר ענין השלישי אם יהיו חטאיכם בראשון עון ראשון אינו חמור כל כך כשלג ילבינו וכשעושה העון פעם שני שהשתרש בחטא אז כצמר יהיו אח"ז מבאר ענין הרביעי אם יהיו כפי שניו דבילדותו דמו רותח ובזקנותו נחלש ואח"ז מבאר ענין החמישי אם הוא עון קל:

פ' י"ד והסיר ד' ממך כל חולי זו שריפה וכו' זה רעיון וכו' זה יצה"ר שראשו מתוק וסופו מר וכו' זה המרה וכו' כל אלו נכללו במלת חולי שריפה הוא חולי החום ויתכן דאינו לשון שריפה רק לשון רפיון והשי"ן הוא ש' השימוש והוא מלשון ותתחלחל המלכה ודרשו חז"ל שהוא שלשול ורפיון הנקבים ויש בו לשון רעיון במדרש לבן מלא חלחוניות רעה ויש בו לשון מתיקה בתלמוד אנא שדרי ליה חוליא ויש בו לשון מרירות וחימוץ בתלמוד חלא בר חמרא. זהו המרה:

פ' אלו קשרים לא ניתנו שבתות ויו"ט אלא לאכילה ושתיה וכו' אלא לעסוק בד"ת וכו' מתניתא מסייע כיצד הוא עושה או יושב ואוכל או יושב ועוסק בתורה ויש להעיר דבמס' ביצה פליגי רק ביו"ט אבל בשבת דכו"ע צריכין לאכול:

פ' כל כתבי האי אגדתא וכו' בארנו המאמר במס' סופרים יעו"ש:

השמטה מדף נ"ו ע"ב

בשעה שנשא שלמה את בת פרעה וכו' נעץ קנה בים וכו' שהכניס ירבעם עגלי זהב וכו' נבנה צריף אחד התיחסות הדברים יתכן עפ"י דאיתא בספרי אמת דהתאוה באה מיסוד המים לכן כאשר נשא שלמה את בת פרעה שהוא מהתיחסות התאוה נעץ גבריאל בים קנה שיתעורר יסוד המים לבנות כרך גדול להיות מנגד לישראל וכשהכניס ירבעם העגלים ורצה לצרף כח העגלים לכח עליון נבנה צריף אחד לצרף אותה למדינות האויב:

קי"ח ע"ב אם אמרו לי עלה לדוכן וכו' עי' מ"ש ע"ז בפנים ולפי גיר' הש"ס שאמר יודע אני בעצמי שאיני כהן מההכרח לפרש דהוא דוכן של כהנים ממש ואפשר דהי' שם המקום צר מרוב הכהנים ויודע אני שאיני כהן המוכרח לעמוד שם עכ"ז הייתי עולה לקיים דברי חבירי:

מסכת עירובין

בעזר החונן לאדם דעת להשכיל ולהבין אחל לבאר אשר חנני במס' עירובין:
ד' י"ג ע"ב גלוי לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של ר"מ כמותו התיחסות ר"מ לבריאת העולם יתכן לפי שאין אנחנו יכולין להשיג כונת בריאת העולם להבוי"ת. וכמו כן אין יכולים חבירים לעמוד על דעתו של ר' מאיר ומתיחס תכונתו למה שאמר הבוי"ת והיה העולם:
שתי שנים ומחצה נחלקו וכו' נוח לו לאדם שלא נברא וכו' עי' במפ' ויתכן עפ"י דאיתא בפר"א אמר הקב"ה לתורה נעשה אדם א"ל אדם זה בא לידי חטא אם אין אתה מאריך אפך הרי הוא כאילו לא בא לעולם א"ל וכי על חנם נקראתי ארך אפים וכו' הרי דעפ"י מדה"ד אין ראוי לאדם להברא ועפ"י מדה"ר של אריכות אפים ראוי להברא ואיתא בספרי אמת דתכונת שמאי הוא מדה"ד אין נותן לכפר עון והלל אמרו לפי תכונתו של מדה"ר דנוח לו שנברא דארך אפים מקיימו במדה"ר:
נמנו יחד עפ"י מאמר חז"ל בתחלה עלה במחשבה לברוא העולם במדה"ד ראה שאין העולם מתקיים שיתף עמו מדה"ר זהו נמנו יחד הדין והרחמים בתכונת הבריאה וכמו כן נמנו יחד ב"ש וב"ה. ואמרו אחרי שקודם הבריאה עלה במחשבה לברוא במדה"ד א"כ נוח לו שלא הי' נברא ועכשיו שנברא בשתוף מדה"ר של אריכות אפים וענין אריכות אפים הוא שיחזור האדם בתשובה לכן יפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו הבדל הדעת בין יפשפש ובין ימשמש יתכן עפ"י דאיתא במס' קדושין (דף ל"ט) רמי ליה רב טובי לרבא תנן כל העושה מצוה אחת מטיבין לו עשה אין לא עשה לא ורמינהו ישב ולא עבר עבירה אף שלא עשה מצוה נחשב לו כעושה מצוה ואידך ס"ל דמוכרח לעשות מצוה זהו יפשפש במעשיו אם אין בהם עבירה ואחרי שלא עשה עבירה א"צ עוד למשמש אם יש מצוה במעשיו דכיון דישב ולא עבר עבירה נחשב לו כעשה מצוה ואמרי לה ס"ל דמוכרח לעשות מצות זהו אף שפשפש ולא מצא עבירה עכ"ז מוכרח עוד למשמש במעשיו אם יש בהם מצוה וזמן שנחלקו שתי שנים ומחצה ואח"ז נמנו יחד דנן רמז מספר הימים של שתי שנים ומחצה עולים שמנה מאות ושמונים וחמשה וכן עולה המספר מן דין ואריכ"ת אפי"ם יחד"ו יה"י והעירו עוד המפ' איך יתכן לומר שנוח לו שלא נברא אחרי שהאל הטוב בראו בלתי ספק שהוא לטובתו יעו"ש אך דקדקו במליצתם ואמרו נוח לו וכו' ולא אמרו טוב לו וכו' דבאמת טוב לו שנברא שיכול לזכות לעוה"ב אך היה נוח לו במנוחה בלי עמל כשלא היה נברא ובפיוט מוסף יוה"כ הנוסחא מנויה וגמורה בסוד חכמי תורה אשרי מי שלא נברא יעו"ש:

מח ע"ב מיום שחרב בהמ"ק דיו לעולם שישתמש בשתי אותיות שנאמר כל הנשמה תהלל יה. בדו"ש, בארנו עפ"י דאיתא בספרי אמת דבמאמר ישמחו השמים ותגל הארץ שם הוי"ה בר"ת המרמז דכל מצוה שהאדם עושה בעוה"ז נעשה ממנה מצוה רוחנית בשמים ומתיחסת מצוה הרוחנית לשם י"ה מן ישמחו השמים ועשיית המצוה בארץ מתיחסת לשם ו"ה מן ותגל הארץ ובהתלכדם יחד מתאחד שם הויה וכשחרב בהמ"ק ואין באפשרי לקיים מצות התלויות בארץ ועבודת הקרבנות אמרו חז"ל כל העוסק בתורת עולה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב עולה ע"ד שנאמר ונשלמה פרים שפתינו נמצא דעשיית המצוה בפועל המתיחס לשם ו"ה הוא בטל בזמן החורבן אך ענין הרוחני בשמים המתיחס לשם י"ה קיים גם בזמן החורבן דנעשה הרוחנית למעלה ע"י שלום פרים שפתינו זהו מיום שחרב בהמ"ק ואין בידינו למלאות שם ו"ה בעשיית המצוה ידיו לעולם שישתמש בשתי אותיות היינו שם י"ה המתיחס לרוחניות בשמים שנ' כל הנשמה תהלל יה:

ד' י"ע רשעים אפי' על פתחו של גיהנם אין חוזרין הכונה דאפי' כשמזכירין להם שע"י מילוי תאותם יכנסו לפתחו של גיהנם עכ"ז אין חוזרין בתשובה מלעזוב מעשיהם וכולל עוד עפ"י מאמר חז"ל אל יבטיחך יצרך שהשאול בית מנוס לך הרי שמפתה אותם דאין שום מורא מיסורי גיהנם לכן גם על פתחו של גיהנם טרם שנכנסין לראות יסורי גיהנם אין חוזרין לפי שהיצר אומר להם שהוא בית מנוס וענין הבטחה של בית מנוס בארנו בדו"ש יעו"ש ויתכן עוד עפ"י דאיתא במדרש גיא בן הנם שהיו הכומרין אומרים יערב לך ויתבסם לך וכו' הרי שהוראת הנם הוא על הטוב שיערב ויתבסם לכן מפתהו היצר שלכן נקרא גיהנם שהוא גיא שיש בו הנם הטוב שהוא בית מנוס:

שלשה פתחים יש לו לגיהנם אחד במדבר ואחד בים ואחד בירושלים עונש הגיהנם הוא או בשביל העדר עשיית המ"ע או בשביל עשיית העבירה ועשיית העבירה הוא בשתי סבות או מצד התעוררת התאוה הבאה מיסוד המים כמבואר בספרי אמת או מסבת השחתת הדעת ואלה המה השלשה פתחים שעל ידם נכנסין לגיהנם א' במדבר היינו בהיותו שמם כמדבר מבלי עשיית הטוב של מ"ע ב' בים הוא יסוד המים המעורר תאות העבירה ג' ירושלים הוא אוירא דמחכים להישרת הדרך והוא משחית מעשיו מהשחתת הדעת:

ז' שמות יש לו לגיהנם וכו' והמה נגד ז' שמות שיש לו ליצה"ר על שבע גופי עבירות כפי שבארנו באורחות חיים יעו"ש:

גיהנם שכל היורד בה יורד על עסקי הנה רש"י ז"ל מפרש הנם עריות והעיר באיי הים מהא דאמרו רובן בגזל ורוצה לגרוס על עוסקי הנום היינו לה"ר בתלמוד נמתי לו יעו"ש ויתכן דגם הנם הוא לשון דבור ע"ד שנאמר בכל עצב יהי' מותר ודבר שפתים אך למחסור והרי הוא חנם באין מותר וכולל עוד דכל עניני הבל ודברים בטלים נקראים חנם שהם לבטלה ועליהם יורדין לגיהנם ויתכן עוד שכולל שנאת חנם זהו על עסקי חנם:

קנים זו פורענותם של צדיקים והגה זו מתן שכר של צדיקים וכו' יתכן דדייקו ממה שנאמר אח"ז בטנך תאכל וגו' את המגלה דענין המאכל הוא שביעת התענוג ואם היה כתוב על המגלה קנים והגה והי של עניני צער לא יתכן להאכיל ולהשביע מזה את הבטן לכן דרשו שהי' כתוב במגלה להשכיל עניני צדיק ורע לו בעה"ז היינו קנים פורעניות של צדיקים בעה"ז ושכר הצדיק בעה"ב ורעת הרשע בעוה"ב ובזה נחת ינחת הריאה להשקיט לו סער צדיק ורע לו רשע וטוב לו ויכול להשביע ממאכלו:

ע"ב בשעה שתיקן שלמה עירובין ונט"י וכו' אם חכם לבך ישמח לבי גם אנייתכונת נט"י לרמז דתכונת עולם השפל נקרא עולם העשיה שכל ענינו המה במעשה והידים המה כלי המעשה ומרמז נט"י להיות כלי המעשה טהורים ונקיים לבל ישלחו בעולתה ידיהם וכמו כן רמז עירובין לערב הכל לרשות היחיד לרמז דכל העולמות המה ברשות יחידו של עולם ובזה מתעלה כבוד ה' בתחתונים יותר מבעליונים לכן אמר הב"ק בני אם חכם לבך אם גם לבך לב החומר שבעולם המעשה חכם לכבדני ישמח לבי גם אני ואשיבה חורפי דבר אשר חרפוני לקטרג על נתינת התורה בארץ:

מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה שלשת אלפים משל ועל כל דבר ודבר של סופרים הי' אומר אלף וחמשה טעמים וכו' התיחסות המספרים יתכן לפי דחלקי התורה המה שלשה תורה ועבודה וג"ח אוריין תליתאי לכן אמר על כל חלק מהם שלש אלף משלים ומספר אלף יתכן לפי שנתנה תורה לאלף דור ועל כל דבר של סופרים היה אומר ג"כ אלף טעמים ולפי שמקורם הוא מחמשה חומשי תורה היה אומר עוד חמשה ומה שנא' בתורה משל ובדברי סופרים טעמים לפי דכל עניני התורה מעשיית המצות וכמו כן כל הספורים שבתורה המה רק לבושים לענינים הנסתרים הפנימים שבעולמות העליונים לכן מכונים המה בשם משלי אבל דברי סופרים המה מבארים ענינים הנגלים כדת מה לעשות מצות התורה וכמו כן מבארים פרטי הספורים איך היו בנגלה והנסתר הוא לוטה במאמרי התורה לכן אמר בזה טעמים המושכלים ומכנה אותם שיר שהוא התגלות הכונה כפי שבארנו תכונת שיר בדו"ש:

במי אתה מוצאן במי שמשכים ומעריב וכו' שמשחיר פניו כעורב וכו' משים עצמו אכזרי כעורב. הצלחת האדם בעוה"ז הוא בני חיי ומזוני ולקנין התורה מוכרח להתרחק מכל אלה השלשה ממזוני שדרך האדם להיות ממשכימי קום מאחרי שבת להשיג טרף חוקו והוא משכים ומעריב לבית המדרש ובענין חיי התענוגים הוא משחיר פניו כעורב בשביל התורה ובענין בני משים עצמו אכזרי על בניו כעורב:

ד' **כ"ב כאדם** שנושא משא על פניו ומבקש להשליכו ממנו עי' בח"א דמפ' דקאי על השכר שנותן הקב"ה לרשעים בעה"ז ומבאר מליצת על פניו דבאמת שלימות המצוה להיותו צנוע העושה בסתר לבל יהי לו מזה שום תועלת בעוה"ז רק לעולם הבא לאחריו בעה"ב והרשע בעשותו המצוה עושה במכוון בגלוי נגד פני אדם להתפאר בזה ולכן ניתן לצדיק השכר לעוה"ב במה שיהיה לאחריו בסתר כפי תכונת עשייתו ולרשע נותן בעה"ז בגלוי על פניו כפי תכונת עשייתו במצוה ומבאר מלת על' דכאשר עושה אדם מצוה מוטל על הבוי"ת לשלם לו שכרו וה"ז כמטיל איזה משא על הבורא כביכול ליתן שכר ותכונת המשא כשנושא אדם המשא על כתפו מאחוריו קל עליו המשא אבל כשנושא המשא מלפניו כבד עליו המשא ורוצה להשליכו לכן הצדיק שעושה המצוה בשביל מה שיהי' מאחריו ושכרו ג"כ מאחריו בעוה"ב הוא קל כביכול לפניו אבל הרשע שעושה המצוה לפניו ושכרו ג"כ הוא לפניו בעוה"ז ה"ז כנושא המשא על פניו לא על כתפו מאחריו ולכן מבקש להשליכו ממנו:

ד' **כ"ט ובקשו** עליו חבריו רחמים מפני שהשעה צריכה לו' עי' במפ' ויתכן הכונה דאף שהוא עבר על דברי חבריו שאמרו לא יאכל אדם בצל וכו' והוא אכל עכ"ז אותם חבירים עצמן שעבר על דבריהם בקשו עליו רחמים מפני שהשעה צריכה לו:

ד' **ל"ו לכי** תיכול עלה כורא דמילחא עפרש"י ז"ל ויתכן דתכונת המלח הוא כשנותן אותו תוך התבשיל מרגישין על ידו טעם התבשיל לכן כאשר שאל ממנו מאי שנא שלא הרגיש טעם ההלכה א"ל לכי תיכול עלה כורא דמילחא כשתמדוד לתוכו מלח הרבה תבין ותרגיש טעמי ההלכה הכונה שתתבונן בו בסברות הרבה:

נ"**ב ע"ג כיצד** מעברין את הערים עי' פרש"י ז"ל דקאי על מאמר הנותן עירובו בעבורו של עיר וע"ז קאמר כיצד מעברין יעו"ש ויתכן דקאי על המשנה שלפניה דאמר דאין המשוחות ממצין וכו' הרי שהיו מודדין התחומין מן העיר ע"ז אמר כיצד כיצד היא המדידה ומבאר מעברין וכו' דאין המדידה מאמצע העיר אלא מעברין וכו':

ד' **נ"ג ח"א** נמרוד שמו ולמה נקרא אמרפל שאמר והפיל א"א לכבשן האש וח"א אמרשל שמו ולמה נקרא שמו נמרוד שהמריד כל העולם וכו' חטאת האדם הוא בשני סוגים

במה שבין אדם למקום ובמה שבין אדם לחבירו ויש דעות בזה מי הוא הגרוע שבשניהם זהו ח"א שהתורה מפרסם רעתו במה שהוא בין אדם לבריות שהרי מכנהו אמרפל במה שהרע לא"א והפילו לכבשן ואין מכנהו במה שהיה רע למקום דזהו גרוע מה שבין אדם לבריות וח"א שהתורה מפרסם רעתו במה שהוא בין אדם למקום שמכנהו נמרוד במה שהמריד העולם נגד המקום ואין מכנהו במה שהרע לא"א דזהו חנק הגרוע ביותר.

בני יהודה דייקי בלישנא וכו' גמרי מחד רבה וכו' גלו מסכתא וכו' שלימות הלימוד הוא בשלשה ללמוד מעצמו ולשמוע מאחרים וללמד לאחרים וכן מפורש במשלי לדעת חכמה וגו' בעצמו לקחת מוסר וגו' מאחרים לתת לפתאים ערמה ללמד לאחרים ובני יהודה קיימו כל אלה השלשה במה שלמדו בעצמם הוו דייקי בלישנא ומתנחי ביה סימנא ובמה שלמדו מאחרים הוו גמרי מרב אחד שלא יתבלבלו בלשון הלימוד עי' פרש"י ז"ל והוו גלו מסכתא ללמד לאחרים כפרש"י ז"ל דוד דגלי מסכת כתיב בו יראיך יראוני וישמחו ע"ד שאמר יה"ר שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי דיש שני מיני שמחה יראי ה' אין שמחים כשנכשל חבירם בדבר הלכה רק שמחים כשמכוין חבירם לדבר הלכה. והבלתי יראים שמחים כשנכשל בדבר הלכה זהו שאמר יראיך היראי, ה' יראוני וישמחו לפי שאכוין כהלכה דגלי מסכת:

ע"ב אמהתא דבי רבי מישתעיא בלשון חכמה וכו' הכונה דגם דברי חולין של עוה"ז היו מלבישין במאמרים של חכמה שיש בהם איזה מוסר דהאדם מורכב מנפש וחומר שהן כחות הפכיות דכאשר החומר רודף אחר תאות הזמן אין בכח הנפש לעלות במדרגות השלמות וכשהוא פורש מתענוגי עוה"ז מתעלה הנפש בשלימות זהו דאמרה עלת נקפת בכד שבא קץ לתענוגי עוה"ז ואינם עוד ואז ידאון נשרין לקיניהון אז יכולת בנפש הדאה ע"פ תבל כנשר לדאות לקיניהון דקן הנשר הוא בגובה כנשר יעוף השמים היינו שיא השלימות והיפך מזה הוא יעדי בתר חברתה וכו' כשנחלש כח הנפש משלימות אז ירדוף החומר בתוקפא דתתקף עלת בכד כאילפא דאזלא בימא דכל עניני עוה"ז מכונה ים זועף:

עשו לי שור משפט בטור מסכן מלבוש המאמר במוסר לשור ולראות לעשות משפט ישר גם לדל גדול המכונה טור מסכן הגדול שבאביונות:

גבר פום דין חי מה זו טובה ע"ד שנאמר שומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו אבל כאשר כל עמל אדם לפיהו אז הנפש לא תמלא זהו הגבר פום דין חי שכל עמלו לפיו כאילו רק ע"ז הוא חי מה זו טובה הרי הנפש לא תמלא טובה מזה:

אתריגו לפחמין ארקיעו לזהבין ע"ד שאמרו עתירי בבל יורדי גיהנם הם זהו ארקיעו לזהבין כאשר תשטחו זהבין לרפוד על זהב וכסף עי"ז אתריגו לפחמין יתחממו הגחלים של גיהנם באור אש כצבע האתרוג ולא יחשוב האדם דמי יודע בעולם העליון דארקיע לזהבין. לזה עשו לי שני מגידי עלטה יש לאדם שני מגידי מעשיו מה שעושה במחשך מעשהו היינו היצ"ט והיצה"ר:

הצפיננו היכן ר' אלעאי צפון וכו' אמרי לה אשה ואמרי לה מסכת שלימות האהבה מצינו במקרא נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים א"כ יכול האדם להתבונן מאהבת אשה איך לאהוב את ה' ויש עוד דרך לאהוב ה' עפ"י לימוד התורה ע"ד שנ' מה אהבתי תורתך זהו כששאלו הצפיננו הראנו היכן ר' אלעאי צפון מעלת אהבת ר' אלעאי לשמים באיזה תכונה הגיע לשלימות כזה א"ל עלץ בנערה אהרונית היה לו אשה כהנת עירנית בעלת חן והיה אוהב אותה מאוד ואותה האהבה הנעירתו להיות אהבתו לה' נפלאתה מאהבת האשה ואמרי לה מסכת שבא למדת האהבה ע"י לימוד מסכת שלמד כל הש"ס עד שהגיע לנערה אהרונית היינו סדר קדשים המתיחס לבני אהרן וגם אחרונית הוא סדר טהרות סדר האחרון שהיא עירנית חריפה והלימוד הנעירתו לאהוב את ה' נותן התורה:

הצפיננו היכן ר' אבוה צפון וכו' ר' אבוה היה חכם שהיה בקי במקרא ובמשנה והיה מנצח למינים והיה חשוב לקיסר ומדברנא דאומתא ושאלו מאין השיג מעלה זו והנה איתא בספרי אמת דספירת חכמה יונק מספירת כתר והיא חכמה האמיתת גדולה מכולן זהו שא"ל נתיעץ במכתיר שהמשיך חכמתו מספירת כתר העליונה ועי"ז היה חכם יותר מכל החכמים שהנגיב למפיבשת דאף דמפובשת היה חכם גדול דדהע"ה אמר כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבשת רבי היתה חכמת ר' אבוה יותר מזה שהיה מחכים את מפיבשת שגדלה חכמתו יותר ממנו הנגיב לשון חכמה דהרוצה להחכים ידרים בנגב:

נתיעץ במכתיר והנגיב למפיבושת מדת הגאוה הוא ביטול התורה כדאיתא ביבמות בבר סיסי דאין התורה שורה אלא במקום הנמוך ור' אבוה היה חשוב בקיסר שהמכתיר הוא המלך הי' נתיעץ עמו א"כ היה ראוי לו להיות בו מדת הגאוה אעפי"כ הי' בו מדת החכמה שהנגיב לנגב הדרום אשר שם החכמה וגדל בתורה שהיו חביריו בושים ממנו זהו למפיבושת דרשו חז"ל שהי' מבייש פני דוד בהלכה לפי שלא התגאה מאומה מחשיבותו:

אמרתי לה לא בדרך כבושה אני מהלך א"ל לסטים שכמותך כבשוה לכאורה הקלה מאוד התינוקת בכבודו ולא השיב לה מאומה ויתכן עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' ויקהל ד' רט"ו לצדיקים קרי אורח וכו' בגין דצדיקיא עבדי חדתא בההוא אתר בכמה מילין עלאין

וכו' דרך איהו פתוח לכולא וכתשין ביה כל מאן דבעי אפי' חייבין יעו"ש זהו לפי שאמר לה שמהלך בדרך כבושה ולא אמר באורח כבושה כראוי לצדיקים לכן אמרה לו דרך שאתה מכנה הוא דרך שכבשוה לסטים כמותך:

ד' נ"ז תלמיד אחד היה לו לראב"י שנתחייב שריפה למקום אמרו הניחו לו שאדם גדול שימש עי' בח"א וביתר הביאור דקאי על מה שאמר בסמוך דלמד בלחישה ועי"ז נשכח התורה מלבו וה"ז בכלל שפירש מד"ת במה שלא הוציא בשפתיו ואמרו חז"ל כל הפורש מד"ת אש שורפתו זהו שנתחייב שריפה למקום וניצול בזה ששימש אדם גדול דגדולה שמושה של תורה יותר מלמודה שנאמר אשר יצק מים ע"י אליהו הרי שמכונה שמושה של תורה בשם מים ותכונת המים לכבות השריפה לכן אמרו הניחו לו שאדם גדול שמש:

א"ל שמואל לרב יהודה שיננא חטוף ואכול חטוף ושתה דעלמא דאזלינן מינה לבי הלולא דמיא עי' במפ'. והכונה ע"ד שנ' במשלי חכמות בנתה ביתה וגו' לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי דיש בתורה תכונת לחם לאכול שהוא קיום הגוף ויש בתורה תכונת משקה לשתות כדאיתא בילקוט נמשלו ד"ת לשלשה משקים מים יין וחלב זהו שאמר לר' יהודה חטוף ואכול וחטוף ואישתי שימהר לאכול ולשתות מלחם ויין של תורה כדי שילמוד הרבה דעלמא לבי הילולא דמיא דהסעודה היא רק זמנית ולא ישיגה לאחר זמן כי המשתה עוברת כן העולם הוא עולם עובר אך לפי שהחוטף וממהר בלימודו אין מדקדק יפה בלימודו לכן הקדים לו התואר שיננא הלא אתה חריף ושנון ותוכל להבין יפה גם דרך חטיפה מהירית לכן חטוף ואכול חטוף ואישתי מהרה כדי שתלמוד הרבה וזהו עצמו דא"ל שיננא פתח פומך קרי וכו' כי היכי דתוריך חיי וכו' לפי שהיה ר"י שיננא היה משיג ד"ת בראיה בעלמא שרואה האמור בספר ולא היה מוציאה בפה לכן א"ל שיננא אף שאתה שיננא ותוכל להשיג הכונה בלי הוצאה בפה. עכ"ז פחת פומך להוציא הדברים בפה כי היכי דתוריך חיי וכו' ולפי שא"ל פתח פומך היה משתהא בלימודו להאריך במוצאיהם לכן א"ל שיננא חטוף ואכול וכו' כפי שבארנו:

אם יש לך היטב לך כי אין בשאול תענוג ואין למות התמהמה וא"ת אניח לבני ולבנותי חוק בשאול מי יגיד לך ב"א דומין לעשבי השדה הללו נוצצים והללו נובלין עי' במפ' ויתכן דטוב האמיתי הוא טוב הנצחי שלא יפסוק לעד זהו אם יש לך ממון או איזה כח היטב לך תעשה בזה ענין שיטב לך תמיד והנה טובת תענוגי עוה"ז אין תמידים לך דאין בשאול תענוג דמטוב התענוג של עה"ז לא יהיה לך שום טובה בשאול א"כ אינו טוב אמיתי ולפי שדרך האדם לקמץ בצדקה מצד שמניח עושרו לימי זקנותו דאז אין לו כח לעסוק במו"מ וכדומה ויש שמקמץ בשביל להניח ירושה לבניו אחריו לזה אמר

דאין לו לאדם לדאוג מה שיהיה לזקנותו דאין למות התמהמה ואין אדם יודע ימי חייו ואם בשביל הבנים להניח להם חוק המזונות גם אחרי מותך שתהיה בשאול מי יגיד לך שיתקיים בידם דב"א הללו נוצצים בעושר והללו נובלין דגלגל הוא החוזר בעולם או הכונה שלא תניח ההטבה לצדקה לאחר זמן לפי שאינך בטוח שיהיה העושר שמור לך דב"א דומין וכו' והללו נובלין

הללו נוצצים והללו נובלין פרש"י ז"ל מתים ולכאורה הי' לו לומר הללו נובלין והללו נוצצים ע"ד שנא' דור הולך ודור בא ויתכן שהוא עפ"י מאמר חז"ל וזרח השמש ובא השמש עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי הרי דזריחה של הנולדים הוא קודם לשקיעה של המתים לכן אמר בתחלה הללו נוצצין ואח"ז הללו נובלין:

זכה תאות לבו נתת לו לא זכה וארשת שפתיו וגו' עי' במפ' ויתכן דאדם מתפלל ומבקש בשפתיו איזה דבר בחשבו שהוא לטובתו ובאמת הוא לרע לו לכן אי זכה אין הקב"ה ממלא ארשת שפתיו לפי שהוא לרעתו רק תאות לבו נתת לו אתה ממלא תאות לבו שחושב להיות לו דבר לטובתו ואם לא זכה בל מנעת מלמלאות לו ארשת שפתיו כפי שמבקש אף שאינו כפי תאות לבו שחושב שיהיה לטובתו:

כערוגה זו שהכל דשין בה וכו' כבושם שהכל מתבשמין הימנו וכו' לחייו כאבן זו שאינה נימחות. שלימות התורה ללמוד מאחרים וללמד לאחרים וללמוד בעצמו כערוגה שהכל דשין בה היינו ללמוד מאחרים דאז צריך להיות נכנע לפני המלמד כערוגה שהכל דשין בה ואמר בזה שהכל כמאמר חז"ל איזהו חכם הלומד מכל אדם וכבושם שהכל מתבשמין היינו ללמד לאחרים ואמר בזה שהכל כמאמרם העמידו תלמידים הרבה ולחייו כאבן שאינה נמחית היינו בלימוד עצמו בלחייו יחזור על לימודו שלא ישכח שלא יהיה נמחית מלחייו כאבן:

אם משים אדם עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת וכו' שמסרחת ואוכלת עי' במפ' ויתכן דתכונת החיה שדורסת הבשר כדי לרככו וכשאין יכולה לרככו בדריסה לבדה הוא מסרחת ממשכת הבשר ממקום למקום כדי שיתרכך כן עד"ז הוא לימוד התורה מוכרח האדם להשתדל לרכך מאמרים הקשים במקומן באיזה תחבולה וסברא שיתישרו ואם אין בכחו לתרצם ממקומן מוכרח להשתדל ממקומות אחרים נתרצם. ואם אדם עושה כן לעמול שיתורצו דברים הקשים הקב"ה עושה לו סעודה בעצמו וכו' הקב"ה בעוזרו שיכול לסעוד הד"ת בעצמו וא"צ לשאול מזולתו:

מה תאנה זו כ"ז שממשמש בה מוצא בה תאנים וכו' מה דד זה כ"ז שתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב. שני המשלים דתאנה מוצא בה הממשמש כל תאנים שיש בה שלא ישארו באילן וגם כשאין ממשמש בהם אין כלים רק נשארו באילן אבל אין מתרבים התאנים ע"י המשמוש וחלב הדדים יש בו תכונה דכאשר התינוק ממשמש בה מתרבה החלב בדדים. וכשאין יונק אז כלה החלב ואינו עוד בדד כן עד"ז הלומד ואין יכול לחדש בה הוא כדמיון בעל התאנה שכל מה שמוסיף ללמוד נודעו לו ד"ת חדשים שלא ידעם עכ"ז גם אותן הד"ת שלא משמש ולא למד אותם אין כלים מן הספר והלומד שיכול לחדש הוא כדמיון הדד דכ"ז שהוא מוסיף לעיין בלימודו מתוספת לו חידושים וכאשר אין מעיין אותן החידושים הולכים בתהו ואינם:

הולכי אלו בעלי מקרא עלי דרך אלו בעלי משנה שיחו אלו בעלי תלמוד עי' במפ' ויתכן דתכונת המקרא פירושו מתפוצץ לכמה טעמים וכל אחד מוצא בו פשט חדש וכולם נכוחים למבין אם הם רק מיוסדים על אמיתות התורה ותכונת המשנה צריך הלומד לראות שלא יבולע הדין עפ"י פירושו לפי שדין אמת אינו אלא דרך אחד ותכונת התלמוד לפלפל בו עם תלמידים גם בדברים שאינם לאמיתן בכדי לחדדם כמאמר חז"ל לחדודי קאתי זהו שדרשו הולכי לשון רבים אלו בעלי מקרא שכל אחד הולך לפי שכלו לפרשו עלי דרך מיוחד אלו בעלי משנה שמוכרחים לשמור דרך הדין שיחו דברי שיחה שאינם מגוף הענין (כפי המבואר בדו"ש) אלו בעלי תלמוד שמחדדים התלמידים בדברי שיחה:

תני ליה ד' מאה זימני וגמיר עי' במס' ודרך רמז להשכיל"ה בגימ' ד' מאות דעל ידי ארבע מאה זימני גמיר:

תני ליה ארבע מאה זימני אחרינא וכו' דלפסקו לך ארבע מאה שני או דתזכה את ודרך לעלמא דאתי וכו' לכאורה אחרי שלמד עם התלמיד שמונה מאות פעמים וניתן לו השכר של השנים כמספר הלימוד ראוי שיתנו לו שמונה מאות שנה גם מה זה שאמרו שיזכו הדור בשביל זה לעוה"ב ויתכן דבאמת שכר מצוה בהאי עלמא ליכא והנה מה שלמד עם התלמיד ד' מאה זמני הוא לפי דחיוב המצוה ולמדה את ב"י הוא שחייב ללמד לתלמידו עד שילמדנו כפי שאמר ר"ע בסמוך למעלה וכאשר ראה ר' פרידא דהתלמיד לא גמיר עד שילמדנו ד' מאות זימני מוכרח ללמוד עמו ת' פעמים ואז מקיים המצוה של ולמדה את ב"י ושכר מצוה זו ליכא בהאי עלמא רק בעוה"ב אך מה שהוסיף ותני ליה עוד הפעם ד' מאה זימני זהו הוספה על המצוה שהוא פרי המצוה ופירותיהן של מצות אוכל האדם בעוה"ז לכן אמרו לו ניחא לך דלפסקו לך על חייך ארבע מאה שני ואם אין רצונך ליהנות גם מפירותיהן של מצוה בעוה"ז רק בעוה"ב וכבר יש לך זכות עוה"ב מהלימוד

של התלמיד מן ת' טעמים הראשונים שלמדת עמו לכן יוסיפו בשכר ת' טעמים השניים לך ולדרך:

ומודע לבינה תקרא עשה מודעים לתורה רבא אמר עשה מועדים לתורה מבאר בח"א דרבא דריש מודע ממלות הפוכות כבש כשב יעו"ש ורש"י ז"ל בפירושו דייק כפשוטו עשו מועדים לתורה קבעו עתים לתורה לתלמידכם שידעו עת לבוא ולשנות מבאר דגם דרשת רבא הוא ממלת ומודע לשון ידיעה דכאשר תעשה מועדים לתורה לקבוע עתים לתלמידים יהי' מודע לבינה ידעו העת לבוא לבינה:

דף נ"ה לא תמצא תורה במי שמגיס דעתו עליה כשמים התיחסות גסות הדעת למציאות התורה הכונה עפ"י שבארנו בפ' תבוא דתכונת תוה"ק הפנימיות שבה נעלמה מכל עולמות העליונות דקוב"ה ואורייתא חד הוא וכשם שבלתי אפשרי להשיג עצמות כבודו ית' ככה בלתי אפשרי להשיג פנימיות התורה א"כ אין ראויה כלל התורה שתנתן בארץ רק הקב"ה במקום גדולתו שם ענותנותו ראה וחקרה ויספרה והלבישה בלבוש ענינים גשמיים המתיחסים לאדם כדי שתהא ראויה להנתן בעולם השפל נמצא דמציאות התורה בעולם השפל הוא רק במדת ענותו כביכול. לכן מי שמגיס דעתו בחשבו דאין ראוי להשתמש במדת הענוה רק במדת הגסות ובמדה זו שהיא היפך מענוה אין ראויה כלל התורה להמצא בארץ וכולל עוד במדת עליה דאמר דעיקר שלימות קיום התורה הוא לקיים המצות שלא מצד השכלת השכל רק מצד המצוה למלא רצון קונו וזהו בקיום החוקים המנגדים להשכל לכן המשפיל דעתו מראה אותותיו אותות שמבטל עצת שכלו נגד חכמת התורה אך אם הוא מגיס דעתו עליה שמגביה חכמת דעתו יותר מחכמת התורה ומבטל חכמת התורה נגד חכמתו לא תמצא בו התורה לא יקיים החוקים המנגדים לחכמתו:

דף ס"ג כל דמותיב מילה קמיה רביה אזל לשאול בלא ולד דעי"ז דמותיב מלה לפני רבו מחליש דעתו דרביה ולא יכול להוליד בשכלו חדושי תורה לכן עונשו כמדתו שהולך בלא ולד:

ע"ב לא נענש יהושע אלא שביטל ישראל מפו"ר וכו' אמש בטלתם תמיד וכו' ת"ת וכו' על של עכשיו באתי וכו' העירו המפ' אחרי דחשיב פו"ר ובטול התמיד ובטול ת"ת מ"ט סיים רק בד"ת יעו"ש ויתכן עפ"י שבארנו בפ' תולדות מאמר חז"ל בזמן שהקול קול יעקב וכו' דבזמן שקולו של יעקב בבהמ"ד שלומד תורה אז חרב פפיות של עשיו ניתן בידו של יעקב דאין לעשיו כח ללחום עמו אך בזמן דאין קול התורה של יעקב בבהמ"ד אז החרב בידו של עשיו ומוכרח יעקב להלחם עמו זהו בראות יהושע המלאך לנגדו

וחרבו שלופה בידו הכיר בו שהוא בא להושיע לישראל אך לא ידע תכונת החרב שבידו מה היא אם הוא החרב שלקח מעשיו להיות בידו של יעקב או שהחרב של עשיו הוא ביד עשיו וחרב שבידו הוא שילחום יעקב עמו זהו ששאלו הלנו אתה אם אתה אוחז החרב שלנו בידך וחרבו של עשיו הוא בידו אם לצרנו או שהחרב הוא של צרנו שהחרב הוא של צרינו בידך והשיבו אמש בטלתם התמיד ועכשיו בטלתם ת"ת וכשאין קולו של יעקב בבהמ"ד אין החרב פיפיות של עשו בידו של יעקב לכן הוצרכתי לבוא להיות לכם לשר הצבא ללחום נגד האויב לכן לן יהושע בלילה בעומקה של הלכה דאז יהי' קולו של יעקב בבהמ"ד ויהי' החרב של עשיו בידם ולא יצטרכו ללחום נמצא אם לא היו מבטלין בתחלה מת"ת לא היו צריכין לצאת כלל למלחמה והי' הארון חונה במקומו ולא היו צריכין לבטל מפו"ר לכן אמר לו דנענש על ד"ת דזה עצמו גרם לו לבטל מפו"ר ולבטל התמיד:

ודרך רמז דאיתא בקרנים דמלאך הנקרא השמאל בא להליץ ליתן תורה למלאכים ומבאר בדן ידין דמלת השמאל הוא ר"ת מן הנה אנכי שולח מלאך לפניך יעו"ש. הרי דהמלאך שהי' מקטרג שלא ליתן תורה לישראל הוא הבא ליהושע לכן הוא בא כעת גם כן לקטרג על בטול תורה:

כל זמן שארון ושכינה שלא במקומן אסורין בתשמיש. השכינה שורה בארון וישראל המה בתכונת הזווג לשכינה על דרך שנא' הן ישלח איש אשתו לכן כשהם שלא במקומם דינם כמו אכסניא דאיתא בכתובות דאסורים בתשמיש:

דף ס"ד האומר שמועה זו נאה וכו' ורועה זונות יאבד הון עי' במפ'. ויתכן עפ"י מאמר חז"ל חן אשה על בעלה לכן אינו אומר הבעל על אשתו שאינה נאה אך הרועה זונות לתאותו דאין בזה חן אשה על בעלה הוא בורר לו זו נאה וזו אינה נאה וכן תוה"ק מאורסה לישראל כאשה לבעלה לא יתכן לומר בה שמועה זו נאה וזו אינה נאה דזהו לאות דאינה נחשבת לו כאשה גמורה רק כזונה:

המחזיק בנכסי גר וכו' יקח בהם ס"ת וכו' אפי' בעל בנכסי אשתו אפי' עבד עיסקא ורווח אפי' מצא מציאה וכו' כל אחד מוסיף על שלפניו דהמחזיק בנכסי הגר צריך לעשות בהם מצוה לרמז שמכיר שד' הצליחו ולא זו בלבד בנכסי הגר שהיו יכולין לזכות בו כל אדם וד' אינה לידו שהוא זכה ולכן צריך ליקח ס"ת אלא אפי' בעל בנכסי אשתו דאין אחר יכול לזכות בו עכ"ז מוכרח להכיר שהוא מתת אלהים דאשה גופה מד' אשה משכלת לכן צריך ליקח בהן ס"ת ולא זו בלבד שהאשה מתת אלהים אלא אפי' עבד עיסקא ורווח בהו שהוא עשה העסק והרויח בו ואין אחר יכול לזכות בו אפ"ה מוכרח

להכיר שהוא מאת ה' שאינה לידו עסק כזה להרויח בו ויקח בהן ס"ת ולא זו בלבד שהצליחו ה' במעשהו אלא אפי' מצא מציאה דאין המציאה מתת אלהים שהיא אבידה של אדם שנאבד ממנו והוא מצאה אעפ"כ צריך להכיר שהיא סבה מאת ה' שהוא מצאה ולא אחר לכן יקח בהן ס"ת:

ע"ב א"ל מהיכן אתה א"ל מעיירות של בורגנין אני ומה שמך מבגאי כלום הכירך ר"ג מעולם א"ל לאו באותה שעה למדנו שכיון ר"ג ברוה"ק השאלה הראשונה ששאל לו מהיכן אתה והשיבו מעיירות של בורגנין אינו מצורך המאמר דהעיקר הי' לו לשאול מה שמך ואף אם ר' אלעאי רצה לכנוס עמו בדברים מה לו להגמרא לספר זאת והכונה דמלת מבנאי מבאר בערוך שהוא עובד אדמה מלשון בגא יעו"ש והנה דרך עובדי אדמה שאוכלין על האדמה ומניחין שמה גלוסקאין שלהם ותכונת עובדי אדמה שהם ניכרים בלבושיהן וכליהם שבידם שהם עובדי אדמה ולכן כאשר אמר ר"ג מבגאי טול גלוסקין סבר ר' אלעאי דאינו מצד רוה"ק רק ר"ג משער בדעתו דגלוסקין המונח בדרך הוא של עובדי אדמה שמניחים שמה גלוסקאיהן והכיר בנכרי זה ממלבושיו וכליו שהוא עובד אדמה לכן א"ל מבגאי אתה עובד אדמה טול גלוסקין שהוא שלך לכן שאלו מהיכן אתה והשיבו מעיירות של בורגנין שאינו עובד אדמה רק ממוכרי מזונות בפונדקאות הסמוכות לעיירות. א"כ לא הכיר בו ר"ג שהוא עובד אדמה ושאלו על שמו ואמר מבגאי וע"כ שקראו ר"ג בשמו ושאלו אולי הכירו ר"ג בשמו וא"ל שאינו מכירו באותה שעה למדנו שכיון ר"ג ברוה"ק דשמו העצם הוא מבגאי:

פתח ליה וכו' יש בוטה כמדקרות חרב כל הבוטה ראוי לדוקרו בחרב לכאורה אין המאמר מובן במליצת הכתוב דמשמעו שהוא בוטה דברים שהם דוקרים לזולתו כחרב אך באמת דייקו כן ממליצת הכתוב דאם הכונה כפשוטו ראוי לומר יש בוטה כדוקר חרב דכן מצינו הכל בקל והביטו אלי את אשר דקרו שלוף חרבך ודקרני ומ"ט נאמר כמדקרות מלשון מפעיל אלא הכונה שהוא מפעיל בהביטוי שגורם בהביטוי שראוי לדוקרו בחרב ודרש כן על הנדר דהוראת ביטוי הוא על מבטא שפתים שאינו מקרב הלב לקיימו ע"ד שנא' נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו ואשם הרי שלא נתקיים הביטוי ובפ' מטות והפר את נדרה אשר נדרה ואת מבטא שפתיה הרי שלא נתקיים ואף שנא' או מבטא שפתיה וגו' וקמו כל נדריה מכל מקום בעת שהוציאה מבטא שפתיה הי' ביטוי שיוכל להתבטל אם יניא בעלה וכן נא' בתהלים כי המרו את רוחו ויבטא בשפתיו דמרע"ה שאמר שמעו נא המורים לא חשבם למורים רק בטה כן בשפתיו להפחידם שלא יזידו עוד לעשות כזה

לכן דרשו יש בוטה ביטוי שיוכל להתבטל היינו שנודר ולא יתקיים ובזה הוא כמדקרות מפעיל שראוי לדוקרו בחרב:

דף ס"ה כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל שנא' בצר אל יורה לכאורה אין מבואר בהמאמר רק דלא יורה הוראה אבל לא שלא יתפלל שהרי בשתה רביעית אל יורה וחייב בתפלה ואפשר דמפרש יורה לשון יריית המטרה דתפלה צריכה כונה לירות מחשבתו לכונת התפלה ומי שהוא בצר אין יכול לירות מטרת כונתו יפה:

מר בריה דרבינא עבדא ליה אימיה שבעה לבושי לשבעה יומי לפי המובן עשתה כן לפי דאמר רבא אי קרצתן כיני לא תנאי לכן עשתה לו ז' לבושים שילבש בכל יום לבוש חדש ולא יהיו בו כנים לקרצו ויוכל ללמוד אך נעלם מ"ט עשתה לו במספר ז' לבושים הא יתכן שגם בשלשה או ארבעה לבושים ילבש בכל יום לבוש אחר דהלבוש שפשט אתמול תכבסנו וילבשנו ליום השלישי או ליום הרביעי ואפשר משום דאיתא במס' פסחים (דף קי"ב) מאן דמחוור לבושיה ולא נטיר ליה תמניא יומי והדר ביש לה בריין הנך כנים וקשים לדבר אחר לכן אם תכבס הלבוש וילבשנו ליום הרביעי קשה לו אך לפ"ז גם ז' לבושים לא מהני דלבוש שילבש ביום א' ויפשיטנו ביום ב' ותכבסנו ויהי' מוכרח ללובשו ביום א' של שבוע הבאה ליכא תמניא יומי מיום הפשיטה והכביסה יקשו ליה. ויתכן דידוע דביום אחד כשלובש והוא מופשט ששה ימים לא נברא כנים בהלבוש וא"צ כלל לכביסה לכן עשתה נו ז' לבושים:

לא איברי ליליא וכו' לא איברי סיהרא אלא לגירסא דאם תכלית הלילה הוא רק לישון מה לו לברוא אור הלבנה שיאיר אע"כ דגם בלילה צריכין ללמוד ונצרך אור הלבנה להאיר ומעין זה איתא בח"א:

ע"ב בשלשה דברים אדם ניכר בכיסו בכוסו ובכעסו עי' במס' ויתכן כפי שבארנו בבאור התורה דתכונת האדם הוא רק בהיותו בשלימות ולא בפחיתות ופחיתות המבטלת תכונת האדם המה שלשה אבות נזיקין ע"ז ג"ע וש"ד והמה באים משלשה סבות האוהב כסף ואין לו הוא נעשה רוצח להרוג ולבוז כסף. והוא ש"ד והמורגל בשכרות מביאתו לידי זמה וזנות הוא ג"ע והכועס הוא כעובד אלילים הוא ע"ז זהו בשלשה דברים אדם ניכר שהוא אדם בשלימות שאין בו מפחיתות השלשה האמורות כשהוא מתנהג בדרך הישר בכיסו ואין חומד ממון לבל יבוא לש"ד ובכיסו שאינו משתכר לא יבוא לידי ג"ע ובכעסו שאין כועס הרבה לא יבוא לידי ע"ז וי"א אף בשחקו לפי שאמרו שחוק וקלות ראש מרגילים האדם לערוה לכן יבוא לידי ג"ע:

דף פ"ד רש"י ד"ה זיז הבולטת וכו' הק' המהרש"א ז"ל דמ"מ תיקשי הא דביני וביני אסור דהיינו באמצע הכותל יעו"ש ולכאורה אם נאמר דמודד מן הקרקע ולמעלה מעשרה לעליה אע"ג דגבוה טובא כשמואל א"כ מה ביני וביני שייך בזה דאסור היכא דהזיז באמצע דהא אפי' היכא דהזיז בתחלת י"א והעליה גבוה מאה ויותר שרי לשמואל דלזה בשלשול ולזה בזריקה נותנין לזה שבשלשול וכש"כ היכא דהזיז באמצע הכותל דסמוך לעליה ורחוק מהחצר דשרי לעליה ואפשר דאין כונתו דיאסר באמת ביני וביני דזה אי אפשר כפי שבארנו רק הכונה דמלשון הברייתא דלא אמר אלא למטה ולמעלה משמע דביני וביני אסור כמ"ש ברש"י ז"ל סוף העמוד ולהך אוקימתא דגבוה הרבה ומודדין מהקרקע לא יתכן כמ"ש משו"ה לא אפשר לאוקמי בהכי אך מה שכתב עוד מיהו ק"ק וכו' לא קשה מידי לפ"ז ואפשר דאין כונתו שאם נוקי מודד מן הקרקע דגבוה טובא דכל למעלה מעשרה יהא לעליה דלפי"ז לא מתישב לשון הברייתא ואנשי עליה משתמשין בעשרה העליונים דמשמע דלא שרו אלא בעשרה העליונים לזה אמר דאף אם נוקי מודד מהקרקע מ"מ יהא מוכרח לפרש דביני וביני אסור ולא שרו לבני עליה אלא עשרה העליונים והדרא קושיא לדוכתא הא דביני וביני אסור אך דחוק לפרש כן דמאי אהני לן דסיפא למעלה מעשרה להעליונים לא מתישב כיון דמודים מהקרקע משמע דשרי כל למעלה דבזה לא שייך לומר לצדדים כמ"ש הרש"א ז"ל בסוף דבריו דהתם הוה איפכא:

ביצה ד' ל"ד כל המצפה לשלחן חבירו עולם חשוך בעדו וכו' תכלית הבריאה היתה שלא יאכל האדם נהמא דכסופא רק ירויח לו במעשיו להתפרנס משלחן גבוה בשכרו וכאשר אינו מכשיר מעשיו ואין יכול להתפרנס רק מצפה לשלחן חבירו לפרנסו בחינם א"כ הוא אוכל נהמא דכסופא הרי עולם שנברא חשוך ונמנע בעדו דעיקר הבריאה היתה שלא לאכול נהמא דכסופא:

ד' צ"ה משנה א' אבל בחדשות פטור כתב הרע"ב משום דחיישינן לקמיע והעירו המפ' דמסקנת הש"ס דלא חיישינן לקמיע יעו"ש ואפשר דמשו"ה ניחא ליה לפרש כאוקימתא קמייתא דלאוקימתא בתרייתא הול"ל אסור. אבל אי חיישינן לקמיע הוה שפיר פטורי דאין לחוש בזה להכניסו משום בזיון דלא הוה תפילין אלא קמיע:

דף צ"ו מיכל בת שאול היתה מנחת תפילין עי' במפ' מ"ט דוקא מיכל הניחה תפילין ויתכן עפ"י מה שבארנו בדו"ש דתכונת תפילין הוא לתועלת שלא ירדוף אדם אחר הכבוד שהוא כמו אות על ראשו שהוא עבד למלך הכבוד ולא שהוא יתנהג בכבוד והנה מיכל אמרה לדוד מה נכבד היום מלך ישראל ואיתא במדרש שאמרה לו של בית אבא וכו' היו מכובדים ממך וכו' והוא השיב לה שהיו מבקשים כבוד עצמם ומניחים כבוד

שמים יעו"ש וכאשר ראתה מיכל שמצד רדיפת הכבוד נגזר עליה שלא היה לה ולד. עשתה תחבולה למנוע רדיפת הכבוד בהנחת תפילין שהוא מכניע רדיפת הכבוד ולכן מכנה אותה בת כושי ששינתה מעשיה ככושי לתקן קלקול רדיפת הכבוד:

ע"ב אשתו של יונה היתה עולה לרגל עפ"י דאיתא בירושלמי יונה בן אמתי מעולי רגלים היה ונכנס לשמחת בית השואבה ושרתה עליו רוה"ק וכו' יעו"ש. וכשראתה אשתו גודל הענין של עליה לרגל שעל ידו יכולין לבוא לידי רוה"ק ונבואה היתה מתנהגת גם היא לעלות לרגל:

ד' ק' ע"ב אסור לאדם שיהלך ע"ג עשבים בשבת משום שנ' ואץ ברגלים חוטא עפר"שי ז"ל ואץ ברגלים חוטא אלמא הלוך נמי חטא קרי ליה וכו' יעו"ש ויתכן דדריש אץ לשון עשבים בתלמוד בגיטין ד' מ"ט אצא רטיבא דסכר נהרא לכן דריש ואץ ברגלים כשמהלך על אץ ברגלים חוטא ולמאי דמסיק דאסור באית ליה עוקצי ושרכא שנתלשין ע"י דוחק הרגלים דריש אץ לשון דחיקה בתלמוד בברכות (ל"ד) אגב איצצא מזקי:

לינוקא בערקתא דמסאני עפ"י דאיתא במ"ר במ"ת אמר לו הב"ה למשה עד דסנדלך ברגלך דרוך כובא הרי שמיחס תכונת הסנדל לקבלת התורה לכן מתיחס ערקתא דמסאני לתינוק להרגילו לתורה:

מסכת פסחים

בעזר המיישר דרכים נכוחים אחל לבאר את אשר חנני במסכת פסחים:

ד' ג' וכ"ת ה"מ בדרבנן אבל במילי דעלמא לא ת"ש ודעת שפתי ברור מללו עפ"י המבואר בביאורי הגר"א דפה הוא בעניני חכמה ושפתים הוא בעניינים בטלים יעו"ש זהו דדייק מדכ' ודעת שפתי ולא כתיב ודעת כי בא לרמז דגם במילי דעלמא ברור מללו:

ע"ב ח"א מס"מ בוצרים בטהרה ומוסקין בטומאה וח"א מפ"מ בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה אמר מובטח אני בזה שמורה הוראות בישראל וכו' בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול לכאורה יש להעיר מ"ט במעשה שלפניה לא בדקו אחרי מי שאמר ומוסקין בטומאה רק שבחו למי שאמר בטהרה ובמעשה השניה בדקו אחרי מי שאמר כזנב הלטאה ויתכן דבמעשה שלפניה אין להרהר אחרי מי שאמר ומוסקין בטומאה דיש לומר שרצה לומר לשון קצרה דאם יאמר ואין מוסקין בטהרה יהיו שלשה תיבות וכשאומר מוסקין בטומאה הו"ל שתי תיבות וסבר דטוב לומר לשון קצרה אעפ"י שאינה נקיה כמו שמצינו גם באורייתא שמזכיר טמא בשביל לקצר כפרש"י ז"ל אך השני סבר אחרי שהקפידה לעקם כמה אותיות בשביל לשון נקיה מעולה לשון נקיה מלשון קצרה

אבל במעשה השני הוו תרתי לריעותא דאמר כזנב הלטאה אמר שתי תיבות במקום שחביריו אמרו רק תיבה אחת ואמר בלתי נקיה לכן בדקו אחריו ובגוף הדבר שאמרו מובטח אני שיהיה מורה הוראה ולא אמרו סתם שיהיה ת"ח יתכן דשלימות ההוראה לפתוח בצד האיסור וממנו יתברר לו צד ההיתר לכן מלשון שאמר הראשון מפ"מ בוצרין בטהרה ומוסקין בטומאה נראה דשאלתו היתה על הבצירה בטהרה אחרי שמוסקין בטומאה יכולין לבצור בטומאה ומלשון שאמר השני היתה השאלה בהיפך על המסיקה דכשבוצרים בטהרה מפ"מ אין מיסקין בטהרה כמו הבצירה לכן אמר שיהיה מורה הוראה לחוש לצד האיסור:

דף ד' א"ל אייבו קיים א"ל אמא קיימת א"ל אימא קיימת א"ל אייבו קיים עפרש"י ז"ל ויש להעיר הא אסור להזכיר שם אביו גם לאחר מותו בשמו ואיך השיב רב אייבו קיים על אביו ולגיר' ר"ת שא"ל אבא קיים ניחא אבל לגי' רש"י קשה ויתכן עפ"י המבואר בערוך דעוף דייתא נקרא אייבו בתרגום ירושלמי וכמו כן איתא בערוך דאימא הוא שם ראש העץ במשנה הכוש והמקל והאימא (כלים י"א) ולפי"ז אין בחוץ לומר שהשיב לו בלשון תמיה רק לשון אמיתי שא"ל אימא קיימת דראש העץ הנקרא אימא קיים וכמו כן א"ל אייבו קיים דעוף הנקרא אייבו קיים ולא הוציא שקר מפיו ולא הזכיר שם אביו ומה שלא השיב לו כהלכה אל שאלתו אייבו קיים לומר אייבו קיים וא"ל שלא מעין השאלה אימא קיימת לפי שרצה דר"ח יבין שמתו רק שלא רצה להיות מוציא דבה:

ש"מ מדן קאתי וכו' בדקוהו דמזבולון קאתי בראשון לא נ' בדקוהו רק תיכף כששמעו דהוה קאמר דון דיני ידעו בברור דמדן קאתי ובשני לא החליטו תיכף דאתי מזבולון רק בדקו ואשכחו דמזבולון קאתי ויתכן לפי דתכונת הדין לא מצינו במקרא רק בשבט דן ולא באחר לכן ידעו דמדן קאתי משא"כ ענין חוף ימים מצינו בשופטים ה' אשר ישב לחוף ימים דן למה יגור אניות לכן לא יכלו להחליט אם הוא מזבולון או מאשר עד שבדקו ומצאו שהוא מזבולון:

דף ה' בזכות שלשה ראשון וכו' זרעו של עמלק וכו' בנין בהמ"ק וכו' שמו של משיח וכו' מה שנקרא פסח ראשון אינו מצד ראשית הזמן שהרי ראשית השנה הוא ראש השנה רק נקרא ראשון מצד המעלה שאז נתעלה מעלת ישראל על פחיתות המצרים ונ' החודש הזה לכם וכמו כן עשו אף שהוא נולד תחלה בראשית הזמן ניתנה הבכורה ליעקב מצד המעלה שלו נגד פחיתות עשו לכן בשכר ראשון של פסח זכו נגד ראשון כל עשו סכות נקרא ראשון מצד שמחת בית השואבה שלו ולכן נ' בסכות שלש שמחות והוא מתיחס לביהמ"ק שהוא ראשון לכל שמחת הנפש לולב נקרא ראשון על שם אות הנצחון בדין

כדאיתא במדרש וכן נ' במלך המשיח ראשון לציון הנה הנם המבשר נצחונו על אויביו ובדרושים הארכתי בזה יעו"ש:

דף ו תוס' ד"ה ממאי דבריש ירחא וכו' ותירץ התוס' אע"ג דהקב"ה אמר לשמה בר"ח דילמא משה לא אמר לישראל אלא בג' או בד' ור"י מפרש אע"ג דהחודש הזה בריש ירחא מיהו דילמא הא דאמר דברו אל בני ישראל לא הוה בריש ירחא יעו"ש שני התירוצים של התוס' המה דעות דר' ישמעאל ור"ע דמכילתא דאיתא שם ר' ישמעאל אומר החודש הזה לכם משה הראה את החודש לישראל וא"ל כזה הוו רואים וקובעין החודש לדורות רע"א זה אחד משלשה דברים שנתקשה משה והראהו הב"ה את כולם באצבע ובארנו בברורי המדות דלשיטתייהו אזלי דר"י ס"ל במכילתא דלשון לאמר הוא מיד א"כ כשאמר ד' וגו' דברו אל ב"י לאמר וגו' אילו הוה הדיבור למשה בריש ירחא הי' מוכרח לאמר לישראל מיד בריש ירחא לכן מוכרחים לומר תירוץ הר"י ז"ל דמאמר דברו לא הוה בריש ירחא ור"ע לשיטתו דאין לאמר מיד א"כ יתכן דהמאמר הי' בריש ירחא ומשה אמר בג' או בד' כתירוץ ר"ת ז"ל (ועי' בראב"ם דמהפך הגירסא במכילתא) ולכן ס"ל לר"י שהראה משה לישראל כזה ראו וקדשו לפי שהי' בר"ח שנ' לאמר החודש וגו' ור"ע ס"ל שהראה לו הב"ה באצבע לפי שלא הי' בר"ח:

דף ח' סלע זו לצדקה ע"מ שיחיה בני או שאהי' בן עוה"ב וכו' העירו המפ' אמאי קאמר בשביל שיחי' בני ולא אמר בשביל שאחיה בעצמו יעו"ש ויתכן עפ"י שבארנו מה שנ' עצת ה' לעולם תעמוד מחשבות לבו לדור ודור דאף שאנחנו רואים דגם שכר המצוה שמפורש בתורה לעושיה לפעמים נמנע השכר ממנו ואין לו והענין בזה דהקדוש ברוך הוא עושה כן לטובתו או בשביל שיהי' לו השכר שמור לעולם הבא או בשביל שהיה השכר שמור לטובת דורו זהו עצת ה' לטובתך או בשביל אשר לעולם תעמוד בעולם הבא או מחשבות לבו להיותו שמור לדור ודור לבניו זהו דאמר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני היינו מחשבות לבו לדור ודור או בשביל שאהיה בן עוה"ב היינו לעולם תעמוד ומה דאמר הלשון שאהיה בן עוה"ב ולא קאמר שיהי' לי עוה"ב יתכן עפ"י שאמרו כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב א"כ הוא בטוח שיהי' לו עוה"ב רק רצונו שיהי' בן עוה"ב היינו שיהי' לו חלק גדול בעוה"ב שיהי' נודע עי"ז שהוא בן עוה"ב הידוע כמו שמכנים מי שיש לו עושר מופלג שהוא הגביר אשר בעיר:

דף כ"ב כיון שהגיע לאת ד' אלהיך תירא וכו' העירו המפ' מ"ט לא פירש מן ואהבת את ה' אל' ומחלקים בין יראה לאהבה יעו"ש וכונת דבריהם דענין האהבה כשאוהב שני דברים אין אהבת האחד גורע ופוחת אהבה השני לדמיון שאוהב כסף ואוהב אבנים טובות

כל אהבה במקומה עומדת אבל מדת היראה האמיתית הוא כאשר מצייר שלא נעשה בלעדי רצון הבוי"ת שום פעולה בעולם לכן ירא ממנו וכאשר מתירא גם מדבר זולתו הרי שנדמה לו דאותו דבר יש לו כח בלעדי רצון קונו ולכן מתירא ממנו א"כ יראת השני גורע יראה הראשונה והוא כמאמר החסיד הלן ביער בין חייתו טרף ואמר מתירא אני לירוא חוץ מיראת הבוי"ת לכן כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש והשיב לו שהוא לרבות ת"ח דבאמת יש לו לירוא מת"ח לפי שהקב"ה מבטל רצונו כביכול מפני רצונם:

דף כ"ח היינו דאמרי אינשי כפא דחטא נגרא וכו' סדנא בסדני יתיב וכו' גיראה בגיריה מקטיל תכונת הויכוח הוא בשלשה פנים האחד שמביא ראיות לאמץ דעתו השני שדוחה דעת השני לבל יוכל לנצחו השלישי שסותר דעת חבירו לגמרי וכשאין דבריו מכוונים יפה מתהפך הניצוח עליו כשהוא רוצה לאמץ דבריו שיתקבלו ה"ז כמו אדם החוטט בכף להכניס בו מאכלו כן הוא מביא ראיות להכניס בהם דעתו ולסוף נשרף הוא עצמו בכף זה שהראיות סותרים דבריו זהו כפא דחטא נגרי וכו' וכשהוא דוחה דעת חבירו שלא יוכל לגשת לנצחו והוא שלא כהלכה ה"ז כמו סדנא שעושה סד לשום על רגל זולתו שלא יוכל לזוז ממקומו והסד ניתן על רגל שלו שלא יכול לזוז להעמיד דעתו וכשהוא סותר ומבטל לגמרי דעת זולתו והוא שלא כהלכה ה"ז גיראה היורה חיציו להרוג לזולתו והחץ הורג אותו שמתבטלו דבריו:

ד' ל"ו כעין תורא שרי פרש"י ז"ל מעט והב"י בסי' צ"ז מביא בשם הרמב"ם והרשב"א ז"ל דאם שינה בצורת הפת שרי יעו"ש לפי דהם מפרשים כעין תורא מלשון ראש תור במס' כלאים היינו צורה משונה משארי תלמים:

דף מ"ז תוס' ד"ה לכם ולא לגבוה פי' אף לגבוה וכו' כדמוכח בביצה דמאן דסבר נדרים ונדבות אין קרבין ביו"ט דריש נמי לכם ולא למצרי וכו' ולפמ"ש בברורי המדות דריה"ג דריש מן לכם ולא לגבוה ומן אך דריש ולא למצרי יתכן דגם בביצה ממעט מצרי מן אך ואין מוכרע לומר כאן אף לגבוה:

דף מ"ט בר מיחם תנורי בר מרקיד כי כובי בר מלחיך פינכי בר מך רבע המרבה סעודתו בכ"מ ואוהב לאכול ולשתות הוא מתקרב תמיד אצל התנור שבו צולין ומבשלין המאכלים ומצפה מתי יהי' נגמר בשולם ומתקרב אצל החביות שבו המשקים וכמו כן אחר הסעודה הוא מחפש אולי נשאר מה מן המאכלים וכאשר אין עוד משקה בכלי הוא ממיך עצמו לשולי הכלי אולי ימצא עוד מעט משקה זה בר מיחם תנורי שעומד אצל התנור בעת שמחממין אותו ומרקד בי כובי קופץ על החביות של משקה לשקוד מתי יפתח כובי הוא כלי אפומא דכובא בתלמוד ואחר הסעודה הוא מלחיך פינכי לבקש

על השירים ומך רבע ממיך עצמו להשתטח על שולי הכלי אולי ימצא עוד טופח ע"מ להטפיח ויתכן עוד דתכונת השכור שנדמה לו אשר התקרה נופל לארץ זהו מך רבע צועק תמיד דרבע היינו לוחות עץ של התקרא מך ממיך ונופל רבע היינו לוחות עץ המונחות למעלה כמו ורביעין של ארז על גביהן ודרך הלצה דתכונת יושבי בהמ"ד לישב אצל התנור להתחמם וכשאין לו מה לאכול בהיותו עני קופץ מכלי אל כלי למצוא מה בתוכו ומלחיך מה שבשוליו וישן על הארץ לכן כשאין מתנהג כת"ח ומרבה סעודתו בכ"מ ומחלל השם אומרים עליו שלא השיג תכלית הלימוד בבהמ"ד רק מה שהיה בר מיחם תנורי להתחמם אצל התנור ומה שהיה מרקד בי כובי לקפוץ אל הכלים וללחוך פינכי ולשכב בנמוך על הארץ:

ענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל וכו' ענבי גפן בענבי סנה דבר מכוער ואינו מתקבל עי' בח"א מה שכתב על מליצת ומתקבל ויתכן עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' ויחי ד' רל"ט מה גפן לא מקבלה עליה נטיעה אחרא וכו' יעו"ש זהו ענבי גפן בענבי גפן נאה ומתקבל דנטיעה דכותיה מקבל אבל ענבי גפן בענבי סנה מכוער ואינו מתקבל דאין מקבלה עליה נטיעה אחרא וזהו שנ' אשתך כגפן פוריה ואיתא בילקוט כשהיא צנועה היינו שאינה מקבלת נטיעה אחרא:

ע"ב ע"ח אסור לאכול בשר וכו' כל העוסק בתורה מותר לאכול בשר בהמה ועוף וכל שאינו עוסק אסור העיר בח"א אמאי נקט בשר בהמה ועוף ולא נקט נמי דגים ועי' במפ' מה שכתבו בזה ויתכן עפ"י דאיתא בסמוך מותר לנוחרו וכו' א"ל תלמידיו רבי אמור לשוחטו אמר להם זה טעון ברכה וזה אין טעון ברכה וכו' מותר לקורעו כדג וכו' הרי דמעולה בהמה ועוף מן ע"ה במה שטעון ברכה בשחיטתו ובנחירו אין טעון ברכה לכן אסור לו לאכול מבהמה ועוף שנשחטו בברכה שהם מעולים הימנו משא"כ דגים שאין טעונים ברכה באסיפתן אין להם יתרון המעלה על ע"ה ולכן מותר לו לאכול דגים ולכן הותרו לבני נח לאכול בהמה ועוף אף שהיו בהם ע"ה לפי דבהם לא נהגא שחיטה ואין מברכים על שחיטתם א"כ אין לבהמה ועוף מעלה על ע"ה:

מותר לנוחרו וכו' עי' בח"א דמפ' שמותר לביישו ליטול דמו יעו"ש ולפי באורו יתכן לפרש לנוחרו היינו לצעוק עליו ולביישו מלשון התלמוד בקידושין נחרו ביה שקא ומית הרי שע"י געירת נחירה יכול לבוא פחד המות:

ואנשכנו כחמור וכו' שובר עצם עי' במס' ויתכן עפ"י דאיתא בזוה"ק פרשה ויחי דישכר דאשתדלותיה באורייתא כפית ליה לחמור יעו"ש הרי שהתורה והחמור מנגדים זה לזה לכן אמר בהיותי ע"ה המנגד לת"ח אמרתי אנשכנו כחמור המנגד לת"ח ותורתו:

ד' נ' **עולם** הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה לפי השקפ' נראה שמחליט דכל העליוני' למטה ותחתונים למעלה שהרי שאל אותו ואנן היכי ובאמת הוא מן הנמנע שיהי' דוקא עולם הפוך מקצה לקצה אטו לא נמצאים בעולם חשובים עליונים אף שאינם ת"ח הולכים בדרך הישר בצדקה ומע"ט שהמה עליונים גם למעלה ויתכן הכונה עפ"י דאיתא במס' עירובין אם משים אדם עצמו כמדבר שהכל דשין בו תורתו מתקיימת וניתנה לו במתנה וכיון שניתנה לו נחלו אל וכיון שנחלו אל עולה לגדולה שנ' ומנחליאל במות ואם הגיס לבו הב"ה משפילו שנ' ומבמות הגיא ואם חוזר בו הב"ה מגביהו שנ' כל גיא ינשא יעו"ש זהו שאמר לו עליונים מי שהי' גס לבו להחזיק עצמו שהוא עליון על הכל המה שמה למטה דהב"ה משפילו ותחתונים מי שמחזיק א"ע שהוא מן התחתונים השפלים מן הכל כמדבר שהכל דשין בו הוא למעלה שעולה לגדולה שנ' ומנחליאל במות וענין זה הוא בהחלט על כל עליונים ותחתונים מסוג זה:

אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו בדו"ש בארנו דתכונת הצדיקים שמכנים המיתה בשם ביאה והחיים בשם הליכה היפך מזה הרשעים מכנין המיתה בשם הליכה והחיים בשם ביאה זהו אשרי מי שבא לכאן שהמות מכונה אצלו ביאה שבא לכאן דזהו לאות שהוא ת"ח ותלמודו בידו שקיים בידו במעשה כל מה שלמד דבהיותו צדיק בא לכאן בתכונת ביאה:

יהיה על מצילות הסוס קודש לד' וכו' עתיד הב"ה להוסיף על ירושלים עד שעה שהסוס רץ ומיצל וכו' כל מצילות שתולין לו לסוס בין עיניו יהיו קודש לה' וכו' כל בזה שבוזזין ישראל עד שעה שהסוס רץ ומיצל וכו' צריכין לבאר לפי הדרשות מלת על שנ' בזה לכל דרשה בכונה מיוחדת להך דרשא שעתיד להוסיף עד שעה שהסוס מיצל כונת על בהוראת ביאה כמו על קדמי על מצילות הסוס ביאת הסוס לצל המיצל ולהך דרשא מצילות שתולין לסוס יהיה המאמר מסורס מצילות על סוס או על לשון עילוי ומעלה יהיה על מצילות הסוס מה שתולין לו לנוי לסוס יתעלה במעלה שיהיה קודש לד' והוא גם בלשון מקרא הוקם על ולהך דרשא בזה שבוזזין יהיה על לשון פרי השכר לעללא לא שכיח היינו מה שירויחו בביזה או שהוא לשון סערה כמו הרוח שעלעלה וכו' הבזה שיקחו בסערה וכטף הענין דחשיב הנך שלשה שיהיו קודש יתכן לפי דהצלחת הזמן הוא בשלשה חכמה גבורה עושר ואז יהיו כל אלה לתועלת קדושת ד'. עתיד להוסיף על ירושלים הוא החכמה רבתי בדעות אוירה מחכים מצילות שתולין לסוס שירוץ בעוז גבורתו למלחמה ע"ד שנא' בגבורת הסוס יהיה כח הגבורה קודש שבוזזין וכו' היינו עושר יהיה קודש לד' ומה שיהיה כל אלה עד חצות היום יתכן ע"ד שמצינו בקדושת

יו"ט שאמרו חז"ל חציו לד' וחציו לכם ככה יהיה הבזה והגבורה והחכמה חציו לד' קודש וחציו יהיה לתועלת האדם:

בעה"ז על שמועות טובות אומר הטוב והמטיב ועל שמועות רעות אומר דיין אמת ולע"ל כלו הטוב והמטיב כפילת המאמר הטוב והמטיב הכונה דבאמת גם בעה"ז השמועות הרעות שמביא כביכול עושה בזה טוב מצד הדין שכן ראוים לבוא כפי תכונת המעשים אבל בזה אין אנחנו מרגישים טובם בבואם ח"ו לכן מברכים עליהם דיין אמת ועושה טוב דאין טוב יותר מאמת. אבל אין מטיב בזה להמקבלים שהמה יסורים אבל בשמועות טובות הוא טוב בעצמו ומטיב לאחריני שמרגישין המקבלים טובם ולע"ל כולו הטוב והמטיב שיהיה רק טוב משמועות טובות:

נ' ע"ב רבא רמי כתיב כי גדול מעל שמים וכו' כי גדול עד שמים וכו' כאן בעושין לשמה כאן בעושין שלא לשמה תכונת הבוי"ת הוא בלתי גבולי ותכונת עניני העולם המה גבולים לכן העושה לשמה מיחס מעשיו לשם ד' הבלתי גבולי לכן גם שכרו שעושין עמו חסד הוא ג"כ בלתי גבולי ועולה מטל שמים עד אין קץ וכשעושה שלא לשמה רק לשם איזו ענין גבולי מעניני עוה"ז גם שכרו גבולי שהוא עד לשמים ולא יותר. ומליצת שמים הכונה דיש שלשה הנהגות הטבע והמערכה והניסיי אשר בהן מנהיג הב"ה עולמו ומכונה הנהגה הטבעית בשם ארץ והמערכה מכונה שמים והנהגה הניסית מכונה מעל השמים וכאשר עושה שלא לשמה נותן לו הב"ה שכרו עפ"י הטבע של ארץ ועפ"י המערכה שהיא שמים וכאשר הטבע והמערכה מנגדים לתכונתו לא ישדד הבוי"ת בשבילו הטבע והמערכה אבל העושה לשמה נותן לו הב"ה שכרו בהנהגה הניסית שהוא מעל השמים ואף אם הטבע והמערכה מנגדים לשכר טובתו משדד הטבע והמערכה ומטיב לו בהנהגה הניסית אשר מעל לשמים:

לעולם יעסוק וכו' שלא לשמה וכו' בא לשמה. העירו התו' מהא דאיתא בברכות ובתענית דשלא לשמו נוח לו שלא נברא נעשית לו סם מות יעו"ש והעירו עוד המפ' במאמר בא לשמה שראוי לומר יבוא לשמה. ויתכן דהעוסק שלא לשמה רק לשם שכר של עוה"ז או עוה"ב בהכרח שמכיר אשר הנהגת עוה"ז ועוה"ב מונהג הכל מאת הבוי"ת והוא אל אמונה המשלם שכר טוב ללומדי תורתו א"כ אף דגוף הלימוד או המצוה נעשה שלא לשמה עכ"ז לוטה בו ענין אמונה שלימה בהנהגת ד' ושילום השכר נמצא שכבר בא בענין זה דבר שהוא לשמה זהו שמתוך שלא לשמה בתוך הדבר שעשה שלא לשמה. בא בתוכו גופו ענין של לשמה אבל בלומד לקנתור וכדומה אמרו נוח לו וכו' כמ"ש התוס':

דף נ"ג סימן להרים מילין סימן לעמקים דקלים סימן לנחלים קנים וכו' סימנא מילתא לאלה הדברים ומילין לצד עלאה ימלל לזכור אשר מילין למעלה בהרים כפת תמרים לזכר אשר התמרים כפופים בנמוך בעמק ויקן את חלקת השדה לזכר אשר הקנים המה בנחל במקום חלק ושוה:

ע"ב כל המטיל מלאי לכיס ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנ' כי בצל החכמה בצל הכסף בפ' בהעלתך בארנו דשלימות המעלה של אדם הוא מה שעולה בהשגתו לשמי מעל זהו שזוכה מטיל מלאי לת"ח לשלימות המעלה לישב בישיבה של מעלה בשמי מעל עד שכל יושבי הארץ מכונים שהם יושבים בצילו שמיצל עליהם ממכון שבתו למעלה זהו שנ' כי בצל החכמה כמו שת"ח העוסק בחכמה הוא בישיבה של מעלה והכל יושבים בצילו כן יושבים הכל בצל הכסף של המטיל מלאי לת"ח שגם הוא יושב בישיבה של מעלה:

א"ל ר"א לעולא ודאי דאמריתו משמיה דר"י וכו' הדר עולא חזא ביה ברבה כב"ח בישות וכו' מים עמוקים עצה בלב איש זה עולא וכו' דר' אבא לא הזכיר לו ששמע מרבב"ח בשמו רק הבין מזה שאמר ר"א לשון דאמריתו שכונתו על רבב"ח ועולא ביחד שרבב"ח אמר כן משמיה דעולא לכן חזא ביה כישות ברבב"ח:

דף י"ד ואור דידן עלה במחשבה לברוא בע"ש ולא נברא עד מוצ"ש וכו' מה שלא נברא בע"ש כפי שעלה במחשבה יתכן דהבריאה של שי"ב היה בענינים שיכירו טובם בעת הבראם שכן נ' וירא אלהים כי טוב והנה שרגא בטיהרא מאי מהני ואם הי' בוראו בע"ש ביום לא הי' ניכר טובו לומר בו כי טוב ובה"ש לא הי' יכול לבוראו שהוא שבת ובמוצ"ש לא יכול לברוא לפי שכל הבריאה נשלמה רק בשו"ב ולא אח"ז לכן עלה במחשבה בע"ש ונחשב בכלל הבריאה ונברא במוצ"ש להכיר טובו וכמו כן בריאת הפרד שהוא מסוס וחמור שהם כלאים ואיתא בזוה"ק דכלאים הוא מסיטרא דרע לכן לא בראו הב"ה בע"ש שלא לכוללו בכי טוב רק עלה במחשבתו לבוראו לאיזה סבה הנאותה לו והבריאה היתה ע"י אדם הגורם במעשיו לברוא ענין כזה כמבואר בספרי אמת:

וי"א אף בגדיו של אדה"ר פרש"י ז"ל ואני שמעתי בגדיו של אדה"ר היינו כתנות עור שהיו לו ולפי מה דאיתא במס' סוטה וב"מ. שהיו מן צמר גמלים וצמר ארנבים ובפר"א איתא שהיו מן העור שהפשיט הנחש. לא יתכן לפרש דבגדיו היינו כתנות עור דלא שייך בזה בריאה לומר שהוא מדברים שנבראו ביה"ש ויתכן דבזה עצמו חלוקות דעת הת"ק ודעת י"א דת"ק ס"ל שהיו של צמר או מעורו של נחש ולא שייך בזה בריאה לכן לא חשיב להו וי"א ס"ל כמאמר המ"ר שהיו חלקין כצפורן ונאים כמרגליות וזהו נברא

ביה"ש ולפי מה דכתיב ויעש ד' וגו' כתנות עור וגו' ויגרש וגו' הרי דכתנות עור קדמה לגירושין מג"ע ואיתא במס' סנהדרין ד' ל"ח. אחד עשר נידון שתים עשר נטרד והלך לא יתכן לומר שנברא ביה"ש שהרי אז נטרד וכתנות עור היו קודם לזה בשעה שנידון ויתכן דאותה שעה שנידן הי' ביה"ש ולכן בא אז שבת ונעשה לו סניגור:

ע"ב ז' דברים מכוסים מב"א יום המיתה וכו' והוא לתועלת האדם אם כדי לשוב בתשובה כמאמר חז"ל שוב יום אחד לפני מיתתך או כדי שלא ידאג האדם כאשר ידע יום מותו שנתקצרו חייו וכשאינו יודע חושב שירבה ימים כחול:

ויום הנחמה של זמן הגאולה גם הוא לתועלת דאם הי' נודע אריכות הגלות כפי שהוא היו מתיאשין מן הגאולה וכשהוא מכוסה יכול האדם לצפות בכל יום שיבוא ע"ד שנ' מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו מה שנפלא ומכוסה מעינינו זמן הגאולה הוא לתועלת שנצפה בכל יום אשר זה היום הוא יום הנחמה אשר נגילה ונשמחה:

ועומק הדין כדו"ש בארנו דהערכת החטא כשמעריכים אותו לפי תכונת האדם החומרי שיצר סוכן בו יקטן עונשו ואם מעריכים אותו לפי תכונת הבוי"ת שנעשה נגד רצונו אין קץ להעונש זהו שנעלם עומק הדין באיזה תכונה יהי' הדין לכן יפחד האדם מחטוא מצד עומק הדין:

ואין אדם יודע במה משתכר בח"א מבאר כדי שלא יפקיעו השערים ויתכן עוד כדי שלא יחסר בכל המקומות שום דבר מצורכי העולם דאם היו יודעין במה משתכרין לא היו הסוחרים עושין מסחרם רק באותו דבר ולא היו מביאים שום דבר זולתו למכור והי' חסר מהעולם די צורכו ויתכן עוד אינו יודע במה משתכר שאינו יודע באיזה מצוה בא לו השכר להשתכר והוא כמאמר חז"ל הוי רץ למצוה קלה כחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות:

ואינו יודע מה בלבו של חבירו כדי שלא ירבה מחלוקת בעולם וגם הי' חסרון במו"מ כשהקונה ידע כמה בלב המוכר למוכרו והמוכר ידע כמה בלב הקונה ליתן ומלכות ב"ד מתי תחזור למקומה דזה יהי' אחר יום הנחמה דכן הוא בסדר התפלה בונה ירושלים ואח"ז את צמח דוד וכו':

ד' נ"ו סתם מי גיחון ולא הודו לו' יש להעיר הלא מקרא מלא דבר הכתוב ויועץ עם שריו וגבוריו לסתום את מימי המעינות הרי שהודו לו בעצתם לסתום וגם אף אם החכמים לא הודו גם לעצת שריו עכ"ז מ"ט תלו חכמי התלמוד החסרון בו ולא בשרו אך עפ"י מ"ש המהרש"א ז"ל דהיו שתי סתימות האחת סתימת המעינות השנית סתימת מי גיחון

יעו"ש ניחא דסתימת המעינות עפ"י עצת שריו הודו לו וסתימת מי גיחון עשה מעצמו וע"ז לא הודו לו:

גירר עצמות אביו במטה של חבלים וכו' מה שגיררו על מטה של חבלים לרמז על מה שנ' מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה דבתחלה נ' בו ולא עשה הישר וגו' כדוד אביו הרי שלא חטא עדיין ואח"ז הוסיף וילך בדרך מלכי ישראל וגו' כתועבות הגוים וגו' והא דאמר עצמות אביו ולא אמר גוף אביו יתכן משום דעל עבירות חמורות אמרו דעונותיו חקוקים על עצמותיו לכן הזכיר בזה שגירר עצמות אביו לכפר על עונותיו החקוקים על עצמותיו ומליצת גורר הוא לשון השחתה וכליון כמו גררתיה לארמאה באפיה שגרר וכלה עון העצמות בחבלים של מטה:

בקש יעקב לגלות הקץ וכו' בשכמל"ו נימריה בחשאי שלימות ישראל בהיות הבוי"ת ביחד תכונת אלהים ומלך אך אין כבודו ית' לכנות מלכותו על פחותי המעלה שיש בהם פחיתות וגריעות לכן כ"ז שלא נתקן העולם בשלימות הנרצה אין מנהיג מלכותו בגלוי בעולם בעצמו רק ע"י בו"ד כי הוא ממליך כל מלך ולו המלוכה רק לעתיד כאשר יעבור רוח הטומאה ומלאה הארץ דעה את ד' אז תתגלה מלכותו ית' והי' ד' למלך וגו' שיהי' ביחד אלהים ומלך והנה יעקב אבינו רצה לגלות לבניו שלימות האחרון שיהי' סוף הגאולה להיותו ית' אלהים ומלך ורצה להיות ההנהגה כזאת גם בימיו בהיות לו מטה שלמה. ונסתלקה ממנו שכינה לאיזה מניעה ברצון הבוי"ת וכאשר ראה שאין רצונו ית' להנהיג בתכונה זאת אמר שמא יש בי פסול במטתי ואין ראוים לכנות מלכותו עליהם וכיון שא"ל אין בלבנו אלא אחד ואין בנו שום פחיתות אמר ברוך שם כבוד מלכותו לע"ו מצד תכונת השבטים ראוי להתגלות כבוד מלכותו אך המניעה בזה דתכונת מלכותו צריכה להיות לעולם ועד ומצד דורות שאחריהם אין כבודו לכנות מלכותו עליהם והנה מרע"ה התבונן בתכונת דורו דאין בהם שלימות הראוי לפי כבוד מלכותו דלכן אמר ד' ימלוך לע"ו ולא אמר ה' מלך לט"ו כמאמר חז"ל לכן לא אמר אחר הזכרת אלהותו במאמר שמע ישראל וגו' מאמר של ברוך שם כבוד מלכותו ואנן היכי נעביד נימריה כמו שאמר יעקב אעפ"י שנסתלקה השכינה לא אמרו משה. לא נימריה הרי אמרו יעקב הילכך לצאת ידי שניהם נימריה בחשאי דכמו דתכונת מלכותו כביכול כעת בחשאי דבאמת לו כח המלוכה אך הוא מסתירה תחת מלכות בו"ד ואין מגלה בפרהסיא כן נזכיר גם אנחנו ברוך שם כבוד מלכותו בחשאי:

משל לבת מנך שהריחה ציקי קדירה תאמר יש לה גנאי לא תאמר יש לה צער התחילו והביאו לה בחשאי רש"י ז"ל מפרש ביומא ציקי קדירה תבלין לתבשיל ערב ומבושם

כונתו דהתבשיל יש בו עריבות ובושם. רק שהעריבות והבושם טמון בתוכו וכאשר משימין בו התבלין מתגלה וניכר עריבותו זהו דתכונת המלכות הוא בכח הבוי"ת תמיד גם קודם בריאת העולם ואחרי ככלות העולם דכן אנו אומרים אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא וכו' ואחרי ככלות הכל לבדו ימלוך נורא דק שהוא נעלם ונסתר שאינו מתגלה רק בהכשר הדור לכן מכונה מלכותו בשם תבשיל ותכונת מעשינו המעוררים התגלות מלכותו הוא החבלין והוא הציקי קדירה והנה בת מלך שיש לה תבשיל ערב והריחה ציקי קדירה הוא תבלין שיכולין להשביח תבשילה. אם תאמר שתבשילה צריך תיקון ע"י הזולת יש לה גנאי ואם לא תאמר יש לה צער שרצונה להשביח תבשילה לכן מביאין לה בחשאי ודרך רמז עפ"י דאיתא בשפת אמת למעב"י יין רומז לבינה דשם סוד יין המשומר ותבשיל במלכות שבה סוד תבשיל עם המציאות התחתון שהם ציקי קדירה סוד בשכמל"ו כונת דבריו דספירת מלכות היא ספירה התחתונה כמו ציקי קדירה התחתון שבשולי קדירה זהו לבת מלך שהוא בעילוי העליון שהריחה ציקי קדירה שבשולי קדירה התחתון שמביאין לה בחשאי זהו ברוך שם כבוד מלכותו שהוא מציאות התחתון אומרים בחשאי:

דף ס"ב מיום שנגנז ספר יוחסין תשש כוחן של חכמים וככה מאור עיניהם עי' בח"א דכתב דגנזו הספר והיו מוסרין אותם לתלמידיהם בע"פ יעו"ש זהו תשש כוחן של חכמים לידע היוחסין יען כהה מאור עיניהם דאין להם הספר לעיין בו בעיניהם:

בין אצל לאצל טעינו ד' מאה גמלי דדרשה עי' במפ' שמבארים שהוא לשון גוזמא. ויתכן דמלת גמלי הוא לשון גדלות כמו אפונים הגמלנים שמשנא גמלנא היינו גדולים ומלת טעינו הוא לשון צורך כמו טעונים רחיצת ידים ופירושו דלהבין הפסוקים שבין אצל לאצל צריכים לזה ד' מאות דרשות הגדולות שבדרשות:

דף ס"ו כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת וכו' ענין השפעת החכמה והנבואה מהבוי"ק בעולם השפל הוא רק מצד ענותו ית' דמצד רוממותו כביכול אין כבודו להשגיח בכל העולמות גם בעולם העליון רק במקום גדולתו שם ענותנותו להשפיע כל אלה והמתיהר מחמת גאוה מבטל הנהגת הענוה ולא יוכל לבוא אליו השפעת החכמה והנבואה ודרך רמז עפ"י דאיתא בס' אמת דשם ריב מתיחס לשכחה והכועס בא לידי ריב לכן משתכחת חכמתו ונבואתו:

ד' ס"ח הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מ"ט יום שני' בו תורה עפ"י דאיתא במ"ר כשעלה משה למרו' בקשו מה"ש לפגוע בו צר הב"ה קלסתר פניו של משה דומה

לאברהם אמר לא זהו שאכלתם אצלו הרי שניתנה תורה עפ"י האכילה של מה"ש אצל אאע"ה:

אי לאו ההוא יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא. על פי שבארנו במיצוי המדות דאי לאו שהוסיף משה יום אחד מדעתו להשלים בזה תורה ועבודה וג"ח הי' באפשרי לתת התורה לזולת מישראל יעו"ש זהו אי לאו ההוא יומא שהוסיף משה כמה יוסף איכא בשוקא למסור להם התורה ולכן הוה עביד עגלא תלתא לרמז על שלש אלה ולפי דקאי המאמר על יום שהוסיף משה מתיחס המאמר לרב יוסף:

לך קראי לך תנאי וכו' מעיקרא כי עביד אינש אדעתיה דנפשיה קעביד העירו המפ' אטו רב ששת למד עמלק"פ יעו"ש ויתכן עפ"י שבארנו בדברי חכמים דשלימות העבודה להיות ערום ביראה היינו לבוא בערמה עם היצה"ר להתחיל לעשות המצוה לטובת עצמו בכדי שיסכים ע"ז היצה"ר וכאשר אין מפריע בעשייתו אז ונשובה אל ד' לעשות לשם שמים זהו מעיקרא בתחלת העשיה כי עביד אינש אדעתיה דנפשיה קעביד לתועלתו ואח"ז יבוא לש"ש:

וזהו דאמר למעלה ד"נ ילמוד שלא לשמה דמתוך שלא לשמה בא לשמה דזהו שלימות העבודה מעיקרא בתחלה ילמוד אדעתא דנפשיה שלא לשמה רק יכוין דעושה כן בערמה כדי שמתוך שלא לשמה יוכל לבוא לשמה אבל הלומד שלא לשמה ואין מכוין שיבוא מזה לשמה יתכן דע"ז אמרו נוח לו שלא נברא:

דף ע"ב מעשה בר"ט שלא בא אמש לביהמ"ד לשחרית מצאו ר"ג א"ל מפ"מ לא באת אמש וכו' לפי משפט הלשון ראוי לומר למחר מצאו וכו' גם מלת מצאו אין לו מובן פשטי והכונה דר"ט לא בא אמש היינו בלילה לבהמ"ד ולכן הקדים ר"ט לבוא לבהמ"ד בשחרית קודם זמן הרגיל לבוא בכל יום כדי שיוכל למלאות בשחרית ההלכות שלא למד באמש וכשבא ר"ג לבהמ"ד מצאו שמה שהקדים לבוא למלאות ההלכות של אמש לכן שאלו מפ"מ לא באת אמש:

דף פ"ו מ"ט קרית לך רב הונא א"ל בעל השם אנא עי' במפ' ויתכן לפי שמצינו בגמרא רב הונא זוטי ורב הונא רבה ויתכן שגם בימיו היו ג"כ אנשים שקראום הונא זוטא והונא רב לכן כדי שיהי' סימן בשמי שאינני ר"ה זוטי ולא ר"ה רבה קורים לי רב הונא ואינו שם הכבוד רק בעל השם שיכירו הבעל מי הוא ע"י השם:

ד' פ"ז אני חומה זו תורה ושדי כמגדלות אלו ת"ח. ורבא אמר אני חומה זו כנ"י ושדי כמגדלות אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות התורה מגינה ומצלה והיא תכונת חומה סאה מסביב ות"ח אמרו כל העוסק בתורה לשמה כאילו בנה פלטרין של מעלה הרי זה תכונת

מגדול שהוא גבוה למעלה וכולל עוד דתכונת החומה הוא שכל הלבנים מתאחדים יחד שאין שום פירוד ניכר ביניהם וכמו כן תכונת התורה שכל המצות מתאחדים יחדיו:
דלכן אומרים בכל מצוה ותרי"ג מצות התלוים בה זהו אני חומה כשישראל מתאחדים באחדות אמיתי כחומה זו תורה שמקיימין את התורה אז ושדי כמגדלות הגבוהות המגינות על הדור ורבא דריש אני חומה זו כנסת ישראל שמתכנסים כולם כאיש אחד דאז אין האויבים שולטין בהם והוא כתכונת החומה המגינה מאויב ובביהכ"נ אמרו שצריך להיות גבוה מכל הבתים והוא תכונת מגדול ובהמ"ד נאמר בו יגדיל תורה ויאדיר לכן מכנהו ג"כ בשם מגדול:
כנטיעים אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא עפ"י דאיתא במס' ברכות הרואה זית בחלום שם טוב יוצא עליו ובילקוט הלשון אין בהם פסולות. זהו כנטיעים של שתילי זיתים שאין בהם פסולות שלא טעמו טעם חטא ויש להם שם טוב:
בפרק אחד נתנבאו וגדול שבכולן הושע וכו' תחלה לד' נביאים שנתנבאו באותו פרק כפילת המאמר ושינוי הלשון יתכן שהם דעות חלוקות הראשון סובר שנתנבאו כולם בפרק אחד ממש היינו ביום אחד ובשעה אחת א"כ מה שנ' תחלת דבר ה' בהושע הכונה תחלה שהיה הגדול שבכולם הוא הראש והתחילה שבהם והשני סובר שהיו כולם שוים במעלה א"כ מה שנ' תחלת דבר ה' בהושע הכונה בזמן שכולם נתנבאו באותו פרק אבל לא בפרק ושעה אחת ממש רק תחלה ניבא הושע ואח"ז התנבאו המה:
בת גומר שהכל גומרים בה פרש"י ז"ל גומרין בה ביאתם ותאותם ולפי"ז חסר מן המאמר תאותם וביאתם גם מלת הכל אין לו מובן אטו כולי עלמא ממלאים בה תאותם ויתכן דמלת גומר הוא לשון יופי לבושי מכלול תרגומו לבושי גומר והוא לשון תשוקה כמו ושעריך לאבני אקדח תרגומו לאבני גומר זהו שהכל גומרין בה שמסתכלין ביפיה להשתוקק אליה:
ע"ב לאחר שנולדו לו ב' בנים וכו' היה לך ללמוד ממשה רבך ואין להקשות הלא משה פירש מאשתו כשהיה לו שני בנים אף שלא היה לו בת. א"כ למה המתין הקב"ה עד שהוליד ב' בנים ובת היה לו לומר תיכף כשהוליך ב' בנים ללמוד ממשה משום דלידת בני הושע היה בן ובת ובן כמפורש בקרא א"כ כשהיה לו ב' בנים כבר היה לו בת אך בגוף הדבר שא"ל ללמוד, ממשה, יש להעיר הלא מפורש בתורה שא"ל הקב"ה לאהרן ומרים דמשה יש לו יתרון המעלה מכל הנביאים לכן הוכרח לפרוש מאשתו ומה יש לו ללמוד ממשה ויתכן דמה שדברו מרים ואהרן במשה על שפירש מהאשה הוא דביבמות פליגי ב"ש וב"ה דב"ש ס"ל מצות פו"ר הוא ב' זכרים וב"ה ס"ל בן ובת ופריך על ב"ה

ממשה ומשני משה מדעתיה הוא דעביד שהיה קשה להם על משה שאין לו בת מ"ט פירש מהאשה. ולזה השיבם דמשה מכח קדושתו הנעלה מכל הנביאים לכן הבין מדעתו לפרוש בשני בנים בלא בת זהו שא"ל להושע אחרי שיש לך ב' בנים ובת ויצאת מפו"ר בין לדעת ב"ש ובין לדעת ב"ה היה לך ללמוד ממשה לפרוש אעפ"י שמשה גדול ממך ובד"ח נשמט התירוץ שנולדה הבת בין שני הבנים בשגגה:

אוי לה לרבנות שמקברת את בעליה כבר בארנו דכאשר אדם חשוב חוטא גדול עונשו מאילו חטא בזה אחד מדלת העם לכן מי שיש בו מדות הרבנות הוא החשיבות נחשב לו עונש חטאו גדול מאוד ואינו מאריך ימיו. ועי' בזוה"ק על מאמר אשר נשיא יחטא דהוא דגיל אשר נשיא יחטא:

אפילו בשעת כעסו זוכר את הרחמים שנ' כי לא אוסיף עוד ארחם וכו' כי נשא אשא להם. עי' במס' ויתכן הכונה דהעדר הטוב הוא בשני אופנים א' העדרה מלהיטיב אבל אינו עושה רעה השני שעושה רעה זהו שאפי' בשעת כעסו זוכר את הרחמים מזכיר רק כי לא אוסיף עוד ארחם שלא אטיב להם מצד הרחמים אבל לא אמר שיעניש ויריע להם וכן אמר כי נשא אשא להם בתמיה כפרש"י ז"ל הזכיר רק שלא ישא למחול להם אבל לא אמר שיענישם להרע להם:

לא הגלה הקב"ה את ישראל לבבל אלא מפני שהיא עמוקה שנ' מיד שאול אפדם וכו' מפני שקרוב לשונם ללשון תורה וכו' מפני ששיגרן לבית אמן משל לאדם שכעס על אשתו וכו' ישראל יש להם שלשה תכונות תואר עבדים ותואר בנים ותואר רעיה לבעלה ומבאר דגלותם לבבל הי' לתועלת לשלשתם יחד מיד שאול אפדם בהיותם תכונת עבדים ע"ד שנאמר והפודך מבית עבדים קרוב לשונם לתורה בהיותם תכונת בנים ע"ד שנא' ואל תטוש תורת אמך משל לאשה ששיגרה לבית אמה בהיותם בתכונת אשה:

לוחות נשתברו ואותיות פורחות.לפי שפסקה זוהמת ישראל בהר סיני ונעשו אז כתכונת מלאכי השרת אשר אין להם יצה"ר למאן בדבר ה' לכן כל הדברים שהיה אומר להם הי' נקבע בלכם כדבר החרות בלוח האבן לכן נאמר חרות על הלוחות וכאשר עשו העגל חזרו לכמות שהיו קודם לזה ולא נקבעו הדברים בלבם זהו אותיות פורחות שאין נקבעין בהם:

שיאכלו תמרים ויעסקו בתורה עפ"י דאיתא במדרש איכה מיני מתיקה מרגלת לשון לתורה וזהו עצמו דאחר בסמוך צנא מלא דובשי בבבל ולא עסקי באורייתא דאחרי שיש להם מיני מתיקה המרגלת לתורה ראוי להם לעסוק באורייתא:

ד' פ"ח לא כאברהם שכתוב בו הר שנ' בהר ה' יראה ולא כיצחק שכתוב בו שדה אלא כיעקב שקראו בית הבוי"ת נקרא בשם מקום לפי שהוא מקומו של עולם יסוד העולם

ונקרא מעון לפי שהתקין מעונה של עולם לדור בו דירת בית ונקרא זן ומפרנס שהוא המשפיע מזון לכל בריותיו ואלה שלשה הדברים הזכירו האבות אברהם קראו הר שהוא חוזק המקום שנ' ויקרא אברהם שם המקום ההוא וגו' בהר ה' יראה. יצחק קראו שדה על שם המזון לפי שהוא נתברך בתבואות השדה שנ' ויזרע יצחק בשנה ההיא וימצא מאה שערים ויברכהו ה' ויעקב קראו בית שכן מתוארים בניו בית יעקב בית ישראל:

פתיא אוכמא ע"י פרש"י וערוך. ויתכן עפ"י מאמר חז"ל חכמה מפוארה בכלי מכוער דבהיותו שחור שוכנת בו החכמה ביותר זהו דא"ל דרך שבח פתיא אוכמא כלי רחבה ושחורה שיש בה חכמה הרבה פתיא הוא לשון רוחב ברחוב אכין תרגומו כפתאה אתקין:

ע"ב נמצא תלוי במלכה והמלכה תלויה בר"ג מבאר דכתר תורה גדול מכתר מלכות שהרי המלך והמלכה תלוי בר"ג בכתר תורה:

ד' צ"ט ע"ב סמוך למנחה עי' בתו' ומפ' הטעם לקריאת מנחה ויתכן עפ"י דאיתא בספרי דקדוק דשורש נוח מנח נחה נחת משתוים לפעמים בהוראותיהם יתכן לפי דאז הוא זמן ירידת השמש להשתקע מלשון יחד על עפר נחת שהוא לשון ירידה לכן נקרא מנחה:

ד' ק"ד ואמאי קרו ליה בנן של קדושים דלא איסתכל בצורתא דזוזי עי' במפ' ולכאורה אם הוא צורה דאסור להסתכל בה א"כ לא שייך מה דקרו ליה בנן של קדושים בשביל זה אחרי שהוא אסור מצד הדין ואם הוא צורה שמותרים להסתכל בה מה היא הקדושה שהוא לא הסתכל בה ואי משום אל תפנו אל מדעתכם אינו דוקא בצורת מטבע רק בכל צורה ויתכן לפי דכל העבירות והפחיתות שבעולם הוא בשביל ממון דעיני כל ישברו אל המטבע לקנותה גם במרמה ובעול וכאשר חשש רמבר"ס פן יכשל גם הוא בחמדת המטבע עשה לו גדר לבל יסתכל מעודו בצורתא דזוזי וכשאין העין רואה אין הלב חומד ולא יטה מדרך הישר בשביל המטבע וזהו באמת קדושה יתירה להכי קרו ליה בנן של קדושים ולכן במותו אשתנו כל צלמניא והוו למחלציא במ"ק יעו"ש:

ד' ק"ח נשים חייבות בד' כוסות פירש"י ז"ל נגד ג' כוסות שנ' בפרעה וד' של ברהמ"ז הא דנקט רש"י ז"ל טעם זה ולא אמר נגד ד' לשונות של גאולה כמו שפרש"י ז"ל בחומש יתכן לפי דאלו ד' לשונות נאמר בהם והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגאלתי אתכם וגו' והצלתי אתכם מעבודתם ונשים לא היו בכלל העבודה לכן לא שייך בהם סבלות ועבדות שנאמרו בלשון הגאולה לכך פירש נגד כוסות של פרעה שבהן הי' נרמז הגאולה כדאיתא בתרגום יוב"ע ובזוה"ק:

דף ק"ט לילה המשומר ובא מן המזיקין מלת ובא כונתו עפ"י מאמר חז"ל בניסן נגאלו ובניסן עתידין לגאול דתכונת הזמן כשנעשה בו נס הוא מעותד בזמנו לעשיית הנס תמיד וכאשר אותה הלילה היתה ליל שמורים במצרים הוא משומר ובא בכל השנים מן המזיקין לכן לא יזיקו הד' כוסות:

ד' ק"י ע"ב כל דקפיד קפדי בהדיה וכו' דבהיותו קפיד חושב בשעת מעשה דיש כח בהשדים להזיקו ואעפ"כ שותה זוגות באמרו שאינו חושש מכח השדים לכן קפדו בהדיה להזיקו שיכיר כחם ומאן דלא קפיד אין עולה במחשבתו שום דבר לא קפדו בהדיה:

ד' קי"ב אם אי אתה מלמדני אני אומר ליוחי אבא ומוסרך למלכות המאמר אומר דרשוני וחיו היתכן אשר רשב"י ימסור אדם למלכות ויתכן עפ"י מאמר חז"ל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ויכול להיות דאז הי' יוחי אביו הממונה לגבות כרגא דמלכא כמו שמצינו בב"מ ד' פ"ג דר' אליעזר בר' שמעון הי' ממונה מאת המלך והי' יוחי פוטר הת"ח מכרגא דמנדה בלו והלך לא שליט למרמא עלייהו לכן א"ל אם אין אתה מלמדני והרי אתה פורק עול ואינך בתכונת ת"ק לפיטרך. לכן אני אומר ליוחי אבא שימסור אותך למלכות בין אנשים המחוייבים ליתן הכרגא:

ע"ב ואל תבריח א"ע מן המכס דילמא משכחי לך ושקלי כולא ממונך. אפי' במכס דלית ליה קצבא דלא הוה בי' דינא דמלכותא אפ"ה לא תבריח דילמא משכחי לך אבל במכס דהוה דינא דמלכותא ממילא מצד הדין אסור להבריח דדינא דמלכותא דינא:

ניזהא דתורא הן הן ניזהא דאריה זה זה ניזהא דגמלא דא דא ניזהא דארבא הילני הייא עי' פרש"י ז"ל ויתכן דרבא הכליל בהמאמר עניני האדם ותהלוכותיהן שהמה ארבעה סוגים נפרדים למיניהם הבוערים בעם כסל למו להאמין בכל עניני שטות ובכל ענינים הנמנעים והנפלאים ומאמינים כל אלה שהמה אמיתים ע"ד שנ' פתי יאמין לכל דבר עליהם אמר נזהא דתורא הלחש של אדם הנדמה לבהמה רגיל על לשונו לומר על כל דבר הן הן כן הדבר לאמיתו סוג השני היפך מהם חזקי לב מחשבתם נחושה להכחיש כל דבר ולומר מאפס ותהו המה עליהם אמר נזהא דאריה הלחש של חזקי לב כארי' רגיל על לשונם לומר תמיד על כל דבר זא זא שהוא הבל שאין בו ממש זא זא מבאר בערוך שערות החלושות שסביבות עץ האילן שאין בם ממש סוג השלישי בשמעם איזה דבר היוצא מפי המחדש רגיל לומר הלא זה הדעת אותי שידעתיו מכבר עליהם אמר נזהא דגמלא הלחש שרגילים לומר אנשים הרוצים רק לגמול עצמם רגיל על לשונם לומר על כל דבר חידוש ששומעים דא דא זהו הדבר שכבר ידעתיו ואמרתיו סוג הרביעי המה שלימי המעלה בשמעם הדברים המה מרקדים בנפה לברור מה שראוי להאמין ולזרות הלאה הבלתי

ראוי עליהם אמר נזהא דארבא הלחש שרגילים לומר שלימי המעלה הצדיקים כמאמר חז"ל הספנין רובן צדיקים רגיל על לשונם לומר הילני הייא צריכין לרקד בנפה מהרה לקבל הסולת ולזרוק הסובין הלני לשון הרקדה בתלמוד כמה מהולתא רקדן' הייא לשון מהרה כמו אשור הייא:

ד' קי"ג ואל הדור בעיר שראשיה ת"ח עי' במס' ויתכן עפ"י דאיתא במס' שבת ד' י"א תחת חבר ולא תחת ת"ח יעו"ש ובהיות ראשיה ת"ח הוא יושב תחת ת"ח שרשותם עליו: **הפוך** בנבלתא ולא תהפוך במילי עי' בח"א ולולי דבריו יתכן לומר דאין כונת נבלתא בהמה שמתה דמה התיחסות זה למילי רק הוא לשון נבל וכנור כלי שיר וכונת המאמר דיותר טוב שיעסוק בשירי נבל וכנור ולא יעסוק בריבוי דברים בטלים ולפי הנהוג בשמחת חתונה יש אנשים הסורטים על נבל וכנור ויש בדחן המרבה דברים בטלים וליצנות ונבלות זהו שאומר שמעולה המהפך בנבל וכנור מן הבדחן המהפך במילי בשיר עגבים וכאלה והזהירו רב ע"ז כפי דאיתא ברמב"ם ז"ל פ"ב מה' דעות אמרו על רב תלמיד רבינו הקדוש שלא שח שיחה בטילה כל ימיו ובמס' חגיגה מגיד לאדם מה שיחו אמר רב אפי' שיחה יתירה בין איש לאשתו יעו"ש לכן הזהיר ולא תהפוך במילי ויתכן ול תהפוך במילי אפי' במילי דשמיא דאיתא במס' ברכות דף ס"ב אמר ר"ה אמר רב משמיה דר"מ לעולם יהיו דבריו של אדם מועטים לפני הב"ה וזהו בברכות ד' ס"ב רב כהנא גני תותי פוריא דרב שמעיה דשח ושחק וכו' א"ל דמי פומא דאבא כדלא שריף תבשילא וכו' לפי שידע ר"כ דרב לא שח שיחה בטילה מימיו ואמר דשיחה יתירה שבין איש לאשתו מגיד לאדם ושמע דשח שיחה בטילה כפרש"י ז"ל לכן אמר מזה נראה דדמי פומא דאבא כמאן דלא שריף תבשילא לכן אין זה שיחה בטילה ויתירה רק כפי צורך תכונתו:

ד' קי"ד פחות ממיכלך ותוסיף על דירתך דירה נאה מרחבת דעתו של אדם ומחוקי הטבע שהאדם שבע כשיש לו איזו תענוג כמו ששבע ממאכל זהו תוסיף על דירתך ולא תחוש במה שיעלה לך פיזור המעות על הוספת הדירה דאותו סכום הפיזור תוכל להפחית ממיכלך שלא תצטרך לאכול הרבה. ותהי' שבע מהדירה וזהו הענין שנ' במשתה אחשורוש תפארת הבתים והכלים לפי שרצה לעשות כרצון איש ואיש יש ששבעים ממאכל ויש ששבעים בראיתם דירה נאה וכלים נאים :

ד' קט"ז מתחיל בגנות ומסיים בשבח וכו' רב אמר מתחלה עובדי וכו' ושמואל אמר עבדים היינו וכו' שלימות ההכרה כשהיא טובה מעצמה וכשהיא באה תמורת רעה עצומה שהי' מלפניה והנה ביצ"מ היו שתי טובות טובת הנפש במה שקרבנו המקום לעבודתו ולא נתעו בתועבות מצרים וטובת הגוף שנעשו בני חורין מעבודת פרך ולכן

להכיר גודל הטובה מוכרחים תחלה להזכיר הגנות מן הרעות שהי' לפניה ובזה פליגי רב ושמואל רב אמר להזכיר טובת הנפש אשר מתחלה עובדי גלולים היו אבותינו כתועבות החרטומים והאובות ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו להכיר אלהים אמת ושמואל אמר להזכיר טובת הגוף דבתחלה עבדים היינו לפרעה במצרים ועכשיו ויוציאנו ד' לחירות וכולל עוד עפ"י דאיתא במכילתא יתרו אמר כי גדול ה' מכל אלהים אמרו אלו אמרו אדם אחר היו אומרים מנין לו אלא יתרו עבד כל האלילים וכו' זהו שמתחיל בגנות מתחלה עובדי גלולים היו אבותינו וכו' שתרח ידע מכל תכונת הגלולים כמבואר במדרשי חז"ל א"כ לא נעלם מאברהם תכונת כל האלילים עכ"ז הכיר כי גדול ה' מכל אלהים ואקח את אביכם אברהם וגו':

א"ל רב נחמן לדרו עבדי' עבדא דמפיק ליה מרא לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא מאי בעי למימר ליה א"ל בעי לאודויי ולשבוחי א"ל פטרתן מלומר מה נשתנה פתח ואמר עבדים היינו וכו' עי' במפ' ויתכן דענין מה נשתנה שאנו אומרים הוא כדי שע"י השינוים שאנו מזכירים ישימו על לב פרטי הדברים שאוכלים מרור זכר לוימררו את חייהם ומטבילים בחרוסת זכר לטיט ותבן ועי"ז יתעוררו לתת שבח והודיה להב"ה שהצילו מכל אלה וכאשר שאלו עבדא דמפיק ליה מריה לחירות אף שאין דרך האדם לעבוד עם עבדו עבודת פרך ולמרר חייו רק הדרך לעבוד בו עבודת עבד לשמשו עכ"ז כאשר מפיק ליה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא. מאי בעי למימר ליה והשיב לו דבעי לאודויי ולשבוחי א"ל א"כ פטרתן מלומר מה נשתנה דאף אם לא נשית לב לפרטי הדברים שהי' עבודת פרך בטיט וימררו חייהם עכ"ז חייבין אנו להודות על שהוציאנו מעבדות לחירות ונתן לנו כסף וזהב וזה ידוע לכל בלי התעוררות של השינוים לכן פתח ואמר עבדים היינו וגו' ויוציאנו וגו':

ד' קי"ז מאי הללויה הללוהו בהלולים הרבה ע' בח"א והכונה דדרך המקרא כשרוצה להפליג איזה ענין בריבוי הכמות או האיכות מצרף לזה שם יה כמו שלהבתיה מאפליה זהו לפי שנ' שם יה מצורף להללו מורה שהוא בהפלגה בהלולים הרבה:

וגדול שבכולן הללויה שכולל שם ושבח בבת אחת. עפ"י דאיתא בזה"ק פ' וישלח מאי שמא ושבחא שמא דא י"ה שבחא מאן איהו דא כנ"י דאיהו מתקנא שבחא תדיר לקוב"ה זהו דמלת הללויה כולל שם ושבחא היינו מלת יה עם מלת הלל וכן במלת הלל גופיה שהוא בגימט' אדנ"י א"כ כולל ביחד השם של אדני עם השבח של הלל וגם בשם ע"ב יש שם לל"ה והוא נכלל במלת הלל:

הלל זה מי אמרו וכו' כשעמדו על הים וכו' יש להעיר מה דאמרו חז"ל בקשו מה"ש לומר שירה לפניו ואמר להם מעשה ידי טובעים בים וכו' א"כ מ"ט אמרו ישראל שירה של הלל ויתכן עפ"י דאיתא בספרי אמת דבקיעת הים הי' על ידי שם לל"ה משם ע"ב והוא נוטריקון להודיע דבני האדם גבורותיו יעו"ש והנה השירה שבקשו מה"ש לומר לפניו לא הי' נשמע בעולם רק לפניו בעצמו כביכול לכן השיב להם דאין השירה רצויה אחרי שמעשה ידי טבועים בים אך השירה וההלל שאמרו ישראל הי' נשמע בכל העולם שכן מפורש בכתוב שמעו עמים ירגזון וכן מלת הלל הוא ג"כ נוטריקון מן להודיע לבני האדם גבורותיו וזהו רצוי לפני הב"ה שיתפרסמו גבורותיו:

וזהו עצמו דאמר בסמוך ד"א פסלו של מיכה עומד בבכי וישראל אומרים עליו את ההלל העיר בח"א א"כ איך אמרו הלל על הים שהרי אמרו דפסל מיכה עבר עם ישראל בים יעו"ש אך לפי דברינו דלכן אמרו הלל בים לפי שנרמז בו להודיע לבני האדם גבורותיו דמצוה לפרסם הנס והנה במאמר פסל של מיכה הס"ת שלו הוא לל"ה ולכן לא יתכן שאמרו הלל בימי דוד ופסל של מיכה עומד בבכי א"כ מזכירים במלת הלל עון פסל של מיכה אבל כאשר עברו בים אף שהי' הפסל עמהם לא הי' נקרא אז פסל של מיכה דמיכה הי' בימי השופטים רק הי' נקרא בשם אחר שאין לו התיחסות עם נוטריקון של הלל לכן היו יכולים לומר הלל בים:

נצח ונגון לעתיד לבוא עי' בח"א ויתכן עפ"י שבארנו בדו"ש דשמחה מלאכותית מתעוררת ע"י משתה ושיר ושמחה אמיתית היא בהיפך שהשמחה מעוררת את השיר לאחריו והנה בזה"ז אין לנו שמחה אמיתית ומוכרחים אנחנו לעורר השמחה ע"י שיר מלפניו אך לעתיד יהי' בעולם שמחה אמיתית ותקדים השמחה לפני השיר והוראת נצוח הוא שמחה של נצחון ושל נצחיות וכו' למנצח בנגינות שמקדים שמחת הנצוח לפני השיר וזה יהי' רק לעתיד וזהו שנ' בד"ה א' טו ויעמידו הלוים וגו' בכנורות על השמינית לנצח מקדים כלי השיר לפני לנצח. לפי דשמה לא הי' אז שמחה אמיתית שלא נבנה אז בהמ"ק רק הוכרחו לעורר השמחה של נצוח ע"י כלי שיר לכן הקדים שמה בכנורות על השמינית לפני לנצח:

ע"ב ואעשך לגוי גדול וכו' זהו שאומרים אלהי אברהם בדו"ש בארנו תואר גדול הוא על דבר העומד למטה בארץ ומגיע עד שיא הגובה והנה המכחישים השגחת ה' בארץ מתארים אותו ית' בתואר רם כי הוא רם בשמים כבודו והארץ מסר לכחות הטבע והמערכה ומכנים אותו ית' בתואר אלהא דאלהא. ואברהם הכיר השגחת ה' הנהגתו בארץ והוא תואר גדול שגדול בארץ ובשמים ולכן הוא מכונה בשם אלהי הארץ ולא

אלהא דאלהא ואחריו נמשכו כל דורותיו עד היום זהו ואעשך לגוי גדול שהגוי היוצא ממך מתארו אותו כביכול בתואר גדול ולא בתואר רם לבד זהו שאומרים אלהי אברהם שהוא בעצמו משגיח ומנהיג לאברהם שנקרא אלהותו עליו לא אלהא דאלהא:

ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק לפי שנ' בו אתה עתה ברוך ה' שהברכה באה לך מאת ה' בעצמו לא ע"י המזלות ועי"ז מכונה הבוי"ת אלהי יצחק שהוא בעצמו כביכול מברכו ומנהיגו:

ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב שם יעקב הי' מכונה בו מיום תולדתו והוא שמו העצם. והב"ה קראו ישראל על שם תכונתו נמצא דשם יעקב מכונה שהוא שמו של יעקב ושם ישראל הוא מכונה שמו של הב"ה שקראו כן והי' מהראוי לומר בנוסח התפלה אלהי ישר אלי אך הב"ה הבטיחו ואגדלה שמך דשם העצם שהוא שמך מיום הולדך גם אותו אגדל לכנות אלהותי עליו זהו שאומרים אלהי יעקב ועיין מ"ש במכילתא סוף פ' בא:

דף קי"ח ולמה נקרא שמו הלל הגדול וכו' מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה עי' במפ' והכונה כפי שבארנו דהמכחישים בהשגחתו מתאדים אותו בתואר רם ומאמיני הנהגתו בארץ המה מתארים אותו בתואר גדול זהו ולמה נקרא שמו הלל הגדול מפני שבו מבואר דאף שהקב"ה יושב ברומו של עולם דבאמת תכונתו רם וגבוה מכל העולמות עכ"ז הוא מחלק מזונות לכל בריה גם מה שבעולם השפל א"כ הוא ממלא ביחד השמים והארץ וזהו תואר גדול:

ובשביל זה נקרא הלל הגדול ובזה יתורץ מה שהעיר בח"א מ"ט לא אמרו דהלל הגדול הוא תהלה לדוד דאמרינן בברכות דהוא עדיפא דאית ביה תרתי שנא' שמה פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון יעו"ש דלפי דברינו דנקרא הלל הגדול לפי שבו מבואר דהקב"ה בעצמו מחלק מזונות וכו' וזהו מפורש יותר בזה המזמור נותן לחם שהוא בעצמו נותן משא"כ התם נ' משביע מן ההפעיל יתכן לומר שהוא משביע ע"י הטבע והמערכה שהוא רם ולא גדול. לכן אמרו דזהו הלל הגדול:

קשין מזונות ש"א כפלים כיולדה וכו' בעצבון תאכלנה עי' בח"א ויתכן דסמך דרשתו על מאמר שאחריו בזיעת אפך תאכל לחם הרי שנא' באכילת המזונות קללה כפולה בעצבון תאכלנה בזיעת אפך תאכל ובלידה נ' רק קללה אחת בעצב תלדי:

קשין מזונותיו ש"א כקריעת ים סוף עי' במס' והכונה דהשפעת המזון יוצאת ממקור האחדות של הבוי"ת. עכ"ז היא מתפרדת בעולם לקבל כל אחד מזונותיו בעתו ובאופן

משונה מחבירו והוא עצמו תכונת ים סוף די"ס נברא שמתלכדות מימיו מודבק בתכלית האחדות עכ"ז נגזרו לגזרים מופרדים:

המבזה את המועדות כאילו עובד וכו' עניני המועדות המה לזכר הנסים שנעשו בו' פסח ליצ"מ שבועות למ"ת סוכות לעניני הכבוד והמבזה המועדות שאינו מאמין בהנהגה הניסית בחשבו שהכל מונהג בטבע ומערכה ואין שום כח יכול לבטלם הרי זה ממש ענין עבודת אלילים ליחס ההנהגה לאל זר זולת הבוי"ת:

המספר לה"ר וכו' ראוי להשליכו לכלבים דתכונת הכלב שהוא נובח לכל עובר ושב אף שאין לו לעצמו שום תועלת מזה ותכונה זאת הוא ג"כ במספרי לה"ר ומעיד שקר להרע להזולת אף שאין לו מזה תועלת לעצמו וכולל עוד עפ"י דאמרינן למעלה דהכלבים שונאים זה לזה ואעפ"כ כשאדם מכה לכלב אחד כולם סובבים לנבוח על האדם ולנושכו בשביל שלא יריע להכלב אף שהם שונאים אותו ומספר לה"ר הוא מריע גם למי שאינו שונא אותו לכן ראוי להשליכו לכלבים:

וכולל עוד דשלימות הכלבים איתא בתורה ולב"י לא יחרץ כלב לשונו ובעלי לה"ר חורצים לשונם בכ"ע לכן ראוים להשליכם לכלבים והמעיד עדות שקר ראוי להשליכו לכלבים לפי שהכלב יש בו תכונת הנאמנות ששומר אדוניו ואינו משקר בו והוא מעיד עדות שקר:

המקבל לה"ר וכו' פרש"י ז"ל שמאמין על חבירו ומיהו אע"ג דלקבולי לא קבעי למיחוש ליה מבעי כדמפורש במס' נדה עכ"ל לכאורה המאמר הוא שפת יתר בדברי רש"י והכונה דרש"י ז"ל דייק לישנא המקבל לה"ר דהונ"ל השומע לה"ר לזה מבאר דלשמוע לה"ר אין עבירה משום דלמיחוש מבעי רק העבירה היא לקבולי שא"צ להאמין על חבירו:

לא לנו ה' וגו' אמר חנניה כי לשמך תן כבוד אמר מישאל על חסדך ועל אמיתך אמר עזרי' וכו' הללו את ה' כל גוים אמר חנניה שבחוהו כל האומים אמר מישאל כי גבר עלינו חסדו אמר עזריה שינוי המאמרים שכל אחד יאמר כפי תכונת שמו דשם חנניה מורה על חנינה בחנם זהו שאמר לא לנו ה' שאין אנו כדאים רק מצד חנינה מישאל וכו' מצינו שהקב"ה מתואר אל הכבוד ובהיות שם אל בשם מישאל אמר הוא לשמך תן כבוד להיות אל הכבוד. ותכונת עזר הוא הנעשה בשני כחות בכח הנעזר וביותר בכח העוזר והנה מה שנעשה בכח הנעזר מכונה בשם אמת דכחו עשה זאת. ומה שנעשה בכח העוזר הוא חסד. לכן אמר עזריה על חסדך מצד העוזר ועל אמתך מצד הנעזר וכן כשעלו אמר חנניה הללו את ה' כל גוים להלל את ה' לבד יען כי לא לנו נעשה רק מאת

ה' ומישאל אמר שבחוהו כל האומים דהשבח הוא הכבוד ועזריה אמר כי גבר עלינו חסדו דהישועה של העוזר מצד החסד גבר עלינו יותר מאמת של הנעזר:

אמר גבריאל ארד ואצנן וכו' ולקמן אמר אלך ואקרר מבפנים ואקדיח מבחוץ וכו' שינוי הלשונות יתכן דגבריאל הוא שר של אש ובמקום מצבו מתרבה האש. לכן כאשר רצה לקרר הכבשן להציל את אברהם אמר ארד ירידה למטה מהכבשן עמוק בארץ ועל ידי התרחקי מהכבשן יתקרר הכבשן ויצטנן אבל בחמו"ע היו צריכים לשני דברים הפכים האחד שהכבשן יתקרר השני שהעומדים בחוץ ישרפו לכן אמר אלך מתוך הכבשן לחוץ ועי"ז אקרר מבפנים בצאתי משם ואקדיח מבחוץ בהתקרב שמה:

אמר יורקמי שר הברד וכו' שהכל יודעים שהמים מכבין אש וכו' העיר בח"א מ"ט בהצלת א"א לא בא יורקמי להצילו יעו"ש ויתכן דהצלה מאש ע"י גבריאל שהוא שר של אש מכונה שההצלה היא מעצמה מאש לאש והצלה ע"י יורקמי שר הברד מכונה שההצלה הוא מכח ההפכי ממים לאש ושני אופני הצלות הללו המה לפי תכונת המוצל בהיות המוצל צדיק בעצמו אז באה לו הצלה מאש ע"י גבריאל שר האש שהוא תכונת הצלה מעצמה מאש לאש וכאשר בעצמו איננו מוכשר בצדקו רק נחשב לצדיק מצד פחיתות זולתו ההפכי אז באה לו הצלה להנצל מאש ע"י יורקמי שהוא כח ההפכו מאש והנה אברהם נודע לצדיק מעצמו ע"ד שנא' ומצאת את לבבו נאמן לפניך לכן ידע יורקמי דהצלת אברהם אין מתיחס לכחו כח ההפכי. אך בחמו"ע דראשית תשובתם לנ"נ אמרו אית אלהא וכו' די יכול לשזבותנא ותשובה כזאת איננה על צד השלימות דמשמעו דאם לא יהיו בטוחים להנצל הוו סגדי. רק אח"ז תקנו המאמר ואמרו והן לא אף אם לא יצילנו לא נסגוד לכן חשב יורקמי אחרי שתחלת דבריהם אינו בשלימות הראוי והצלתם הוא רק מצד שהמה מעולים מגריעות זולתם לכן ראויה הצלתם להיות על ידו שהוא כח ההפכי' לכן בא להצילם אך גבריאל הכיר שלימותם מעצמם מתשובה השניה ובזה מסרו נפשם על קדושת השם והמה צדיקים מעצמם לכן א"ל דאין כבודו להיותו ניצול מכח ההפכי ממים לאש רק אני שר של אש אלך ואקרר מבפנים דזהו הצלה מתכונת עצמה מאש לאש ולפי גודל שלימותם בהיותם צדיקים מעצמם ניכר גודל הפחיתות של זולתם לכן אקדיח מבחוץ לשורפם:

ע"ב פלט אותן ליבשה פרשב"ם ז"ל וניתנו לקבורה שם וכו' ולכאורה הוא מאמר מיותר בדברי רשב"ם דאינו מעין המאמר של הגמרא ויתכן דהוא ז"ל דייק ממאמר שאח"ז דא"ל כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטל ממנו ויש למוכר מנא ליה שלא יחזירם אח"ז לים דא"צ רק להראות לישראל שמתו אע"כ דשר של ים דייק מהא דאמר פלוט

אותם ליבשה ולא אמר על יבשה ש"מ דכונתו פלוט אותם לתוך היבשה בתוך הקרקע שיקברו שמה לכן אמר כלום וכו':

אימתי אני אהובה בזמן שאתה שומע קול תחנוני באורחת חיים בארנו שני מיני אהבה האחת אהבה החוזרת לתועלת האוהב השנית לתועלת הנאהב עצמו בשביל שאוהב אותו זהו אימתי אני אהובה שיהי' ניכר שאהבה שאהבני הוא אני בעצמי לא לתועלת החוזר בזמן ששומע את קולי תחנוני אף שאין בם תועלת לעבודתו רק הוא תחנוני עכ"ז שומע לאות שאני אהובה:

אע"פ שדלה אני במצות לך אני ולי נאה להושיע פרשב"ם ז"ל לי נאה להושיע יותר מזולתנו שהרי ישראל ייחדוך. והכונה דגוף עשיית המצוה מצער היא בממון ובטרחה כמו מצות ציצית מזוזה וכדומה א"כ מגיע השכר ע"ז ג"כ שכר קטן אך כשעושין המצוה לשם שמים לעשות נח"ר להבוי"ת אז מעריך הקב"ה השכר כפי תכונתו בלי גבול ותכלית זהו אע"פ שדלה אני במצות דגוף המצות דלה ורזה עכ"ז לך אני אחר שאני עושה אותה לך לנח"ר לפניך לכן לי נאה להושיע כפי תכונתך בלי גבול ותכלית זהו שהרי ישראל ייחדוך אינם עושין המצוה בשביל תועלתם לעצמם רק ייחדוך המה מיחדים המצוה לאחדותך לנח"ר לך:

הללו את ה' כל גוים אגבורות ונפלאות דקעביד להו כש"כ אנן כי גבר עלינו חסדו פרשב"ם ז"ל אגבורות ונפלאות דחזיתו שעשה לי והעיר ע"ז בח"א דלישנא דקעביד להו לא משמע הכי יעו"ש ויתכן עפ"י שבארנו בהקדמה לתהלים דתואר הללו הוא על קבלת הטוב ותואר שבח הוא על קבלת היסורים באהבה ונא' כאן שתי לשונות הללו וגו' שבחוהו וגו' לכן מבאר דהגמרא מפרש תרי מילי הללו את ה' כל גוים הלול על קבלת הטובות מגבורות ונפלאות דחזיתו שעשה לי ושבחוהו כל האומים על היסורים דקעביד להו לקבל מאהבה ולשבח ע"ז כש"כ אנחנו שקבלנו הטובות שאנו מחויבים לומר כי גבר עלינו חסדו:

גער חיה וקנה לך עדה עפ"י שבארנו בדו"ש דכאשר הדור מוכשר במעשיו אז המה נחשבים כעדת אנשים וכשאינם מוכשרין במעשיהם אז המה מתקיימין כמו שמתקיימין כל הבעלי חיים. ולעתיד לבוא כשיהיו מוכשרין בשלימות יאמר לגבריאל גער חיה השחת הקיום של חיה להתקיים בלי שלימות וקנה לך עדה שיתקיימו רק מי שיש בו שלימות להקרא עדה עדת אנשים:

מתרפס ברצי כסף שפושטין ידיהם לקבל ממון ואין עושין רצון בעלים כתב בח"א מה שאמר הכא ואין עושים רצון בעלים אינו מפורש בקרא וכו' יעו"ש ויתכן דדריש מתרפס

הוא לשון רמוסה והשחתה כמו ושארה ברגלה רפסה שהמה רומסים ומשחיתים ברצי כסף בהרצון של הבעלים שנתנו להם הכסף שנוטלין ממון ואין עושין רצון בעלים כמו שהיו בימי החורבן ששלשלו להם קופה של זהב בשביל שיתנו להם תבואה והן נטלו הזהב ולא נתנו מאומה דמשמעות מתרפס כולל כפרש"י ז"ל התרפס יד שפושטין ידיהם וכולל לשון רמיסה:

מי גרם להם לישראל שיתפזרו לבין האומות קרבות יחפצו קרבות שהיו חפצים בהם עי' במס' והכונה ע"ד שנא' בפ' אחרי אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים וגו' ולא תעשו מכל התועבות האלה וגו' ולא תקיא הארץ אתכם וגו' הרי הזהירה התורה לבל יעשו המה כנימוסי התועבות של הגוים אשר לפניהם דבעשיתם כמוהם תקיא הארץ אותם ויתפזרו בגלות זהו מי גרם להם שיתפזרו בגלות קרבות שהיו חפצים שהם היו חפצים להתקרב אל עושי התועבות לעשות כמעשיהם ועי"ז קאה אותם הארץ:

דף קי"ט זה המכיר מקום חבירו בישיבה וכו' זה המקבל פני חבירו בישיבה משלימות הלימוד להכיר פני חבירו אם דבריו רצוים יותר מדעתו לבטל דבריו מפני חבירו ומצינו עוד מעלה שעשו ב"ה דאפילו במקום שלא הוכשרו להם דברי ב"ש חבירם הקדימו דברי ב"ש לדבריהם. זהו דחשיב הנך תרתי המכיר את מקום חבירו בישיבה אם נכונו דבריו לבטל דעתו נגד חבירו להקביל פני חבירו בישיבה היינו לכבדו ולהקדים דברי חבירו לפני דבריו:

ולמכסה עתיק זה המגלה דברים שכסה עתיק יומין עי' במס' ויתכן דמפרש עתיק לשון הפרדה כמו עתיקי משדים ומבאר ולמכסה הכסות שכיסה עתיק יומין ולא גילהו הוא עתיק מפריד ומסיר אותה המכסה ומגלה טעמי תורה ומאמר עתיק יומין שמזכיר בזה אינו מן הדרשה של עתיק:

וידי אדם וגו' ידו כתיב זה ידו של הקב"ה שהיא פרושה תחת כנפי החיות לקבל בעלי תשובה. ע"ד דאיתא במדרש איכה על פסוק זה שהיו הגחלים בידו של גבריאל וביקש לזורקן בחימה א"ל הקב"ה להונך להונך שיש בהם בעלי צדקה זהו ידו של הקב"ה פרושה להראות שנותנין צדקה וראוים לקבל בעלי תשובה ומליצת מתחת כנפי החיות לקיומן כקיום בעלי החיים:

וכולל עוד עפ"י דאיתא בחגיגה דנהר די נור נפקין מזיעתן של חיות וכו' ולהיכן שפוך על ראש רשעים יחול ומבואר בספרי אמת דעפ"י חטאת האדם אין כבודו ית' להשכין שכינתו בתחתונים רק בקושי מעביר מדותיו ומשכין שכינתו ביניהם ומתואר דכבד המשא על החיות נושאי מרכבתו להשרות שכינתו בתחתונים ובהיות כבד המשא על

החיות נפיק מהן זיעתן לנהר די נור ולפי דסבת הכובד הגורם זיעתן הוא חטאת האדם לכן יחול על ראש רשעים בגיהנם דשמה המה החוטאים הגורמים הכובד וכאשר עושין תשובה סר כובד המשא מן החיות ואז מעופפות בכנפיהם על נקלה זהו ידו של הקב"ה פרושות מתחת כנפי החיות שהגביהו כנפיהם לעופף כי הנקל מהם משא מהחטאים. לכן פורש ידו לקבל תשובתן:

וינצלו את מצרים א"ר אמי עשאוה כמצודה שאין בה דגן וריש לקיש אמר עשאוה כמצולה שאין בה דגים פלוגתייהו עפ"י דאיתא במס' ע"א חמנים שנשתברו מאליהן ר' יוחנן אמר אסורה וריש לקיש אמר מותרת ואיתא במכילתא וינצלו את מצרים מלמד שחמני מצרים נתכת וחזרה לתחילתה ובארנו שם דדייק מדכ' וינצלו את מצרים משמעו שהריקו את מצרים מכל וכל והלא היו בתוכה חמנים האסורים בהנאה ש"מ שנתכו ונעשו כמטיל כסף וזהב והותרו בזה דחמנים שנשתברו מאליהן מותרים יעו"ש לכן ר' אמי תלמידו של ר' יוחנן כרביה ס"ל דאסורה א"כ לא הועיל ההתכה שהותכו להתירן רק התועלת הי' מן ההתכה שלא יוסיפו לעובדן בראותם שאין בכוחם להציל את עצמן לכן מבאר שעשאוה כמצודה שאין בה דגן דצידת העוף הוא ע"י דגן שבמצודה ובאין דגן אין ניצדים כן עד"ז באין בחמנים עצמם כח להציל א"ע לא יהיו ניצולים עובדיה וריש לקיש אזיל לשיטתו דמותרת לכן אמר עשאוה כמצולה כמו התהום שאין בו דגה ריקה מכל כך וינצלו את מצרים ריק מכל דבר שגם החמנים לקחו:

ע"ב א"ל לדוד טול אתה וברך אמר אני אברך ולי נאה וכו' עי' במפ' ויתכן עפ"י דאיתא (ביומא ד' ע"ב) ג' זירים הם של מזבח זכה אהרן ונטלו של שלחן זכה דוד ונטלו וכו' הרי דזיר שולחן נטל דוד לכן כאשר נצרכו לברך ברכת המזון על השולחן שאכלו והשלחן מתיחס לדוד אמר אני אברך ולי נאה לברך דלי מתיחס זיר השלחן וזהו עצמו שאמר דוד תערוך לפני שולחן היינו זיר השלחן שנטל ולכן הי' מכונה דוד בית הלחמי לרמז דעל ידו בא לחם הפרנסה בעולם להראות בזה דאין לו שום נידנוד חטא מבת שבע דבעון כזה נאמר עד ככר לחם וזהו זיר השלחן שזכה בו דוד וברך עליה:

וכן מפורש בזה"ק פ' תרומה ד' קל"ב מטה ושלחן וכסא ומנורה וכו' מטה אתיהבת ליה ליעקב וכו' שלחן אתקון דוד מלכא וכו' כסא אתקון אברהם וכו' מנורה אתקון יצחק וכו' הרי דשלחן מתיחס לדוד לכן אמר לי נאה לברך ובגוף המאמר דמטה מתיחס ליעקב לכן מוזכר תמיד ביעקב שהיה לו מטה שלימה ונא' בו וישתחו ישראל על ראש המטה. ודוד מתיחס לשלחן לכן התפלא שאול עליו מדוע לא בא בן ישי לשלחן המלך אברהם מתיחס לכסא לכן נא' בו והוא יושב באלוני ממרא אף שהיתה השכינה נגדו הי' יושב

כתכונת כסא ויצחק מתיחס למנורה לכן נא' בו ותכהינה עיניו מראות מתיחס לכח הראיה של אור המנורה וכן קרא לבאר שבעה על שם המנורה שהיא שבעה קנים:

מסכת יומא

בעזר המלמד לאדם דעה בינה וחכמה אחל לבאר אשר הנני במסכת יומא:

ד' ה' מנין שאפילו מקרא מעכב שינוי הלשון פרשה דבור הכונה עפ"י שבארנו בפ' צו מאמר זה הדבר אשר ציוה ה' ואין מסיים שום ציווי שציוהו דהכונה שנאמר לו קח את אהרן וגו' ואת כל העדה הקהל פתח אוהל מועד הרי ציוהו שני דברים האחד להקהיל אהרן ובניו השנית להקהיל העדה ויעש משה וגו' ויקח אהרן ובניו והי' בדעתו דאח"ז ויקהיל כל העדה כמו שציוהו אך בראות העדה שלקח את אהרן ובניו לחנוכת המשכן לא המתינו שיקהילם משה רק ותקהל העדה פתח א"מ מעצמם וכראות משה שנקהלו העדה ולא נתמלא הצווי שציוהו ה' ואת העדה הקהל שהוא יקהילם התיעץ לעשות בזה תחבולה למלאות דבר ה' ואמר אל העדה זה הדבר אשר נקהלו אל פתח א"מ הוא הדבר אשר ציוה ה' לעשות להקהיל אתכם נמצא בדבור הזה שאמר להם נתמלא דבר ה' שציוהו שיאמר להעדה שציוה ה' להקהילם זהו שאמר מנין שאף מקרא פרשה של מלואים מעכב ת"ל ויאמר משה זה הדבר אשר ציוה ה' וגו' דאעפ"י שכבר נקהלו מעצמם ולא הי' צריך לומר להם מאומה אעפי"כ אמר להם זה הדבר אשר ציוה ה' לרמז דאפילו דבור בעלמא לאמר להם שיקהילם פא"מ מעכב דלכן א"ל זה הדבר וגו' כש"כ דקריאת הפרשה שיש בה דינים ומצות שמעכב:

ד' ט' יראת ה' תוסיף ימים זה מקדש וכו' י"ח כהנים ושנות רשעים תקצרנה וכו' העירו המס' מ"ט נ' בהוספה ימים ובתקצורנה שנים יעו"ש ויתכן דקאמר לרבותא דאף אם אין לו להירא לחיות רק ימים אחדים עכ"ז יראת ד' תוסיף לו על הימים לחיות זמן רב והרשעים אף שיש להם לחיות שנים מרובות עכ"ז תקצורנה ויתכן עוד עפ"י המבואר בספרי אמת דשלימות האדם להיות מספר הימים שלו כל יום בשלימות המעלה לבל יהי' יום אחד בטל משלימות לכן מתיחס תכונת הצדיקים לימים משא"כ הרשעים דאין להם שלימות לפרטי הימים נחשב חייהם לתכונת הזמן הוא השנה:

ע"ב ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם עי' במפ' ויתכן עפ"י שבארנו במקומות שונות דכאשר מעריכים החטא בערך תכונת האדם שהוא גבולי ותכליתי אז גם העונש גבולי אך אם נערך החטא נגד תכונת הבוי"ת שהוא בלתי חכליתי גם העונש יתכן להמשך ח"ו זמן רב. והנה במקדש ראשון כתיב לכן

בגללכם ציון שדה תחרש. מיחס החטא לתכונתם בגללכם לכן נתגלה קצם בקץ גבולי אבל במקדש שני לא נתגלה עונם שיהי' נערך העון שהוא עונם לפי תכונתם לא נתגלה קצם דאולי יהי' נערך ח"ו לפי ערכו ית' וכאלה סבות להמשיך זמן הגלות:

לפיכך הביא עליהם ג' פורעניות כנגד ג' עבירות שבידם שנא' ציון שדה תחרש וירושלים עיין תהיה והר הבית לבמות יער התיחסות העונשין אל העבירות נגד עו"ג שהעמידו על ההרים ועל כל תלם כמאמר חז"ל לכן יהיה הר הבית לבמות יער ונגד ג"ע שנא' יען גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון לכן ציון שדה תחרש ונגד ש"ד שנא' מלאו את ירושלים משה לפה לכן ירושלים ראי' תהי':

ד' י"ח מאן הויא ליומא לפי משפט הלשון ראוי לומר מאן הויא לאנתו ליומא ויתכן דמלת הויא לשון קדושין בתלמוד אתקיש הויה ליציאה:

י"ט ע"ב החושד בכשרים לוקה בגופו החשד הוא כשרואה בזולת תכונת מעשהו הנגלים חושדהו שלפי תכונתו עשה דבר זה הנעלם מעיניו לראותו נמצא שבא החשד מכח החיצון הנראה לכן לוקה בגופו שהוא חלק הגלוי לעינים לא בנפש הנעלם:

א"ל הב"ה מאי אמר א"ל לפתח חטאת רובץ א"ל ושטן מאי אמר וכו' כשאדם עובר עבירה מחמת תאוה בנקל למחול לו ע"י תשובה וכאלה אבל כשחוטא מחמת מרי קשה למחול והנה ביוה"כ כשאדם צם ומצטער אין מתעוררת תאותו כל כך א"כ כאשר נבעלו הבתולות הוא מחמת מרי לכן שאלו הב"ה מאי אמר והשיב שהוא מיחס זאת לחטא התאוה דאף שכעת אין עת התאוה אבל לפתח חטאת רובץ בתחלה התחילו לחטוא מחמת תאוה מפתויי השטן והורגלו בזה לעשות העבירה גם בלי תאוה לזה חוזר וא"ל ושטן מאי אמר אחרי שמגלגלין החטא על השטן מאי אמר בזה והשיב לו דלית ליה רשותא לאסטוני:

ד' ב' קולך הולך מסוף העולם עד סופו וכו' הנשמה בשעה שיצאת מן הגוף עפ"י מאמר חז"ל דאדם נתפס בעון הדור א"כ יתכן דמת אדם בקצה המזרח בשביל איזה עון שנעשה בקצה המערב זהו דקול הנשמה היוצאת מן הגוף נשמע קול יציאה מסוף העולם עד סופו דיוצאת בשביל איזה עון שהוא בסוף העולם וכן יש לבאר וי"א אף לידה ע"ד מאמרם עד שלא שקעה וכו' הרי דנדחה איש למות בעבור הלידה של הזולת שנולד בסוף העולם אך מסוף המאמר דאמר ובעו רבנן רחמי אנשמה וכו' קשה לבארו עפי"ז:

ד' כ"א היוצא לדרך קודם קריאת הגבר דמו בראשו וכו' הק' בח"א מהא דאמרינן יכנס בכי טוב וכו' דהיינו ביום ולכן כ' דזהו עצמו הזמן שישלים התרנגול קריאתו יעו"ש ולפי מ"ש התוס' בפ' הכונס דהתם לא נא' רק בנכנס מעיר אחר' אבל ביוצא מביתו לא עי'

ברי"ף בפסחי' ממילא ניחא דהכא מיירי ביוצא מביתו דיכול לצאת קודם כי טוב אבל לא יצא קודם קריאת הגבר ויתכן עוד דפרש"י ז"ל דמו בראשו עון ראשו על מוחו מוטל שהוא המית עצמו עכ"ל זהו דהתם אמר יצא בכי טוב' אם מחמת מזיקין או פחתים אבל הוא רק דרך עצה להצילו מרעה אבל אם יצא אין נחשב לו לעון. רק יכול להיות שתאונה לו רעה אבל היוצא קודם קריאת הגבר דמו בראשו נחשב לו שהמית עצמו:

ד' כ"ב והי' מספר וכו' כאן בזמן שעושים רצונו ש"מ וכו' העירו המס' הלא פשטות המקרא נראה שהוא מאמר אחד והי' מספר כ"י כחול וגו' ומה ראו על ככה לפסגו לגזרים ולחלקו כאן כשערש"מ וכו' והכונה על פי שבארנו בדו"ש דכאשר ערש"מ המה מתוארים בתואר עפר וכשאין ערש"מ המה מתוארים בתואר חול לכן כמו זר נראה להם אם המקרא הוא מאמר אחד ומשמעו שהם בשלימות ערש"מ א"כ מ"ט מתאר אותם כחול והי' ראוי לתארם כעפר הארץ לכן מההכרח לומר דהמקרא הוא של שני מאמרים כשאין ערש"מ והמה מתוארים כחול אז יהיו מספר וכשעושים כש"מ אז המה לא ימד ולא יספר:

אסור למנות ישראל וכו' ודילמא שמא דמתא הוא אלא מהכא וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים וכ' ע"ז בתוספת ישנים ויפקד' בטלאי' שם מקום הוא לפי הפשט עכ"ל ולכאורה דברי התו"י היפך מהכונה דאם טלאים הוא מקום א"כ מנ"ל דאסור למנות ויתכן דכונת התו"י לדייק מה לו להביא כל הפ' דלדרשא דאסור למנות די לו להביא רק המאמר של ויפקדם בטלאים לכן כתבו דמן מאמר זה לבד לא מוכח דאסור למנות לפי שהוא שם מקום לפי הפשט ומנא לן דאסור למנות לכן הביאו כל המקרא להוכיח דאינו שם מקום דאם הוא שם מקום הי' מהראוי להיות סדר המקרא וישמע שאול את העם בטלאים ויפקדם דאז הי' הכונה וישמע אותם למקום הנקרא טלאים ויפקדם שמה ומדכ' מלת בטלאים אחר ויפקדם בא לרמז דאינו שם מקום רק טלאים ממש ומוכח שפיר דאסור למנות:

כבן שנה שלא טעם טעם חטא כו' אימא כבן שנה שמלוכלך בטיט וכו' הבדל הדעות בפלוגתא רחוקה יתכן לפי דשאול אמר הקימותי דבר ה' שלא הרגיש בדבר שום חטא ועון זהו דאר"ה כבן שנה שלא טעם טעם חטא ובתום לבבו אמר הקימותי דבר ה' א"ל ר"ל ואימא דבאמת ידע שיש בזה חטא ועון רק סבר דאין לחוש כך כל בעשיית החטא כמו שהתינוק בן שנה מלוכלך בטיט ואשפה שמכיר שהוא טיט ואשפה רק אינו חושש להבדל ממנו וחזא סיוטא וכו' ואמר נעניתי לכם עצמות שאול בן ק"ש בא לתרץ דבריו מה שאמר מלוכלך בטיט לפי דעצמותיו המה מקיש אביו כמאמר חז"ל אביו מזריע

עצמות וכו' ולפי צדקת אבותיו שלא הי' בהם שום דופי נחשב ענין זה לכלוך בטיט וכו' כאילו הוא חטא ולא נתפייס שאול בזה והדר חזא סיוטא אמר אופן אחר לתרץ דבריו נעניתי לכם עצמות שאול בן קיש מלך ישראל דכונתי בהיותו מלך ישראל לא הי' לו למחול על כבודו לבני בליעל שאמרו מה יושיענו זה כמאמר חז"ל מפ"מ נענש שאול מפני שמחל על כבודו וזהו נחשב לחטא של לכלוך הטיט ובזה נתפייס שאול

אין מעמידין פרנס על הציבור אא"כ קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו וכו' חזור לאחוריך עי' במפ' ויתכן דתכונת הממשלה מביאה את האדם להיותו מפונק בתענוגים ובהיות לציבור איזה ענין שהוא משוקץ ומאוס לפי תכונתו או בבוא אליו איזה איש נגוע וידוע חולי וצריך לו אין מניחו להתקרב אליו ואין רצונו להטפל במה שהוא מאוס בעיניו לכן אמרו שלא להעמיד פרנס אא"כ קופה של שרצים תלויה מאחוריו שיהיה סבלן לסבול לשאת על כתפו מאחריו קופה של שרצים שהוא דבר מאוס ומשוקץ הבלתי רצוי דכאשר תזוח דעתו עליו לומר שאינו יכול ללטפיל בדבר נבזה ומאוס מצד אסטניסו אומרים לו חזור לאחוריך שאתה מורגל לסבול לשאת קופה של שרצים אף שהוא מאוס ובדרך רמז שנא' רמש וצפור כנף וכל מלכי ארץ הרי סמוכים דמקדים רמש למלכי ארץ זהו שאומרים לו חזור לאחוריך שמוזכר רמש זהו קופה של שרצים מאחוריו:

ד' כ"ג כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח. בגליון הש"ס של הגר"א ז"ל מבאר דתכונת הנחש הוא נוקם ונוטר רק להעוברים על דת כמו שנאמר ופורש גדר ישכנו נחש וכן יעשה הת"ח עכ"ל ובזה יתכן לבאר מה שנא' בפ' מקץ מה המעשה הזה אשר עשיתם הלא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמוני דיש להעיר היתכן אשר יוסף הצדיק יוציא שקר מפיו שהוא מנחש. והלא הוא דבר האסור לא תנחשו ויתכן דלכן סיים במאמר איש אשר כמוני לרמז דאני אינני מנחש אך איש אשר כמוני זולתי היה מנחש ולפי המבואר בכאן ניחא דאמר מה המעשה הזה אשר עשיתם לגנוב לעבור על דת הלא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמוני דאיש כמוני שהוא ת"ח נחש ינחש הוא נוקם ונוטר כנחש להעוברים על דת:

ד' כ"ו לא משכחת צורבא דרבנן דמורה אלא דאתי משבט לוי או משבט ישכר וכו' ואימא נמי מיהודה דכתיב יהודה מחוקקי אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא קאמרינן ויש להעיר מהא דאיתא במס' מכות היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שעמד משה וביקש עליהם רחמים וכו' וזאת ליהודה וכו' לא הוה סלקא ליה שמעתא אליבא דהילכתא ועזר מצריו תהי' הרי דע"י תפלת משה הי' יהודה מסיק שמעתא אליבא דהילכתא ויתכן דתפלת משה לא הי' רק על יהודה עצמו ולא לדורותיו ובזה יתיישב

קו' התו' שהק' אמאי לא מייתי מקרא שבתורה ומחוקק מבין רגליו יעו"ש דיש לומר דידע שפיר דההוא מחוקק מבין רגליו שאמר יעקב לא הוה לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא שהרי יהודה עצמו שברכו לא הוה מסיק שמעתא אליבא דהילכתא כדאמרינן במכות להכי מייתי קרא דשופטים יהודה מחוקקי דזה הי' אחרי מיתת משה ומתפלת משה והלאה מסיק אליבא דהילכתא ומשני דגם אז לא הוו מסקי אליבא דהילכתא דתפלת משה הי' רק על יהודה עצמו במתיבא דרקיעא לא על שבטו ויתכן דזהו כונת התו' בתירוצם דהתם בברכה הוא דכ' כונתם דהברכה לא הוה לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא קודם תפלת משה:

דף כ"ט הרהורי עבירה קשו מעבירה עי' במפרשים ויתכן עפ"י דאיתא במס' ערכין היכי שיימינן ליה וכו' אומד של נזקין וכו' התם גברא זילא וכו' פרש"י ז"ל כשכבר נקטע ידו אפי' תחלת דמיו כמה הי' יפה קודם אין נישומון אלא בזול הכא גברא שביח ששתי ידיו שלימות וצריך לשום כמה הוא יפה עכשיו וכמה הוא יפה אם יחתכו ידיו יעו"ש כמו כן כשכבר עשה העבירה ונעשה הפגם ושמין כמה הוא עולה הפגם והוא אומד של נזקין אז הוא מעט שהוזל כעת דמי שויו שמקודם אבל בהרהורי עבירה שלא עשה עדיין הפגם והרי הוא שלם ושמין כמה יעלה הפגם כשיעבור ויעשה העבירה עולה נזק הפגם יותר דגברא שביח הרי דהרהורי עבירה קשו מעבירה וכולל עוד דיצחק אבינו עשה החשבון להקל על האדם לפי דפלגא יממא ופלגא ליליא ובעת שינת הלילה אין עושה עבירה אבל הרהורי עבירה עושה גם בלילה און יחשוב על משכבו ואין להקל בזה מצד חשבונו של יצחק לכן קשה הרהורי עבירה מעבירה:

ל"ה ע"ב אמרו עליו על הלל וכו' בכל יום הי' עושה ומשתכר בטרפעיק חציו היה נותן לשומר בהמ"ד וחציו לפרנסתו ופרנסת אנשי ביתו וכו' יש להעיר בתכונת הלל מה היה עושה ביום השבת שלא היה משתכר הטרפעיק דאף דלשומר לא היה נותנין שכרו בשבת והי' מניח לכנוס בלי שכר אבל מאין היה לו פרנסתו ופרנסת ביתו בשבת שלא הי' משתכר ובענין זה יתכן לבאר שאמר הלל נגד מדת שמאי שהי' מניח בהמה מיום ראשון לשבת ואמרו דהלל מדה אחרת היתה לו שאמר ברוך ה' יום יום שהיה מברך לה' ליום יום שמספיק לו שכר לפרנסת היום לא שיכין עוד מיום ראשון לשבת:

דף ל"ו אלא מה הוא שאמר משה נושא עון ופשע וחטאה וכו' העירו המפ' מ"ט לא פריך אקרא דפשעיהם לכל חטאתם כמו דפריך אקרא דמשה ויתכן דיש שני סוגי עבירה האחד שהן תלויות זו בזו עבירה גוררת עבירה מתחיל בחטא וממנו נגרר העון וממנו נגרר הפשע ויש שהן נפרדות זו מזו והנה אותן הנגררות זו מזו הן כמו מחלת השחין

הבא מקלקול הדם כשבא הרופא לרפאות יש בזה שתי דרכים האחד לרפאות תחלה השחין ואח"ז לרפוא קלקול הדם השני לרפא תחילה קלקול הדם ואח"ז לרפוא השחין אבלכשבא הרופא לרפאות לחולה שיש בו שלשה מיני מחלה הבלתי נגררים זו מזו אז הוא מתחיל לרפאותו מחלה הקלה קטנה להתרפאות כדי שיתאמץ כחו ויהיה ביכולת לרפא מחלתו הגדולה הקשה ופליגי ר"מ וחכמים בעבירות הנגררות זו מזו כשבא לרפאותו בוידוי וחרטה כיצד יעשה דר"מ ס"ל כדעת הרופא שמתחיל לרפאות השחין ואח"ז קלקול הדם זהו שיאמר בתחילה פשעתי ואח"ז עויתי ואח"ז חטאתי וכה"א והתודה וגו' ואת כל פשעיהם לכל חטאתם דלפי משפט הלשון ראוי לומר כל פשעיהם וכל חטאתם אך הכונה שיתודה כל פשעיהם הוא השחין המתיחס לכל חטאתם הוא קלקול הדם מקור המחלה דאח"ז יתודה על החטאים וחכמים ס"ל כדעת רופא השני לרפאות תחלה קלקול הדם ואח"ז השחין זהו שיתודה תחלה חטאתי ואח"ז פשעתי וכה"א בדניאל חטאנו העוינו והרשענו והנה לכאורה קשיא קראי אהדדי דבתורה נ' פשעיהם לכל חטאתם וכדניאל נ' חטאנו העוינו וצריכין לחלק דבתורה מיירי מעבירות הנגררות זו מזו שהרי הוא אומר לכל חטאתם לכן מקדים לרפא השחין ואח"ז קלקול הדם ובדניאל מיירי בעבירות נפרדות דאחד עבר על פשע ואחד עבר על חטאה לכן בא דניאל לרפא הקל תחילה ומתחיל בחטא ואח"ז בעון ולא קשיא מידי מקרא דפשעיהם לכל חטאתם אך מקרא דמשה קשיא ליה ממ"נ אי מיירי מעבירות הנגררות זו מזה וס"ל כר"מ הול"ל ופשע לחטאה כמו שנ' פשעיהם לכל חטאתם ואי קאי על עבירות נפרדות זו מזו הול"ל חטאה ועון ופשע כמו שאמר דניאל לזה משני דכך אמר משה בשעה שישראל חוטאין לפניך ועושין תשובה שעושים כאחת שני דברים חטא הקל שהוא מקור הקלקול עושין עדיין ועושין תשובה מפשע החמור הנמשך מהחטא גם בזה האופן אף שלא יתכן לעשות להם הזדונות כזכיות לפי שעושין עדיין החטא עכ"ז עשה להם הזדונות כשגגות במה שעשו תשובה על הפשע:

דף ל"ז בשעה שאני מזכיר שמו של הב"ה אתם הבו גודל בדו"ש ביארנו דשלימות האמונה הוא להאמין דמדה"ד המתיחס לשם אלהים הוא מתאחד עם מדת הרחמים על שם הויה דגם העונש הבא ממדה"ד הוא מדת הרחמים יעו"ש זהו שאמר משה בשעה שאני מזכיר שמו של הב"ה שהוא הוי"ה של רחמים הבו גודל זה של הויה לאלהינו שמדת אלהים מתאחד עם מדת הויה וכולל עוד דהוראת קודש מורה על קדושתו והעלמו והוראת גדול מורה על דבר הנגלה שנראה גדלו ממטה למעלה ושתי אלה יחד המה במדותיו של הב"ה שמצד עצמותו כביכול הוא קדוש ונעלם מכל העולמות. ומצד הנהגת

פעולותיו כביכול גלוי ונודע גדלו לכל נמצא וזהו בשעה שאני מזכיר שמו של הקדוש ברוך הוא שהוא קדוש ונעלם מכל העולמות הבו גודל לאלהינו שביחד עם קדושת העלמו הוא גדול ונגלה לכל הנמצאים:

בשעה שאני מזכיר צדיק עולמים תנו ברכה. עי' בח"א ויתכן לפי דעי"ז דיש צדיק ורע לו ורשע וטוב לו קשה על האדם להצדיק הנהגת הבוי"ת בעולם אך כשמתבונן האדם שיש שני עולמים עוה"ז ועוה"ב ויטיב להצדיק בעוה"ב ולהרשע יריע בעוה"ב אז יכול להצדיק הנהגתו ית' זהו כשאני מזכיר צדיק עולמים דע"י שיש שני עולמים עוה"ז ועוה"ב כביכול צדיק בהנהגתו לכן תנו ברכה להודות לו על צדקת ההנהגה:

בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה וכו' בשעה שאני מזכיר צדיק עולמים וכו' זכר צדיק לברכה. במק"ס בארנו הוראת שם הוא שם העצם והוא שם החלטי הכלתי משתנה והוראת זכר הוא עפ"י תכונות הפעולה ובזה יתכן להיות איזה שינוי והעדר וזהו רק באדם אבל אצל הבוי"ת שגם פעולותיו המה נצחים א"כ אצלו גם זכר שלו הוא כמו שם העצם זהו דרבי דריש בענין שם העצם כי שם הויה אקרא שהוא שם העצם הבו גודל לאלהינו שהוא נצחי ור"י מבאר בענין הזכר. שנאמר זכר צדיק לברכה בשעה שאני מזכיר צדיק עולמים שהוא זכר פעולת צדקתו תנו ברכה גם על הזכר שגם הוא נצחי:

דף ל"ח בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך ומשלך יתנו לך מבאר מדרגות המעלה שישיג אדם בהכשר מעשיו בשמך יקראוך כמאמר חז"ל גדול מרבן שמו דכשהוא ניכר בשמו לבד הוא לאות על שלימותו הנודע ובמקומך יושיבוך דדרך העולם הוא שאין ממנין רב ונשיא בעיר מולדתו לפי כשמכורין אותו מילדותו אינו נחשב בעיניהם אך כשהוא בגודל השלימות שאין כמוהו אז ממנין אותו גם בעירו זהו שכל כך יעלה חשיבותך עד שגם במקומך יושיבוך תתמנה לרב גם במקומך בעירך וכל אלה יתנו לך משלך עפ"י השכר מעשיך וכולל עוד עפ"י מאמר חז"ל במתא שמאי בלא מתא תותבאי. זהו בשמך יקראוך בשם לבד בלא תותבאי יען במקומך יושיבוך במתא דידך ובמתא שמאי:

ע"ב צדיק מעצמו רשע מחבירו וכו' בהיותו צדיק במעשיו אף שיש צדיקים גדולים ממנו עכ"ז נקרא צדיק דלכן נ' זכר צדיק לשון יחיד דהיינו שהוא צדיק מעצמו אבל הרשע אינו נקרא רשע רק בהיותו רשע גרוע מחבירו דאם חבירו גרוע ממנו הוא נחשב לצדיק כפי שבארנו מאמר דיו לטובים שבהם יעו"ש לכן נ' רשעים לשון רבים שהוא רשע גרוע מכל הרשעים:

בא ליטמא פותחין לו וכו' אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה וכו' לכאורה סותרים המאמרים זא"ז והכונה עפ"י דכתב הגר"א ז"ל לפתח חטאת רובץ דכל זמן שאין

האדם בעצמו פותח לעשות העבירה אין כח ביצה"ר לפתותו אך כאשר האדם מתחיל כעבירה אז עבירה גוררת עבירה. לכן בא ליטמא אבל לא התחיל אז פותחין לו לפתח חטאת רובץ אבל אין גורמין לו ליטמא וכאשר האדם מטמא עצמו שהתחיל לטמא עצמו אז מטמאין אותו הרבה דעבירה גוררת עבירה ומדויק לשון מטמא עצמו דהוא עצמו בלי יצה"ר טימא:

מנחות ק"י מאי עיר ההרס כדמתרגם רב יוסף קרתא דבית שמש העתידה למחרב. דרש מלת ההרס לתרי אפי האחד לשון שמש שנקרא חרם בחילוף אחה"ע השני לשון הריסה דעתידא למיחרב לכן החליף ח' בה' לרמז על ההריסה ובפ' חיי שרה בד"ח דשם חרס שנקרא השמש הוא על זמן הקרוב לשקיעה יעו"ש והוא תכונת הריסה:

דף ל"ט ארבעים שנה קודם חורבן לא הי' גורל עולה בימין ולא הי' לשון זהורית מלבין וכו' כל אינך דחשיב שהי' בהן נס יתכן דמצד עונות שהיו קודם חורבן לא נעשו הניסים אך מה שלא עלה הגורל בימין אינו דרך נס דגם בשאר השנים לא הי' עולה תמיד בימין כמ"ש בח"א ומה זה הענין שלא עלה מ' שנה קודם בימין ויתכן עפ"י שנ' בס' שופטים וקמת ועלית אל המקום וגו' לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. ואיתא בספרי אפי' מראין על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין שמע להם ובארנו הכונה במשל ומליצה לפי שכל מה שהם אומרים הוא ימין האמיתי יעו"ש ובזה מתוארים הסנהדרין יושבי הגזית בשם ימין וארבעים שנה קודם החורבן גלתה סנהדרין וישבה בחנויות התחיל אז להתקלקל תכונת הימין לכן לא עלה הגורל לימין:

מ"נ ע"ב בכל יום הי' זהבה ירוק והיום אדום והיינו זהב פרוים שדומה לדם פרים מה שנשתנה ביוה"כ להיותו דומה לדם פרים יתכן כפי שבארנו מאמר ולא עוד אלא שמעלה עליו הכ' כאילו הקריב פרים שהכונה דעבירות המה בתואר פרים ע"ך שנ' כפרה סוררה סרר ישראל יעו"ש לכן ביוה"כ שכל עשיותיו היו לכפר העונות היה גם זהב הכלים דומה לפרים:

ד' מ"ז מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי ע' פרש"י ז"ל דהזכות היה מצד הצניעות יעו"ש אך מה שמיחסת הצניעות בקלעי השער דבלתי ספק היתה צנועה בכל מעשיה יתכן לפי דתספורת של כה"ג בשערו משונה מכל תספורת של זולתו ומזה השכילה דהזכות הוא מה שהיתה צנועה בשער:

דף נ"ב חביבין ישראל שלא הצריכן הכתוב לשליח עי' פרש"י והתוס' מ"ש בזה ויתכן דהחביבות הוא בזה עפ"י מאמר חז"ל דברים היוצאים מן הלב נכנסין ללב א"כ כשהמתפלל מתפלל בעצמו בלי אמצעי להב"ה ודבריו יוצאין מן הלב אז המה מתקבלין

יפה משא"כ כשבאה התפלה ע"י שליח והשליח אינו מביא רק קול דברים ששמע והוא משמיעם להב"ה ואין בזה יציאה מן הלב כמ"ש הענין בפ' ויגש יעו"ש ואז אין בטוח שיתקבלו יפה:

ד' נ"ג מ"ט איעניש וכו' וכתבו התו' בתו"כ איכא פלוגתא דתנאי טובא מ"ט איעניש וכו' ויש להעיר מ"ט הביאו התו' בכאן דאיתא בתו"כ טעמי טובא דאין זה מצורך הסוגיא ויתכן משום דיש להק' על מה דאר"א דאיענשו משום דהורו הלכה בפני משה הא יכול משה למחול להם דרב שמחל על כבודו כבודו מחול דכן מצינו בשמואל שהורה הלכה בפני עלי ואמר עלי דחייב מיתה ובקשה חנה ממנו למחול לו ולא מת ובשלמא על ר"א גופיה לא קשיא דר"א אזיל לשיטתיה בקדושין דף ל"ב דאע"ג דרב שמחל על כבודו כבודו מחול אבל נשיא שמחל אין כבודו מחול דאמרינן התם מעשה בר"א ור' יהושע ור' צדוק שהיו מסובין בבית משתה של בנו של ר"ג והי' ר"ג עומד ומשקה עליהם נתן הכוס לר"א ולא נטלו נתנו לר' יהושע וקבלו א"ל ר"א מה זה יהושע אנו יושבים ור"ג עומד ומשקה עלינו וכו' יעו"ש הרי דס"ל לר"ג דאין הנשיא יכול למחול על כבודו משו"ה לא הי' יכול משה למחול אבל לר"י דס"ל התם דיכול למחול וכן פסקינן להלכה הדרא הקושיא לדוכתא מ"ט לא מחל משה להם שלא ימותו לכך מייתו התוס' את התו"כ דאיכא טעמי טובא מ"ט איעניש וס"ל לר"י דלא מתו משום שהורו הלכה דע"ז היו יכול למחול רק איעניש בשביל טעמים אחרים דאיתא בתו"כ:

ע"ב התם אבעי ליה למיקם וכו' אם חוזר לאלתר נראה ככלב ששב על קיאו עי' במס' ויתכן דבתפלה אדם מתודה על חטאתו שעשה וכשהוא חוזר מיד נראה שרוצה לחזור להתפלל אותן דברים עצמן להזכיר עוד הפעם חטאתיו ובזה הוא כשב על קיאו:

ולא יעדי עביד שולטן וכו' העירו המפ' על מילת עביד דמיותר ויתכן עפ"י המבואר בספרי אמת דלע"ל יהיה הב"ה בעצמו מנהיג מלכותו וכן נאמר ודוד עבדי נשיא להם שיהיה לו רק ממשלת נשיא שהמשילו המלך יעו"ש זהו עביד שולטן שעשו אותו השלטון להיות נו שלטון הנשיאות ויתכן עוד עפ"י המבואר במדרשי חז"ל דמלך המשיח יהי' מלך מלכים זהו עביד שלטון שהוא יעשה שלטון המלכים:

דף נ"ד ונשמטה קרדומו של אחד מהם ונפלה שם ויצתה אש ואכלתו עפ"י דאיתא במס' מדות ובמכילתא כי חרבך הנפת עליה ותחלליה מזבח נברא להאריך שנותיו של אדם אינו דין שיניף המקצר על המאריך וכו' וכמו כן ארון התורה שהיא חייך ואורך ימיך ונפל עליה הקרדום שהוא המשחית והמקצר לכן יצתה אש ושרפתו ומת:

ע"ב ישראל הללו שברכתן ברכה וקללתן קללה יעסקו בדברים הללו. עיין במפרשים והכונה דעבודת המושפעים מאת המערכה הוא לעשות טלמסאות וצורות ידועות להמשיך על ידם שפעת המערכה וכמו כן להדיח מהם איזה רעה הבאה לעולם והנה אמרו חז"ל אין ברכה באה אלא בשביל ישראל ואין קללה באה אלא בשביל ישראל לכן כשהוציאו הכרובים סברו שגם ישראל עושים צורות הטלמסאות להמשיך הברכה ולרחק הקללה לכך אמרו ישראל שברכתם ברכה דאין הברכה בא אלא בשבילם וכמו כן אין הקללה באה אלא בשבילם וא"כ גם בלעדי שום תחבולה מעבודתם יגיע להם הברכה וכו' ומה להם לעסוק בדברים הללו לעשות צורות הטלמסאות נכח המערכה ובבאור התורה בארנו הענין במשל ומליצה יעו"ש:

דף נ"ז א"ל צדוקי לר"ח השתא ברי טמאים אתם דכ' טומאתה בשוליה א"ל תא חזי מה כתיב בהו השוכן אתם בתוך טומאתם שאפילו בזמן שהם טמאים שכינה שרויה ביניהם עי' במפ' והכונה עפ"י שבארנו בדו"ש ובכפלים דיש שני מיני התקרבות לשכינה האחת שמשכין הב"ה שכינתו למטה בארץ לב"א גדולה מזו השנית שמעלה את האדם להשיג השראת שכינתו בשמי מעל כמעלת מרע"ה שנ' ומשה עלה אל האלהים והנה הצדוקי סבר דאחת הנה שתי ההתקרבות לכן א"ל טמאים אתם דכ' טומאתה בשוליה ואין השכינה שורה במקום טומאה כמו שמסיים המקרא ותרד פלאים שהיא מובדלת בירידה ממצב השכינה לזה השיב לו ר"ח דאעפ"י דע"י טומאתה בשוליה ירדה פלאים ממדרגה הגדולה להשיג השכינה בשמי מעל כמשה עכ"ז עדיין נשאר להם מדרגה הקטנה היינו השוכן אתם בתוך טומאותם דשוכן השכינה למטה ביניהם בארץ:

דף ס"ו מהו לסוד את ביתו א"ל מהו לסוד את קברו שאלו אם מפני צער החורבן נאסר לסוד הבית והשיב להם מהו לסוד קברו הלא הקבר הוא צער גדול אעפי"כ שופכין סיד על הקבר לכן גם בצער החורבן מותר לסוד הבית רק שצריך לשייר נגד הפתח זכר לחורבן:

שאלה אשה חכמה וכו' אין חכמה לאשה אלא בפלך וכו' העירו המפ' בתואר אשה חכמה יעו"ש. ויתכן עפ"י מאמר חז"ל איזהו חכם הרואה את הנולד. והנה בענין העגל אף שהיו משונים בעבודתם. אבל לענין חילול השם שישראל עובדים לעגל שוה החילול בכולם לכן בהיותה חכמה הרואה את הנולד והנולד מחילול השם שוה בכולם א"כ מפ"מ אין מיתתן שוה והשיב לה דהב"ה מחשב הענין גם לפי העשיה לא לפי התכלית לבדו והראי' דבעשיית המשכן לענין התכלית אין חילוק בין אם נעשה הטוה על העיזים או בתלוש עכ"ז נ' וכל אשה חכמת לב בידיה טוו מחשיב במקרא העשיה לחכמה זהו

אין חכמה לאשה אלא בפלך בהעשיה אבל בתכלית אין נ"מ בזה אעפי"כ נ' וכל אשה חכמת לב בידיה טוו:

דף ס"ז על ענין עוזא ועזאל עפרש"י דמכפר על עון עריות הענין בזה דנותנין בזה אמתלא דקשה לכבוש את היצה"ר שהרי עוזא ועזאל מלאכים נכשלו בזה ולא יכלו לכבוש היצה"ר:

דף ס"ט למה נקרא שמם אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה משה אמר האל הגדול הגבור והנורא אתא ירמי' ואמר האויבים מקרקרים בהיכלו איה נוראותיו לא אמר נורא אתא דניאל אמר בבליים משעבדים בבניו איה גבורותיו לא אמר גבור אתו אינהו אמרו אדרבא זו היא גבורת גבורתו שכובש את כעסו ונותן ארך אפים לרשעים ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו איך יכולים להתקיים וכו' יש להעיר מ"ט רצה ירמי' לבטל תואר נורא ודניאל תואר גבור ולא בהיפך. גם מ"ט המתינו אנשי כה"ג בתשובתם אחרי שהזכירו שתי השאלות ביחד ויתכן עפ"י המבואר במכילתא דמוראו של הב"ה הוא ביותר על הקרובים ובארנו הכונה בברורי המדות יעו"ש זהו שאמר ירמי' האויבים מקרקרים בהיכלו קרוב אליו והוא שותק איה מוראו אשר הוא על הקרובים ודניאל התפלא על שעבוד בניו בבבל ברחוק מקום מהיכלו לכן לא התפלא איה מוראו דמרחוק אין חלה המורא כל כך. רק אמר איה גבורתו והנה שתי אלה כח הגבורה והמורא אין מתלכדים יחד דכאשר הזולת מתירא מרוממותו לגשת אליו או למרות רצונו אין ניכרת אז מדת גבורתו לכן בהיפך כאשר מתגבר על הזולת בכח הגבורה ומכניעו לא יתודע אז דיש לו יראת הרוממות מפניו לכן אחרי שתי השאלות ביחד דירמי' אמר איה מוראו שאויבים מקרקרים בקרוב לו בהיכלו ודניאל אמר איה גבורתו שמשעבדים בבניו השיבו אנשי כנה"ג עתה יתישבו הדברים יחד דזו היא גבורתו בזה שהאויבים מקרקרים בהיכלו ואין להם יראת הרוממות גם בקרוב לו והוא שותק בזה עצמו ניכרת גבורתו שכובש כעסו וכזה שמשעבדים בבניו והוא אין מתגבר עליהם בגבורתו א"כ בכוחם לכלותם אך יראים מפניו יראת הרוממות לכלות בניו א"כ ניכר בזה דהן נוראותיו לכן מצאו עתה תחבולה להחזיר העטרה לומר הגדול הגבור והנורא:

ובגוף המאמר שקראום אנשי כנה"ג שהחזירו עטרה ליושנה לומר הגדול הגבור והנורא העירו המפ' דהלא ירמי' השמיט רק תואר הנורא ודניאל השמיט רק תואר הגבור אבל תואר הגדול אמרו א"כ החזרת העטרה הוא רק בתואר הגבור והנורא לא בתואר הגדול הי' מהראוי לקרוא שמם אנשי כנסת הנורא והגבורה ובח"א העיר על רב מתנא דדריש מה שנ' ויברך עזרא את אלהים הגדול שאמר הגדול הגבור והנורא אחרי שבמקרא

לא נזכר רק הגדול לבד יעו"ש ויתכן עפ"י שבארנו במקומות שונות דמכחישי הנהגתו מתארים אותו בתואר רם ואנחנו מאמיני השגחתו מתארים אותו בתואר גדול שניכר גדלו גם בארץ לכן ירמי' באמרו איה מוראו שאין ניכר מוראו בארץ אבל מדת גבורתו ניכרת שכובש כעסו הי' מתאר אתו ית' בתואר הגדול מצד גבורתו הניכר בארץ ודניאל שאמר איה גבורתו שאין ניכר בארץ אבל מוראו הכיר בארץ במה שמתקיימין הי' מתאר אותו בתואר הגדול מצד מוראו ואנשי כנה"ג החזירו העטרה ליושנה דגם עתה ניכר מוראו וגבורתו א"כ הוא הגדול הן בתואר הנורא והן בתואר הגבור לכן נקרא שמם אנשי כנסת הגדולה דעל ידם נתעלה תואר הגדול הן בנוראותיו והן בגבורותיו ומעתה רווחה קושית הח"א דאחרי שנאמר ויברך עזרא וגו' הגדול ולא ביאר שום תואר לומר שהוא גדול בנוראותיו או בגבורותיו רק סתם. לכן מבאר רב מתנא שאמר האל הגדול והגבור והנורא שהוא גדול בכל התוארים ולכן אמר סתם:

ד' ע' ואח"כ כאו"א מביא ס"ת וקורא בו להראות חזותו לרבים פרש"י ז"ל להראות נוי הס"ת ותפארת בעליה שטרח להקנאה במצות וכו' ולכאורה הוא מנגד למה שנא' והצנע לכת עם אלהיך שלא להתפאר בעשיית המצוה ויתכן הכונה עפ"י שבארנו בפ' משפטים דלכן נצטוינו במ"ע לכתוב כאו"א התורה לדורי דורות דאם לא ניתנה רק לאותו דור או למשה לבדו כמו שאומרים המכחישים למה לו לכתוב התורה שהרי אמרה למשה בע"פ אך מן הכתב מוכח שהתורה ניתנה לכל הדורות זהו שכאו"א מביא ס"ת וקורא בו למען יכירו וידעו להראות חזותו לרבים ע"י חזותו של כתב התורה שנכתבה נודע שהיא אמורה לרבים לכל הדורות:

ד' ע"א מצאו לכה"ג בשוק א"ל אישי כה"ג עשינו שליחותך מצאו בבית א"ל מחיה חיים עשינו שליחותו עי' במס' ויתכן דיש שני דעות אי הני כהני שלוחא דרחמנא או שלוחא דידן ובהיותם הכהנים שלוחי דרחמנא מהראוי ליחס כל עבודת היום להב"ה שהוא המשלח לעשות ובהיותם שלוחי דידן ראוי ליחס כל עבודת היום לכה"ג דאין העבודה כשירה רק בכה"ג והנה אמרו דכשכ"ג היה יוצא במוצאי יוה"כ היו כל ישראל הולכין ללותו לביתו והי' משתהא לכתו יותר מחצי הלילה לכן כשחזר המשלח במוצאי יוה"כ ומצאו לכה"ג בשוק בעת שכל ישראל עומדים שמה אז משום כבוד הצבור וכבוד הכה"ג אומר לו כפי הדעה דכהני שלוחי דידן ומתיחס כל הענין לכה"ג לכן אומר לו אישי כה"ג עשינו שליחותך ע"ד שנא' וישלח ביד איש עתי היינו הכה"ג ישלח וכאשר מצאו בביתו שאין הצבור שמה אומר לו כדעה דשלוחי דרחמנא נינהו לכן א"ל מחיה חיים עשינו שליחותו ולא שייך בזה מה שהעיר המהרש"א ז"ל דלא יתכן לומר להניח כבוד המקום

בשביל כבוד כה"ג לפרש"י ז"ל. דלא שייך בזה כבוד המקום למ"ד דשלוחי דידן נינהו ומליצת מחיה חיים יתכן עפ"י שאמרו דכה"ג של בית שני לא הוציאו שנתן לכן א"ל דרך ברכה מחיה חיים שהב"ה מחיה צדיקים כמוהו שנקראו חיים שיחיה ולא ימות:

מחיה חיים עשינו שליחותו לפי שהוא המית השעיר ולא נעשה לקרבן לבל יחשב לו לפחיתות לכן מחיה חיים הב"ה שהוא מחיה לכל הבע"ח והחיה את השעיר הוא צוה להמיתו ועשינו שליחותו:

מחיה חיים יתן לך חיים ארוכים וטובים הוא מחיה לכל החיים אבל יש בהם מי שיש לו חיי צער ולך יתן חיים ארוכים וטובים ומתוקנים טובים בעוה"ז ומתוקנים לעוה"ב:

אתהלך לפני ה' בארצות החיים א"ר יהודה זה מקום שווקים ע' במפ' ויתכן דנקל לאדם להיות עובד ה' בהיותו יושב כל היום בבהמ"ד ודבר אין לו עם אדם אך אם הוא בשווקים וברחובות בין העשירים העוסקים במו"מ ועוסקים כל היום בדברי שיחה זה מזה כדרך כל הארץ קשה לו להיות נשמר אז מכל רע מלה"ר ומשיחה בטילה ומאונאה וחניפה וכאלה הרבה וע"ז התפלל דהע"ה אתהלך לפני ה' להיות עובד ה' גם בהיותי בארצות החיים היינו מקום שווקים שיש שם מסחור של העשירים הנקראים חיים (דעני חשוב כמת) להיות נשמר גם שמה מכל רע ע"ד שנא' שוטטו בחוצות ירושלים וגו' אם תמצאו איש מבקש אמונה אלו שנותיו של אדם שמתהפכין לו מרעה לטובה מליצה שנותיו של אדם והי' ראוי לומר אלו שנים שמתהפכין לטובה והכונה עפ"י שבארנו בפרשה נצבים דהזמן שהוא טוב מתיחס להב"ה זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו וזמן הרעה אין מתיחס רק להאדם שנא' הגדתי לכם היום כי אבוד תאבדון זהו אלו שנותיו של אדם שמתיחס לאדם לסימן שהם שנות הרעה ומתהפכים לטובה:

אליכם אישים אקרא אלו ת"ח שדומים כנשים ועושים גבורה כאנשים וכו' עי' במפ' ויתכן עפ"י מאמר חז"ל איזהו חכם הלומד מכל אדם הרי דשלימות החכמה לקבל התורה מהזולת והוא תכונת נשים המקבלות השפע מבעליהן ונצרך עוד להשלימות ללמד עם אחרים והוא תכונת אנשים להיות משפיעים להזולת המה הנשים זהו אלו ת"ח שדומים כנשים לקבל התורה וללמוד מזולתם ועושים גבורה כאנשים ללמד לזולתם:

הרוצה שינסך וגו' ימלא גרונם של ת"ח וכו' מליצת גרונם הוא עפ"י דאיתא במס' סוכה הסך נסך שכר לשון שמחה לשון שביעה לשון שכרות אמר רבא האי צורבא מרבנן דלא נפיש ליה חמרא ליגמע גמועי יעו"ש בפרש"י וח"א הרי דמדמי תכונת הנסכים לתכונת ליגמע גמועי של גרונו של ת"ח:

ע"ב אתו שמעיה ואבטליון לאפטורי מיניה דכה"ג א"ל ייתון בני עממין לשלם א"ל ייתון בני עממין לשלם דעבדין עובדין דאהרן ולא ייתי בני אהרן לשלם דל עבדי עובדא דאהרן כמו זר אשר שמעיה ואבטליון יקללו את הכה"ג במוצאי יוה"כ בתוך כל העדה ויתכן הכונה דהכי אמרו לו הלא מעשיך שאמרת לנו ייתון בני עממין לשלם הוא כמו זר בנימוס ד"א דחוקי הד"א שהתולדות נמשכין למדות אבותיהם ועתה ראה ההבדל שבינינו ובינך דאנחנו בני עממין שאין באבותינו מדת השלום. עכ"ז ייתון בני עממין לשלם שבאנו לכבדך לאפטורי ממך בשלום שזהו מדת אהרן להיות רודף שלום א"כ לפלא אשר בני אהרן שהי' רודף שלום וראוים תולדותיו להתנהג במדתו ועושים בהיפך דלא ליתו בני דאהרן לשלם שאתה מבניו של אהרן ולא התנהגת עמנו כראוי וקראת אותנו בני עממין והוא פלא אשר בני דאהרן לא עבדי עובדא דאהרן ואין בזה שום קללה ח"ו:

ע"ב בגדי השרד אלמלא בגדי כהונה וכו' פרש"י ז"ל שעל ידיהם מקריבים הקרבנות שמכפרים ויש להעיר דלפרש"י ז"ל ראוים כל כלי המקדש להקרא כלי השרד דעל ידם מקריבים הקרבנות ויותר נראה דלכן נקראו בגדי הכהונה בגדי שרד לפי שהם בעצמם מכפרים כדאיתא בעירובין וזבחים מה קרבנות מכפרים אף בגדי כהונה מכפרים ואילולי הבגדים לא היה כפרה על אותן העונות ואין להעיר דא"כ ראוי לקרוא גם הקרבנות שרד שמכפרים די"ל דיתרון לבגדים שהם מכפרים בלא קרבנות וקרבנות אין מכפרין רק בבגדים:

שלשה זירין הם וכו' בארנו המאמר במס' פסחים ד' קי"ט יעו"ש:

ת"ח שאין תוכו כברו וכו' נקרא נתעב שנ' נתעב ונאלח איש שותה כמים עולה עי' במפ' ויתכן דתכונת המים דאין לו שום טעם ושום צבע רק זוהר אמיתי ומי שאין תוכו כברו יש בו תכונת הצביעות דבחוץ מראה שעניניו לש"ש בלי שום פניה רק בהיר כמים ובקרבו ישים ארבו לכן נאמר עליו נתעב ונאלח יען כי הוא איש שותה עולה ומראה עצמו שהוא שותה העולה כמים שלא יכירו העולה אשר בתוכו:

זכה וכו' והיינו דאמר רבא מאן דזכי וכו' לכאורה מאמר ריב"ל ורבא שוין ומה יתרון במה דאמר רבא אטו איצטריך ריב"ל לסיוע מרבא והכונה דריב"ל אמר לא זכה נעשית לו סם מיתה דמשמעו דתיכף כשלומד ולא זכה ליראת שמים נעשה לו סה מיתה ובאמת רואים הרבה ב"א שלומדים ולא זכו ולא נראה שהתורה הוא להם סם מיתה לזה מסיים והיינו דרבא שהוא מבאר יותר דאמר דלא זכה תהוי לי' סמא דמותא אף דבעת לימודו לא נראה שהוא סם מיתה אך סוף הדבר תהוי ליה סמא דמותא אחרי כן:

עדות ה' נאמנה מחכימת פתי נאמנה היא להעיד בלומדיה תכונת העדות היא לטובת הבעל שמעידים עליו והתורה נאמנה להעיד על לומדיה לטוב להם ואם הוא ישאר פתי כמו שהיה מה יתרון לו בעדותה הלא כשמזכרת שמו זוכרים שהוא פתי ומתוך שבחו בא לידי גנותו אע"כ שהיא מחכימת פתי ועדותה לטובתם:

עדות ה' נאמנה מחכימת פתי א"ר חייא בר אבא נאמנת היא להעיד בלומדיה עי' במפ' ויתכן עפ"י דאיתא בספרים דחכמה היא רק ביראת ה' ומי שהוא הולך בעצת היצר נקרא פתי שנפתה לדברי הבל ונמשך המאמר על המאמרים שלפניו זכה נעשית לו סם חיים וכו' משמחתו וכו' זהו שמבאר ר"ח שיכולין להכיר בלומד התורה אי זכה אי לא זכה היינו התורה נאמנת להעיד בלומדיה שלמדו לשמה וזכה שמכירין זה כשרואין אשר היא מחכימת פתי שקודם הלימוד הי' פתי הנפתה לדברי הבל וע"י הלימוד מחכימת פתי להיותו חכם ביראת ה' זהו עדות נאמנה ללומדיה שלימודם יפה:

ע"ג ע"ב שבטי ישורון כתיב שם העיר בח"א אמאי לא נקט שבטי ישראל דכמה קראי כתיבי כן יעו"ש. ויתכן לפי דאמרינן דהכהן הנשאל פניו כלפי שכינה ופרש"י ז"ל כלפי אורים ותומים ושם המפורש שבתוך החושן יעו"ש לכן הי' כתיב ישורון שהוא לשון הבטה וראיה כמו אשורנו ולא עתה דרמז דע"י הראיה של הנשאל באו"ת יבין התשובה:

ד' ע"ד טוב מראה עינים יותר מגופה של מעשה וגו' ולכאורה לענין מאי הודיע זה הכתוב ולענין מאי פירשוהו חז"ל אך באמת סיפא דקרא גם זה הבל הוא שלימות המאמר דכאשר היצר יפתה אותך להסתכל בנשים באמרו דטוב מראה עינים באשה יותר מגוף המעשה תדע שגם זה הבל ורעות רוח דגם בזה אין שום ממש:

ד' ע"ה כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים כל הנותן עיניו בכוסו כל העריות דומות עליו כמשור עי' במפ' דבר זה נלמד ממעשה לוט דנתן עיניו בכוס יין שהשקוהו ונכשל בעריות עם בנותיו וזהו במ"ר וישא לוט את עיניו כל הפסוק הוא לשון ערוה מרמז שנתן עיניו בכוסו ונכשל בערוה:

הנותן עיניו בכוסו כל העולם דומה עליו כמישור פרש"י ז"ל ממון אחרים דומה לו היתר והרש"א ז"ל כתב דראוי לגרוס הנותן עיניו בכיסו יעו"ש ויתכן דדבר זה נלמד מבן סורר דבהיותו זולל וסובא יין אמרה תורה דסופו מלסטם הבריות לפי שממון אחרים דומה לו כהיתר:

ר"א אומר אפי' אוכל כל מעדני עולם טועם טעם עפר וכו' ור"א אפילו טועם כל מעדני עולם אין מתישב דעתו עד שיאכל עפר חטא הנחש י"א שהשחית טבע החומר וי"א שהשחית תכונת הדעת זהו למ"ד שהשחית טבע החומר עונשו כמדתו שנשתנה טבעו

שאפי' אוכל כל מעדני עולם אין טועם רק טעם עפר דחוש הטעם מתיחס לטבע החומר ולמ"ד שהשחית תכונת הדעת עונשו כמדתו בתכונת הדעת שאפי' אוכל מעדני עולם אין דעתו מתישבת עד שטועם עפר ומה שהי' עונשו בעפר יתכן דתכונת העפר יש בו שלימות להצמיח כל יבולי אדמה ומוציאים מתוכו כסף וזהב וכאלה והנחש בפתויו השחית כח השלימות מן העולם לכן נענש בעפר ויתכן עוד לפי שבעונש עה"ד נאמר כי עפר אתה ואל עפר תשוב לכן נענש גם הוא בעפר:

מזמין להן דגים בכדיהן הדגים המה פרוצים בולדות ולפי שפרשו אנשיהן מהן הזמין להן דגים לרמז שישתדלו למצוא חן בעיני בעליהן להוליד ולדות כדגים כדאיתא במדרש שהיו מתקשטות ובאות לבעליהן וזהו דאמר בסמוך דגים אלו עריות לפי שע"י הדגים שהזמין להן היו נזקקות לבעליהן:

בשלמא למ"ד עריות היינו דכ' חנם וכו' עי' במפ' ויתכן דדרש חנם לחון חן חן שלהם זהו שבכו על עריות שנשאו חן בעיניהם לקחת אותן ונאסר להם:

ע"ב כתרנגולין שמנקרים באשפה טבע זו של תרנגולין שמנקרין באשפה הוא מצד הבריאה שנבראו העופות מן הרקק מקום אשפה לכן המה נמשכין לתכונת בריאתן:

ד' ע"ו חמרי וריחני פקחין עפ"י מאמר חז"ל קול יפה לבשמים וקשה ליין ואמרו ישים אדם א"ע כאלם יכול אף לד"ת וכו' הרי שצריך אדם להיות בו שתי מדות פעמים יעשה עצמו כאלם מבלי להרים קול לדברים בטלים והוא תכונת יין שקשה לו הקול ופעמים יעשה בהיפך להרים קול בד"ת כתכונת הבשמים שהקול יפה להם זהו חמרי תכונת העדר הקול וריחני תכונת הקול שניהם יחד הוא תכונת הפקחין להתנהג בהן:

ד' ע"ז מיכאל סרחה אומתך אמר לפניו רבש"ע דיו לטובים שבהם א"ל אני שורף אותם ולטובים שבהם בארנו למעלה דגם כשאין הדור מוכשרים במעשיהם עכ"ז נמצא בהם אנשים שראוים לכנותם שהמה טובים מצד הפחיתות והגריעות של זולתם שהמה רעים מהם לכן כאשר אמר למיכאל סרחה אומתך השיב לו אף שאין מוכשרים במעשיהם עכ"ז דיו לטובים שבהם נמצא גם בהם המכונים טובים מצד שהזולת המה גרועים מהם ע"ז אמר לו דיש לזה תחבולה לכלותם דהכרה זאת לחשבם לטובים הוא רק בהיות גרועים מהם ואנוכי בתחילה שורף אותם הגרועים וכאשר לא יהיו הגרועים לא יחשבו המה לטובים ואז אשרוף גם הטובים שאמרת:

כתבו לי רבנן בכרגא וכו' כן יתן לידידו שינה וכו' אלו נשותיהן של ת"ח וכו' עי' במס' ויתכן לפי דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא א"כ אין יתרון לת"ח בעניני עוה"ז על בלתי ת"ח ומה שאמרו המקבל עליו עול תורה פורק ממנו עול וכו' הכונה דהוראת עול הוא על

ענין שהוא למעלה מחיוב כחו דלכן הוא עול כבד עליו ועל עול שהוא למעלה מהחיוב נותנין שכרו בעה"ז כמ' חז"ל אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב לכן לא הי' יכול גבריאל להציל הת"ח מכרגא מצד שהם נודדים שינה ולומדין דזהו חיוב המצוה והגית בו יומם ולילה ואין שכרו בעה"ז לכן אמר דמצד נשותיהן המנדדות שינה בשביל לימוד התורה של בעליהן דע"ז אין מחויבות הנשים והוא להן עול תורה יותר מהחיוב ראוי לפרוק מעליהם עול וכו' לפוטרם:

שעינה אותה מביאות אחרות עפרש"י ויתכן הכונה שע"י שבעל אותה עובד אלילים לא ירצו גדולי ישראל לקחת אותה וגם כאשר נחשב להם לזנות שאמרו הכזונה יעשה אחותינו היא נפסלת להנשא לכהן זהו שעינה אותה מביאות של אחרים:

ד' פ"ב התינוקות אין מענין אותן ביוה"כ אבל מחנכין אותם וכו' ובמס' סופרים איתא מנהג טוב בירושלים לחנך בניהם ובנותיהם הקטנים ביום צום שינוי הלשון מן תינוקות בניהם ובנותיהם יתכן עפ"י דאיתא בתוס' אמאי מחנכין האמרינן בכ"מ קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו ותירץ הר"א ממיץ דחינוך לא אן אלא בעשיית מצוה ולא באפרושי מאיסורא והכא איכא מצוה ועיניתם וכו' ורבי אומר דחינוך לא שייך אלא באב ולא באדם אחר יעו"ש לכן כאן דמיירי ביוה"כ דהוה מצוה ועניתם קאמר סתם מחנכין התינוקות דתינוקות דעלמא אף שאינם בניה' ובנותיה' לפי דבמצוה חל חובת החינוך על כל אדם כתירוץ הר"א אבל במס' סופרים לא מיירי ביוה"כ רק בשארי צומות דאין בהם מצות עינוי רק האכילה הוה איסור גבייהו ובזה לא חל החינוך על אדם אחר רק על האב כתירוץ רבי לכן אמר התם לחנך בניהם ובנותיהם:

בן ט' ובן עשר וכו' עיין מה שכתבנו מזה במקרא סופרים לקיים גיר' רש"י ז"ל נגד גיר' הרי"ף:

ד' פ"ג ר' מאיר דייק בשמא יתכן לפי דר"מ אמרו עליו לא מאיר שמו אלא נהוראי שמו ולמה נקרא ר' מאיר שמאיר עיני חכמים מזה הכיר ר"מ דהשם נקרא לאדם כפי תכונת מעשיו לכן הי' מדייק בשמא:

פ"ה ע"ב אשריכם מי מטהר אתכם וכו' מה מקוה מטהר וכו' כל עניני טהרה שאדם מטהר א"ע מלכלוכיו אינו בטוח שטיהר עצמו יפה דיתכן שנשאר בו איזה לכלוך שאינו רואהו וכמו כן אינו יודע אם יוכשר טהרתו להרואה אך כאשר הבוי"ת מטהר לכלוכיו אז בלתי ספק שמטהרם יפה שלא נשאר רושם לכלוך וגם בטוח שהוכשר טהרתו זהו אשריכם ישראל מי מטהר אתכם ולפני מי אתם מטהרים הלא הוא אביכם שבשמים הוא המטהר ולפניו אתם מטהרים ואין טהרה מעולה מזו וענין המקוה הכונה דכמו שטהרת

המקוה אינה מועלת רק כאשר מסיר מקודם כל חציצה שעל בשרו כן עד"ז כאשר מסיר האדם כל חציצה מלכלוך עונו אז מועיל לו הטהרה מה שאביו שבשמים מטהרו:

דף פ"ו ולא עוד אלא שמעלה עליו הכ' כאילו הקריב פרים שנ' ונשלמה פרים שפתינו שמא תאמר פרי חובה ת"ל ארפא משובתם אוהבם נדבה יש להעיר אחרי שהם נדבה לא שייך בזה מליצת ונשלמה דתשלומין שייך בדבר שבחובה לא בנדבה שאומר הרי זו נדבה גם מ"ש דנקט פרים ולא זבחים סתם ויתכן לפי דעון המזיד מתיחס לפרים ע"ד שנ' כפרה סוררה סורר ישראל זהו דאמר קרא קחו עמכם דברים ושובו אל ה' דע"י התשובה ונשלמה פרים שפתינו ע"י וידוי שפתים נשלמה החוב של העבירות שהם בתכונת פרים ושמא תאמר שאין נחשב התשובה רק לשלם פרי חובה לבד. ת"ל ארפא משובתם אוהבם נדבה אחשוב להם הזדונות המתיחסות לפרים כאילו הם נדבה של זכיות:

כי שב אפי ממנו מהם לא נא' אלא ממנו כותנו דהזדונות נעשו זכיות א"כ שב אפי ממנו מן הדין ותכונת כי שב ולא אמר כי שקט אפי הכונה דמלת אפי משתנה לטוב שהוא ר"ת מן פותח את ידך יאר י"י פניך אליך כי שב אפי למפרע:

רביעית אין מוחלין לו עי' בח"א דמבאר הכונה שעשה עבירה אחת שלשה וארבעה פעמים יעו"ש והענין בזה עפ"י מאמר חז"ל עבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר ואין עושה תשובה ולא ניתן למחול לו והנה יש באדם שלשה כחות המה נפש רוח ונשמה ועשיית העבירה יכול להיות באחת מהנה לכן בעשותו העבירה פעם ראשון שנית ושלישית יתכן דבכל פעם עשה בכח אחר דבפעם ראשון חטא על הנפש ובפעם שני רוחו הטעתו ובפעם שלישי הנשמה הטעתו נמצא לא נעשה העבירה בכל כח רק פעם אחת ובזה יכול לעשות תשובה וניתן למחול לו אך בעשותו העבירה פעם רביעי והיא נעשית באחת מהשלש כחות א"כ באותו כח עבר ושנה שעשה פעמים ונעשית לו כהיתר שלא ישוב עוד לכן לא ניתן למחול:

ואם לא שנה בהן והתודה עליהן עליו הכ' אומר ככלב שב על קיאו בעת שמתודה ה"ז כאילו מקיא העבירה מקרבו וכאשר הוא מתודה על עבירה זו עצמה נראה כאילו פעם ראשון לא הקיא יפה בשלימות לכן שב עתה אל קיאו להקיאה שנית מקרבו ויתכן עוד דכשהוא חוזר ומתודה לומר חטאתי נראה כאילו עשה העבירה עוד הפעם וה"ז שב אל קיאו הוא החטא

גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם החטא הוא חולי הנפש והתשובה היא סמי הרפואה. ופותח הב"ה אוצר סמי הרפואה לרפא את הב"ת ובהיות נרתק סמי הרפואות פתוחה זוכין ליהנות מהם גם שארי חולים ובאה רפואה לעולם וכולל עוד דאם חטא

האדם מכריע כל העולם לחובה ונעשו חולים וכאשר עושה תשובה מכריעם לזכות ובא רפואה לכל העולם:

גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד עפ"י דאיתא בספרי אמת דקבלת התשובה הוא לפי דבעשיית החטא גורם בזיון למקום וכשעושה תשובה ומבטל רצונו מפני רצון קונו גורם כבוד להב"ה והוא תיקון לבזיון שגרם זהו גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד:

ד' פ"ז כמה בנים היו לו לאהרן שראוים לשרוף כנדב ואביהו שנ' הנותרים עי' במפ' ויתכן עפ"י שבארנו בפ' ויגש ההבדל שבין נשאר ונותר דנשאר הוא על חלק המובחר והמעולה ונותר הוא על חלק הפחות ומדכ' הכא הנותרים ולא כתיב הנשארים הרי שהיו נדב ואביהו מעולה מהם ונשרפו והם ניצולו מהשריפה בזכותו של אהרן:

המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה בארנו בדו"ש הכונה עפ"י מאמר חז"ל הבא לטהר מסייעין אותו נמצא כשבא לעשות תשובה מסייעין אותו לשוב אבל אם הוא מחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לסייעו רק הוא מוכרח לעשות התשובה מעצמו:

רב הוה פסיק סדרא וכו' אתי ר"ח אמר כל דאתי נהוי הדר לרישא וכו' מה דהדר רב ד' פעמים ופעם חמישי לא רצה להדר הוא עפ"י דאיתא במ"ר כל דבר ודבר שהיה הב"ה אומר למשה היה אומר ד' פעמים שנ' אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה יעו"ש וה"נ אמרינן בעירובין דמשה היה מהדר לימודו לישראל ד' פעמים לכן הדר רב ד' פעמים ובפעם חמישית לא מצא רב חיוב למהדר ולא הדר:

מסכת סוכה

בעזר המיישר לאדם דרך נכוחה וחוננו דעת להשכיל במדה מארץ ארוכה אחל לבאר אשר חנני במסכת סוכה:

ד"ה מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה וכו' להבין המאמר דרך מושכל הענין בזה דכל עניני תבל המה בשלשה סוגים האחד דברים חומרים של רשות שאין בהם שום לחלוחית מצוה השני דברים חומרים המשותפים במצוה השלישי דברים שאין בהם הרגש חומרי רק רוחני היינו הסתכלות בחמדי תבל ולשמוע קול זמרה וכאלה דאין בהם שום מצוה כשמכוין לתענוג גופו הוא סוג החומרי מאכל ומשתה שמברכין עליהם ונותנין מהם מתנות כהונה המה משותפים במצוה השגת התורה והאלהות ומעשה מרכבה ומע"ב כפי שהם אצל הבוי"ת המה רוחנים לבדן והנה שטח של עשרה הוא שטח של רשות בפ"ע ומכנים חז"ל ענינים החומרים שאין בהם שום מצוה שהם מתיחסים

לעשרה התחתונים אשר על הארץ ועניינים הרוחנים שאין להם שתוף החומר מתיחסים לעשרה עליונים הקרובים אלוה'י והמשותפים מחומר ומצוה ביחד מתיחס לשטח שבין עליונים ותחתונים זהו מעולם לא ירדה שכינה למטה משטח עשרה התחתונים דבעניינים שאין בהם מצוה אין לשכינה התיחסות לשכון שמה ולא עלו משה ואליהו למעלה מעשרה דאפילו משה ואליהו שנ' בהם שעלו אל האלהים עכ"ז לא עלו בהשגתם למעלה מעשרה עליונים הקרובים אל ד' דגם במשה נא' ותחסרהו מעט מאלהים שלא השיג תכלית ההשגה כמאמר חז"ל ופריך והכתיב וירד ה' על הר סיני ודיבר שמה מעניינים החומרים רציחה גניבה חמדה ותאוה הרי השכין שכינתו למטה מעשרה התחתונים ומשני למעלה מעשרה דכאשר האדם מתנהג באלו העניינים כפי התורה יש בהם שתוף מצוה והרי הם למעלה מעשרה ושרויה שכינה שמה ופריך והכ' ומשה עלה אל האלהים דמשמעו שהשיג גם בעשרה עליונים הקרובים אל האלהים ומשני למטה מעשרה שלא השיג בשלימות בעשרה של מעלה רק השיג מה שהוא למטה מעשרה ופריך והכתיב מאחז פני כסא שהוא קרוב אל האלהים למעלה מעשרה ומשני אשתרבובי כסא למטה מעשרה הב"ה שלשל לו השגת הכסא במה שהוא למטה מעשרה ושמה היה מאחז פני כסא ויתכן דלכן נ' פני כסא היינו מה שלפני הכסא למטה הימנו:

אפי רברבי ואפי זוטרי יתכן לפי דישראל יש להם שני תוארים כשהם בשלימות המעלה המה בתואר בני ישראל וכשהם נעדרי השלימות המה בתואר בני יעקב לכן הי' בכרובים שתי התכונות יחד אפי רברבי נגד תכונת ישראל ואפי זוטרי נגד תכונת יעקב וכולל עוד דכשהם בשלימות המעלה המה בתכונת אנשים חשובים בעצמה זהו אפי רברבי וכשהם נעדרי השלימות והמה מתקיימין רק מצד גריעות זולתם אז המה בתכונת התינוק שאין יכול לעמוד מעצמו רק מוכרח להיותו נסמך על איזה דבר זהו אשי זוטרי כתינוק:

ד' י"ד מה עתר מהפך התבואה ממקום למקום אף תפילתן של צדיקים מהפכת מדותיו של הב"ה ממדת רגזנות למדת רחמנות מליצת ממקום למקום בעניני מדותיו של הב"ה הוא עפ"י דאמרו בפ' לפני עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים:.

ד' כ"ז חייב להקביל פני רבו ברגל שנ' מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת וכו' העירו המפ' דפתח ברגל ומביא המקרא של חודש ושבת והגר"א ז"ל מפרש משום דהול"ל בקרא לא שבת ולא חודש דשבת קדים ונפיש מחודש ומדקאמר לא חודש ולא שבת ש"מ דשבת זהו רגל ע"ד שנ' ממחרת השבת תספרו היינו יו"ט ולכן מקדים חודש לשבת דחודש קדים ונפיש מרגל וי"מ דגבי נשים הוה חודש כמו רגל לאנשים דאין עושין בו מלאכה:

מהו לפרוש הסדין וכו' שלא העמיד ממנו שופט וכו' שלא יצאו ממנו נביאים וכו' עי' בח"א ויתכן דרמז לו בתשובתו דמותר לעשות צל בסדין דאין לך שבט שלא העמיד שופט ונאמר ודבורה שופטה את ישראל והיא יושבת תחת תומר שיהא לה התומר לצל וכן בנביאים אמר ישעי' ובצל ידו החביאני ובצל ידי כסיתיך ומזה יבין שיעשה צל ולכן נטל סדין ופירש עליה לפי שהבין מרמז דבריו שראוי לעשות צל:

ד' כ"ח לא שח שיחת חולין ולא הלך ד"א בלא תורה ובלא תפילין העיר בח"א על מה שאמר בלא תפילין אחרי דכל המאמר הוא רק בעניני תורה יעו"ש ויתכן דבאמת בעת שהיו לו תפילין בראשו בעת התפלה לא הי' לומד אז תורה ואיך אומר שלא הלך ד"א בלא תורה לכן מוסיף בזה ובלא תפילין וכונתו שלא הלך ד"א להיות ההליכה בלי תורה גם בלא תפילין רק שכל הליכותיו היו או שהיה לומד תורה או שהיו לו תפילין בראשו בעת התפלה דאז לא היה לומד תורה אבל שיהיה בהעדר תורה ובהעדר תפלין זה לא הי' מעולם ונקט ד' אמות עפ"י מאמר חז"ל אין לו להב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה לכן היה מקדש כל ד' אמות להיות הב"ה תוך ד"א של תורה וגם בתפילין נ' וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליו:

ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו עי' בח"א ויתכן הכונה שהוא הי' הראשון הבא לביהמ"ד קודם לכל התלמידים והי' הפותח דלת בהמ"ד הסגורות בלילה רק לפי"ז הוא עצמו של מאמר לא קדמהו אדם בביהמ"ד ויתכן דנמשך למאמר שאחריו ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מבאר שלימות ענותו שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם הרי דכבוד רבו חשוב ויקר בעיניו אעפ"כ מצד ענותו ואהבתו ללומדי תורה הי' הוא בעצמו פותח דלת לתלמידיו:

ד' כ"ט ובזמן שישראל ערש"מ אין מתיראין וכו' כי יחתו הגוים מהמה וכו' העירו המפ' מה מוסיף המאמר על מה שמפורש במקרא יעו"ש ויתכן דהמשפיעים מהמזלות המה מוכרחים לקבל מהם טוב השפעתם גם רעתם ועם ד' מושפעים מהבוי"ת אין חוששין לרעת המזל יען כי השפעתם מאת ד' למעלה מהטבע והמזל אך כ"ז כשעושין רצונו של מקום אבל כשאין ערש"מ אז מסיר הב"ה מהם הנהגתו למעלה מן המזל ואז אין יכולין להמלט מרעת המזל המשוטט בעולם זהו דאתא המאמר להודיענו בזמן שישראל עושין רצונו של מקום אז אין מתיראין מכל אלו שנאמר אל דרך הגוים אל תלמדו כאשר לא תלמדו דרך הגוים לעשות כמעשיהם רק תהיו עושים רש"מ אז ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה עובדי כוכבים יחתו לפי שהשפעתם על ידם אבל אם אין

ערש"מ ולומדים דרך עכומ"ז אז המה כמוהם אשר יחתו מהמה ומאמר זה אינו מפורש במקראי שנ' סתם אל תחתו משמעו דלעולם אל תחתו גם כשאין ערש"מ:
ובגוף המאמר של המאורות לוקין שהוא סימן רע שהעירו אחרי שלקוי המאורות הוא עפ"י חשבון איך יתכן שיהי' בזה סימן לעולם יעו"ש ויתכן דלפניו ית' הכל צפוי העתיד כעבר ובתחילת הבריאה נגלה לפניו באיזה מקום ובאיזה זמן יתחייבו האנשים ללקות לכן הכין תהלוכת המאורות אשר באותו זמן ובאותו מקום יהיה הלקוי כדי שיהי' להם לסימן רע כראוי להם ואין להעיר בזה דאף אם גלוי לפניו שיהיו רעים עכ"ז הבחירה חפשית לאדם ויכולים להכשיר מעשיהם ובחינם ירע להם לקוי המאורות אז לפי דמסיים דכשעושין רש"מ אין מתיראין מכל אלו נמצא אם והיו מוכשרין במעשיהם לא יזיק להם הלקוי ואם לא יכשירו מעשיהם בזמן ומקום ההוא יפה מכוון החשבון מעת הבריאה להיות להם לסימן רע' וסרה קושייתם:
חמה לוקה על אב"ד שמת ולא נספד כהלכה במכילתא בארנו מאמר כל דיין שדן דין אמת לאמיתו נעשה שותף להב"ה במע"ב דקיום הדין מעורר הנהגת הטבע שנברא משי"ב לכן כשהדיין דן דין אמת לאמיתו לא לפנים משוה"ד וע"י מתקיים הנהגת הטבע נעשה בזה שותף להב"ה דהב"ה ברא הטבע בשי"ב והוא מקיימה לכן כשמת אב"ד הדן דין אמת המקיים הנהגת הטבע ולא נספד כהלכה שאין מכירין שעל ידו הי' קיום הטבע אז לוקין המאורות שעל ידן באה השפעת הטבע ממגד תבואת שמש וגו' ובהיותו אב בית דין שהוא ראש המשפיעים של הדין לוקה החמה היא ראש המשפיעים שממנה מקבלת הלבנה:
ועל נערה המארסה וכו' עי' בח"א ויתכן עפ"י דאיתא במס' כ"ב אותו היום נפטר אברהם אבינו וכו' חמש עבירות עבר עשיו באותו יום בא על נערה המאורסה וכו' ואיתא במ"ר מנע הב"ה ה' שנים מחיי אברהם שלא יהא רואה בנו עובד אלילים ומגלה עריות וכו' ואברהם הוא מתואר בתואר שמש ע"ד שנ' מי העיר ממזרח ודרשו חז"ל על אברהם וכמו כן אמרו כשמת אברהם תלאה בגלגל חמה ומאלה המאמרים נראה דתכונת השמש ונערה המאורסה מנגדים זל"ז שהרי כאשר עשיו בא אל נערה המאורסה נאסף אברהם המאיר כשמש ממזרח לכן חמה לוקה בשביל נערה המאורסה:
ועל משכב זכור ועל שני אחים שנשפך דמם כאחד הלבנה קטרגה דאי אפשר לשני מלכים שישתמשו כאחד ומן אז והלאה נעשה שהלבנה מקבלת אורה מן השמש כתכונת האשה המקבלת מן האיש ואין החמה משפעת בדומה לה רק לתכונת אשה לכן על

משכב זכור הדומין זל"ז ועל שני אחין שנשפך דמן כאחד הדומין זל"ז תכונה כזאת מונעת השפעת אור השמש לכן החמה לוקה:

מאורות לוקין על כותבי פלסתר וכו' לפי שכל אלה עושין במחשך מעשיהם שלא יתראה לאדם לכן מאורות לוקין החשיך כמדותיהם ומגדלי בהמה דקה המשחיתים יבול הארץ וכן קוצצי אילנות טובות המה משחיתים מגדים מפירות הטובות לכן המאורות שהן מצמיחת היבול והפירות ע"ד שנ' ממגד גרש ירחים לוקין המה בהשפעתם:

נכסי בע"ב נמסרין למלכות משהי שטרי פרוע מצוי בריבית וכו'. דכל אלה בדעתן לבל להיות נידונים בדיני ישראל שלא יזכו בדין שיתחייבו לשבע או שכנגדם ישבע ויפטור רק בדעתם להרבות ממונם עפ"י ערכאות אולי יזכה שהם לא יאמינו לטענה שהשטר פרוע לכן עונשם כפי מדתם שנכסיהם נמסרין למלכות עפ"י דינא דמלכותא:

יורדין לטמיון על עושקי שכר שכיר וכו' לפי שבדעתם להטמין ממון של השכיר בידם לכן נכסיהן יורדין לטמיון כפי מדותיהם וגסות הרוח הוא ג"כ ענין הטמנה שמטמין תכונת ערכו בקרבו ומתגאה בגסות הרוח:

על עושקי שכר שכיר פרש"י ז"ל גוזל שכרו והעיר בח"א דהוא דחוק דא"כ הול"ל גוזל אלא לא תעשוק מוקמינן ליה באינו משלם לשכיר בזמנו יעו"ש והנה במס' ב"מ ד' קי"א איתא אמר אביי לא שכרתיך זה עושק וכו' רבא אמר זהו גזל ולמה חלקם הכתוב לעבור עליו בשני לאוין נמצא בין לאביי ובין לרבא הוה עושק גזל רק לאביי הוה הגזל במה דאמר לא שכרתיך ולרבא הוה הגזל במה דאמר נתתיו לך יעו"ש והוא ממש כפרש"י ז"ל ולפי הח"א יקשה היינו עושק היינו כובש דמה לו שמדחהו בלך ושוב או שמדחהו מיום ליום:

ע"ב אבל בענוים כתיב וענוים וגו' מאמר הלזה אינו מהמשך המאמרים הקודמים רק לפי שרצה מסדר הפרקים לסיים בדבר טוב לא רצה לסיים במאמר וגסות הרוח כנגד כולן לכן מסיים בטוב וענוים ירשו ארץ:

ד' ל"א ההיא סבתא וכו' פעיתא היא עי' במס' ויתכן דתכונת הגזל משתנה לפי תכונת הנגזל דאם הוא עני או מאנשים ציקנים. דרכו לזעק חמס גם על פחות משוה פרוטה וגם על דבר שנדמה לו לגזל בדמיון ואם הוא איש עשיר וגס וותרן בממונו הוא לא יצעק רק על גזילה ברורה ועל גזל מרובה זהו כאשר צעקה הסבתא דרבנן יתבי בסוכה גזולה שנגזל ממנה ולא אשגחו בה הבינה שמחזיקין אותה לאשה ציקנית רעת העין אשר דרכה לצעוק חמס על הבל וריק לכן אמרה אתתא דהוה לאבוה שי"ח עבדים הוא אברהם ולא חש למה שגזלו העבדים כמאמר חז"ל מרבה עבדים מרבה גזל לפי שהוא וותרן בממונו

כמאמר הכתוב ואם אקח מכל אשר לך ותולדותיו כיוצא בו א"כ כאשר אנכי מצוחא על הגזל בלתי ספק שהוא גזל גמור ומדוע לא אשגחו בי לזה השיב לה פעיתא היא דא לזעוק על הבל וריק דאין לה אלא דמי עצים וכבר השיבו לה דמי עצים והיא קצווחא להשיב לה הסוכה:

ד' ל"ד אני אמרתי שיהיו לפני כקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה והם שמו עצמם כצפצפה שבין ההרים עי' במפ' ויתכן דמדת הענוה היא תכונת הנמיכות והמים הוא הנמוך שבשטח הארץ זהו אני אמרתי שיהיו לפני במדת הענוה בקח על מים רבים שהם בנמיכות ומאי ניהו ערבה שנקראת ערבי נחל השוכנת בנמיכות הנחל והם שמו עצמם במדת הגאוה כצפצפה שבהרים שהיא ברום הגובה:

ד' ל"ז והיכן היו מנענעים דברי ב"ה בש"א אף באנא ה' הצליחה נא וכו' שכל העם היו מנענעין וכו' לכאורה מה שאמר שכל העם היו מנענעין מיותר דהעיקר מה שר"י ור"ג לא נענעו ויתכן עפ"י שבארנו ביבמות דהיכא דהלכה כב"ה מקדים רבי דברי ב"ש לב"ה והיכא דהלכה כב"ש מקדים דברי ב"ה לב"ש יעו"ש א"כ כאן דהלכה כב"ה שהרי ר"ג ור"י לא נענעו הי' לו להקדים דברי ב"ש ומ"ט הקדים דברי ב"ה לכן מביא לפי דכל העם נענעו כב"ש לכן הקדים בזה דברי ב"ה:

והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא עפ"י דאמרינן בסמוך מוליך ומביא למי שארבע רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו וכו' לעצור רוחות רעות וכו' טללים רעים וכו' הרי דיש שני טעמים לנענועים האחד להראות דכל הששה קצוות שלו והשני לעצור טללים רעים ובזה פליגי ב"ש וב"ה דב"ש ס"ל דטעם הנענועים הוא לרמז דכל הששה קצוות שלו המה וזה יתכן לרמז הן בהושיעה נא והן בהצליחה נא וב"ה ס"ל טעם הנענועים לעצור רוחות וטללים רעים זהו שייך בהושיעה נא להושע מטללים ורוחות רעות אבל בענין הצליחה לא שייך זה דהשפעה היא יורדת מאת ה' משמים לזה מחזיקין הלולב ביד לרמז דלבו לשמים כמאמר חז"ל ועי"ז יצליח:

ד' ל"ח אמר דין גירא בעינא דשטנא ולאו מילתא היא משום דאתי לאיגרויי ביה עי' בח"א דין גירא כדלעיל לעצור רוחות וכו' מסיטרא דשמאלא וכו' ולאו מילתא היא דגם שכונת הנענוע כן הוא מ"מ אל יאמר אדם כן בפה וכו' יעו"ש ויתכן דהבדל שבין לעצור רוחות וכו' ובין גירא וכו' דתכונת החץ הוא להשחית להזולת ובאמת היצה"ר נברא לתועלת העולם כמאמר חז"ל ובזוה"ק רק שצריכין להשמר ממנו שלא יטה את האדם לדרך הרע זהו תכונת הנענועים הוא רק לעצור רוחות רעות הבאות מס"א לבל יזיקו לו אבל היצה"ר גופו יהי' בקיומו לתועלת הבריאה שבראו הב"ה אבל גירא בעינא דשטנא להשחיתו

בחץ לבטלו אין לומר משום דאתי לאיגרויי ביה דעושה כזה שלא כראוי לאיגרויי ביה ביצה"ד ולכן אנו אומרים בתפלה וכפה יצרנו להשתעבד לך ואין אנו אומרים לבטלו לגמרי דבזה"ז הוא לתועלת הבריאה:

ד' ל"ט ומאי משמע לישנא דעובר דאקדומי הוא וכו' דכ' וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבר את הכושי וכו' והוא עבר לפניהם וכו' ויעבר מלכם לפניהם וגו' הבדל הראיות מן הפסוקים דיש מנהגים שונים בענין הברכה עובר לעשייתן לדמיון במצות תפילין יש נוהגין דקודם שמניחים התפילין על הראש רק שסדרו אותן להניח ומחזיקם בידו הוא מברך עליהם כמבואר בב"י ויש נוהגין אשר בעת שמניחים על הראש במשך ההנחה קודם הגמר מברכים הברכה. ויש נוהגין לאחר שהניח על הראש קודם ההידוק מברך כמבואר בשו"ע ומנהג שלשתם תלוי בדרשות הפסוקים דמאן דדריש מן וירץ אחימעץ ויעבר את הכושי והנה התם החל הכושי לרוץ קודם אחימעץ רק אחימעץ עבר לפניו והגיע למלך קודם ביאת הכושי הוא המנהג שמתחילים להניח על הראש קודם הברכה רק לפני סיום ההנחה מקדימין הברכה כמו ויעבר דאחימעץ דהכושי התחיל לפניו ולסוף עבר הוא לפני הכושי ומאן דדריש מן והוא עבר לפניהם נאמר שם וישם את השפחות וגו' והוא עבר לפניהם סידר מקודם הסדר של השפחות והנשים אך לא התחילו ללכת עד אשר הוא עבר לפניהם זהו המנהג לסדר התפילין להיות מוכנים להניח ולא יתחיל להניח עד שיברך לפניהם ומאן דדריש מן ויעבור מלכם לפניהם נאמר שמה פרצו ויעבורו שער ויצאו ויעבר מלכם לפניהם הרי שהמה קדמו יציאתם עד אחורי השער רק שמה המתינו מבלי ללכת לדרכם עד אשר עבר מלכם לפניהם הוא המנהג להשלים ההנחה על הראש בשלימות ולהמתין בההידוק עד שיברך לפניו ולכאורה יש להעיר במה שכתבנו דלדעת אביי דדריש מן והוא עבר לפניהם דיש לברך קודם התחלת ההנחה מהא דאמרי' במנחות ד' ל"ה אביי ורבא דאמרי תרויהו משעת הנחה עד שעת קשירה דמשמעו שכבר התחיל להניח כדרשת דויעבר אחימעץ אך כי דייקינן בלישנא משעת הנחה ועד שעת קשירה משווה שעת הנחה לשעת קשירה וכונת שעת קשירה היינו קודם הקשירה א"כ גם שעת הנחה היינו קודם ההנחה כפי שבארנו זהו דמזכיר אביי המנהג של שני פסוקים שמביא דמפסוק של והוא עבר לפניהם היינו קודם הנאה ומפסוק של ויעבר מלכם לפניהם הוא קודם הקשירה ויתכן עוד דרבא ס"ל דרשת דויעבר אחימעץ דצריך לברך אחר התחלת ההנחה לכן כאשר אביי ורבא אמרי תרוייהו שיסכימו שניהם אמרו הזמן שראוי לשניהם היינו משעת הנחה מהתחלת הנחה כדעת רבא ומודה דיכול לברך עד שעת קשירה וכן אביי מקרא דויעבר מלכם ס"ל דיברך קודם קשירה ויכול

לברך מהתחלת ההנחה ג"כ אבל לפני התחלת ההנחה נהי דלאביי יכול לברך אבל רבא אינו מודה לזה דלדידיה הוה קודם דקודם:

ד' מ"ב תורה מאי היא תורה צוה לנו משה קהלת יעקב נקט האי קרא ולא מה שנ' וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל דמבואר שמה בני ישראל הכולל גם הקטנים ויתכן כפי שבארנו דתואר בני ישראל מורה על בעלי שלימות ותואר יעקב מורה על נעדרי השלימות לכן מביא מקרא תורה צוה לנו משה וגו' קהלת יעקב היינו גם לנעדרי השלימות המה הקטנים גם להם צוה תורה:

מ"ד ע"ב ולא אמיתי ב"ל מהלך באורחין דמתקנן כדין הדר אתי א"ל ומאי אעביד א"ל אפקר זיתיא והב פריטין וכו' מה שהדר ואתי אחרי אמרו לא חמיתי וכו' יתכן דבתחלה כאשר אמר לו לא אריך נגמר בדעתו שלא יוסיף לעשות כן אבל לא עלה על דעתו שצריך לעשות תקנה למה שעבר וכאשר שמע דאמר לא חמיתי ב"נ מהלך באורחין מתקנין דמשמעו שהולך בדרכים המתוקנים לתקן אשר קלקל לכן הדר ואתי ושאל ומאי אעבד לתקן וא"ל הב פריטין ע"ז שקשקשו ועי"ז לא תהנה מפירות שביעית שאכלו:

דף מ"ה כל העושה איסור לחג באכילה ושתיה וכו' שנא' אסרו חג בעבותים לשון עב היינו ענינים גשמיים העבים שהם אכילה ושתיה:

ע"ב שמא תאמר אבד סיברם ובטל סיכויין ת"ל עומדים וכו' כפל הלשון אבד סיברם ובטל סיכויין עי' במפ' ויתכן שהוא מאמר אחד סיברם הוא לשון חוזק ואת החולה אחזק תרגומו ולמרעיא אסובר. זהו שמא תאמר כאשר אבד סברה שנתבטל החוזק שלהם בעת החורבן אז בטל סיכויין ח"ו אבדה התקוה מהם שלא יבנו עוד ת"ל עומדין:

ראיתי בני עליה והמה מועטין וכו' אני ובני הם לכאורה הוא כמו מדת הנאוה לפאר א"ע שהוא מבני עליה ויתכן עפ"י שנא' וסביביו נשערה מאוד ודרשו חז"ל שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים וכו' לכן רשב"י אשר מצד ענותו חשש שלא השלים עבודת ה' כראוי לפי תכונתו הראוי לבני עליה. לכן היה רגיל בפיו לזכור שהוא מבני עליה כדי שישתדל עי"ז בשלימות העבודה כראוי לזה:

ואומרים אנא ה' הושיעה וכו' ר' יהודה אומר אני והו הושיעה נא העיר בח"א מה ראה ר"י לשנות מלשון המקרא אנא ה' למליצת אני והו יעו"ש ויתכן דהנה אנא ה' מלבד שהוא לשון המקרא גם הוא יש בו שני שמות דמלת אנא הוא שם משם ע"ב ומלת הוי"ה הוא שם אך ר"י לטעמיה דאמר לקמן בכל יום תן לו מעין ברכותיו שראוי להזכיר הברכה והתפלה מעין תכונת היום והנה תכונת ימי החג הוא להשפעת מי הגשמים לצמיחת התבואה דלכן מנסכים מים בחג כמאמר חז"ל בחג נידונים על המים ולזה

מסוגלים שתי אלה השמות אני והו' דמלת אנ"י מקורו במאמר אענ"ה נאום י"י אענה את השמים והם יענו את הארץ והארץ תענה את הדגן וגו' אר"ץ נתנ"ה יבול"ה והו"א ית"ן מעדנ"י מלך וכן שם וה"ו מתיחס למים במאמר ותר"ד העינ"ה ותמל"א. וכן במאמר ויקבצ"ו המצפת"ה וישאב"ו מים ויגבר"ו המי"ם וירב"ו ומתיחס למזון במאמר ויצא"ו הע"ם ולקט"ו. ומתיחס לחג הסוכות במאמר ובחג השבועות ובח"ג הסכו"ת ול"א יראו פני ריקם ומוזכר שם זה בהקפת יריחו במאמר וור"ע הע"ם ויחקע"ו לכן אמר שלפי תכונת היום ראוי יותר לומר אלה שתי שמות אני והו:

ובגוף הדבר שמזכירים אלו השני שמות אני והו מבאר בתוי"ט דשם והו הוא הראשון של השמות ושם אני הוא ראשון לחלק השני שהוא שם ל"ז והקדים שם אני מחלק השני לשם והו שהוא מחלק הראשון ע"ד שנא' אני ראשון וגו' יעו"ש ויתכן עפ"י שבארנו בהקדמה למטע השם דשם זה של ע"ב הוא בזה"ק בשני אופנים האחד דפסוק ויסע הוא כסדרו ופסוק ויבא הוא למפרע ופסוק ויט הוא כסדרו ואופן השני להיות כל השלשה פסוקים כסדרן ובזה משתנים כל השמות מקצה לקצה רק שני שמות אין משתנים ושוים בשני האופנים היינו שם ל"ז הוא אני הוא לא ימוש ממקומו בשני הסדרים וע"ז בארתי מה שאמרו ע"ז בזוה"ק אני ה' לא שניתי לא פליגנא לאתר אחרא הני תרי גווני בי אתכלילן הכונה דשם אני לא נשתנה לא בסדר האותיות ולא בשינוי המקום וכמו כן שם וה"ו שהוא שם מ"ט גם הוא לא נשתנה בסדרו ובמקומו בשני הסדרים אבל שם וה"ו הראשון נשתנה להיות וו"ו לכן אנו אומרים אלה שתי השמות הבלתי משתנים היינו שם ל"ז שהוא אני ושם מ"ט שהוא וה"ו לכן מקדימין אני לשם וה"ו שהוא מוקדם במקומו:

יופי לך מזבח יופי לך מזבח. עי' במס' בכפל המאמר ויתכן לפי שהיו שני מזבחות מזבח החיצון ומזבח הפנימי אף שהיו מקיפין מזבח החיצון עכ"ז מזכירין לשבח גם מזבח הפנימי דאלו היו אומרים רק פעם אחד היה נראה דרק הוא יש לו יופי ולא הפנימי לכן כופלין אותן לשני המזבחות:

ליה אנו מודים ולך אנו משבחים בהקדמתינו לתהלים בארנו הוראת מודים הוא על קבלת הטוב והוראת שבח הוא על הצלה מצרה זהו ליה אנו מודים בתכונת הודאה שכל הבא עלינו הוא לטובה ולך שאתה מכפר בקרבנות חטאתינו אנו משבחים בתכונת שבח שאתה מצילנו מן עונש העונות:

והנה בספר עזרת כהנים העיר על הנוסח דסליחות אנו ליה ועינינו ליה דהא אמרינן הכא דמאמר ליה ולך מזבח הוה משתף וכו' ואין לומר כן יעו"ש ובאמת אין לו דמיון לכאן דאי הוו אמרי אנו ליה וליה עינינו הי' משמעו כמשתף שני אלהות אבל כשאומרים

אנו ליה ועינינו ליה הרי זה כאומר אני מאמין בה' וגם חבירי מאמין בה' אנו ועינינו מצפים ליה:

דף מ"ו היו לפניו מצות הרבה וכו' פרש"י ז"ל ליטול לולב לישב בסוכה להניח תפילין להתעטף בציצית לכאורה נראה מדברי רש"י ז"ל דמניחין תפילין בחוה"מ והפוסקים לא הביאו דברי רש"י בזה ויתכן דרש"י ז"ל מפרש כן אליבא דת"ק דר"י דהוא עפ"י רוב ר' מאיר ור"מ ס"ל בעירובין דף צ"ו דשבת זמן תפילין משו"ה חשיב רש"י תפילין בהדי לולב וסוכה ועי' בתוס' מנחות דף ל"ו:

מ"ט ע"ב מה יפו פעמיך וכו' מה יפו פעמותיהן של ישראל בשעה שעולין לרגל בת נדיב כתו' של אברהם וכו' עי' במס' ויתכן עפ"י שבארנו בפ' לך דלכן לא הודיעו לא"א הארץ שילך לשם דאילו היו מודיעים לו הארץ הי' ביכולתו לעשות קפיצת הארץ כמו שהי' באליעזר עבדו וביעקב ולא היו לו שכר פסיעות לכן לא הודיעו לו ליתן לו שכר פסיעות כמאמר חז"ל יעו"ש זהו מה יפו פעמותיהן של עולי רגלים ליתן להם שכר פסיעות על כל פסיעה ופסיעה שהם בתו של אברהם שגם הוא הלך בפעמותיו לקבל שכר אבל בשארי האבות לא מצינו זאת שניתן להם שכר פסיעות לכן מיחס הדבר לבתו של אברהם:

גדולה ג"ח יותר מן הצדקה וכו' אם אדם זורע ספק אוכל וכו' העירו המפ' היתכן אשר יהי' ספק בנתינת הצדקה אם יקבל שכר יעו"ש ויתכן דבענין הצדקה כשנותן יתכן דהמקבל איננו עני רק עשיר ואין הצדקה שלו נחשבת לטובה אבל בג"ח אמרו שהוא בין לעני ובין לעשיר א"כ בטוח שכר הג"ח יותר מן הצדקה:

אין הצדקה משתלמת אלא לפי ג"ח שבה גם בזה העיר המפ' דמשמעו דבלעדי ג"ח שבה אין לה לצדקה שילום שכר יעו"ש והכונה עפ"י המבואר בדברי חז"ל דאין שכר המצות משתלמות בעוה"ז רק בעוה"ב אך על פרי המצוה שעושה יותר מהחיוב ע"ז נותנין לו השכר בעוה"ז זהו אין הצדקה משתלמת שכרה בעוה"ז אלא לפי ג"ח שבה שהוא פרי המצוה היינו הטורח כפרש"י ז"ל:

תורה לשמה זו היא תורה של חסד וכו' הוראת חסד הוא על העושה חסד לזולתו שלא לתועלת עצמו זהו הלומד לשמה שלא לתועלת עצמו רק לשמה זהו תורת חסד וכן תורה ללמדה הוא תורת חסד דללמוד בעצמו הוא מצד החיוב אבל נלמד לאחרים אין מוטל מצד החיוב דמאי שנא שחל עליו נלמד ולא על חבירו לכן מקרי הלימוד לאחרים תורת חסד דאינו מצד החיוב:

א"ל ששון לשמחה וכו' מבוא' בדובר שלום בברכות מילה ונשואין יעו"ש:

דף נ"ב ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים וכו' צדיקים נדמה להם כהר רשעים נדמה להם כחוט השערה עי' במפ' בענין השחיטה ובענין השינוי מהר לחוט השערה ויתכן דיש לו ליצה"ר שתי תכונות בעת שמסית את האדם לעבור העבירה אז מתגבר עליו כהר להפליא לו גודל התענוג וההצלחה מהעבירה וכאשר האדם עשה העבירה אז תש כח היצר כחוט כי מכיר האדם שהוא ענין הבל שאין בו תענוג והצלחה נצחית רק הבל ורעות רוח והנה בזה"ז מתאחדים שתי הכחות יחד ביצה"ר כמאמר חז"ל הרשעים מלאים חרטה לפי שבכל עבירה בתחלה מתגבר בפיתויו ועושה הרשע כפי פיתויו ואח"ז רואה כי תש כח התענוג ומתחרט ולעתיד יפריד הב"ה שתי אלה הכחות לכל אחת בפ"ע זהו שוחטו דהשחיטה הוא ענין הפירוד שמפריד בין הדבקים ובהיות הכחות נפרדים אז הצדיקים שלא היו נפתים לקול המולה של היצר שהי' מגביר עליהם כח פתויו כהר המה מכירים תכונת גבורתו כהר ובוכין איך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה אין זאת רק כי יד ה' עשתה חיל לכובשו א"כ ימעט בזה השכר והרשעים שכבר נפתו ועשו העבירה וראו תשות כחו ואין רואין כעת גודל כח פיתויו לפי שהכחות נפרדים זה מזו לכן בוכין איך נא יכולנו לכבוש חוט השערה הזו שקל לכובשו ובזה יגדל העונש וכולל עוד במלת ושוחטו דיצה"ר נקרא סמאל והוא כלול מטוב ורע דהוראת אל לטוב וסם לרע ולע"ל שוחטו ומפריד ממנו כח אל הטוב ואז מתרפה כחו של סם כדאיתא באשל אברהם (דף מ"ג) בשם זוה"ק:

שבע שמות יש לו ליצה"ר וכו' עפ"י דאיתא במס' ד"א פ"ו תחלת עבירה הרהור הלב שניה נה לצנות שלישית גסות הרוח רביעית אכזריות חמשית הבטלה ששית שנאת חנם שביעית עין הרע יעו"ש נגד אלו השבע כחות נקרא בשבע שמות. רע על הרהור הלב ע"ד שנ' וכל יצר מחשבות לבו רק רע ערל על הבטלה שאין עושה פירות ליהנות מהן כמו שמבטלים מליהנות מפירות של שנות הערלה טמא על לצנות הפה ע"ד שנ' טמא שפתים שונא על שנאת חנם מכשול על אכזריות להכשיל לזולתו אבן על גסות הרוח לעמוד על גובה האבן. צפוני על עין הרע שהוא צפון וטמון בלב האדם ואין מכירו והוא לשון צפיה להביט בעין רעה:

ואת הצפוני זה יצה"ר שצפון בלבו של אדם עי' במס' ויתכן עפ"י שבארנו בדו"ש דיש שני יצה"ר האחד מצד החומר הנמשך לכל העניני הזמן הוא היצר המתיחס להבריאה השני מה שמגרה האדם את היצה"ר בנפשו מצד השחתת דעתו הוא היצר המתיחס לאדם שהוא עשהו והוא נקרא הצפוני שצפון בלבו של אדם לא בחומרו הגלוי:

פניו אל הים הקדמוני שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו עי' במפ' ויתכן עפ"י דאמר למעלה שבע שמות יש לו ליצה"ר רע וכו' צפוני ובארנו למעלה דתואר רע הוא על הרהור ותואר צפוני הוא על יצה"ר של אדם והנה מקדש ראשון חרב בעון ע"ז וכו' ועון ע"ז נענשים בזה על הרהור הלב שנ' למען תפוש ב"י בלבם ואיתא במס' ד"א אמר הב"ה אתם גרמתם להחריב את ביתי וכו' דכאשר האדם חוטא מצד תאות החומר יתכן למחול לו וכאשר חוטא מצד יצרו של אדם קשה למחול לו זהו אתם גרמתם להחריב ביתי עי"ז שחטאתם מצד יצרו של אדם. זהו פניו הוא שם הראשון מן ז' שמותיו הוא שם רע על ההרהור החריב מקדש ראשון בעון ע"ז וסופו שם האחרון שלו שהוא צפוני על יצה"ר של אדם החריב מקדש שני:

דקאמרי אורחין רחיקא וצוותין בסימא וכו' לא הוה מצי לאוקמא אנפשיה עי' במפ' ויתכן דמאמר אורחין רחיקא הוא תואר לעוה"ב כדאיתא בכתובות זוודין קלילא ואורחא רחיקא זהו דאמר צוותא בסימא להתחבר יחד אבל מתירא אנוכי אורחין רחיקא מעונש של עוה"ב לכן אמר אביי דבאופן זה ששניהם מרוצים לעבירה ופורשים מזה מצד אורחין דחיקא זהו קשה לאוקמא אנפשיה:

כל הגדול מחבירו יצרו גדול וכו' תכלית הבריאה להיות האדם חפשי בבחירה להרע ולהיטיב ושיגביר הטוב על הרע וניתן לו ע"ז שתי כחות שוות במשקל להרע ולהיטיב ובהיותו אדם גדול בתורה וחכמה ועי"ז התגבר בו כח ההטבה מצד חכמתו א"כ כמעט בטלה אצלו כח הבחירה מצד התגברות חכמתו ותורתו לכן לעומת זה מגביר בו כח היצר להרע להיותו שוה כחו הרע לכחו הטוב ובבחירתו יגביר הטוב על הרע ודרש הגדיל על ת"ח כדאיתא במס' פסחים ושדי כמגדלות אלו ת"ח:

יצרו של אדם מתחדש וכו' מתגבר עליו וכו' ואלמלא הב"ה עוזרו לא יכול לו וכו' אם פגע בך מנוול זה משכהו לבהמ"ד אם אבן הוא נימוח וכו' לכאורה סותרים המאמרים תחלה אמר אלמלא הב"ה עוזרו לא יכול לו משמעו דאין לו לאדם שום תרופה לנצחו ואח"ז אמר משכהו לבהמ"ד אם אבן הוא נימוח הרי יש לו תרופה לנצחו ע"י בהמ"ד גם שינוי המליצה יצרו של אדם. ולקמן קורהו יצר הרע מסיתו גם מליצת מתחדש מתגבר יתכן עפ"י שבארנו למעלה שני מיני יצר האחד מתאוות החומר השני מהשחתת האדם והנה יצר החומר אחרי עשותו התאוה נחלש כחו כפי שבארנו למעלה ויצר שהאדם עושהו להכעיס הוא בעשותו העבירה מתגבר יותר כמאמר חז"ל היום אומר לו עשה כך וכו' עביד ע"ז זהו שמבאר יצרו של אדם אותו היצר המתיחס לאדם למרות לקונו הוא מתחדש ומתגבר עליו בכל עת ואין תרופה בכח האדם לפוטרו גם אם מושכהו לבהמ"ד

לפי שהוא בלבו של אדם גם בבהמ"ד אבל אם פגע בך מנוול זה היינו היצר של התאוה שאיננו בלבך רק פגע בך אותו משכהו לבהמ"ד שמה תפוג כח התאוה ותוכל לו אבל יצרו של אדם מוכרח אתה לבקש להב"ה להיות בעזרך להנצל ממנו:

ע"ב כתיב כי רוח זנונים התעם וגו' בתחלה התעם ולבסוף בקרבם כפי שבארנו למעלה דבתחלה חוטא האדם מצד יצר החומר ואח"ז נמשך לעבירה גדולה מזו שחוטא מהשחתת האדם שהוא יצרו של אדם יעו"ש זהו בתחלה התעם בתחלה הי' היצה"ר של החומר המתעה את האדם עפ"י תאוה ואח"ז הרוח זנונים בקרבם בקרב האדם עצמו שהוא עשהו:

בתחלה קראו הלך ואח"כ קראו איש דרכי היצר בתחלה הוא מצד תאות החומר שהתאוה באה ומפתהו כמו שאמרו פגע בך מנוול ואח"ז אף שאין התאוה מעוררו כל כך מפתהו היצר לבל לחוש לעשות הדבר כי כן אורח כל ארעא לעשות כן ואין לו להיות צדיק יותר מכולם ואח"ז משחית האיש בדעתו ומגרה יצה"ר בנפשו זהו בתחילה קראו הלך פגע בך מנוול ואח"ז קראו אורח על שם אורח כל ארעא שאומר לו ואח"ז קראו איש היינו יצרו של אדם:

אלמלא ג' מקראות כו' אוספה הצולעה וגו' הנה כחומר ביד היוצר וגו' והסירותי לב האבן מבשרכם עי' במפ' והכונה נגד שלשה דבסמוך שהוא הלך ואורח ואיש נגד הלך נ' אוספה הצולעה והנדחה דהליכת היצר הוא לבטלו ממצות עשה ולהדיחו לעבור על ל"ת זהו הצולעה המונע מללכת ישר למ"ע והנדחה ללכת מדוחים בל"ת כחומר ביד היוצר הוא נגד אורח דאין תלוי הדבר בזה דאורח כל ארעא רק אוכל לשנות המעשה כחומר ביד היוצר ונגד יצרו של אדם הוא איש והסירותי לב האבן מבשרכם שלא תוכלו לגרות היצר מעצמכם רפ"א ואת רוחי אתן בקרבכם מלבד שלא תגרו היצה"ר אתן עוד את רוחי בקרבכם שתשתדלו לעשות הטוב:

ועושים שם תיקון גדול נשים למעלה ואנשים למטה וכו' לכאורה הי' באפשרי לעשות התיקון בהיפך שיהיו נשים למטה ואנשים למעלה ויתכן עפ"י דאיתא במס' סוטה וראיתן על האבנים סימן מסר להן בן פניו למטה בת פניה למעלה יעו"ש לכן כשיהיו נשים למטה וטבעם להיות פניהן למעלה יביטו למעלה אל האנשים וכן באנשים שטבעם פניהם למטה המה יביטו למטה על הנשים לכן עשו התיקון להיפך:

דף נ"ג אם אני כאן וכו' למקום שאני אוהב וכו' אני לא אבוא אל ביתך למעלה נ' שהיו אומרים אני והו הושיעה נא דאני הוא התגלות השכינה ע"ד שנ' ראו עתה כי אני אני הוא זהו שאמר הילל אם אני כאן כאשר תואר אני שהוא התגלות השכינה כאן אז הכל

כאן כל השפעת הטובה כאן ואם אין אני כאן כאשר השכינה מסתרת פנים ח"ו מי לא לכן למקום שאני אוהב למקום אשר אני הוא התגלות השכינה אוהב לאותו מקום לשם רגלי מוליכות אותי להיות שם לפי דהכל שם זהו השבח שהכנסיה אומרת להב"ה וכנגד זה אומר הב"ה לשבח הכנסיה אם אתה תבוא לביתי שבהמ"ק על מכוני ואתה שמה אז גם אני אבוא לביתך שהשכינה שורה בישראל בבהמ"ק ע"ד שנ' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ואם אתה לא תבוא לביתי שחרב בהמ"י גם אני לא אבוא אל ביתך ע"ד שנ' ואני בתוך הגולה שנ' בכל המקום הוא מקום המקדש אשר אזכיר את שמי על ידך שאתה תבוא לשם להזכיר שמי שמה אבוא אליך וברכתיך:

לוי הוה מטייל קמיה דרבי בתמניא סכיני שמואל קמיה דשבור מלכא בתמניא מזגי דחמרא אביי קמיה דרבה בתמניא ביעי אף דאין לשאול מאי טעמא עביד הא בסכיני וזה בחמרא וזה בביעי שכל אחד עשה במה שהוא בקי לעשות עכ"ז יש לרמז התיחסות הענינים לאנשים שעשו מה שנעשה לפניהם דאיתא במס' ב"מ ההוא עגלא דהוה קא ממטו לה לשחיטה אזיל תליא רישא בכנפא דרבי וקא בכי א"ל זיל לכך נוצרת אמרי הואיל ולא קא מרחם ליתו עליה יסורים וכו' כלהו שני יסורי דרבי לא איצטריך עלמא למטרא וכאשר רצה לוי לשמח את רבי שיסיח דעתו מן היסורים וחשש אשר בסור היסורים יצטרך עלמא למטרא שמחו בסכינים שיזכור רבי גם בעת שמחתו סבת היסורין שבאו לו ע"י שחיטת העגל בסכין כדי שלא יסיח דעתו בשלימות מהיסורין ובשמואל מצינו דאמר ליה שבור מלכא אמריתו דחכמיתו טובא בברכות ועי"ש הרי שהחזיק שבור מלכא לשמואל שהוא חכם. לכן הי' מעייל קמיה בחמרי לרמז לו על החכמה דחמרי וריחני פקחין ברבה אמרינן במע"ק בי רבה נהמא דשערי לאינשי ולא משתכח הרי שהי' עני לכן הי' מטייל לפניו לשמחו בביעי עני בביצתו ושהוא דבר עגול לרמז שהגלגל חוזר בעולם ועני הוא מצד גלגל המזלות כדאמרינן התם אמר רבא חיי בני ומזוני וכו' במזלא תליא דהא רבה ורב חסדא תרוייהו רבנן וכו' והעירו המפ' על מספר תמניא ויתכן דאיתא בספרי אמת דבמקום גדולתו של הב"ה שם ענותנותו דשם הוי"ה כל מה שיתרבה מספרו פחות משלפניו דפעם א' עולה ך"ו הוא ח' במ"ק ב' פעמים עולה נ"ב הוא ז' במ"ק ג"פ עולה ע"ח במ"ק יה והם ו' במ"ק ד"פ עולה ק"ד והם ה' במ"ק ה"פ עולה ק"ל הוא ד' במ"ק ו"ס עולה קנ"ו במ"ק י"ב הוא ג' במ"ק ז"ש עולה קפ"ב במ"ק י"א הוא ב' במ"ק. ח"פ עולה ר"ח במ"ק י' הוא פעם אחד ואח"ז חוזר חלילה למספר ט' דעולה רל"ד ט' במ"ק וכשהיו שמחים בבהמ"ק לבל יחשב ח"ו כמקילין ראש בבהמ"ק היו שמחים במספר תמניא דבמקום גדולתו שם ענותנותו:

נ"ג ע"ב מי איכא דידע דשרי למכתב שם אחספא ומשדא ביה וכו' נשא אחיתופל ק"ו וכו' הערנו בזה בעטור סופרים מהא דאיתא בתו' ישנים ביומא דהא דאמרינן כתב לו שם על בשרו ה"ז לא ירחץ היינו משום דאסור לעמוד ערום נגד השם אבל משום לא תעשון כן לא אסרינן גרמא יעו"ש א"כ מאי מספקא ליה לדוד אי שרי למשדא וכו' הא אפי' כשיהי' נמחק השם אין זה רק גרמא כמו דיורד וטובל ושרי ואף אי נימא דלהכי שאל לפי שלא הי' מורה הלכה בפני אחיתופל רבו יקשה על אחיתופל מה לו ללמוד מק"ו אחרי דמדינא שרי גרמא ויתכן דגרמא שרי רק במקום מצוה דטבילת מצוה אבל התם לא הוה מצוה ופשיט לו אחיתופל דהטלת שלום הוה מצוה ושרי לגרום מחיקת השם אי נמי י"ל דהיכא דכבר כתיב השם שרי גרמא אבל לכתחילה לכתוב השם כדי לגרום המחיקה בזה נסתפק דוד ופשיט ליה אחתופל מסוטה דכותבים השם לכתחלה כדי למחקו לגמרי בידים ועי' שם מה שבארנו בענין שאלת חלום:

נ"ה ע"ב בזמן שבהמ"ק קיים מזבח מכפר עליהם עי' בח"א דבישראל לא אמר שאבדו דסעודתם היא לעוה"ב וכו' יעו"ש ויש עוד להעיר במה דאמר מזבח מכפר עליהם דהול"ל פרים מכפרים או קרבנות מכפרים ויתכן דחדא מתרצא בחברתא דלא אמר בישראל שאבדו משום שנ' בהם ונשלמה פרים שפתינו לכן אף שחרב בהמ"ק כשעוסקים בהקרבת הפרים מעלה עליהם כאילו הקריבום אבל בעובדי ככבים לא נאמר זה וכפרתן תלויה רק בהקרבת הפרים ממש ע"ג המזבח ולא בשילום פרים א"כ אבדו דבהיות המקדש קיים הי' מזבח מכפר כשהקריבו עליו הפרים ועכשיו מי מכפר:

דף נ"ו טוב לצדיק טוב לשכינו שנ' אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו פתח לשון יחיד ומסיים לשון רבים לרמז דע"י צדיק טוב גם לשכיניו וגוף המאמר הזכיר בכאן לפי שרוצה לסיים בדבר טוב:

מסכת ביצה

בעזר החונן לאדם דעת ועצה אחל לבאר אשר חנני במסכת ביצה:

דף ב' ומי אמר רב נחמן דב"ה כר"י עי' פרש"י ז"ל והעירו המפ' מ"ט נקט רש"י הקושיא דוקא אליבא דב"ה ולא אליבא דכו"ע ויתכן דרש"י ז"ל מפ' בדבור שאח"ז מגביהין עצמות שאין ראוין לאכילה יעו"ש והתו' העירו ע"ז מסיפא דשער אפונין והפ"י כתב ע"ז דאדרבא מסיפא יש לדייק דרישא מיירי באין ראויים לאכילה יעו"ש והכריחו לרש"י לפרש כן משום דהש"ס מתרץ רק אליבא דב"ה ולא אליבא דב"ש לכן פרש"י דהק' הוא רק אליבא דב"ה משום דאליבא דב"ש לא קשיא כלל דמשו"ה ס"ל לב"ש דאסור להגביה עצמות

משום דהתם הוה מוקצה גדול דלא חזו גם למאכל בהמה אבל הכא בביצה דלא הוה מוקצה גדול כל כך משו"ה שרי כמ"ש התו' דמוכרחים לחלק לב"ש בין מוקצה למוקצה כי היכא דלא תיקשי מהא דלא יטול אא"כ נענע לכן מס' רש"י דהק' אליבא דב"ש ומתני דעצמות וקליפין מיירי במוקצה דלא חזו לאכילה:

דף ד' רב לא אוקי אמורא עליה מיומא טבא לחבריה משום שכרות המ"א סי' תקכ"ט העיר על הרמב"ם ז"ל שנראה מדבריו שדורשין אחר סעודת שחרית שהרי מצינו בעובדא דר"א שישב ודרש ואמר הללו בעלי פטסין וכו' הרי שהי' קודם אכילה וגם לאחר אכילה לא אוקי אמורא עליה יעו"ש ויתכן דהנה הרמב"ם ז"ל כתב וז"ל בבוקר משכימין לבהכ"נ וכו' וחוזרין לבתיהם ואוכלים והולכים לבהמ"ד ושונים עד חצי היום ומתפללין מנחה וכו' וחוזרים לבתיהם לאכול ולשתות עד הלילה יעו"ש ונראה דלכן עשה הרמב"ם הסדר הזה משום שאמרו חז"ל דראוי לאכול פת שחרית ואמרן עוד ביו"ט חציו לד' וחציו לכם והאיך יתקיימו שני אלה המאמרים דכאשר יאכלו ביו"ט פת שחרית ולא מוקמינן אמורא מיו"ט לחבריה א"כ מתי יקיים חציו לד' לכן מסדר דאחר התפלה חוזרין לבתיהם לאכול פת שחרית והיא אכילה דאין בה שכרות כדאמרינן בב"ק (דף צ"ב) פת במלח שחרית וקתון של מים וכו' לכן חוזרין אח"ז לבהמ"ד ושונין דאז מוקים אמורא ומקיימין חציו לד' ואחר מנחה חוזרין לבתיהן לאכול סעודת יו"ט בשר ויין עד הלילה דאז לא מוקים אמורא וכן משמע מלשון הגמרא לא מוקים אמורא מיומא טבא לחבריה מרמז במליצת לחבריה היינו הזמן שבין אכילת יו"ט עד הלילה שמגיע יו"ט זה לחבריה יו"ט שני אז לא מוקים אמורא אבל בבוקר אחר פת שחרית מוקים אמורא ושונין וזהו ממש כמו דאמרינן בפ' שני כתוב אחד אומר עצרת לד' אלהיך וכתוב אחד אומר עצרת תהי' לכם וכו' העירו המפ' דמקרא של עצרת תהי' לכם הוא קודם מקרא של עצרת לד' אלהיך ומ"ט מקדימו במאמר יעו"ש ולפי דברי הרמב"ם ז"ל ניחא דמוכרח לקיים עצרת לד' אלהיך קודם לעצרת תהי' לכם לפי דאחר האכילה לא מוקים אמורא:

דף ט"ז כל מזונותיו ש"א קצובים לו מר"ה חוץ מהוצאת שבת והוצאת יו"ט והוצאת בניו לת"ת שאם פיחת פוחתין לו וכו' עי' במס' והכונה דבר"ה קצובים מזונותיו של אדם היינו מה שהאדם צריך למזונו ההכרחי והוצאת שבת ויו"ט שהוא יותר מהכרח החול אין מתיחס למזונותיו של אדם רק לה' שהוא לשם מצוה אינו בכלל הקצבה דענינים המתיחסים לה' אין להם קצבה וגבול:

רק אם פיחת פוחתין לו ואם מוסיף מוסיפין לו והא דחשיב הוצאת בניו לת"ת יותר מכל הוצאות המצות יתכן לפי שלימוד התורה הוא נקרא לחם לכו לחמו בלחמי אכול את המגילה ומתיחס בכלל מזונותיו אפ"ה אין קצובים בר"ה רק אם פיחת וכו':

שכל ימיו הי' אוכל לכבוד שבת וכו' ברוך ד' יום יום שלימות עבודת האכילה הוא בשני פנים האחד כשאוכל סעודת מצוה הסעודה עצמה הוא מצוה השנית שאוכל סעודת הרשות רק שמכוון להבריא בזה גופו לעבודת ה' זהו השני דעות שבין ב"ש וב"ה. דב"ש בחרו אופן הראשון להיות הסעודה עצמה מצוה שהי' אוכל כל יום לכבוד שבת וב"ה בחרו אופן השני לאכול בכל יום סעודת הרשות להבריא הגוף למצוה זהו שכל מעשיו לש"ש שגם אכילת רשות הוא לש"ש:

וכולל עוד דשבת הוא מקור הברכה של כל הששה ימים והנה תכונת המעין המתפשט למרחוק יש בו שלימות במקור נביעתו דשם המים צלולים זכים וטובים יותר מן המים המתפשטים למרחוק אך הכרת כח המעין ניכר ממקום התפשטו למרחוק יותר מאשר ניכר במקור מוצאו דנראה כחו הגדול שמתפשט גם למרחוק וכמו כן שבת בהיותו מקור הברכה לימים המתפשטים בלתי ספק דליהנות מברכת מקורו הוא נאות וטוב יותר מליהנות בימים המתפשטים הימנו לכן היה שמאי אוכל כל ימיו לכבוד שבת ליהנות ממקור הברכה אך בכח הברכה ניכר יותר כשרואים התפשטות הברכה למרחוק לכל ימי החול לכן היה בהלל מדה אחרת משמאי שאמר ברוך ד' יום יום שיותר טוב להכיר כח ברכת ד' מה שברך יום השביעי בזה שמתפשטת הברכה יום יום בימי החול:

מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה מליצת בבית גנזי הכונה דכל המועדות המה באחדל"ת עפ"י קידוש החודש של התחתונים ושבת הוא באחדל"ע שא"צ קידוש החודש לכן מתואר שהיא בבית גנזי אצורה אצלי לבדה:

מתן שכרה לא אודעינהו דיתרון למתן שכר שבת על כל המצות דכל המצות שכרן רק לעוה"ב ושבת יש לה מתן שכר גם בעוה"ז כמאמר חז"ל במס' שבת דנותנים לו משאלות לבו ונחלה בלי מצרים ואמרו במ"ר ברכו במאורות ורבות כאלה זה לא אודעינהו:

דף כ' א"ל מה זו סמיכה א"ל מה זו שתיקה פרש"י ז"ל שהיה לך לשתוק ואינך שותק יעו"ש. ולפי"ז יותר היה ראוי לומר מה זו דיבור ויתכן דבמעשה שלפניו אמרו ואותו היום קבעו הלכה כב"ה ולא הי' שם אדם שערער בדבר שגם תלמידי שמאי הסכימו ולא ערערו לכן כאשר במעשה בא התלמיד לערער ואמר מה זו סמיכה דאין הלכה כב"ה השיב לו מה זו שתיקה. אם אין הלכה כב"ה מה זו שתיקה ששתקו תלמידי ב"ש כשקבעו הלכה כב"ה:

דף כ"א א"ל עורבא פרח וכו' וטעמא מאי כהנים כי קזכו משלחן גבוה קזכו. עי' במפ'. ויתכן עפ"י דאיתא בעירובין שחורות כעורב במי אתה מוצא סדרי תורה במי שמשכים ומעריב בבהמ"ד וכו' במי שמשחיר פניו עליהם כעורב במי שמשים עצמו אכזרי על בניו כעורב יעו"ש זהו שהשיב לו עורבא פרח נחלש ממני כח העורב להיות קווצותי תלתלים שחורות כעורב להגיד לי סדרי תורה וטעמן פרח' לשון חלישות ותשות במס' גיטין פרח ליבא ויתכן עוד דרמז לו בהמאמר תשובה על שאלתו כמסקנת הש"ס כהנים כי קזכו משלחן גבוה קזכו דאיתא בחולין והעורבים מביאים לו לחם ובשר מייתי ליה מבי טבחא דאחאב וכו' עפ"י הדיבור הרי דניזן אליהו משלחן גבוה עפ"י הדיבור מבי טבחא דאחאב ויהושפט וכמו כן כהנים קזכו משלחן גבוה קזכו זהו עורבא פרח הלא העורב פרח והביא לחם ובשר עפ"י הדיבור משלחן גבוה:

אני היום סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים ובעי מינאי מילתא דבעי טעמא פרש"י ז"ל חליתי מטורח הדרשה וקורא אני עלי סמכוני באשישות הביאו לי סעודה ואסעוד יעו"ש ויתכן עפ"י דאיתא במדרש סמכוני באשישות אלו הלכות רפדוני בתפוחים אלו אגדות והנה הדרשה שהיו דורשים היו ביחד בהלכות ובאגדות זהו שהשיב אני היום סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים אני מוכרח לדרוש היום בהלכות ובאגדות וטרוד אנוכי לסדר הדרשה ובעיא מינאי מילתא דבעי טעמא ואינו מענין הדרשה ואמרו כי קאי רבי בהאי מסכתא לא תשייליה במסכת אחריתא:

דף כ"ה מפ"מ נתנה תורה לישראל מפני שעזין הם העירו המפ' הא החזירה הקב"ה על כל אומה ולא קבלוה ומה זו השאלה מפ"מ נתנה לישראל יעו"ש ויתכן הכונה לפי שמצינו שהרבה דיני תורה תלוין בדעת התחתונים כמו קביעות המועדות אתם אפילו מוטעים וכו' וכמו כן אמרו אין משגיחין בב"ק זהו שאמרו מש"מ נתנה תורה לישראל שהם יהי' בכוחם לדרוש בה ולעשות כפי הסכמתם לזה השיב לו מפני שהם עזין דהתורה נקראת עוז שהיא מצד הגבורה כמבואר בספרי אמת וכן בתלמוד במלחמתה של תורה וישראל המה עזין גבורי מלחמה לכן נתנה להם התורה שהם בעזותן יבררו אותה יפה שנא' מימינו אש דת למו ראוים הללו שתנתן להם דת אש דתכונת האש שהיא מעלה שלהבת ומוסיף הארה ותכונה זאת ראויה להם מצד עזות גבורתם:

איכא דאמרי דתיהם של אלו אש מפרש בח"א שדתן ומנהגן אש יעו"ש ויתכן עפ"י דאיתא בזוה"ק דלכן ישראל בטבעם לנענע בתפלה ובלימוד לפי שנשמתם יש להם כח אש של מעלה ודרך האש להתנועע יעו"ש זהו דתיהם של אלו אש מנהגם בתכונת

הנענוע הוא של אש נשמתם. לכן ראוים להנתן להם דת אש ומאמר שאלמלי נתנה וכו' קאי אלמעלה מפני שהם עזין:

דף צ"ב המצפה לשלחן חבירו עולם חשוך בעדו וכו' חייו אינם חיים עפ"י שאמרו חז"ל דכונת הבריאה שנברא האדם בעוה"ז הוא כדי שלא יאכל נהמא דכסופא כמו שאכל קודם הבריאה לאו דידיה זהו המצפה לשלחן אחרים ואוכל גם בעוה"ז נהמא דכסופא דלאו דידיה א"כ עולם חשוך בעדו וחייו אינם חיים. דלפי תכונתו אין ראוי כלל להיות העולם נברא ושיהיה בעולם הזה דנהמא דכסופא היה לו בעולם העליון גם קודם הבריאה:

וי"א אף מי שאין לו אלא חלוק אחד ות"ק אפשר דמעיין במאניה פרש"י ז"ל מפלה את כליו יעו"ש לכאורה הוה מצי למימר אפשר דמכבסו דמצינו דמי שאין לו אלא חלוק אחד דמותר לכבסו גם בחוה"מ ויתכן עפ"י דאיתא בפסחים ד' קי"ב מאן דמחוור לבושיה ולא נטיר ליה תמניא יומין והדר לביש לה בריין הנך כנים וקשין לדבר אחר לכן אין נו תקנה לכבסו שהרי לא יכול ללובשו מיד דבריין הנך כנים. רק יש לו תקנה דמעיין במאניה ומפלה כליו והא דמכבס בחוה"מ כשאין לו אלא חלוק אחד בע"כ מיירי במי שאינו מקפיד לזה שקשה לד"א או שיודע דתיכף אחר הרגל יהי' לו חלוק אחרת. ולא קשה לד"א אלא כשהוא לובשו איזה זמן ארוך:

ד' ל"ה שאני התם דאיכא בטול בהמ"ד וכו' אי נמי לאידך גיסא התם ליכא הפסד ממון דעות החלוקות דהראשון סובר דחשיבות בהמ"ד מעולה מן הפסד ממון ואידך ס"ל דהפסד ממון מעולה יתכן עפ"י דאיתא במס' ברכות דיש אדם שנפשו חביב עליו מממונו ויש אדם שממונו חביב עליו מנפשו זהו בהמ"ד היינו נפשו והפסד ממון הוא ממונו ויש שחביב לו נפשו ויש שחביב לו ממונו:

דף ל"ח אחיכו עליה א"ל גולתייכו שקלי וכו' עפרש"י ז"ל ויתכן עפ"י דאיתא במדרש איכה תא נעביד בינן דכל דשאיל שאילתיה ונצח לחבריה דנסבין ליה מאנוי וכו' יעו"ש שהי' מנהגם שהמנצח לוקח הבגדים של המנוצח זהו כאשר אחיכו עליה שלא יכול להשיב להם על שאלתם אמר להם לבל יצחקו ממנו דהסוף יהיה אשר גולתייכו שקלי שאנצח אתכם ואטול הבגדים שלכם אך בגוף הענין דאחיכו עליה יש להעיר דיש בזה מעין שמח בתקלת חבירו ויתכן דאחיכו במה שאמר יהא רעוא דאימא מילתא שתתקבל ע"ז אחיכו שלא נתמלאה בקשתו ויתכן אחיכו הוא לשון המתנה כמו ר"ע חוכך בזה שהיו מחכים על תשובתו וא"ל גולתייכו שקלי ולא אמר להם התשובה לכן הדר אחיכו אך ממה דאמר רב אושעיא שפיר עבדו דאחיכו נראה דהוא לשון צחוק

ירושלמי פאה

פ"א א"ר אבא אם נתת מכיסך צדקה הקב"ה ישמרך. מאמר מכיסך בא לאפוקי שלא יהי מן הגזל. וכולל עוד דכל זמן שאין האדם מצניע הממון בכיסו נקל לו להוציאה אבל כאשר כבר נתנה בכיסו שהוא ממונו שלו קשה לו להוציאה לתתה לאחר וכשאתה נתת צדקה מכיסך הקב"ה ישמרך וכולל עוד דכשנותנה בכיסו כונתו להיות שמורה בכיסו לכן הקב"ה ישמרהו ג"כ בשמירה כפי תכונתו להיות הכל שמור בכיסו:

כי לא דבר ריק וגו' זה ת"ת (שהוא בדבור) כי הוא חייכם זו כבוד אב (דכ' למען יאריכון ימיך) תאריכו ימים זו ג"ח (ע"ד דאיתא במ"ר בא בימים אמר הקב"ה אתה עוסק בג"ח ובארנו הכונה בפ' חיי שרה) על האדמה זה הבאת שלום בין אדם לחבירו (אדמה לשון אדם שנוצר מאדמה) או ע"ד שנא' חלק לבם עתה יאשמו וכנגדן ד' דברים שנפרעין ממנו וכו' אמנים (הוא נגד תורה) גילוי עריות (נגד כבוד אב) שפיכות דמים נגד ג"ח לשון הרע (נגד הבאת שלום) כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ואי לית ליה את יהיב ליה מן דידך הערכת שכר המצוה כשהיא לפי תכונת המצוה יקטן השכר וכשהיא נערכת כפי תכונת הבוי"ת בעולם העליון שכרה מרובה זה כי אתה תשלם לאיש כמעשהו כפי ערך עשיית המצוה ואי לית ליה דאין עשיית המצוה מספקת לתת לו שכר טוב אז את יהיב ליה מן דידך להעריך השכר נגד תכונתך שיהי' שכר גדול וכולל עוד עפ"י מאמר חז"ל אלמלי הקב"ה עוזרו לא יכול לו נמצא שיש בעשיית המצוה כח האדם וכח הבוי"ת זהו כי אתה תשלם לאיש כמעשהו לפי כחו ואי לית ליה שלא הי' בכחו לעשות מאומה רק מה שאתה עוזרו בלבד עכ"ז את יהיב ליה מן דידך ממה שאתה עוזרו את יהיב ליה כאילו הוא מעשהו:

ר' יוסי אומר אין שכחה לזיתים דרך רמז עפ"י מאמר חז"ל שמן זית מחזיר תלמוד של שבעים שנה הרי דיש בו כח הזכרון לכן אין בו תכונת השכחה:

ירושלמי דמאי

פ"א מעשה בחסיד א' שהיה חופר בורות שיחין וכו' בתו עוברת ושטפה נהר וכו' אפשר שהי' מכבד את בוראו במים והוא מקפחו במים וכו' בסיכת אתערית וכו' וא"ד מלאך ירד בדמות רפב"י והצילה. תכונת הבור שמקיפין אותו בנסרים מסביב וממילא מתמלא מים מהנהר נמצא שהיתה חסידותו במעשה עץ שבנה שלא יהיו נבלעין המים בעפר לכן באתה ההצלה בזכות מעשיו דאתערית בסיכתא שנתעכבה ביחד של עץ וא"ד שהצלה באה בזכותו של ר' פנחס בן יאיר שירד מלאך בדמות רפב"י והצילה:

פ"ב רבי התיר ליקח וכו' העטרה זאת הניח לנו הקב"ה להתעטר בו וכו' התיחסות היתר ירק לרבי על פי מאמר חז"ל רבי ואנטנינוס לא פסקה מעל שלחנם צנון וחזרת לא ביה"ח ולא ביה"ג ובמוצאי שביעית לא הי' נמצא צנון וחזרת מזה הבין רבי שהניחו לו העטרה להתיר הירק:

ירושלמי כלאים

פ"א למה נתקללה הארץ ע"י שעברה על גזירתו של הקב"ה תדשא וכו' עץ פרי עושה פרי וכו' יש להעיר דאם קללת האדמה היתה בשביל ששינתה שאין טעם עצו ופריו שוה א"כ מ"ט המתין הקב"ה לקללה עד חטא עה"ד ויתכן עפ"י מ"ש האר"י ז"ל דהנחש הטעתה לאמר דמה שאסר הקב"ה שלא לאכול מעה"ד היינו מן העץ אבל לא מן הפרי לפי דאותו העץ אתרוג הי' דטעם עצו ופריו שוה וטוב העץ למאכל יעו"ש בפ' בראשית בכפלים לתושיה נמצא אם היתה האדמה מקיימת גזירותיו של הקב"ה שיהיו כל העצים טעם העץ ופרי שוה לא הי' בכח הנחש להטעות אותה דאז היה שוה עצי האילן לפריו לכל דבר ואם אסר להעץ אסר גם להפרי אך כאשר שינתה וכל העצים לא הי' שוה טעמם לפרים רק עה"ד שוה עץ לפרי בזה הטעה אותה שכונת האיסור הי' להשוות עה"ד לכל עצי הגן לאכול רק מפרים ולא מן העץ לכן קלל האדמה בחטא עה"ד:

פ"ג אין קמית ביני צדיקיא לא נבעית ואין קמית ביני רשיעיא לא נבעית. מה שחשש ר"י אולי יקום בין הרשעים הכונה כמו שמצינו בריב"ז שאמר ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחד של גיהנם ואחד של ג"ע ובארנו שמה הכונה שהי' מסופק אם יזכה בזכות עצמו או ע"י הפכיות של רשעים יעו"ש זהו עצמו שאמר ר' יוחנן אין קמית ביני צדיקיא בזכות עצמו ואין קמית ביני רשיעיא ע"י הפכית של הרשעים סליק ליה לאיגרא וסלק גרמיה ומית נפק ב"ק ואמר ואפילו קצרא בח"א מבאר במס' כתובות דלכן זכה קצרא לעוה"ב לפי שנצטער להמית א"ע על מיתת רבי יעו"ש ויתכן עוד לפי שבמיתתו דסליק לאיגרא וכו' הראה בזה תכונת קדושתו של רבי דרבי הי' עניו ובמותו אמר אל תספדוני וכו' משום יקרא שהוא מעין גאוה ומבאר בח"א דזהו שאמרו במיתתו של רבי בטלה ענוה ובארנו ובמס' כתובות דלכן נשתמש רבי במותו במדת הגאוה לפי שאמרו חז"ל הוה קבל וקיים. דע"י מדת הענוה זוכים לחיים לכן בהיות רבי עניו לא הי' יכול לשלוט בו המות וכאשר היה בעל יסורים וביקש למות החכים להשתמש במדת הגאוה כדי שיוכל למות. וזהו עצמו שהראה קצרא סליק ליה לאיגרא וסלק ומית. על במעלה הגבוה ונפל ומת לרמז דמיתתו של רבי היתה ע"י שעלה למעלה במדת הגאוה ועי"ז מת

דאילולי כן לא הי' מת מצד ענותו ולכן בעשותו הספד בשבחו של רבי זכה לעוה"ב דבזה נכלל במה שאמר ב"ק הראשון שכל מי שלא נתעצל בהספדו של רבי יהא מבושר מחיי עוה"ב שגם הוא הספיד בזה לרבי:

ס"ט ר"מ אידמיך ליה באסיא אמר אמרינן לבני ערעא דישראל הא משיחכון דידכון אפילו כן א"ל יהבון ערסי על חוף ימא דכ' כי הוא על ימים יסדה עי' במפ'. ויתכן דאסיא אף שהיא מחו"ל הכיר בה ר"מ דיש בה חשיבות א"י דאמרינן במגלה (דף י"ח) שהלך ר"מ לעבר שנים באסיא ולא אמרו שם שלא הניח ר"מ כמותו כמו שאמרו בר' עקיבא עי' בתוס' יבמות (דף קט"ו) ד"ה אר"ע לפי דאסיא היתה כתכונת א"י זהו שאמר הא משיחכון דידכון ממדה שלכם שחשובה כא"י משיחכון לשון מדה בתלמוד בחוט ובמשיחה אפילו הכי שהיתה אסיא חשובה בעיניו כא"י צוה לתת ארונו על חוף הים דיש בו קדושה יתירה כמו א"י כמו שאמרו בנביא יחזקאל אף שהי' בחו"ל הי' על נהר כבר:

ירושלמי תרומות

פ"ח ואין אסור משום יחוד מכיון דלא חשיד על חדא כי נאפו ודם בידיהם מבארי' המפ' ואין אסור משום יחוד שהאכילתהו לעני לבדו בביתה ולכאורה הא כשבעלה בעיר מותר להתיחד עמה אם לא שנאמר דהי' בעלה בדרך ובא ויתכן דלא על האכילה אמר שאסור משום יחוד אלא על מה דאמר אי סלק יהבת ליה גו עליתיהם שהי' מקום סתר ומוצנע מבעלה והתם שייך יחוד אף כשבעלה בעיר ובמה דאמר מכיון דלא חשיד על חדא וכו' יש להעיר דהא ענינו שלא חשיד על ש"ד במה שהזהיר לבעה"ב שלא לאכול מהנחש הי' אחר היחוד א"כ אכתי לא שרי ליה ליחודי בסתר והכונה שלא חשיד על חדא כיון דידע בנפשיה דלא חשיד על ש"ד שהרי אח"ז נראה דלא חשיד והוא דידע בנפשיה מכבר דלא חשיד אש"ד ידע בזה שלא יזיק לו היחוד שנא' כי נאפו ודם בידיהם אך על האשה יש להעיר היאך נתיחדה עמו שלא ידעה עדיין דלא חשיד אש"ד:

ירושלמי בכורים

השור הולך לפניהם וקרניו מצופות זהב ועטרה של זית בראשו וכו' הגוזלות שע"ג הסלים היו עולות וכו' בכל הנמצאים שהם דצח"מ יש בכל אחד מהם תכונת הראשית בדומם נ' שם האחד פשון אשר שם הזהב בצומח הביאה היונה אחר המבול ראשית הצומח עלה זית טרף בפיה ראשית החי הוא השור מלך בבהמות והוא ראש גלגל

המערכה אחרי שפלות הטלה במכת מצרים ראשית העופות היא היונה שהוכשרה למזבח ומברכת בריכה בכל חודש וכל אלה הראשית מהם מתיחסים אל המערכה כמו הזהב הבא בכח השמש ומהם מתיחסים אל הטבע כמו צמיחת הזית והבעלי חיים והבוי"ת הוא ראשית לכל ראשית שהוא המשפיע כח הראשית להמערכה והטבע. ולכן מביאים לו ראשית פרי האדמה וכוללים בהבאתו כל עניני הראשית יחד השור ראשית החי הולך לפניו וקרניו מצופה זהב שהוא ראשית הדומם ועטרה של זית שהוא ראשית הצמיחה על ראשו ועמהם גוזלות של עולה ראשית העופות ואנשי המעמד שהם ראשית המעולה מסוג המדבר היו משכימים בראשית היום ואומרים קומו ונעלה ציון ומביאים כל אלה יחד בית ה' ואומר הגדתי היום לה' שהבאתי כל אלה הראשית לה' אלהיך שהוא הראש לכל ראשית:

מסכת ראש השנה

בעזר החונן לאדם דעת ותבונה אחל לבאר אשר חנני במסכת ראש השנה:

ד' ב' ע"א תוס' ד"ה לשטרות וכו' עי' במהרש"א ז"ל דכתב דיש לומר כמו שכ' התוס' וכו' ונעלם ממני הכונה שהרי התוס' בעצמם כתבו דזה לא יתכן לומר דאין הדיינים יודעים באיזה אופן כתבו השטרות עד היום:

שט"ח המוקדמים פסולים עי' באבני השוהם שהק' על הרמב"ם ז"ל דמפרש כגון שלוה ממנו ופרעו ואחר זה חזר ולוה הימנו על אותו שט"ח א"כ איך מפ' והמאוחרים כשרים דאף אם הוא מאוחר שהזמן הכתוב בו מאוחר אפי' להלואה שניה מ"מ הוא נמחל שעבודו יעו"ש ויתכן לפרש בזה האופן שיהי' מאוחר בהיפך ממש מן מוקדם דמוקדם היינו שהשט"ח נכתב על הלואה ראשונה שכבר נפרע ונשאר השט"ח תחת ידו אחר הפרעון עבור הלואה שניה ומאוחר הוא בהיפך שלוה הימנו הלואה ראשונה בלי שט"ח ואח"ז לוה הימנו סך כזה על שט"ח ופרעו הלואה שניה והניח לו השט"ח לשעבוד על הלואה ראשונה המוקדמת לו דהוה מאוחר ולא נמחל שעבודו דבשעת פרעון השניה היה מגיע לו הלואה הראשונה:

ע"ב הא קמ"ל דניסן ר"ה למלכים עי' בט"א שהוכיח שגם אם נתמנה פחות משלשים יום קודם ניסן עלתה לו שנה בניסן משום דא"א בענין אחר והקשה אדרבא ליבטיל הא דר"ה למלכים בא' בניסן ונימא דבפחות משלשים יום מונין השנה מיום ליום יעו"ש ויתכן דלכך בטל הא מפני הא משום דאי נימא דבפחות משלשים מונין מיום ליום יכול לבוא לידי תקלה כגון שנכתב בשטר בחמשה באדר שנה ראשונה למלך והעדים ראו ההלואה

בעשרה באדר ולא נדע אם הוקם המלך קודם חמשה באדר והוה השטר מוקדם או הוקם אחר חמשה באדר א"כ חמשה באדר המוזכר בשטר הוא אדר של שנה שאחריה שהיא ראשונה למלכים והעדים ראו ההלואה בעשרה באדר של שנה הקודמת והוה השטר מאוחר לכן תיקנו דניסן הוה שנה שניה וליכא למטעי:

דף ג' מלכי ישראל מניסן מונין וכו' כורש מלך כשר הי' וכו' הענין בזה דהנהגה הטבעית סדורה ובאה בין שהדור הגון ובין שאינו הגון אך הנהגה הניסית אינה מתעוררת בעולם רק בהכשר מעשה הדור. ובחודש ניסן נתגלה במצרים הנהגה הניסית בצאת ישראל לחירות לכן מלכי ישראל וכן מלכי האומות הכשרים אשר עפ"י כשרון מעשיהם המה מונהגים בהנהגה הניסית מנין שנותיהם מניסן המתיחס להנהגה הניסית:

דף ד' ור"מ מאי טעמא וכו' הק' בטו"א אמאי לא חשיב לר"מ דעובר בב"ת בע"פ בעת הקרבת הפסח ותירץ משום דהפסח נקרב אחר התמיד ואז אין ראוי להקריב שום קרבן ואע"ג דאיכא ב"ת באמר לא אפריש דיכול להפריש גם אחר התמיד מ"מ י"ל כיון שאינו זמן הקרבה אינו עובר גם על ההפרשה יעו"ש ומ"מ קשה הא בחג השבועות עובר לר"מ בב"ת אף על נו"נ שאין ראוים להקריב ביו"ט דעובר על מה שלא הקריב קודם ה"נ יתכן לומר דעובר בהקרבת הפסח בב"ת על מה שלא הקריב מקודם ואפשר ע"פ דאמרינן לקמן דחג שבועות יש לו תשלומין כחג המצות וחג הסוכות לכן עובר על ב"ת גם על נו"נ בימים שאחר החג שהם ימי התשלומין משא"כ הכא ומ"מ קשה דמצינו ב"ת דפסח כגון שנטמא אחר הקרבת הפסח דמשום ב"ת דרגל אינו עובר הואיל ואינו בראיה ושמחה ומשום ב"ת דפסח עובר וחייב להביא קרבנותיו בחג המצות ע"י שליח:

בשכר שחביבה תורה לישראל כשגל זו שחביבה לעכו"ז זכו לכתם אופיר התיחסות השכר הלזו יתכן דתכונת החביבות של השגל לעכו"ם ולא לישראל הוא לפי דיש בו מדת העזות כדאיתא במס' ביצה ג' עזין הם. והעזות מנגדת לתורה כדאמרינן התם לכן כאשר התורה חביבה לישראל היא מנגדת להם לחביבות השגל ואמרו עוד לית עניא מכלבא וכאשר ישראל מנגדים לשגל בתכונת החביבות של התורה ניתן להם בשכרם תכונה ההפכית שהיא העושר של כתם אופיר שהוא מנגד לעוני של כלבא

דף ה' ופסח בר מיקרב ברגלים הוא הק' בע"א דאי נימא כונת רש"י ז"ל שעובר מיד בע"פ בב"ת א"כ אמאי אמר בזבחים דעשה דטומאת קרובים דחי עשה דפסח הא איכא גם ל"ת דב"ת יעו"ש ויתכן דבעת עשיית הפסח קודם שנטמא ליכא עדיין הל"ת דב"ת רק העשה שיעשה הפסח ואז אתי עשה דטו"ק ודחי עשה דפסח ומיד כשנטמא ממילא

אין עובר בב"ת והואיל וליכא בראיה מחמת טומאה ומיהו לפמ"ש בסמוך דבכה"ג עובר בב"ת מחמת הקרבת הפסח עצמו אכתי איתא עשה ול"ת:

ע"ב פרש"י יפסול הואיל ועבר ג"ר עי' בקונטרס אחרון לטו"א דמפ' כונת רש"י דהוה בזה שינה עליו הכ' לעכב חד קרא דשנה בשנה וחד קרא דוהבאת שמה יעו"ש ולכאורה לא יתכן לומר כן דשינה הכ' לעכב לא שייך אלא היכא דהשני כתובים מופנים וא"א לאוקמי לדרשא אחרינא משא"כ הכא דקרא דוהבאתם שמה מורה דעובר ברגל אחד בעשה וקרא דשנה בשנה מבעי ליה היכא דאינו בראיה ושמחה לרגלים דאינו עובר בעשה מחמת רגל דליכא בביאה ואז עובר מחמת שנה בשנה ושמא דה"א כן הסיד ולא באמת:

דף ו' כיון שעבר עליו רגל אחד עובר בעשה עי' באבני שוהם בשם רש"י דביצה דלת"ק דר"ש דסבר לא בעינן כסדרן כל מי שיש לו עליו תודה יביאנה בחוה"ס אפי' הוא רגל ראשון אחר נדרו דאם לא יביאנו עכשיו יצטרך לבוא בשבילו לירושלים שהרי אי אפשר לו להביא בפסח ולא בעצרת ולפמ"ש הוא עצמו בסוף הדיבור דהא דחג שבועות עולה לחשבון ג"ר ונו"נ משום דאפשר להביאו בז' ימי תשלומין א"כ גם התודה יכול להביאו בעצרת בימי התשלומין ומיהו זה עצמו נחשב שנצרך לבוא בשבילו לירושלים בזה שמוכרח להתמהמה אחר חג העצרת בשבילו אך לפמ"ש דילפינן ימי התשלומין של עצרת בגז"ש מחג המצות ובאותה ג"ש עצמה ילפינן דחג הסוכות טעון לינה כחג המצות א"כ גם שבועות ילפינן דטעון לינה והתוס' כתבו שמה דבסכות ובחג המצות טעון לינה כל שבעה ושמונה דחשיבי כיום אחד א"כ אי ילפינן גם שבועות מינייהו טעון לינה כל ימי תשלומין א"כ בלא"ה מוכרח להיות בירושלים ויקריב התודה אם לא דנאמר דרש"י ס"ל דאין טעון לינה אלא לילה אחת:

דף ז' ואכלנו ולדה שלמים בחג וכו' והק' בטו"א הא נו"נ אין קרבים בעצרת ותירץ דנשחטה בעיו"ט ושלמים נאכלין לשני ימים והק' א"כ לפ"ז מאי דקאמר ואכלנוה בפסח נמי פירושו שנשחטה בעיו"ט וע"כ שנולד הולד בע"פ א"כ היכא קאמר בשלמא בפסח לא אכלנוה דמחוסר זמן הא כיון שנולד בע"פ ראוי להקריבו בשביעי יעו"ש והנה מלבד שאין מוכרע דאכלנוה בפסח מיירי דנשחטה בעיו"ט דיש לומר בשלמי שמחה ונשחטה ביו"ט אלא דאף אי מיירי שנולדה בע"פ לא יתכן לשוחטה בשביעי דהוה יו"ט ואין נו"נ קרבים ביו"ט ואין לומר דא"כ יש לומר דר"י ור"פ טובא קמ"ל דאין נו"נ קרבים ביו"ט דיש לומר דלא מסיימי דמצינו למימר דקרבים ביו"ט ואכלנו ולדה בח"ש מיירי שנשחטה ביו"ט:

דף ט' שבתותי מנין ת"ל תשבתו ימים טובים מנין ת"ל שבתכם דריש מלת שבתכם ליו"ט לפי דיו"ט תלוי בקביעות ר"ח של ב"ד של מטה. לכן נקרא שבתכם שהוא שבת שלכם על ידי קביעות החודש שלכם:

דף י"א בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל וכו' ובתשרי עתידין ליגאל וכו' הקשה בט"א מהא דאמרינן בעירובין הריני נזיר ביום שב"ד בא אסור לשתות יין בכל ימי החול וכו' דלפי דאמרי הכא שיבוא רק בניסן או בתשרי מ"ט אסור בימי החול של כל השנה ותירצו המפ' דהגאולה של בעתה איננה רק בניסן או בתשרי אבל גאולה של אחישנה ע"י תשובה יכול להיות בכל יום ובאופן אחר עפ"י מ"ש הגר"א ז"ל דגאולה שתהיה עפ"י זכות התורה יכולה להיות בכל יום אבל גאולה שתהיה עפ"י זכות של ג"ח איננה רק בניסן או בתשרי יעו"ש. ובזה יתכן לבאר מאמר ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאום ה' ואני זאת בריתי אותם אמר ה' מעתה וע"ע שמבאר ובא לציון גואל שיוכל לבוא בכל יום ע"י שתי אלה האחת ולשבי פשע ביעקב היינו ע"י תשובה השנית ואני זאת בריתי אותם היא התורה אשר לא ימושו מפיך וגו' אז יכול לבוא בכל יום מעתה ועד עולם:

בתשרי נולדו האבות ובתשרי מתו וכו' יש להעיר על מה דאיתא בקרנים דאברהם מת בחודש טבת יעו"ש דזהו לא כחד מדעת הש"ס שהיה או בניסן או בתשרי וגוף הענין דפליגי ר"א ור"י דר"א ס"ל בתשרי נברא העולם ובתשרי נולדו האבות ור"י ס"ל בניסן לכה"ע ובניסן נולדו התיחסות לידת האבות לבריאת העולם הוא כמו דראש השנה נקרא ראש השנה ולא תחלת השנה לפי שהוא יום של הבריאה שנעשה ראש ומנהיג לכל ימי עולם כמו שראש האדם הוא ראש ומנהיג לכל איברי האדם כמו כן האבות המה ראשים מנהיגים לכל האומה שהשרישו בהם מדותיהם הטובים. לכן נבראו שניהם בזמן אחד אם בתשרי לר"א או בניסן לר"י:

בניסן נגאלו ובתשרי עתידין להגאל ר"א בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל פלוגתא שלהם יתכן עפ"י חלוקי הדעות של ימות המשיח אם כדעת שמואל דאין בין עוה"ז לימות המשיח רק שעבוד מלכיות או כדעת האומרים שתהיה עפ"י הנס כנבואת הנביאים דר"א ס"ל כשמואל שיהיה רק חירות משעבוד שזהו ענין הנהגת הטבע והוא מתיחס לחודש תשרי לכן אמר בתשרי עתידין להגאל ור"י ס"ל שתהיה הגאולה בהנהגה הניסית והוא מתיחס לחודש ניסן כפי שבארנו למעלה מאמר כורש מלך כשר היה לכן אמר בניסן עתידין להגאל:

יושב וממלא שנותיהם מיום ליום מליצת מיום ליום ולא אמר מזמן לזמן בא לרמז כפי שבארנו בפ' חיי דשלימות האדם להיות כל יום ויום בשלימות הנרצה ומה ת"ל היום

היום מלאו ימי ושנותי דרך רמז מילת היום הוא נוטריקון של מאמר היו"ם מלא"ו ימ"י ושנות"י:

בר"ה יצא יוסף מבית האסורים וכו' בר"ה בטלה עבודה מאבותינו וכו' לפי שתוקעין שופר בר"ה והוא אות לחירות העבדות בימי היובל כדאמרינן לעיל דף ח' מר"ה עד יוה"כ לא היו עבדים נפטרין לבתיהם ולא משתעבדים לאדוניהם וכו' הרי שימי ר"ה סגולתם לפרוק עול העבדות לכן גם במצרים בטלה העבדות מיוסף ומאבותינו במצרים:

דף ט"ו כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון מליצת באי עולם יתכן עפ"י שבארנו בפ' תולדות דהשלמים משכנם בעוה"ז מכנים בשם הליכה שהולכים לארץ לא להם כגרים ומשכנם בעה"ב מכנים בשם ביאה למקום שלהם היפך מזה נעדרי השלימות מכנים משכנם בעה"ז בשם ביאה למקום שלהם ועוה"ב מכנים הליכה ובארנו בפ' שמות דקיום נעדרי השלימות בעולם הוא בתכונת קיום הצאן דגם הם מתקיימין אף כשהם בהעדר השלימות זהו כל באי עולם נעדרי השלימות שהם באי עולם שמכנים העולם בשם ביאה המה עוברים לפניו לקיימן כבני מרון כתכונת הצאן:

עוברים לפניו העיר בח"א על שינוי הלשון דברישא אמרו נידון וכאן אמרו עוברין יעו"ש ובמפ'. ויתכן לפי דתכונת השכר והעונש אינו שוה בכל אדם רק משתנה כפי תכונת האיש וטבעו ומולידיו כפי שבארנו בדו"ש בתפלת ר"ה יעו"ש לכן אין נידון האדם בר"ה דק כאשר יעבור לפני הקב"ה כתכונתו וטבעו וכאלה לכן אמרו בזה עוברין לפניו:

מקמא דליפוש חרון אף עי' במס' ויתכן דחוקי הטבע כאשר בא לאדם איזה אוהב נאמן אשר אהבו מתישבת דעתו ואין ממהר לכעוס אף שרואה איזה דבר שהוא נגד רצונו והנה מלכי ישראל כדוד ושלמה וחזקיה ויאשיהו ודומיהם האהובים במעשיהם הטוב למקום כשהם נכנסין לדין תחילה מעוררים נחת הרוח למענה שאינו ממהר לכעוס זהו מקמיה דליפוש חרון אף שלא יעלה אף ה' על עמו כשיבואו לדין אחריו:

אמר הקב"ה אמרו לפני מלכיות שתמליכוני עליכם כדי שתבוא זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר בדו"ש בארנו דלכן לא אמרו ישראל על הים ה' מלך לפי דאין כבוד מלכות שמים לכנות מלכותו רק על עדת שלימי המעלה והרגישו אז בתכונתם דאין בהם שלימות הראויה למלכותו ית' זהו שאומר הקב"ה אמרו לפני מלכיות שהנני מכנה מלכותי עליכם אבל תשתדלו להיות בכם שלימות הנרצה שתמליכוני עליכם להיות ראויה לכנות מלכותי עליכם והנה אתערותא של הנהגה עליונה מתעוררת על פי הנהגה דלתתא זהו אמרו לפני זכרונות לזכור אתכם לטובה אך הזכרונות שלי הוא רק בערך כדי שתבוא זכרוניכם לפני לטובה כפי אותו ערך שבא לפני זכרון טוב הנהגתכם באותו

ערך ממש יהיה זכרוני עליכם ובמה תוכלו להכשיר מעשיכם שתמליכוני עליכם ובמה תוכלו להיטיב זכרון מעשיכם בשופר תרועה המתרועע ומשבר תאות לבכם של היצה"ר:
ע"ב כל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה כשאדם מכיר שהשנה רשה עניה במעשיה ואז מתפלל בהכנעה כראוי מתקבלת תפלתו ומתעשרת בסופה שעושה מע"ט וטוב לו:
אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה. פרש"י ז"ל ואפי' עתיד להרשיע לאחר זמן יעו"ש והסבה לזה לפי דהבחירה חפשית באדם להיטיב מעשהו שלא יחטא ואם היו דנין אותו כחוטא היה הדין מבטל הבחירה ומיושב בזה מה שהעירו המפ' מבן סורר ומורה שנידון על שם סופו דהתם נידון עפ"י ב"ד להמיתו ולא יהיה בזה ביטול הבחירה עי' בראי"ם ז"ל:
ב' דברים מזכירין עונותיו קיר נטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו הנהגת האדם הוא שנשמר או על פי הטבע או למעלה מהטבע והשמירה הוא רק בכשרון מעשיו זהו כשהולך תחת קיר נטוי שצריך שמירה ממקרה הטבע ועיון תפלה שסומך על זכותו לשמירה למעלה מהטבע או שמוסר דין על חבירו שמעורר השמירה למעלה מהטבע מצד רשעת חבירו מזכירין עונותיו לראות אם יש בו כשרון המעשה הראויה לעורר השמירות:
המוסר דין על חבירו הוא נענש תחלה שמבקש שיענשו חבירו במה שהוא גרוע ממנו א"כ צריכין בתחלה לעיין במעשיו כדי שיבחנו על ידם רעת חבירו ומוכרחים להזכיר עונותיו קודם שמזכירין עונות חבירו ומענישים אותו על עונות עצמו וכולל עוד דאין אדם רואה חובה לעצמו לכן אף שעושה לפעמים איזה עון יש לו אמתלא שהיה נעלם ממנו אם הוא עון אך כשמוסר דין על חבירו על עונותיו א"כ מכיר מה הוא עון ומזכירין עונותיו אם לא נמצא בהם גם אותו עון וכשנמצא בו אותם העונות אין לו עוד אמתלא שלא ידע שהוא עון לכן הוא נענש תחלה לפני חבירו דחבירו יש לו אמתלא שלא ידע שהוא עון וכולל עוד דלפעמים אף אם ראוי האדם להענש על עונו עפ"י מדת הדין עכ"ז מתעורר מדת ארך אפים מצד מדת הרחמים לבל למהר להענישו וכאשר הוא מוסר דין על חבירו מבקש להעניש חבירו עפ"י מדת הדין ומסלק מדת הרחמים לבל יעורר אריכות אפים מתעורר מדה"ד עליו בלי אריכות אפים ונענש מיד משא"כ חבירו מתנהג עפ"י מדת הרחמים באריכות א אפים ואין נענש מהרה:
ך' דברים מקרעין גז"ד וכו' צדקה צעקה ושינוי מעשה וכו' וי"א אף שינוי מקום העיר בח"א מ"ט לא הזכיר הפייטן רק תשובה תפלה וצדקה שהם צדקה וצעקה ושינוי מעשה

ולא הזכיר שינוי השם ושינוי מקום ויתכן עפ"י שבארנו בהקדמה לדו"ש דהתפלה אינה מועלת רק כשמתחרט האדם על מה שעשה ובזה נשתנה תכונתו שאיננו אותו האיש שנגזר עליו הגזירה בהיותו רשע ועתה נשתנה לאיש אחר ונקרא צדיק וזהו עצמו שנשתנה שם שרי לשרה לפי דשם שרי היתה נקראת עפ"י נחור שהיה עובד אלילים לכן היה מההכרח לשנות שמה עפ"י הב"ה ועפ"י אברהם שהיה צדיק נמצא דשינוי השם שישתנה לאחר מרשע לצדיק הוא בכלל תפלה דזולת זה אין מועיל התפלה ושינוי מקום הוא נכלל בתשובה כמאמר חז"ל מי שיצרו מתגבר עליו וכו' ילך למקום שאין מכירין אותו ובמקום שב"ת עומד וכו' ועי' קצת מזה באיי הים:

שלשה ספרים נפתחים לפי משפט הלשון ראוי לומר ג' ספרים פותחין והכונה כפי המבואר במעב"ו דכל מה שעושה האדם הוא נרשם בעולם העליון אך הרשימה לא ניתנה לקרות כמו כותב במיץ הלימאני שאינו ניכר אך בר"ה מחום הדין מתגלה קריאת הרשימה כמו שמתגלה כתב המיץ מחום האש יעו"ש נמצא שנפתחין רשימת המעשים מאליהם לכן אמרו נפתחין:

ובינונים תלוים ועומדים וכו' מליצת תלוים ועומדים הכונה דחיים של האדם הוא רק ברצון הבוי"ת ובלעדי זה אין יכול לחיות אפילו רגע אחת א"כ כאשר לא נכתבו בר"ה לחיים באיזה כח המה חיים וקיימין עד יוה"כ לכן אמרו דהבוי"ת עושה לזה איזו תחבולה אף שהמה תלוים שלא נכתבו לחיים עכ"ז המה עומדין ומתקיימין עד שיהא נחתם גז"ד שלהם ביוה"כ

ימחו מספר זה ספרן של רשעים וכו' העירו המפ' מ"ט לא רצה דוד שיהיו נכתבין בספרן של רשעים יעו"ש והכונה כפי שבארנו בדו"ש דהכרת השלימות יתכן או מצד עצמו או מצד גריעות זולתו לכן חשש דוד אם יהיו נכתבים בספרן של רשעים גמורים הגרועים מהם. יהיה להם זכות לקיימן מצד גריעות זולתם לכן אמר ימחו מספרן של רשעים שגם עפ"י הספר של רשעים לא ימצא להם זכות וימחו:

דף י"ו מטה כלפי חסד ועליהם אמר דוד אהבתי וגו' ועליהם נאמר כל הפרשה כולה דלותי ולי יהושיע כפל המאמר ועליהם נאמר עפ"י דאיתא לקמן היכי עביד רא"א כובש ר' יהושע אומר נושא ופרש"י ז"ל כובש מכריע כף של זכות נושא מגביה כף של עון זהו ועליהם אמר דוד אהבתי וגו' כי הטה אזנו לי היינו הכרעת כף מאזנים של זכות כפי שמבאר הגר"א ז"ל זהו כובש ואח"ז מבאר ענין השני של נושא עליהם אמר דוד דלותי לשון הגבהה כמו דלו עיני למרום היינו נושא:

גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן ונעשים אפר תחת רגלי הצדיקים חטאת הרשעים הוא או מצד חומר גופם או מצד חמדת רוחם או מצד השחתת נשמתן לכן גופם כלה בשביל תאות החומר ונשמתן נשרפת בשביל חמדת הרוח והנה חכונת האפר אין בו תועלת נרצה בעצמו רק שעל ידו ניצול האדם לבל להכשל להמעד קרסוליו בלכתו על מקום קרוש מקדח כשפפזרים האפר למעלה ככה מוכן הרשע ליום רעה כשרואין סופו מכירין סכלותו לבל לעשות כמוהו לכן מפזרין האפר תחת רגלי הצדיקים בא אימתי אני אהובה בזמן ששומע קול תחנוני ע"ד שנ' ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו זהו בזמן ששומע קול תחנוני אף כשאני מכזב לו' בזה אני מכיר שאני אהובה לו:

דלותי ולי יהושיע אעפ"י שדלה אני במצות לי נאה להושיע ע"ד דאיתא במ"ר כל מקום שנאמר לי הוא לעולמי עולמים זהו אעפ"י שדלה אני במצות עכ"ז לי אחרי שנאמר לי בני ישראל נאה וראוי להושיעני דלי הוא לעולם :

קרקפתא דלא מנח תפילין מבאר התו' דזהו כאשר המצוה בזויה עליו אבל כשירא משום גוף נקי איננו בכלל זה יעו"ש וזהו המליצה קרקפתא דלא מנח ולא אמר אדם דלא מנח לרמז דהגוף שלו נקי רק קרקפתא הוא הראש שלו אינו מניח להניח עליו תפילין לפי שהמצוה בזויה עליו:

כל פרנס שמטיל אימה יתירה על הציבור שלא לש"ש אינו רואה בן ת"ח וכו' התיחסות העונש לזה לפי שהכל חייבין בכבוד ומורא של ת"ח והוא חטא בענין המורא שלא לש"ש. לכן לא יזכה ליראת הכבוד בבנו על דרך מאמר חז"ל כל הרודף אחר השררה השררה בורחת הימנו:

היכא עביד רא"א כובש ריב"ח אמר נושא וכו' כבר בארנו דהערכת החטא כשמעריכים אותו בערך הבוי"ת גדול עונו מנשוא וכשמעריכין אותו בערך האדם קל העון וכן בעניני המצות כשמעריכים המצוה בערך עשיית האדם אז היא מצוה קלה וכשמעריכין אותה בערך הבוי"ת אין קץ לשכרה ולפי שכל משפט גבר ראוי להעריך המצוה והעבירה בערך ממוצע בין ערך הבורא כביכול וערך האדם אך הבוי"ת מטה כלפי חסד לטובת האדם ופליגי בזה באיזה אופן מטה החסד רא"א דהחסד הוא במה שמעריך המצות בערכו ית' ועי"ז המצוה גדולה עד מאד ומכריע כף הזכות על כף העון זהו כובש מכביד כף המצוה וריב"ח אומר דהחסד הוא מה שמיקל העון שמעריך העונות לפי ערך האדם והמה קלים ומתנשא הכף למעלה נגד כף הזכיות זהו נושא:

וזהו בירושלמי כשרואה שאין הזכיות מכריעות נותן מזכיות דיליה הכונה שמעריך הזכיות שהן זכיות דיליה לפי ערכו ית' ונעשים מצות גדולות וכבידות בזה כף הזכיות:

מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה מבואר במדרשי חז"ל דשלש ראשונות מעביר והטעם לזה בארנו במס' יומא דיש באדם שלש כחות נפש רוח ונשמה ויש שחוטא בכח הנפש ויש בכח הרוח ויש בכח הנשמה וחסדי הבוי"ת דעון הראשון שאדם עושה אינו חושב. לכן בשלשה הראשונות דיש לתלות שכל חטא היה בכח אחד של השלשה כחות נמצא שלא חטא באותו כח רק פעם אחד והוה ראשון אך כשמוסיף לעשות עון רביעי ונעשה העון באחד מהכחות א"כ אותו עון אינו ראשון שכבר נעשה באותו כח עון ראשון לכן הוא עולה בחשבון זהו שמסיים וכך היא המדה שכן ראוי לפי מדתו להעביר ראשון ראשון ג' פעמים:

לשארית נחלתו למשים עצמו בשירים הערכת החטא משתנה לפי תכונת האדם כששני ב"א עושין עבירה אחת האחד הוא משלימי המעלה ומחזיק עצמו לאיש נכבד והשני הוא איש המוני השפל בעיני עצמו אזי נערך העון של הנכבד גדול יותר מאוד מעון של הנקלה לכן למי שמשים עצמו כשירים והוא בתכונת הנקלה בעיני עצמו מקילין בעונו לפי ערכו השפל ועומד למחול:

למו נושא עון למי שעובר על פשע הנהגה עליונה מתנהגת עם האדם כפי הנהגת האדם. לכן כאשר האדם עובר על פשע להפושע נגדו לעומת זה גם הנהגה העליונה עובר על פשעו אשר פשע הוא:

ע"ב בתחלה צדיק ולבסוף חסיד והנהגה הטבעית מכונה בשם צדק שהוא מסודר בלי שינוי והנהגה הניסית מכונה בשם חסד וכ"ז שבאפשרי להתנהג בהנהגה הטבעית אין מעורר הקב"ה הנהגה הניסית זהו בתחלה צדיק מתחיל לעורר הנהגת הצדק הוא הטבע ולבסוף כאשר אין הטבע מספקת להנהיג אז חסיד מעורר הנהגת החסד שהיא הנהגה הניסית:

בתחלה כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ולבסוף ולך ה' חסד עי' במפ' ויתכן עפ"י מאמר חז"ל דהקב"ה מייסר הצדיק על מה שחטא בעונש של עוה"ז כדי להנחילו שכר מצותיו בעוה"ב ובארנו בדו"ס דלפי דחטאת הצדיק המה מוגבלים לכן מייסרו בעוה"ז שכל יסורי עוה"ז המה מוגבלים ותכליתים זהו בתחלה בעוה"ז תשלם לאיש כמעשהו להענישו ביסורים מוגבלים כפי תכונת מעשהו ולבסוף בעוה"ב לך ה' חסד ליתן לו שכר המצוה בלי גבול ותכלית:

בתחלה אמת ולבסוף חסד עי' במס' ולכולם אין מדויק מאמר בתחלה ולבסוף. ויתכן עפ"י דאיתא בפ' לפני שניות יושב ודן את כל העולם כולו כיון שרואה העולם מתחייב בדין עומד מעל כסא הדין ויושב על כסא רחמים יעו"ש הרי בעת המשפט מתחיל

בתחלה במדת האמת שהוא מדת הדין ואח"ז יושב על כסא רחמים שהוא מדת החסד זהו בתחלה אמת ולבסוף חסד ועי' בעין יעקב על שינוי הסדר שהיה ראוי לומר ורב אמת וחסד והכונה עפ"י שבארנו בשמלה חדשה הפייט לעונה לקוראיו ביום דין לפועל רחמיו בדין דלפי שאין הקב"ה מוותר כמאמר חז"ל כל האומר הקב"ה וותרן וכו' לכן אתו כביכול מועצות ודעת לעשות כל חסדיו עפ"י מדת הדין זהו שעונה לכל קוראיו ביום דין שאין ראוי לוותר הוא עונה אותם לפועל רחמיו בדין שעושה רחמי חסדיו עפ"י הדין יעו"ש זהו שאומר ורב חסד ואמת שמלביש החסד במדת האמת:

מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור וכו' עי' במפ':

ויתכן עפ"י שבארנו למעלה דכאשר נערך החטא לפי תכונת האדם בנקל למחול לי והנה המדות מכונות בשם לבוש ע"ד שנאמר יהיו בגדיך לבנים וצריכין אנחנו בתפלתינו למחילת החטא לעשות שני ענינים הפכים להעריך החטא כפי תכונתינו תכונת האדם ולהעריך הרחמים כפי תכונת הבו"ית לכן נתעטף הקב"ה בלבוש של תכונת הציבור כאילו הוא כביכול שליח צבור להעריך העון כתכונת הצבור והוא בהיותו הבו"ית יש בו רחמים כפי ערך הבו"ית ובזה נתאחדו יחד שני הדברים עריכות החטא בפ"ע האדם והרחמים כפ"ע הבוי"ת והראה למשה דכ"ז שישראל עושין כסדר הזה לעורר בתפלתם אלה שני הענינים אז אני אמחול להם כל עונותיהם:

אני הוא קודם שיחטא וכו' פרש"י ז"ל אני מרחם קודם שיחטא וכו' והעירו המפ' איזו רחמים צריכים קודם שיחטא יעו"ש ויתכן עפ"י מה שאמרו חז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו ואלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו נמצא אלמלא שרחמיו ית' עוזרים לאדם להתגבר על יצרו היה האדם חוטא תמיד כעצת יצרו הרי שצריכין רחמים גם קודם החטא:

גדולה תשובה שמקרעת גז"ד של אדם העירו המפ' דלמעלה מזה אמרו ד' דברים מקרעין גז"ד של אדם וכו' שינוי מעשה דהיינו תשובה ומ"ש דנקט ר"י רק תשובה לבדה יעו"ש ויתכן דעניני התשובה הוא בשני דרכים האחד שינוי המעשה בהיפך אם גזל ממון ישיב הגזילה ויפזר עוד ממון לצדקה וכאלה ויש עוד תשובה בלב שמתחרט טל מעשיו ותוהא עליהם ויודע תעלומות מעיד עליו שאם היה מזדמן לו לעשות כאלה לא היה עושה והנה למעלה חשיב התשובה של שינוי מעשה בפועל ור"י משמיענו דגם תשובה שבלב בלי שינוי מעשה בפועל מועלת לבטל גז"ד שנאמר ולבבו יבין ושב ורפא לו כאשר מבין עם לבבו לבד ושב תשובה שלימה גם אז ורפא לו:

דף י"ח שנים שעולין למטה וחוליין שוה וכן שנים שעולים לגרדום לידון ודינם שוה נקט שתי אלה לפי דכל פגעי הזמן המה בשני סוגים מקרה שמיימי כמו חולי עצירת

גשמים רעב דבר וכאלה ומקרה ארציי כמו חרב וחיה רעה וכאלה ולכן נקט שתי אלה עלה למטה וחלה שהוא מקרה שמיימי ועלה לגרדום לידון היינו מקרה ארצי:

אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה וכו' אבל מתכפר הוא בתורה ובג"ח קיום העולם הוא בשלשה עמודים תורה עבודה וג"ח וכאשר בעטו בני עלי במנחה וזבחים פגמו בעבודה לכן אין מתכפר להם בזבח ומנחה שהוא חלק העבודה אבל מתכפר הוא בשני עמודים זולתו היינו בתורה ובג"ח ואזלי אביי ורבא לשיטתייהו דרבא עסק בתורה ואביי עסק בתורה ובג"ח:

רבא דעסק בתורה חיה ארבעין שנין אביי דעסק בתורה וג"ח חיה ששים שנה. התורה נתנה למרע"ה לארבעים יום כשעלה למרום לכן רבא דעסק בתורה חיה ארבעים שנין מספר המתיחס לתורה דיום לשנה יחשב אביי דעסק בג"ח לסמוך ידי עניים ומרי נפש חיה סמ"ך שנה ויתכן עוד דהתורה יש בה שתי תועלות ללמוד וללמד וג"ח אין לו רק תועלת אחת להמקבל לכן כאשר בזכות התורה שהיא פי שנים בתועלתה חיה ארבעים שנה ג"ח שהוא רק תועלת אחת יש בכחה עשרים שנה מחצה מהתורה וכאשר עסק בתורה ובג"ח יחד חיה ששים שנה:

ויהי כעשרת הימים וגו' כנגד עשר לגימות וכו' כנגד עשרת ימים שבין ר"ה ליוה"כ בשתי אלה מצינו שיש בהם מדת ארך אפים לרשעים בפסל מיכה אמרינן בסנהדרין שבקשו מה"ש לדחוף אותו וא"ל הקב"ה הניחו לו פתו מצויה לעוברי דרכים ובעשרת ימים שבין ר"ה ליוה"כ תלויים ועומדין גם אותן שיהיו נכתבין ביוה"כ למיתה לכן ניתן מדת ארך אפים לנבל כעשרת ימים או בשביל הלגימא כמו בפסל מיכה או כמו עשי"ת:

מאי כבני מרון וכו' כבני אימרנא וכו' כמעלות בית חורון וכו' כחיילותיו של בית דוד עי' במפ'. ויתכן עפ"י שבארנו כדו"ש דחסדי הבוי"ת בשבתו למשפט ביום דין וחפץ קיומן אז אם המה צדיקים גמורים מקיימן לטוב בזכות עצמן ואם אינם צדיקים גמורין מקיימן ע"י גריעות ופחיתות של זולתם ואם לא ימצא להם זכות גם בזה האופן אז מקיימן כמו קיום הצאן שגם המה נעדרי השלימות ומתקיימין זהו כבני אימרנא כמו תכונת הצאן להתקיים גם בהעדר השלימות כמעלות בית חורון היינו קיום מצד פחיתות זולתו דכמו שמעלות בית חורון המה מדרגות זו למעלה מזו. דאף שיש מדרגה שהיא למעלה ממדרגה האמצעית עכ"ז נחשבת האמצעית למעלה גבוה מצד המדרגה שתחתיה הנמוכה הימנה כחיילות של בית דוד היינו קיום מצד עצמם שהם צדיקים כחיילות של ב"ד שהיו כולם צדיקים:

ע"ב **שקולה** מיתת צדיקים כשריפת בית אלהינו העירו המפ' ממה דאיתא במדרש איכה מצינו שסילוקן של צדיקים קשה לפני הקב"ה יותר מחורבן בהמ"ק יעו"ש ויתכן דהשתוות הצדיקים לבהמ"ק הוא כמו שהקב"ה השרה שכינתו בבהמ"ק כמו כן משרה שכינתו אצל הצדיקים ע"ד שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם בתוך הצדיקים ובארנו בפ' בהעלתך דיש שני מיני התקרבות בין הקב"ה והאדם אחת שמשרה הקב"ה שכינתו למטה אצל האדם השני מעלה יתירה שמעלה את האדם למעלה ע"ד שנאמר ומשה עלה אל האלהים וכן יש שני מיני צדיקים האחד שממשיך השראת השכינה אליו למטה השני מעולה הימנו שמעלהו הקב"ה למעון קדשו כתכונת משה רע"ה זהו דכאן מיירי מצדיקים שהם ממשיכים השראת השכינה למטה אליהם והוא כתכונת בהמ"ק מקום השכינה למטה לכן אמרו שקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלהינו ובמדרש מיירי מאותם הצדיקים שהם עולים למעלה דזהו מעלה יתירה ממעלת בהמ"ק. לכן אמרו שקשה סילוקן של צדיקים יותר מחורבן בהמ"ק ויתכן עוד דשריפת בהמ"ק היה לתועלת הדור כמאמר חז"ל ששפך הקב"ה חמתו על עצים ואבנים וכמו כן מיתת הצדיקים מכפר ג"כ על עון הדור לכן אמרו דשקולה מיתת הצדיקים כשריפת בית אלהינו דשניהם מכפרים על עון הדור. אבל בגוף הענין בשריפת בהמ"ק שפך חמתו על עצים ואבנים להציל עי"ז דור הבלתי צדיקים ובמיתת צדיקים שפך חמתו על צדיק יסוד עולם להמיתו בשביל הדור ובזה קשה לפני הקב"ה סילוקן שמוכרח לסלק הצדיקים להמיתם יותר מחורבן בהמ"ק דשם שפך חמתו רק על עצים ואבנים:

וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע חובו ונמצא שטרו מוטל באשפה וביטלום ואותו היום עשאוהו יו"ט פרש"י ז"ל ובקושי יכלו לבטלם שכבר נהגו העם וכששמעו חכמים שביטלום הוכשר הדבר בעיניהם ונחשב לנס ועשאוהו יו"ט ולכאורה היה יכול לפרש דעשאוהו יו"ט על אותו יום שנצחום מלכות חשמונאי והתקינו שיהיו מזכירים ש"ש וכו' אם לא שנאמר דידעו דאותו היום שנצחו לא הי' בג' בתשרי אך באמת דייק רש"י ז"ל ו' של מלת ובטלום דאם הכונה על החכמים שהם ביטלום הול"ל בטלום בלא ו' ומדקאמר ובטלום הכונה על העם שהם בטלום לקיים דברי חכמים ואותו היום קבעוהו יו"ט שנחשב להם לנס מה שביטלום העם:

דף כ"א בקש קהלת למצוא בקש להיות כמשה יצתה ב"ק ואמרה לא קם וגו' עי' במפ':. ויתכן דכל הקנינים באים לאדם ע"י עמל ויגיעה אך המוצא מציאה אין לו שום עמל ויגיעה וכן בקנין התורה אמרו יגעת ומצאת שאיננה באה רק ע"י יגיעה אך במרע"ה אמרו שנתנה לו התורה במתנה בלי עמל כמו שאנו אומרים ישמח משה במתנת חלקו

זהו שביקש קהלת למצוא דברי חפץ בתכונת מציאה כמשה ע"ז אמרו ולא קם בישראל כמשה שישיג בלי שום עמל ויגיעה:

דף כ"ה שתבא אצלי במקלך ובמעותיך ביוה"כ שחל להיותי בחשבונך יש להעיר למה לו לצוות להביא מלך ומעותיך שאם להראות שנושא משאוי די שיבוא באחת מהן ומה לו שתיהן ואף אי נימא דבמקל אין ראיה על חלול יוה"כ משום דהזקנים שאין יכולין לילך בלא מקל מותרים לצאת במקל בשבת כדאיתא בבה"ט סי' ש"א ולכן ציוהו להביא המעות דמ"מ קשה היה לו לומר לבוא במעותיך ומקל למה לו ויתכן דאם לא היה מזכיר לו לבא במקלך היה יכול ר' יהושע לבוא בספינה או בעגלה שהיא למעלה מעשרה דאין בזה חלול יוה"כ מן התורה כדאיתא באו"ח סי' ת"ד לכן ציוהו לבוא במקלך היינו שילך ברגל נשען על מקלו חוץ לתחום ולפי שיכול ר' יהושע לבוא תוך התחום בעיו"כ ולכנוס ברגל ביוה"כ ואכתי לא יהיה ניכר חלול יוה"כ לכן ציוהו עוד לבוא במעותיך דיש בזה איסור טלטול והוצאה והכנסה מרשות לרשות אך בגוף הדבר שאמר לו לבוא במעותיך יש להעיר דבמס' ברכות (דף כ"ז) איתא דר' יהושע היה עני שהי' פחמי וא"ל לר"ג שאין אתה יודע בצערן של ח"מ ומנין היה לו מעות להביא ואף שר"ג לא ידע שהוא עני כמו שא"ל אי אתה מכיר בצערן של ת"ח ולכן א"ל במקלך ובמעותיך יקשה על מה דאמר אח"ז שבו אצלו במקלו ובמעותיו מעות מנין לו ואפשר דלכן א"ל במעותיך ולא סתם במעות לפי שידע דאין לו מעות אך גם העני יש לו פרוטה זהו מעותיך מה שהוא נחשב אצלך למעות:

בא בשלום רבי ותלמידי יש להעיר דאיתא במס' ברכות אל יאמר לו לך בשלום אלא לשלום ומ"ט אמר לו בא בשלום ויתכן דעיקר הקפידא רק כשאומר לו לך שלא יאמר לך בשלום אלא לך לשלום אבל כשאומר בא אין קפידא ויכול לומר בא בשלום וכן יסד הפייטן בואי בשלום עטרת בעלה ולא אמר בואי לשלום:

וקדשיה לירחא ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקים עי' במס' ויתכן עפ"י דאיתא במדרש ובזוה"ק דמלכי ישראל היו בתכונת ימי הלבנה דשלמה היה מלך החמשה עשר אתמליא סיהרא וצדקיהו היה מלך השלשים ונאמר בו ועיני צדקיהו עור וכמו שמתחדשת הירח אחר שקיעתה כמו כן מתחדשת מלכות ב"ד אחר השקיעה זהו שא"ל שלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקים שזורח במלכותו כזריחת הירח ולפי דרבי אתי מבית דוד לכן עשה הסימן מדוד:

ירובעל בדורו כמשה בדורו השתוות ירובעל למשה דכמו שעשה משה מריבה עם העגל וישרוף באש ויטחן עד אשר דק לעפר כן עשה ירובעל שהרס מזבח הבעל וכרת האשירה וזהו שמסיים ולמה נקרא שמו ירובעל שעשה מריבה עם הבעל:

אין לך אלא שופט שהיה בימיו ואומר אל תאמר מה הי' שהימים הראשונים היו טובים מאלה עי' פרש"י ז"ל וח"א ויתכן דמלת מה הוא לפעמים להגדיל הענין כמו מה רבו מעשיך זהו אל תאמר מה הי' מה גדול היו השופטים הקודמים ואין לשופט שבימינו דמיון להם דאין החסרון מצד השופט רק מצד תכונת הזמן שהימים הראשונים היו טובים מאלה בתכונת השלימות ולפ"ע שלימותם היה נעלה תכונת השופט והימים שלנו יש פחיתות בשלימותם ולפי ערכם תכונת השופט שבימינו:

אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים לפי כונת הענין היה ראוי לומר אשרי הדור שהגדולים שומעין לקטנים דבאמרו הגדולים נשמעים לקטנים משמעו בהיפך שנשמע דברי הגדולים לקטנים ויתכן דמלת נשמעים אינו לשון שמיעה רק לשון עבדות בתלמוד א"ל לשמעיה זהו שקבלת גזירותי כתלמיד המחויב לשמש כעבד לרב שבאת כאשר צויתיך ואשרי דור כזה שהגדולים נשמעים נעשים עבדים לקטנים ויתכן עוד שהוא לשון אסיפה כמו וישמע שאול העם זהו שעפ"י הנימוס מהראוי אשר הקטנים יהיו נאספים לבוא לבית הגדולים וכאן הוא בהיפך אשרי הדור שהגדולים נשמעים נאספים לבית הקטנים שאתה באת אלי:

דף כ"ו מפ"מ אין כה"ג נכנס בבגדי זהב אלא אין קטיגור נעשה סניגור וכו' חוטא בל יתנאה קאמרינן וכו' כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי ולכאורה יש להעיר ממה דאמרינן שופר של ר"ה וכו' ופיו מצופה זהב יעו"ש הא אין קטיגור נעשה סניגור ויתכן משום דהתו' כתבו על הא דאמר חוטא בל יתנאה וגבי שופר נמי מתנאה מקול תקיעתו וכתב ע"ז בטו"א איני יודע למה דחקו לפרש כן הא מסיק שפיר כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי ה"נ אפשר לומר כיון דלזכרון הוא כבל יתנאה דמי יעו"ש ולדברינו יתכן דלהכי כתבו התו' דשופר מתנאה בקול תקיעתו ליישב בזה מ"ט היה מצופה זהב הא אין קטיגור נעשה סניגור דמשום דבל יתנאה דשופר הוא בקול תקיעתו והציפוי זהב הוא שלא במקום תקיעתו דאמרינן (דף כ"ז) צפהו זהב במקום הנחת הפה פסול וכי תנן במתני' שלא במקום הנחת הפה א"כ אין בזה התנאות בקול תקיעתו ואין בזה קטיגור נעשה סניגור משא"כ לסברת הטו"א דכיון דהוה לזכרון כבל יתנאה דמי ואין חילוק בין מקום תקיעתו וכו' הדרא קושיין לדוכתא הא חוטא מתנאה ואין קטיגור נעשה סניגור:

ויתכן עוד עפ"י שכ' המהרש"א ז"ל דלכן היה קרנותיו של מביא בכורים מצופות זהב לרמז שלא עשו במעשה עגל דשם היה עגל בלי קרנות יעו"ש לכן אין בצפוי השופר קטיגור רק סניגור דהשופר איקרי קרן ומרמז שאין כעת חטא העגל:

כשהלכתי לערביא היו קורין לדכרא יובלא וכו' לכאורה היה לו לומר בערביא קורין לדכרא יובלא וכן כולם ומה זה שאמר כאו"א כשהלכתי לערביא כשהלכתי לגליא וכו' ויתכן לפי דתכונת השמות משתנים לפעמים כדאמרינן בחולין הני תלת מילי אשתני שמייהו לכן לא אמרו בערביא קורין בגליא קורין דיתכן דכעת אשתני שמייהו בערביא וגליא וקורין השמות כמו בקורין כאן לכן אמרו כשהלכתי לערביא כשהלכתי ללליא' או היו קורין כן:

לכלה כינפי מאי קרא יפה נוף משוש כל הארץ לפי משמעו שהוא לשון יופי מיותר אות הנו"ן במלת נינסי' ויתכן שהוא עפ"י דאיתא במעריך אות נ' בשם ילמדנו נפינון היא המשקה את כל המדינה יעו"ש זהו שקורין לכלה שהיא נעשה עקרת הבית לתת טרף לבית נינפי שנעשית כפינון להשקות כל צרכי הבית. וזהו עצמו שנאמר יפה נוף משוש כל הארץ לפי שהיא משוש כל הארץ המשפיע להם כל טוב נקרא יפה נוף שהוא כפינון יפה:

מי נתן לשכוי בינה זה התרנגול עי' בדובר שלום מה שבארנו בזה:

ע"ב לא הוו ידעי רבנן מאי סלסלה וכו' בארנו המאמר בדברי חכמים ביואל יעו"ש:

דף כ"ז תו' ד"ה כמאן מצלינן וכו' בתשרי עלה במחשבה לברוא ולא נברא עד ניסן וכו' ולהבין הדבר מ"ט לא נברא בתשרי כפי שעלה במחשבה יתכן עפ"י מאמר חז"ל בתחלה עלה במחשבה לברוא העולם במדה"ד וראה שאין העולם מתקיים שתף בו מדת הרחמים לכן כאשר עלה בתשרי במחשבה לברוא העולם לא ברא העולם אז לפי דבמחשבה היה לברוא במדה"ד ולא היה מתקיים לכך בראו בניסן דאז זמן הגאולה של רחמים ומתקיים העולם וזהו שאמר הפייטן היום הרת עולם היום יעמוד במשפט כל יצורי עולמים הרת הוא לשון מחשבה כמו הרה עמל זהו היום יום הדין הוא הרת עולם זמן המחשבה של עולם לבראו במדה"ד לכן בזה היום יעמוד במשפט כל יצורי עולמים עפ"י משפט מדת הדין:

דף כ"ח אוסיף ברכה אחת משלי כגון ה' אלהי אבותיכם יוסף אליכם ת"ל לא תוסיפו תיבת משלי אין לו מובן פשטי ויתכן עפ"י דאיתא בילקוט כך אמר משה ה' אלהי אבותיכם יוסף אליכם אלף פעמים זו משלי ושלכם ויברך אתכם כאשר דבר לכם וגו' יעו"ש נמצא דמאמר ויברך אתכם הוא עצמו הברכה של ברכת כהנים יברכך ה' רק

מאמר יוסף עליכם ככם אלף פעמים זהו הברכה שאמר משה אני נותן משלי ולכן היא קצובה במספר לפי שהאדם הוא גבולי:

דף כ"ט מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדים לבם לאביהם שבשמים כפל המליצה עפ"י מאמר חז"ל עינא ולבא תרי סרסורי דעבירה זהו מסתכלין כלפי מעלה בעינא לא לעבירה ומשעבדין לבם לא"ש לא לעבירה היו מתגברים:

ד' ל"א שקנה והקנה ושליט בעולמו קנה ע"ד שנ' קונה שמים וארץ והקנה ע"ד שאמרו ברוך שמסר עולמו לשומרים המה הטבע והמערכה שלא ישנו תפקידם ושליט בעולמו אעפ"י שמסר עולמו להטבע והמערכה עכ"ז הוא השליט המשגיח עליהם בהנהגתו:

שחלק מעשיו ומלך, עליהם ונתעלה וישב במרום. הבוי"ת המלא כל עלמין לות אתר פנוי מיניה עכ"ז חלק מעשיו בין עליונים לתחתונים שהבדיל הרקיע ומלך עליהם על כולם ואעפ"י שמלך על כולם עכ"ז נתעלה וישב במרום שמכונה יושב בשמים:

שגילה ארץ בחכמתו ע"ד של בחכמה יסד ארץ והכין תבל לעדתו כדאיתא בזוה"ק שמכל הארצות המובחר הוא תבל והכין אותה לעדתו שהם עם חכם ונבון:

שברא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובדיהם. עפ"י דאיתא במ"ר צפה שעתיד דור אנוש לעשות למאורות אלהות אמר ומה אם בשעה שהם שנים ומכחישים זא"ז עושים אותן אלהות אילו הי' אחד עאכו"כ זהו שברא חמה ולבנה שני מאורות ויש להם להבין דאינם אלהות שהרי מכחישות זא"ז ואעפ"כ עובדין אותן לכן ראוי לפרוע מעובדיהם:

שברא עופות ודגים לשבח לשמו היינו פרק שירה שאומרים כל הבע"ח לשבח לשמו:

שגמר מעשיו ומלך עליהם בו"ד כשבונה בנין וגומרו אז אחרי גמר המלאכה אין לו עוד שום התיחסות להדבר שהוא מתקיים בלעדו והב"ה גמר מעשיו של הבריאה בשלימות ומלך עליהם גם אחרי גמר מלאכתם דקיומן הוא רק בהשגחת רצונו ית':

ששה חדשים וכו' שמא יחזרו בתשובה ולא חזרו אמר תפח נפשם שנ' ועיני רשעים תכלינה וגו' ותקותם מפח נפשם כמו שהשכינה היתה מצפה שישובו ולא נתמלאה רצונה כן תפח נפשם ינשב ויפרח מהם רצונם שלא יתמלא רצון תאותם תיפח לשון מנפח אדם בית הפרס ונפשם לשון רצון כמו אין נפשי אל העם הזה שכן נ' עיני רשעים מה שצופין בעיניהם להשיג תכלינה יען ותקותם מה שקוו להשיג הי' מפח נפשם נשב ופרח מה שהי' בנפש רצונם ואינו להשיגו:

ע"ב כל שנותיו של ריב"ז ק"ך שנה היו מ' שנה עסק בפרקמטיא מ' שנה למד מ' שנה לימד מאמרן מ' שנה עסק בפרקמטיא נעלם ממני להבין דבהיותו קטון לא יתכן שעסק

בפרקמטיא וכפי החשבון המה מ' שנה מיום הולדו ויתכן דמעשי הקטנים שמשתעשע בהם גם זה נקרא פרקמטיא:

ד' ל"ב הני עשרה מלכיות כנגד מי וכו' העירו המפ' מ"ט שאל רק על מלכיות ולא על זכרונות ושופרות יעו"ש ויתכן לפי דבענין הזכרונות כל מה שמוסיף לזכור לטובה הוא טוב ביותר וכן בשופרות לעורר הרחמים כל מה שמרבה הוא טוב לכן אין לשאול כנגד מי שהמה לעורר הרחמים אבל מלכיות דמלך במשפט יעמיד ארץ אין מעלה במה שמזכירין הרבה וגם בענין כבוד ה' בהזכיר מלכותו פעם אחד נראה שמלכותו בכל משלה בכל העולמות אך בהזכיר מלכותו עשרה פעמים נראה דמתחלקת מלכותו כביכול לעשרה חלקים והוא מיעוט כבודו לכן אמר הני עשרה מלכיות כנגד מי דאם אין בהם רמז לאיזה דבר א"צ להזכיר עשרה מלכיות כפי שבארנו:

כנגד עשרה הלולים וגו' הללוהו בתקע שופר וכו' כנגד עשרת הדברות וכו' כנגד עשרה מאמרות שבהן נבה"ע התיחסות הענינים למלכיות יתכן דהללוהו בתקע שופר מתיחס למלכות ע"ד שנ' בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' עשרת הדברות מתיחס למלכות עפ"י דאיתא במכילתא אנוכי וגו' מפ"מ לא נ' עשרת הדברות בתחלת התורה למה"ד לאחד שנכנס במדינה אמר אמלוך עליכם א"ל כלום עשית לנו שתמלוך עלינו וכו' יעו"ש הרי שמכונה עשרת הדברות בשם מלכות בריאת העולם מתיחס למלכות ע"ד שנ' וישב ה' מלך לעולם:

בראשית נמי מאמר הוא שנ' בדבר ה' שמים נעשו עי' במפ' מ"ט לא נ' מאמר בבראשית יעו"ש ויש עוד להעיר דמביא ראיה על מאמר ממה שנ' בדבר ה' וגו' דיש הבדל בין אמירה לדבור והכוונה עפ"י

דאיתא במ"ר בתחלה עלה במחשבה לברוא העולם במדה"ד ראה שאין העולם מתקיים שיתף בו מדה"ר ואמרו עוד אמירה רכה דיבור קשה והנה ראשית הבריאה שהיה במחשבה תחלה הוא בריאה במדה"ד לכן לא נ' בו אמירה דאמירה היא רכה של מדת הרחמים לכן נאמר בו בדבר ה' שמים נעשו לא באמירה רק בדבר ה' עכ"ז כאשר אח"ז שיתף כביכול מדה"ר נכלל גם ראשית הבריאה בכלל שיתוף הרחמים לכך הוא נחשב בעשרה מאמרות שנבה"ע במדה"ר אך בלתי אפשרי לכתוב בו ויאמר לפי שעלה במחשבה לברוא במדה"ד:

בירושלמי מאן דדמך בריש שתא דמך מזליה אמרו לשון דמך ולא אמר ניים או ישן לפי דמלת דמך יש בו לשון עוני כי מך הוא זהו דדמך וישן אז גורם למזלו דמך שנעשה עני ומך:

מסכת תענית

בעזר דנותן לעמו הלוחות ראשון גם שנית אחל לבאר חידושי מסכת תענית:

דף ב' **מפני** שיורדין בגבורה עי' במפ' ובספרי אמת איתא דסוד הגשם הוא מן מימי החסד רק שיורדין בגבורות כוונתן שיורדין לתוך הגבורה וממתיקין ג' גבורות עליונות ומלת גשם ר"ת שלשה גבורות ממתיקות יעו"ש:

אי זו היא עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה עי' במפ'. ויתכן עפ"י שבארנו בהקדמה לדו"ש בשם הספרים אשר קדמוני דלכן נקרא האומר התפלה בשם מתפלל מהתפעל שהוראתו הפעולה בעצמו שהוא לשון דין כמו מי יפל לו והכונה דכאשר חטא האדם ונגזר עליו איזה עונש על רשעו ורוצה לבטל הגזירה מוכרח להשתנות ממעשיו הרעים ולשוב מהם ולקבל על עצמו לעשות מע"ט ובזה בטלה הגזירה דהגזירה היתה רק על עושה רשע והוא נהפך כעת לצדיק ולא חלה עליו הגזירה זהו מתפלל כמו מתדיין שהוא מתפעל מדין רשע לדין צדיק יעו"ש נמצא שיש לו להמתפלל עבודה קשה שהוא מוכרח לעדור בלבו קבלה אמיתית לעזוב דרך רשע וללכת מישרים זהו שאמרו איזו היא עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה ועי' באיי הים:

שלשה מפתחות שלא נמסרו ביד שליח והק' התו' ממה דאמרינן בסנהדרין שנמסר אקלידא דגשמים בידו של אליהו יעו"ש ומה שאמרו המפ' בזה ויתכן כפי שבארנו בפ' בחקותי דיש שני מיני גשמים האחד הבא עפ"י תהלוכת המזלות כמבואר בעברונות וגשמים אלה באין בעת המורה עליו המערכה אבל אינו בהחלט שהם גשמים של ברכה השני המה הגשמים הבאים מאוצר הטוב של הקב"ה ואלו הם גשמי ברכה כפי המבואר בפר"א אשר בארנו שמה בארוכה והנה אליהו ידע דלפי תכונת דורו שהמה עובדי הבעל לא ישפיע להם הקב"ה גשמים של אוצרו הטוב אך חשש אולי ירדו גשמים של המערכה ויאמר אחאב שלא נתקיימה לטותא דמשה לכן ביקש ונמסר לידו המפתח של גשמי המערכה זהו דמפתח של גשמים מאוצר הטוב לא נמסר לשום שליח רק הוא בידו של הקב"ה שכן נא' יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וגו' שהוא בעצמו פותח אבל המפתח של גשמי המערכה יכולין להמסר לשליח ונמסר לאליהו ועי' בסנהדרין מה שבארנו בזה:

ע"ב אף מפתח של פרנסה דכ' פותח את ידך וגו' עי' במס' ויתכן דדייק מה שנא' ידך לשון נוכח ומשביע לשון נסתר ומבאר הכונה דמלת יד הוא לשון כח כמו יש לאל ידי והנה האדם משתדל בכחו במלאכה או במסחור וכדומה להרויח פרנסתו אבל באמת אילולי רצון הבוי"ת הפותח לו שערי פרנסה ברצונו ית' כל עמל ידו להבל וריק וכש"כ דהכח עצמו מה שמשתדל בו האדם הוא של הקב"ה ע"ד שנא' הוא הנותן לך כח וגו' זהו

פותח את ידך הקב"ה הוא פותח את כח ידך שתוכל להשתדל בו וכולל עוד עם פעולת ידך הוא פותח שערי הפרנסה את בהוראת עם אם כן הוא המשביע לכל חי רצון ולא בהשתדלותך לבד לפי שהמפתח של פרנסה הוא בידו של הקב"ה בעצמו:

דף ד' צורבא מרבנן דרתח אורייתא קמרתחא ביה וכו' אנן מהכא מתנינן לה ארץ אשר אבניה ברזל אל תיקרי אבניה אלא בוניה אמר רבינא אפ"ה מיבעי ליה לאינש למילף נפשיה בניחותא הבדל הדיעות דת"ק אמר כה דברי כאש ור"א אמר אבניה ברזל יתכן דאש אפשר לכבותה במים אבל ברזל קשה לרככו רק אש מפעפעו' וס"ל לת"ק דצורבא מרבנן דרתח אורייתא מרתחא דכעסו הוא מחמת שרואה שעוברים על ד"ת וד"ת כאש מרתחא כל גופו. אך הזולת יכול להשקיע כעסו לבקש ממנו מחילה וכדומה דכח האש יתכן לכבותו ור"א אמר דכעסו הוא קשה כברזל שאין בכח הזולת לרככו כמאמר חז"ל והוי זהיר בגחלתן וכו' והכונה דאין הת"ח מחויב למחול על כבוד התורה וע"ז מסיים רבינו דאף שהזולת אין בכחו לבטל כעסו אבל הוא בעצמו מיבעי ליה למילף נפשיה בניחותא דאף שהוא כברזל הלא עמדו התורה שהיא כאש ואש מפעפע ברזל ומליצת א"ת אבניה אלא בוניה הכונה עפ"י מאמר חז"ל דהתורה היא כלי אומנתו של הב"ה ות"ח הלומדים התורה המה הבונים את אבני בנין העולם ע"י התורה שהיא כלי אומנתו של עולם לכן נקראים בוניה:

יכול אפילו חיגרת או סומא העירו התו' מ"ט לא אמרו שתהי' ממזרת או שפחה ובח"א העיר מ"ט לא אמר שמא איננה ממשפחת אברהם יעו"ש ויתכן עפ"י מה שאמרו חז"ל במס' ביצה. כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרעו של א"א לכן עשה לו הסימן כאשר יהי' בה מדת הרחמנות שתאמר שתה וגם גמליך אשקה א"כ בודאי היא מזרעו של אברהם ממשפחתו ואיננה ממזרת ושפחה אך יש לחוש לחיגרת או סומא שאינו ניכר כמ"ש התו' ולהמליץ על אליעזר במה ששאל שלא כהוגן כמאמר חז"ל בארנו בד"ח כאשר נדקדק במה שנ' ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת דמה יתרון בזה אם הי' הדבר טרם שכלה לדבר או אח"ז אך הכונה בזה דאליעזר בעשותו הסימן מההשקאה עלה בדעתו כקושית הש"ס אולי תהי' חיגרת או סומא. לכן הי' בדעתו לסיים בזה מאמר תנאי דהסימן הוא רק בהיותה ראויה להנשא אך בהיותה בעלת מום לא יועיל הסימן והנה ברית כרותה לשפתים ואם הי' מוציא מפיו אולי תהי' בעלת מום היתה יוצאת בעלת מום אך הנס היה אשר טרם כלה לדבר אופן השני אולי תהי' בעלת מום והנה רבקה יוצאת טרם שהוציא בשפתיו אך מה שאמרו ששאל שלא כהוגן הכונה שהי'

לו לברר בתחלת דבריו והיה הנערה הראויה אשר אומר וגו' ולא היה צריך כלל לומר אופן השני:

שאול דכ' והי' האיש אשר יכנו וכו' יכול אפילו עבד אפי' ממזר גם בזה יתכן לומר דשאול סמך דלא עביד קוב"ה ניסא לשיקרא וכאשר יהי' הנס שיכה הפלשתי בלתי ספק דאינו עבד וממזר אך בגוף הענין לא נאמר כלל דשאול אמר הדבר רק נ' ויאמר איש ישראל וגו' והיה האיש אשר יכנו וגו' ואת פתו יתן לו וגו' ויתכן דאילולי שהי' שאול אומר כן לא היו יכולים לומר כדברים האלה ויתכן עוד ויאמר איש ישראל הוא תואר לשאול המכונה איש ישראל לפי שבהמשחו למלך אמרו הכא עוד הלום איש זהו ויאמר איש ישראל הוא שאול הראיתם וגו':

אשר לא צויתי זה מישע וגו' ולא דברתי זו בתו של יפתח ולא עלתה על לבי זה יצחק וכו' מישע הקריב בפועל ממש את האדם ועל זה צויתי שלא להקריבו כמ"ש בח"א דאדם הוא בכלל דבר טמא זהו לא צויתי צותי לא שלא להקריבו ובתו של יפתח שלא הקריבה תיכף וי"א שלא הקריבה גם אח"ז והי' יכול לחול עליה הקדש דמים. עכ"ז לא דברתי לו שיעשה זאת לפי שעשה בזה שלא כהוגן שלא רצה לילך לפנחס כמאמר חז"ל וביצחק אף שדברתי והעלהו שם לעולה אך לא עלתה על לבי להקריבו רק להעלהו להיותו עומד שמה לעולה שיקריב האיל:

דף ה' אחת שהיא שקולה כשתים ומאי ניהו עבודת כוכבים דכ' כי שתים רעות עשו עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות וגו' העירו המפ' הא עכומ"ז שקול כנגד כל התורה יעו"ש ויתכן דבכל העבירות שאדם עושה הוא מתענג בשעת עבירה באיזה תאוה אך אח"ז מתחרט בראיתו שהוא הבל ורעות רוח אבל בענין עכומ"ז הלא מודעת דהשפעת הבוי"ת היא המעולה מכל השפעות של המערכה דהמה אין בידם טובם רק ברצון הבוי"ת זהו דבענין חומר העבירה היא שקולה כנגד כל התורה אך מלבד זאת הלא בעת שעושים העבירה עושים בזה שתים רעות לעצמם דאותי עזבו מקור מים חיים ונמשכים אחרי בורות נשברים:

ע"ב יעקב אבינו לא מת וכו' מה זרעו בחיים אף הוא בחיים עי' במפ' ויתכן דיעקב יש לו שני שמות יעקב וישראל יעקב הוא בהעדר השלימות וישראל הוא בכשרון השלימות ויקרא במכוון באלו השני שמות כדי שיתקיימו בניו בזכותו בין בהיותם נעדרי השלימות ובין בהיותם בכשרון השלימות זהו שאמרו יעקב אבינו לא מת אף שאין אנחנו בכשרון השלימות להתקיים בזכות ישראל עכ"ז זכות של יעקב אבינו בתואר יעקב לא מת שנ' אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל פן ימותו שני התארים יחד דאינו כן רק הנני

מושיעך מרחוק גם בהיותך רחוק ממני בהעדר השלימות גם אז אושיעך וכו' מה זרעו בחיים שהם חיים כך הוא זכות יעקב חי וקים:

וכולל עוד עפ"י דאיתא במס' ב"ב דוד שהניח בן כמותו נ' בו שכיבה יואב שלא הניח כן כמותו נ' בו מיתה יעו"ש לכן א"א שהניח את ישמעאל ויצחק שהניח את עשיו מתיחס בהם שם מיתה אף שהם חיים גם כעת. אבל יעקב שהניח מטה שלימה כמותו אין מתיחס לו שם מיתה זהו שמסיים מה זרעו בחיים שהמה צדיקים קרויין חיים אף הוא בחיים ולא מת:

האומר רחב רחב מיד נקרי וכו' ביודעה ומכירה העירו המפ' למאי נ"מ אמר זאת מאי דהוה הוה יעו"ש ויתכן אולי נמצא תבנית צורתה זהו ביודעה שראה אותה או מכירה ע"י תבנית צורתה וזהו הכפל של יודעה ומכירה עפרש"י ז"ל:

דף ו' יהיו כמותך פרש"י ז"ל תתורה ובעושר וכבוד עי' בח"א דכתב ואפשר דטעות נפל כפירוש רש"י וכבוד במקום בנים יעו"ש ויתכן דרש"י ז"ל הי' לו גירסא הישנה שהוא בעין יעקב אם בתורה הרי יש לך תורה ואם לגדולה הרי יש לך גדולה ואם לכבוד הרי יש לך כבוד לכן מפרש בתורה ובעושר היינו גדולה וכבוד ויתכן עוד דגם לפי גירסא ואם בבנים הרי יש לך בנים לכן מפרש על בנים כבוד ע"ד שנ' אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו וגו' הרי דע"י הבנים סרה הבושה ולא נשחת הכבוד:

שמרוה את הארץ ומשקה את התהום שנ' תלמיה רוה נחת גדודיה ברביבים תמוגגנה וגו' לכאורה אין מוזכר במקרא שמשקה התהום ויתכן דדריש נחת גדודיה היינו מקום הנמוך של גדודי הנהר שהוא התהום נחת לשון נמיכות כמו ותנחת עלי ידך גדודיה לשון נהר כמו אגודא דנהר מלכא תמוגגנה לשון השקאה כמו הגמאיני נא או הוא לשון כלי שפיכה כמו יד לגיגית ובפסחים בי תליסר מגני:

אלא מלקוש וכו' ומשבר את האילנות והק' התו' צ"ע אמאי לא קאמר משבר גרנות יעו"ש ויתכן לפי דלשון קוש מצינו באילנות בסוכה תרי קשקשי הוה חד אברויי אילני וחד סתומי פילי לכן דריש מל קוש' שהוא מולל האילנות ומשברם:

ד' ז' גדול יום הגשמים יותר מתחה"מ דאילו תחה"מ לצדיקים ואילו הכא בין לצדיקים בין לרשעים יעי' במפ' ויתכן עפ"י דאיתא לקמן דאין הגשמים יורדים אא"כ נמחלו עונותיהם של ישראל נמצא דביום הגשמים נמחלו העונות של הרשעים ג"כ ואילו בתחה"מ כתיב ואלה לדראון עולם:

גדול יום הגשמים כיום שנתנה בו תורה וכו' יותר מיום שנתנה בו תורה התיחסות הגשמים לתורה יתכן לפי דבמ"ת קטרגו המלאכים מה לילוד אשה בינינו תנה הודך

על השמים ואמרו חז"ל דפרנסה הוא כקריס"ס דכמו דבקי"ס קטרג השר של מצרים דהללו והללו עובדי ע"ז כמאמר חז"ל כמו כן בענין נתינת הפרנסה מקטרגין העונות על האדם לבל ליתן לו פרנסה לכן יום הגשמים שהוא פרנסת העולם שאין הב"ה מקבל קטרוג המונעים הפרנסה הוא כיום התורה שלא קיבל הב"ה קטרוג המה"ש ונתן התורה לישראל ורבא אמר שהוא גדול יותר מיום התורה דהתם לא קטרגו מה"ש שכבר חטא רק אמרו שעלול לחטוא אבל כאן על הפרנסה מקטרגים העונות שכבר חטא ואעפי"כ הוא נותן הפרנסה א"כ גדול יותר מיום שנתנה בו תורה:

העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים וכו' וכל העוסק שלא לשמה נעשית לו סם המות העוסק לשמה מחליט בדעתו שראוי לעשות דבר לתועלת זולתו אף שאין מגיע להעושה שום תועלת מזה שהרי הוא עוסק בתורה לשמה שלא לשום תועלת עצמו ועד זה נותן לו הב"ה חיים לתועלתו אף דאין לעצמות הבוי"ת שום תועלת מצדקותיו ע"ד שני' אם צדקת מה תתן לו וכשאין עוסק לשמה ומחליט בדעתו דאין ראוי לעשות שום דבר רק בהגיע מזה איזה תועלת לעצמו בזה מונע החיים מעליו דמה יתרון להב"ה בחייו כפי שבארנו:

מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו אף שני ת"ח מחדדין זה לזה בהלכה וכו' מה אש אילו דולק יחידי אף ד"ת אין מתקיימין ביחידי וכו' מה עץ קטן מדליק הגדול וכו' שלשה הדברים ברזל אש ועצים מתיחסים ללימוד התורה שצריכין לזה שלשה דברים האחר למיגרס להבין פרטי המאמר ב' לעיוני להבין חריפות המאמר ג' להתמיד בלימודו זהו למיגרס לבל לטעות בפשט המאמר היותר טוב כשלומד עם הקטן ממנו שהקטן מעורר שאלותיו בפשטי המאמר ועי"ז מתברר לו הפשט זהו שנמשל כעץ שהקטן מדליק הגדול זהו מתלמידי יותר מכולם ולעיוני בפלפול היותר טוב כשלומד מגדול הימנו שנמשל לברזל כשמחדדין הסכין על הברזל אז כל מה שהברזל קשה ביותר הסכין מתחדד ביותר כן הלומד מת"ח הקשה כברזל הוא מתחדד ביותר ולענין התמדה מתעורר תשוקת הלימוד ע"י קנאת סופרים איש מרעהו זהו שנמשל כאש שאינו דולק יחידי רק בהיותו עוד עם עצים ביחד:

אם ת"ח הגון הוא לקראת צמא התיו מים ואם לאו הוי כל צמא לכו למים וכו' אם ת"ח הגון יפוצו מעינותיך ואם לאו יהיו לך לבדך העירו המפ' דשני המאמרים סותרים זא"ז דתחלה אמר שאם אינו הגון הוי כל צמא לכו למים אבל כשבא אצלו ילמדנו ואח"ז אמר יהי לך לבדך יעו"ש ויתכן דאם אינו ת"ח הגון אז הוי כל צמא לכו למים מחויב הוא לבוא אליך ואם אינו בא אליך יהי לך לבדך ולא תלך אתה אצלו ללמדו:

מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף ד"ת אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה וכו' מה ג' משקים הללו אין מתקיימין כו' אלא במי שדעתו שפלה עליו וכו' חכמה מפוארה בכלי מכוער וכו' שני הענינים נראים כאחד ועי' במפ' ויתכן דשפלות הדעת באדם הוא בשני פנים האחד שטבעו שפלה מיום הולדו השני שדעתו גבוה עליו מטבעו אך מצד שהוא בעל מום או מכוער וכדומה נכנעה דעתו הגבוה ונעשית שפלה זהו מה מים מניחין מקום הגבוה והולכין למקום הנמוך מצד עצמו כך אין ד"ת מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה מיום הולדו ואח"ז מבאר אופן השני כשם שג' משקים אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים כך אין ד"ת מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה עליו שהוא בטבעו דעת גבוה אך מצד שהוא פחות שבכלים בגופו דעתו שפלה עליו ומדויק דבתחלה אמר בעין יעקב דעתו שפלה ולא אמר מלת עליו ואח"ז אמר שדעתו שפלה עליו היינו עליו מצד פחיתות גופו וע"ז מסיים המאמר חכמה מפוארה בכלי מכוער:

ע"ב גדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ שנ' הרעיפו אלא בראתיו עי' במפ' והכונה דאמר הרעיפו שמים את הגשם וגו' תפתח ארץ לקבל הגשם וגו' שהמה השמים וארץ מה שבראתים תועלתם יחד אשר אני ד' בראתיו להגשם הרי שנחשב הגשם לעיקר הבריאה כיום שנבראו השמים וארץ:

גדול יום הגשמים שאפילו ישועה פרה ורבה בו וכו' מאמר שאפילו אין לו מובן פשטי דהול"ל שישועה פרה ורבה בו ויתכן עפ"י דאיתא באפיקי יהודה דהוראת ישע הוא על הטובה שהיא למעלה מהטבע יעו"ש זהו דענין הגשמים שמרעיבים הארץ וגדלה התבואה כפי הטבע ויש בגידול התבואה גם ברכה שלמעלה מהטבע ע"ד שנ' ביצחק וימצא מאה שערים אשר ברכו ד' למעלה מהטבע זהו שאמר גדול יום הגשמים דמלבד שיש בו גידול הטבע אלא אפילו ישועה שלמעלה מהטבע פרה ורכה בו להיות מאה שערים:.

אין הגשמים יורדים אא"כ נמחלו עונותיהם שנ' רצית ד' ארצך וגו' נשאת עון עמך וגו' אנן מהכא מתנינן לה ואתה תשמע השמים וסלחת וגו' העירו המפ' מ"ט לא ניחא לו לזעירי הדרשה מקרא דרצית ד' ארצך וגו' ומתני לה מקרא ואתה תשמע וגו' יעו"ש ויתכן עפ"י שבארנו בפ' בחקותי מאמר והארץ אזכור דע"י זכות של זכירות הארץ יתכן להיות ישועה גם בהעדר התשובה יעו"ש זהו דר' תנחום אמר אין הגשמים יורדין אא"כ נמחלו עונותיהם אף בהעדר התשובה שנ' רצית ד' ארצך כאשר הארץ הוא ברצון לפניך להביא הגשמים עליה ואתה זוכר זכות הארץ אז נשאת עון עמך אף בלי תשובה דאתה כסית כל חטאתם לבל יתראו ור' זעירי לא ס"ל הכי שיהיו הגשמים מכפרים בלי תשובה לכן אמר

אנן מהכא מתנינן לה בהעצר שמים וגו' ומחטאתם ישובון ואתה תשמע השמים וסלחת וגו' ונתת מטר וגו' דכאשר עושין תשובה ואתה מוחל עונם. אתה נותן מטר לאות על מחילת העון:

אדם שיש לו עזות לסוף נכשל בעבירה וכו' מותר לקרותו רשע וכו' מותר לשנאותו לפי שהעזות היא עזות במחשבה עזות בדבור עזות במעשה זהו נגד עזות במעשה נכשל בעבירה במעשה ונגד עזות הדיבור מותר לקרותו רשע ונגד עזות המחשבה מותר לשנאותו ובגוף הדבר דע"י העזות נכשל בעבירה הוא לפי דאין היצה"ר נכנע אלא עפ"י התורה כמאמר חז"ל בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין. ומדת העזות מנגדת לתורה כדאמרינן בביצה מפ"מ ניתנה תורה לישראל מפני שהן עזין שהתורה מכנעת העזות ובהיותו עז פנים ואין בידו תורה אין לו במה להכניע היצה"ר לכן הוא נכשל בעבירה:

דף ח' **אם** ראית תלמיד שתלמודו קשה עליו כברזל וכו' שתלמודו קשה עליו כברזל בשביל רבו שאין מסביר לו פנים וכו' הברזל איננו פולט ואינו בולע זהו תלמיד שתלמודו קשה עליו שאינו בולע הלימוד כברזל שאינו בולע ושתלמודו קשה עליו כברזל בשביל רבו שאין מסביר לו פנים שאין הרב פולט לימודו יפה כברזל שאינו פולט:

אם ראית דור שהשמים משתרין כנחושת וכו' מאי תקנתן ילכו אצל מי שיודע ללחוש וכו' ואם לחש ולא נענה מאי תקנתיה ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו בתפלה וכו' שינוי הלשון תקנתן ילכו תקנתיה ילך הכונה דחכמים תקנו ברכות התפלה לגשמים ובלעדן לא יבוא הגשם וצריכין לזה בקי שיודע ללחוש הברכות כתיקונם ובשביל שאין בדור לוחשי לחישות הבקיאין בהן מאי תקנתם ילכו אצל הבקי היודע ללחוש וילחוש. ואם לחש אותו היודע ולא נענה מאי תקנתיה של הלוחש שיהי' נענה על לחישתו ילך הלוחש לחסיד שבדור שיפגיע עליו שיתקבל לאישתו לכן אמרו בזה לשון יחיד מאי תקנתיה ילך ואין להק' דהציבור היו להם לילך לחסיד הדור לפגוע בעדם דיש לומר דאין להטריח את החסיד כל זמן שיכולין לסמוך על היודע ללחוש:

ואם לחש ונענה והגיס דעתו עליו מביא אף לעולם דבאמת מה שנענה הוא בזכות הציבור. והוא מגיס דעתו עליו שנענה בזכותו וגסות הרוח הוא מתועב למקום ומ"ט נענה שירדו גשמים לכן מבארים שמביא אף לעולם והכונה דשם שר מטר הוא אף ברי כמבואר בתפלת גשם אף ברי שם שר מטר ונקרא בשם זה לפי דיש שני מיני גשמים יש גשם שהוא לקללה בשביל זה נקרא אף ויש גשם שהוא לברכה ובשביל זה נקרא ברי לשון בר ונקי לכן כשאין מגיס דעתו ונענה באים הגשמים לברכה בתכונת ברי ואם הגיס דעתו ונענה באים הגשמים לקללה שמביא לעולם כח אף שבשם המלאך

ב' תלמידי חכמים וכו' ואין נוחין זה לזה בהלכה מתקנאין באף ומעלים אותו שנ' מקנה אף על עולה כאשר ת"ח יש להם חלוקי דעות מצד שכל אחד מחזיק סברתו כמחלוקת שמאי והלל מכונה הדבר שאין נוחין בהלכה דלכל אחד נראה שהלכה כמותו ואלו ואלו דברי אלהים חיים אך כאשר אין נוחין מצד הקנטור לומר היפך מחבירו מכונה שאין נוחין זה לזה לא מצד ההלכה רק מצד האומרים שיש להם אף זה על זה לומר היפך מדעתו ובאתערותא דלתתא אתדל"ע לכן כאשר הם מתקנאים זה לזה באף באתדל"ת מעלים אותו האף למעלה המתעורר באתדל"ע האף שנ' מקנה אף כשמתקנאין באף אז על עולה עולה האף למעלה לאתדל"ע ומדויק שינוי הלשון דר' אמי אמר המגיס דעתו מביא אף ורבא אמר מעלה אף כמבואר:

אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים נפשו בכפו שנ' נשא לבבנו אל כפים וכו' עי' במפ' ויתכן כפים הוא לשון כפיפה והכנעה שמוכרח. להכניע ולכוף הלב בתפלתו זהו משים נפשו רצון תאות. לבו הרע משים בכפו לכוף אותו ולהכניע ופריך ע"ז מדכ' ולבם לא נכון עמו שלא הכניעו לבם לד':

ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו ואעפי"כ והוא רחום יכפר עון וכו' קלקול תכונתם הי' במחשבה דבור ומעשה. ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו הוא קלקול הדבור בכזב. ולבם לא נכון עמו במחשבה ולא נאמנו בבריתו לקיים מצות התורה במעשה אעפי"כ והוא רחום יכפר עון ולא ישחית במעשה והרבה להשיב אפו במחשבה ולא יעיר כל חמתו לעוררו בדבור:

כל המצדיק עצמו מלמטה מצדיקין עליו את הדין מלמעלה שנ' אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף וכו' וכיראתך עברך וכו' פגעת אח שש ועושה צדק וגו' שלימות האדם שיעשה כל ענייניו לפנים משורת הדין דכאשר הוא עושה לפמשוה"ד מתנהגים עמו מלמעלה לפמשוה"ד אך כשהוא מתנהג רק עפ"י הדין מתנהגים עמו מלמעלה ג"כ כפי הדין ומי יוכל לעמוד לפני מדה"ד מי יאמר זכיתי לבי אין צדיק אשר לא יחטא ואיתא בספרי אמת דצדק הוא כפי הדין וצדקה הוא לפנים משוה"ד זהו המצדיק עצמו מלמטה. שמתנהג למטה במדת הצדק כפי הדין ומצדיק עצמו שאין נחוץ לעשות לפמשוה"ד לכן מתנהגים עמו מלמעלה ג"כ במדת הדין שמצדיקין עליו את הדין ואין מתנהגים עמו לפמשוה"ד שג' אמת מארץ תצמח כאשר תצמח מארץ מדת אמת כפי הדין ולא חסד לפמשוה"ד אז וצדק משמים נשקף מתנהגים גם משמים במדת צדק כפי הדין ולא צדקה וכן נ' מי יודע עוז אפך מי יכול לדעת ולסבול עוז אפך של מדה"ד שהרי כיראתך כפי הראוי לירוא ממך עפ"י מדה"ד לא יוכל האדם לצאת י"ח ומעורר בזה עברתך של

עוז אפך וכן נא' כגעת את שש ועושה צדק מי שהוא שש ושמח כשעושה צדק עפ"י הדין בחשבו שיצא ידי חובת השלימות שא"צ לעשות לפמשוה"ד פגעת אותו מלמעלה כמדתו יען בדרכיך יזכרוך שהוא מזכירך להתנהג גם אתה בדרכיך כמותו עפ"י מדה"ד ועי"ז הן אתה קצפת עליו יען ונחטא כי עפ"י מדת הדין אנו חוטאים תמיד דמי יכול למלאות שלימותו עפ"י מדה"ד של מעלה:

כל השמח ביסורים שבאים עליו מביא ישועה לעולם שנ' בהם עולם ונושע היסורים המה בשתי תכונות א' שבאים למרק עון ב' שנראה לדמיין שהם יסורים ובאמת המה ישועה דממכה עצמה נעשית לפעמים הישועה והנה באופן הראשון אף שצריך האדם לקבלם באהבה עכ"ז אינו שמח בהם דיותר נוח לו שלא הי' חוטא ולא היו באים היסורים אך באופן השני ראוי לשמוח על היסורים כי טובים המה זהו השמח ביסורים שמכיר שיש בהם טובה שהוא מביא ישועה לעולם לכן שמח וחפץ בהם עולם שיהיו תמיד יסורים כאלה שיש בהם ישועה ונושע הוא מביא באמת ישועה לעולם ויתכן עוד דמי שהוא מאמין אשר מאת הבוי"ת לא תצא הרעות והיסורים המה לטובה מתהפכין באמת היסורין לטובה:

אין הגשמים נעצרים אנא בשביל פוסקי צדקה ברבים וכו' נשיאים וגו' עי' פרש"י ז"ל ויתכן מלת ברבים הוראתו בשביל רבים שפוסק צדקה בשביל תועלת הרבים ואין נותן עליו נ' נשיאים ורוח וגשם אין וגו' דגם הגשם הוא בשביל תועלת הרבים:

דף ט' אשכחיה ר"י לינוקא דר"ל דיתיב ואמר אולת אדם וגו' יתיב ר"י וקא מתמה אמר מי איכא מידי דלא רמיזא באורייתא וכו' ויחרדו וגו' עי' במפ' ויתכן דיש לפרש מקרא זה בשני פנים. האחד דאולת אדם תסלף דרכו עד שמצד אולתו יזעף לבו על ד' ואין אולת גדול מזו לזעוף על ד' ודבר זה מפורש באורייתא דהתרעמו ישראל וזעף לבם על ד' אופן השני שהוא בעל שני מאמרים בלשון תימה והכונה הלא אולת אדם תסלף דרכו מה שרע לו לאדם בדרכי עניניו הוא בסבת אולת מעשיו לכן הוא מן התימה אשר על ד' יזעף לבו כאילו ד' בעוכריו לסלף דרכי הצלחתו ור"י שמע מינוקא דאמר המקרא במאמר אחד כפירוש הראשון ורצה ר"י להודיע לינוקא דהכונה הוא כפירוש השני זהו יתיב ר"י וקא מתמה אמר לו המקרא בלשון תימה כפירוש השני אמר לו הינוקא מי איכא מידי דלא רמיזא באורייתא והיכן מצינו ענין כזה באורייתא והשיב לו דרמיזא במה שנ' ויצא לבם וגו' מה זאת עשה אלהים לנו דכאשר נמצא הכסף באמתחת האחד הי' להם לחוש אולי הוא באמת גנוב הוא אתו כדאיתא במדרש דיעקב חשדם בזה לכן קודם שאמרו מה זאת עשה אלהים לנו הי' להם לחקור בתחלה אולי הוא בחינת אדם אך המה ויחרדו

במהירות לומר מה זאת עשה אלהים לנו זהו מן התימה שיכול להיות אולת אדם תסלף דרכו והמה לא תלו בזה רק על ד' יזעף לבו לומר מה זאת עשה אלהים לנו:

באר בזכות מרים עמוד ענן בזכות אהרן מן בזכות משה התיחסות אלה הענינים לשמותיהם המילוי מן מרים היינו מם ריש יוד מם הוא י"ש מי"ם. לכן היו המים בזכות מרים מלת אהרן הוא נהרא הוא עמוד הענן שהאיר להם הדרך ס"ת מן מילוי של משה מם שין הה הוא המן:

מת משה בטלו שלשתן דרך רמז בשם משה בן עמרם נכללו שלשתם בר"ת מן באר ענן:

רב הונא בר"מ ורב שמואל בר"א ורב חייא וכו' ואכחיד שלשת הרועים ביום אחד וכו' ליזלו רבנן לשלמא מלת ואכחיד יש לו שתי הוראות לשון השמדה כמו והכחדתיו. ולשון העלמה כמו לא נכחד מאדוני ואקרויה בחלמא ואכחיד שלשת הרועים קרו להו רועים לשון ממשלה ורבנות לפי שנקראו כולם בשם רב ופחד להו ר"פ שהוא לשון העלמה מעיניו שילכו להם וקרא להו רבנן אף שהיו תלמידים היושבים לפניו לפי דאקרויה בשם רועים ולכן א"ל ליזלו רבנן לשלמא כמו שאומרים לנפטר מהחי ומתיחס החלום להענין לפי שהי' מצטער וחלש דעתיה מזה שהיו מרמזי אהדדי אמרו לו שיתעלמו וילכו מפה וכן נתקיים החלום דלמחר מפטרי מיניה ועי' באיי הים:

ע"ב וסימנך חריא דעיזי עי' פרש"י ז"ל והעירו בזה לפרש"י ז"ל למה נתן הגמרא סימן כזה על הגשמים שהוא גדול כיום הגאולה יעו"ש ולולא יראתי לפרש שלא כדעת רש"י ז"ל הי' באפשרי לפרש חריא לשון כעס מלשון חרי אף ועיזי לשון עזות דדרך כעס העזות בתחילה מרים בכח קולו קול עזות ואח"ז מדבר בנמיכות הקול והוא סימן שפסק כעסו ומדמה הגשמים לעזות לפי שנקראים גבורת גשמים:

אל תראו עצמכם כשאתם שבעים לא בפני עשיו ולא בפני ישמעאל כדי שלא יתקנאו בכם העירו המפ' מ"ט נקט ישמעאל ועשיו ולא יושבי כנען ושארי אומות יעו"ש ויתכן דכשאין רעב בעולם באה הפרנסה מהב"ה עפ"י הנהגת הטבע אך בשנות הרעב כשיש לאחד מזון בשופי נודע שאינו מצד הטבע רק מברכת ד' ע"ד שנ' וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ד'. נמצא כשיראו שהמה שבעים יכירו שהוא מברכת ד' לאבותם שאמר לאברהם ואברכך ויצחק אמר ליעקב ויתן לך האלהים וגו' ורוב דגן ותירוש וע"ז יתקנאו ישמעאל ועשיו ישמעאל יתקנא על ברכת אברהם שגם הוא בנו ועשיו יתקנא על ברכת יצחק אביו לכן נקט ישמעאל ועשיו:

אל תרגזו בדרך וכו' אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגז עליכם הדרך דאי הכונה כפשוטו שלא יתקוטטו ביניהם בדבר מכירתו הי' לו להזהירם סתם אל תרגזו בשום

מקום ומה זה דסיים בדרך לכן דריש הכונה על תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגז עליכם הדרך. ומליצת תרגז עליכם הדרך יתכן דאם תרגזו ביניכם ולא יודה האחד לחבירו א"כ בלתי ספק שהוא תועה בדרך האמת של הלכה לעומת זה תרגז עליכם הדרך שתהיו תועים בדרך:

אל תפסיעו פסיעה גסה וכו' נוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו וכו' והכניסו חמה לעיר וכו' עי' במפ' שהעירו מ"ט אמר להם שני דברים הללו ויתכן דרך הלצה לפי שא"ל והגדתם וגו' את כל אשר ראיתם וכאשר יתמעט מאור עיניהם יחוש אביהם אולי לא ראו יפה וגם כאשר בא העת אשר יתקיים החלום והשמש והירח וגו' משתחוים לי דיעקב מכונה בשם שמש הזכיר להם המאמר והכניסו חמה לעיר לעורר להם ביאת יעקב:

דף י"א בזמן שישראל שרויין בצער ופירש א' מהם וכו' אל יראה בנחמת ציבור העיר הרי"ף ז"ל דבסמוך בזמן שהציבור שרוי בצער אל יאמר אלך לביתי וכו' אם יכופר העון הזה עד תמותון הרי מגדיל העונש וכאן קאמר רק שאין רואה בנחמת ציבור יעו"ש ויתכן דברישא מיירי שפירש שאינו מצטער עמהם אבל אין מענג נפשו לכן עונשו רק שאין רואה בנחמת ציבור ובמאמר דבסמוך קאמר אלך לביתי ואוכל ואשתה שמענג א"ע בזה גדול עונשו יותר:

אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי וכו' עד כאן מידת בינונים אבל מדת רשעים וכו' עי' במפ' ויתכן ההבדל ביניהם דכשאומר מה לי להצטער בצרת הציבור לבל לאכול ולשתות ולא אוכל ללמוד ולעשות שלום נפשי לכן אלך לביתי ואוכל ואשתה ואתאמץ להיות שלום עליך נפשי בלימוד וכאלה זהו מדת בינונים ונענש ע"ז אם יכופר העון וגו' אבל מדת הרשעים שאינו אוכל ושותה בשביל שלום הנפש רק חפץ להתענג בתענוגים עליהם כתיב אתיו וגו':

נשמתו של אדם מעידה עליו וכו' משוכבת חיקך שמור פתחי פיך מה שמזכיר בזה פתחי פיך הוא הדיבור לפי דכח הדיבור מתיחס לנשמה ע"ד שנ' ויהי האדם לנפש חיה תרגומו לרוח ממללא לכן מעידה הנשמה על פתחי פיך הוא הדיבור:

ע"ב אין ת"ח רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים לכאורה הלא מצינו בתלמוד בתנאים ואמוראים שהתענו תעניתים הרבה אך הכונה כשמתענה לאיזה כונה רצויה להשיג איזה שלימות וכאלה א"כ עושה בהתענית מלאכת שמים להשגת השלימות יפה כח התענית אבל כשאין כונתו לזה רק בדעתו שהתענית לצער עצמו הוא הרצון להבוי"ת זה אינו רשאי מפני שממעט במלאכת שמים זהו לישב בתענית דאין מכוון בזה שום כונה רק לישב בתענית אינו רשאי וזהו דמסיים בר בי רב דיתיב

בתעניתא ליכול כלבא שירותי' דהכלבים מזונותם ממה שמשליכים שיורי המאכלים בחוצות ואשפתות וכאשר אכלו ישראל הפסחים במצרים ונ' בזה לא תותירו ממנו לא השליכו מאומה ונתמעט בזה מזונות הכלבים אעפי"כ מלאו הכלבים מלאכת שמים ולב"י לא יחרץ כלב לשונו הרי שהכלב בהעדר מזונו לא ביטל מלאכת שמים והוא בתעניתו ממעט מלאכת שמים לכן יאכל כלבא שירותיה:

במה שמש משה וכו' בחלוק לכן שאין בו אימרא בשיח יצחק בארנו דמדות הפנימיות שבאדם מתוארים בתואר חלוק וכשהן מוכשרות נקראין חלוק לבן והנה כל אדם אף שמדותיו הפנימיות מוכשרות יש לו גבול להכשירן אך משה הכשיר מדותיו בשלימות הבלתי גבולי זהו חלוק לבן שאין בו אימרא דהאימרא הוא גבול המגביל וחלוק לבן שלו לא הי' בו שום גבול ובזכות זה זכה לשמש בז' ימי המילואים:

י"ב ע"ב קדשו צום וכו' ענין זה שהי' יואל בטוח ק שיועיל תפלתם יתכן עפ"י דאיתא בילקוט יואל בן פתואל שהי' מסלסל בשערו כבתולה ובמדרש איתא שפתה לאל בתפלתו עי' בד"ח ובמשל ומליצה מה שבארנו בזה והכונה של שני הדעות יחד עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' האזינו ד' רצ"ג מכאן אוקימתא מאן דבעי דירכין מלכא אודניה לקבליה וסלסל ברישא דמלכא ויפנה שעריה מעל אודניה וישמע ליה מלכא בכל מאי דבעי יעו"ש זהו שאמרו בן פתואל שפתה לאל בתפלתו ששמע אל מה דבעי ונעשה זה ע"י התחבולה שהי' מסלסל בשערא דמלכא לבתולה להסיר השער מאודניה מ' שמע מלכא ולכן הי' בטוח שישמע אל תפלתו וגוף הדבר דבאתדל"ת אתדל"ע וכמו שמסיר השער מאזניו ושומע יפה מעורר שמיעת תפלתו למעלה:

דף ט"ז נבזה עצמנו בפרהסיא וכו' לפי שחלקי העבירה יתכן או בתאות החומר או מגובה הרוח לבזות המצות. לכן עושין נגד שתי אלה נבזה עצמינו נגד גובה הרוח גלינו נגד תאות החומר שהגולה אינו מתאוה גדולות:

עמו אנוכי בצרה וכו' בכל צרתם לו צר עי' במס' ויתכן דצרה הבאה על האדם היא בשני פנים. האחד להענישו על מה שחטא השני לעוררו לתשובה והנה אופן השני איננה צרה כלל שהוא כמו שנותנים תחבושת המכאבת על המכה שתתרפא לא נחשבה התחבושת לצרה רק לטובה אך האב כשנותן התחבושת ומכיר שתכאיב לבנו הוא מיצר על הכאב של בנו אך אופן הראשון היא צרה גמורה למי שבאה לו הצרה ונחשבת לצרה גם לאביו בראותו צרת בנו לאין מרפא זהו ההבדל שבין אלה השני דורשין דמקרא של עמו אנוכי בצרה הוא כאשר הצרה להענישו שהיא צרה להנענש ואומר הב"ה עמו אנוכי בצרה גם אנוכי מצטער על צערו כמאמר חז"ל בזמן שאדם שרוי בצער שכינה מה אומרת קלני

מראשי וכו' ומקרא השני בכל צרתם לו צר מבאר אופן השני שבאה הצרה לטובתם ולפי תכונתם איננה צרה כלל אך לו כביכול צר כשנותן צרה המכאבת להחזירם בתשובה ויתכן עוד דההבדל ביניהם דעמו אנוכי בצרה הוא לשון יחיד מרמז דגם ליחיד הב"ה משתתף בצערו ובכל צרתם לו צר לשון רבים מרמז דבצרת הרבים משתתף בצערם:

ולמה מתכסים בשקים וכו' הרי אנו כבהמה וכו' ולמה נותנים אפר וכו' הרי אנו חשובים לפניך כאפר בדו"ש בארנו דבלעדי הכשר השלימות מתקיימין כתכונת קיום הבהמה שגם הבהמה נעדרת השלימות ומתקיימת ובפ' וירא בארנו דתכונת אפר הוא מורה על העדרת השלימות ולכן אמר אאע"ה ואנוכי עפר ואפר לפי שיצא ממנו יצחק בעל השלימות שהוא תכונת עפר המוציא כל יבולי הארץ וישמעאל נעדר השלימות כתכונת אפר ועל שניהם ביקש א"א שיתקיימו זהו הרי אנו כבהמה על שאין בנו שלימות ראוים אנחנו להתקיים כבהמה והרי אנו לפניך כאפר להתקיים בהעדר השלימות כמו המכונים אפר ומתקיימין ולפי"ז מאי דקאמר איכא בינייהו עפר סתם הכונה דעפר הוא זכותו של יצחק כמו שאמר א"א ואנוכי עפר ואפר אבל טעמא דאנו נחשבין כאפר ליכא:

הרי אנו חשובים לפניך כמתים לעורר בזה רחמים ע"ד שנ' כגודל זרועך הותר בני תמותה:

הר המוריה שיצא ממנו הוראה לישראל וח"א שיצא ממנו מורא לעובדי כוכבים עי' במפ' ויתכן דהעקידה נקרא נסיון שנ' והאל נסה את אברהם ובארנו בפ' וירא שהוא לשון נס ודגל להראות גודל כח עבודתו עד מיצוי הנפש וממנו יראו וילמדו לעשות כמעשהו זהו ממנו יצא הוראה להורות לישראל דרכי העבודה ובזה עצמו הי' מורא לעובדי ככבים לקבל עליהם עבודת ד' בראותם קושי העבודה עד הנפש. ויתכן עוד לפי שנ' בעקידה ויירש זרעך שער שונאיו זהו מורא לעובדי כוכבים

אדם של צורה פרש"י בעל קומה עי' במס' ויתכן עפ"י שבארנו למעלה דכאשר מוכשרין במעשיהם המה מתקיימין בתכונת אדם וכשאין מוכשרין תכונתם כצאן והנה ההבדל שבין אדם לבהמה דהאדם הוא בעל קומה מהלך שחום ומקים ראשו למעלה והבהמה מהלכת ארבע וראשה למטה זהו אדם של צורה שיש לו צורת אדם היינו בעל קומה שיש בו איזו שלימות ואינו כבהמה:

אסרו את הבהמות וכו' אם אין אתה מרחם עלינו וכו' בארנו בסמוך דבהעדר השלימות המה בתואר בהמה זהו שאמרו אם אין אתה מרחם עלינו לפי שאנחנו נעדרי השלימות ואין אנחנו בתכונת אדם רק בתכונת בהמה ואין ראוי לרחם על בהמות לכן גם אנחנו נעשה כן לבלי לרחם על הבהמות

עלוב ושאינו עלוב יכול ושאינו יכול צדיק ורשע מי נדחה מפני מי עי' במפ' ויתכן הכונה שאמרו אמתלא שאין ביכולתם לכבוש יצרם האחד מצד חוזק החוצפא אשר לו להסית כל אדם לעבירה ואינו נעלב להתבייש משום אדם ואנחנו נעלבים נבהלים ומתביישין מחוצפא שלו השני שהוא יכול ביכולת גדול בהיותו מצבא מרום. ואנחנו בהעדר היכולת ב"א חלשים השלישי בהיותו מרשיע את האדם וטבע החומר לנטות אחרי הרשע יותר מאל הצדק ואחרי אשר לו כל אלה מי נדחה מפני מי הלא אין בכחנו לעמוד נגדו ונדחים אנחנו מפניו לעשות רצונו:

מן החמס אשר בכפיהם וכו' אפי' גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע וכו' דריש בכפיהם לשון יסוד הבנין כמו נהרא מכיפיה מתברך דאף שהי' המריש בנוי ביסוד הכותל מקעקע הבירה ומחזירה או לשון אבנים כמו כיסי דברדא היינו בכפיהם בין אבני הבנין:

ע"ב נתנה עלי בקולה זה ש"צ שאינו הגון היורד לפני התיבה עי' במפ' והכונה דכל תפלתינו הוא לבקש רחמים מאת הבוי"ת שיתן לנו צרכינו ומובן ממילא שאנחנו אין נותנין לו כביכול מאומה רק מבקשים ממנו שהוא יתן לנו והש"ץ שאינו הגון וכונתו רק להראות נעים זמירותיו והוד קולו בדעתו אשר הוא נותן להבוי"ת נתינה הגונה בקול שיריו זהו נתנה עלי בקולה מחשיב הקול לנתינה זהו ש"ץ שאינו הגון וכו':

וביתו ריקם מן העבירה פרש"י ז"ל שאין חמס וגזל בביתו ע"ד שנ' אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה:

דף י"ז אומר ברוך משפיל הרמים עפרש"י ז"ל ויתכן עפ"י דאיתא למעלה ד' ט' רי"א כל העולם כלו ממים עליונים הוא שותה שנ' למטר השמים תשתה מים לכן כשמתפלל על הגשמים אומר ברוך משפיל הרמים שמשפיל ומוריד למטה גשמים הרמים של מעלה ובמ"ר איתא ג"כ בענין הגשמים של מעלה הה"ד לשום שפלים למרום וגם שם הכונה לשום למרום למים עליונים המתיחסים למרום לשומם שפלים להורידם לארץ:

דף י"ח ונטלו עצה מטרוניתא וכו' אמרה להם בואו והפגינו בלילה וכו' מה שצותה להם הפגינו בלילה ולא ביום יתכן כדי שיהי' נשמע קולם להמושלים ויתכן עוד עפ"י דאיתא בזוה"ק דשולטנותא דנוקבא הוא א כפי שבארנו מזה בפ' בא יעו"ש לכן כיון שנעשה הדבר ע"י המטרונא נוקבא. צותה הפגינו בלילה שהוא זמן שולטנותא דילה:

ותלאום בשערי ירושלים וכו' לרמז דבא לו העונש מחמת שערי ירושלים שהי' מניף ידו עליהם:

ע"ב יבוא אלהיכם ויצילכם מידי וכו' חנניה וכו' צדיקים גמורים היו וכו' ונ"נ מלך הגון הי' וכו' ואותו רשע הדיוט וכו' ואנחנו נתחייבנו הריגה וכו' נשתנה הסדר שהתחילו

לומר צדיקים היו ואח"ז אמרו נ"נ מלך הגון הי' ומסיימין בהיפך בתחלה אותו רשע מלך הדיוט ואח"ז אנחנו נתחייבנו הריגה ויתכן לפי שרצו להודיעו שהוא הדיוט ואם היו מקדימין לומר אנחנו נתחייבנו וכו' אין להם לסיים עוד שהוא הדיוט דאף אם הי' הגון לא היו נצולין:

אעפ"כ הרגם מיד אמרו לא זזו משם עד שבאת דיופלי מרומי ופצעו את מוחו בגיזרין כמו שהוא הרגם מיד כן היה עונשו מיד שלא זזו משם וכו' ולפי שהוא הרג שני אנשים חשובים לכן באו דיופלי שני שרים להרגו:

דף כ' משה מנ"ל אתיא אחל אחל וגו' ומרומז במקרא ענין השמש דכ' היום הזה אחל וגו' והיום הוא השמש ומה שמפורש בקרא הנס ביהושע ולא מפורש במשה יתכן לפי דפני משה כפני חמה אין הנס גדול כל כך שיכול להעמיד החמה אחרי דגם בו יש כח החמה אבל פני יהושע כפני לבנה אשר כח הלבנה קטן מכח החמה אעפ"כ הי' בכחו להעמיד השמש הנס גדול מאוד ועי' במענה אליהו בארנו דבמה שנ' במשה עד בא השמש מרמז על הממשלה של משה על השמש יעו"ש:

אשר ישמעון שמעך ורגזו וכו' בשעה שעמדה לו חמה מרומז הדבר במלת שמעך דפני משה כפני חמה זהו ושמעו שמעך הוא ענין החמה ורגזו וכו':

לנדה ביניהם לברכה וכו' כאלמנה לברכה וכו' העיר הרי"ף ז"ל אחרי שהוא לברכה איך אומרה במגלת קינות יעו"ש ויתכן דזהו עצמו הקינה דאילו הי' ח"ו בלי תקוה לתקנה והיתה ח"ו בתכונת אלמנה ממש אין להאשימה על שאינה חוזרת בתשובה דלא אהני לה אבל באמת היתה לנדה שיש לה תקנה והיא כאלמנה שהלך בעלה ודעתו לחזור א"כ המניעה מן התקנה והמניעה שלא חזר בעלה הוא רק מצידה שאין חוזרת בתשובה ויש לקונן על זה:

והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה וכו' א"ל ריקה כמה מכוער אותו איש וכו' עי' במ' ויתכן עפ"י מאמר תורה מפוארה בכלי מכוער דהחכמה שוכנת במקום מכוער לכן מצד התורה אין חסרון במה שהאדם מכוער אך ר"א כאשר למד תורה הרבה ודעתו גסה נראה לו דהאיש שראה אין בו תורה הרבה לכן אמר לו ריקה אחרי היותך ריק ומנוער מתורה א"כ כמה מכוער אותו איש הלא הכיעור הוא חסרון ומה שלא אמר לך שום אדם שיש בך החסרון הלזה יתכן שמא כל בני עירך מכוערים כמותך לכן לא נחשב בעיניהם דבר זה לחסרון והשיב לו אף אם הנני ריקה והכיעור הוא חסרון לך אמור לו לאומן שעשאני וכו':

אל יעמוד אדם עצמו במקום סכנה ויאמר שעושין לו נס שמא אין עושין לו נס וכו' ומבאר בח"א דשמא יגרום החטא ויש להעיר הלא גם בלי חטא ועון הא אמרו מ"ש ראשונים דמתרחש להו ניסא דקמסרו נפשייהו אקדושת השם וכו' הרי שצריכין לנס למסור נפשו לק"הש א"כ גם בלי חטא מי יודע בעצמו דהוא בכלל מסרו נפשייהו אק"הש ולכן לא חש נחום איש גם זו לקמן להיות מצוה לפנות הכלים תחלה משום דהוא מסר נפשו אק"הש שהי' סומא וגידם וקטע:

לא הקפדתי וכו' ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני ולא הרהרתי במבואות המטונפות ולא הלכתי ד"א בלי תורה ותפילין ולא ישנתי בבהמ"ד וכו' ולא ששתי בתקלת חבירי ולא קראתי לחבירי בחניכתו וכו' העיר בח"א הלא המדות דקחשיב רובן עבירות גדולות (ולא שייך לומר שיש לו זכות במניעתן) ותי' משום דרובא דעלמא נכשלין בהן התפאר שלא נכשל בהם יעו"ש ויתכן לפי שמצינו דענוה היא מארכת ימים כמאמר חז"ל הוה קבל וקים וכן תורה נ' בה כי היא חייך וכן תפילין אמרו במנחות דגורם חיים ואמר ר"א שהי' נזהר באלה השלשה שלא יהי' בהם שום חסרון. ולכן זכה לאריכות ימים היינו בענין התורה אמרו לא הקפדן מלמד ואנוכי הייתי נשמר ממדת הקפדה אפי' בתוך ביתי ולא הרהרתי בתורה במבואות המטונפות אעפ"י שלא הלכתי ד"א בלא תורה אעפ"כ הייתי נזהר בזה ולא ישנתי בבהמ"ד בכדי להשלים מדת התורה ולא הלכתי בלא תפילין ד"א וגם משום זה לא ישנתי בבהמ"ד שינת ארעי דאסור לישן בתפילין והשלמתי בזה מדת התפילין ובמדת הענוה לא צעדתי בפני מי שגדול ממני מצד ענותנותי ע"ד שכ' ראוני נערים ונחבאו לכן נחבאתי שלא לצעוד בפני הגדול ואפי' מי שאיננו גדול ממני לא קראתי לו בחניכתו וכו' לפי שהחזקתיו לגדול ממני ומוכרח אני להזהר בכבודו וכמו כן לא ששתי בתקלת חבירי מצד ענוה שאני נתקל יותר ממנו ואחרי שנזהרתי בתורה ובתפילין ובענוה זכיתי לאריכות ימים

אמר רבא כולהו מצינא מקיימא בר מהאי דנפישי בני חילא דמחוזא העיר בח"א דאמרינן בב"ק דבני מחוזא עשירים היו יעו"ש ויתכן דזהו עצמו כונת הש"ס דלהכי לא אמר מאן דצריך ליתי וליכול משום דמחוזא נפישי ביה בני חילא היינו עשירים חילא לשון עושר כמו יהבון לי כל חללי דעלמא ובהיותם עשירים אין צריכין לבוא ולאכול אצלו וגם בהיותם רובן עשירים מפרנסים גם העניים וא"צ גם הם לבוא ולאכול אצלו ואפשר דמשו"ה אמרו בר"ה רבא עסק בתורה ואביי עסק בתורה ובג"ח משום דבאמת גמילות חסדים נוהג בין בעניים ובין בעשירים א"כ אף דנפישי בני חילא דמחוזא שהם עשירים

ראוי לעשות להם גמילות חסדים והי' יכול רבא לקיימה ולא קעסיק בג"ח לכן לא חיה רק ארבעין שנין:

דף כ"א תלא נפשיה באיסקריא דספינתא אילפא הוא לשון ספינה ולשון לימוד וכאשר רצה להראות שהוא גדול בתורה תלא נפשיה בתורן הספינה לרמז דאילפא גדול בתורה לכן אמר אי איכא דשאיל לי וכו':

וכי מאחר דצדיק גמור אתה למה עלתה לך כך א"ל בני אני גרמתי לעצמי וכו' העירו המפ' במה חטא שאמר המתן כמעט רגע ומה זה שאמר אני גרמתי הול"ל אני בקשתי שיהי' כן והכונה שהם אמרו לו אחרי שאתה צדיק גמור למה עלתה לך כך והשיבם אני גרמתי לעצמי מה עצמו שאני צדיק גמור גרמתי להיות לי כך דהב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה לכן דקדק עמי על שאמרתי לו המתן:

דכי הוה שדי עפרא הוו סייפי גילי הוו גירי דכ' יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו לכאורה לפי הדרש מהראוי לומר יתן כחרב עפרו כקשת קש נדף ויתכן דמרמז דעפרו הי' מעולה מחרב דחרבו הי' נדמה כעפר ועפר מעולה ממנו וכן קשתו הי' נדמה כקש קן אבל הקש נדף שלו מעולה מן הקשת ולכן מדינתא דלא יכלו למכבשה בחרב וקשת כבשוה בעפרא וגילו:

ע"ב אלא הוא מכבד את מקומו וכו' א"ל אי הכי איקום ואיזיל לגבי דמר א"ל מוטב שיבוא מנה בן פרס וכו' עי' במס' והכונה לפי שא"ל שהאדם מכבד את מקומו א"כ כל מי שמתקרב אל אדם החשוב מתכבד במעלה כמו שמתכבד המקום בהתקרב שמה האדם לכן א"ל א"ה איקום אנא ואיזיל לגבי' דמר להתכבד מחשיבותיה דמר כאשר תהי' קרוב אלי והשיבו דלענין זה איננו צריך הוא ללכת אליו רק הוא יבוא ויתקרב הוא לר"נ בר רב חסדא ותתכבד מהתקרבותי:

רב נפישא זכותיה טובא וכו' העיר בח"א דכש"כ דבזכותיה דרב ניצולו יעו"ש ומתרץ בנזה"ק דהכונה דאם היו מעוררים זכותיה דרב דנפישא הי' מהראוי שלא יהי' הדבר בכל העיר אלא שלא העירו כעת זכותיה דרב רק זכותיה דההוא גברא וזכותיה לא נפישא לכל העיר רק לשבבותיה:

דף כ"ב מסתייך דקא מגני זכותך אכולא כרכא לכאורה מה התיחסות לפי דמגני זכותיה לכן לא שאלו בשלומו רק בעיו"כ נהפך הוא אחרי דזכותו גדול כל כך ראוי לשאול בשלומו בכל יום ולכל הפחות כאביי ככל מעלי שבתא ויתכן דבזה דשאלו שלומו בעיו"כ הראו לו דזכותו גדול להגין אכולא כרכא ביוה"כ שלא יענשו על מה שעשו כל השנה אעפ"י דמתקרין בני גיהנם כדאיתא בר"ה זהו מסתייך בזה מתמלא, חסרונך שלא

שאלו בשלומך כל השנה רק בעיו"כ דעי"ז ניכר דמגני זכותך וכו' מסתייך לשון מילוי החסרון די מחסורך תרגומו במיסת אוסרניה:

מי איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי א"ל ליכא וכו' העירו המפ' הא אמרו כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב יעו"ש ויתכן דיש הבדל בין לשון חלק לעוה"ב ובין לשון בן עוה"ב דבכל עיר יש עשירים שונים גדולים וקטנים וכששואלים על איזה איש מהם צריכין לפרש שמו דאם ישאלו סתם מה הוא העשיר יענו לו יש הרבה עשירים אך כשיש בעיר מי שיש לו עושר מופלג גביר באחיו א"צ לבאר שמו רק שואלין מה הוא מעשה הגביר שבעיר ויודעין הכל על מי הוא שואל כן בענין עוה"ב כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב לזה מעט ולזה יותר כפי תכונת מעשיהם וצריכין לפרט כל אחד בשמו אך מי שהוא צדיק גמור א"צ לפרטו רק כשמזכירין בן עוה"ב יודעין מי ומה הוא זהו ששאלו מי איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי שהוא כן עוה"ב בהיותו צדיק גמור השיבו ליכא רק יש מי שיש להם חלק לעה"ב ויתכן עוד ששאלו מי איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי אם נמצא בענינים הנעשים בשוק זה איזה דבר שהעושה אותו הוא בר עלמא דאתי א"ל ליכא רק ההוא גברא דהוא זנדוקא שומר בית אסורין של אותו שוק וכן תרי בדיחי שמבדחין אינשי דעציבא שהפסיד ממון במסחור השוק או תרי דאית להו תיגרי מעניני השוק א"כ מעשיהם מתיחסין לעניני השוק לכן הוו בני עלמא דאתי בשוק:

ע"ב מאי כי החליתי מאוד וכו' שעשאוהו לכל גופו ככברה דריש החלותי לשון חלל שנעשה גופו חלולים ככברה מלא נקבים:

ר' יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמות עליו אר"י אמר רב מ"ט דר"י וכו' לנפש חיה וכו' העירו המפ' הלא מפורש טעמא דר"י משום שמא יצטרך לבריות ומה זה שאמר רב מ"ט דר"י וכו' יעו"ש ולולא דבריהם הי' נראה לפרש דמאי דקאמר שמא יצטרך לבריות אין הכונה דמשו"ה אין רשאי לסגף רק הכונה דלהכי רוצה לסגף עצמו בתענית שלא להוציא ממוני על מזונות לפי שחושש כאשר יוציא ממונו על מזונות יצטרך לבריות ולא ירחמו עליו לכן היא מסגף עצמו לקמץ בהוצאה שלא יצטרך לבריות אך אין רשאי לעשות כן ואמר ר"י אמר רב מ"ט דר"י דאין רשאי לעשות כן אחרי שיש לו אלמתא דחושש שלא יצטרך לבריות דהטעם הוא לפי שנ' לנפש חיה מוטל על האדם להחיות הנשמה במה שיש לו ולא לסגף עצמו:

דף כ"ו שירדו להם גשמים בלילי רביעיות ובלילי שבתות עד שהיו חטים ככליות וכו' עי' במס' ויתכן לפי שהמאורות ניתנו ברביעי וצמיחת היבול הוא ע"י המאורות ע"ד שנ'

תבואת שמש ומגד גרש ירחים ושבת הוא מקור הברכה לכן כשירדו הגשמים בלילי רביעית ובלילי שבתות שהוא זמן הברכה וצמיחת היבול הוא מגדל הצמחים לברכה ונעשו החיטים ככליות וכו' ומה דנקט בלילי פרש"י ז"ל דאז לא שכיחי הולכי דרכים ומה שהיו חיטים ככליות ושעורים כגרעיני זית ועדשים כדינרי זהב לפי שבענינים אלו מוזכר הברכה ארץ חטה ושעורה זית שמן ובא"א אמרו חז"ל שנעשו לו שתי כליותיו כשני מעינות וע"י עדשים לקח יעקב אבינו הבכורה וע"י הבכורה לקח הברכות ודנרי זהב הוא ברכת העושר:

התחילו הגשמים מנטפין א"ל תלמידיו רבי ראינוך ולא נמות וכו' א"ל לא תמותו עי' במפ' והכונה עפ"י דאיתא בפ"ק דחגיגה מי זוטר מה דכ' בהו ברבנן ויחי עוד לנצח לא יראה השחת מ"ט לא יראה כי ראה חכמים ימותו מה הרואה חכמים במיתתם כך בחייהם עאכו"כ יעו"ש הרי דראיית חכמים גורם חיים לכן כאשר ראו התלמידים שאין הגשמים לברכה וחששו שימותו ברעב אך לא רצו לפתוח פה לרעה לכן אמרו לו ברמיזה תקותינו לחיים הוא רק אשר ראינוך וע"י הראיה שראינוך לא נמות אבל זולת זה אין תקוה מפני הרעב והשיב להם לא תמותו שיהי' שובע בעולם:

שאין הגשמים באים אלא להתיר שבועתך העיר בח"א במה שאמר עד שתרחם על בניך א"כ לא הי' להם לחוש שאין הגשמים לברכה יעו"ש ויתכן דמלבד שיש לגשמים תועלת להצמיח היבול לשובע יש לו עוד סגולות דפרוטה שבכיס מתברך ונמחלו העונות כמבואר למעלה א"כ יתכן שמרחם הב"ה על בניו במה שנותן הגשם טיפין טיפין להיות הפרוטה מתברכת ונמחלו העונות והותר בזה שבועתו אבל אין בזה צמיחת התבואה:

עג עוגה וכו' פרש"י ז"ל גומא עגולה ובח"א מוסיף בזה דלכן נקרא חוני המעגל שהי' מעגל עצמו בשורה עגולה יעו"ש אך בגוף הענין יש לדייק מ"ט בחר דוקא בשורה עגולה דלענין זה שאינו זז מכאן יכול להיות בשורות מרובעות סביב לו ולולי דבריהם ז"ל הי' אפשר לומר עפ"י דאיתא במס' ב"ב המוכר את הספינה לא מכר את העוגות פירש"י עוגות הוא האנקי"ר שתוחבים בקרקע המעכב הספינה שלא תזוז ממקומה זהו עג עוגה כתכונת האנקי"ר ואמר איני זז מכאן שהעוגה מעכבני ויתכן דלא רצו לפרש כן לפי שאמרו ועמד בתוכה משמעו שהי' עומד במה שמקופו מסביב:

לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות וכו' לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה וכו' לכאורה הא לא ביאר מפורש בתפלתו להיות גשמי בורות שיחין ומערות ולהיות גשמי רצון וברכה והוא אומר לא כך שאלתי אלא וכו' ויתכן דכל אלה נרמזו

בנוטריקון של שאלתו במה שאמר רבונו של עולם מלת רבון הוא רצו"ן ברכ"ה ונדב"ה נשבע אני בשמך וכו' מלת בשמך הוא ר"ת בורו"ת שיחי"ן מערו"ת:

הביאו לי פר הודאה עי' פרש"י ז"ל וח"א ויתכן דהוראת הודאה היא על השפעת הטובה יותר מאשר רצו דלכן קראה לאה בן הרביעי יהודה באמרה הפעם אודה את ד' לפי שידעה שיוליד יעקב י"ב בנים והיו לו ארבעה נשים ועולה על חלקה שלשה בנים וכאשר ילדה הרביעי אמרה אודה את ד' על רוב הטובה יותר מחלקי אשר קויתי לכן צוה להביא לו פר הודאה עליו על רוב הטובה:

עמך ישראל שהוצאת ממצרים אין יכולין לקבל לא רוב טובה ולא רוב פורעניות העיר בח"א במה שהזכיר בזה שהוצאת ממצרים יעו"ש ויש עוד להעיר דבתחלת דבריו אמר בניך שמו פניהם עלי קרא אותם בתואר בניך וכאן מתארם עמך ישראל בתואר עם והכונה דכאשר רצה לעורר רחמים על הגשמים הזכירם בתואר בנים לרחם עליהם כאב על בנים אך תכונת הבנים שמוכרחים לקבל באהבה מה שנותן להם אביהם הן מה שמפסיד להם כמאמר חז"ל דזורק ארנקי של בנו לים והן מה שמרבה להיטיב עמו כאמו דר"י שרחצה רגליו וכו' לכן כאשר המה לא רצו לקבל גשמים הנוטפין ושירדו בזעף שהוא פורעניות וכמו כן לא רצו לקבל רוב טובה של הגשמים והוא פחיתות לתואר בנים אמר האמתלא עמך ישראל שהוצאת ממצרים דאז קודם קבלת התורה היו בתכונת עם ותכונת עם שאין יכולין לקבל לא רוב פורעניות ולא רוב טובה:

ולא נהגו ביה יקרא כדמבעי ליה חלש דעתיה בעי רחמי דלימות העירו המפ' היתכן אשר חוני המעגל רודף אחר הכבוד וכאשר לא נהגו בו יקרא בעי רחמי דלימות יעו"ש ויתכן דמצינו במדרש דמרע"ה ביום שנתמנה יהושע במקומו נסתמו ממנו מעיני החכמה של תורה ונבואה והסבה לזה דהשפעת החכמה לגדול הדור הוא בשביל תועלת הדור וכאשר נתמנה יהושע למנהיג הדור וא"צ הדור למשה נעדרו ממנו השפעת החכמה וזהו עצמו היה בחוני המעגל דכאשר הדור כבדוהו וקבלו דבריו הי' נשפע עליו רוח החכמה דנהירין שמעתתיה וכאשר לא נהגו בו יקרא ולא קבלו דבריו נסתמו ממנו מעיני החכמה זהו שאמרו לא נהגו ביה יקרא כדמבעי ועי"ז חלש דעתיה נחלש בו דעת החכמה לפי שאין מקבלין דבריו לכן בעי רחמי דלימות לפי דחלש דעתיה:

ע"ב אנא קבעינא רחמי עלייהו דנימותו איהי בעיא רחמי דלהדרו בתשובה ואהדרו לכאורה יש להעיר מ"ט בעי עלייהו רחמי שימותו הא אמרו במס' ברכות מי כתיב יתמו חטאים יתמו חטאים כתיב ויתכן עפ"י שפרש"י ז"ל בריוני בורים ועמי הארץ א"כ הי' בהם שני חסרונות האחת שהם בורים ויש קלקול במעשיהם נגד התורה השני שהם עמי

הארץ השונאים לת"ח ולכן אמרו חז"ל ע"ה מותר לנוחרו ביוה"כ לכן הוא שהכיר בהם שהם ע"ה הרוצים להרוג לת"ח כמאמר חז"ל אנשכנו כחמור התפלל עליהם דנימותו דמותר לנוחרם ביד אך הוא לא רצה או לא יכול לנוחרם והתפלל עליהם שימותו אך היא לא התבוננה החסרון במה שהם ע"ה רק הכירה החסרון במה שהם בורים וחוטאים במעשיהם. לכן קיימה מה שאמרו יתמו חטאים כתיב והתפללה דלהדרו בתשובה ויתמו חטאים ואהדרו ואחרי שחזרו בתשובה לא היו שונאים עוד לת"ח ולכן גדל זכות שלה משלי:

שאין מכירין בין אבא דיהיב מיטרא ובין אבא דלא יהיב מיטרא עי' פרש"י ז"ל ויתכן לפי דאבא חלקיה הוה יהיב מיטרא כדאמרינן למעלה זהו שהם אמרו לו אבא אבא הב לן מיטרא לפי ששמעו דאבא חלקיה יהיב מיטרא זהו שאמר שאין מכירין בין אבא דיהיב מיטרא היינו אבא חלקיה ובין אבא דלא יהיב מיטרא היינו אני:

עמי היתה ושלחתיה עי' במפ' ויתכן דאמרו לו נבעי דנחכים טפי שיתחכמו יותר מהצורך לזה השיב להם עמי היתה הכח להתחכם טפי ושלחתיה לפי שנ' אל תתחכם הרבה וגו' לכן אין ראוי להתפלל ע"ז:

ד' כ"ז רחמנא לישבעך וכו' יאסף שלא בזמנו העיר בח"א שהי' ראוי' לומר לישבע לברך יעו"ש ויתכן דר"י דקדק בדבריהם שאמרו רחמנא לישבעך כי היכי דשבעינן ברך וברית כרותה לשפתים והבין מזה דכמו שבנך השביע אותנו ממה שהוציא הפירות מהתאנה לפני זמנם כן ישביעך רחמנא להוציא ממך הפירות לפני זמנו זהו שאמר אתה הטרחת וכו' להוציא תאינה פירותיה שלא בזמנם יאסף שלא בזמנו:

שובי לעפרך וכן הוות לה מלת לה מיותר ויתכן דאין הכונה שאמר לה שובי לעפרך שתמות רק הכונה שובי לעפרך לשחרורית העפר שממנו נוצרת שיאבד יפיך וכן הוות לה שנאבד ממנה היופי ועי' בח"א:

אי טפי לה או בצרי לה לא אתיא דכמו שהיתה מדתו כאשר בצר בנו הפירות מהתאינה לא הוכשר בעיניו וכאשר טפי היופי לבתו לא הוכשר בעיניו כן היתה מדת חמורו אי טפי לה או בצרי לה לא אתיא:

אלעזר איש ברתותא וכו' כל דהוה נקיט הוה יהיב להו וזהו דאיתא במס' אבות אלעזר איש ברתותא אומר תן לו משלו וכו' לכן הוה יהיב כל מה דהוה ליה לפי דחשיב להו דהם שלו של הב"ה או של העני:

מאי עובדך וכו' טרחנא ומייתינא חמרא לקדושי ואבדלתא וכו' ואית לי פירי דכוורי וכו' התיחסות אלו למטר הוא לפי שנעשה מצוה בחמרא ובדגים ושניהם צריכין מים ע"ד שנ' ונתתי מטר ארצכם וגו' ותירושך הוא היין והדגים אין חיים רק במים:

ע"ב שלף מסאני אתי מטרא לפי שהוא לא הרגיש כלל ברעב שהי' שהרי משום זה אמרו אפקוהו לשוקא שירגיש הרעב וכשראה דאיכא כפנא שליף מסאני להשתתף בצרת הציבור וכאשר נצטער לילך יחף אתי מטרא כדי שילבש המנעול כדאיתא למעלה באבא חלקיה כי מטי מיא סיים מסאני:

אמרי ליה והא ר"י בעא רחמי ואתי מיטרא וכו' שאין דורן דומה יפה העירו המפ' מ"ט דרב פפא ואביי בברכות שאמרו הטעם דמסרי נפשייהו אקה"ש וכאן אמר הטעם שאין דורן דומה יפה יעו"ש ויתכן דלפי שהדור תלוי בו הקלקול ששאלוהו והא ר"י בעא רחמי ואתי מטרא לכן השיב להם שהקלקול הוא מצידם שאין הדור דומה יפה:

שנו דוכתך עי' במס' ויתכן דזהו שאמרו בבעל תשובה שינוי המקום כדי דאף אם נגזר עליו איזה עונש ישנה דוכתיה ולא ישלטו בו:

חלש ליביה שרף פינכא דייסא ובעי רחמי ולא אתי מיטרא א"ל ר"נ אי שריף מר פינכא אחריתי דייסא הוי אתי מיטרא מפרשים כל המס' דר"נ אמר כן לחוכא יעו"ש ויתכן לומר דר"פ חלש ליביה ושריף פינכא דייסא עפ"י הדין אך לפי שר"פ כריסו רחבה לא נתישבה דעתו יפה מזה ובעי רחמי בלי התעורר כח יפה לפי דחלש ליביה ולכן לא אתי מטרא וא"ל ר"נ אי שריף מר פינכא אחריתי הוה מתישבה דעתך יפה לבעי רחמי כראוי והוה אתי מטרא איכסף לפי שא"ל דלא בעי רחמי יפה וחלש דעתיה ואעפ"כ בעי רחמי בחלישות דעתא ואתי מטרא. ודרך רמז פינכא דדייסא עולה כמו מיטרא:

כל העולם כלו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מע"ש לע"ש. מליצת די לו בארנו בדרושים דכאשר הב"ה משפיע הצלחת העולם שע"י איזה צדיק באה השפעת כל העולם לידו ומידו יושפעו כל העולם ונמצאים בעולם הרבה אשר מקלקול מעשיהם אין ראוים לקבל ההשפעה נשאר חלקם ביד הצדיק ומתעשר ממנו כפי שבארנו בפ' לך בארוכה יעו"ש. א"כ כאשר כל העולם ניזון בשביל חנינא הי' מהראוי שיהי' עתיר נכסין מהנשאר ת"י אך מדת ר"ח הי' שלא רצה בזה ואמר שדי לו בקב חרובין וכו' לכן נעשה רצונו בזה ומה שאמר מע"ש לע"ש ולא אמר סתם לשבוע יתכן עפ"י דאיתא במס' כתובות המשרה אשתו ע"י שליש לא יפחות לה משני קבין חיטין בכל שבוע ואמרינן שמה דשני קבין הוא מכוון למספר הסעודות לימי השבוע. א"כ נהי דר"א הי' מסתפק בחרובין הי' צריך למזונו בכל שבוע שני קבין ומ"ט די לו בקב אחד

אך לפי שמצינו במן שנא' ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה וגו' והכונה שלקטו עומר לגלגלת כמו בכל יום אך הברכה שורה ביום הששי ונעשה משנה כפול לכן הי' מכין ר"ח בעש"ק הוא יום הששי קב אחד של חרובין ומברכת היום הי' בו שביעה למשנה כשני קבין ודי לו מע"ש לע"ש.

ד' כ"ה אפתורא דתלת כרעי עי' בח"א דתלת כרעי היינו תורה עבודה וג"ח יעו"ש והנה אמרו חז"ל דלא מצינו תורה וגדולה במקום אחד נמצא כשנתנו לו לר"ח כרעא דדהבא שהוא גדולה. לעומת זה נתמעטה מדת התורה ועי"ז חסר חד כרעא דתורה.:

דאיחלף לי מנא דמשחא במנא דחלא וכו' מי שאמר לשמן וידלוק יאמר לחומץ וידלוק. מה דשינה הלשון מן משחא וחלא שאמרה בתו לומר שמן וחומץ יתכן לפי דהבוו"ת עושה כל הענינים במאמר פיו שהוא לה"ק לכן שינה לומר מי שאמר לשמן וידלוק יאמר לחומץ וידלוק שהוא אומר בלה"ק ויתכן עוד דמלת משחא יש לו בתרגום הוראות שונות שמן. מדה כמו אין המשוחות ממצין המדות חבל כמו בחוט ובמשיחה וכן חלא יש לו הוראות שונות לשון חול כמו אדחלא אכרעך ושם העוף ושמו חול ולשון ככר שתי חלות ועוד הוראות כאלה משא"כ שמן וחומץ בלה"ק אין להם רק הוראה אחת ואיתא בזוה"ק דהמתפלל צריך לפרט ולבאר הענין לבל יפול בו שום ספק לכן אמר שמן וחומץ שאין בהם שום ספק:

אי קא מפסדן ניכלינהו דובי וכו' התיחסות דובי לעיזי ' יתכן כפי שבארנו בפ' ויקרא דתכונת עיזי לרדוף אחרי מותרי התאוה יעו"ש ודובי אמרו חז"ל דהן מסורבלי בשר היינו נמי מותרי התאוה לכן המה מתיחסות זה לזה:

יהיבנא לך י"ג נהרי וכו' כולי האי ותו לא ולחברך מאי ליתיב וכו' מגברא דלית ליה קבעינא וכו' אגרי בך גירי עי' במפ' והכונה דהעובד לשמה שכרו בעה"ב בלי קץ ותכלית והעובד שלא לשמה שכרו קצוב ומוגבל בעוה"ב לכן כשאמרו לו שיתנו בשכרו י"ג נהרי וכו' שהוא ענין גבולי והוא ידע בעצמו שכל מעשיו לש"ש שאל כולי האי ותו לא דראוי להיות השכר בלי גבול וקצבה לזה השיב לו א"כ לחברך מאי ניתיב שלא אוכל לתת לחברך מאומה דכאשר אתן איזה שכר לחברך תאמר שהוא משלך לפי דשכרך בלי גבול לזה השיבו דאין כונתי לתת לי השכר הראוי לחבירי רק כונתי מגברא דלית ליה בעינא אני מבקש לתת לי החלק של אותו איש שלא זכה ליטול חלקו כמאמר חז"ל נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע (עי' בח"א). לזה א"ל אגירי בך גירי אמלא רצונך אגירי בך גירי אעשה אותך מגורה לאגור בתוכך כל השכר מגברא דלית ליה אגורי לשון מגורה ואסיפה כמו מי שהיו פירותיו במגורה מגורה מלאה פירות ובמקרא העוד הזרע במגורה:

א"ל הא אנא והא בר לואי פרש"י ז"ל הוא עדיף מינאי להעמיס פרש"י ז"ל במאמר הא אנא והא בר לואי יתכן דהכי א"ל הא אנא אני מוזכר בשמי ואין מזכירין רק זכות עצמי והא בר לואי והוא נקרא על שם אבותיו לכן מזכירין לו זכות אבותיו ג"כ לכן הוא עדיף מינאי:

איפשר דתברי ציבורא לבניהו וכו' רצונכם שיבוא מטר בשבילנו וכו' כסי פניך וכו' עי' במש' ויתכן עפ"י דאיתא בפ"ק מטר בשביל יחיד פרנסה בשביל רבים ופרש"י ז"ל דהמטר בא בשביל יחיד אבל אין בו ברכת השובע ובשביל רבים באה פרנסה שהתבואה מתברכת בשובע יעו"ש זהו שבתחלה השתדל שיבוא המטר בשביל רבים ואז תהי' הברכה בתבואה לכן אמר ניכוין דעתין אפשר דתברי צבורא לבייהו ובעו רחמי ויבוא המטר וברכה יחד בשבילם וכאשר בעי רחמי ולא אתי מיטרא לפי שלא חברו לבייהו ולא הי' להם זכות יפה א"ל רצונכם שיבוא מטר בשבילנו אם רצונכם להסכים שיבוא מטר בשבילנו בשביל היחיד שיהי' מטר בלי ברכה א"ל הן שמרוצים לזה ואז אמר כסי פניך וכמה עזין רקיע לפי דמטר לבדו בא בשביל יחיד וא"צ לזה דתברי צבורא לבייהו:

ניתו וניתבי מיא בעמון ומואב א"ל כשהחזיר הב"ה התורה וכו' לא קבלוה וכו' עי' במפ' והכונה ע"ד שנ' והי' אם שמוע תשמעו אל מצותי וגו' ונתתי מטר ארצכם וגו' הרי שהמטר בא בזכות התורה והעננים רצו ליתן המטר לעמון ומואב שיש להם זכות בשביל פרידות טובות שיש להם שיצא מהם דוד ונעמה העמונית וא"ל אחרי שלא רצו לקבל התורה אין ראוי למטר לבוא להם:

ויתכן עוד עפ"י מאמר חז"ל דהמטר יורד לא"י ושארי הארצות לוקחין מתמציתה של א"י לכן כאשר ישראל חוטאין נמנע המטר גם משארי המדינות בחטאם. והנה כאן חטאו ישראל והי' נמנע המטר גם מן העמים אך בעמון ומואב כתיב לא יבואו בקהל ה' לכן אין להם שום התיחסות עם ישראל לכך אמרו ענני ניזול ונישדי מיטרא בעמון ומואב שהם אין להם התיחסות עם ישראל:

אם נאמר תמר למה נאמר ארז וכו' התמר נשמר ומתקיים מצד הצורה שעושה פירות והארז נשמר ומתקיים מצד חוזק חומרו ואין הב"ה ותרן לתת לשום נמצא יותר מצורכו זהו דשואל אם נ' תמר דשמירת הצדיק וקיומו הוא מצד הצורה א"כ למה נ' ארז למה לו השמירה והקיום כארז מצד חוזק טבעו וכן להיפך אם נ' ארז וכו' אלא שאין הכונה לענין הקיום והשמירה אלא הכונה לתכונתם שעושה פירות כתמר וגזעו מחליף כארז:

ע"ב ירד ר"ע ואמר א"מ אבינו אתה וכו' אין לנו מלן אלא אתה חטאנו לפניך רחם עלינו עשה עמנו למען שמך חשיב הנך חמשה א"מ לפי דמדת הרחמים הוא כאב על בנים

ומלך על עמו ובענין החטא כשמעריכים אותו לפ"ע הבוי"ת קשה למחול וכשמעריכין אותו לפ"ע האדם בנקל למחול ובענין השפעת הטוב נאות יותר כשבאה השפע לפ"ע הבוי"ת זהו שמבקש אבינו אתה אין לנו מלך אלא אתה וראוי לרחם עלינו ואף אם חטאנו לפניך רחם עלינו לפי ערכנו למחול החטא ובענין ההשפעה עשה למען שמך להשפיע לפי ערכך שפע רב:

לא שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו ט' במפ' דר"ע הי' בן גרים דסורו רע ומעביר על מדותן להופכם לטובה כמשפט כת הכובשים ובזה יפה חלקו מר"א יעו"ש והתיחסות מעביר על מדותיו למטר הוא דאת"דלע באת"דלת תליא לכן כאשר באתדל"ת הי' ר"ע מעביר על מדותיו נתעוררה מדה זו גם באת"דלע שהב"ה העביר על מדותיו לתת מטר אף כשאין הציבור ראויים לזה:

איזהו הלל הגדול הודו לה' כי טוב וכו' הודו לאדוני האדונים וגו' נקט הני תרתי עפ"י שבארנו בפ' בחקותי שיש שני מיני גשמים א' גשמים עליונים אשר המפתח ביד הב"ה ב' גשמים תחתונים אשר נמסר המפתח להמזלות זהו כשירדו הגשמים יזכירו שתי אלה הודו לה' כי טוב שנתן מים עליונים המתיחס לה' הודו לאדוני האדונים על הגשמים שנתנו ע"י המזלות אדוני הארץ:

ד' כ"ו אין אומרים הלל הגדול אלא בנפש שביעה וכרס מלאה כפל המאמר הכונה לפי שיש בגשמים שתי טובות האחת במה שנותן מזונות לכרס השנית שהוא לאות על מחילת העונות לנפש החוטאת זהו בנפש שביעה בלי חסרון ע"י עונותי ובכרס מלאה ממזון הגוף ולכן כשרוצה לשתות כוס חמישי בפסח יאמר הלל הגדול לפי דאז הוא כרס מלאה מארבע כוסות שהיא מצוה:

כ"ז ע"ב אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ ע"ד שנ' הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד דהעולם צריך לשתי כחות האחת כח הבריאה והשנית כח הקיום דאלמלא רצון הקיום מהבוי"ת כמעט רגע אין העולם מתקיים זהו הוא אמר ויהי היינו כח הבריאה והו' צוה ויעמוד היינו כח הקיום והנה כח הויית הבריאה הי' באתדל"ע מרצון הבוי"ת. אך כח הקיום הוא באתדל"ת שמוטל עלינו לעורר רצון הבוי"ת לקיום העולם וההתעוררות היא כאשר אנו מקיימין מצותיו א"כ אנחנו ממלאים רצונו אשר ציונו מתעורר רצונו לקיום העולם אבל כאשר אנחנו חוטאים דאז אנו מבטלים רצון הבוי"ת מבטל כביכול רצונו מקיום העולם ובזה הי' ביטול קיום העולם בדור הפלגה ובדור המבול לפי שהם בטלו רצון הבוי"ת במעשיהם הרעים זהו אלמלא מעמדות שמעוררים כח העמידה של העולם לא נתקיימו שמים וארץ לא הי' להם קיום לעמוד:

שמא ישראל חוטאים לפניך ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה א"ל לאו ובמה אדע כי אירשנה וכו' קיום העולם צריך רצון הבוי"ת ובהעדר רצונו כביכול הוא אינו מתקיים ובטל אך בדור המבול ודור הפלגה שהרבו לפשוע אז מלבד העדר הקיום הוסיף עוד הבוי"ת להענישם שדן לדור המבול ברותחין והפיץ לדור הפלגה ובלבל לשונם מלבד בטול קיום המגדל זהו שאמר א"א שמא ישראל חוטאין לפניך ואתה עושה להם כדור המבול והפלגה להענישם וא"ל לאו הוסיף ואמר במה אדע כי אירשנה אף שלא תעשה להם עונש בפועל עכ"ז צריכין לקיום העולם לקשת העולם איזה זכות לעורר הרצון הודיעני במה אירשנה א"ל קחה לי עגלה משולשת וגו' הזכיר לו משולשת לרמז על קיום הענין ע"ד שנ' והחוט המשולש לא במהרה ינתק:

בזמן שקורין בהם לפני וכו' מלת לפני מרמז דצריכה הקריאה להיות כראוי בכל כונותיה כראוי לפני במחשבה טהורה לא בקריאה בעלמא:

ד' כ"ט כשחרש טורנסרופס ההיכל נגזרה גזירה על ר"ג ליהרג וכו' לפי שהי' ר"ג ממשפחת בית דוד רצה לחרוש שלא יהיה שריד מבית דוד לכן קראו בעל החוטם מתבקש לפי שהחוטם יש בו רוח החיים כמ"ש בח"א ודוד מלך ישראל חי וקיים והוא בחינת החוטם:

וגמירי דכי גזרו גזירה ומית חד מינייהו בטל גזירתא ובזה יתכן לבאר במגלת אסתר ויאמר המלך וגו' הנה את בית המן נתתי לאסתר ואותו תלו על העץ על אשר שלח ידו ביהודים ועתה כתבו על היהודים כטוב בעיניכם לפי שאסתר ביקשה ממנו להשיב הספרים מחשבת המן לבטל הגזירה לזה השיב לה אחרי אשר תלו את המן גוזר הגזירה לשלח יד ביהודים וכאשר מית חד מינייהו בטל הגזירה א"כ במיתת המן בטלה הגזירה לכן ועתה כאשר מת ובטלה הגזירה כתבו על היהודים כטוב בעיניכם

ד' ל' ר' יהודא אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות וכו' לכאורה נראה דטעמיה דר"י דאף דאית ליה צערא לקרות במקום שאינו רגיל כמו שפרש"י ז"ל אפ"ה אסור דאף שמיצר הוא עכשיו שמח הוא לאחר זמן ויש להעיר ט"ז דר"י ס"ל במס' ע"ז נפרעין מהן מפני שמיצר הוא לו א"ל אעפ"י שמיצר הוא עכשיו שמח הוא לאחר זמן. הרי דלית ליה לר"י הך סברא דשמח הוא לאחר זמן ויתכן דס"ל לר"י דגם באינו רגיל לקרות בו הוא שמח כשקורא:

ע"ב כל העושה מלאכה בט"ב אינו רואה סימן ברכה לעולם כל המלאכות שבעולם המה נכללות במספר ל"ט שהן מלאכות שבמשכן ואיתא בספרי אמת דע"י המלאכות שבמשכן נתברכו אותן המלאכות כשהן נעשות בעולם לכן בט"ב שנשבת ונחרב הבית

ומלאכותיו ואין מקום מוצא לברכה למלאכת האדם ראוי לאדם למנוע אותו יום ממלאכתו לרמז שנחרב יסוד הברכה מהמלאכות לכן כשעושה מלאכה בט"ב ואין מתבונן על חורבן הברכה של הבית אין רואה בו סימן ברכה לעולם:

וחכ"א כל העושה מלאכה בט"ב ואינן מתאבל על ירושלים וכו' דמלבד שיש לו להתאבל על החורבן שפסקה הברכה ממלאכתו יש לו להתאבל על ירושלים עצמה שנחרבה ואבל אסור במלאכה לכן אינו רואה בשמחתה לפי שלא התנהג באבילות על חורבנה מוכרח להתנהג באבילות ביום שמחתה דאינו זוכה ורואה בשמחתה לפי שהאבל אסור במיני שמחה:

מכאן אמרו כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחת' וכל מי שאינו מתאבל אינו רואה וכו' לפי שנא' במקרא שני דברים שמחו את ירושלים וגילו בה אוהביה שאוהביה המה יהיו בה ויגילו לראות בשמחתה ומי שאינו מתאבל שאינו מאוהביה לא יהי' בה לראות בשמחתה שישו אתה משוש כל המתאבלים והמתאבלים גם המה ישמחו ביחד אתה שגם הם זוכים לראות באותה שמחה שיהי' לירושלים שתהי' גם להם אותה שמחה עצמה:

כל האוכל ושותה בט"ב עונותיו חקוקים על עצמותיו מחוקי הטבע דכשאדם יש לו היזיק שאינו חוזר שהוא היזיק החלטי הוא מאמץ לבבו שיסיח דעתו ולא יצטער ע"ז אך כשהוא ענין שיוכל להיות סבה להחזיר הזיקו אז אינו מסיח דעתו רק מצטער מתי יבוא לו הישועה להחזיר הזיקו לכן ענין הצום ואבילות של ט"ב שאנו מצטערין בכל שנה הוא לאות שעתיד בהמ"ק להבנות ולא אבדה תקותינו והנה תכונת בית הנחרב, אם היסוד בקיומו תקוה גדולה שיתכונן על נקלה אך אם נתרועע גם היסוד אז כמעט אבדה התקוה שיבנה והנה האוכל ושותה בט"ב שאינו מצטער על חורבן הבית הוא לאות שנתיאש מבנינו באמרו שנתרועע הבהמ"ק עם היסוד ולא יבנה עוד ומה לו להתאונן באבילות ישנה שאין חוזרת עוד. לכן עונשו כמדתו כמו שהוא דן על יסודי בהמ"ק שנהרסו ככה עונותיו חקוקין על עצמותיו דהעצמות הם יסודי הגוף וע"י עונותיו יתרועעו יסודי גופו שהן עצמותיו:

ד' ל"א תקבריה אימיה עי' במס' ויתכן עפ"י דאיתא בזוהר הקדוש דשולטנותא דליליא היא דנוקבא לכך כשלא למד בלילה פגם בשלטנותא דליליא הוא נוקבא לכן עונשו כמדתו תקבריה אימיה:

עתיד הב"ה לעשות מחול לצדיקים וכו' ענין המחול בארנו בדו"ש שהוא מחול הנהוג שעושין ריקוד בעגול אחוזי יד זה עם זה וכל ענין שהוא בעגול אין בו סוף ותכלית לכן

לע"ל שתהי' שמחת עולם בלי קץ מכונה הדבר שיעשה הב"ה מחול שאין בתכונתו קץ וסוף כן תהי' שמחה נצחית בלי סוף וקץ:

ירושלמי פ"ב

אם קרעתם לבבכם בתשובה אין אתם קורעין בגדיכם לא על בניכם וכו' אלא אל ה' האדם יש לו שני לבבות יצ"ט ויצה"ר ובזה מובדלים סוגי ב"א כת המעולים משעבדים לב היצה"ר תחת משרה של היצ"ט להיות שניהם כאחד טובים וכת הפחותים משעבדים לב היצ"ט תחת עול היצה"ר להיות שניהם רעים וכת הבינונים מושלים בהם שני הלבבות יחד פעם נוטה לטוב ופעם לרע והנה הרשע אשר התאחדו שני הלבבות להרע אם חפץ לשוב ויחפוץ להתגבר בפעם אחד על יצרו להפוך שני הלבבות כאחד לטובה כתכונת הצדיקים כבד הדבר ולא יעלה בידו. רק מההכרח אשר בתחלה ישתדל להיות מכת הבינונים להפריד שתי הלבבות זו מזו להיות לו לב טוב בפ"ע ולב רע בפ"ע ואח"ז ישתדל לשעבד לב הרע תחת לב הטוב זהו אם קרעתם לבבכם בתחלה לקרוע ולהפרידם זה מזה אח"ז ושובו אל ה' לשעבד גם לב הרע לטוב:

שם פ"ג היערוך שועך ר"א אם סדרת תפלה לא יהיו ערוך לך צרי עין מלמעלה וכו' רשב"ל אמר אם סדרת תפלתך לא תהא מיצר אלא הרחב פיך ואמלאהו ר"י דרש דסדור התפלה מועיל להנצל מצרה ורשב"ל דריש דמועיל להשגת הטוב וכעין זה עצמו איתא בירושלמי ברכות פ"ה ר' חזקי' בשם ר"י אמר לעולם אל יהא, זז הפסוק זה מתוך פיך ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה ר' יוחי בשם ר"י אמר וחבריה ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך דחזקיה ס"ל דסדור התפלה מועיל להנצל מהצרה זהו ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב לבל תאונה לנו שום צרה ור' יוחי ס"ל דסדור התפלה מועיל להשגת הטוב זהו ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך שתתן לו כל טוב ע"ד שנ' הרחב פיך ואמלאהו:

שם כל שאין לו קרקע אינו אדם יתכן לפי דשם אדם הוא במה שנוצר מן האדמה לכן מהראוי להיות תכונת הקרקע שהוא אדמה חשוב בעיניו וכשאין לו קרקע דתכונת אדמה בזויה בעיניו הוא לאות דאין בו תכונת אדם הנוצר מאדמה:

שכל ל"ח שנה שהיו ישראל כמנודין לא הי' הדבור מתיחד עם משה ופרש"י ז"ל בדברים דמשילוח מרגלים עד כאן לא נאמר וידבר אלא ויאמר והק' ביפ"מ הא אמרו דבור קשה ואמירה רכה א"כ אמירה יפה מדבור יעו"ש. ועפ"י מ"ש בברורי המדות דהוראת דבור הוא על גופי הנדברים שזה דיבר עם זה והוראת אמירה הוא על ענינים הנאמרים אף

שאינו מגוף המדבר יעו"ש זהו דאותן ל"ח שנה שהיו נזופין לא הי' הדבור מתיחד עם משה פנים בפנים כהוראות דבור רק בתכונת אמירה לאמר לו הענין:

מסכת מגלה

בעזר המיישר לאדם דעת חכמה ושכלה אחל לבאר אשר חנני במסכת מגלה:
דף ד' חייב אדם לקרות המגילה בלילה ולשנותה ביום שנ' אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי וכו' אתמר נמי וכו' חייב וכו' שנ' למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אל' לעולם אודך העירו המפ' מ"ט לא ניחא ליה בקרא קמא יעו"ש ויתכן לפי דבקרא קמא מוזכר תחלה לקרוא ביום אקרא יומם ואח"ז מזכיר ולילה ולא דומיה לי לקרוא בלילה ובאמת הוא בהיפך דמקדימין לקרוא תחלה בלילה ואח"ז ביום לכן מביא מקרא למען יזמרך כבוד ולא ידום היינו קריאה בלילה ע"ד שנ' הנותן זמירות בלילה לעולם אודך לשון תודה היינו קריאה ביום דקרבן תודה הוא ביום:
ד' ו' ונשאר גם הוא לאלהינו אלו בכ"נ ובמ"ד שבאדום והי' כאלוף ביהודה וכו' אלו טרטוסאות וכו' שעתידים שרי יהודה ללמד בהם תורה ברבים כל ענין ניכר מצד עצמו או מצד הפכיות זולתו וכש"כ בהיות שניהם יחד. לכן יסבב ה' אשר בבית כריא ובית גליא שהיו עובדים שמה לשקוציהם יהיו שמה בתי תפלה לאלהינו וכן במקומות שהיו שמה טרטיסאות וקרקסיאות שלהם שהיו עושים שמה לאנות והבלים לרבים יהיו שמה בתי תורה לרבים ובזה תהי' הכרה מעולה משני הצדדים מצד עצמו בית התפלה לאלהינו ומצד ההפכי במקום עבודת אלילים וכן מצד עצמו ח"ת ברבים ומצד ההפכי מקום טרטיסאות וכו' וזהו עצמו שמסיים קסרי וירושלים אם יאמר לך אדם שחרבו שתיהם אל תאמין וכו' דאם ירושלים בהכשר מעשים ניכר רשעת קסרי מצד עצמה ומצד הפכי של ירושלים ואין ראויה שתתישב ואם ירושלים לנדה ביניהם בפחיתות מעשיהם נעלה קסרי מצד הפכי של ירושלים לשבח וירושלים מצד הפכי של קסרי לגנאי ואין ירושלים ראויה להתישב שכן נ' אמלאה החרבה כאשר האחת מלאה מצד כשרון מעשיה. ניכר בזה רשעת חברתה להיות חריבה ורנב"י אמר מהכא ולאום מלאום יאמץ החילוק שבין שתי הדרשות דהראשון דריש דההשגחה הוא מן הטוב אל הרע אמלאה החריבה אי מלאה זו שהיא טובה חריבה זו הרעה במעשיה ורנב"י אמר בהיפך דההשגחה הוא מן הרע אל הטוב ולאום מלאום יאמץ אמיץ הטוב הוא מסובב מצד ההפכי של לאום הרע:
יוחן וכו' בל למד צדק וגו' יוחן עשיו רשע הוא וכו' בל למד צדק וכו' בארץ נכוחות יעול וכו' יצחק התפלל יוחן עשיו לעשות לו חנינה והשיב לו רשע הוא ואין ראוי לחנינה ע"ז

אמר יצחק אמתלא דמה שהוא רשע הסבה בל למד צדק שלא למדתי עמו דרכי הצדק לכן הרשיע. לזה השיב לו הב"ה דאין זו אמתלא דבהיותו בארץ נכוחות שהיה קרוב אליך היה יכול לקבל תוכחת הצדק בראותו מעשיך הנכוחים אף אם לא למדת עמו צדק ומדוע יעיל להרשיע:

ע"ב יגעתי ולא מצאתי אל תאמין וכו' עפ"י מאמר חז"ל דמחשבה טובה הב"ה מצרפה למעשה כש"כ יגיעה בפועל כמאמרם הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו נמצא בהיגיעה לבדה כבר מצא שהיא בעצמה נחשבת למצוה:

מצאתי ולא יגעתי אל תאמין יגעתי ומצאתי תאמין לכאורה המליצה יגעתי ומצאתי אין לו מובן דלמציאה אין לו להמוצא שום יגיעה והענין בזה דהתורה היא בעצמותה נעלמת ואין בכח אדם להשיגה רק מחסדי הבוי"ת דכאשר האדם מתיגע להשיגה אז באתדל"ת אתדל"ט שמתגלית התורה כפי ערך היגיעה של אדם כמאמרם ז"ל דהיושב ושונה הב"ה יושב ושונה כנגדו היינו השגחה האלהות לגלות לו התורה כפי ערך היגיעה של לימוד האדם אך ההתגלות של התורה איננה מכח היגיעה גופה כמו שיגע האדם במלאכתו ועושה הכלי רק שעפ"י היגיעה חס הב"ה על האדם ומגלה לו התורה דרך מציאה. נמצא דיש בזה ביחד יגיעה ומציאה אך בלעדי היגיעה אין ממציא הב"ה המציאה לכן מצאתי ולא יגעתי אל תאמין. רק תאמין יגעתי ומצאתי כמבואר ומסיק ה"מ לאחדודי אבל לאקומי גירסא שלא תשתכח או לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא לזה צריכין סייעתא דשמיא ואין מועיל היגיעה כפרש"י ז"ל

אם דאית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו וכו' מליצת שהשעה משחקת לו ולא אמר אם רשע שמצליח וכו' הכונה ע"ד שנ' בפרוח רשעים כמו עשב וגו' להשמדם עדי עד א"כ פריחת הצלחתו הוא רק לשעה בעוה"ז ועל ענין זה נאמר יושב בשמים ישחק דהצלחתו הוא כדי להשמידו עדי עד זהו אם ראית רשע שהשעה משחקת לו שהצלחתו הוא לשעה ודרך שחוק אל תתגרה בו להעציבו ולהשפילו שהשעה משחקת לו להשמידו שנ' אל תתחר במרעים וגו' לאמר לו כי כחציר מהרה ימלו וגו' והטעם בזה לפי שהשעה מצלחת לו על איזה מדה טובה שיש לו שניתן לו שכרו בעה"ז ואם תתגרה בו להעציבו לומר לו כי כחציר מהרה ימלו. לא תחשב לו הצלחתו לשמחה ולא יתמלא בזה שכרו על הטוב אשר עשה. וזהו שמסיים שזוכה בדין ורואה בשונאיו כדי שתתמלא לו סאת הצלחתו די שכרו על טוב פעלו:

דף ז' **מגלת** אסתר ברוה"ק נאמר שנא' ויודע למרדכי וגו' עי' בתו' ויתכן דדייק מסיפא דקרא ויבוקש הדבר וימצא ואיתא בילקוט אין אומרים וימצא אלא לדבר האבוד ונמצא

כענין שנאמר או מצא אבידה יעו"ש ומנין יודעין שהיה הדבר אבוד שלא יהיה נמצא והיה בזה נס וימצא אע"כ שנ' המגילה ברוה"ק ומודיע הרוה"ק שאבודה היתה ונמצא וזהו דאמר ואי דר"מ דילמא כר' חייא וכו' כונתו דר"ח אמר לקמן וימצא אינו לשון מציאה רק וימצא שלא נמצאו במשמרתן א"כ אין ראיה שנאמרה ברוה"ק:

ע"ב קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים עי' במפ' ויתכן דמשלוח מנות מהנהוג אשר הקטן שולח תחלה להגדול אבל מתנות לאביונים הוא בהיפך דהגדול שולח להקטן וכאשר הקדים ר' יהודא נשיאה ושלח תחלה לר' אושעיא נראה דר' אושעיא גדול ממנו לכן שלח ליה ר' אושעיא דהוא מכיר דר"י גדול הימנו רק דרבינו הגדול ממני קיים בנו משלוח מנות ומתנות לאביונים יחד לכן הקדים לשלח הגדול אל הקטן כראוי למתנות לאביונים:

חייב אינישׁ לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי עי' במס' ויתכן דאמרו חז"ל שישראל חטאו במה שנהנו מסעודתו של אחשורוש וכאלה אך נעלם לדעת אם היה העבירה חמורה כל כך שהיו ראוים לכליה ח"ו. א"כ אין להתרעם כל כך על המן ולקללו אשר ביקש להשמידם אחרי שראוים לעונש זה מצד מעשיהם רק ראוי לברך את מרדכי אשר בזכותו הצילם מעונש הראוי להם. אך אם העבירה איננה חמורה כל כך ואין ראוים מצד מעשיהם לעונש כזה א"כ אין לברך כל כך למרדכי אשר הצילם מכליה שכן החיוב על כל אדם להציל העשוק מיד עושקו רק ראוי לקלל את המן אשר רצה להשמידם בחנם בלי פשע ובהיות האדם מבוסם אין בכחו לברר הענין ולא ידע אם ראוי לומר ארור המן שהיה חטא קל או ראוי לומר ברוך מרדכי לפי שהיה חטא חמור ובדברי חכמים בארנו עוד אופן דרך הלצה יעו"ש:

קם רבה שחטיה לר' זירא בעי רחמי ואחייה' עי' במס' ויתכן לפי דמצינו בב"מ דרבה אשקיה לפריסתקא דמלכא ב' כסי ולקחו שלחן מלפניו וניזוק וכו' ואח"ז א"ל קריבו השלחן לקמיה ואשקוהו חד כסי עבדו הכי ונתרפא הרי שהיה לו לרבה איזו כחות להזיק ולרפוא בשתיית הכוסות זהו כאשר שתו לבסומי בפוריא קם רבה שחטיה לר"ז לא שחוטה בסכין רק הזיקו בשתיית הכוסות כמו שעשה לפריסתקא דמלכא ומכנה הנזק בשחיטה למחר בעי רחמי ואחייה לרפאותו כמו שריפא לפריסתקא ויתכן עוד שחטיה הוא לשון סחיטה ודחיקא כמו ואשחט אותם אל כוס וגו' ור' זירא היה איש חלוש כדאיתא בעירובין (דף כ"ח) ובתענית (דף ז') והיה קטן דקרו ליה קטינא חריך שקי ובמשתה היין התאבקו יחד ודחק רבה לר"ז ובהיותו חלוש וקטן נתעלף מזה ונחלש ואח"ז בעי רחמי ואחייה:

דף ט' וכתבו לו אלהים ברא בראשית עי' במס' ויתכן דשמוש ב' של בראשית יש לו הוראת הזמן בראשית בזמן ראשית והוראת החיבור ביחד עם ראשית והוראת הכלי בכלי שהוא ראשית ואם היו כותבים בראשית ברא אלהים משמעו בזמן ראשית שהיה מקודם הבריאה ברא השמים וגו' ויש מקום לטעות דהזמן קדם לב"ע לכן כתבו אלהים ברא בראשית ביחד עם ראשית הזמן אשר ברא ברא השמים והארץ וחז"ל דרשו שהוא ב' הכלי דהתורה נקראת ראשית והיא היתה כלי אומנתו ובכלי התורה ברא השמים:

אעשה אדם בצלם ובדמות שינו בזה שני דברים הא' מן נעשה אעשה שלא יטעה לשתי רשויות ומן בצלמנו כדמותינו בצלם ובדמות להרחיק הגשמה. ובגוף הענין שאמר נעשה בארנו בברורי המדות ובמס' סנהדרין יעו"ש וכונת בצלמנו בארנו בפ' בראשית:

ותצחק שרה בקרוביה שלא יקשה לו מ"ט לא הוכיח לאברהם שנאמר בו ויצחק לכן כתבו בקרוביה שהוכיח לה מה שצחקה בפרהסיא ועי' בפ' וירא מה שבארנו בזה שהוכיח אותה בזה שתלתה הנס באברהם זהו בקרוביה שתלתה באברהם ובגוף הדבר שכתבו מלה אחרת ממה שנאמר ונראה כשקר כמ"ש התו' יתכן לפי שמצינו כמה מלות שהמה מתהפכות כבש כשב שמלה שלמה לכן יתכן שיתהפך בקרבה בקרובים:

כי באפם הרגו שור וברצונם עקרו אבוס כינו אותם בשם שור לפי שאמרו מקניהם וקנינם ובהמתם הלא לנו הם שרצו לגזול מהם שור וכל בהמתם וב"נ נהרג על הגזל ולכן הרגום ושער עירם מכנה אבוס ע"ד שנ' וחמור אבוס בעליו לפי שהי' העיר של חמור ומקום החמור הוא האבוס ועי' בברורי המדות:

ומושב ב"י וגו' במצרים ובשאר ארצות עי' בברורי המדות ובעטור סופרים מה שבארנו בזה:

זאטוטי ב"י הק' התו' מ"ט לא כתבו אצילי ב"י יעו"ש ויתכן עפ"י דאיתא במס' סופרים פ"ו ג' ספרים נמצאו בעזרה וכו' ספר זאטוטי הרי שהיה נוסח זאטוטי כתוב בספר העזרה לכן לא רצו לשקר לכתוב אצילי במקום נערי וכתבו זאטוטי כפי נוסח הספר שנמצא בעזרה לא חמד אחד מהם נשאתי גם זה אינו שקר לפי שמצינו דאות ד' מתחלף עם ר' במלות דעואל דעואל משא דומה משא רומה:

דף י' ויהי בימי ודאי לשון צער ענינים שהאדם בוטח בהם לה' בטחון אמיתי המה עולים יפה בלי שום מכשול אך ענינים שבוטח בהם אל הנהגת המערכה לא ימלט שלא תאונה בהם צרה ויגון לעת מצוא וביחוד בישראל שהמערכה מנגדת להם והנה תכונת המערכה מתיחסת לימים דבכל יום משתנה סדר גלגל המערכה לכן כ"מ שנאמר ויהי בימי שמתיחס הענין לימים של המערכה הוא ודאי צער וכולל עוד עפ"י שבארנו בפ'

נצבים דהימים המתיחסים לה' המה חיים וקיימים וטובים והימים המתיחסים לאדם המה מעותדים לרעה יעו"ש זהו כ"מ שנאמר ויהי בימי אדם כמו ויהי בימי אחשורוש בימי אמרפל וכו' הוא ודאי לשון צער אבל ויהי סתמא יכול להיות לטובה:

שם זה הכתב עי' במפ' ויתכן דדרך התלמוד לכנות הכתב שם במס' שבת הכותב שתי אותיות בין משם א' בין משתי שמות ושאר זה הלשון ע"ד שנא' ושאר רוח לו ורוח הוא הלשון דמתרגם רוח ממללא:

ונין זו מלכות ע"ד שנ' לפני שמש ינון שמו היינו מלכות:

תחת הנעצוץ זה המן וכו' יעלה ברוש זה מרדכי הצדיק שנקרא ראש לבשמים וכו' תכונת הקוץ הדוקר להתרחק ממנו לבל ידקרהו ותכונת ראש הבשמים להתקרב אליו ע"ד שנאמר צרור המור דודי לי בין שדי ילין זהו שמקבילים המאמרים. תחת הנעצוץ זה המן שעשה עצמו ע"ז הראוי להתרחק ממנו יעלה ברוש ראש הבשמים הראוי להתקרב אליו:

ותחת הסרפד זו ושתי וכו' ששרף בית רפידו של אלהינו וכו' יעלה הדס זו אסתר וכו' עומד בין ההדסים לפי שאסתר רצתה לבקש על בנין ביהמ"ק שלכן אמר לה עד חצי המלכות וכו' ולא בנין ביהמ"ק כמאמר חז"ל. לכן מקביל אסתר נגד ושתי שנ"נ החריב ביהמ"ק ואסתר השתדלה לבנותו וכורש שבנה הבית היה בן אסתר כמבואר במדרש ויתכן עוד דהשראת השכינה בבהמ"ק היה בלב הצדיקים כפי שבארנו מאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם זהו שעומד בין ההדסים היינו בלב הדסה היא אסתר:

והיה לה' לשם אלו ימי פורים דפור הוא על שם הנהגת המזלות וימי הפורים בטלו הנהגת המזל שנהפך מרע לטוב ובזה ניכר כי ה' הוא משדד המזלות זהו והיה לה' לשם שיכירו שם ה' המשדד המזל אלו ימי פורים זהו גיר' עין יעקב ובגמרא איתא והיה לה' לשם זו מקרא מגלה והכונה דהשמות של הב"ה מרמזין על פעולת מעשיו הויה על רחמים אלהים על דין ובמגלת אסתר לא נזכר שום שם מהשמות לפי דניכר מעשיו מהסיפור עצמו זהו והיה לה' לשם שהסיפור עצמו מגלה שם ה' בכח מעשיו זהו מקרא מגלה:

י"א בקום עלינו אדם ולא מלך דאילו היה המן מלך שרשות בידו לעשות רצונו היה משחית ח"ו האומה בחרות אפו אך לפי שהיה אדם ולא מלך לא עלה בכחו לעשות פתגם הרעה מהרה ועי"ז נעשה הנס זהו לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם ונא מלך דלולי זאת אזי חיים בלעונו וגו' וזהו עצמו שאמרו חז"ל הריני מעמיד עליהם מלך קשה כהמן שיהיה קשה וגם יהיה מלך ויתכן עוד עפ"י שבארנו בפ' שמות דתואר אדם הוא על מי שיש בו שלימות הנרצה והנה המן היה רע מעללים שאין בו שום שלימות א"כ

מ"ט מכנהו בשם אדם לזה מבאר דאין כונת אדם לרמז על השלימות רק לבאר גנותו שהיה רק אדם ולא מלך:

מי גוי גדול וכו' בכל קראנו אליו דאף שחטאו בימי המן עכ"ז שמע דברי זעקתם וצומם רב אשי אמר מהכא או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי. דאף שהיו אז ישראל בהעדר שלימותם עכ"ז גאלם מצד פחיתות שונאיהם הגרועים מהם זהו לקחת לו גוי מקרב גוי שע"י רעת גוי הוא השונא לקח אותם לגואלם:

הודו כסוף העולם וכו' בהדי הדדי קיימי עי' במפ'. והכונה דבאמת גבי הדדי קיימי רק תכונתם הוא בהיפוך מקצה לקצה ההודים בעלי צורה ופ"מ כשמם הוד והכושים המה שחורים וכשם שצורתם משונה זה מזה כך דעתם משונה וקשה למלך למלאות דעות הפכיות שיהיה רצוי לכולם והוא המולך מהודו ועד כוש אף שהם רחוקים בתכונתם בתכלית הריחוק מסוף העולם עד סופו עכ"ז עלה בכחו לעשות כרצון איש ואיש וזהו עצמו מרומז בתפסח ועזה דתפסח הוא לשון רחמים אשר פסח ה' על בתי ב"י ותרגומו חייס עלייהו ועזה הוא לשון עוז הדין שהמה הפכים:

בתחלה מלך על ז' מדינות ואח"ז על עשרים וכו' לפי האומר דמלך מעצמו היינו בגבורת כחו זהו שבתחלה מלך על ז' מדינות ובהיות לו חיל הצבא של ז' מדינות התגבר לכבוש עשרים מדינה ובהיות לו חיל הצבא מעשרים מדינה התגבר על מאה מדינה:

שלשה מלכו בכיפה אחאב ונ"נ ואחשורוש וכו' והאיכא שלמה שאני שלמה שמלך על העליונים ועל התחתונים עי' במפ' ובפר"א איתא אחאב מלך מסוף העולם ועד סופו וכל שרי אפרכיות של עולם מאתים שנים ושלושים ואחשורוש מלך בחציו של עולם קט"ז אפרכיות ובזכותה של אסתר נתוסף לו אחד עשר אפרכיות ולהשוות דעת הש"ס ודעת פר"א יתכן עפ"י דאיתא בשג"ע דבראשית הבריאה ברושם הטהרו של מלכות היה עגול ונחלק לשנים יעו"ש ולפי"ז כיפה שהוא חצי העגול יש בו קט"ז אפרכיות ובקו המפסיק יש בארכו מושב קט"ז אפרכיות ומלך אחאב בכיפה עם הקו ביחד שהם רל"ב אפרכיות ואחשורוש מלך על הכיפה לבד לא על הקו והמה קט"ז אפרכיות ושלמה מלך על העליונים עם התחתונים היינו גם על כפה השניה שתחת הקו וביחד עם הקו שהם שמ"ח אפרכיות (ודרך רמז שנאמר בשלמה וילכו לאהליהם שמחים היינו אוהלים של שמ"ח אפרכיות) ומה שנתוספו לו בזכותה י"א אפרכיות יתכן לפי דמרדכי הי' דור י"א של קיש כדאיתא בת"ש מרדכי בר יאיר בר שמעי בר שמידע בר בענה בר אילה בר מיכה. בר מפיבושת בר יהונתן בר שאול בר קיש וכן אסתר בת דודו היתה ג"כ דור י"א וניתן לה בזכות הדורות י"א אפרכיות:

מה ראה על ככה וכו' טעות אחשורוש היה במספר מ"ם זהו על ככה במספר ככ"ה שטעה אחשורוש והוראת ככה יש בו חשיבות כמו ככה יעשה לאיש ויש בו הוראת פחיתות ואם ככה את עושה לי זהו דשויא נפשיה עכו"מז שהיה חשוב בלבו כעכום"ז ומרדכי לא יכרע שביזה אותו היינו ככה לפחיתות:

ד' י"ב קובל אני לך על כורש וכו' העירו המס' מה נוגע ענין כורש למשיח שקובל על כורש למשיח יעו"ש ויתכן דע"י הכרה הפכיית מן הפחיתות מתעלה עי"ז כח השלימות זהו שאמר ה' למשיחו לטובתך קובל אני לך כורש אני מקביל נגד שלימותך את כורש שלא השלים דברי שאמרתי הוא יבנה והוא אמר מי בכם וגו' ועי"ז מתעלה ביותר שלימותך קובל לשון נגד כמו קבל עם:

ח"א פקח היה שפיר עביד דקריב רחיקא ברישא דבני מאתיה מיכף כייפי ליה וגירסא החדשה גורס דבניה מאתיה כל אימת דבעי להו מקריב להו ומוחקין גירסת מיכף כייפי ליה והכונה עפ"י דאיתא במכילתא מוראו של בו"ד על הרחוקים יותר מעל הקרובים יעו"ש הרי דרחוקים כייפי יותר מן הקרובים לכן גורסים כל אימת דבעי מקריב להו ובגוף הענין מאי נ"מ אם היה פקח או טיפש דפליגי בזה יתכן להכיר עי"ז גודל הנס דאם היה פקח גדול הנס יותר במה שביטל גזירתו אבל בהיותו טפש הבלתי עומד על דעתו אין הנס גדול כ"כ:

מפ"מ נתחייבו שונאיהם וכו' מפני שנהנו מסעודתו וכו' מפני שהשתחוו לצלם וכו' אלא לפנים. עי' במפ' שהעירו בלשון שנהנו ועוד שמפורש בדניאל שהשתחוו לצלם ומ"ט לא ידעו התלמידים הטעם שהשתחוו לצלם יעו"ש והכונה דהתלמידם ידעו ג"כ שהיה להם עון של השתחואה לצלם רק ששאלו לו מפני מה נתחייבו אותו דור כליה שעון הצלם היה קודם בימי נבוכדנצר ומאי טעמא לא נענשו אז ואמרו הם הטעם לפי שנהנו וכו' דענין הצלם שהעמיד נ"נ היתה כונתו לפי שהחריב בהמ"ק וביטל העבודה לשמים העמיד הצלם לעבוד לצלם ואותו דור שהשתחוו לצלמו היה מחמת יראה ולכן לא נענשו אז אך כאשר אחשורוש נתעטף בבגדי כהונה בסעודתו באמרו שלא יבנה עוד שטעה בחשבונו ובזה נתחזק דעתו של נ"נ שביטל עבודת שמים ושיעבדו לצלם וישראל נהנו מסעודתו ברצון דדבר הנעשה באונס אין בו הנאה נתעורר בזה העון של השתחואה לצלם נ"נ ברנון או שהשתחוו לצלם המן ברצון לכן נתחייבו כליה. לזה הקשה להם א"כ יהרגו רק של שושן שנהנו ברצון אלא דמזה שנהנו מסעודתו אין ראיה שנתרצו ברצון להשתחוות לצלם נ"נ וכן לצלם המן אלא שנתעורר ע"י עטיפת אחשורוש בבגדי בהמ"ק

חורבן נ"נ ושהעמיד הצלם והשתחוו לו ולפי שלא עשו אלא לפנים אף הקב"ה עשה לפנים שנגזר עליהם כליה ונתבטל:

השקהו יין מדינתו סמך על מקרא שלפניו ויין מלכות רב כיד המלך יד הוא רשות ומקום כמו תחת יד פרעה שהיה יין מלכות רב כפי יד מקומות של המלך בכדי להשקות לכל אחד יין מדינתו:

ושתי וכו' מביאה את בנות ישראל ומפשיטתן ערומות וכו' יתכן דלכן נקראה בשם ושתי מלשון חשופי שת שהיו ערומות:

ע"ב יודעי העתים שיודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים לכאורה מה ענין קביעות חדשים ועבור שנים למשפט ושתי ויתכן לפי דחשיבות המלך מתעלה לפי משך הזמן כמונו היום כאשר נמשך מלכות המלך כ"ה שנה נוסף לו יקר על יקרו ובימים ההם יתכן שהיה כן לזמן שלש שנים ולכן בשנת שלש למלכותו עשה משתה ונוסף לו יקר לשבת על כסא מלכותו ולכן שאל מאת יודעי העתים שיודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים ומכירים אל נכון מספר השנים אשר מלך המה יגידו דבר המשפט לפי ערך יקרו במספר השנים. ויתכן עפ"י דאיתא במדרש ובספרי אמת דמלך סתם שנאמר במגלה הוא מלכו של עולם ומבארים הכתובים גם לפי כונה זו דויאמר המלך לחכמים יודעי העתים שהוא מלכו של עולם הכונה לחכמים המה רבנן ויודעי העתים שיודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים לפי דאחשורוש טעה במנין שכבר עברו שבעים שנה ולא נבנה בהמ"ק לכן אמר מלך הקב"ה לחכמים יודעי העתים לעבר שנים שהם ידקדקו בחשבון השנים שלא עבדו השבעים שנה ובענין זה מבארים גם פסוק השני והקרוב אליו כרשנא שנ' הפסוק על שם הקרבנות שקרובים להיות קרבים בבנין בהמ"ק שיהיה בקרוב:

בן יאיר שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו בן שמעי ששמע אל לתפלתו בן קיש שהקיש על דלתי רחמים ופתחו לו חולה המוטל על ערש דוי כשאחד מרחם עליו לקרוא לו את הרופא הוא שמח ואחר זה כאשר בא הרופא וכותב לו הריצעפט ברשימת הסמים הוא שמח עוד יותר ואח"ז כאשר מכינים לו הסמים בבית המרקחת אפטייק אז נח דעתו ותקותו שיתרפא כן עד"ז כאשר מרדכי התפלל לבקש הרופא נאמן לרפאותם אז האיר עיניהם וכאשר שמע אל תפלתם וכתב להם פתקא הרפואות שישובו בתשובה שמחו יותר וכאשר הקיש על דלתי רחמים שצמו והתחננו ופתחו לו בית המרקחת של רחמים אז תקותם בטוחה שיושיטם:

דף י"ג אביגדור שגדר פרצותיהן של ישראל ע"ד לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו חבר שחיבר ישראל לאביהם שבשמים בארנו למעלה שני מיני התקרבות בין ישראל לא"ש

האחד שהקב"ה משכין שכינתו למטה בישראל השני מעולה מזה שמעלה את האדם להשיג השגה עליונה כפי שנאמר ומשה עלה אל האלהים ובימי משה זכו כל ישראל למדרגה המעולה כמעלת משה להשגה עליונה זהו שחיבר את ישראל שיתקרבו המה למעלה לאביהם שבשמים:

אבי אבי אב בחכמה אב בתורה אב בנביאות דרך רמז שאמרה צפרה למשה חתן דמים אתה לי מלת חתן הוא נוטריקון חכמ"ה תור"ה נבוא"ה:

זנוח שהזניח עונותיהם של ישראל זנח הוא לשון העתקה וזה הים בימי משה שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם שלא בהחלט רק הזניחם לזמן אחר:

שהאכילה קדלי דחזירי עי' במפ' בענין שהוא מאכל איסור מה שכתבו בזה ולולי דבריהם היה באפשרי לומר דאין חזירי כונה על חזיר הטמא רק הכונה על תפוחים דתרגומו של תפוח הוא חיזורין. והכונה שהאכילה המובחר שבתפוחים ור' יוחנן אמר שהאכילה זרעונים:

עבד משתיא וכו' דלי כרגא וכו' שדר פרדישני ולא גליא ליה שלשה דברים שאדם משתוקק להם המה התאוה והקנאה והכבוד לכן בחן לעשות שלש אלה אולי תגלה לו עבד משתיא שהוא מעניני התאוה לאכל מעדני מלך וחשב שתגלה לו משפחתה כדי להכניסם אל המשתה ולא גליא ליה דלא כרגא הנחה למדינות שהוא ענין ממון מעניני קנאה וחשב שתגלה לו משפחתה שלא יפסיד כרגא של כל המדינות רק יעשיר משפחתה ולא גליא ליה שדר פרדישני הוא ענין הכבוד לשרים וחשב שתגלה לו משפחתה לשדר להם פרדישני ולא גליא ליה:

ואת מאמר מרדכי אסתר עושה וכו' שהיתה מראה דם נדה לחכמים העירו המפ' מ"ט נקט דם נדה דוקא שהרי שמרה כל מצות התורה יעו"ש ויתכן דדייק מיתור מלת אסתר שמרמז על דם נדה כדאיתא לקמן ויורדת בסתר ההר וכו' על דם נדה הכא מן בית הסתרים יעו"ש זהו שמרמז במלת אסתר על דם נדה הבא מבית הסתרים ויתכן עוד דדייק מליצת ואת מאמר מרדכי וגו' משמעו שהוא דבר התלוי במאמרו וכל עניני התורה אין תלוים במאמר דגם זולתו יש לומדי תורה. אך ענין מראה הדמים צריכין לזה חכם הבקי במראה דמים והיתה מוכרחת להראות הדם למרדכי שהי' חכם בזה או לחכמים אחריה אשר אמר לה מרדכי שהמה בקיאים בזה נמצא שתלוי העשיה שלה במאמר מרדכי:

ע"ב אית בהו רבנן א"ל עם אחד הם עפ"י שבארנו בדו"ש דהוראת גוי הוא על עם נימוסי והוראת עם הוא הבלתי נימוסי זהו כשאמר לו אית בהו רבנן השיב לו עם אחד הם בתואר עם הבלתי נימוסי שאין בהם שלימות התורה וליכא למיחש דאית בהו רבנן:

דמפקו ליה לכולא שתא בשה"י ופה"י ולא יהבי כרגא למלכא יש להם בטחון על הגאולה בימי הפסח דבניסן נגאלו ובניסן עתידין לגאול וזמן הגאולה נקרא להם יום שכלו שבת והנה כל השנה לבד פסח אין להם שום תקוה על הגאולה ליום שכלו שבת ויש להם לדעת שהמה בגולה תחת ממשלת המלך ומוכרחים ליתן לו המה אך המה מפקי כל השנה לומר שבת היום שכבר הגיע להם הזמן המכונה שבת ואומרים פסח היום שהוא זמן הגאולה לכן אין נותנים כרגא למלכא ומדויק זה מה שהזכיר רק פסח היום ולא הזכיר סכות היום או עצרת היום:

ולמלך אין שוה להניחם דאכלו וכו' ויתבי בשוקא ומבזו ליה למלכא דייק מלת להניחם לשון מנוחה דיתבי במנוחה ומבזו למלכא:

הקדים שקליהם לשקלי המן העירו התו' והמפ' דאין החשבון מכוון דשקלי ישראל עלו בסך הכולל מאה ככר ושקלי המן היו עשרת אלפים ככר יעו"ש. ויתכן דמצינו דמרע"ה אמר יוסף ד' עליכם אלף פעמים ככה ויואב אמר מאה פעמים כהם ובארנו בדברי חכמים דבהיות ישראל מוכשרים במעשיהם חלה עליהם ברכת ד' לאלף פעמים ובהעדר כשרון מעשיהם אין הברכה חלה רק למאה פעמים והנה בימי המן בהיותם בלתי מוכשרים שנהנו מסעודתו של אחשורוש והשתחוו לצלם ידע המן שלא יתכן שנתרבו אז עד אלף פעמים רק יתכן שנתרבו עד מאה פעמים לכן נתן מאה פעמים נגד שקלי ישראל של מאה בכר העולה עשרת אלפים ככר דאף אם נתרבו מאה פעמים ס"ר יגיע מחצית השקל לכל אחד מהם:

דף י"ד אין אומרים הלל על נס שבחוץ לארץ הענין בזה כפי שבארנו בפ' ויצא דהנהגת חו"ל מנהיג הב"ה עפ"י אמצעי הטבע והמערכה והנה אנו אומרים בהלל כי רם על כל גוים ד' מי כד' אלהינו המגביהי לשבת וגו' והכונה דאו"ה אומרים שד' רם בשמים ומנהיג עולם השפל עפ"י אמצעים ואנחנו מאמינים מי כד' אלהינו שהוא בעצמו כביכול מנהיג העולם שהרי עושה ניסים למעלה מהטבע והמערכה לכן בחו"ל דכל הניסים שנעשו שמה המה מכוסים במעטה הטבע אין בידנו לברר כי הוא בעצמותו כביכול מנהיג העולם ולכן אין אומרים על נס שבחו"ל ופריך והלא יצ"מ בחו"ל והיו שמה ניסים למעלה מהטבע והמערכה ומשני עד שלא באו לארץ הוכשרו כל הארצות להנהגת עצמותו כביכול והי' עושה ניסים גלוים אבל משנבחרה א"י להיות שם עיני ד' בעצמותו אין נעשים ניסים גלוים בחו"ל ולכן אין אומרים הלל על נס שבחו"ל:

עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל כיון שנולד משה נתמלא הבית אורה עמד אביה ונשקה על ראשה א"ל בתי נתקיים נבואתך וכיון שהטילוהו ביאור עמדה אמו

וטפחה לה על ראשה מה שאביה נשקה ואמה טפחתה יתכן עפ"י מאמר חז"ל אשה מזרעת יולדת זכר איש מזריע יולדת נקבה זהו שמרים אמרה עתידה אמי שתלד בן מושיע דבהיותו בן זכר הוא מתיחס לאמו שהזריעה תחלה וכשנתמלא הבית אורה שנתקיימה נבואתה שמח אביה על נבואתה שהיא בהיותה נקבה מתיחסת לאב שהזריע תחלה לכן נשקה אביה על ראשה וכשהטילוהו לים לקיים בזה גזירת פרעה כמבואר במפרשי התורה א"כ אינו מושיע טפחה לה אמה על ראשה ששקרה בנבואתה על בנה וזהו שנ' לדעה מה יעשה לו דמרים ידעה שנבואתה אמיתית וינצל מהיאור רק נעלם ממנה סבת ההצלה מה יהי' לכן עמדה לדעה מה יעשה לו מה תהי' סבת הצלתו ומליצת נתמלא הבית אורה יתכן לפי דפני משה כפני חמה ובזריחת השמש בבית מתמלא הבית אורה:

אשת לפידות שהיתה עושה פתילות למקדש ולפ"ז מלת אשת כמו אשת חיל והכונה בעלת לפידות:

ע"ב בהדי שותא פילכא עפרש"י ז"ל ויתכן עפ"י דאיתא בכתובות ד' ע"ב טוה בשוק אמור בה וכו' מדברת עם כל אדם אמור בה יעו"ש הרי דשותא היינו מדברת וטויה בפלכי המה דברים המקרבים דעת זהו וזכרת לאמתך בקירוב דעת היינו דאמרי אינשי בהדי שותא פילכי לקרב הדעת:

מלמד שלבשתה רוה"ק כתיב הכא ותלבש אסתר מלכות וכתיב התם ורוח לבשה את עמשי וכו' עי' בח"א ויתכן לפי שאמר לה מרדכי ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות לזה אמר ותלבש אסתר מלכות שהכירה ברוה"ק שהגיעה למלכות שתשא חן בעיני המלך וכן הוא במה שנ' ורוח לבשה את עמשי ויאמר וגו' שלום לך ושלום לעוזרך כי עזרך אלהיך ומנין יודע שעזרו אלהים אלא שידע זאת ברוה"ק:

לא יאה יוהרא לנשי וכו' וסניין שמייהו וכו' מאמר וסניין שמייהו אינו לצורך הענין ויתכן דמלמדנו דלהכי סני"ן שמייהו דזה עצמו היתה סבה מאת ההשגחה שיהיו נקראים בשמות דסניא שמייהו לפי שהן התנהגו ביוהרא ולא יאה יוהרא לנשי לכן נקראו בשמות דסניין שמייהו:

ומי הוו ליה בני ליהושע וכו' בנתא הוו ליה מה דלא הוו ליה ליהושע בנים זכרים רק בנות יתכן עפ"י מה שנ' שרי אשתך לא תקרא שמה שרי וגו' ובארנו בפ' לך דאות יו"ד בשם שרי היה מעכב לידת הבנים ואמרו חז"ל בסנהדרין דאות יו"ד שניטל משרי ניתן ליהושע רק נשתנה מקומו בשרי היה בסוף וביהושע היה בראש לכן נעשה ביהושע מקצת שינוי מאשר היה בשרי דשם היה מעכב מלידת זכרים ונקבות יחד וביהושע עכב

רק לידת הזכרים לבד ויתכן עוד לפי דשרי לא הולידה בת רק בן. וכל זמן שהיתה נקראת שרי לא היה בכחה להוליד הרי דכח היו"ד לעכב לידת הזכרים לכן לא הוו ליה ליהושע בני רק בנתא:

ד' ט"ו ומרדכי ידע את כל אשר נעשה וכו' גבה לבו של המן מאחשורוש וכו' גבה מלכא עלאה וכו' דדייק לכאורה מאי אהני בזה מה שצעק זעקה גדולה ומרה אחרי יודעו דכתב אשר נכתב ונחתם בטבעת המלך אין להשיב א"כ אין מועיל בזה הזעקה בתוך העיר רק לזעוק בבית התפלה וכאלה לכן מבאר דזעק בתוך העיר שגבה לב המן יותר מאחשורוש דאין המלך מסכים כלל לאבדם א"כ יש תקוה לבעל הגזירה ושמואל אמר דזעק אף שהמלך הסכים ג"כ לאבדם עכ"ז יש תקוה דגבה מלכא עלאה ממלכא תתאה ופלגי מים לב מלך ביד ד' לבטל הגזירה ועי"ז לא יתיאשו ישראל מלעשות תשובה:

ותתחלחל רב אמר פירסה נדה ושמואל אמר שהוצרכה לנקביה האדם מכונה בשם בשר ודם. דקיומו הוא ע"י איברי בשר אשר בקרבו וע"י דם נפשו ומבארים במה היתה החלחלה שלה רב אמר שהיתה בקלקול דמה שפירסה נדה ושמואל אמר שהיתה בקלקול איברי בשר שהוצרכה לנקביה:

ולמה נקרא שמו התך שחתכוהו מגדולתו י"מ שהוא בחילוף ח' בה' ויתכן דדריש התך לשון תוך דדבר הנחתך יש לו תוך האמצעי שבין שני הקצוות:

שמא עברו על חמשה חומשי תורה דכ' בו מזה ומזה הם כתובים לא ידעתי לכוון גיר' שמא עברו על חמשה חומשי תורה וכו' דכ' מזה וגו' דהרי כתוב זה נאמר בלוחות ולא בכתיבת התורה גם מאמר בחמשה חומשי תורה הול"ל בתורה ובמדרש גיר' אחרת בזה ועי' מה שבארנו בדברי חכמים בזה:

ויגידו וכו' שאין משיבין על הקלקלה ולכן לא השיב לו בעצמו רק צוה לאחרים שיגידו לו ולכן נאמר לשון רבים כדי ללמד שאין משיבין על הקלקלה דאילו נ' ויגד הייתי אומר שהוא עצמו השיב על הקלקלה לכן נאמר ויגידו שהיו בזה שני מגידים התך והאיש שצוהו להגיד:

דעבר טורקמא דמיא ופרש"י ז"ל לאסוף את היהודים שבעבר השני יתכן עפ"י דאיתא בחולין אמר רב אשי דעלוי ערקומא פרש"י ז"ל עצם קטון מחבר את הפרקים יעו"ש הרי דערקומא הוא ענין המחבר ומאסף הנפרדים לכן מפרש גם כאן עורקמא דמיא לאסוף ולחבר היהודים הנפרדים שבעבר השני:

דניאל דברכיה דריוש וכו' העיר בח"א מנ"ל דמברכתו של דריוש ניצל אימא דצדקתו של דניאל הצילתו יעו"ש ויתכן דדייקי ממה דאמר דניאל אלהי שלח מלאכיה וגו' ולא אמר

אלהא שלח מלאכיה לרמז דניצול מברכתו של דריוש שאמר לו בברכתו אלהך ישזבינך ולא אמר אלהא ישזבינך לכן אמר דניאל ג"כ אלהי וכו':

האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנ' ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי עי' במפ' בהיותי בעקאטרינסלוב העירני משכיל אחד עפ"י שבארתי בדובר שלום מאמר ופורקן ימינך אחזי לעמך בבית מקדשך דיש בר"ת מן אחזי לעמך בבית מקדשך אותיות אל"בם והמה אותיות הגאולה כמבואר בזוה"ק יעו"ש דגם במאמר זה ותאמר אסת"ר למל"ך בש"ם מרדכ"י ר"ת אלב"ם ולכן אמרו ע"ז דמביא גאולה לעולם וכן במלות כ"ל האומ"ר דב"ר בש"ם יש בו אותיות אלב"ם של הגאולה:

צדיק אבד לדורו אבד וכו' לפי באור המפ' דהדור אבדו זכותו הי' מהראוי לומר צדיק נאבד לדורו והכונה דהצדיק טוב לו במותו יותר מבחייו כמבואר במדרשי חז"ל אך בזאת נח לו חיי העה"ז יותר דבהיותו בחיים יכול לזכות את דורו להיישירם בתורה ובמצות ובמותו אין לו רק מה שניתן לו לעצמו ואין יכול לתת שמה מהשגת טובו לזולתו זהו הצדיק אבד יש לו לצדיק היזיק אבדה במותו היינו לדורו אבד אבד אבידת דורו שאין יכול לזכותם עוד זהו שמסיים משל לאדם שאבדה הימנו מרגליות כל מקום שהיא היא מרגליות והיא לא אבדה אלא לבעליה המרגליות כשהיא מונחת בתיבה אין חשיבותה אלא מתכונת עצמה במה שהיא מרגליות אבל כשאדם לובשה לתכשיט היא מתעלה בזה במה שמקשטת לבעליה זהו המרגליות מצידה היא מרגליות בכל מקום שהיא ולא אבדה במה שנאבדה רק אבידת בעליה שאינה יכולה לקשט את בעליה:

זה בא בפרוסבולי וזה בא בפרוסבוטי פרש"י ז"ל מרדכי בא בטענת עושר והמן בא בטענת עוני וכו' יעו"ש ולפי"ז אין מובן מהו טענת המן שבא בטענת עוני ולולי דבריו הק' היה נראה לפרש בהיפך דהמן בא בטענת עושר שהיו כל גנזיו חקוקים על לבו והיה לו מענה על מרדכי שראוי לנהוג בו כבוד מחמת עשרו ומרדכי בא בטענת עוני באמרו שכל עשרו שייך לו למרדכי דמה שקנה עבד קנה רבו א"כ המן הוא העני ואין ראוי לכבוד וזהו שמסיים וקראו ליה עבדא דמזדבן בטלמי דנהמא דלכן בא מרדכי עליו בטענת עוני לפי דקרו ליה עבדא וכו' שהוא עבד של מרדכי א"כ שייך הכל למרדכי:

ע"ב שכל גנזיו של אותו רשע היו חקוקין על לבו. המפ' מבארים שהיו נרשמים על לבו יעו"ש אך מלת חקוקים אין לו מובן פשטי ויתכן הכונה חקוקים על לבו שהיה מתגאה בלבו בעשרו ולא הסיח דעתו מהם ולכן כאשר ראה מרדכי יושב ואין מתנהג בכבודו אמר כל זה אשר בלבי מעשרי אין שוה לי:

ולרוח משפט זה הדן את יצרו ליושב על המשפט זה הדין דין אמת לאמיתו ולגבורה זה המתגבר על יצרו עי' במפ' והכונה דיש שני מיני אדם כת המעולים וכת הכובשים כת המעולים המה אשר לבם חלל בקרבם שאין היצר מעורר אותם לשום דבר נגד רצון היצ"ט ועליהם אמרו חז"ל צדיקים יצ"ט שופטים וכת הכובשים המה שיצרם מסיתם בכל עת ובכל רגע לחטוא ולעשות תועבות אך המה מתגברים וכובשים אותו. וההבדל ביניהם בשני חלקי העבודה שהמה למקום ולבריות דהמעולים עושים העבוד' למקום בכל שלמותם והכובשים אין בכחם לעשות העבודה רק עד מקום שכח הכבישה שלהם מגעת אף אם איננה בשלמות וכמו כן במה שהוא בין אדם לחבירו המעולים כשמזדמן להם איזה ריוח הוא חושש אולי יש בזה איזה עול לכן אין נוגע בזה עד שנודע לו שהוא בצדק והכובשים כשמזדמן להם איזה ריוח הוא נוטלו אך כשחבירו טוענו לדין ואומר לו שהוא שייך לחבירו הוא מחזירו זהו שדרשו ולרוח משפט זה הדן את יצרו שהוא מן המעולים אשר יצ"ט שופטם והוא דן ומנהיג את היצה"ר ובמה שבין אדם לחבירו הוא יושב וממתין על המשפט אם יוכל לקחת הריוח עפ"י המשפט של ד"ת שהוא דין אמת לאמיתו לא לפנים משוה"ד:

ולגבורה זה המתגבר על יצרו היינו כת הכובשים שהיצר מסיתו והוא מתגבר עליו לכובשו שערה אלו ת"ח שמשכימין ומעריבים בבכ"נ ובמ"ד דערב ובוקר מתיחס לשערים ע"ד שאומרים בתפלת הבוקר הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח ובתפלת הערב אומרים בחכמה פותח שערים לכן דרשו שערה על השכמה והערבה לבכ"נ ויתכן עוד שהוא לשון שעור שמדקדקין לשער זמן תפלת השחר והערב להיות בזמנם:

והם לא עסקו בתורה א"ל וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו הב"ה מיחס פחיתותם שלא עסקו בתורה ומשיבים ואומרים לו שמלבד שלא עסקו בתורה הוסיפו עוד להרע ביין שגו ובשכר תעו שגם אלה עשו:

כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה הימנה שכינה וכו' לכאורה אין מרומז במקרא של ותעמוד בחצר וגו' שנסתלקה הימנה שכינה ויתכן עפ"י דאמרינן בסמוך מתח השרביט וכו' ששים אמה יעו"ש מזה נראה שלא התקרבה לעמוד סמוך למושב המלך כדרך כל אדם הבאים שמה שמתקרבים למקום הקרוב למלך בכדי שהמלך יושיט לו השרביט והיא עמדה ברחוק ששים אמה עד שהמלאך נצרך להושיט לה השרביט ששים אמה דרך נס והסבה לזה שעמדה בחצר במקום רחוק לפי שנסתלקה הימנה שכינה ונתיראה להתקרב למלך:

שמא אתה דן אונס כרצון ושוגג כמזיד מה שנסתלקה הימנה שכינה כשהגיע לבית הצלמים לפי דע"י בית הצלמים נתעורר העון שהשתחוו לצלם נ"נ ושהשתחוו להמן בהיות צלם חקוק על לבו וע"ז אמרה שמא אתה דן אונס כרצון דמה שהשתחוו לצלם נ"נ הי' באונס ושמא אתה דן שוגג כמזיד דמה שהשתחוו לצלם של המן הי' שוגג. דלא נתכונו לצלם רק להמן:

שמא על שקראתיו כלב שנ' הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי חזרה וקראתו אריה שנ' הושיעני מפי אריה וגו' מה שאמרה בכלב מיד ובאריה מפי. יתכן עפ"י שמבארים המפ' דבתחלה כיונה על המן ואחר זה כיונה על המלך והנה תכונת המלך אשר קסם על שפתיו שברוח פיו יכול להרע ולהיטיב אך השר אין בכח פיו לעשות מאומה רק כאשר המלך גוזר שפיו הוא ימלא לעשות בידיו זהו בתחלה כאשר כיונה על המן שהוא שר אמרה הצילה מיד כלב וגו' דאין כחו אלא ביד ואח"ז כאשר כיונה על המלך אמרה הושיעני מפי אריה דכח המלך הוא בפיו:

שתי אמות הי' והעמידו על י"ב וכו' ט"ז וכו' כ"ד וכו' ס' וכו' עי' במפ' ויתכן דפליגי באיזה זכות נעשה לה הנס דיש לישראל זכות עשרת הדברות וזכות תורה שבע"פ שהם ששה סדרי משנה וזכות כתבי קודש שהם כ"ד ספרים וזכות ששים מסכתות וכפי מספר הזכות שנתעורר אז כן מתחו לשבט י' נגד הדברות ט"ז נגד הדברות שהוא תשב"כ עם ששה סדרים כ"ד נגד ספרי קודש ששים נגד המסכתות:

ולא דבר שחוצץ במלכות זה בנין בהמ"ק עי' בח"א ויתכן עפ"י דאיתא במס' ב"ב ד"ד שאני בהמ"ק דלא סגי בלא מלכא הרי שלא יתכן להיות בהמ"ק עד שיהי' מלך בישראל זהו שאמר לה ולא דבר שחוצץ במלכות שלי שהוא הי' מלך בכיפה ואם יבנה בהמ"ק מההכרח שיהי' מלך בישראל ויהי' פגם וחסרון במלכות שלי:

פחים טמנה לרגלו שנ' יהי שלחנם לפניהם לפח סמך אסיפא דקרא ולשלומים למוקש דע"י השלום שזימנה אותו יהי שולחנו לפניו לפח ובגוף הענין יתכן לפי שהמן השתדל שיאכלו ישראל מסעודת אחשורוש ואף שהי' בזה עון אשר חטא עכ"ז עשה בזה טובה שהאכיל לישראל מהמשתה לעומת זה זימנה אותו אסתר להאכילו גם אותו כמדתו כדי שלא יהי' לו שום זכות ממה שהאכיל לישראל:

מבית אביה למדה שמעה התינוקות אומרים כן לא פרש"י בזה כפשוטו דבית אביה היינו שלמה לפי שהיא היתה משבט בנימין ושלמה הי' משבט יהודה ואינו בית אביה אך לפי מה דאיתא למעלה דמרדכי הי' אביו מבנימין ואמו מיהודה ויתכן דגם אסתר היתה מוכתר בנימוסין כמותו א"כ הי' שבט יהודה ג"כ בית אביה ושמעה מבית אביה

היינו שלמה ואפשר דרש"י דייק מה שאמרו מבית אביה למדה שהי' להם לומר שנ' אם רעב וגו' כמו שאמרו קודם לזה שנ' יהי שולחנם לכן מפרש ששמעה מתינוקות:

אולי ירגיש המקום ויעשה נס עי' במס' ויתכן עפ"י שבארנו בפ' בשלח דאין הנהגה הניסית יכולה לבוא רק באופן שאין עוד מבוא להנהגה הטבעית והנה בגזירה זו שהיתה רק עפ"י המן שכתב לאבדם ולא עפ"י מלך א"כ הי' באפשרי אשר המן בעצמו יכתוב שטעה בכונת המלך שאין רצונו לאבדם לכן מההכרח לנסות הדבר להחניף את המן אולי יתרצה לבטל גזירתו עפ"י הטבע וכשלא יתרצה עפ"י הטבע ירגיש המקום ויעשה נס:

יהודה דכ' ידך בעורף אויבך דאז לא יכול האויב לקום לפניו לפי שהוא מאחוריו שבט אפרים וכו' דכ' לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך ס"ת מן אפרים ובנימין ומנשה הוא המן לרמז על נפילתו:

שתי נפילות וכו' וכשהן עולין וכו' דאין תכונתם להיות במצב אמצעי רק או ירידה לעפר או עליה לכוכבים א"כ כאשר תפול לפניו והוא יעלה עלה יחשב לך לנפילה כפולה:

שהביאוהו בבהלה בעת שהביאוהו היו מבהלים אותו בפחד ובהלה שאין ההליכה לטובתו ובח"א מבאר דדייק ממה שנ' ויבהילו ולא נ' וימהרו יעו"ש ויש לדקדק במה שנ' ויבהל תמרוקיה ולא נ' וימהר והכוונה עפ"י שבארנו בברורי המדות דהוראת עם אצל דבור הוא על הקשבת התשובה זהו עודם מדברים עמו שישיב ולא הספיק הזמן ויבהילו הביאוהו בבהלה שלא יתמהמה להשיב ודייק מלת עמו:

דף ט"ז המן הרע הזה מלמד שהיתה מחוה כלפי אחשורוש ובא מלאך וסטר ידה כלפי המן עי' במפ' ובגוף הדבר שהיתה מחוה כלפי אחשורוש אין לו מובן פשטי דבעת שצריכה לבקש ממנו על עמה ומולדתה יעלה על דעתה לכנות אותו בשם צר ואויב ויתכן עפ"י דאיתא במס' פסחים. אתי ישכר כפר ברקאי אחוי בידיה כלפי מלכא ולאו אורח ארעא לאחוי קמיה מלכא וכו' אמר מלכא הואיל ולא הוה ליה אימתא דמלכא לפסקיה לימיניה יעו"ש זהו עצמו דאסתר רצתה להראות בידיה על המן כהוראת הזה שמראים עליו ביד רק הרימה ידה להראות על המן כלפי פניו של אחשורוש ולאו אורח ארעא לאחוי הרמת יד לפני המלך לכן בא וסטר ידה כלפי המן שלא יהי' כלפי אחשורוש:

והמן נופל על המטה נפל מבעי ליה אר"א שבא מלאך והפילו עליה עפרש"י ויתכן שהמן הי' נופל על המטה שיושבת עלי' שכן היו יושבין אז על המטה בארץ כפי שנ' מטות זהב וכסף והמן נופל על המטה לבקש על נפשו ובא מלאך והפילו מן המטה עליה על אסתר כאילו רצה לכובשה:

אחת של אסתר ואחת של ושתי לפי שהמלך ראה שנופל עליה סבר שרוצה להורגה א"כ הוא מוכן להרוג את נשיו שהרג לושתי ורצה להרוג את אסתר וכאשר תלוהו שככה חמתו על אסתר ועל ושתי:

ע"ב ובנימין בכה על צואריו בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף ועתיד ליחרב' העירו המפ' דאין זה רק בכיה אחת ומ"ט נ' צואריו לשון רבים יעו"ש ויתכן דיש בזה שתי בכיות האחד בכה בנימין במה שעתיד להיות משכן שילה בחלקו של יוסף ולא בחלקו שידע שהמקדשים ראוים להיות בחלקו של בנימין כמאמר חז"ל לקמן דף כ"א והי' בנימין הצדיק מצטער עלי' על רצועה אחת שאיננה בחלקו כש"כ על משכן שילה כולו השני בכה על חורבנו:

שיגר לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו מליצת שדעת וכו' הכונה דכל עניני מאכל ומשתה המה מתקלקלים כאשר המה מתישנים אך היין הוא משובח כשהוא מתיישן וכמו כן כל כחי האדם המה נחלשים כשהאדם זקן אך הדעת מתישב יותר בזקנים לכן דעת זקנים נוחה מיין ישן דמצא מין את מינו במה שמשתבח בזקנה:

אורה זו תורה וכו' נר מצוה ותורה אור שלימות המצוה הוא בכח העשיה והוא בתכונת הנר שאינו מאיר עד שידליקנה בפועל אך התורה היא גוף האור שא"צ לשום דבר לעשות אורה:

ושמחה זו יום טוב לפי שהמן הלשין שעושין כל ימיהם חגים כמבואר במדרש ובתרגום ועתה חגו יו"ט בתוקפם:

וששון זו מילה בדו"ש בארנו דהוראת ששון הוא טל הששׁ במה שהשיג וחפץ עוד יותר ותכונת המילה הוא הכנה להשגת הקדושה דכן נרמז במאמר כי כל העדה כלם קדושים ס"ת מילה והקדושה היא בלתי גבולית דכל מה שמשיג ממנה יכול להשיג יותר מזה. זהו ששון זו המילה שנ' ששׁ אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב דכמה שמוצא חפץ עוד יותר מזה:

ויקר אלו תפילין וכו' כי שם ד' נקרא עליך. עי' במפ' ויתכן דדריש יקרא לשון יקר:

מלמד שבא מלאך וסטרו על פיו העירו המפ' מנלן שהתחיל לדבר בכעס שהוצרך המלאך לסוטרו על פיו יעו"ש ויתכן דדייקו ממה שאמר הרגו היהודים ואבד דמלת ואבד מרמז שנחשב לו ההריגה לאבידה שנתאבדו ממנו ת"ק איש:

אמרה לו יאמר בפה מה שכתוב בספר הכונה לפי דבאגרות ראשונות שינה המן מן מלת לעבדם על מלת לאבדם כמבואר במאמרי חז"ל לכן ביקשה עתה ממנו יאמר מה שכתוב בספר שיאמר בפה מכוון הדברים כפי הכתוב בספר שלא יהי' עוד שינוי כפי

שהי' ולכן נ' ובבואה לפני המלך כשבקשה ממנו יאמר מה שכתוב בספר קיים המלך אמר עם הספר אמר מה שכתוב בספר וגו':

שצריכה שרטוט וכו' עי' מה שבארנו בזה בעטור סופרים:

י"ז ע"ב ומה ראו לומר בינה אחר קדושה שנ' והקדישו את קדוש יעקב וגו' וסמיך ליה וידעו תועי רוח בינה ענין צדיק והט לו וכו' הוא המתעה את תועי רוח להכחיש הנהגת ד' והשגחתו וע"ז כתב הרמב"ם ז"ל דאין דעת האדם יכול להשיג דעת אלהים וסדר הנהגתו שהוא נעלם משכל האדם זהו והקדישו את קדוש יעקב כאשר ידעו אשר קדוש יעקב הוא קדוש ומובדל בדעת יותר משכל האדם אז וידעו תועי רוח בינה להבין אשר צדקו משפטיו שהם קדושים ונעלים משכל האדם:

ומה ראו לומר תשובה אחר בינה שנ' ולבבו יבין ושב ורפא לו' לב האדם הוא חפץ להיטיב מעשהו אך כחי החומר המה מנגדים ללב ע"ד שנאמר צרות לבבי הרחיבו שרבו הצרות המנגדות אל הלב וכאשר יתעורר בו רוח בינה האמיתית אז לבבו יבין לא כחי החומר לכן ושב דהלב חפץ לשוב להיטיב מעשהו:

ומה ראו לומר קבוץ גליות אחר ברכת השנים דכ' ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא ע"ד מאמר חז"ל במדרש איכה כמה חצופה ארץ ישראל שעדיין עושה פירות הרי דתכונת הארץ להוציא פירות רק לישראל זהו ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל לא בחציפות לזולתם יען כי קרבו לבוא בקבוץ גליות:

וכיון שבא דוד באתה תפלה וכו' ע"ד שכ' בדוד ואני תפלה:

דף י"ח מכאן ואילך אסור לספר בשבחו ש"מ וכו' למי נאה למלל למי שיכול להשמיע כל תהלתו העירו בזה אטו אנשי כנה"ג היו יכולין להשמיע כל תהלתו שהסדירו כל אלה השבחים ויתכן עפ"י שבארנו בפ' ברכה דדבר המהולל אין לו שבח בתהלה רק כאשר המהלל יש לו איזה ידיעה בענינים שמשבח דהכפרי כשמשבח אבן טוב אין ראיה שהוא יפה יען כי אין לו שום הכירות בזה וכמו כן בשבחי הבוי"ת אם איש אכזרי משבח להב"ה שהוא מלא רחמים אין בזה שבח אך אם איש הרחמן משבח רחמיו ית' אף כי רחמי הבוי"ת נעלים מסוג הרחמים של אדם עכ"ז יש לו בזה איזה התיחסות לשבחו בזה זהו למי נאה למלל למי שיכול להשמיע כל תהלותיו של עצמו שיש בו מעין אותן התהלות שמשבחו לכן אנשי כנה"ג שהיו שלמים בכל המדות להשמיע כאו"א תהלותיו של עצמו היה בכחם למלל תהלת ד' אבל זולתם אסור לספר בשבחו מכאן ואילך:

אמרי במערבא מלה בסלע משתוקא בתרין התיחסות המאמר במערבא יתכן דרך רמז דלפי שאמר משה בסלע מלת המורים לא נכנס לא"י וכאשר התחנן לכנוס השיב לו רב

לך אל תוסף דבר אלי לכן במערבא היא א"י כשראו שלא נכנס משה לשם אמרו מלה בסלע הלא רק מלה אחת המורים אמר משה בסלע ומשתוקא כשהשתיקו אותו שלא יתחנן על זה בתרין השיבו לו שני דברים האחד רב לך השני אל תוסף דבר:

זכור יכול בלב וכו' זכור בפה מה שמקפיד להיות הזכירה בפה עפ"י דאיתא במס' עירובין פתח פיך קרי וכו' אם ערוכה ברמ"ח איברים משתמרת יעו"ש לכן זכור בפה שתהא הזכירה משתמרת לבל תשכחנה:

דף כ"ה יש נקראים ולא מתרגמין וכו' כל אלה המאמרים בארנו במס' סופרים יעו"ש:

ומאן דשכחיה ינוחו לו ברכות על ראשו. מליצה זו ינוחו וכו' ולא אמר יש לו שכר וכאלה יתכן ע"ד ואיש לפי מהללו שניכר תכונת האדם ע"י מהללו שאם מהלל מדות טובות הוא לאות שיש בו מדות טובות וכן להיפך לכן אם משבח למאן דשפיר שומעניה ע"ז ינוחו ברכות על ראשו שניכר בזה דגם הוא שפיר שומעניה בשבחות אלו:

דף כ"ו לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזכן לשכינה מאמר לפיכך אין לו מובן דזהו עצמו הדבר שהצטער עליו גם מליצת אושפיזכן אין לו מובן והכונה דאושפיזכן הוא בעה"ב מן הבית וכששואלין לאורח איה מקום מנוחתו הוא משיב אצל פלוני ובאמת משכנו בבית רק שנקרא על שם הבעל כמו כן השכינה שרתה בבהמ"ק רק לפי שהצטער בנימין על הרצועה לכן זכה שהוא נעשה אושפיזכן שנקרא השכינה על שמו שנ' בין כתפיו שכן כתכונת האושפזיכן:

דף כ"ז אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה העירו המפ' דכאן משמע דת"ת ופו"ר חשובות מכל המצות ובמס' ע"א אמרו מטמא אדם ללמוד תורה ולישא אשה ומבאר בשאלתות הנך דקילי וכש"כ שאר מצות שהן חשובות יעו"ש ויתכן דבאמת ת"ת ופו"ר חשובות לכן כאן שאין לו מה לאכול ללמוד תורה ואין לו במה לישא אשה מותר למכור ס"ת משא"כ התם דיכול ללמוד תורה גם בא"י רק שאין משיג שם רב גדול כמו בחו"ל וכן יכול לישא אשה גם בא"י רק יוצא לחו"ל להשיג אשה טובה הימנה ואפ"ה שרי לטמא כש"כ לשארי מצות שאין יכול לקיימן כלום שיכול ליטמא:

אמאי לא אמרת וכן למר שמעתי בשם חכם אחד דלכאורה מאי איקפיד רב שיכסו גם אותו בשיראי אך הכונה דרב הונא אינש גוצא ונתקיים בו הברכה במה שכיסו אותו במלבושים של שיראי אבל רב ארוך בדורו הוה לא הי' מתכסה במלבושים של בנתיה וכלתיה והי' מההכרח שיתקיים הברכה שיהי' עשיר וילבש בעצמו שיראי לכן איקפיד:

ולא נשאתי כפי בלא ברכה. עי' במס' ויתכן לבאר עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' יתרו אשכחנא בספרא דשלמה מלכא דכל מאן דירים ידיה לעילא ולאו אינון בצלותין ובעותין איהו ב"נ

דאתלטיא וכו' אלא אינון עשרה די ממנין על פרישא דידין לעילא לנטלא ההוא צלותא או ההיא ברכתא ויהבי ביה חילא לאתיקרא שמא קדישא ואתברך מתתא יעו"ש הרי דע"י נשיאת כפים למעלה בעת הברכה מתברך האדם זהו לא נשאתי כפי להרים למעלה בלא ברכה כשאינני מברך או מתפלל רק בעת ברכה ותפלה אך במס' סוטה דף ל"ט איתא אחר מאמר ולא נשאתי כפי בלא ברכה מאי מברך אקב"ו וכו' משמעו דמאמר ולא נשאתי כפי קאי אברכת כהנים ויתכן לומר גם בזה לפי שאומרים הכהנים לפני הברכה ורמ"א שתהא ברכה זו שצותנו וכו' ואח"ז מתחילין הברכה ויש שמגביהין ידיהם כשמתחילין לומר ירמ"א וכו' ור"א הי' נזהר בזה לפי דעפ"י הזה"ק אתלטיא כשמגביה ידיו בלא ברכה. לכן אמר לא נשאתי כפי בלא ברכה שלא נשאתי ידי קודם הברכה:

שאלו תלמידיו את ר' פרידא במה הארכת ימים וכו' במס' עירובין איתא דאוסיפו לוה ארבע מאה שני לפי דתנא ליה עם התלמיד ארבע מאה זימני יעו"ש וכאן חשיב זכותים אחרים ויתכן דהאריך ימים גם קודם שהוסיפו לו ת' שנה:

ד' כ"ח סליק אדיקלא וכו' אחד מיוחד וכו' ולא עמדתי על מדותי וכו' לעובר על פשע עי' במש' ויתכן לפי דראה ר"ע דגוזאי מחו ליה ור' נחוניא שותק מזה הכיר דר"נ אין מכירו מי הוא לכן שאלו למה נ' אחד וישיבהו המיוחד שבעדרו ובזה יעלה על דעת ר"נ אולי הוא ת"ח גדול המיוחד בדורו דכן מתואר ר"ע ששמך הולך מסוף העולם עד סופו וכן הי' דהכיר ר"נ תכונתו ואמר צורבא מרבנן הוא שבקוהו וחשש ר' נחוניא אחרי שהוא המיוחד בדורו א"כ יש לו עליו תרעומות במה שהנחתי לגוזאי דמחו ליה לכן אמר לו דע"י מדה זו שלא עמדתי על מדותי והכונה בזה לעבור על פשט הארכתי ימים כדי שגם ר"ע יתנהג כן וימחול לו על פשע דגוזאי:

אמר לו הבאים אחריך בהמות ירעו עי' במפ' והכונה דא"ל אם תאריך ימים ותהי' נשיא א"כ הבאים אחריך שנגזר גם עליהם להיות מנהיגים בעולם לא יהי' להם במה להנהיג נשיאת ממשלתם רק מה שירעו בהמות להיות שרי מקנה ע"ד שנ' ושמתם שרי מקנה:

לא נסתכלתי בצלם דמות אדם רשע הק' בטו"א הא מדינא אסור להסתכל בדמות אדם רשע יעו"ש. ויתכן דלכן דקדק לומר בצלם דמות אדם רשע עפ"י שבארנו בדו"ש דצלם דמות היינו תמונה הנעשית בששר לצבוע הדמות יעו"ש זהו דמדינא אסור להסתכל בדמות אדם רשע אבל בצלם של הדמות שרי והוא לא נסתכל בצלם דמות של הרשע:

בהכ"נ שמחשבין בו חשבונות מלינין בו את המת וכו' התיחסות הענינים יתכן ע"ד שנ' ע"כ יאמרו המושלים בואו חשבון בואו ונחשוב חשבונו של עולם וכו' וע"י החשבון

דלמטה מעוררים חשבון של מעלה שהוא חשבונו של מעלה ומי יוכל לחיות נגד חשבונו של עולם:

אי הכי גמור מני הא מילתא וכו' עי' בח"א ויתכן לפי שא"ל דהוא גמיר ד' סדרים ורוצה לשמש לר"ל איל אי הכי שאתה רוצה לשמשני גמור מינאי הא מילתא ובזה אהיה אנכי בכלל דמתני ואתה בכלל דתני ולא מתני ורשאי אתה לשמשני או הכונה דא"ל דאף שמצד הדין מותר לשמש במאן דתני אך אנוכי רוצה להחמיר על עצמי דרשאי אדם להחמיר על עצמו כדאמר ר"ז בנות ישראל החמירו על עצמן לכן אינני רוצה שתשמשני:

כל השונה הלכות בכל יום וכו' כדו"ש בארנו דתכונת הדין משתנה לפי ערך האדם כפי שמצינו ברבב"ח דא"ל דינא הכי וכו' ומה שהוא לענים משוה"ד לאיש המוני הוא עפ"י הדין לאיש המעולה ושלימות העבודה שישתדל האדם לעשות בכל יום ממדרגה למדרגה מעולה נמצא משתנה בו בכל יום תכונת הדין זהו השונה הלכות בכל יום שבכל יום שונה הלכות שונות שנשתנו בו לפי לימות היום הוא בן עוה"ב שנ' א"ת הליכות אלא הלכות שלא תיקרי הליכות שאתה הולך בזה לפנים משוה"ד אלא קלכות שיהיו עפ"י הדין לפי תוספת שלימותך:

כל מקום שגלו שכינה עמהם מדרש מובא בספרים לא זזה שכינה מישראל אפי' בשבת של חול האריכו בזה המאמר כל המס' ויתכן דרך רמז דאיתא בתיקוני זהר תלתין איהי נטירא וסתימא בגלותא הה"ד יהי' סגור כל ששח ימי המעשה וכו' וביום השבת יפתח וכתב הגר"א ז"ל דאין פחד בשבת שמאיר עלמא דחירו סכת שלום וכן הוא בזמן בהמ"ק אפי' כחול יעו"ש הרי דבזמן בהמ"ק יש לו בחול אותה נטירא דשכינה של שבת זהו לא זזה שכינה מישראל להיות נטירותה אפי' בשבת של חול היינו בזמן בהמ"ק שהי' גם לחול תכונת שבת:

בבי כנישתא דשף ויתיב דרך רמז עפ"י דאיתא בתרגום דמספר כפולים שם הויה עם אדני עולה ש"פ מספר שלום עם האותיות יעו"ש זהו דהשראת השכינה שהיא מדת הרחמים של שלום שריא בבית הכנסת דשף שמתאסף שם מספר ש"ס:

דף כ"ק עלוב ושאינו עלוב מי נדחה מפני מי עי' במס' תענית מה שבארנו בזה ויתכן עוד דמדת העליבה שהיא הבושה שייך באדם אבל בצבא מעלה אין בהם בושה ע"ד שבארנו שמחים בצאתם וששים בבואם יעו"ש לכן כאשר מבעתו ליה מה"ש שיצא משם א"ל רבש"ע עלוב ושאינו עלוב מי נדחה וכו' דכאשר ידחו אותי מכאן לצאת יהי' לי עליבה ובושה וכאשר הם ידחו להתרחק ממני לא יהי' להם עליבה מהראוי שידחה הבלתי עלוב:

דף ל"א כ"מ שאתה מוצא גדולתו של הב"ה שם אתה מוצא ענותנותו וי"ג גבורתו כדו"ש בארנו דהנהגת הבוי"ת בעולם השפל הוא רק מצד ענותו זהו בכ"מ שאתה מוצא גבורתו או גדולתו מהנהגתו ית' שם אתה מוצא ענותנותו דההנהגה היא רק מצד הענוה:

אם יאמרו לך זקנים סתור וכו' שסתירת זקנים בנין לכאורה נהי דסתירת זקנים בנין לא עדיף מבנין ממש של הנערים והכונה דסתירה הוא קל יותר מלבנות בנין א"כ אחרי דשוים הם נח לסתור ולא לעמול בבנין:

ירושלמי נביאים וכתובים עתידין ליבטל בעתיד ה' חומשי תורה ומגלת אסתר והלכות אין עתידין ליבטל יתרון מגלת אסתר על כל הכתובים לפי דאם לא הי' נעשה הנס בימי אסתר הי' המן מכלה ומשחית האומה באין שריד ולא היו נעשים כל הענינים שיהיו נעשים בעתיד וכן אמר הפייטן כל המועדים יהיו בטלין וימי הפורים לא נבטלין:

מסכת מועד קטן

ד' ה' כל השם אורחותיו בעה"ז זוכה ורואה בישועתו של הב"ה שנ' ושם דרך אל תיקרי ושם דרך אלא ושם. עי' במפ' שהעירו אחרי שנאמר בפסוק ושם דרך הי' מהראוי לומר כל השם דרכיו והוא אומר כל השם אורחותיו ויתכן עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' ויקהל ד' רט"ו לצדיקים קרוי אורח בגין דצדיקיא עבדו חדתא בההיא אתר בכמה מילין עלאין דרך איהו פתוח לכולא וכתשין ביה כל מאן דבעי אפילו חייבין יעו"ש הרי דשלימות הצדיקים ללכת באורח היינו לחדש שלימות זהו כל השם אורחותיו שמשים ארחות חדשות בשלימות רואה בישועתו של הב"ה שיעלה בידו לקיים אותן השלימות שנ' ושם דרך דיש בו שתי משמעות האחת ששם א"ע ללכת בדרך העשויה השני ושם דרך שהוא משים דרך חדש שיקרא אורח זהו א"ת ושם דרך ששם מהלכו לדרך אלא ושם דרך שמשים דרך חדש:

ובענין זה יתכן לבאר במדרש שוח"ט הורני ה' דרך חוקיך מהו דרך עשה לפני דרך הכונה דדרך איהו פתוח לכולא וניכר לכל עובר וכאן נ' הורני ה' דרך שיראהו הדרך והלא הדרך א"צ להורות שהוא ניכר לכל אלא הכונה עשה לפני דרך שיתקן הדרך שאוכל ללכת בו מישרים:

ד' ו' עד שיהא שם זקן או תלמיד וכו' ש"מ צורבא מרבנן דאיכא במתא כל מילי דמתא עליה רמיא. לפי שאמר זקן הוא ת"ח או תלמיד שהוא צורבא מרבנן מזה מוכח דצורבא מרבנן דאיכא במתא אע"ג שאינו ת"ח גדול רק במתא לפי ערך אנשי העיר הוא צורבא מרבנן עליה רמיא מילי דמתא:

דף ט' **דתזרע** ולא תחצד וכו' אלא צעורי צערי לי וכו' עי' במס' ויתכן עפ"י מה דאמרו בברכות חלמא טבא חדותא מסתייה וענין זה אינו דוקא בחלום אלא אף אם נגזר על אדם שיתענג באיזה טובה. ונודע לו מזה ומתענג מהשמועה טובה יתכן דחדותא מסתייה שלא תבא עליו הטובה לפי שנתקיימה בו הגזירה בזה עצמו שהתענג מהשמועה טובה לכן חששו כשיברכו אותו בברכה מפורשת והוא יודע שברכתם מתקיימת שהרי רשב"י שלח ליה דליברכוהו וישמח על הברכה ואז יתכן אשר חדותא מסתייה ולא יתקיימו הברכות לכן ברכו אותו בלשון קללה שלא ישמח בהן רק יצטער ע"ז כמו שאמר צעורי צערו לי ואז יתקיימו הברכות דאף שרשב"י פתר ליה דכולהו ברכתא נינהו עכ"ז לבו יתקפו ולא ישמח בהן:

ואפילו עומדת על קבורתה עי' במפ' ויתכן קבורתה היינו סנסני חמרה כדאיתא בשבת קנ"ו פסק קיבורא בשיניה והכונה אפילו היא זקינה שאינה יכולה לעמוד על רגליה רק עומדת נשען על קבורתה היינו סנסני תמרה שמכבדת בהן הבית עכ"ז רהטא לקל טבלא ויתכן עוד דאות ק' בא תמורת ג' כאילו נכתב על גבורתה היינו שהגיעה לשמונים ויתכן דמלת על הוא לשון סמוך והכונה שהיא סמוך לקבורתה מגודל חלישותה וזקנותה:

מעוות לא יוכל לתקון זה ת"ח הפורש מה"ת דבהיותו ת"ח הכיר נעימות התורה ואעפי"כ פירש ממנה וע"כ נזרקה בו דעת מינות ואמרו חז"ל שאני מינות דמשכא א"כ אין שום סבה בעולם שיחזור לתורתו:

ד' י' הוה ליה ההוא עיסקא דהוה מזדבן כו' שהייה לזבוני וזבניה בתריסר אלפי מה שהיתה הברכה כפולה יתכן ע"ד שנ' איש כמתנת ידו כברכת ה' וגו' שתהא ברכת ה' כפי ערך מתנת ידו היינו ברכה כפולה ממתנת ידו:

ד' י"ד תו' ד"ה שאין לו אלא חלק אחד וכו' וא"ת וכו' הא יכול לכבס קודם המועד וכו' ויתכן דלכאורה מאי אהני ליה מה שמכבסו במועד הא איתא בפסחים ד' קי"ב דאם לא נטרי ליה תמניא יומין אחר הכיבוס ללובשה קשה לדבר אחר א"כ אין יכול ללובשה במועד וצ"ל דהא דקשה לד"א אינו תיכף ביום שלובשה רק כאשר יהי' לבוש ימים במספר יהי' קשה לד"א ובזה מיושב קושית התו' דאם הי' כובסה קודם המועד והי' לובשה כל ומי המועד שמנה ימים רצופים אז הי' קשה לו לד"א לכן כובסה במועד ואז יהי' לבוש בה רק ימים מועטים עד עבור המועד לא יהי' קשה לו לד"א בימים מועטים:

ט"ו ע"ב אלמלי אתה שאול והוא דוד אבדתי כמה דוד מפניו וכו' ולמה נקרא שמו כושי וכו' מה כושי משונה בעורו אף שאול וכו' בדרושים בארנו דכת הכובשים את טבעם שמצד טבעם נוטים להרע והמה כובשים יצר טבעם להיטיב הוא גדול יותר מאוד מן

כת המעולים שעושים הטוב מצד הטבע וזהו עצמו ההבדל שהי' בין שאול ודוד דשאול היה מכת המעולים ע"ד שנ' בן שנה שאול במלכו שהי' נקי מחטא כבן שנה שאין בו שום חטא מצד טבעו ודוד הי' מכת הכובשים ע"ד שנ' והוא אדמוני ולכן נקרא בתואר כושי דכושי משונה בעורו מצד תולדתו זהו אלמלי אתה שאול מכת המעולה והוא דוד שהי' צדיק נקי מחטא מכת הכובשים הייתי מאבד דוד מפני שאול לפי שמעשיו גדולים ממעשיך וזהו עצמו בסמוך וכי כושית שמה והלא צפורה שמה ולמה נקרא שמה כושית שהיתה משונה במעשיה הטובים ובמראה מכל הנשים דצפירה היתה ג"כ מכת המעולים בטבעה ובארנו בפ' תשא דמרע"ה הי' מכת הכובשים יעו"ש זהו ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות הכושית אשר לקח דיתכן דלכן פירש ממנה לפי שמעלתו גדול יותר ממנה שהוא מן הכובשים והיא מן המעולים לזה חזרו ואמרו הלא אשה כושית לקח בעת שלקח אותה ידע תכונתה שהיא מן המעולים שמשונה במע"ט ככושית א"כ מדוע לקח אותה אם מעלתו גדול הימנה:

אני מושל באדם ומי מושל בי צדיק וכו' מי מושל באדם צדיק וכו' הבדל הדעות בזה עפ"י שמצינו בענין העגל שאמר הב"ה הניחה לי ויחר אפי בם ואכלם ויחל משה וגו' ואח"ז נ' חגרו איש חרבו וגו' ואכפרה בעד חטאתכם הרי שיש בזה שני אופנים האחד שהב"ה גזר ואכלם ומשה ביטל הגזירה זהו אני מושל באדם וגוזר גזירה וצדיק מבטלה אופן השני שעשה משה משפט באדם ועי"ז ביטל הגזירה וכפר בעד חטאתם זהו מי מושל באדם צדיק דמשה משל והרג החייבים ועי"ז ביטל הגזירה:

תהא כמוני שאני גוזר גזירה ואתה מבטלה לכאורה אין זה כמוני שהרי כחו גדול שיכול לבטל כח גזירה של מעלה ויתכן דהוראת כמוני הוא לשון אריבה וארב לו תרגומו ויכמון ליה והכונה תהי' כמוני אורב המשתדל לנצח לזולתו כן אנוכי גוזר ואתה כמוני האורב לבטל גזירתי:

ראש לשלשה אבותי עי' במ"פי ויתכן דשלימות האבות הי' מדת אברהם בחסד ומדת יצחק בעבודה ומדת יעקב בתורה ודוד הי' כולל שלשה המדות יחד כמאמר חז"ל שאמר דוד ואני חצות לילה אקום וכו' זהו תורה ידי מלוכלכות בשפיר וכו' זהו עבודה אני נמלך במפיבושת רבי זהו ג"ח:

אם הרב דומה למלאך וכו' עי' במפ' ויתכן דתכונת המלאך שאינו שואל וחוקר שום טעם על המצוה שמצוים אותו דלכן נקראים גבורי כח עושי דברו וזהו עצמו דרך התורה לבל לעורר ספיקות בהחוקים רק לקיימן מצד המצוה זהו אם הרב דומה למלך שאין מעורר

על המצות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו שמעורר ספיקות כמכחישי התורה אל יבקשו תורה מפיהו:

ד' י"ח אע"ג דאית ליה תרי ומטנפי כפי הנראה דוקא תרי ולא יותר והטעם דכשיש לו תרי ומטנפי ומכבס האחד וכשהוא מטנף לובש השני ואז מכבס הראשון דמטנף אך לפי מה דאיתא בפסחים ד' קי"ב מאן דחוור לבושיה ולא נטיר לה תמניא יומין והדר לביש לה ברייין כנים וקשין לדבר אחר יעו"ש א"כ כשטינף האחד ולבש השני ויטנף לא יכול לכבס הראשון ללובשו ביו"ט דלית ביה תמניא יומין מיום שהפשיטו וליכא למימר דהש"ס וו לא חש לזה דאל"ה כשאין לו רק חלוק אחד היאך מכבס שלא יהי' שמנה ימים די"ל דהתם באין ברירה לא חש למה דקשה לדבר אחר אך כאן שהתירו לו תרי חשו לזה דאל"כ די לו באחד. א"כ גם תרי לא סגי ליה ויתכן דבאמת לא חש לזה ומה שהתירו לו תרי היינו חד ליו"ט ראשון וחד ליו"ט שני כמ"ש התו' ד' י"ד ד"ה שאין יעו"ש ועי' מה שבארנו בזה בתו' ד"ה שאין לו חלק אחד יעו"ש:

ד' ט"ו מנודה שמת ב"ד סוקלין את ארונו וכו' ללמדך שכל המתנדה ומת בנידויו ב"ד סוקלין ארונו לכאורה אין מובן פשטי במאמר ללמדך וכו' דהא אמר בפירוש שאם מת בנידויו ב"ד סוקלין ארונו ויתכן דבא להודיענו התועלת מזה שב"ד סוקלין ארונו דבזה מלמד לכל הרואים שכל המתנדה ב"ד סוקלין ארונו והוא בזיון לכן ישתדל כל מנודה שיתירו לו נידויו שלא יבוא לידי בזיון כשימות בנידויו:

ד' נ"ז זימנא בתר זימנא דכ' קראו שם פרעה מ"מ שאון העביר המועד עפרש"י ז"ל ולא ידעתי מנ"ל דקרא מיירי בתרי זימנא דילמא הי' שם רק חד זימנא ויתכן דדייק מכפל קראו שאון מרמז דהי' שמה שתי זימנות:

ד' כ"א אם בשביל עקיבה באתם הרי כמה עקיבה בשוק מאמר בשביל עקיבה באתם אין לו מובן פשטי דמה יתרון לשם עקיבה אשר בשבילו יבואו ויתכן עפ"י דאיתא באו"ז שנסתפק לו איך לכתוב בא' או בה' והראו לו בחלום אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה ס"ת עקיבה בה' יעו"ש הרי דשם עקיבה יש לו התיחסות השלימות שהוא אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה כולל שמו זהו שאמר להם אם בשביל עקיבה דמורה השם על השלימות באתם הלא כמה עקיבה איכא בשוק:

ד' כ"ה ועמו ספר מלחמות פרש"י זה רב המנונא ויתכן דקרי ליה לרב המנונא ספר מלחמות לפי שהי' מנצח תמיד לחביריו במס' ברכות א"ל רב חסדא מאן יהיב נגרי דפרזלא ונשמעינך ובמס' קדושין אמרו עליו שאתה מחכים את רבך וזהו שאמרו לקמן

כשמת רב המנונא נחית כיפי דברדא מרקיעא דזהו ענין נצוח מלחמה ע"ד שנ' וה' הוריד משמים אבנים גדולות:

קאת וקיפוד הוכפלו לראות בשוד ושבר הבא משנער. קאת וקיפוד המה עופות השוכנים במדבר ובמקומות החריבות והשוממות ע"ד שנ' בישעי' מדור לדור תחרב וירשוה קאת וקפוד לכן כאשר נחרב העולם והיא שממה במיתת הצדיקים הוכפלו לבוא קאת וקיפוד רבות לראות בשוד ושבר של חורבן הבא משנער:

קצף על עולמו וחמס נפשות ושמח בהם ככלה חדשה מיתת הצדיקים יתכן או מצד רעת העולם ע"ד שנ' באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק או מצד כי חפץ הב"ה להשתעשע בהם מצד שלימות מעשיהם והנה נפשות הצדיקים אצילות מתחת כסא כבודו ית' והי' משתעשע בהם כביכול קודם שנבראו אך כעת כאשר הרבו שלימות צדקתם בעולם נתוסף בהם שלימות חדשה זהו קצף על עולמו ונאספו הצדיקים מפני הרעה גם חמד נפשות שלהם שיבואו אליו יען שמח בהם ככלה חדשה ע"י שלימות צדקתם שהרבו בעולם:

שש ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק בדו"ש בארנו דהצדיקים מכנים מיתתם בשם ביאה והרשעים מכנים בשם הליכה ובארנו כמו כן הוראת ששון הוא על שמחה הבלתי מסתפקת והוראת שמחה הוא על שמחה המסתפקת ושלימות העבודה להיות סור מרע לבל לעבור על הל"ת ולעשות טוב לקיים מ"ע והנה במניעת עשיית הרע אין בזה שלימות התוספת אך בענין עשיית הטוב אין לזה קץ וגבול שיכולים להוסיף שלימותם בכל עת זהו הב"ה שש שמחה הבלתי מסתפקת ושמח שמחה המסתפקת בבוא אליו נפש בתכונת ביאה כמשפט הצדיקים והנפש הוא נקי מכל רע ע"ז שמח הב"ה ובהיותו צדיק להיטיב ע"ז שש וחפץ שיעשו עוד שלימות מעולה מזה:

תמרים הניעו ראש על צדיק כתמר מליצת הניעו ראש הכונה דשלימות ושבח התמר הוא כדאיתא במ"ר דאין בו שום פסולת ומכוון לבו למעלה ובזה מתפארים התמרים אך שבח זה היא להם מכח יצירת הטבע לא מצידם אבל הצדיק שיש לו יצה"ר ועוד סיבות הזמן המונעות אותו משלמות והוא מתעצם בהשתדלות כחו להשלים צדקו בלי שום חסרון כחו ושבחו גדול יתר מאוד משבח התמרים זהו תמרים שיש להם השבחים האמורים הניעו ראש להתפלא על צדיק כתמר שיש לו השבח שלהם מצד השתדלותו:

ההוא יומא מאי קאמרת מליצת ההוא יומא הכונה דאבידת איזה כלי וכדומה אינו ניכר הפסד העדרו תיכף ביום אבידתו רק לאחר זמן כשנצרכין לתשמישו של הכלי ולא נמצא אז מכירין חסרון העדרו וכמו כן בהעדר הת"ח אין ניכר העדרו ביום מותו רק אח"ז

כשצריכין לחכמתו ללמוד ממנו או להוראה ואינו אז מרגישים העדרו זהו ששאלו ההוא יומא ביום מותו מאי קאמרת דאז לא ניכר עדיין ההעדר והשיב לו דיאמר אם בארזים וכו' לויתן וכו' בנחל שוטף וכו' רב אשי הוה קשיש טובא והוא לאות על חוזק תכונת גופו והי' עשיר גדול כמאמר חז"ל מימות רבי עד רב אשי לא הי' תורה וגדולה במקום אחד והוא סידר ים התלמוד זהו שאמר שבאותו יום לא יזכיר הפסד ההעדר רק יזכיר לקחת מוסר ממותו אם בארזים נפלה שלהבת אם המות שולט באיש הגבור כארז באיתן כחו דקשיש טובא מה יעשו אזובי קיר החלשים ובענין העושר אם לויתן שנ' בו ירפד חרוץ עלי טיט דמקום רפידתו של זהב כדאיתא בילקוט שלטה בו חכה מה יעשו דגי רקק המה העניים ובענין תורתו אם בנחל שוטף ים התלמוד נפלה חכה להמיתו מה יעשו גבים קטנים ת"ח הקטנים:

וכולל עוד דשלימות האדם הוא בשני דברים בתורה ובמצוה ועשיית המצוה הוא בשני אופנים כת הכובשים וכת המעולים ורצה רב אשי לדעת כמה כחו גדול בעיני מכיריו לכן שאלו ההוא יומא מאי קאמרת ובר קיפוק ביודעו כי הוא שלם בתורה ובמצוה יחד אך לא ידע אם הוא מכת המעולים או מהכובשים כללם יחד אם בארזים הוא כח החזק בטבעו מצד המעולים לויתן הוא דג החלש בטבעו והוא מתגבר מכת הכובשים אם בנחל שוטף הוא ים התלמוד:

א"ל ח"ו דשלהבת וחכה בצדיקים וכו' דשלהבת הוא מקרה רעה שמיימית וחכה היא צידה במקרה ארצי ולצדיקים אין שולט שום מקרה להרע להם דהצדיקים אין מתים רק לרצונם כפי שבארנו במיתת אהרן יעו"ש וכולל עוד דשלהבת היא רעה הבאה מחוץ ממנו שלא מדעתו וחכה היא רעה הבאה מדעתו שהניצוד בא לשם בשביל לאכול למלא תאותו וניצוד שמה וכן יש שני מיני מיתה האחת שהצדיק נתפס באיזה סבה שחוץ ממנו השני שמת בעונו במיתת עצמו וח"ו שיהי' אלה לצדיקים כמוהם:

אלא מאי אמרת בכו לאבלים וכו' דגם אותו יום עצמו ניכר הפסד ההעדר של המת שהיא אבידת כל הרכוש שמרגיש האדם ביום האבידה עצמה:

חליש דעתיה עלייהו דגם מאמר ר"א דאמר ולא לאבידה לא הוכשר בעיניו דהצדיק איננו נאבד כמאמר חז"ל הצדיק אבד לדורו אבד כונתו דאצל הצדיק נחשב שהוא אבד את הדור דבהיותו בחיים הי' מזכה את הדור בשלימות ובמותו אבד זה אבל לא שהוא נחשב אבידה:

אתהפך כרעייהו הצדיק הוא יסוד עולם שעליו עומד העולם והוא כמו הכרעים שהמה יסוד הגוף וכאשר המה לא כוונו אל נכון תכונת הצדיק שהוא יסוד עולם אתהפך כרעייהו שהוא יסוד הגוף:

באו רוב שלישית במים זכור ברית ורחם תעינו מאחריך כאשה מבעלה אל תזניחנו באות ועשה עמנו אות כמי מרה. כד אתי דגלת ובעי למשטפה התפלל באו רוב שלישית המה ישראל במים הבאים לשוטפם כמו מי המבול לכן זכור ברית שנ' בפ' נח והקמותי את בריתי אתכם ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול וגו' ועל אשר חטאנו לפניך ותעינו כאשה מבעלה אל תזניחנו באות שנ' ושמרו ב"י את השבת אות היא לעולם דשבת הוא זווגם של ישראל ונאמר בזה אות היא לעולם שלא יתבטל האות של הזווג לעולם לכן אל חזניחנו והוסיף עוד לבקש שיתהפכו הזדונות לזכיות היינו עשה עמנו אות כמי מרה שנהפכו מים המרים למתוק:

שמחה לתוגה נהפכה ששון ויגון נדבקו בעת שמחתו נאנח בעת חנינתו אבד חנינו. הכונה דמה שמת ר' חנין בלידת בנו הוא לפי הנגזר על ר' חנן שלא יהי' לו בן אך אפיש ברחמי שיוליד בן עכ"ז לא נתבטלה הגזרה שמת בלידת בנו א"כ לא הוה ליה בני בחייו ולפי שמת ביום המילה אמר ששון ויגון נדבקו דהמילה מתיחסת לששון כמאמר חז"ל וששון זו המילה ומבאר שתי המאמרים מה שאמר שמחה נהפכה לתוגה היינו שביום שמחתו מלידת הבן ע"ד שב' בן חכם ישמח אב נאנח על מיתתו וששון ויגון נדבקו דבעת חנינתו של הבן אבד חנינו:

כי נח נפשי' דר' יוחנן וכו' כיום בוא השמש בצהרים. צהרים הוא זמן תוקף השמש אשר מצפים ליהנות מאורו וטובו ואם לפתע פתאום נשקע אז השמש הוא ענין המבהיל לרואיו להיות נבהל מזה כן עד"ז מגודל צדקתו ושלמותו של ר"י היו מצפים אשר לעת זקנותו שאז דעתו מתישבת ביותר יהנו מזיו חכמתו וצדקו והוא נאסף ואיננו לכן ראוי להיות נבהל על מותו כיום בא השמש בצהרים וכן במיתת יאשיהו שנ' בו כמוהו לא הי' וגו' ועליו אמר ירמי' אשר אמרנו בצילו נחיה בגוים ולפתע פתאום ירו בו שלש מאות חצים אמרו עליו והבאתי השמש בצהרים:

ארץ שנער הרה וילדה ויש לה זכות מצד הלידה ארץ צבי גדלה שעשועים ויש לה זכות מצד הגידול שגדלתו. אך רקת היא לא ילדתו ולא גדלתו רק הי' יושב שמה ומגין עליהם לכן אוי נא לה אמרה רקת דזכות אין לה במותו ואבדה כלי חמדתה:

כי נח נפשיה דר' אבוה אחיתו עמודי דקסרי דמעי ר"א הי' מחשובי קיסר כמאמר חז"ל וכל מי שהי' לו איזה דבר בקשה מהקיסר הי' סומך על ר"א לפעול למלא בקשתו וכי

נח נפשיה אחיתו עמודי דקסרי דמעי לרמז דהלוך ילך ובכה כל הנצרך לסמוך על עמוד הבקשה מהקיסר דאין עוד חשוב בבית הקיסר כר' אבוה:

דר' יוסי שפכו מרזבי דצפורי דמא ר"י התנהג בחסידות כמאמר חז"ל באבות ר"י הכהן חסיד וע"י מדת החסד דלתתא מתעורר חסד של מעלה המתואר למים וכי נח נפשי' פסקה מדת החסד והתעוררה מדת הדין המתואר דם כדאיתא בח"א ויתכן עפ"י דאיתא במגלה עמוקות דר' יוסי יניקתו משם אלהים יעו"ש שהוא מדה"ד לכן שפכו דמא ויתכן עוד לפי שהי' מתפלל עם דמדומי חמה כדאיתא במס' שבת וכולל עוד דאיתא בזה"ק פ' ויחי ד' רמ"ז לית שלימא ורעותא וכסופה דכנ"י בנוקבה אלא בנשמתהון דצדיקיא דאינון מתערי נביעו דמיא תתאי לקבלי עלאי והי' זה בצפורי לפי דאר"י יהא חלקי ממכניסי שבת בטברי' ומוציאי שבת בצפורי ויתכן עוד עפ"י דאיתא בזוה"ק דמיתת הצדיקים בדור הוא כמו הקזת הדם באיברים לרפא את החולה יעו"ש זהו דשפכו מרזבי דצפורי דמא של הקזת הדם:

ויתכן דר' יוסי הוא ר"י בן קסמא ואיתא בסנהדרין דשאלו לו אימת אתי ב"ד והשיב יהפכו מערת מסיים לדמא יעו"ש ונעשה זכרון לדבריו במותו דשפכי מרזבי דצפורי דמא שנהפכו המים לדם והתו' פירשו שמסר נפשו:

דרב יעקב בר אחא אתחמיאו כוכבי ביממא עי' בח"א לפי' דחשך השמש במותו והרמז בזה דכל הת"ח שבדורו היו קטנים הימנו כדאיתא בד' כ"ב מעשה בגדול וכו' ומנו ר' יעקב בר"א לכן בחייו לא היו ניכרים הת"ח מחמת אור גדלו ובמותו אתחמיאו כוכבי המה הת"ח הקטנים וחשב באלה השלשה שלשה העמודים שהם תורה עבודה וגמ"ח ר' יעקב עמוד התורה כדאיתא במס' שבת דף ל"א ניקום מקמיה דבר אוריין ור' אבוה עמוד העבודה כדאיתא בשבת ד' קי"ט דעבדו ליה עגלא תלתא באפוקי שבתא ונפח באש לכבוד שבת ואמרו עליו במ"ר ירא אלהים יצא את כולם ור"י שהי' חסיד הוא עמוד של ג"ח:

דר' אסי אתעקרו כל ארזיא דאיתא בירושלמי סוף כלאים תלמיד אחד של ר' יוחנן ראה את הרקיע שנפל ור' אסי סמכיה בידיה עי"ש הרי שהי' לר' אסי כח הסמיכה לסמוך הרקיע כארז שהוא גבוה וחזק לכן כד נח נפשיה אתעקרי ארזיא:

דר' שמואל בר יצחק אתעקרי כל אילניא במ"ר פ' חיי כשמת יצא רוח סערה ועקר כל אילנות טובות למה כן דהוה לקיט מנהון שבשין ומרקד לפני הכלה:

דר' חייא נחית כיפי דנורא מרקיעא דאיתא במ' ב"מ ד' פ"ה ור' יוחנן אצל ר' חייא לא א"ל באתר זיקוקין דנור ובעורין דאשא מאן מעייל בר נפחא לתמן יע"ש הרי דר' חייא הי' בעורין דאש לכן במותו נחתי כיפי דנורא:

ויתכן דהוא ר' חייא בר אשי תלמיד רב עפ"י דאיתא בקדושין כשתבע לאשתו ואמרה לו שהיא חרותה אתי לביתיה ויתיב בתנורא שגיר ומת מאותו צער יעו"ש לכן נחתו כיפי דנורא במותו:

דר' מנחם אישתעו כל צלמניא למחלציא פרש"י ז"ל לפי שלא הסתכל בצורתא בזוזי יעו"ש והשלימות בזה יתכן ע"ד שנ' אל תפנו אל האלילים ודרשו חז"ל אל מדעתיכם יעו"ש ויתכן עוד שהוא מליצה על נקי כפים שלא הסתכל בצורתא דזוזי לעשות איזה דבר הבלתי הגון בשביל ממון ובזה בארנו בברכות אצל ר"י דגליא לדרעא ונפל נהורא ג"כ הכונה שגילה מעשה ידיו ונפל נהורא שלא נמצא בהם שום פחיתות:

דר' תנחום אתעקרו כל אנדרטיא עפ"י דאיתא בברכות ד' ס"ג דר' תנחום אמר שאם לא קרא ק"ש פעם אחד כאילו לא קרא כל ימיו ותכונת הק"ש שהוא רמ"ח תיבות נגד איברי אדם וע"י הק"ש נותן חיים לאיברי הנפש וכשאין קורא ק"ש אין בהם רוח חיים בהאיברים והרי הם כאנדרטי המצוייר בששר שאין בה רוח חיים לכן במותו אתעקרו כל אנדרטיא:

דר"י בר אלישיב איחתרו שבעין מחתרתא עפ"י דאיתא בתענית ד' כ"ג ר' מני הוה שכיח קמיה דר"י בר אלישיב א"ל עתירי דבי חמי קמצערו לי אמר ליעני אמר דחקו לי אמר ליעתרו יעו"ש ועניין העושר הוא מתיחס רק לחיים ע"ד שנ' לא במותו יקח הכל אין מלוין לו לאדם לא כסף וכו' גם הדיבור שאמר ליעתרו לא נתקיים רק בחייו ובמותו נתבטל הדיבור ונשאר דיבור הראשון דאמר ליענו ולכן אחתרו הגנבים ועי"ז נעשו עניים

דרב המנונא נחית כיפי דברדא משמיא עפ"י דאיתא בקדושין ד' כ"ה לאו המנונא שמך אלא קרנונא פרש"י ז"ל אינך בן תורה והתו' פירשו שהוא לשון קרירות והכונה שהוא מן הנעלבין ואינם עולבין יעו"ש לכן נחתו כיפי דברדא שהמה קרים בקרירות לרמז על מדתו ולמעלה בארנו לפי שהוא נקרא ספר מלחמות המנצח להחולקים עמו לכן נחתו כיפי דברדא שהם כלי נצוח המלחמה ע"ד שנאמר וה' המטיר אבנים גדולות ויתכן דהוא רב המנונא שהי' בימי רב חסדא דאיתא בקדושין דר"ח אהדר אפיה מיניה משום דלא נסיב דחשש שמא יש בו הרהורי עבירה והרהורי עבירה המה מכח החום. לכן נחתי כיפי דברדא הקרים לרמז שלא הי' בו שום חמימות עבירה:

דרבה ורב יוסף נשקו כיפי דפרת אהדדי פרש"י ז"ל חומות שהגשר בנוי עליהם קרבו זה לזה עפ"י דאיתא בהוריות דרבה הי' עוקר הרים לכן במותו נעקרו החומות ובב"מ איתא ההוא יומא דלייה זעפא ודרי להההוא טייעא יעו"ש והיינו נמי מעין עקירת הרים ע"י זעפא וכולל עוד דת"ח מרבים שלום בעולם ובמותו עלה זעפא היא המחלוקת ורב יוסף הי' עניו דאמר לא תתני ענוה דאיכא אנא ואיתא בכתובות ובפ' מרובה מלתא דהו' קשו בה כ"ב שנין ולא איפרקא עד דיתיב רב יוסף לכן במותו נשקו כיפי דפרת המה חוזק המים שהיו נפרדים נשקו ונתאחדו שנתישבו כל הסוגיות ונעשה זה במים לרמז על מדת הענוה הנמוך כמים:

דאביי ורבא נשקו כיפי דגלת אביי עסק בתורה וגמילות חסדים וחסד הוא מתואר מים לכן נשקו כיפי דגלת שנתאספו המים ורבא איתא בתענית דבעא רחמא ואתי מטרא עד דשפיך מרזבא דמחוזא לדגלת. לכן נעשה רמז במי דגלת במותו:

דרב משרשיא טעון דיקלי שיצי. עפ"י דאיתא בירושלמי סוף ר"ה רב משרשיא בשם רב אידא בכל הקרבנות כתיב חטא ובעצרת אין כתיב חטא אמר הב"ה מכיון שקבלתם התורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם יעו"ש והנה ענין הקוצים שמעלה. האדמה הוא מהקללה שנתקלל אדה"ר קוץ ודרדר תצמיח לך לכן כאשר רב משרשיא חי וקיבל עליו עול התורה בשלימות לא הי' מקום לקלל הקוצים לפי שהתורה מבטלת הקללה של קוץ ודרדר וגו' ובמותו חזרה הקללה למקומה וטעון דיקלי שיצי הם הקוצים:

ד' כ"ו על עם ה' ועל ב"י על הפסק הענין העירו המפ' מה הפסיק מלת על דהיינו עם ה' והיינו ב"י יע"ש ויתכן עפ"י שבארנו בדו"ש דבהיות העדה מוכשרים במעשיהם מתוארים המה בני ישראל ובהעדר השלימות מתוארים עם ה' זהו שהפסיק מלת על בין עם ה' ובין ב"י:

ד' כ"ז ריב"ל לא אזל לבי אבלא אלא למאן דאזל בלא בנים החיים של אדם הוא לתועלת שני דברים האחת ליהנות מטוב החיים השני להקים תולדות והנה אמרו חז"ל טוב זה החיים טוב מאד זה המות הרי דיש דברים שהמות הוא יותר טוב מהחיים א"כ אין להתאבל ולקונן על המת על שאבד טוב החיים שהרי השיג טוב ממנו הוא המו' אך כשהולך בלא בנים שנעדר ממנו שלימות הקמת התולדות שאינו יכול למלאות במותו ע"ז התאבל ריב"ל:

ד' כ"ז למה נסמכה מיתת מרים וכו' אף מיתתן של צדיקים מכפרת בפ' חקת בארנו דמיתת הצדיק מכפר על הדור היינו על מה שנגזר על הכלל בשביל העון שהכריע כל

העולם לחובה ע"ז מכפר אבל על החוטא עצמו אינו מכפר זהו כמו פרה אדומה שכפרה על עון העגל שלא יענשו הכלל אבל החוטאים נהרגו בעונם:
מה בגדי כהונה מכפר וכו' בגדי כהונה מכפרים בשעה שעושים בהם העבודה כך מיתת צדיקים מכפר בשעה שהציבור עושין עבודת שמים ושבים בתשובה:
רב חסדא וכו' סליק יתיב אארזא וכו' ר' חייא וכו' אחוג ליה שוטא דנורא שינויי הענינים דרב חסדא חי צ"ב שנה והוא תכונת הארז לכן יתיב אארזא ופקע ארזא לרמז לו דגם על חוזק הארז יש קץ ור' חייא אמרו עליו באתר דביעורין דאשא וכו' היתה תכונתו אש לכן הראה לו שוטא דנורא השולט גם על האש ויתכן עפ"י דאיתא בספרי אמת ומדרשי חז"ל דאין הצדיקים מתים עד שמראין להם שכרם בעוה"ב ואז נפשם שביעה עליהם ורוצים למות זהו דאחזו ליה לרב חסדא אשר ישגא בעה"ב כארז ור' חייא אחזו ליה בשוטא דנורא שיהי' בעוה"ב זקוקין דנורא יבעורין דאשא ובזה נתרצו למות:
לאו תרומה קאכילנא וכו' וקודש איקרו עי' במפ' ויתכן לפי דמצינו בכופר נפש שנצטוו לתת מחצית השקל תרומה לה' נראה מזה דיש בתרומה סגולה לעצור בעד המות וכן בקודש נ' קודש ישראל לה' כל אוכליו יאשמו הרי יש בו כח נבל יאשמו לכן אמר לו לאו תרומה קאכילנא וקודש איקרי ויש בו כח להציל ממות:
ע"ב ויי לאזלא ווי לחבילה מיתת האדם יתכן או שהולך מן העולם בקצו שכלו ימיו או שנחבל בעונו אי בעון הדור זהו ויי לאזלא למי שהולך בקצו ויי לחבילה שנתמשכן בעונו או בעון הדור ויתכן עוד עפ"י מאמר חז"ל דמיתת הצדיק הוא כמשחל בניתא מחלבא ומיתת הרשע הוא כפיטורי בפי ושט זהו ויי לאזלא שהולך הנפש כמשחל בניתא ויי לחבילה ויי למי שנמשך בחבל כפיטורי בפי ושט.:
ויי לאזלא ויי לחבילה הכונה ויי להדור שניטל ממנו החבילה הוא המשכון שמתו התינוקות ע"ד שנ' ורעי את גדיותיך ודרשו חז"ל אלו תשב"ר הממושכנים על הרועים ויתכן עוד ויי לאזלא היינו על המת שהולך מן העולה ויי לחבילה הוא החבורה שנחבל הדור במותו וכולל עוד ע"ד שנ' מפני הרעה נאסף הצדיק או שנתפס בעונם שלא תבא עליהם הרעה או שנתפס שלא יגין עליהם שתוכל הרעה לבוא זהו ויי לאזלא למי שנתפס בשביל הרעה אף שלא תבוא הרעה אזלא לשון מצודה בעירובין פורסין לשם אוזלי גם ויי לחבילה לחבורה כשמת שלא להגין עליהם ותבוא עליהם חבל הרעה או הכונה לפי"ז ויי לאזלא כאשר הרעה תלך ולא תהי' במות הצדיק הוא ויי על אבידת הצדיק וכמו כן ויי כאשר הרעה תהי' ק"ו ותחבול חבלה להדור:

גוד גרמא מככא ונמטי מיא לאנטיכי. מי שיש לו שנים חזקים ובריאים הוא יכול ללעוס גם עצמות הקשים ומי שיש לו שנים רפות וחלושות אינו יכול לסבול גם מים הקרים ומוכרח להפשירם בחמימי כן עד"ז מי שהוא חריף ובקי יכול לתרץ גם סוגיות החומרות והקשות ומי שהוא מקטני השכל גם סוגיא פשוטה אין יכול ללמוד עד שמסבירים לו בהקשים ומשלים לכן כשמת אדם גדול בתורה היו אומרות במותו גוד גרמא מככא עתה מוכרחים להמשיך העצמות מבין השנים שאין עוד מי שילעוס וירכך אותם בשיניו דאפילו מים הקרים אין יכולים לסבול ומוכרחים לאמטויי המים לאנטיכי הוא קומקום החמין להפשיר מים הקרים:

שיול אצטלא דמילתא לבר חורין דשלימו זוודיה מבואר בספרי אמת דהתשובה שעושין בעת ההספד נעשה מזה לבוש יקר להנפטר ומצינו דגם גדולי התלמוד אמרו אורחא רחוקא וזוודא קלילא דגם שלימות מעשיהם אין מספקת די צורך ההליכה לעולם הבא זהו שאמרו השאילו אצטלא דמילתא הוא לבוש היקר מהתשובה לבר חורין הוא אדם הגדול דשלימו זוודיה שאין מספיק לו די צורך הדרך ויתכן דמלת דשלימו הכונה שיש לו בשלימות דחוק הנימוס הוא כאשר העדה שולחים איזה נבחר להמלך להמליץ בעדם לטוב אף שהנבחר הוא עשיר ויש לו משלו על הוצאות הדרך עכ"ז יתנו לו העדה איזה מתנה בעד ההוצאה למען יהי' לו מזכרת אהבה להעדה בעת המליצו לפני המלך כמו כן הצדיק הנתפס על עון הדור אף שיש לו מע"ט משלו לבוא בהם לעוה"ב עכ"ז מצד הנימוס ראוי להשאיל לו לבוש יקר מהתשובה שלהם למען יזכור אהבתם להמליץ טוב בעדם זהו שיול אצטלא דמילתא לבר חורין הוא הגדול אף דשלימו זוודיה אף שיש לו די הוצאת הדרך משלו:

וכולל עוד דבהיות הנפט' נדיב לב אזי כשבא עני הגון לעיר הי' מאספו לביתו ומהנהו משלו לבל יצטרך לחזור על פתחי נדיבים ובמותו כשיבואו עניים הגונים ואין מאספם הביתה מוכרחים לסבב על הפתחי' ואין להם לבוש לפי כבודם ומההכרח אשר תשאילו לבושים יקרים לבר חורין הוא עני ההגון דשלימו זוודיה בכדי שיכול לסבב על פתחי נדיבים:

עטוף וכסי טורי דבר רברבי ובר רמי הוא. עפ"י מאמר חז"ל כיון שנתעצלו בהספדו של יהושע געש עליהם ההר להורגם זהו שאומרות להההרים אתם עטפו וכסו על המתעצלים בהספד של בן גדולים והוא עצמו גדול זהו דבר רברבי בן גדולים והוא עצמו בר רמי וכולל עוד דהצדיקים נקראים הרים ע"ד שנאמר מדלג על ההרים אלו האבות וכיון דהוה בר רברבי המה ההרים לכן עטוף וכסו הרים לספוד עליו:

אחנא תגרא אזבזגי מיבדקי דרך תגר העשיר שבתחילה א מראה הפסולת ומוכרה וסחורה היפה מחזיק עד שיזדמן לו להרויח בה אך תגר העני הנחוץ לממון לצאת ידי חובת נושיו מוכר בשעת דחקו סחורה היותר יפה דלקפצו עליה זבינא נמצא דע"י מכירת הסחורה נוכל להכיר מי הוא תגר עשיר כן עד"ז כשמתים צדיקי הדור ניכר שהדור עני במע"ט והמה בעלי חובות מעבירות לכן מוכרחים לתת את הצדיקים בעונם זהו אחנא, אחי הלא אתם הסוחרי' הנבדקים וניכרים בעת המכירה של הסחורה:

רהיט ונפיל אמעברא ויזופתא יזיף כשאדם עוסק לטובת הכלל ומלוה מעות בשבילם להצילם מרעה לבסוף נתפס הוא עצמו באותה רעה עליו אמרו רהיט ונפיל הוא בעצמו רץ על הגשר ונפיל והלא הוא יזופתא יזיף לוה מעות לתקן אמעברא הוא הגשר כן עד"ז הצדיק זכותו מגין על הדור לבל ימותו בעונם והוא בעצמו מת בעונם:

והחי יתן אל לבו דברים של מיתה דיספוד יספדוניה דיקבר יקברוניה דיטען יטענוניה דילוה ילווניה דידל ידלוניה וכו' עי' במפ' ויתכן דהאדם מורכב מגוף ונפש ורוח ונשמה ואיתא בספרי אמת דהגוף נקבר בקבר והנפש נצבת על הקבר ומרגיש בצער הגוף והרוח שוכן בג"ע התחתון והנשמה צרורה בצרור החיים ואמרו חז"ל דאין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב וכו' אלא תורה ומע"ט זהו והחי יתן אל לבו להועיל להמת בדברים של מיתה בכל חלקיו דיספוד הנפש הסופדת על צער הגוף יספדוניה יעורר עליו הספדו דיקבור הגוף שצריך קבורה יקברוניה דטעין הרוח שצריך לנשאו לג"ע התחתון יטענוניה יסייעו לנשאו ע"י תשובה שיעורר בהספדו דילוה אם יש להמת תורה ומע"ט אשר ילוהו לבית עולמו ישתדל אשר ילווניה להזכיר תורתו ומע"ט שלו דידל הנשמה שצריכין להגביה למעלה לצרור החיים ישתדל, אשר ידלוניה למעלה:

ומה נדב ואביהו שלא עשו אלא מצוה אחת וכו' היינו מצוה שיהי' לתועלת הכלל לא, נאמר בהם רק מצוה אחת ויקריבו בני אהרן את הדם אליו אעפי"כ נצטוו כל ישראל לבכות על שריפת מיתתם בניו של רבי שעשו הרבה דברים לתועלת הכלל ע"א כו"כ שראוי לבכות עליהם וריה"ג הוסיף ללמוד מאביה אף שלא עשה מצוה רק נמצא בו דבר טוב לבטל עבירה נ' בו וספדו לו וגו' וראב"ע הוסיף ללמוד מצדקיהו אף שעשה טוב רק לאדם יחידי שהציל ירמי' מן הטיט וכו' ור' עקיבא הוסיף מאחאב אף שלא עשה טוב בפועל רק הי' עומד במרכבה וכו':

ת"ח אין להם מנוחה וכו' יראה אל אלהים בציון עי' מה שבארנו בזה במס' ברכות:

מגילה דכ"ח ווי דחסרא ארעא דישראל כו' הי צנא דספרא וכו' מה בין תקיפי וכו' תכונת ההספד הי' כפי הראוי להם למי דהוה תני הילכתא בכ"ד שורות מההכרח שהוא יהי'

איש שיכול לפלפל בחידושי תורה להשיב לשואליו דבר לכן הספיד עליו ויי דחסרא ארעא גברא רבה שיכול לחדש חידושי תורה ולמי שלא הי' שונה לאחרים רק הוא בעצמו הוה תני וכו' ולא יכול לחדש חידושי תורה רק הי' בקי במה ששנה הספידו עליו צנא מלא ספרא ומה דאמרו ת"ח מה בין תקיפו דארעא לחסידי דבבל אין הכונה על נוסח ההספד רק הכוונה דריש לקיש לא נסתפק כלל אם ראוי להספידו רק הספידו תכף דחסרא גברא רבה ור"נ נסתפק אם ראוי להספידו שאמר היכי נספדיה:

מסכת חגיגה

בעזר החונן לאדם דעת נהלך מישרים ואחור כל נסוגה. לבאר חידושי תורה במסכת חגיגה:

ד' ב' כדרך שבא לראות כך בא ליראות וכו' עי' בזה גיר' רש"י ז"ל ותוס' וגוף הענין מה שמתיחס ראיית האדם לראיית הבוי"ת בזה יתכן דהתגלות השכינה לאדם הוא כמו התגלות כשרון המעשה של האדם להבוי"ת בהיות האדם בכשרון השלימות בלי פגם מתגלה לו השגת השכינה בשלימות כפי כח השגתו ואם יש פגם במעשה האדם יש גם בהתגלות השכינה אליו איזה העדר שלא יוכל להשיג ואיתא בזוה"ק בפ' אמור דאדם שיש בו איזה מום בגופו הוא לאות שיש לו איזה פחיתות בנפשו זהו כדרך שבא להראות באותה תכונה עצמה שהוא בא להתראה לפני ה' באותה תכונה הוא בא לראות התגלות השכינה אליו מה לראות בשתי עיניו כשהוא נראה לפני ה' שלם בלי פגם בשתי עיניו כך ליראות בשתי עיניו כך יהי' לו התגלות השכינה בלי פגם אך אם הוא סומא באחת מעיניו דאז הוא פגום בענין הראיה לא יעלה בכחו לראות התגלות השכינה בשלימות:

ד' ג' מה יפו פעמיך בנעלים וכו' שהי' תחלה לגרים עי' במפ' ויתכן עפ"י שבארנו בפ' שמות מאמר של נעליך מעל רגליך שהוא מרמז על הערש"מ ומתרחק מכל עניני עוה"ז ומשתמש רק בענין הכרחי לשמירת נופו וזה הי' תכונת אבותינו שהיו מכנים א"ע כגרים בארץ דתכונת הגר הבא לארץ נכריה בשביל מסחרו איננו משתדל שמה לרדוף אחרי תענוגי הזמן רק להצלחת מסחרו להביא ברכה לביתו כן עד"ז יכיר האדם כי שולח ע"פ תבל בשביל עסק התורה ומע"ט להביא ברכה לעולם הנפשות לכן מסתפק בעוה"ז רק בענינים ההכרחים המתוארים בשם נעלים לפי דכל מעשיהם לש"ש ובענין זה הי' אברהם אבינו הראשון בתכונה זאת ולכן אמר הרימותי ידי אל ה' וגו' אם מחוט ועד שרוך נעל וגו' כונתו דגם עניני ההכרח מחוט ועד שרוך נעל אינני עושה לשום תענוגי הזמן רק הרימותי ידי אל ה' אני עושה אותם לשם ה' וכאשר היו עולים לרגל היו מראים

להם לחם הפנים שהוא חם ביום הלקחו לדעת כי גם פרנסה ההכרחית שהוא הלחם היא נתונה מאת ה' משמים וכמו כן הראו להם הכרובים מעורים לרמז שיהיו דבקים לד' ולא ילכו אחרי תאות הזמן זהו מה יפו פעמיך בנעלים יפים רגליהם של ישראל בנעלים המרמז שהם ערש"מ לש"ש כמו גרים הבאים לסחור בשעה שעולים לרגל שרואים שמה לחם החום והכרובים בת נדיב של א"א שהוא הי' תחלה לגרים באמרו הרימותי ידי אל ה' אם מחוט ועד שרוך נעל כפי המבואר:

טף למה בא ליתן שכר למביאיהם וכו' מרגליות טובה היתה בידכם וכו' מליצת מרגליות טובה הכונה דתכונת המרגליות שהיא נותנת חן למביאה על צוארה כמבואר בספרי סתרי הטבע א"כ המרגליות מעצמה אין ניכר בה תועלתה רק כשאדם מביאה אצלו והיא לתועלת מביאיה כן עד"ז ביאת הטף אינם לתועלת עצמם רק לתועלת מביאיהם והוא ממש כתועלת המרגליות לכן השיב להם על מאמר זה מרגליות טובה היתה בידכם וכו':

אתם עשיתוני חטיבה אחת דכ' שמע ישראל וגו' ואני אעשה אתכם חטיבה אחת ומי כעמך ישראל גוי אחד העובדי כוכבים מאמינים שהמה מושפעים ע"י המזלות עכ"ז המה מאמינים אשר הבוי"ת ברא המזלות והוא משפיע להמזלות כח השפעתם לכן מכנים את הבוי"ת בשם אלהא דאלהא נמצא באמונתם שיש שני אלהות אלהא הוא הבוי"ת דאלהא המה המזלות וישראל מאמינים שהבוי"ת בעצמו ובכבודו הוא מנהיגם נמצא דאין בעולם רק אלהא אחד. וכפי תכונת אמונתם כן באה השפעתם להמאמינים במזלות משפיע ע"י אמצעי המזלות ולהמאמינים באחדותו משפיע להם בעצמותו כביכול זהו אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם דאין בעולם אלא השפעה אחת מד' לבדו שנ' שמע ישראל ה' אלהינו ה' בעצמו הוא אלהינו לא אלהא דאלהא. רק ה' אחד ולעומת זה עשיתי אתכם חטיבה אחת להשפיע לכם בעצמותי שנ' ומי כעמך ישראל גוי אחד אשר לו אלהים קרובים אליו שאינו מושפע ע"י המזלות:

אי מה דרבן מטלטל וכו' דרבנן הוא כמו מחט וכשהבהמה מרגשת דקירת המחט היא מטלטלת ממקום למקום. ואינה עומדת במקומה זהו אי מה דרבנן תועלתו שהוא מטלטל ממקום למקום אף ד"ת מטלטל שאינה מתקיימת במקומה ת"ל מסמר וכו':

פשוט ידך וקבל עיניך קבל לשון חושך בתרגום היינו שיחשיך מאור עיניו בפשיטות ידיו:

ד' ד' עבד שרבו מצפה לראותו יתרחק ממנו תכונת העבד שהוא יצפה לרבו ע"ד שנ' כעיני עבדים אל יד אדוניהם וכאן נאמר שרבו מצפה לראות העבד שנ' שלש פעמים יראה כל זכורך אל פני האדון ה' המורה על גודל האהבה של אדון לעבד והוא מתרחק ממנו

היפך תכונת העבד שמוכרח להתרחק ממנו מגודל השנאה שנ' מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי דגם מחצירו הוא מתרחק והעיר בח"א על מלת מידכם דהרמיסה היא ברגל לא ביד יעו"ש ושמעתי בזה דההבדל בין הליכת הבהמה להליכת אדם הוא דהאדם הוא מהלך שתים על רגליו לא על ידיו והבהמה מהלכת ארבע גם על ידיה. זהו שנחשבו לו כבהמה לכן אמר מי ביקש זאת מידכם רמוס חצירי שאתם רומסים כבהמה בידכם:

אולי יש תקוה כולי האי ואולי וכו' אולי תסתרו ביום אף ד' וכו' אולי יחנן ה' אלהי צב' שארית יוסף כל אחד מוסיף הראשון אמר אולי יש תקוה שיטיב לו דזהו הוא אולי אבל הצלת הצרה הוא ודאי והוסיף ר' אמי דגם הצלת הצרה הוא אולי אולי תסתרו ביום אף ה' ובא רב יוסף והוסיף דגם לשארית יוסף המה הטובים כפי שבארנו הוראת נשאר בכפלים על חלק הטוב גם זה אולי אולי יחנן דרך חנינה לא דרך שכר:

אי איכא צורבא מרבנן שאינו עומד על מדותיו מוסיפנא ליה התיחסות מה שאינו עומד על מדותיו להוסיף לו שנותיו יתכן דכמו שהוא אינו עומד על מדותיו כך אין עומדין למעלה על מדת ימיו ומוסיפין לו ובזה יתכן ליישב קושית התו' למ"ד משלו הוסיפו לו יעו"ש דיתכן דזהו כשזכה בשארי מדות אבל כשאינו עומד על מדותיו ס"ל גם ר"ע דמוסיפין לו כפי שבארנו:

כל העושה דבר ומתחרט בו מוחלין לו על כל עונותיו וכו' עי' במפ' ויתכן עפ"י שבארנו בפ' בראשית דהעבירה שאדם עושה מחמת תאות חומרו בנקל למחול לו ע"י תשובה או יסורין וכאלה. אך העבירות שאדם עובר מצד המרי להכעיס קשה למחול עליהם רק בתשובה חמורה וכאלה והסי' לדעת אם נעשתה העבירה לתיאבון או להכעיס הוא דעבירה שהיא מחמת תאוה אז תיכף אחר שמלא תאותו הוא מתחרט על העבירה אך העבירה מצד המרי הוא בהיפך שכל מה שמוסיף לחטוא מתעצם בו כח המרי להוסיף לחטוא זהו כל העושה דבר ומתחרט בו אחר העשיה לאות דעונותיו המה רק מצד התאוה וכן מוחלין נו על כל עונותיו מיד אחר החרטה עליהם כמבואר:

עבד שרבו ממציא לו רעות וצרות וגו' כלום תקנה יש לו העירו המפ' אטו ח"ו אבדה תקותינו בלי תקנה יעו"ש ויתכן דיש שני מיני רעות בעולם האחת אשר מתיחסת שהיא שלוחה מעצמות הבוי"ת השנית הנעשית ע"י סבות אמצעות ובכל אחת מהנה יש מעלה וחסרון דרעה המתיחסת מעצמותו כביכול היא רעה מוחלטת בלתי גבולית כמו שהבוי"ת הוא בלתי גבולי ותכליתי. והמעלה שבה אחרי שניכרת שבאה מהבוי"ת מפשפש האדם במעשיו לחקור על סבת הרעה ושב ממנה ירפא לו אופן השני אשר הרעה באה ע"י איזה סבה המעלה שבה דכמו שהסבה היא גבולית ככה רעה המסובבת

ממנה היא גבולית וחסרון שבה דאינו משים על לב שהרעה שלוחה על עונו רק חושב שהיא באה מהזדמנות הסבה ואין משים לב לשוב זהו שנ' וחרה אפי בו ואם הייתי ממציא לו הרעה מעצמותי אשר חרה אפי בו אז הי' ח"ו העונש עד לכלה. אך אנוכי בטובי הסתרתי פני ממנו כאילו אין הדבר נוגע לעצמותי ואז ימצאוהו צרות וגו' שתמצאנה אותו הצרות בהזדמנות איזה סבה והמה בראותם דאין הצרה שלוחה מעצמותי יאמר נא ישראל על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה שאין הצרה מאלהי רק מצאוני במקרה ובאמת הוא מאותי רק ואנוכי הסתר אסתיר פני זהו שאמר דלכן נאמר והי' כי תמצאנה וגו' ולא נאמר אמצא לו צרות דאילו נאמר אמציא וגו' אז הי' ח"ו רעה מוחלטת דעבד שרבו ממציא לו צרות כלום תקנה יש לו שהוא רעה עולמית אבל ע"ז יש לבכות דכאשר תמצאנה אותו ע"י סבות אמצעות אין נותן לב לשוב:

וכולל עוד דכלפי שמיא ליכא ספיקא וכל מה שנ' בתורה בלשון ספק גלוי לפניו ית' דכן יהי' בודאי לכן כאשר נאמר והיה כי תמצאנה אותו צרות וגו' מוחלט שכן יהי' בודאי זהו עבד שרבו ממציא לו צרות במקרא שכתוב והי' כי תמצאנה וגו' כלום תקנה יש לו לבל תבוא הצרה שמוכרחת הצרה לבוא אבל יש תקנה לפוטרה אחר בואה:

הממציא מעות לעני בשעת דחקו עי' במס' ויתכן דכונת הממציא אינו שנותן לו מעות רק הכונה שממציא לו לומר שיש לו מעות והוא בשעת דחקו שנצרך לסייעו והוא ממציא לו מעות לומר שיש לו מעות וא"צ לסייעו ועי"ז יש לו צרות רבות ורעות זהו שמסיים זוזי לטללא לא שכיחא לתליתא שכיח ולפי שרואה דשכיחא ליה זוזי לתליתא סובר דיש לו מעות ובאמת אין לו לטללא רק לתליתא ועי"ז נשאר בדוחקו:

כל שאינו בהסתר פנים וכו' כל שאינו בוהיה לאכול וכו' הסתרת פנים הוא מניעת הטוב דהכילי שאינו חפץ לתת נדבה לעני הוא מסתיר פניו ממנו כאילו איננו רואהו והי' לאכול הוא השגת הרע שמריע לו:

אחוי ליה עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה אחוי ליה איהו ועוד ידו נטויה עלינו שני אוהבים המתפרדים זה מזה מתוך קטטה אז אותו הנפרד שהפירוד הוא מסבתו בנקל בידו להשיב האהבה כמקדם בהסירו הסבה המעוררת הפירוד אך אם סבת הפירוד הוא מרעהו אין בידו לבטל הפירוד ונעלם ממנו אם רעהו חפץ לבטל הסבה ויכול להיות שבדעתו להיות הפרדה נצחית זהו שהצדוקי אחוי ליה עמא דאהדרינהו מרא אפיה מיניה כאלו סבת ההפרדה היא מצד מריה המסתיר פנים ממנו. ומי יוכל לדעת אם יעלה ברצונו לבטל הסתרת פניו והשיב לו איהו דאינו כן דמלבד שאין הבוי"ת מסבב הסתרת פניו אלא שהוא משתדל עוד לקרבנו שהרי ידו נטויה עלינו לרמז להתקרב אליו ע"ד

מאמר הפותח יד בתשובה. וסבת הפירוד הוא מצידנו מרוע מעשינו ובנקל בידינו לשוב ולהיטיב מעשינו לבטל הסתרת פניו:

וכולל עוד ע"ד שביארנו באיכה כשהעבד מקלקל איזה דבר כשירותו אז אם רצון האדון להרחיקו ולגרשו מביתו אין מתקוטט ואין מריב עמדו אך משלחו ומגרשו מביתו אך אם רצונו להחזיקו עוד לעבד רק שחפץ להיישיר דרכיו שיתקן מעשהו אז הוא מתקוטט עמו מיסרו ומכהו בכדי שיתקן קלקולו מן הוא והלאה זהו שהצדוקי אחוי ליה עמא דאהדרינהו לאפיה מיניה שאינו חפץ עוד להחזיקו לעבד רק לגרשו להרחיקו ממנו ואחוי ליה איהו עוד ידו נטויה עלינו ליסרנו בגלות וכאלה על קלקול מעשינו ואם רצונו להרחיקנו בהחלט מה לו ליסרנו עוד ומזה מוכרח דרצונו לקרבנו רק חפץ לתקן מעשינו:

כיון דאבדה עצה מבנים נסרחה חכמתן וכו' התורה היא נובלת חכמה מחכמה עליונה ונכללו בה כל חכמות העולם לכן בהיותה על תלה שהיו בניה בעלי עצה בתורה גם החכמות הנמשכות הימנה היו שלימות בחכמה וכאשר אבדה עצה מבנים ונחלש מקור החכמה גם סעיפי החכמה הנמשכות הימנה המה חלושים:

ואב"ע נסעה ונלכה ואלך לנגדך חוקי הטבע דכח הנצחון הוא מתחזק כפי ערך הניצוח של כנגדו אם כנגדו מתעקש בדבריו לעומת זה מתחזק כח נצחונו בחוזק להתגבר עליו ואם שכנגדו מתרפה בנצחונו גם כח נצחונו מתרפה זהו ואלכה לנגדך כפי כח הליכתך כן תהי הליכתי לנגדך בכח נצחוני:

ר' אילא הוה סליק ואזיל בדרגא וכו' שמעיה להההוא ינוקא דהוה קא קרי כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו אמר עבד שרבו מגיד לו מה שיחו מה תקנה יש לו' העירו המפ' אטו עד השתא לא ידע ר' אילא מהאי קרא יעו"ש ויתכן דהמקרא במלואו הוא כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו עושה שחר עיפה ודורך על במתי ארץ ה' צבאות שמו וכפי שטחיות המאמר כל הענינים המה מן נושאי המאמר יוצר הרים וגו' ומגיד לאדם מה שיחו ועושה שחר עיפה ודורך וגו' המה כולם תוארים להב"ה שהוא יוצר הרים והוא מגיד לאדם מה שיחו והוא עושה שחר וגו' ונשוא המאמר הוא ה' צבאות שמו ולפי"ז לא נאמר במקרא איזה מאמר מוסרי אך הינוקא קרא כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו ולא גמר הפסוק עי"ז הבין ר' אילא דמאמר ומגיד לאדם מה שיחו הוא נשוא המאמר והוא מאמר מוסרי דיוצר הרים ובורא רוח שהמה ענינים גבוהים מאוד עכ"ז הוא ממקום גדולתו מגיד לאדם מה שיחו אפילו שיחה קלה וכו' ובזה ראוי לאדם לקחת מוסר עבד שרבו מגיד לו מה שיחו תקנה יש לו:

אפילו שיחה יתירה שבין איש לאשתו מגידין לו בשעת מיתה כל הענין מרומז במליצת המקרא. הוראת שיחה בארנו בדו"ש שהוא על דברים יתירים שאינם להכרח הענין ואמרו חז"ל במס' יבמות ד' ס"ד מי שאין לו אשה אינו אדם וסיום המקרא הוא עושה שחר עיפה זהו שדרשו מגיד לאדם היינו שיש לו אשה שקרוי אדם. מגיד לו מה שיחו שיחה יתירה שבינו לבין אשתו ומגיד לו זאת בזמן אשר עושה שחר עיפה היינו יום המיתה דאז חשכו הרואות:

מקום יש לו ומסתרים שמו וכו' עי' במס' ויתכן דמה שנקרא הב"ה מקום הכונה שהוא מקומו של עולם היינו שרצונו כביכול לקיים העולמות והמחשבה שלו כביכול הוא ענין נעלם ונסתר זהו מקום יש להב"ה יש לו תואר מקום על מחשבתו ית' ומסתרים שמו שהוא כח הטמיר ונעלם ושמה תבכה נפשו היינו העדר רצון המקיים העולם ופריך והאמר ר"פ אין עצבות לפני המקום שבכח המקום שמקיים העולמות אין שום עצבון ומשני הא בבתי בראי וכו' עולם המלאכים נקרא בתי בראי לפי שאין בכוחם לכנוס לפנים ממדרגתם אבל תכונת בני אדם שיכולים להגיע בשלימותם למדרגה גבוה למעלה מהמלאכים נקרא בתי גואי ולכן בבתי בראי שהוא עולם המלאכים שאין להם שום נטיה לעשות רע לכן אין שום עצבון למקום עולם שלהם אבל בבתי גואי המתיחס לאדם שיש לו נטיה להרע ולהיטיב יתכן להיות עצבון במקומו כשהאדם חוטא ופריך והכ' ויקרא אלהים צב' וגו' לבכי וגו' ואמר במדרש איכה שקרא הב"ה למה"ש לעשות אבל הרי דגם במקום בתי בראי יש אבל ובכי ומשני שאני חורבן בהמ"ק דגם מלאכי השלום שאין להם שום חסרון ופחיתות ושקטרגו על בריאת האדם גם המה בכו לפי שמקדש של מטה מכוון למקדש של מעלה ונוגע חורבנו גם לצבא מעלה אבל בענין המקום לקיים עולם של בתי בראי ליכא עצבון:

ג' דמעות וכו' א' על מקדש ראשון וכו' שלימות האדם מוגדר בשלשה מחשבה דבור מעשה ומקדש הראשון נחרב מקלקול המעשה היינו ע"ז ג"ע ש"ד ומקדש שני נחרב מקלקול המחשבה הוא שנאת חנם וביטול תורה הוא קלקול בדבור ויתכן עוד דכולל כל עניני השראת השכינה דבמקדש ראשון ושני הי' השראת השכינה ובהיות ישראל במקומם שרתה שכינה ביניהם ובד"א של הלכה שורה השכינה וכולל עוד שלשה עמודים של תורה עבודה וג"ח מקדש ראשון הי' ביטול עבודה ע"ז ג"ע ש"ד. ומקדש שני ביטול ג"ח שהי' שנאת חנם וביטול תורה:

ועל מי שאי אפשר לו לעסוק בתורה ועוסק עי' במפ' ויתכן עפ"י שבארנו בברכת התורה דהוראת לעסוק בד"ת היינו עסק הפלפול וחדושי תורה כמו עסק המו"מ להרויח בו

יעו"ש לכן מי שאפשר לו לעסוק ולחדש בד"ת יפה חלקו דקוב"ה חדי בפלפולו אבל מי שאין בכחו לעסוק ולחדש בהם' והוא משתדל לעסוק ולחדש מבלה זמנו לבטלה דאין בעסקיו שום ריוח ויותר הי' טוב לו אשר באותו זמן ילמוד להבין האמור בספרים שהם דברים הראוים לאומרם לא דברי הבל כדבריו לכן הב"ה בוכה עליו וכולל עוד עפ"י דאיתא בתד"א שפגע בציד אחד שלא למד תורה וא"ל מ"ט אינו לומד והשיב לו לא נתן לי הב"ה בינה ללמוד ואמר לו מי נתן לך בינה לעשות רשתות ולצוד הרי יש לך בינה ויכול אתה ללמוד יעו"ש זה שדרך ב"א שמשיבים על בטול תורה שאין שכלם פנוי להגות בד"ת והוא תשובה בלתי נכונה שהרי שכלם פנוי לעסוק בעסקי מו"מ ולעשות בזה תחבולות שכליות גם במרמה א"כ הי' ביכולתם ללמוד זהו שהב"ה בוכה על מי שאומר שאי אפשר לו לעסוק בד"ת שאין לבו ושכלו פנוי לזה והוא עוסק בעניני עוה"ז בתחבולות שכליות במו"מ ומלאכה:

ועל פרנס המתגאה על הציבור הב"ה הוא פרנס של כל העולמות ומצד גדולתו אין כבודו לפרנס עולם השפל רק מצד מדת ענותו הוא מפרנס לשפלים וכאשר הפרנס של הציבור מתגאה היפך ענוה על ידו מסתלקת גם מדת ענוה מהנהגת פרנס העולם ונמנע עי"ז פרנסת העולם ח"ו זהו שהב"ה בוכה שענין הבכיה היא מניעת ההשפעה:

כי מטא להאי פסוקא השליך משמים ארץ וגו' נפל ספרא מידיה אמר נפל מאיגרא רמא לבירא עמיקתא עי' במס' והכונה דהוקשה לו לרבני מליצת הכתוב השליך משמים ארץ וגו' כאילו הב"ה השליכה ח"ו שמאס בהם. ובאמת מאתו ית' לא תצא הרעה ויותר הי' ראוי לומר נפל משמים ארץ תפארת ישראל ליחס הנפילה להם וכאשר נפל ספרא מידו ואז נתגלגל הספר למרחוק לבור עמוק נתישב לו המקרא דאילו נאמר נפל הי' משמעו דנפל ח"ו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא שקשה לעלות משם לכן השליך דהבוי"ת השליכם למקום ידוע שיכולים לחזור ולבוא אליו:

תזכו לקבל פנים הרואים ואינן נראין העירו המפ' מאי מעליותא בזה שאינו נראה יעו"ש ויתכן דהשגת הבוי"ת הוא בלתי תכלית וגבול אך אין מתגלית רק כפי כח האדם שיכול להשיג הקטון לפי קטנו והגדול לפי גדלו והנה מרע"ה שהי' גדול בהשגתו יותר מכל אדם השיג מ"ט שערי בינה אך משם והלאה לא ניתנו להשגה לכן עד אותו גבול שיכול הגדול שבגדולים להשיג הוא נקרא נראה אך משם והלאה נקרא כביכול אינו נראה זהו שברכם שיזכו עד קצה ההשגה אשר שם הגבול מן הרואה שהיא התחלות הנראה ואינו נראה:

כל העוסק בתורה אפילו יום אחד לשמה וכו' כל העובר עבירה אחת אפי' פעם אחת בשנה התוס' בסוטה הק' הא מדה טובה מרובה וכו' ומ"ט השוה כאן המצוה והעבירה כאחד יעו"ש ויש לתמוה עוד יותר דמגדיל כאן העבירה יותר מן המצוה דבמצוה אמר כל העוסק בחורה אפילו יום אחד לשמה הרי שמוכרח ללמוד כל היום לשמה ובעבירה אמר העובר עבירה אפילו פעם אחת אף שאינו כל היום ויתכן דלכן אמרו כל העוסק בתורה וכו' ולא אמרו העושה מצוה וכו' דבאמת במצוה שאינה נוהגת תמידים כסדרם ביום ובלילה רק מצוה זמנית כמו סוכה ופסח וגם במצוה הנוהגת בכל יום כמו תפילין אבל בלילה אינה נוהגת א"כ כל יום נפרד בפני עצמה לא יתכן לומר דהמניח תפילין יום אחד מעלה עליו כאילו הניח תפילין כל השנה וכן בסוכה אם קיים יום אחד כאילו קיים כל השנה אך מצות תלמוד תורה שהיא מצוה תמידית כל השנה יום ולילה שנ' והגית בו יומם ולילה וצריכין ללמוד לשמה והוא לא למד רק יום אחד לשמה א"כ עשה רק מקצת המצוה לשמה עכ"ז מרובה מדה טובה שיהי' נחשב כאילו עשה המצוה של כל השנה בשלימות לשמה אבל בעבירה אינה כן דאם עשה עבירה מקצתה מצד התאוה ומקצתה מצד המרי להכעיס לשם עבירה אינה נחשבת כאילו עשה כל העבירה לשם עבירה להכעיס. אך אם עשה עבירה כל העבירה לשם העבירה להכעיס אז נחשבת אותה העבירה אם עשאה גם בכל ימות השנה לתאוה נחשבו כאילו עשאם לשם עבירה להכעיס א"כ מדה טובה מרובה וסרה בזה קושיית איי הים דאטו אם עשה מצוה יום אחד ושארי הימים עשה עבירות נחשב לו כאילו עשה כל השנה מצות וכן בהיפך יעו"ש דהכונה רק על אותה מצוה ועל אותה העבירה כפי שבארנו ולפי דמצות ת"ת נאמר במדת היום והלילה שנ' והגית בו יומם וגו' לכן נקט יום אחד ולא שעה אחת:

דף צ' מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל תפלה וכו' וחסרון לא יוכל להמנות זה שנמנו חביריו וכו' עי' במפר' ויתכן עפ"י המבואר בספרי אמת דתיבות ק"ש המה רמ"ח נגד איברים שעל ידי תיבות דק"ש מתתקנים העוות שהיו באברים וכמו כן התפלה שהיא נגד תמידים תמיד של שחר מכפר על הקלקולים של הלילה ותמיד של בין הערבים מכפר על הקלקולים של היום וכאשר לא קרא ק"ש ולא התפלל נשארו הקלקולים מעוות בלי תיקון לכן דריש, מעוות לא יוכל לתקון על בטול ק"ש ותפלה וחסרון לא יוכל להמנות אין לו מובן פשמי דפשיטא כשחסר ואינו אין יכולין למנות כי איננו לכן דריש דקאי על שחבריו נמנו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהם זהו וחסרון נחסר ממנו השלימות של אותו מנין שנמנו לדבר מצוה דקאי להמנות על המנין שנמנו לדבר מצוה אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה מאה ואחד עי' במש'. ויתכן עפ"י שבארנו

כדו"ש דשם הוי"ה יש בו מספר מאה יעו"ש לכן כששונה פרקו מאה פעמים אינו מתיחס לכח והשתדלות האדם רק מתיחס לברכת הויה לכן מתואר לא עבדו שהוא נא עבדו באתערותא דיליה רק מסייעתא דשמיא דשם הוי"ה אבל השונה פרקו מאה ואחד שהוסיף על מאה אינו מתיחס לברכת הויה רק לאתערותא דילי' לכן מתואר אז עובד לד' שהוא עובדו בהשתדלותו:

ויאה עניותא לישראל כורדא סומקא לסוסיא חיורא לכאורא הוא מנגד למאמר חז"ל דקדוקי עניות מעביר על דעת קונו ויתכן הכונה דיש הכרה עצמיית מצד שלימותו ויש הכרה הפכית מצד פחיתות ההפכי ובהתאחדם יחד המה הכרה מוחלטת והנה הסוס הלבן יש בו יופי עצמותו ואם משימין עליו ורדא סומקא ניכר בו יופי הלובן ביתר שאת וכן עדת ישראל בהיותם בהצלחה ניכר שלימותם מצד עצמם ובהיותם בשלימותם גם בזמן העוני ניכר שלמותם ביתר שאת דאף שדרך העוני להעביר על דעת קונו עכ"ז המה בכשרון שלימותם והוא ממש כסוסיא חיורא בורדא סומקא:

וכולל עוד עפ"י דאיתא במס' עירובין שלשה אין רואים פני גיהנם וכו' דקדוקי עניות לכן מקבלין ישראל העניות באהבה להנצל מגיהנם ונחשב בעיניהם העניות כאילו הוא דבר נאה ומשובח כורדא סומקא לסוסיא חיורא:

וכולל עוד לדמיון עשיר הי' לו בת ובחר בעלם משכיל בלימוד ובמעלות והיה מדלת העם ובהיותו מדלת העם עשה לו אביו מלבושים ליום חתונתו בגדים פחותים ובהיותו בבית חותנו הגביר אשר כל אנשי בית חותנו מלובשים בגדי רקמה ותולעת שני ויאמר לו חותנו אצוה להכין גם עבורך בגדי יקר ותפארת משש וארגמן כי חרפה היא לפני בעטותך בגדי פשתן וצמר בביתי וימאן העלם וישאלוהו סבת מאונו ויען ויאמר הן בהיותי לבוש בגדים פשוטים משונה מכל מרבית בית חותני הלובשים בגדים יקרים וכל באי ביתו מתפלאים מה זה אשר חתן הגביר הוא לבוש בגדי צמר ופשתן ומשיבים להם אל תסתכל בקנקן רק במה שיש בו גבר משכיל בעוז ותושיה ולו חכמה ובזה נודע לכל שלימותי ופאר חכמתי ויקר בעיני מכל בגדי חופש ורקמה אך אם אלבש מחלצות כאחד מבני הגביר לא יעלה בדעת הרואים לשאול עלי ולדרוש על מהותי מי ומה הנני ולא יודע תכונת שלימותי בעולם כן עד"ז בעת אשר עדת ישראל המה בהצלחת העושר והכבוד לא יפלא בעיני העמים מדוע יעקב בחר לו יה לסגולתו מזולתו דאחרי שהמה מכובדים בעושר וכבוד נאה למלך הכבוד לקחת אותם לו נעם אך בהיותם עניים ודלים במצב השפלות ורואים העמים כי לא נטש ה' את עמו גם בשפלות מצבם מזה מכירים דיש להם לישראל שלימות המעלות והמדות ורק עם חכם ונבון הגוי הזה שמתרצה

הבורא כביכול לקחת אותם לו לעם גם בהיותם עניים ומדולדלים נמצא דע"י העניות ניכר חשיבות שלימותם לכן יאה עניותא וכו':

ת"ח הפורש מה"ת עליו הכ' אומר כצפור נודדת מן קנה וכו' עפ"י דאיתא בספרי אמת דכל ענינים הנעשים בעולם מקור הוייתם וקיומה הוא מרומז בתודה כי התורה היא המקיימת אותם לכן עיקר משכן האדם הוא בתורה והפירוש מה"ת הוא נודד מקן משכנו **דף י' וליוצא** ולבא אין שלום שיצא מדבר הלכה וכו' דלפי האראי' הי' ראוי לומר ולבא וליוצא אין שלום וכו' לכן דרשו שיצא בתחלה מדבר הלכה ובא למקרא ולפי דסדר הלימוד הוא מקרא משנה וגמרא לכן דרשו ולבא שבא למקום שהי' שם בתחילה כהוראת ביאה שהוא נסוג אחור משלמות סדר לימודו:

היתר נדרים פורחים באויר וכו' כהררים התלוים בשערה מלת באויר הוא נוטריקון על הדרשות שדרשו חז"ל להיתר נדרים כדאמרינן בגמרא כי יפליא וכו' נשבעתי ואקימה וכו' נשבעתי באפי וכו' כל נדיב לב שתלוי ברצון שאינו מתחרט זהו אויר א' הוא אפי ו' הוא ואקימה י' הוא יפליא ר' הוא רצון והלכות שבת תלויים בשערה עפ"י דאמרינן מלאכת מחשבת אסרה תורה והמחשבה היא בראש מקום השערות וזהו שפירש"י בשערה בשערות ראש היינו מקום המחשבה:

באפי נשבעתי וחזרתי בי עפ"י דאיתא במדרש איכה כל מאן דכעיס סופה מתרצה זהו שהודיע להם באפי נשבעתי מתוך הכעס ויכולים להשתדל להפר השבועה שאתרצה ע"י התרת חכם:

לא יחל וכו' אבל אחרים מוחלין לו דאי הי' הכונה שדברו לא יחולל לעולם הי' מהראוי לומר לא יחל מהנפעל דמשמעו שלא יחולל לעולם ומדאמר לא יחל מהקל מורה דרק הוא לא יחל אבל אחרים מוחלין לו:

ד' יב' אדה"ר מן הארץ עד לרקיע וכו' מעטו והעמידו על מאה אמה וכו' מסוף העולם ועד סופו וכו' אידי ואידי מדה אחת היא בדו"ש בארנו דעולמות כולם ביחד המה תבניתו של הכ"ה להכיר על כח מעשיו ית' ולפי דלאו כל מוחה סביל להשיג כל הנעשה בעולמות עליונים לכן הכליל הבוי"ת בעולם השפל כח של כל העולמות העליונים והוא דמות תבניתו זהו דח"א שהשגת אדה"ר הי' בתבניתו היינו מן הארץ עד לרקיע ועד בכלל שהשיג מה שהוא ברקיע למעלה וח"א שהשיג רק דמות תבניתו היינו מסוף העולם ועד סופו וזהו דמסיים אידי ואידי מדה אחת שע"י שתיהם יכולים להשיג כח הבוי"ת רק דתבניתו הוא השגה מעולה יותר ממדת תבניתו ואחר החטא מיעט הב"ה השגתו

והעמיד על מאה אמה היינו חלק קטן כפי ערך מאה אמה מן שטח של מהלך ת"ק שנה שהוא מארץ לרקיע:

עשרה דברים נבראו ביום ראשון וכו' מה שהיה ראשית הבריאה במספר עשרה בארנו בכפלים לתושיה לפי דאות יו"ד מורה על נצחיות דמלואו הוא עשרה ותמונתו אין משתנה גם כשהופכין אותו בכתיבה לכן יסד העולם במספרו לרמז על קיומו:

אור וחושך וכו' מדת יום ומדת לילה לכאורה אחת הנה דאור הוא יום וחושך הוא לילה ויתכן עפ"י מה דמסיים דאור הנברא ביום ראשון איננו אור שבגלגל המאורות לסבב מהלכו להאיר ביום ולהחשיך בלילה עכ"ז נמנו יום ולילה עד יום ד' לפי שברא אז הב"ה מדת היום והלילה וכמו שברא האור להאיר ביום כן ברא אז החושך להחשיך בלילה אף שאינו מסובב ממהלך הגלגל ובזה יתורץ מה שהעירו המפ' שלא יתכן לומר בריאה בחשך שהוא רק העדר האור דהעדרו הוא רק עפ"י סבוב הגלגל אבל בימים הראשונים בהיותו אור עצמי הי' החשך בריאה כמו האור:

עמד וגנזו לצדיקים וכו' מליצת עמד הכונה דכאשר רצה הבוי"ת שיאיר העולם הופיע כביכול מכבודו והאיר האור וכאשר רצה למנוע האור עמד שלא הוסיף להופיע ועי"ז נגנז ולא האיר:

אדם בונה עליה ואח"כ בונה בית וכו' אדם בונה שרפרף ואח"כ בונה כסא בתכונת עולם העליון והתחתון יש בו שתי תכונות דבאמת עצמיות זהר עולם העליון הוא מעולה מזוהר עולם השפל עכ"ז התעלות עולם העליון הוא ע"י עולם התחתון כמאמר חז"ל כשערש"מ מוסיפין כח בגבורה של מעלה זהו דב"ש חשיב העולמות מצד זהרם לכן מעולה שמים מארץ כמו כסא ושרפרף שהכסא מעולה משרפרף לכך הקדים בבריאה השמים לארץ וב"ה חשבו העולמות מצד פעולתן של התועלות בזה יתרון לעולם התחתון על העליון דאין העליון מתקיים אלא על ידי התחתון הוא כמו בית ועליה עומד על גביו דבונה תחלה הבית ואח"ז העליה:

כשבראם ברא שמים ואח"כ ארץ וכשנטה נטה ארץ ואח"כ שמים אצל הבוי"ת מתיחסים מעשיו מן הסבה אל המסובב ונהפוך הוא אצלינו מתיחס הענין מהמסובב אל הסבה לכן כאשר ברא כביכול ברא השמים ורחוק ממנו ברא אח"ז הארץ הוא המסובב וכאשר נתגלה הנטיה של העולמות לנו השגנו בתחלה את הארץ הוא המסובב ואח"ז השגנו השמים שהוא הסבה ויתכן עוד עפ"י מה שפרש"י בפ' בראשית דבתחלה עלה במחשבה לברוא העולם במדה"ד וראה שאין מתקיים הקדים מדה"ר ושתפה למדה"ד והנה השמים מתיחס לאש העולה למעלה והוא מדה"ד והארץ מתיחסת למים הנמוך הוא מדה"ר. זהו

כשבראם במחשבה ברא שמים במדה"ד ואח"ז ארץ במדה"ר וכשנטה שיתקיים העולם נטה ארץ שהקדים מדה"ר היא הארץ ואח"ז שמים של מדה"ד וזהו דפליגי ב"ש וב"ה לפי תכונתם דאיתא בספרי אמת דב"ש מתיחס למדה"ד וב"ה מתיחס למדה"ר נמצא מתיחס ב"ש לבריאת המחשבה שהי' במדה"ד לכן אמר שהקדים שמים לארץ וב"ה מתיחס למדה"ר של הנטיה שהקדים מדה"ר לכן אמר דהקדים ארץ וכו' ומאי שמים וכו' שם מים וכו' אש ומים שניהם אמת דבתחלת השמים נברא במדה"ד שהוא האש לכן נקרא שמים שם מים מרמז השמים דאין בו מים של מדה"ר רק אש של מדה"ד דשם מים ברחוק ממנו ולא בו כהוראת שם ואח"ז כששתף עמו מדה"ר בנטיה נקרא שמים אש ומים ביחד שטרפן זה בזה ושתפם:

ע"ב אלו נאמר שמים וארץ הייתי אומר שמים וארץ שמותן של הב"ה וכו' שהייתי אומר דמלת אלהים מעו"ע אלהים שמים אלהים ארץ דמשמעו שתי רשויות ח"ו אחד אלהים של שמים והשני אלהים של ארץ:

את הארץ למה לי להקדים שמים לארץ דאם הי' כתוב בראשית ברא אלהים את השמים והארץ הייתי אומר דמלת את הוא בהוראת מן כמו כצאתי את העיר והכונה בראשית מן השמים ברא אלהים הארץ תחלה:

הארץ על מה עומדת וכו' קיום העולם מתנהג בשלשה הנהגות הניסית המערכית הטבעית ומבאר תחלה הנהגת הניסית היינו על עמודים שהם תורה ועבודה וג"ח ושלש אלה עומדים על המים היינו על תכונת הטהרה לבל ימצא בם שום פחיתות וטהרת הענינים המה בסור מרע ובעשה טוב היינו בחלק של סור מרע הוא בתכונת הרים שלא ימוש ממקומו לסור לרע כמו ההרים אשר לא ימושו ממקומם ובחלק עשיית הטוב ידאה מהר לעשות כעל כנפי רוח ושני אלה עמודים בסערה היינו להרגוז בסערה את היצ"ט על היצה"ר והסערה תלויה בזרוע כחו של הבוי"ת דאלמלא עוזרו לא יכול לו וחכמים מבארים הנהגת המערכה שהיא על י"ב עמודים היינו י"ב מזלות וי"א מבארים הנהגת הטבע שהוא על שבעה עמודים דכל עניני הטבע מוגדרים בשבעה שש קצוות והאמצע שבעה אקלמים וכאלה ומסיים ר"א דכולם עומדים על עמוד אחד של אמונה להאמין שכל אלה הנהגות כולם מתנהגים רק ברצון הבוי"ת:

שחקים שבו רחיים עומדות וטוחנות מן לצדיקים לע"ל עי' במפ' ייתכן דמן הוא לשון הזמנה כמו מיניה את מאכלכם דשכר המקווה לע"ל הוא נעשה מעניני המצות של עוה"ז זהו שהרחיים טוחנות מן שהזמינו המע"ט לעשות מהם קמח סלת לצדיקים לע"ל וזהו

שאמרו במס' אבות אם אין תורה אין קמח כשאין מקיימין התורה בעה"ז אין לקוות על קמח מהרחיים לע"ל:

כל העוסק בתורה בלילה הב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום הלילה הוא זמן שינה ומנוחה לאדם וכאשר האדם מנדד שנתו ומנוחתו ועוסק בתורה בלילה הוא תכונת החסד שעושה למעלה מהדין לכן גם הב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום:

מכון שבו אוצרות וכו' ברד וטללים רעים וכו' הני בארעא אתנהו מן הארץ וגו' וקטור רוח סערה וכו' היו ברקיע וכשבא דוד ביקש עליהם רחמים והורידן לארץ לכאורה יותר טוב כשדברים הרעים המזיקין המה בריחוק מקום לא בקרוב א"כ אחרי היותם ברקיע בריחוק מקום מאתנו למה ביקש דוד להורידן לארץ להיותם קרוב אלינו ויתכן עפ"י שבארנו בדו"ש דכל ענינים הנעשים בעצמותו כביכול המה נצחים בלתי משתנים ומה שהוא מתיחס לכח אמצעי אינו נצחי ומשתנה לכן בהיותם ברקיע המתיחס לעצמות הבוי"ת שנ' פתח ה' את אוצרו ויוצא כלי זעמו אז בעת בואם ח"ו היו נצחים בלתי משתנה לכן ביקש דהע"ה להורידן לארץ שיתיחסו לכח אמצעי של הארץ ואז בטל נצחיותם ומשתנים מרעה לטובה:

דף יג כתוב א' אומר אלף אלפין ישמשוניה וכ' א' אומר היש מספר לגדודיו וכו' כביכול נתמעט פמליא של מעלה עי' במפ' ויתכן דהבוי"ת הוא למעלה מהזמן והמספר לכן במקומו כביכול גם לגדודיו אין מספר אך בהתגלות כבודו בעוה"ז שהוא מקום המוגדר במספר גם גדודיו מתגלים במספר לכן בזמן שבהמ"ק הי' קיים דאז היתה השראת שכינתו למטה והי' בהמ"ק מקומו אז הי' מתגלה במקומו באין מספר היש מספר לגדודיו ובזמן שאין בהמ"ק קיים דאז נסתלקה השכינה למעלה ואין נחשב הארץ למקומו ממש אז מתגלה למטה במספר אלף אלפין כביכול נתמעט לפי שהם פמליא של מעלה ולא של מטה ויתכן עפ"י דאיתא במס' יומא כתוב אחד אומר אשר לא ימד ולא יספר וכתוב א' אומר והי' מספר כאן כשעושין רש"מ וכו' ובארנו בדרושי' דכשעושין רש"מ אז יש בהם שלימות הרבה ואז נמצאו בהם שלמים אשר האחד שקול נגד כמה אלפים אנשים ואז אינם בגדר המספר דמי יוכל לשער שלימותם כמה עולה מספרם וכשאין עושין רש"מ והמה נעדרי השלימות ואין להם יחס האיכות רק יחס הכמות ואז המה בגדר המספר יעו"ש וכפי אתדל"ת כן הוא אחדל"ע כמאמר כדרך שבא לראות כך בא ליראות לכן בזמן שבהמ"ק קיים שאז הי' שלימות בישראל ואז לא היו בגדר המספר לעומתם גם התגלות השכינה הי' באין מספר היש מספר לגדודיו ובזמן שחרב בהמ"ק לפי שהעם המה בהעדר השלמות ואז המה בגדר המספר גם התגלות השכינה הי' במספר אלף

אלפין ישמשוניה זהו שמסיים כביכול נתמעט פמליא של מעלה דבאמת הפמליא של הב"ה הוא שוה תמיד באין מספר רק ההתגלות משתנה מאין מספר למספר זהו כביכול כאילו נתמעט פמליא של מעלה:

ד' י"ו והן עזי פנים שבדור ורנב"י וכו' אלו ת"ח. עפ"י דאיתא במס' ביצה מפ"מ נתנה תורה לישראל מפני שהם עזין וכו' ואיתא במס' שבת במאמר חמדה גנוזה תתקע"ד דורות קודם שנבה"ע פרש"י ז"ל דאותן תתקע"ד דורות לא היתה בהם תורה והעבירם ולא בראם יעו"ש וכיון שלא היו אותן הדורות בני תורה נשארו בעזותן מצד הטבע שהן עזין לכן כששתלן בכל בכל דור הם עזי פנים שבדור והנה הוראת קמט הוא על הדחיקה והכווץ נגד החצון ודריש ת"ק שהיא קמיטה של עזי פנים שמעבירן מן העולם ורנב"י דריש על ת"ח לפי שהם עזים והתורה מחשת עזותן לכן נאמר עליהם אשר קומטו:

עד מתי אתה עושה שכינה חול עי' פרש"י וח"א ויתכן לפי שנ' כורסיה שביבין דנור זהו ודאי כסאו של הב"ה ומבאר דפסוק השני שנ' בו כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב מרמז על כסא דוד וקרו ליה עתיק יומין ע"ד שאמר ומדת ימי מה היא עי' בילקוט לזה השיב לו עד מתי אתה עושה שכינה חול דעתיק יומין הוא תואר להב"ה ואתה עושה אותו חול לומר דקאי על דוד:

אחד לדין ואחד לצדקה וכו' מה לך אצל אגדה לפי דאמרו חז"ל דכשהוא דן את ישראל דן אותם בעמידה א"כ למה לו כסא לדין:

לא נתקררה דעתו עד שאמר ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד שרצה לקללם יותר וכיון שאמר ירהבו וגו' והנקלה בנכבד א"כ כאשר יקללם עוד יהיו נקלים יותר וירהבו ביותר על הזקנים והנכבדים לכן נתקררה דעתו שלא לקללם עוד ויתכן עוד דמדה זאת מה שירהבו הנער בזקן וגו' היא קללה שאין עוד למעלה הימנה דבכל הקללות שקללם יתכן ישמעו דברי תוכחה מהזקנים ושב ורפא לו אך כאשר ירהבו הנער בזקן ואין שומעין להם א"כ אפס תקוה שישובו ואין קללה מרובה מזאת:

ובביתי אין לחם ואין שמלה שאין בידי לא מקרא ולא משנה ולא גמרא למעלה דרשו משען לחם זו גמרא ושמלה דברים שב"א מתכסין בו כשמלה וכפי' הנראה כאן דריש שמלה על מקרא ומשנה והכונה דשמלה הוא לבוש אבל גוף הלובש הוא מכוסה ואינו נראה לכן המקרא והמשנה המה לבוש אבל גוף ההלכה הנדרש בזה הוא בגמרא לכך אמרו שב"א מתכסין בהם לכן דריש מן שמלה על מקרא . ומשנה לחם על גמרא:

ע"ב אשר נתן בן לאברהם אבינו שיודע לדרוש במעשה מרכבה ע"ד מאמרם ז"ל צדיקים המה מרכבה לשכינה וראש הצדיקים הי' אאע"ה לכן אמר אשריך אברהם שאתה מרכבה לשכינה שראב"ע שיצא מחלציך דורש במעשה מרכבה:

והיו מה"ש באין וכו' במזמוטי חתן וכלה עי' במפ'. ויתכן דהבאים למזמוטי חתן וכלה אף דאין השמחה שלהם באין כדי לשמח את החתן והכלה כן עד"ז אף דאין הדרשה נוגע למה"ש עכ"ז באין לשמוע לשמא הדורשים:

גזל ועריות שנפשו של אדם מחמדתן ומתאוה להן בפ' וירא בארנו הוראת תאוה הוא בעניני תאות הבהמית לאכול ולשתות ועריות ותכונת חמדה הוא בעניני הממון והכבוד זהו מחמדתן לגזל ממון ומתאוה לעריות:

ארבעה נכנסו לפרדס וכו' בן עזאי הציץ ומת בן זומא הציץ ונפגע אחר קיצץ בנטיעות ר"ע נכנס בשלום וכו' מדרגות ההשגה היא בשני פנים או שהב"ה מתגלה לאדם למטה או כמדרגת מרע"ה אשר עלה אל האלהים בהשגה גדולה למעלה והתגלות ההשגה הוא כפי הכנת האדם אם ממעט בהכנתו מתמעטת ההשגה ואם משתדל בהשגה שהוא למעלה מהכנתו ע"ז נאמר אל יהרסו לעלות פן יפרץ בם זהו בן עזאי הציץ למעלה במקום שעלה משה למרום ומת שלא הגיע למעלת מרע"ה ובן זומא מיעט הכנתו לכן לא יכול לעלות להשגה עליונה רק נפגע פגעה בו ההשגה למטה כהוראת פגיעה ור"ע השתדל בהכנתו לפי כחו ועי"ז השיג השגה שלימה כפי הכנתו ונכנס בשלום ויצא בשלום ואחר קיצץ בנטיעות דשלימות האמונה היא להאמין דכל פעולות מעשי התחתונים המה כמו שרשי אילן אשר מהם נצמחים סעיפים ופארות למעלה בעולם העליון לטוב או לרע והמה תכונת הג"ע והגיהנם וכמו כן שלימות האמונה אשר מקור ההשפעה היא בעולם העליון אצל הבוי"ת וממנו נצמחים אשכולות העה"ז לטובה או לרעה ואחר הכחיש בכל אלה זהו קיצץ בנטיעות קצץ הנטיעה של מטה לומר שאיננה עושה פרי למעלה וקצץ הנטיעה של מעלה לומר דאין פרי עוה"ז ממקור הנטיעה של הב"ה:

דף טו חזא למט"ט דאתיהבא ליה רשותא למיתב למיכתב זכוותא דישראל אמר גמירא דאין למעלה ישיבה וכו' מ"ט כי חזיתיה לא קמת מקמיה אתיהיב ליה רשותא למימחק זכוותא דאחר עפ"י דאיתא במ"ר בשעה שהב"ה דן את ישראל דן אותם בעמידה מקצר הדין ופוסק ובשעה שדן את אויביהם דן אותם מיושב ומדקדק בהם לכן כשצריכים למכתב זכוותא דישראל שטוב לדקדק בהם לכן ניתן לו רשות למיתב בישיבה ולמכתב זכוותא כדי שידקדק בהם יפה וכאשר אחר אמר דאין למעלה ישיבה רק עמידה ועמידה הוא לתכונת הדין היפך מזכותא לכן אתיהב ליה רשותא למימחק זכוותא דאחר:

עקר פוגלא ממישרא בשבת ויהיב לה כפי שבארנו דאחר קצץ בנטיעות לומר דאין צומח ממעשה אדם למעלה זהו עקר פוגלא ממישרא עקר הצומח משרשו שקצץ בנטיעות:
נוטל חלקו וחלק חבירו שנ' לכן בארצם משלה יירשו וכו' הרשע והצדיק יש לכל אחד שתי תכונות מצד עצמו ומצד הפכית זולתו נמצא יש להצדיק שני חלקים בג"ע האחד מצד צדקת עצמו השני מצד רשעת הרשע וכן להרשע יש שני חלקים בגיהנם האחד מצד עצמו השני מצד צדקת זולתו:
ע"ב אם הרב דומה למלאך ד' צב' שלימות העבודה לעשות המצוה בלי שום חקירה להבין טעמי המצוה לפי דאין טעמי המצות מתגלים אלא לאחר קיימן וזהו תכונת מה"ש שנ' בהם עושי דברו בתחלה עושים בני שום מחקר להבין ואח"ז מגיעים לשמוע בקול דברו להבין טעמי המצוה זהו אם הרב דומה למלאך שמקיים המצוה בלי חקירת הטעם אז יבקשו תורה מפיהו להבין טעמי המצות דאחר הקיום מתגלין לו לשמוע בקול דברו זהו שפתי כהן ישמרו דעת ימתינו על דעת הטעמים אחר העשיה ישמרו לשון המתנה כמו ואביו שמר את הדבר:
אשכח תמרא אכל תחלא ושדי שיחלא אבראי וכו' ומפומא דר"מ לא אמר וכו' רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק אמר השתא קאמר מאיר בני אומר וכו' העירו המפ' מ"ט בתחלה לא אמר משמיה דר"מ ואח"כ אמר ויתכן דכאשר האדם חוטא מחמת תאוה מתיחס החטא לכח חצוני וכאשר חוטא מחמת מרי מהשחתת נפשו מתיחס החטא לכח הפנימי והנה אחר הי' בו שתי תכונת בתחלה אמר שתי רשויות הן שהוא חטא המרי וע"ז יצתה ב"ק שובו וכו' חוץ מאחר ואז אמר הואיל ואטרוד מעלמא דאתי איזל ואתהני בהאי עלמא שהוא חטא התאוה בכח חיצוני לכן כאשר אמר לו חמרא אכל ושדי שיחלא אבראי דכח הפנימי של תמרי הוא רע שהוא השיחלא אך כח החצוני הוא טוב וכן עשה ר"מ דאכל תמרי היינו חכמות החיצונות הטובות למד מאחר ושיחלא הוא כח הפנימי של המרי שדי אבראי לא רצה הב"ה לומר משמיה דר"מ לפי דתורתו נובעת ממקור משחת המרי של אחר לכן אמר לו דר"מ למד ממנו בעת שחטא מחמת תאוה בכח החצון והוא תכונת הרמון דתוכו פרי יפה וקליפתו החיצונה היא רע אז אמר השתא אמר מאיר בני אומר וכו' והזכיר מאמר זה דבזה מובדל החוטא מחמת תאוה מהחוטא מחמת מרי דהחוטא מחמת תאוה הוא מתחרט אחרי עשיית העבירה ומצטער ע"ז שעשאה והחוטא מצד המרי הוא מתענג אחר עשיית העבירה זהו בזמן שאדם מצטער על העבירה שלא חטא מחמת מרי רק מחמת תאוה אומרת שכינה קלני

מראשי ונקט רמון ולא פרי אחרת כיוצא בו לפי שאמרו פושעי ישראל מלאים מצות כרמון וע' מה שבארנו בפ' שלח תכונת הרימון:

קלני מראשי וכו' עי' במפ' ויתכן לדמיון לאחד שמת בן יחידו ורוצה להגדיל הספדו אומר בדרך מליצה הנה עד כה הייתי טרוד כל היום לצורכי בני להלבישו ולפרנסו וכאלה ועתה במותו הוקל מעלי טרדות בני שאיננו עוד ככה בזמן שאדם מצטער לפי שנחלה נפשו ואין ראוי לקבל טובתו מהב"ה אומר הב"ה בדרך מליצה עתה הפעם קלני מראשי הוקל מראשי דאגת פרנסתו וטובו שאינני משפיע לו עוד וזהו עיקר גלות השכינה כביכול כשאינו יכול להיטיב לנבראיו דעיקר תכלית הבריאה הוא להיטיב לכל:

דתלי וקאי בעיברא דדשא וכו' במס' שבת אמרו על מי שיש בו תורה שהוא תרעא לדרתא דזהו דר"י הוה קאי אעיברא דדשא מעבר להשער שקרא תורה ובכי א"ל שננא אחרי שלמדת תורה הרבה אמאי בכית. א"ל מי זוטרי וכו' אף שהרבו בתורה אין להם חלק לעוה"ב:

ד' ט"ז ואתא מרבבות קודש אות הוא ברבבה שלו דוגמא הוא ברבבה שלו אות הוא בצבא שלו וכו' קול דממה דקה עי' במפ' בדו"ש בארנו דע"י כחות של העליונים יכולין להשיג כח הבי"ת אשר בכח הבריאה והוא הנקרא תבניתו ית' ועולם השפל בכללו נכללו בו כל הכחות של עולמות עליונות ונקרא דמות תבניתו והאדם נכללו בו כל כחות של עולם השפל ונקרא צלם דמות תבניתו זהו אות הוא ברבבה שלו היינו תבניתו של עולם העליון דוגמא ברבבה שלו היינו דמות תבניתו מעולם השפל שהוא דוגמא של עולם העליון אות הוא בצבא שלו היינו האדם צבא בריותיו ואמרו עוד קול דממה דקה ע"ד שנ' לו דומיה תהלה דמעשה מרכבה נאמרה בחשאי:

זוכר הברית וכו' נאמן בבריתו וכו' וקיים במאמרו. נוסח הברכה מיוסד עפ"י הכתובים והי' בענני ענן וגו' ונראתה הקשת בענן וזכרתי את בריתי והיתה הקשת בענן וראיתיה לזכר ברית עולם וגו' זאת אות הברית אשר הקמותי וגו' וכונת המאמר דאם עושין איזה קשר לסימן אז אם בעת הקשירה מכוין הקושר שעושה הקשר לסימן לזכור על ידו איזה ענין אז בעת שרואהו נזכר באותו ענין עפ"י הקשר. אך אם עושה הקשר כמתעסק בעלמא אז אין מזכירו הקשר את הענין כשרואהו זהו והי' בענני ענן ונראתה הקשת אז בעת עשיית הקשת בפעם ראשונה הנני מכוין בו שהוא עשוי למען וזכרתי את בריתי ובזה יהי' התועלת וראיתיה כאשר אראה הקשת לעת מצוא תועיל לי הראיה לזכר ברית עולם ומבאר תכונת הברית היא אשר הקימותי ביני ובין כל בשר אף שיהיו נעדרי השלימות כאחד הבשר של בע"ח עכ"ז לא אביא עוד את המבול לשחתם. זהו עצמו נוסח הברכה

זוכר הברית בעת עשיית הקשת שהוא לזכרון הברית ונאמן בבריתו בעת שרואה אותו לזכר ברית עולם וקיים במאמרו אשר אמר הקמותי ביני ובין כל בשר וכולל עוד עפ"י שבארנו בתהלים דתכונת הברית הוא ענין הנעשה משני הצדדים שכל אחד ייטיב להשני ואם צד אחד עובר הברית אז גם השני פטור מלקיימו אך מחסדי הבוי"ת דאף שאין מתקיים הברית מצידנו עכ"ז אחרי שיצא מאמרי פיו להיטיב לנו הוא מקיים כפי שבארנו בדו"ש מאמר ותקם את דבריך כי צדיק אתה יעו"ש זהו זוכר הברית והנה מצד תכונת הברית אחרי שאנחנו מעלנו בו מעל מצידנו הוא פטור מציד עכ"ז הוא בחסדו נאמן בבריתו להיטיב לנו יען כי הוא קיים במאמרו אחרי שהוציאו בפיו הוא מקיימו וכולל עוד דכמו שבריאת העולם נעשה ע"י ברית מאמרו כמאמר חז"ל בעשרה מאמרו' נבס"ע כן צריכין ברית מאמרו לקיום העולם ע"ד שנ' הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד והנה בימי המבול מלבד שלא אמר אז לקיים העולם הוסיף עוד לאמר שיבוא המבול להשחית ומבטיח לנו בעשיית הקשת שלא יבא עוד המבול לשחת ונוסף ע"ז שיקיים העולם במאמרו זהו נאמן בבריתו שלא לשחת הארץ וקיים במאמרו להעמיד העולם ולקיימו במאמרו וכולל עוד דשלימות הברית צריך שלשה דברים האחד לזכור אותו השני להיות נאמן לקיימו השלישי שיהי' ביכולתו לקיימו זהו זוכר הברית שאין שוכח אותו ונאמן בבריתו לקיימו וקיים במאמרו שאין בו העדר היכולת לקיימו וכולל עוד דעניניו של הב"ה נעשים באמרי פיו ע"ד שנ' בדבר ה' שמים נעשו לכן כאשר אמר הבוי"ת וזכרתי את בריתי ולא יהיו עוד המים לשחת כל בשר אותה האמירה קבועה בכח הבריאה שלא יוכל עוד המבול לבוא זהו שנ' זאת אות הברית אשר הקימותי שכבר הקימותיו בעת שאמרתי זהו זוכר הברית בעשיית הקשת ובזה עצמו מוחלט הדבר אשר נאמן בבריתו לקיימו שהרי קיים הברית במאמרו דאחר שהוציא הדבר באמרי פיו מתקיים ממילא שנ' אשר הקימותי:

המסתכל בג' דברים עיניו כהות בקשת ובנשיא וכו' יש להעיר ממה דכ' מלך ביפיו תחזינה עיניך והיו עיניך רואות את מוריך הרי שמצוה להסתכל בנשיא ויתכן דרך רמז המסתכל בנשיא היינו לחקור אחרי מעשיו והנהגותיו עיניו כהות שאין יכול להשיגם ע"ד שנ' ס ולב מלכים אין חקר:

אל תאמינו בריע אין רע אלא יצה"ר וכו' ואין אלוף אלא הב"ה וכו' עי' במפ' ויתכן דאמתלא של היצה"ר הוא שהאדם עלול לחטוא מצד חומרו שהאדמה כוללת כל התאוות גם מצד שאם אין רצון הב"ה שיחטא יוכל לתת לו כח ועוז להתגבר עליו כעין מה שאמרו חז"ל אלמלא הב"ה עוזרו לא יכול לו' זהו אל תאמינו בריע זה יצה"ר באמתלא

שנ' כי יצר לב האדם רע מנעוריו מצד שהוא אדם מן האדמה גם אל תבטחו באלוף לומר שהב"ה שהוא אלוף נעורך השר ומושל גם על יצה"ר יכול לעוזרך לכן ימחול כשאין עוזרך משום דכל זמן שיש בכח האדם לבטל תאות חומרו ולהתגבר מעצמו אין הב"ה עוזרו:

ד' י"ז אין כה"ג מתלבש בכליו פרש"י ז"ל בכלים נאים שלו שלא בשעת עבודה וכו' מפני הצדוקים שהיו אומרים עצרת אחר השבת וכו' ועי' בתו' ויתכן דהצדוקין מפרשים מה דכ' בפ' תצוה ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת ואתה תדבר אל כל חכמי לב וגו' ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו לי כפל המאמרים הכונה שנצטוה על שני מיני בגדים האחד לעשות בגדים נאים לאהרן לכבוד ולתפארת שילבשם ביום טוב הקדוש שלא בשעת עבודה השני תדבר אל כל חכמי לב ועשו בגדי קודש לכהנו לי היינו הבגדים של שעת עבודה לכן אם ילבש הכה"ג כלים נאים שלו יאמרו הצדוקים שהוא יום עצרת שהרי לובש הבגדים שהם לכבוד ולתפארת:

פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולטת בהן עי' בתו' שהק' מהא דעלה עשן מקברו ועי' במס' ויתכן דיש שני מיני אשי אש הגיהנם הוא נקרא אש הדיוט לפי שנעשה האש מחום האש של העבירה או מנהר דינור ויש עוד אש של מעלה שדנין בו ואש של מעלה אין מכלה רק מעלה עשן שהרי הי' עשן המערכה מאש של מעלה וכן נ' בסיני והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליי ה' באש זהו דפ"י אין אור של גיהנם שולטת בהן לכלותן רק מענישים אותם באש של מעלה שאינו מכלה רק מעלה עשן ולכן עלה עשן מקברו לפי שנידן באש של מעלה:

הראשונים היו נשיאים וכו' לכאורה מיותר מאמר זה בענין הסמיכה דפליגי ויתכן דבא לתרץ סדר המשנה דבכל הזוגות הקדים דעת האומר שלא לסמוך ואח"ז דעה השניה לסמוך ובשמעי' ואבטליון הקדים דעה לסמוך ואחריו דעה שלא לסמוך לכן מבאר לפי דהראשונים היו נשיאים ואחרונים אב"ד הקדים דברי הנשיאים קודם לאב"ד ושמעי' הי' נשיא וסבר לסמוך לכן הקדים דעתו והא דהקדים שמאי לפני הילל כפי שהעירו בזה בתו' יתכן לפי שאמרו ב"ה ענוים היו שהקדימו דברי ב"ש לדבריהם לכן לא רצה רבינו לשנות הסדר שבכל מקום להקדים דברי ב"ש לב"ה ועי' במס' יבמות מה שכתבנו בזה:

ירושלמי בשתי אותיותלבהעה"ז ועוה"ב שנ' כי ביה ד' צור עולמים ואין אנו יודעין איזה מהם נברא בה' ואיזה מהם ביו"ד אלא ממה דכ' והארץ בהבראם בה' בראם הוה אומר עוה"ז נברא בה' ועוה"ב ביו"ד ולכאורה מה יתרון לנו לדעת ומאי נ"מ אם נברא עוה"ז בה' ועוה"ב ביו"ד או בהיפך והכונה עפ"י שבארנו בפ' בשלח דאות יו"ד יש בו הוראת

הנצחיות זהו שאין יודעין אם עה"ז נברא ביו"ד שהוא נצחי ועוה"ב בה' שאינו נצחי או בהיפך כשהוא אומר בהבראם שהעוה"ז נברא בה' ועולם הבא ביו"ד מזה נודע דעולם הזה אינו נצחי ועולם הבא הוא הנצחי:

מסכת שקלים

בעזר החונן דעת להבין חמורים וקלים אחל לבאר חידושי מסכת שקלים

דף ח' פתחיה זה מרדכי ולמה נקרא שמו פתחיה שהיה פותח בדברים ודורשן בשבעים לשון לכאורה סיום המאמר ודורשן בשבעים לשון מיותר דמה שהיה פותח בדברים דיו לשם פתחיה והכונה עפ"י דאיתא במ"ר דגבריאל למד ליוסף שבעים לשון והיה שוכח עד שהוסיף לו אות ה' שנאמר עדות ביהוסף שמו יעו"ש הרי כשהוסיף לו ה' ונתאחד בו שם יה והוא השם אשר ביה ה' צור עולמים שנברא בו העולם הכלול משבעים לשון ועי"ז היה מכיר בשבעים לשון. נמצא דלטעם שהיה פותח בדברים ודורשן ראוי להיות שמו פתח ולמה נקרא פתחיה אלא לפי שהיה פותח ודורשן בשבעים לשון המתיחס לשם יה לכן נקרא פתחיה וכולל עוד דאיתא בזוה"ק פ' ויקהל ד' ר"ז לסטר צפון אית ממנא אחרא פתחיה שמיה וכו' וכל מאן דמצלי צלותא על בעלי דבבו דעקו להון וכו' פתחי ואמרו מרי ירמי שנאך לקדמך יעו"ש הרי דשם פתחיה מתיחס לנצח השונא לכן נקרא מרדכי בשם פתחיה לנצח בזה השם את המן אויבו:

דף ח' מאן דאמר רחמנא ותרן לותרן בני מיעיא הכונה דשלימות הבריאה היא שלא יאכל האדם נהמא דכסופא וכאשר אומר דרחמנא ותרן כל מה שנותן ומשפיע בעולם אינו מה שמגיע לאדם בשכרו רק מתנת חנם דרך ויתור א"כ יותרו מעוהי גם מה שמיעיו אוכלים הוא רק מצד הויתור א"כ אוכל נהמא דכסופא ובטל תכלית הבריאה ובמס' ב"ק ד"נ הגיר' יותרו חייו ג"כ הכונה כפי שבארנו אחרי שהכל דרך ויתור למותר הוא חייו לחיות דרך ויתור בנהמא דכסופא:

מוראו של בו"ד על הרחוקים יותר מעל הקרובים ומוראו של הקב"ה על הקרובים יותר מעל הרחוקים תכונת המורא הוא בענין המובדל ממנו במעלה או במוחש דאיש המדיני מתירא מן הגדול ממנו בהיות הגדול והנכבד מובדל מתכונתו וכן החלש מתירא מן הגבור מצד גבורתו המובדלת מתכונתו לכן בהיות האדם ברחוק הימנו ומצייר בנפשו עוצם ממשלת הגדול ונכבד ממנו ורב כח הגבור הוא מתמלא יראה ופחד אך בהתקרבו אליו בהיותו מאנשי ביתו ורואה דיש בו גם השתוות לכל אדם באיברי גופו ובעניני גופו מאכילה ושתיה ושינה וכאלה אין פחדו גדול כל כך מאשר הוא מרחוק היפך מזה אצל

הבורא כביכול עצמות כבודו ית' מובדל ומופרש מכל עולמות הנמצאות ועי"ז פחד הדר גאונו ומוראו על צבא מעלה הנצבים עליו גדול במאוד כי המה בהיותם קרובים אליו מכירים העלם הבדלו לאין חקר אך בעולם השפל הרחוקים ורואים השגחתו יתברך עליהם בכל עניני הגשמים המתיחסים לב"א נדמה להם דיש לו כביכול איזה השתוות כל דהו למעשה ב"א ועי"ז מתמעטת מוראם מאשר הוא בצבא מרום לכן אצל בו"ד מוראו על הרחוקים יותר ואצל הבוי"ת מוראו על הקרובים יותר:

דף י' תורה שנתנה למשה אש לבנה חרותה באש שחורה ובמדרש איתא עורה של אש לבנה כתובה באש שחורה והוא היפך מן המאמר שלפנינו יתכן דמראה הלובן הוא פיזור הראות שאין העין יכול לקלוט אותו יפה ולכן האויר בהיותו עצם זוהר הלובן אין העין שולט בו לראותו והנה בתכונת התורה יש בה שתי מדרגות כשהיתה במרום אצל הקב"ה היה זהרה עצום מאוד שהגביר זוהר פנימיותה יותר מהתגלות החיצוניות שבה זהו אש לבנה הוא זוהר פנימיותה חרות על אש שחורה הוא החיצוניות שהיה ניכר פנימיותה וכן ניתנה למרע"ה שהיתה השגתו במ"ט שערי בינה אבל כשנצרך להורידה למטה ואצלינו מתגלה חיצוניות התורה יותר מפנימיותה נתהפך הדבר שנכתבה באש שחורה החיצוניות על העור של אש לבנה הפנימיות:

דף ט"ו עתיד הקב"ה לעשות עטרה בראש כל צדיק. בדו"ש בארנו תכונת עטרה מרמז על נצחיות ועל ענין בלתי גבולי יעו"ש ולעתיד ינתן לצדיקים ממשלה נצחית בלתי גבולי זהו שעתיד לעשות עטרה בראש כל צדיק:

ירושלמי ר' קריספא בשם ריב"ח איברי נבלה לוקין עליהן משום נבלה מתניתין אמרה כן איברי נבלה וחתיכות מותרות חתיכות מותרות לא ממש ודכותיה איברים נבלות לוקין עליהם משום נבלה ומפרש בתקלין חדתין דדייק ממתני' דאמר חתיכות מותרות היינו מותרות ממש ה"נ איברים נבלות נבלות ממש וסתמא דסוגיין כלוי דמסכ' חולין דס"ל דמותרים ממש יעו"ש ולכאורה מצי אתיא הסוגיא גם לרב דס"ל מותרות לא ממש רק דאין לוקין עליהם ודכותיה איברים נבלות היינו נבלות ממש ללקות עליהם והכי מפורש בחולין דף צ"ה יעו"ש בפרש"י ויהי' פירוש חתיכות מותרות לא ממש בניחותא דאין מותרות דאין לוקין עליהם ודכותיה איברים נבלות ללקות עליהם :

מסכת יבמות

בעזר אדון כל הנשמות החונן לאדם דעת ומזמות לגלות תעלומות אחל לבאר מסכת יבמות:

דף ו' יכול יתיירא אדם מבהמ"ק ת"ל את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו נאמר שמירה בשבת ונאמר מורא במקדש מה שמירה האמורה בשבת לא משבת אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על השבת אף מורא האמורה במקדש לא ממקדש אתה מתירא אלא ממי שהזהיר על המקד' העירו המפ' מה זו ה"א להתיירא משבת עצמו או ממקדש עצמו ויתכן דכל ענינים המתיחסים למערכת המזלות המה מתיחסים להזמן והמקום לפי שהמזלות מוגבלים למקומותם דכל עם ומדינה יש לה משפיע בפ"ע וגם כל יום מתנהג ממזל אחר כפי שבארנו שמות הימים לפי תכונת המערכה בפ' בראשית יעו"ש יכול דגם ענינו של הקב"ה מוגבלים בזמן ובמקום דאין יכול לעשות רק בזמן ובמקום מיוחד ת"ל את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו לא נאמר שבתותי תיראו לפי דאין לירוא משבת עצמו דמה יום מיומים אצל יכולת הקב"ה כל הזמנים שוים רק תשמורו את אשר צויתי לירוא ממי שהזהיר כך לא ממקדש אתה מתיירא דאצל הבוי"ת כל המקומות שוות דממלא כל עלמין רק לירוא ממי שהזהיר על המקדש:

דף ע"ז בימי ר' דוסא וכו' והיה הדבר קשה לחכמים מפני שחכם גדול היה וזקן ועיניו קמו מלבוא לבהמ"ד וכו' א"ר יהושע אני אלך ואחריו מי ראב"ע ואחריו מי ר"ע וכו' עי' במס' מ"ט הלכו דוקא אלו השלשה יעו"ש ויתכן לפי שהיה ר' דוסא חכם גדול וזקן ואין יכול לבוא לבהמ"ד לכן היה קשה לחכמים מי לשלח שצריכים לשלח לו ג"כ אנשים שיהיו חכמים וזקנים שיכירם מנערותו כשהיה הולך לבהמ"ד ושיכיר אותם בשמם לבד אף שלא ראם שאינו יכול לבוא לבהמ"ד א"ר יהושע אני אלך דאיתא ביוחסין בשם הירושלמי כשהיתה אמו מעוברת היתה הולכת לכ"ד במ"ד שיתפללו שיהיה העובר חכם ועי' בסה"ד שהיה חכם במרכבה ובקי בכשפים ואמרו חז"ל שידע מהלך הכוכבים והיה זקן מתלמידי ריב"ז וגם על ראב"ע אמרו בברכות שהיה חכם ואהדרו ליה תמניא דרי חיורתא ולכן אמר הריני כבן שבעים שנה זקן ור"ע אף שלא היה זקן ואינו מכיר עכ"ז יכירהו מצד שמו שהולך מסוף העולם עד סופו ועליו אמר בן עזאי כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה הרי שהיה ראש החכמים:

ויש לו בן לעזריה חברינו קרא עליו המקרא הזה נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וגו' עי' במס' ויתכן לפי דראב"ע היה בן י"ח שנה ואהדרו לי' תמני סרי דרי חיורתא היינו שהי' ביחד נער וזקן זהו שקרא עליו מקרא זה נער הייתי גם זקנתי נער בן י"ח גם זקנתי בתמני סרי דרי חיורתא וסיפא דקרא אינו מן הענין:

אתה הוא עקיבא ב"י ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו וכו' וקרא עליו טוב שם משמן טוב עפ"י דאיתא במ"ר שמן טוב מהלך מקיטון לטרקלין שם טוב מהלך מסוף העולם

ועד סופו זהו לפי שא"ל שמך הולך מסוף העולם עד סופו לכן קרא עליו מקרא זה טוב שם משמן טוב ולפמ"ש בח"א שא"ל כמותך ירבו בישראל ולא מגרים עובדי עכומ"ז יתכן דע"ז קרא עליו טוב שם שלך שיהי' משמן טוב היינו מישראל ולא מגרים דאינו שמן טוב:

דף כ"א עד שבא שלמה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים וכו' פרעהו אל תעבר בו וכו' עשו משמרת למשמרתי יש בתורה מ"ע לעשות ומל"ת שלא לעשות ויש שהמה סייג לעבירה כמו רק מערי העמים וגו' החרם תחרימם וגו' למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבות וגו' זהו קיום המ"ע היתה דומה לכפיפה שאין לה אזנים שקשה להחזיקה ושלמה עשה לה אזנים ומשלים להחזיקה ואזהרה ממל"ת שטה מעליו ועבור לבל לקרב אליהם ובאותן שהן לשמירה עשו משמרת למשמרתי:

דף מ"ה אי נהוי כיהושע בן נון לא יהיבנא ליה ברתי העירו המפ' מ"ט נקט יהושע ב"נ יעו"ש ויתכן דיב"נ לא היה לו בנים זכרים ויתכן הסבה לזה לפי דאשתו היתה רחב הגיורת ולא יתכן שיהיו בן גרים ת"ח רק נכד יתכן שיהיה ת"ח כמ"ש בח"א במאמר בן דוסא שאמר לר"ע כמותך ירבו בישראל ולא מן הגרים ואין מהכבוד שיהיו בני יהושע ע"ה ולא ת"ח ורב אמר לו דהולד כשר ואפ"ה לא רצה ליתן לו בתו יתכן דחשש רב אף שהולד כשר מ"מ לא יתכן שיהיה ת"ח לזה אמר דאף אם יהי' כיהושע ב"נ שלא יהיה לו בנים זכרים ואין חשש בזה שלא יהיה ת"ח אפ"ה לא יהיבנא ליה ברתי:

דף מ"ז אסר לן ע"א ואלהיך אלהי העיר בח"א הא ע"א הוא מן ז' מצות שנצטוו ב"נ והרי"ף ז"ל הק' דהוא בכלל תרי"ג מצות יעו"ש ויתכן משום דאיסור ע"ז בישראל הוא גם במחשבה למען תפוש ב"י בלבם וכיון דאינו במעשה יתכן דלא הוזהרו ב"נ ע"ז ואינו מכלל תרי"ג מצות. אך ז"א לפי דב"נ נחשב לו מחשבת העבירה לצרפה למעשה:

ב' קברים נמסרו לב"ד וכו' הכונה דגם אחר המות ניכר הבזיון של העובר עבירה כשרואין שנקבר כקברות ב"ד שנהרג בשביל עבירה:

דף מ"ח ועשתה צפרניה תקוץ פרש"י ז"ל אע"ג דלא ניוול הוא גזירת הכתוב הוא ויתכן עפ"י המבואר בספרי טבע דהשערות והצפרנים גדלים מן מותרי התאוה יעו"ש לכן צותה התורה וגלחה את ראשה ועשתה צפרניה תקוץ לבטל בזה תשוקת מותרי התאוה שהיה לה בהיותה בגיותה:

מפני ששהו עצמן להכנס תחת כנפי השכינה וכו' אשר באת לחסות פרש"י ז"ל מיהרת לחסות והעירו המפ' הלא שהתה עשר שנים ולא גיירה יעו"ש ויתכן דעד אותו זמן לא נתחדשה הלכה של עמוני ולא עמונית ולא היתה יכולה להתגייר קודם:

מ"ט איבלע בארזא בירושלמי הגיר' ערק מן קדמוי איבלע ערק לארזא ובלעיה ארזא חסרים צוליתא דגולתיה אתון ואמרין קדמוי אמר אתון ונסרו לארזא ואתחזי דמא הכונה דמן המצות שהאדם עושה נעשים מהם לבושים רוחנים המגינים על האדם זהו דערק מן קדמוי דנסתר ממנו להנצל מהריגה דערק לארזא דבהיותו צדיק כארז בלבנון בלעיה ארזא וכסה עליו להצילו ממנשה אך לפי שאמר בתוך עם טמא שפתים אנוכי שהוא פחיתות השלימות ואין נעשה מדבור זה לבוש מצוה לכן חסרים צוציתא דגולתא לא הספיק הארז שהוא לבוש המצוה לבלוע דבור זה להגין עליו לכן עלה בידו לנסר הארז אעפ"י שהוא צדיק:

כאן ביחיד כאן בציבור העיר ברי"ף כיון דביחיד הוא מדבר למה נאמר דרשו לשון רבים יעו"ש ויתכן דשני המקראות מיירי בתפלות ציבור רק ההבדל ביניהם דכשמתפללין לדבר שהוא צורך הציבור כלו אז קרוב ה' לכל קוראיו בכל זמן אך כשמתפללין בציבור וכל אחד מהציבור מתפלל דבר הנצרך לו לבדו אז דרשו ה' בהמצאו לא בכל הזמנים:

דף ס' העבירום לפני הציץ כל שפניה מוריקות בידוע שהיא ראויה לבעול על הציץ היה חרות שם הויה ומצינו במרע"ה שהיה דבוק להויה ית' היה מוכרח להיות פרוש מן האשה מזה נראה דעניני אשות מנגדות לקרבות הוי"ה לכן העבירום לפני הציץ שכתוב עליו שם השם ובהיותה ראויה לבעול שהוא מעניני אשות הי' פניה מוריקות וסימן לעבירה הדרוקן וכשעשה עבירה דבזה מתנגד יותר לקרבות ה' היה פניה מוריקות ביותר שהוא הדרוקן כמבואר ברי"ף ז"ל וכולל עוד דבתוך איש ואשה הוא שם יה כשאין באשות עבירה אבל כשהיה אשות בעבירה אז כשהעבירום לפני השם פניה מוריקות דהדרוקן סימן עבירה:

הושיבום ע"פ חביות של יין בעולה ריחה נודף מה שמתיחס דוקא ליין ולא לשאר משקה שיש לה ריח יתכן לפי שמצינו בבנות לוט שע"י יין נבעלו לאביהן ודרך רמז נכנס יין יצא סוד ע"י ריח יין נתגלה הסוד שהיא בעולה:

דף ס"ב וכולם מתו מפסח עד עצרת איתא בפוסקים ראשונים דאין אומרים תחנון בל"ג בעומר לפי שבו פסקו תלמידי ר"ע למות יעו"ש התיחסות הענין עפ"י שבארנו בפ' אמור דתכונת העומר מרמז על אחדות האהבה ומיתת תלמידי ר"ע היה שלא נהגו כבוד זה בזה שלא היה אהבה ביניהם לכן בל"ג בעומר שכבר עבר שני שלישי מימי העומר המרמז על קשורי האהבה פסקו אז מלמות אך בגוף הדבר שאמרו שפסקו למות יש להעיר דהא אמרו כאן תנא כולם מתו וכאשר מתו כולם מהו פסקו למות. ואפשר כולם לאו דוקא:

מי שאין לו אשה שרוי בלא חומה עי' במפ' ויתכן עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' ויחי דף רכ"ח מאן דלית ליה (אשה) לא שריא (שכינתה) לגביה וכו' ויסב חזקיה פניו אל הקיר קיר הוא אדון כל הארץ דא שכינתא וכו' יעו"ש זהו שרוי בלא חומה היינו קיר שהיא שכינתא דאין השכינה שורה לגביה:

השרוי בלא אשה שרוי בלא ברכה עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' ויחי דף רל"ג קוב"ה יהיב תוספת ברכאין לדכורא בגין דמתברכא מיניה איתתא וכו' יהיב ליה תרין חולקין וכו' יעו"ש הרי כשיש לו אשה מוסיפין לו ברכה יתירה מאילו היה בלא אשה א"כ השרוי בלא אשה שרוי בלא ברכה תוספת ברכה שהיו מוסיפין לו אם הי' לו אשה:

דף ס"ג אין לו אשה אינו אדם וכו' אין לו קרקע אינו אדם האדם נקרא אדם על שם האדמה וצריך להיות לו קרקע שהיא אדמה וכמו כן תכונת האדמה שנותנת יבולה ע"ד שנאמר והאדמה לא תתן את יבולה. וכשאין לו אשה אינו יכול לתת יבול הבנים ואינו בכלל אדם מן האדמה:

זכה עוזרתו לא זכה כנגדו א"ד כתיב כנגדו וקרינן כניגדו לא זכה מנגדתו עי' במ' ויתכן דדורש הראשון דריש מלת כנגדו לשון התנגדות ההפכי. זהו שדרש או עזר עוזרתו או כנגדו היפך העזר והד"א דרש שניהם ממלת כנגדו דנגד יש לו שתי הוראות האחת השתוות העזר כמו שויתי ה' לנגדי נגד אבותם עשה פלא השנית לשון התנגדות המריע כמו לך מנגד לאיש כסיל ובתלמוד נוגדיניה זהו כתיב כנגדו לשון השתוות נגדו וקרינן ניגדו היינו לשון התנגדות זכה כנגדו לא זכה מנגדתו:

כל משפחות האדמה אפילו משפחות הדרות באדמה ע"ד שנאמר רוח האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת למטה בארץ זהו משפחות האדמה ויתכן עוד דשלימות האדם להכיר אשר ישיבתו בעה"ז הוא ישיבת אוהל ארעי והבלתי שלמים המה מיחסים עוה"ז לדירת קבע כאילו אין עולם זולתו זהו משפחות הדרות באדמה שמיחסים האדמה לדירת קבע:

כל גויי הארץ אפילו ספינות וכו' דריש ונברכו לשון בריכת מים שיהי' להספינות בריכות מים די ספוקם:

נתנני ה' בידי לא אוכל קום זו אשה רעה וכתובתה מרובה וכו' שמזונותיו תלויין בכספו עי' במפ' ויתכן עפ"י מאמר וכל היקום אשר ברגליהם זה ממונו של אדם נמצא כשיש לו אשה רעה וכתובתה מרובה מוכרח לתת לה כל מעותיו בכתובתה ונעשה עני בלי ממון ניטל ממנו היקום זהו בידי לא אוכל קום שניטל ממנו היקום וכן מי שמזונותיו תלויין בכספו ונעשה יוקר מוציא כל ממונו במזונות בטל גם ממנו היקום:

בגוי נבל אלו הצדוקים עפ"י דמתרגם בפרשה האזינו עם נבל ולא חכם עמא דקבילו אוריתא ולא חכימו וזהו תכונת הצדיקים דקבילו אורייתא שבכתב ולא חכימו להבין הדברים עפ"י תורה שבע"פ:

אשה טובה מתנה לבעלה וכתיב טובה בחיק ירא אלהים תנתן גוף הזווג הוא נעשה מ' יום קודם היצירה אבל מה תהי' האשה או תהי' טובה או רעה זה אינו נגזר ואם היא טובה היא בתכונת מתנה טובה לבעלה דמתנה הוא יותר מן החיוב וכה"א טובה בחיק ירא אלהים אף שהוא ירא אלהים לא נגזר לו שתהי' לו אשה טובה קודם היצירה רק בחיק ירא אלהים תנתן בתכונת מתנה:

אשה רעה צרעת לבעלה מאי תקנתיה יגרשנה חולי פנימי באיברים הפנימים קשה לרפאות אך צרעת הגלויה בנקל לרפאות כדאיתא בספרים דרפוא ירפא הוא מכה הגלויה זהו אשה רעה היא כמו צרעת לבעלה שיכול להתרפאות דתקנתיה הוא שיגרשנה ויתרפא:

אשה יפה מספר ימיו כפלים בהיותה כעורה מהרהר באחרת ואין לו ימי אור בעוה"ב כי כל חושך טמון לצפוניו אך בהיותה יפה אין מהרהר באחרת ונוחל גם ימי עוה"ב זהו מספר ימיו כפלים בעוה"ז ובעוה"ב רבים השחתו בכמות ועצומים כל הרוגיה עצומים באיכות עכ"ז הרגתם התאוה:

ככלוב מלא עוף כן בתיהם מלא מדמה בתכונת הכלוב שמעופפים בו העופות ממקום למקום כן דרכי הרוכל בתאות נשים שהוא מעופף במחשבתו ממרמה למרמה למלא תאותו בתחבולות שונות עוף לשון התעופפות

מנע רבים מתוך ביתך כי בתוך רבים נמצאים גם הבלתי הגונים ולא הכל תביא ביתך לא מכל תענוגי הזמן תביא לביתך לפי שיש דברים הרבה שהם מרבים הבל:

אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף. עי' במפ' ויתכן עפ"י דאיתא בספרי אמת דכל הבריאה מכל העולמות עם כל הנמצאים כולם המה לאיזה תכלית הנרצה להבוי"ת וכולם יחד נקראים אדם קדמאה דכמו שהאדם כולל כל האיברים כן כוללת הבריאה כל הנמצאים יעו"ש נמצא דכל הנשמות שצריכים להבראות המה כלולים בגוף של אדם קדמאה וכשהם יהיו נבראים כולם אז יתמלא תכונת הגוף של אדם קדמאה ויתוקן הכל ויבוא ב"ד:

כל שאינו עוסק בפו"ר כאילו שופך דמים ההורג את זולתו אין מכלה רק הגוף אבל הנפש שבה אל האלהים למעון השמים והעוסק בפו"ר הוא בורא את הגוף וממשיך לתוכה את

הנפש והבלתי עוסק אינו בורא את הגוף ונשארה הנפש במקומה במעון עליון לכן הוא שוה לתכונת שופך דמים המונע את הגוף והנשמה במעון עליון:

כאילו ממעט את הדמות בדו"ש בארנו דעולם העליון נקרא תבניתו של הב"ה ועולם השפל נקרא דמות תבניתו לכן בהיות כל הנשמות נבראים אז הדמות שלם וכשאין עוסק בפו"ר ולא נבראו נשמות הראויות להבראות הוא ממעט הדמות דאין הדמות של עולם השפל בשלימות:

ומה אעשה ונפשי חשקה בתורה התיחסות הענין זה לזה יתכן עפ"י דאיתא בקרנים דממונה הנקרא זבוב הוא המעניש מי שמבטל פו"ר ויעקב ביטל קליפה זו בקבלת התורה הנקרא טוב ומבאר בדן ידין לפי שמלת טוב במספר י"ז הוא כמספר זבוב יעו"ש. לכן כשביטל בן עזאי מפו"ר אמר דאינו חושש לקליפה זבוב הממונה ע"ז לפי שנפשי חשקה בתורה שהוא טוב המבטל קליפה זו:

דף ס"ד חייב מיתה שנ' ובנים לא היו להם וכו'. עפ"י מאמר חז"ל במס' ב"ק דהב"ה מציל אומה שלימה בשביל פרידה אחת שיצא ממנה נמצא אם האדם עוסק בפו"ר להקים בנים וב"ב אף אם יש בו עון שחייב ינצל מן המיתה בשביל איזו פרידה טובה שיצא מתולדותיו אבל כשאינו עוסק בפו"ר ואין צדיק בארץ אשר לא יחטא יתחייב מיתה באין הצלה מצד תולדותיו שהרי אין לו בנים:

בזמן שזרעך אחריך וכו' שכינה על מי שורה על העצים ועל האבנים ע"ד שנ' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם דעיקר השכינה הוא בלבות ב"א וכאשר אין זרעך אחריך ויבנה המקדש לא יהיו בשלימות מספר בני אדם להשרות שכינתו בתוכם ועל מי ישרה השכינה על העצים והאבנים שהם כותלי בהמ"ק:

נשא אשה ושהה עמה עשר שנה ולא ילדה וכו' זמן עשר שנה יתכן כפי המבואר בספרי הטבע דימי האדם שהם שבעים שנה המה נחלקים לשבעה חלקים לפי דכל עשר שנה משתנה טבעו יעו"ש לכן יתכן דגם בעניני התולדה משתנה טבע האשה לעשר שנה אחר האשות רק כאשר שהה עשר שנה וגם אח"ז לא נשתנה טבעה להוליד יוציא:

דף ס"ה כשם שמצוה לומר דבר הנשמע פרש"י ז"ל דכ' הוכח תוכיח שמצוה להוכיח מי שמקבל ממנו דייק מסיפא דקרא ולא תשא עליו חטא דכאשר מוכיחו ואינו מקבל יגדל בזה חטאו זהו הוכיח תוכיח באופן שלא תשא עליו חטא שלא תגדיל חטאו על ידי התוכחה היינו שיקבל:

מותר לשנות מפני השלום שנאמר אביך צוה וגו' ומסיים בירושלמי ובב"ר והיכן צוה לא מצינו שציוה וכן פרש"י ז"ל בחומש דהא ודאי לא צוה. ויש להעיר לפי דבריהם

מהראוי לומר מותר לשקר ומהו הלשון מותר לשנות ויתכן עפ"י שבארנו בכפלים דבזה שאמר יעקב וישטמוהו בעלי חצים מידי אביר יעקב כלל בדבריו שראוי לישא חטאתם לפי שמסובב הענין מידי אביר יעקב הוא הב"ה והוא עצמו כונת המאמר של אנא שא נא פשע עבדי אלהי אביך שהדבר מסובב מאת אלהי אביך הוא אביר יעקב והמה רק עבדים למלאות רצון אלהים רק שהמה שינו הלשון זהו מותר לשנות שינוי הלשון בשביל השלום ומדויק בזה מלת כה שהוראתו על ענין שיש לו התדמות להמאמר לא שזהו גוף המאמר דאילו הי' אומר הלשון ממש כמו שאמר הי' אומר זה הדבר אשר צוה אביך ואף שלא צוה בפירוש לאמר ליוסף מ"מ ניכר כונתו שיאמרו ליוסף דאל"ה למאי אמרו ויתכן לומר בהיפך דלכן נקט הירושלמי והב"ר השינוי במה שלא ציוה. ולא נקטו השינוי בגוף המאמר לפי דבגוף המאמר אין שום שינוי דלכן אמרו כה תאמרו לרמז דיש בזה שינוי הלשון רק הדיוק הוא במה שאמרו אביך צוה וגו' והוא לא צוה לומר כן ליוסף רק אמר כן בעצמו:

דף ע"ב כל אותן מ' שנה שהיו במדבר לא הי' יום שלא נשבה בו רוח צפונית בחצי הלילה שנ' ויהי בחצי הלילה וד' הכה כל בכור מאי תלמודא הא קמ"ל דעת רצון מלתא הוא עי' במס' ויתכן לפי דאמר למעלה דלכך לא הי' רוח צפונית לפי דנזופים היו ע"ז קאמר נהי דהוו נזופים ואין ראוים לרוח צפונית ביום שיזריח עליהם אור השמש אבל בלילה דאז אין השמש על הארץ הי' רוח צפונית שהרי המצרים היו נזופים למקום שהרי הביא עליהם חושך עכ"ז כתיב ויהי בחצי הלילה שהכירו הכל שהוא חצות לילה והיינו ע"י רוח צפונית המנשב בחצי לילה דעי"ז ידע דוד שהוא חצות הרי דגם לנזופים בא רוח צפונית בלילה ויתכן דמשו"ה אמר משה כחצות משום דסבר לפי שהם נזופין לא יבוא להם רוח צפונית גם בלילה אבל באמת ויהי בחצי הלילה הכירו הכל שהוא חצות לילה ממש שהרי הי' רוח צפונית ופריך מאי תלמודא מאי בא התנא ללמדנו בזה שהי' רוח צפונית במדבר בלילה מאי דהוה הוה ומשני קמ"ל דעת רצון מילתא דאף שהיו נזופין עכ"ז כיון דחצי הלילה הוא עת רצון בא להם רוח צפונית:

דף ע"ו אי מפרץ קאתי מלכא הוה וכו' עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' משפטים דף ק"ד לבתר אתגבר כאריה לאקמא לפרץ וכלביא לאקמא לזרח יעו"ש הרי דפרץ הוא בתכונת אריה שהוא מלך לכן אמר אי מפרץ קאתי מלכא הוה:

דף ע"ח אל שאול שלא נספד כהלכה ואל בית הדמים שהמית הגבעונים העבירה נערכת לפי תכונת העובר דאם העובר הוא מדלת העם יקטן עונשו ואם הוא משלימי המעלה יגדל העונש נמצא אם הי' שאול מפחותי האדם לא הי' עון שהמית הגבעונים גדול כל

כך אך בהיות שאול בחיר ד' שהעולם ראוים לעונש על שלא הספידוהו כראוי לפי גודל צדקו לכן יגדל העונש על שהמית הגבעונים וכולל עוד דאיתא בספרי אמת דכשמם פודין למת וחוזרין בתשובה מעוררים בזה זכות גדול להמת לכפר על עונו נמצא אלו היו מספידין לשאול כראוי והיו חוזרין בתשובה הי' בזה זכות לשאול על עון הגבעונים וכאשר לא נספד כהלכה לא נתכפר לו עון הגבעונים:

דף ע"ט מוטב שתעקר אות אחת וכו' העירו המפ' הא עקר בזה מאמר שלם ויתכן עפ"י דאיתא בח"א דמאמר לא ימותו דרשינן לענין עדות רק סמך אסיפא דקרא איש בחטאו ימותו דמפורש דרק בחטאו חטא שלו יעו"ש א"כ עיקר הענין מרומז באות ו' של בחטאו לכן שפיר קאמר מוטב שתעקר אות אחת היינו ו' של בחטאו וכן במאמר לא תלין נבלתו על העץ כשעוקרין אות ו' מן נבלתו הכונה לא תלין נבלת היינו בהמה שמתה שהיא נבלה:

דף פ"ו עקיבא בתרמילו ואנא חיי עפרש"י ז"ל ובח"א בתרמילו לזכות בו לעניים ולכאורה פלוגתא הויא רק אי ניתן לכהנים או ללוים ועניים מאן דכר שמייהו ליתנם לעניים לכן לא מפרש רש"י ז"ל כפי' ח"א ובגוף המאמר אין כונת ראב"ע לבזותו שהי' רועה רק הודאת תרמיל הוא כלי עור שמוליכין בו מזונות כדאיתא בערוך זהו שאמר מ"ט עשה ר"ע מעשה למנוע המעשר ממנו להוליכן בתרמיל לאחרים הלא ר"ע בתרמילו ואנא שנינו חיים שאין אחד משנינו מת ח"ו וכל אחד דריש מקרא ובמה נצח אותי להדר פתחא לבי קברא:

דף צ' ת"ש אליו תשמעון אפי' אומר לך עבור על ד"ת וכו' מיגדר מילתא שאני עי' במס' ויש להעיר שינוי הלשון דגבי ב"ד אמר אין ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת וגבי נביא קאמר אליו תשמעון אפי' אומר לך עבור על ד"ת והכונה דהנביא לא עקר הדבר מה"ת לומר שבטל המצוה רק שאמר המצוה קיימת כמו שהיא רק מההכרח כעת לעבור עליה משום מיגדר מילתא כדמסיק אבל ב"ד שאומרים לעקור דבר מה"ת שיתבטל הדין מה"ת לגמרי זה אין יכולחין:

צ"ב יקוב הדין את ההר עפרש"י ז"ל ובערוך מפרש יפרש הדיין את הדין ההר הוא הדיין יעו"ש. ויתכן עפ"י מאמרם במס' שבת ויתיצבו תחת ההר כפה עליהם הר כגיגית וכו' הרי שההר הכריחם לקיים ד"ת זהו יקוב יפרש הדין מן ההר שהכריחם לקיימן את בהוראת מן:

צ"ג כל הימים אלו שבתות ויו"ט דריש כל לשון כלילת יופי שהוא חמדת הימים היינו שבתות ויו"ט:

צ"ו שנקרע ס"ת בחמתן וכו' אם לא יהי' בהכ"נ זו בית ע"ג טפ"י שאמרו כל הכועס כאילו עובד ע"ג:

צ"ז שפתותיו דובבות וכו' העיר ביפ"מ שהוא רחוק מהיקש שכלי שפתי מת איך יתנועעו וכו' וכש"כ אחר זמן שנעשו עפר יעו"ש ובח"א ויתכן עפ"י דאיתא במס' שבת דוד הוה יתיב כל יומי שבתא וגריס כדי שינצל מן מה"מ הרי דהתורה מנגדת להמות וכדאיתא בסוטה תורה מגינה ומצלה לכן כשאומרים דבר שמועה מפיו נחשב כאילו הוא אומר הד"ת ועי"ז מתעורר בו כח החיים עפ"י התורה זהו שפתותיו דובבות בקבר בהתעוררת רוח החיים מהתורה וזהו דאיתא בירושלמי שיראה כאילו בעל השמועה עומד לפניו ויתכן כשאומרים ד"ת משמו הרי שפתותיו שאמר הד"ת מדובבות אף שהוא בקבר שמת דנחשב כאילו אומר בשפתיו כעת הד"ת:

ככומר של ענבים וכו' עפ"י דאיתא בזה"ק פ' שמיני ד' ל"ט וחכך כיין הטוב דא יינא דאוריתא דהוא טוב יעו"ש הרי שהתורה היא תכונת היין ככומר של ענבים:

ואיתא בילקוט שה"ש דובב שפתי ישנים רחב"ה ור"ס ח"א כהדא דשתי קונדיטון וח"א כהדא דשתי חמיר אע"ג דשתי ליה טעמיה בפומיה יעו"ש הכונה דלימוד התורה יש בו שני אופנים האחד שלמד תורה ואין מחדש בה דבר השני שמחדש בה. וכן יש שני מיני יינות. האחד היין כפי שהוא יוצא מהגת בלי שום תיקון השני יין שמתקנין אותו במיני בשמים והוא הנקרא קונדיטון זהו דפליגי במה דכ' וחכך כיין הטוב דובב שפתי ישנים דשפתותיו דובבות בקבר דח"א דזהו כאשר הת"ח חידש בזה איזה חידושים שהוא כמו קונדיטון שהיו בזה איזה תיקון אז שפתותיו דובבות. אבל כשאומרים משמו ד"ת שלא חידש בה רק ששמע או למד אין שפתותיו דובבות. וח"א כהדא דשתי חמר עתיק אף שלא תיקן אותו בקונדיטון עכ"ז טעמיה בפומיה כן כשאומרים משמו שמועה ישנה של ד"ת שלא תקנה בחידושיו טעמיה בפומיה ודובבות שפתותיו:

ד' ק"ב מי כתיב חלץ להם חלץ מהם כתיב הבאים לבקש מאת השר או מאת המלך איזה בקשה והמלך מגרשם מפניו אז אין להם עוד שום תקוה לבוא עוד הפעם לקדם פניו דמי יבוא אחרי המלך לשנות רצונו אשר גרשם מפניו אך כאשר המלך או השר אין מגרשם מפניו רק הוא הולך ומתרחק מהם לבלי שמוע בקצתם אז יש להם תקוה לבוא עוד הפעם אולי יהי' עת רצון אשר יתרצה לשמוע בקשתם זהו מי כתיב חלץ להם שהוא הוציאם וגרשם לבל יבואו עוד אליו חלץ מהם כתיב הוא נבדל מהם ולא הרחיק אותם א"כ יש תקוה שישוב אליהם כמו שרשות היבם לבוא ליבמתו כל זמן שלא חלצה אותו להרחיקהו ממנה:

ק"ה **רבה** דעסק בתורה חיה ארבעין שנין אביי דעסק בג"ח חיה שיתין שנין עי' בח"א מ"ש במספר השנים ויתכן עפ"י דאמר בסמוך משפחה אחת שהיו מתים בני י"ח שנה וכו' מדבית עלי קאתי וכו' הרי דגזירת בית עלי הי' שלא יחיו יותר מן י"ח שנה והתורה היא מן כ"ב אותיות יש לה זכות של כ"ב שנה לכן כאשר עסק רבה בתורה נתוספו לו כ"ב שנה על י"ח וחיה ארבעים שנה ומדת ג"ח מקורה מאברהם אבינו והוא היה דור עשרים מבריאת העולם לכן יש לג"ח זכות של מספר עשרים לכן כשעסק אביי בג"ח נתוספו עוד עשרים על ארבעים וחיה ששים שנה ובמס' ברכות בארנו המאמר באופן אחר יעו"ש:

ע"**ב עיניו** למטה ולבו למעלה עניני עוה"ז מתיחסים לעינים ע"ד שאמרו עין רואה ולב חומד ועניני הנפש מתיחסים ללב ע"ד שנ' לבי ובשרי ירננו וגו' ושלימות האדם אשר בעניני עוה"ז יסתפק במיעוט זהו עיניו למטה ובעניני הנפש יהי' לבו למעלה לבקש מדרגות למעלה למעלה:

וכי אתה ראוי ללמוד תורה מפי רבי לכאורה יש להעיר הלא רבי הוא המלמד לכל התלמידים ומה זה שא"ל וכי ראוי אתה ללמוד תורה מפי רבי ויתכן לפי שראה דהוא פוסע על ראשי עם קודש וא"ל דלכן הוא פוסע ואינו עומד במקומו לפי שחפץ להתקרב לרבי ללמוד התורה מפיו לא לשמוע מרחוק לכן שאלו וכי ראוי אתה ללמוד מפי רבי דוקא:

ק"**ט אפי**' תורה אין לו עי' במפ' והכונה עפ"י שבארנו בדו"ש דטעמי התורה אין מתגלין לאמיתתן רק אחרי קיום המצוה ע"ד שנ' נעשה ונשמע דאחר העשיה נשמע להבין זהו כל האומר אין לו אלא תורה דאין חפץ לקיים המצוה רק להבין ענין התורה של אותה המצוה אפי' תורה אין לו דאין מתגלה לו התורה בלעדי קיום המצוה ואין לו השגת התורה:

כאילו חרב מונחת בין ירכותיו וגיהנם פתוחה תחתיו עוות הדין יתכן או שמטה הדין לאחד מהצדדין לזכות החייב ולחייב הזכאי או שאין נוטה להצדדין רק אין פוסק עפ"י דין תורה רק עפ"י השערת שכלו כאלה. ולזה מונח לו חרב בין ירכותיו שלא יוכל לנטות לאחד מהצדדים מפני החרב וגיהנם פתוחה מתחתיו שלא יפסוק מצד שכלו בלי משפטי התורה דבזה נוטה למטה לארץ ואין לבו לשמים ולכן גיהנם פתוחה מת מתחתיו ומה שמזהיר הדיין ויותר ראוי להזהיר את הבע"ד כאילו גיהנם תחתם לבל יטענו בשקר יתכן לפי שאין אדם רואה חוב לעצמו ונדמה לו שטוען בצדק לכן לא יתיירא כלל מהגיהנם שתחתיו ובדרך הלצה עפ"י דאיתא במס' אבות כשבע"ד עומדין לפניך יהיו בעיניך

כרשעים. ובהיותם בתכונת רשעים לא יראו כלל מהגיהנם כדאיתא במס' שבת הרשעים אפי' על פתחו של גיהנם אין חוזרין:

קט"ז בה"א לא שמענו אלא בבאה מן הקציר וכו' חזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש שינוי הסדר דבכל המקומות נשנו דברי ב"ש קודם לדברי ב"ה וכאן הוא בהיפך יתכן עפ"י מאמר חז"ל דלכן זכו ב"ה להורות הלכה כמותן לפי שהיו ענוים והקדימו דברי ב"ש לדבריהם יעו"ש לכן בכ"מ דהלכה כב"ה קבע רבינו הקדוש במשנה דברי ב"ש קודם לדברי ב"ה אבל במקומות דהלכה כב"ש שהרי חזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש הקדים רבי דברי ב"ה לב"ש. ולכן במס' סנהדרין פי"א כך דרשתי וכך דרשו חבירי וכו' לפי דמיירי שמה בזקן ממרא דאין הלכה כדבריו לכן מקדים תחילה דעתו כך דרשתי ואח"ז דברי חביריו כך דרשו חבירי וכן במס' עדיות פ"ג משנה י"ג י"ד דחזרו ב"ה והודו לב"ש הקדים דברי ב"ה אך במשנה י"ב דגם שם חזרו ב"ה להורות כב"ש אעפי"כ הקדים דב"ש לב"ה. יתכן דסמך שם על משנה דיבמות דהקדים בזה דברי ב"ה לב"ש ובעדיות פ"א מ"ג הילל אומר וכו' ושמאי אומר גם שם אין הלכה כב"ה כמו דמסיים שבאו גרדיים והעידו לא כב"ש ולא כב"ה והנה במשנה דשמעתין בש"א תנשא ותיטול כתובה ובה"א וכו' חזרו ב"ה הרי אף דהלכה כב"ש הקדים דברי ב"ש לב"ה. יתכן עפ"י מ"ש התו' דלא הודו ב"ה לכל דברי ב"ש רק למקצת ובאותו מקצת שנחלקו הלכה כב"ה לכן הקדים דברי ב"ש ובמס' סוכה והיכן מנענעין וכו' דברי ב"ה בש"א וכו' ושם הלכה כב"ה יתכן לפי דב"ש לאוסופי קאתי אף באנא ד' הצליחה נא לכן מוכרח להקדים דברי ב"ה גם לפי דכל העם נענעו כב"ש ובמס' פאה פ"ו שני עומרין שכחה וכו' כדברי ב"ה ועל כולן בש"א וכו'. והרמב"ם ז"ל בה' מתנות עניים פסק כב"ה הוה נמי הטעם משום דב"ש לאוסופי קאתי לכן מקדים דברי ב"ה ובמס' כלים פ"ט מ"ב בש"א החביות וכו' ובה"א אף מניקה וכו' חזרו ב"ה וכו' מקדים שמה ב"ש לפי דב"ה לאוסופי קאתו ובמס' נדה פ"ה מ"ט בן עשרים וכו' אלו דברי ב"ה בש"א וכו' מקדים דברי ב"ה אף דפסקינן במס' יבמות ד' פ' כב"ה הטעם בזה דאמרינן בנדה וכן הורה רבי בלוד שנת י"ח וכו' ואמרינן עלה דרבי כב"ש יעו"ש לכן הקדים בזה דברי ב"ה לפי שיטתו כב"ש ובמס' אהלות פ' י"ח כיצד בוצרין וכו' כדברי ב"ה בש"א וכו' והרמב"ם ז"ל בפ' י"א מה' טומאת אוכלין פסק כב"ה הטעם בזה דגוף הדבר דבוצר לגת הוכשר הוא דעת ב"ש דב"ה ס"ל במס' שבת ד' י"ז דלא הוכשר רק שנעצו חרב והי' הילל כפוף והודה לב"ש לכן במשנה זו דאהלות דגם לדעת ב"ה צריכין לומר דהוכשר והוא דעת ב"ש מקדים בזה דברי ב"ה ובמס' ברכות בש"א מכבדין וכו' ובה"א דהלכה כב"ש ור' אושעיא מתני איפכא ובהא נמי הלכה כב"ה

משום דקשיא ליה לר' אושעיא דאי מתרצתא הוא והלכה כב"ש הוה ליה לרבי להקדים דברי ב"ה לב"ש לכן מתני איפכא דבהא נמי הלכה כב"ה לכן מקדים דברי ב"ש ובמס' מקואות פ"י אחד המניח וא' השוכח וכו' כדברי ב"ש וב"ה מטהרין בשוכח אר"מ נמנו ורבו ב"ש על ב"ה משנה הלשון כדברי ב"ש ולא אמר דברי ב"ש לפי דר"מ אמר שנמנו ורבו ב"ש על ב"ה ולכן שינה בזה הלשון והא דלא הקדים דברי ב"ה לב"ש משום דפליגי בזה ר"מ ור' יוסי ועי' מזה במס' שבת דט"ז במאי פליגי ולפי דאין מוכרע ההלכה לדברי הכל דר"י פליג לכן שינה הלשון ובמסכת שבת פ' כ"א מ"ג בש"א מגביהין מעל השולחן וכו' ובה"א וכו' דהלכה כב"ש מסיק נמי בגמרא א"ר נחמן אנן אין לנו אלא ב"ש כר"י וב"ה כר"ש לכן שפיר הלכה כב"ה ובדברי הרע"ב כתב מוחלפת השיטה שב"ה אומרין מגביהין מעל השולחן וכו' ובש"א מסלק את הטבלא אין כונתו להקדים דברי ב"ה לדברי ב"ש אלא כונתו לבאר דעתם אבל דברי ב"ש קדמו להכי הלכה כב"ה:

דף קכ"א נפל לגוב אריות וכו' לחפירה מלאה נחשים וכו' מלת מלאה דנקט גבי נחשים הוא כפי דמסקינן אגב איצצא מזקי וכשאינה מלא אינו ברי דאיכא איצצא לכן נקט מלאה ולפי"ז לאו דוקא מה שפרש"י דגוב אריות רחב הוא רק כשאינה מלאה אף כשאינה רחב ליכא איצצא:

מסכת כתובות

בעזר החונן דעת ומחכים לבבות אחל לבאר מסכת כתובות:

דף ב' בתולה נשאת ליום הרביעי מדרש פליאה מובא בספרים כשבא דוד על בת שבע לא נתקררה דעתו עד שהגיע לפרק בתולה נשאת ליום הרביעי דרך רמז המרכבה היא שלשה אבות. ודוד הרביעי ואיתא בספרי אמת דהמרכבה מתיחסת לששת ימי המעשה אברהם מדת החסד מתיחס ליום ראשון שנאמר בו עולם חסד יבנה יצחק מדה"ד מתיחס ליום שני בתי דינין יושבין יעקב מדת תפארת מתיחס ליום שלישי שהוכפל בו כי טוב דוד אף שהוא מדת המלכות מתיחס ליום הרביעי שבו נחלו המאורות ומלכות ב"ד מתיחס ללבנה כמבואר במדרש ועי' בילקוט חדש ערך אבות ואיתא בזוה"ק ובדברי חז"ל דראויה היתה בת שבע לדוד משי"ב והיתה בתולה בשעה שלקחה דוד והי' דוד מצטער על מעשה דב"ש עד שהגיע לפרק בתולה נשאת ליום הרביעי והתבונן מזה דמתיחסת ב"ש להנשא לו בהיותה בתולה והוא יום הרביעי ומליצת לפרק כולל לשון זמן כפי המבואר בזוה"ק דנתנה בתחלה לאוריה לפי שלא הגיע זמנה להנשא לדוד וזהו שאמרו חז"ל ראויה היתה ב"ש לדוד משי"ב הכונה מיום הרביעי של שי"ב ולפי"ז יתכן דמשה

שהי' שביעי לאבות הוא מתיחס ליום השבת שהוא השביעי ולכן אומרים בשבת ישמח משה במתנת חלקו שהוא יום המתיחס לחלקו:

ד' ה' גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשי שמים וארץ דאילו במעשי שו"א נ' אף ידי יסדה ארץ ובמעשה צדיקים כ' מכון וגו' כוננו ידיך עי' במפ' והרי"ף העיר דהול"ל גדול המקדש דקרא מיירי במקדש יעו"ש והכונה דבריאת שמים וארץ בשי"ב היתה בריאת הטבע המתנהגת בעולם ויש עוד הנהגה הניסית למעלה מן הטבע ואלה שתי ההנהגות הטבעית והניסית מתיחסות לידים שהם כלי המעשה של ההנהגה זהו גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ דבהם נ' רק יד אחת שבראם להתנהג רק בתהלוכת הטבע ובמעשה צדיקים כתיב כוננו ידיך שיש להם כח לעשות גם ניסים למעלה מהטבע ומתיחס לשתי הידים וזהו שמסיים מאי ניהו מטר דגם בזמן שאין מטר מצד הטבע יש בכח הצדיקים להביא מטר ואף שנ' כוננו ידיך במקדש ולא בצדיקים מיחס הענין לצדיקים כפי שבארנו בפ' תרומה דעיקר השראת השכינה היתה בלב הצדיקים ע"ד שנ' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם לכן דרשו יפה מכון לשבתך היינו הצדיקים כוננו ידיך:

מפ"מ אצבעותיו של אדם כו' משופות כיתידות וכו' לכאור' יש להעיר הלא מוחש לעינינו שנחוץ לעשיית מלאכה להיותן משופות כיתידות דבשלמא מאי דאמר מפ"מ אליה רכה יתכן לפי שאין משתמשין בה יש לשאול מס"מ היא רכה אבל אצבעות הנחוצים לעבודה לא יתכן לשאול לא מפ"מ וכו' ויתכן עפ"י שבארנו בפ' נח דעד נח היו אצבעות היד מחוברות יחד והיו עושין בהיד גם אז כל המלאכות לכן פריך שפיר אחרי שהיו מחוברות למה היו עשויות כיתידות דגוף הדבר שהי' ניכר בהן שהן אצבעות הי' נצרך כמו דאמר זו זרת וכו' אבל השיפוי למה אחרי שהן מחוברות אלא לשומן לאוזן ולכן אמר שאם ישמע דבר שאינו הגון יניח אצבעותיו באזנו אחר לשון רבים אצבעותיו ולא אמר אצבע לשון יחיד לפי שהיו כל האצבעות מחוברות יחד:

דף ח' אימא מילתא כנגד שבחו של הב"ה פתח ואמר האל הגדול ברוב גודלו אדיר וחזק ברוב נוראות מחיה מתים במאמרו עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר בא"י מחיה מתים שאמר לו. לומר מילתא נגד שבחו של הב"ה והשיב לו דלא יתכן כלל לומר שבחו של הב"ה דהנהגתו עפ"י הטבע הוא בתואר גדול והנהגתו למעלה מהטבע הוא בתואר נורא ושניהם המה בלתי גבולים שהוא גדול ברוב גודלו היינו שהוא גדול יותר מרוב גודלו הנודע לנו והוא אדיר וחזק יותר מרוב נוראותיו הנודע לנו דבמאמר לבד הוא מחיה מתים לכן אין לנו לשבחו רק שהוא עושה גדולות עד אין חקר שאין לנו כח לחקור גדולתו וגם נפלאותיו אין מספר להגידם:

נתיב הוא משי"ב יש להעיר דענין המיתה נעשה ביום הששי בעה"ד לא בששה ימים הקודמים ויתכן דמלת משיב דהוא ר"ת מ"ן שש"י ימ"י בראשי"ת הוא יום הששי בו נגזר המות:

פדה והצל מלט והושע עמך מן הדבר וכו' ההצלה מן הצרה יתכן בארבע אופנים האחד שפודה אותו במחיר השני שבלא מחיר הוא מציל ומבדיל אותו מן הרעה לבל תאונה לו הרעה השלישי שכאשר אינה לו הרעה למלטו להנצל ממנה הרביעי להפכו הרעה לטובה זהו פדה בפדיון מחיר והצל להבדיל ומלט מתוך הצרה והושע עמך מן הדבר ומכל מיני פורעניות שתבוא הישועה מתוך הפורעניות כמאמרם ממכה עצמה מתקן רטיה:

ד' ט' כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו מאי דאמר למלחמת בית דוד ולא אמר סתם למלחמה יתכן דעד דוד לא היו עושין כן רק דוד תיקן זאת והיתה נסבה מאת הב"ה שיתקן זאת כדי שינצל מחטא במעשה דב"ש ולכן טעו שחטא דוד לפי שלא נתפרסם עדיין התקנה והראי' מהפסוק ואת ערובתם תקח שהי' במלחמת שאול נאמר ג"כ בדוד שהוא לקח ערובתם ויתכן דאז תיקן הדבר:

דף י' אלמנה על שם מנה מלת אל הוא שלילה דבתולה כתובתה מאתים ובאלמנה נשלל מנה דאינה אלא מנה:

ד' י"ז כלה כמות שהיא וכו' נאה וחסודה וכו' עי' במפ' ויתכן עפ"י דאיתא ביבמות לא דיין שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא הרי דיש באשה שתי תועלות האחת לגדל הבנים השנית להציל מהחטא והנה לענין גידול בנים אין נ"מ אם היא נאה ביופי אם לא. אבל לענין שמצילות מהחטא בזה צריכה להיות נאה וחסודה כדי שלא יתן עיניו באחרת ושלא תכשילנו בעבירה זהו מ"ד כלה כמות שהיא ס"ל חשיבותה לגדל הבנים ומ"ד כלה נאה וחסודה ס"ל חשיבותה להצילנו מהחטא דלזה צריכה להיות נאה וחסודה ובגוף הדבר לומר שקר על כעורה כלה נאה יתכן עפ"י מאמר חז"ל חן אשה על בעלה לכן ש אף שהיא כעורה עכ"ז נושאת חן בעיני בעלה להיותה נאה:

מרקד אתלת עי' במס' ויתכן עפ"י מאמר חז"ל טבא תרי מתלת הכונה מי שהולך במשענת הוא הולך אתלת זהו מרקד אתלת שהי' מרקד ברגליו ובמשענתו אר"ז קא מכסיף לן סבא דמשענת תרגומו שוטיתיה. ובושה הוא ג"כ שוטיתא ויבז עשיו את הבכורה תרגומו ושט עשיו והכונה דמכסיף לן שהוא מרקד אתלת מעולה ממנו שמרקדין אתרין או הכונה דמכסיף לן שאינו לפי כבודו זהו שאמר אהנייה ליה שוטיתיה

משענתו שהיה מרקד אהנייה ליה ואמרי לה שיטתיה לסבא מה שהיה מרקד ריקוד שוה כשוטה אהנייה ליה ואמרי לה שטותיה לסבא מה שהי' מבזה א"ע:

ד' **כ"ח אחד** מהאחים שנשא אשה שאינה הוגנת באין בני משפחה ומביאים חבית מלאה פירות ושוברין אותה באמצע רחבה וכו' שמעו אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת וכו' התיחסות פירות לזה מבאר בח"א שהוא דבר שהילדים נהנין בו וכו' יעו"ש ויתכן עפ"י דאיתא במס' חולין כשאמר הב"ה למינהו באילנות נשאו הדשאים ק"ו בעצמן ומה אילנות שאין דרכן לצאת בערבוביא נ' בהן למינהו וכו' הרי דאילנות דרכן שלא לצאת בערבוביא למי שאינו מינם לכן כשנשא אשה שאינה הוגנת לו שאיננה מינו מביאין פירות של אילנות שדרכן להדבק רק במינם ואומרים ראו שאחינו עשה היפך מתכונת פרי אילנות שנשא אשה שאינה הוגנת שאיננה מינו:

דף **ל'** **הכל** בידי שמים חוץ מציני ופחים והק' מהא דאיתא בירושלמי דא"ל רחמנא לשזבך משרבא א"ל הא כדי צלותא דכ' אין נסתר מחמתו ויתכן דיש שני מיני ציני ופחים האחד מצד הטבע דיש אויר קר הוא הצינה ויש אויר חם הוא פחים ובזה אין נסתר מחמתו. השני צינה ופחים גופנים היינו קדחת הקר שבתוך גופו וקדחת חומי ואלה הגופנים המה באים בסבת הטבע עפ"י מאכלים המזיקים וכאלה לכן מתיחס הדבר לאדם שנ' צינים פחים של הגוף המה באים בדרך עקש שמעקש האדם מעשיו דכל מי שהוא שומר נפשו ואין מעקש דרכיו ירחק מהם וינצל:

ד' **מ"ט יארוד** ילדה ואבני מתא שדיא וכו' כפו ליה אסיתא בציבורא עורבא בעי בני והאי גברא לא בעי בני הממאן לזון בניו הוא באחת משתי אלה או מצד הכילות או מצד השנאה והמונע מצד הכילות חפץ שאחרים יזונו אותם והמונע מצד השנאה אינו משתדל שאחרים יזונו אותם זהו נגד המונע מצד הכילות אומר לו יארוד ילדה ואבני מתא שדיא שאתה ג"כ רוצה אשר בני מתא יזונו אותם והמונע מצד השנאה אומר לו עורבא אף שהוא אכזרי עכ"ז בעי בני אוהב לפעמים בניו האוכמין ואתה שונא הבנים:

ד' **נ'** **המבזבז** אל יבזבז וכו' וכל אשר תתן לו עשר אעשרנו לך מה שנדר יעקב בענין זה עשר אעשרנו לך יתכן לפי דיעקב ברוב צדקו חשש תמיד שמא יגרום החטא והתפלל תמיד שיתנהג עמו מצד החסד למעלה ממעשיו ובאתדל"ת אתדל"ע לכן אמר עשר אעשרנו לך דעישור שני הוא מצד החסד ועי"ז יעורר חסד עליון:

שלום על ישראל וכו' שלום על דייני ישראל לכאורה לא הוזכר במקרא דייני ישראל רק ישראל. ויתכן דמפ' על לשון ממשלה ע"ד שנ' הוקם על זהו שלום על ישראל דייני ישראל שהם על ישראל:

דף נ"ז נותנין לבתולה שנים עשר חודש הא דנקט המספר על י"ב חודש ולא אמר שנה יתכן דרך רמז עפ"י דאיתא בתיקונים חדשים מובא באשל אברהם דלית תקונא דכלה בר בתריסר וכו' יעו"ש לכן נקט מספר י"ב חודש:

דף ס"ג א"ל זוגתך נזכרת א"ד יונתך נזכרת עי' במפ'. ויתכן זוגתך נזכרת היינו לתועלתך שאתה משתוקק לזוגתך א"ד יונתך היינו לתועלתה דהיונה מצפה לבן זוגה:

ד' ס"ה אפי' חמור תובעת בשוק חמור הוא שטוף בתאוה ע"ד שנ' בשר חמורים בשרם זהו אפי' כשרואה השטוף בזמה כחמור שהוא יתבע אותה איננה יכולה להמתין ולהתאפק עד שיתבענה רק היא תובעתו בשוק:

יבמות ד' ס"ד סמך עלה אבייי ונסבה א"ל רבא מי איכא דעביד עובדא בנפשיה כי האי אזלי לשיטתיהו במס' פסחים בענין נעילת העזרה דס"ל לאבייי סמכינן אניסא ורבא דס"ל דלא סמכינן אניסא לכן סמך אבייי אניסא ונסבה ולרבא לא הוכשר הדבר דס"ל דלא סמכינן אניסא:

הוה משקי לה בשופרזי וכו' נפל נהורא יתכן לפי דאבייי מבית עלי אתא והי' משתדל בסגולות של אריכות ימים דעסק בתורה וג"ח וחיה ס' שנה והוה קם מקמיה רביה וכו' ואמרו אשה יפה טובה לבעלה מספר ימיו כפלים לכן הי' משקה לה יין שתשאר ביופיה ויהיו מספר ימיו כפלים:

דף ס"ו אשריכם ישראל וכו' ביד אומה שפלה אתם נמסרים ענין המסירה ביד הזולת הוא או מצד הכבוד שאין כבודו להטריח וליטול בעצמו אז מצד היותו חלוש ומבוזה אין מתעורר להושיט יד לקחת החפץ זהו אשריכם שאתם נמסרים לאומה שפלה שאין בכוחם למשול מעצמן עליכם מצד שפלותם לכן יהי' קל להוציאכם מידם:

דף ס"ז אלא בעתו מלמד שלכאו"א נותן הב"ה פרנסתו בעתו עי' במס' ויתכן לפי שנזדמן לו בעת הצורך דאחתיה דרבא אייתא ליה תרנגולת פטומה לכן אמר דנותן הב"ה פרנסתו בעתו שיזדמן לו מה שצריך בעתו וע"ז דמפנק נפשיה סמך אסיפא דקרא משביע לכל חי רצון כפי רצונו:

רצונך שתגלגל עמי בעדשים שתשפיל תכונתך לאכול עדשים תגלגל לשון שפלות כמו גלגל החוזר בעולם:

נותנין לו לשום הלואה וחוזרין ונותנין לו לשום מתנה וחכ"א נותנין לו לשום מתנה וחוזרין ונותנין לו לשום הלואה וכו' לפתוח לו לשום מתנה עי' במפ' ויתכן דאזלו לשיטתייהו דר"מ ס"ל במס' פסחים (דף נ"ט) תפוס לשון ראשון לכן אמר שיאמרו לו שנותנין לו לשום הלואה ולשום מתנה והוא מכיר דהעיקר הוא תפוס לשון ראשון

וכונתם להלואה ויקח מהם וחכמים ס"ל דתפוס לשון אחרון ואם יאמרו לו כן יכיר דכונתם לשום מתנה ולא יקח לכן יאמרו לו לשום מתנה ולשום הלואה ויתפוס לשון אחרון לשום הלואה ויקח זהו דמסיים רבא לפתוח לו לשום מתנה לומר תחלה מתנה ואח"ז הלואה:

קא מיקניון כרעיה דמר עוקבא וכו' ומקרבא הנייתיה. השכר הוא מדה במדה כמו שהיא נתנה לעני לחם אפוי שא"צ העני לעשות להנאתו שום פעולה לכן היתה הצלתה בלי שום תחבולה שלא שלט בה האור ומר עוקבא נתן מעות שנצרך העני לעשות תחבולה להנאתו לכן היתה הצלתו עפ"י תחבולה להניח כרעא אכרעא דדביתהו ומה שהיתה ע"י רגלי האשה הוא עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' וירא רגלי חסידיו ישמור דא אתתא הרי מתיחסת שמירת האשה לרגלים:

להפיל עצמו תוך כבשן האש מתמר מליצת כבשן האש ובאמת שריפת בת כהן הוא ע"י אבר לפי דאיתא בסנהדרין דילפינן שריפת ב"ד משריפת בני אהרן או מעדת קרח שהוא שריפת נשמה אך קודם מ"ת לא הי' להם הדרש מה"ת לכן נהגו אז כדעת הצדוקים לשרוף בכבשן האש:

דף ס"ח המקבל צדקה וא"צ אין נפטר מהעולם עד שיבוא לידי כך העיר בעין אליהו מזה להא דאמר לעיל יש לו ואינו רוצה להתפרנס נותנין לו לשם מתנה וחוזרין ונפרעין ממנו לאחר מיתה שהרי נעשה עני קודם מותו יעו"ש אך באמת למעלה אינו מקבל בתורת צדקה רק בתורת מתנה ומתנה נתנה גם לעשיר א"כ אינו עושה עצמו כעני ואין נעשה עני מוכה שחין הא דאמר אצל שחין מלת מוכה ולא אמר בעל שחין הכונה עפ"י דאיתא במס' ברכות דנגעים אינם יסורים של אהבה רק דרך עונש לכן אמר בזה לשון מוכה לעונש:

דף ע"ז אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו עי' במפ'. ויתכן הכונה שמקיים במעשה כפי שלמד והמעשה מתיחס ליד ויתכן עוד כפי שבארנו באבות דהצדיקים מכנים עוה"ב בשם ביאה ועוה"ז בשם הליכה. והרשעים מכנין עוה"ב בשם הליכה ועה"ז בשם ביאה זהו אשרי מי שבא לכאן שמכנה מיתתו בשם ביאה לעוה"ב דזהו סימן אשר תלמודו בידו שהוא צדיק:

מכריז אליהו קמיה פנו מקום לבר ליואי מה שמוזכר כרוז זה בריב"ל יתכן עפ"י דאיתא במ"ר דברים ס' ד' אריב"ל איקוניא מהלכת לפני האדם וכרוזא מכרזת לפניו פנו מקום לאיקונין של הב"ה יעו"ש לכן עשו לו כשיטתו והכריזו לפניו פנו מקום לבר ליואי וכל

התולה בזכות הב"ה תולין לו בזכות עצמו הוא אמר פנו מקום לאיקונין של הב"ה לכן מכריזין פנו מקום לבר ליואי:

דף ק"ג כל בי שמשי הוה אתי לביתיה וכו' מה שמוזכר זה ברבי יותר מכל הצדיקים יתכן עפ"י דאיתא במ"ר בראשית פ' צו ויחי יעקב בא"מ וגו' חיה יהודה בציפורי י"ז שנה הרי מתיחסת מיתת רבי למיתת יעקב ואמרו חז"ל יעקב אבינו לא מת לכן לא מת גם רבי:

ש"מ משום יקרא מבאר בח"א דלכן אמרו משמת רבי בטלה ענוה דבשעת מיתתו חשש ליקרא היפך ענוה יעו"ש ויתכן דלכן השתמש רבינו ביקרא במותו לפי שאמרו חז"ל הוה קבל וקיים הרי שע"י ענוה הוא קיים ולא מת. וכאשר רבי הי' מצטער בחליו שבקשה אמתא דבי רבי שינצחו עליונים שלא יסבול היסורים לכן השתמש אז במדת הגאוה היפך הענוה שיהי' ביכולתו למות וזהו דסליקא אמתא לאיגרא וכן הכובס לרמז שלא ראוי רבי למות עד דסליק למדת הגאוה:

ויתכן עוד דרבי מצד ענותו חשב דיש בדור גדולים ממנו בכל העירות א"כ יהי' בעירות ההספד למשא וטורח אחרי שנשארו גדולים הימנו לכן צוה להספידו רק במקומות הקטנים שלא נמצאו גדולים כמוהו זהו סבור מינה משום טירחא שלא יהי' ההספד בעירות לטורח ומשא כיון דחזו דספדי בכרכים ואתו כו"ע משום דלא נמצא בכל העירות גדולים כמוהו אמרו ש"מ מה שצוה שלא להספידו בעירות הוא משום יקרא שרצה להנהיג כבוד לחכמי הדור שהם גדולים הימנו ובירושלמי איתא משום המחלוקת:

פניו למעלה סימן יפה לו פניו כלפי העם סימן יפה לו חלקי השלמות הוא מה שבין אדם למקום ומה שבין אדם לבריות זהו פניו למעלה הוא סימן השלמות למקום ופני כלפי העם סימן השלמות לבריות:

מתוך שחוק סימן יפה לו ע"ד שנ' עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון כאשר ביום האחרון במותו תשחק שמת מתוך שחוק זהו לסימן אשר עוז והדר הוא להנשמה מתורה ומע"ט:

מתוך בכי סימן רע לו ע"ד שנ' ונפשו עליו תאבל:

פניו ירוקין סימן רע לו עפ"י דאיתא בזה"ק כשנברא האדם קודם שנפח בו נשמת חיים היו פניו ירוקין יעו"ש הרי מתיחס ירקון הפנים להעדר השלמות לכן סימן רע לו. פניו צהובים סימן יפה לו ע"ד שנ' חכמת אדם תאיר פניו הרי שיש בו חכמה כשפניו צהובים:

מסר לו סדרי חכמה לפי שאמר שמעון בני חכם שהי' חכם מעצמו רק שהוא מסר לו סדרי חכמה הסדר שיתנהג בחכמתו:

ד' ק"ד **כל** האומר נח נפשיה דרבי ידקר בחרב לפי דאיתא למעלה כל בי שמשא הוה אתי לביתיה הרי דלא נח נפשיה לכן אמרו דהאומר נח נפשיה ידקר:
בשעה שהצדיק נפטר אומרים מה"ש לפני הב"ה רבש"ע צדיק פלוני בא הודעה זו שמודיעים לו יתכן עפ"י שבארנו בדו"ש דאצל הצדיק מכונה המיתה בשם ביאה ואצל הרשע מכונה בשם הליכה יעו"ש זהו שאומרים צדיק פלוני בא דאצלו נחשב המיתה בשם ביאה:
ג' **כתות** אחת אומרת בא בשלום ואחת אומרת הולך נכחו ואחת אומרת וכו' ינוחו על משכבותם לפי דבשעת בריאת האדם קטרגו מה"ש שלום אמר אל יברא דכולו קטטה אמת אמר אל יברא דכלו שקרים ויש מהם אמרו הדא עקתא למה מברא לכן במיתת הצדיק כת שלום אומרת יבוא שלום דאינו קטטה. וכת אמת אומרת הולך נכחו דאינו שקר ומי שאמר הדא עקתא אומרת ינוחו על משכבותם במנוחה לא בעקתא:
דף ק"ה **המביא** דורן לת"ח כאילו מקריב בכורים הוא ראשית ומבחר הצמחים ומקריבין אותו לרמז דמי שמקריבין לפניו הוא ראש וראשון לכל ראשית בזמן ובמעלה והת"ח גם הוא ראשית המעלה והזמן שהוא תכלית הבריאה אשר עלה במחשבה תחלה לכן המביא לו דורון הוא כאילו מקריב בכורים:
דף ק"ח **ופשט** לו את הרגל עפרש"י ז"ל והערוך מה שפירשו בזה ויתכן עפ"י דאיתא בא"ע סי' קס"ט דאין ליקח שום ממון בשכר חליצה זהו כאשר אין רוצה ליתן לו מעות הנדוניא פושט לו הרגל לרמז לו שלא יתן לו שום מעות כמו שאין לוקחין שום מעות בפשיטות הרגל של החליצה:
ק"י **הדר** בא"י דומה כמי שיש לו אלוה וכו' א"י היא ארץ אשר עיני ד' אל' בה שהוא מנהיגה בעצמו שלא ע"י אמצעים ונקרא ע"ז אלהי הארץ וחו"ל מונהגת ע"י המזלות ונקרא שמה אלוה אלהים זהו בא"י דומה כמי שיש לו אלוה לא אלהי אלהים ובחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה רק אלהי אלהים כאילו עובד ככבים שהם האמצעים:
דף קי"**א שלא** יגלו את הקץ ושלא ירחקו את הקץ ושלא יגלו את הסוד בענין קץ הגאולה יש שלש עתות. האחת של בעתה היינו כפי שנגזר הזמן בעת החורבן השנית של אחישנה כשמכשירין מעשיהם השלישית כשמוסיפין ח"ו לחטוא בגלות אז מאריכין הזמן יותר מאשר נגזר זמן של בעתה וזהו שלא יגלו הקץ של בעתה לפי שהוא זמן ארוך שלא יתיאשו מן הגאולה כדאיתא במדרש איכה הראשונים שהריחו את הגלות אמרו אתכרית רוחי בקרבי וכו' אבל כשאין נודע הזמן יכולין לצפות בכל יום שהוא יום הגאולה ע"ד שנ' מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו ד' עשה במכוון שיהי' הזמן

נעלם כדי שנוכל לומר בכל יום זה היום עשה ד' זמן הגאולה אשר נשמחה בו ושלא ירחקו הקץ ע"י עונם בקלקול מעשיהם בגלות ושלא יגלו הסוד שיוכלו לקרב הגאולה בזמן אחישנה ע"י הכשר מעשיהם דאז ישתדלו האויבים לגזור עליהם גזירות שלא יוכלו להכשיר מעשיהם:

כל הקבור בא"י כאילו קבור תחת מזבח וכו' וכפר אדמתו עמו עי' במפ' ויתכן ע"ד שנ' וזכרתי את בריתי וגו' והארץ אזכור ובארנו הכונה דהארץ אינה אשה מע"ט אעפי"כ מקיימה הב"ה לאיזה כונה הרצויה לפניו ית' ובזכירה כזאת מקיים את ישראל גם כשאין מעשיהם מוכשרין יעו"ש לכן כאשר קבור באותה ארץ הוא נזכר בזכירת הארץ ומתכפר עונו לפי דאז הוא שב אל עפר הארץ:

קי"א שרוי בלא עון שנ' בל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון עי' במפ' ויתכן חליתי הוא לשון קלקול כמו חלא בר חמרא או לשון חול דשכיני לא יאמרו עלי אשר חליתי נתקלקלתי במעשי כחלא רק יאמרו שהעם היושב בה נשוא עון שלימי המענה לאי חלא וגוף הענין יתכן עפ"י דאיתא במ"ר דתורה וחכמה ומה"ש לא הסכימו שיהי' להחוטא איזה תקנה רק הב"ה בעצמו אמר יעשה תשובה ויתכפר יעו"ש לכן בכל הארצות המתנהגים ע"י אמצעים אין מסכימין האמצעים למחול להחוטא אך א"י עיני ד' אלהיך בעצמו בה והוא מסכים על מחילת העון לכן הדר בא"י שרוי בלא עון:

כשרין שבבל א"י קולטתן וכו' לענין קבורה עפרש"י ז"ל ויתכן עפ"י דאיתא בספרי אמת דצדיקים אף שהמה נקברין בחו"ל נשמתן נאספת לא"י יעו"ש זהו כשרין שבבבל אף שהם נקברין בבבל א"י קולטתן:

אפי' שפחה שבא"י מובטח לה שהיא בת עוה"ב כתיב הכא נותן נשמה לעם עליה וכו' לכאורה במה מרומז כאן ענין עוה"ב דבשלמא דרשה ראשונה דמתי א"י חיים מרומז יפה דכ' נותן נשמה לעם עליה משמעו שנותן כעת הנשמה והלא לעם עליה כבר נתן נשמות בעת שנוצרו אלא הכונה ליום התחיה אבל ענין של עוה"ב אינו מרומז כלל ויתכן דכל ענינים המתיחסים לעצמות הבוי"ת המה נצחים בלי שום העדר בכל הזמנים וכשמיחס כאן נותן נשמה שהב"ה נותן הנשמה בעצמו הוא ענין נצחי גם בעוה"ב:

עם החמור עם הדומה לחמור פרש"י ז"ל עם מלשון עם. ויתכן עפ"י שבארנו בכפלים דהוראת את הוא על שתוף מצבי והוראת עם הוא על שתוף כחני שמתאחדים בכח אחד והנה הליכות אדם וחמור המה נפרדים בתכונתם והי' מהראוי לומר שבו לכם פה את החמור ונא' עם החמור לרמז שהמה מתאחדים בכחם זה עם החמור עם מה שנ' עם לרמז שהוא הדומה לחמור בכח אחד אך מלשון הגמרא משמע כפרש"י ז"ל:

דף קי"ב מה צבי זה אין עורו מחזיק בשרו אף א"י אינה מחזקת פירותיה עי' פרש"י ז"ל דאין מקום להצניען ובזה יתכן מה דאיתא במ"ר פ' וישב ותעש הארץ בשבע שני השבע לקמצים דקמצתא ודלא קמצתא. כונתו שהיו מרובין שלא הספיקו הקמצים המה אוצרות התבואה להצניען עד שהוכרחו להצניען במקומות שאינם קמצתא שלא נעשו כלל לאוצרות תבואה כמו שמסיים אוכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה שהניח התבואה בערים שהמה בתים לא אוצרות לפי שלא הי' מקום באוצרות הקמצים להצניען:

מסכת נדרים

בעזר המאיר לארץ ולדרים אחל לבאר אשר חנני במסכת נדרים:

דף ג' דאמר ככר זו אוכל ולא אכלה ואין להק' מי הכריחם לומר אופן זה ולא אמרו כפשוטו דאמר שלא אוכל ואכלו דיש לומר עפ"י שהקשה הר"ן ז"ל כי היכי דמוקמי בנזירות בל יחל האמור בנדרים נוקי נמי בנדרים בל יאכל האמור בנזירות יעו"ש משו"ה נקיט הש"ס אופן זה דקיבל עליו לאכול ולא אכל דבזה לא שייך בל יאכל וכיון דלא שייך בל יאכל בכל האופנים לא מוקי קרא בהכי:

דף ז' כ"מ שהזכרת השם מצויה עניות מצויה התיחסות הדברים יתכן ע"ד שנ' וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ד' ובארנו שמה דמקור הברכה באה משם הויה יעו"ש וכשמזכיר השם לבטלה גורם בזה דהשם מבטל כח ברכתו כמו שהוא מחזיק כח השם לבטלה שמצויה בפיו הזכרת השם לבטלה ועי"ז גורם עניות:

ד' ח' ואשנה פרק זה וכו' נדר גדול נדר וכו' לכאורה הוא כפול לשון פרק זה מס' זו ויתכן דפרק זה הכונה זה הזמן מלשון התלמוד בר"ה מה ראו חכמים לחלק בין הפרקים וכו' היינו בין הזמנים זהו הן שאמר אשנה פרק זה היינו זמן זה והן שאמר אשנה מסכת זו נדר גדול נדר ובזה יתכן ליישב מה שהק' המפ' על הא דאמר והלא מושבע ועומד הוא וכו' אטו הוא מושבע ללמוד דוקא מסכת זו והלא יכול ללמוד מסכת אחרת יעו"ש אך לפי דברינו עיקר קושיית הש"ס על הא דאמר פרק זה דע"ז מושבע ועומד ללמוד בכל זמן שנ' והגית בו יומם ולילה ליזיל וליתב אפרשת דרכים ויהיב שלמא לבי עשרה עד דמקלעי ליה עשרה. דגמרי הלכתא מסגנון הלשון נראה דפסיקא ליה דמקלעי ליה עשרה דגמרי הילכתא גם מאי קאמר ויהיב שלמא ויתכן עפ"י דאיתא במס' ד"א דההולך נותן שלום להיושב יעו"ש א"כ כשיושב אפרשת דרכים מהראוי דהעוברים יאמרו לו שלום אך לפי שהוא מנודה היה אסור לשאול בשלומו לכן אין העוברים אומרים שלום רק הוא אומר

להם שלום דמנודה הי' מותר לשאול בשלום אחרים זהו ליתב אפרשת דרכים ויראה מי העוברים שאין מקדים לו שלום רק הוא יהיב לו שלמא זהו לסימן אשר המה ידעו הילכתא דאסור הי' לשאול בשלום מנודה נמצא כשנזדמנו לו עשרה ב"א כאלו שהוא יהיב להם שלמא אקלעו ליה עשרה דידעי הילכתא:

הדין חרגא דיומא מסי ופליגא דרשב"ל אין גיהנם לע"ל וכו' הק' הרי"ף ז"ל דילמא ר"ח נמי אחמה דלע"ל קאמר יעו"ש ויתכן עפ"י מ"ש המהרש"א ז"ל דחרגא דיומא היינו חמימות הגלגל יעו"ש ורשב"ל אמר דלע"ל יוציא חמה מנרתקה היינו שיוציא החמה מן הגלגל כמו שהי' האור בשלשה ימים הראשונים קודם שנתלו המאורות בגלגל א"כ שפיר פליגי. ובגוף הענין שהצדיקים מתרפאין והרשעים נידונין ע"י שמוציא חמה מנרתקה יתכן עפ"י שבארנו במס' סוכה מאמר הב"ה מוציא חמה מנרתיקה וכו' דכל תענוגי הזמן המה מתיחסים בקהלת שהמה תחת השמש והצדיקים לא הלכו. שובב בתענוגי הזמן ע"ד שאמרו פת במלח תאכל וכו' אך הרשעים המה מבלים כל ימיהם רק בתענוגי הזמן גם כשהם באיסור זהו דלע"ל הב"ה מוציא חמה מנרתקה היינו שיתגלו כל תענוגי הזמן שהם תחת השמש ועי"ז הצדיקים שלא רדפו אחרי התענוגים מתרפאין בהם ליטול שכרם ע"ז והרשעים הרודפים אחריהם נידונים ונענשים על ידם:

ד' ט' מה ראית להשחית שערך זה נאה וכו' העבודה שאגלחך לשמים וכו' מה שתלה הענין בשערות ראשו יתכן עפ"י דאיתא בספרי הטבע דצמיחת השער הוא בא מרדיפת תאוות המותרות לכן כשראהו יפה עינים וטוב רואי לאות שהוא מתענג בתענוגים ולכן הוא דשן ושמן וטוב רואי שאלו א"כ מה ראית להשחית שערך נאה אחרי שאתה מתענג בתענוגי הזמן א"כ מתענג אתה מצמיחת השער הבא בסבתם. ומה ראית להשחית שערך והשיב לו לפי דראה שיצרו פחז עליו בשביל ריבוי התענוגים לכן העבודה שאגלחך לשמים שהוא היפך התענוגים הזמנים:

ז' י' חסידים הראשונים היו מתאוין להביא קרבן חטאת לפי שאין הב"ה מביא תקלה על ידיהם כו' עי' במפ' שהעירו למה מתאוין להביא החטאת אחרי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידיהן ואין חוטאן ויתכן דתכונת החסידות לעשות כל העינים בשלימות הנרצה יותר מהחיוב הן בענין עשיית המצוה והן באזהרה מן ל"ת להיות משתדל לעשות סייגים וגדרים מרובים ולכן אף שהיו נשמרים מהחטא לא נסתפקו בזה בחשבם דהמניעה מהחטא הוא רק מגוף העבירה דאין הב"ה מביא תקלה על ידם לחטוא אבל לא יצאו ידי חובתם בעשיית הגדרים והסייגים כראוי לפי תכונת חסידותם לכן התאוו להביא קרבן חטאת ע"ז ויתכן עוד דשלימות העבודה למנוע מהחטא בלי שום סבה המונעתו ובלי

שום עזר מזולתו רק מהתעוררת עצמו שלא לעבור על רצון קונו לכן חששו החסידים שמניעת החטא הוא ע"י עזר הב"ה שאין הב"ה מביא תקלה על ידם אבל לולי זאת היו חוטאים נמצא שיש בהם נדנוד עשיית החטא מצידם לכן התאוו להביא חטאת:

דף כ' כל המסתכל וכו' הויין ליה בנים שאינם מהוגנים אמר רב יוסף ובאשתו נדה וכו' רב יוסף דייק ליה דמיירי באשתו ולא באשה אחרת דאי באשה אחרת האמר דבא לידי עבירה קשה מבנים שאינם מהוגנים לכן דייק דקאי על אשתו דאין בזה עבירה שיש בזה שעת היתר אפ"ה הויין ליה בנים שאינם מהוגנים:

וכל שאין לו בושת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני פרש"י בעין יעקב דכ' את אשר ישנו פה ואשר איננו פה ומי שאינו בושת פנים אינו מזרעם יעו"ש ונעלם ממני למאי איצטריך להביא מאמר אשר איננו פה אחרי שתלוי הדבר באבותיו א"כ אף אם לא היו במעמד ה"ס כי אם אותו הדור אפ"ה כל זרעם יש להם בושת פנים וכשאין לו בושה אינו מזרעם ולא היו שמה אבותיו של אותו דור ובגוף הדבר שמתיחס לקבלת התורה בה"ס יתכן עפ"י מאמר חז"ל ראוין הללו שתנתן להם דת אש לפי שהם עזין שהתורה מבטלת העזות וכאשר נתנה התורה בה"ס נתבטל מדת העזות מהם ומי שאין לו בושה ויש בו מדת העזות בידוע שלא עמדו אבותיו על ה"ס לכן יש בו מדת העזות:

מאן מלאכי השרת רבנן עפ"י דאיתא במועד קטן אם הרב דומה למלאך ד' צב' יבקשו תורה מפיהו הרי שיש לרבנן תכונת מלאכי השרת וזהו דמסיים דמצייני כמה"ש

דף כ"ב דפתחין פינקסך וממשמשין בעובדך העיר בח"א מהא דאיתא באבות הפנקס פתוח הרי שפתוח הפנקס לכל אדם יעו"ש ויתכן דפנקס הפתוח לכל אדם נכתבו בו המצות והעבירות אבל עניני הרשות אינם נכתבין וכשנודר שהוא אינו מצוה רק ענין רשות שממציא בעובדוי אז פותחין הפנקס למשמש בכל עניני הרשות שהן עובדך אם עושה אותן לשם שמים כמו שחושב שהנדר הוא לש"ש לכן לא אמר ממשמשין בחטאיו או במצותיו רק בעובדך עניני הרשות שלך:

הנודר כאילו בנה במה. יש להעיר מהא דאיתא באבות נדרים סייג לפרישות ויתכן דאיש השלם הנזהר מכל דבר רע לו נאה הנדר לעשות לו סייג לפרישות אך איש ההמוני השוקע בכל עניני הזמן כאיסור וכהיתר ודרכי היצר להשתדל להחטיא את האדם דוקא בדבר האסור לו וכשהוא נודר נעשה בזה איסור ונותן בזה כח להיצר להחטיאו לכן הוא כאילו בנה במה ועי' מזה באחרית לשלום מה שבארנו בזה:

כל הכועס אפילו שכינה אינה חשובה נגדו בדו"ש בארנו תואר שכינה הוא על רצון ההנהגה והנה המכיר שהשכינה מנהגת העולם אין לו מה לכעוס וכשכועס הוא לאות דאין שכינה חשובה נגדו דאינו מחשיב השכינה שהיא מנהגת:

הכועס וכו' בידוע שעונותיו מרובות מזכיותיו הכעס הוא מחלק הרע של היצה"ר והזכיות המה מחלק הטוב של יצ"ט ואם היו זכיותיו מרובין מעונותיו או שקולין דאז הב"ה מכריע לכ"ז לא היה כח ביצה"ר להתגבר להביאו לידי כעס:

אף משכח תלמודו עפ"י דאיתא בספרי אמת דכח ריב הוא הממונה על השכחה לכן בהיותו כועס שהוא ענין ריב גורם לו השכחה ומשכח תלמודו:

ומוסיף טפשות וכו' וכסיל יפרוש אולת ע"ד מאמר חז"ל זקני ע"ה כ"ז שמזקינים דעתן מטפשת וזה שמשכח תלמידו נעשה ע"ה ומוסיף טפשות:

דף נ"ב שנתעסק במלון תחלה העירו התוס' והמפ' שנתעסק אחרי שהי' הכנה למולו הפ"מ נענש יעו"ש גם מלת תחלה אין נו מובן פשטי ויתכן עפ"י שבארנו באחרית לשלום דהחמור אין ממהר לרוץ כסיס ולכן נחשב לו ההתרשלות לעון במה שהרכיבם על החמור שהי' לו להרכיבן על סוס והיה ממהר לרוץ למצרים שלא יצטרך ללון במלון בדרך זהו שנתעסק במלון תחלה שהוצרך ללון במלון תחלה קודם בואו למצרים:

בשעה שנתרשל משה מן המילה באו אף וחמה ובלעוהי וכו' דרך רמז מה שבאו אף וחמה דוקא יתכן דסוף המילוי של מילה מם יוד למד הה עולה נ"ג כמספר חמה וכמו כן ס"ת המילוי מן אף אלף פה עולה פ"ה כמספר מילה ויתכן דלכן נ' ותקח צפורה צור ותכריח דמלת צפורה הוא צור פ"ה מרמז על צור ומילה שהוא פ"ה וכאשר נכתב בתורה צפרה חסר ו' נכתב גם צר חסר ו'

שאין לך צדיק גמור כאברהם ולא נקרא תמים אלא על שם המילה מליצת צדיק גמור בענין יתכן דאחת מתועלות המילה הוא להחליש כח החומר לבל יתאוה לחטוא זהו שאמר דאף שא"א הי' צדיק גמור שאינו חוטא וא"צ לתועלת המילה להחליש החומר עכ"ז לא נקרא תמים אלא על שם המילה וכונת תמים דבהיות האדם צדיק הוא שלימות הנפש אבל החומר אף שאינו חוטא לא נעשה בו פעולת הזדככות א"כ אינו תמים דהוא שלם רק בחומר ולא בנפש אך כאשר נמול החומר נזדכך גם החומר ואז הוא תמים בנפש ובחומר יחדיו וזהו עצמו שאמרו בשעה שאמר לא"א התהלך לפני והיה תמים אחזתו רעדה שמא דבר מגונה יש בי כיון שא"ל ואתנה בריתי נתקררה דעתו דתחלה סבר שיש בו איזה פחיתות וחסרון וכשא"ל ואתנה בריתי היינו הזדככות לשון ברה כחמה א"כ אין בו חסרון נתקררה דעתו:

כל המתמים א"ע הב"ה מתמים עמו וכו' שעה עומדת לו וכו' והיית אב המון גוים דעה ראשונה ס"ל שהב"ה עמו אף שהמזלות מריעים לו מוציאו הב"ה מדעתם ע"ד שא"ל לא"א צא מאיצטגנינות שלך. ודעה שניה ס"ל דגם המזלות מתאימים לו זה שהשעה המתיחסת להנהגת המזל עומדת לו שנ' והיית לאב המון גוים הגוים מתנהגים עפ"י המזל ואתה תהי' להם לאב עפ"י המזל:

מפני שעשה אנגריא בת"ח וכו' עי' מה שבארנו בזה בשמלה חדשה בפיוט יום א' של פסח במאמר כחוט השני טעם זין ילידים וכו':

ואנשים בה מעט אלו האיברים לכאורה מ"ט קרו להו אנשים מעט והלא המה רמ"ח איברים. ויתכן כפי שבארנו במקומות שונות דתואר אדם הוא רק על מי שיש בו שלימות הנרצה והנה כל האיברים המה רודפי התאוה אך הלב והמוח המה המתבוננים דרכי השלימות זהו ואנשים המתוארים בתואר אנשים שיש בהם שלמות הנרצה המה מעט אלו איברים שבאדם שכולם רודפי התאוה ומעט ביניהם אנשים רודפי השלמות:

דף ל"ז מה אני בחנם וכו' מה שהקפיד ללמוד דוקא בחנם יתכן עפ"י דאיתא במ"ר שהי' משה לומד התורה ומשכחה עד שנתנה לו במתנה יעו"ש הרי דעיקר קנין התורה אינו בא אלא דרך מתנה ותכונת המתנה היא בחנם בלי דמים מחירה. לכן צוה מה אני בחינם לפי שהיא במתנה כך אתה תלמדה בחנם בתכונת מתנה:

דף ל"ח לא העשיר משה אלא מפסולתן של לחות העירו המפ' מ"ט נתעשר מלחות שניות ולא מראשונות ויתכן ע"ד שנ' אורך ימים בימינה עושר וכבוד בשמאלה והנה הלחות הראשונות מתיחסת לימין שניתנה מימינו של הב"ה לימינו של משה שנ' ויתן אל משה וכתיב מימינו אשדת למו לכן היתה סגולתם אורך ימים משא"כ לחות השניות שהיו ביד משה רק הב"ה כתב עליהם אין מתיחסות לימין לכן היה בהן עושר וכבוד שנתעשר משה מהן:

אין הב"ה משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו וכו' עי' במפ' דהכונה דאין משרה שכינתו להיות נביא קבוע אבל בלא נבואה מצינו ששרתה שכינה על כמה מחכמי ישראל יעו"ש ויתכן דלכן לא שרתה שכינה לנבואה אלא על חכם גבור ועשיר ועניו דתכונת הנבואה היא עפ"י הריב להוכיח את העם ליישר דרכם. וקלקול העם הוא או מעניני גבורה או מעניני חכמה או מעניני עושר דשלש אלה המה הצלחת האדם. ועיקר התוכחת בזה שישכילו שהוא מתת אלהים וראוי להשתמש בהם רק לשם ד' ע"ד שנ' אל יתהלל חכם וגו' כ"א בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי וגו' ואם הי' הנביא נעדר מאלה המעלות לא היו העם שומעים תוכחתו באמרם לו הי' מכיר הנביא

תענוגי החכמה והעושר והגבורה גם הוא בעצמו הי' מתהלל בהם ולא הי' מוכיח אותנו לכן עשה הב"ה שהנביא הוא עשיר גבור וחכם ומכיר היטיב נעימות הצלחתם אעפי"כ הוא עניו לבל יתהלל בהם רק השכל וידוע אותי ויכול להוכיחם כראוי:

שנתן שכרה של ספינה כלה דייק ליה מדכ' שכרה ולא כ' שכרן שכר של נסיעתו אלא שכרה של הספינה כולה:

ד' ל"ט מלמד שעלו שמש וירח מרקיע ואמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם וכו' ובכל יום ויום יורין בהם חצים וחניתות וכו' עי' במפ' בענין תכונת החמה שתים זו שמענו האחת פני משה כפני חמה דכמו שהחמה מקבלת כח אורה מהב"ה בעצמו והיא מאירה לארץ ודריה ככה משה הוא המקבל אור שפע מסבה ראשונה ומידו תושפע השפע לכל העולם השנית כפי שבארנו בדו"ש דלכן נבראו שני מאורות ולא אחד כדי שיכירו שאין המאורות אלהות שהרי כל אחת מהן מבטלת ממשלת זולתה לכן כאשר אמר קרח כי כל העדה כלם קדושים ובתוכם ד' שהוא כביכול משפיע לכל העדה יחד בלעדי משה היפך מתכונת החמה. אמרה אם אתה עושה דין לב"ע להראות דאין ההשפעה יכולה לבוא רק ע"י משה פני חמה מוטב ואם לאו שתוכל להשפיע בעולם בלעדי פני חמה א"כ אך למותר אשר אנחנו יוצאין להאיר שתוכל להאיר בלעדנו וא"ל בכל יום אתם מאירים ומשתחוים לכם אחרי שאתם רוצים לשמור תכונתכם מ"ט מתקלקלת התכונה שמשתחוים לכם והלא נבראתם שתים כדי שלא ישתחוו לכם:

שמש ירח עמד זבולה וכו' וגיר' המ"ר והאידנא עד דמחו להו לא נפקי דרך רמז מלת זבולה הוא נוטריקון זור"ק בה"ם ומכריח"ם לצא"ת האידנ"א:

ז' מ' המבקר את החולה ניצול מדינה של גיהנם וכו' עי' במש' ויתכן ע"ד שנ' אוילים מדרך פשעם וגו' ויגיעו עד שערי מות וגו' ויצעקו אל ד' וגו' ישלח דברו וירפאם דהחולי של אדם בא עליו מצד עונו וכשמתקן העין נרפא ממחלתו ויכולין להכיר מהמחלה מאיזה עון היא באה כמאמר חז"ל חש בגרונו יעסוק בתורה דהמחלה היתה בסבת ביטול תורה לכן כאשר מתבונן המבקר על מחלת החולה ומכיר מאיזה עון באה המחלה ועי"ז הוא נשמר בעצמו מאותו עון א"כ הוא ניצול מדינה של גיהנם שלא יחטא זהו שנ' אשרי משכיל אל דל שמתבונן בהשכלה מאיזה סבה באה המחלה:

בתלת שעי קמייתא פרש"י אידלי יומא אידלי קצירא עפ"י דאיתא בזה"ק פ' פקודי ז' רנ"ד בסיטרא דמזרח קיימא נהורא אחרא וכו' בכל מילי דאסותא וכו' ולקרבא זמנין וקיצין לאינון מרעין וכו' יעו"ש הרי דרפואת החולה באה מצד מזרח דאידלי יומא:

ויבואר עוד עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' ויחי עד לא נטה שמשא לצד מערב איקרי יום מצפרא עד ההוא זימנא דכ' חסד אל כל היום וכו' כיון דנטה שמשא לסטר מערב אתער דינא קשיא יעו"ש לכן בתלת שעי קמייתא אידלי קצירא דאז שולט מדת החסד וכן איתא בפ' פקודי ד' רנ"ד בסטרא דמזרח קימא נהורא אחרא וכו' בכל מילי דאסותא ולקרבא זמנין לאינון מרעין יעו"ש הרי דאז זמן רפואת המחלה דאידלי קצירא ולעת ערב זמן דינא קשיא קשה לחולה:

אין דל אלא חולה שנא' דל בן המלך בבוקר בבוקר וכו' ומדויק בזה מלת בבוקר כפי שבארנו בסמוך אידלי יומא אידלי וירא הרי דדרך החולה להבריא בבוקר ואתה דל חולה בבוקר בבוקר:

דף מ"א דדא ביה כולא ביה וכו' דדא קני מה חסר יש שני מיני דעה האחד שהוא חכם שיש בו דעה מעצמו השני שלומד דעה מזולתו וההבדל ביניהם דמי שיש בו דעה מעצמו הכל באין ללמוד ממנו ומי שלומד מזולתו אף שאין אחרים באין ללמוד ממנו עכ"ז הוא בעצמו יש בו דעה זהו דדא ביה בעצמו שהוא בעל דעה מחכמתו כולא ביה הכל באין ללמוד ממנו ומי שאין בו דעה מעצמו רק דדא קני שלמד מאחרים אף שאין לומדים ממנו עכ"ז מה חסר הוא אינו חסר מדעם:

הכל מושלין עליו שנ' והי כל מוצאי יהרגני רב אמר מהכא למשפטיך עמדו היום וגו' הראשון ס"ל כיון שהגיע קצו איתרע מזליה שהכל מושלין עליו אף שאין מכוונין למלאות הגז"ד שהגיע קצו רק מושלין עליו מרצונם ורב ס"ל דאין מושלין מעצמן רק מושלין לקיים הגז"ד היינו למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך:

דף מ"ט הנודר מן המבושל מותר בצלי, וכו' תניא ר' יאשי' אוסר אעפ"י שאין ראי' לדבר זכר לדבר שנא' ויבשלו את הפסח באש כמשפט והק' הגרע"א ז"ל מ"ט לא הביא ר' יאשי' מקרא מה"ת שנ' ובשלת ואכלת הרי דצלי קרוי מבושל והניח בצ"ע יעו"ש ויתכן עפ"י דאיתא במכילתא אין ובשל אלא צלי שנ' ובשלת ואכלת ואומר ויבשלו את הפסח מכאן היה ר' יאשי' אומר הנודר מן המבושל אסור בצלי ויש להעיר במכילתא מאי אי כיון דמוכח מקרא דד"ת מה לו להביא עוד קרא מד"ק והנראה בזה דאיתא התם ר' יאשי' אומר צאן לפסח ובקר לחגיגה יעו"ש א"כ אין ראי' ממקרא של ובשלת ואכלת דצלי היינו בישול די"ל ובשלת בשול ממש דקאי אחגיגה ואין לומר דאף אם הוא חגיגה אחרי שנקרא בשם פסח דין פסח יש לו דאינו אלא צלי כדאמרינן לבן תימא בפסחים דיש לחלק דב"ת מוקי לקרא בחגיגת י"ד דאפשר להשוותו לפסח לכל דבר ללילה ושחיטה מבערב לכן שוה ג"כ לענין צלי דהלילה הזה כלו צלי משא"כ לר' יאשי' דמוקי לה

בחגיגת ט"ו כפי שבארנו שמה וחגיגת ט"ו חלוק מפסח בדברים הרבה בט"ו וביום ויש לו תשלומין חלוק נמי ממנו בענין צלי ואין להק' דאם חלוק ממנו לכל דבר א"כ למאי קראו פסח די"ל דשוה לפסח לענין שבת וטומאה וחד מאינך אבל בענין צלי דבפירוש אומר הכתוב ובשלת הוה בשול ממש ומאי ראי' דר' יאשי' זהו עצמו כונת המכילתא אין ובשל אלא צלי שנ' ובשלת ואכלת היינו למאן דמוקי ובשלת ואכלת בחגיגת י"ד וכי תימא לר' יאשי' דמוקי לה בחגיגת ט"ו א"כ הוה ובשלת בשול ממש ואין מזה ראי' דצלי קרוי בשול ת"ש ואומר ויבשלו את הפסח מכאן הי' ר' יאשי' אומר הנודר מן המבושל אסור בצלי דר' יאשי' לטעמיה דמוקי ליה בחגיגת ט"ו ואין ראי' מן ובשלת ואכלת רק מן ויבשלו את הפסח. לכן מביא גם הש"ס מקרא זה של ויבשלו את הפסח ועולה סוגיית הש"ס והמכילתא בקנה אחד:

מורה ורוי עי' במפ' ויתכן עפ"י מאמר חז"ל שתה רביעית אל יורה זהו ששאלה אותו מורה אחרי שאתה מורה הוראות לעם אין מהראוי שתשתה אפי' רביעית ואתה רוה בשכרות מרובה:

פניך דומין למלוי בריבית ומגדלי חזירים התיחסות שתי אלה הוא מצד תכונתן רבית נדמה למלוה שמתרבה בעושר ואמרו במס' סוכה דמלוי בריבית נכסיהון נמסרין למלכות ובחזור אמרו ג"כ כל כמה דבניה רביין איהו קטינא:

דף נ' יומא דמחייך רבי אתיא פורענותא בעולם עפ"י דאיתא במדרש איכה למה נבראו היסורים להתלות ביתו דאית להון למיזל הה"ד תם עונך בת ציון פקד עונך בת אדום יעו"ש הרי דהיסורים שולטין תמיד בעולם רק הולכין מזה ובאין לזה לכן כל זמן שהי' רבינו הקדוש מקבל היסורים על עצמו לא הלכו היסורין למקום אחר בעולם וביומא דמחייך רבי דאז הלכו היסורין מרבי והלכו למקום אחר בעולם אתיא פורענותא בעולם:

דף נ"א ראשו של זה כצד עיקרו ש"ז מבואר בספרי טבע דגידול השער הוא מסבת מותרי התאוה ושלימות האדם להיות ממוצע בהנהגתו לבל יבקש מותרות ולבל יחסר מזג הראוי זהו שרמזו בתספורת של כה"ג שיש בו שלימות הראוי דשערו מצומצם ראשו ש"ז לצד עיקרו ש"ז מכוסה ראשו אין בו חסרון ואין בו מותר:

דדגים קשים לעינים וכו' נו"ן סמ"ך עי"ן נו"ן סמא לעינים דרך רמז מלת נון נקרא ישר והפוך לרמז על שתי הפכיות שיש בו לפעמים קשה ולפעמים הוא סמא לעינים:

דף ס"ב למוד מאהבה וכו' קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך וגו' ענדם על גרגרותיך וגו' דרכיה דרכי נועם עץ חיים וגו' ותומכיה מאושר. כל הענינים המה במעשה במחשבה ודבור וכל הצלחת עה"ז הוא בחיים וכבוד ועושר זהו קשרם על אצבעותיך

במעשה המתיחס לאצבעות כתבם על לוח לבך במחשבה ענדם על גרגרותיך בדבור וההצלחות יבוא ממילא דרכיה דרכי נועם בכבוד עץ חיים בחיים ומאושר בעושר:

עשה דברים לשם פעלם וכו' בארנו המאמר בדרך חיים פ"ב דמס' ד"א והנה שמה נאמר דרכן של ת"ח וכאן אר"א לכל אדם עשה וכו' ויתכן דלכן נאמר כאן אל תעשם עטרה וכו' קרדום וכו' ובמס' ד"א אמר אל תעשם כעטרה וכו' וכקרדום וכו' דהת"ח צריך להיות נזהר שלא יכוין בהם אפי' לדבר שהוא דומה כמו עטרה וכמו קרדום אף דאינו עטרה וקרדום ממש אבל שאר כל אדם יהי' נזהר שלא יעשם עטרה וקרדום ממש:

שרו לי תגראי עי' במפ' ויתכן עפ"י דאיתא במס' ב"ב ד' כ"ב דצורבא מרבנן נקטי ליה שוקא למכור סחורתו בראשונה זהו שרו לי תגראי ברישא שיניחו לו למכור סחורתו תחלה תגראי לשון תגר סוחר וע"ז מסיים שנוטל חלק בראש:

לאהבה את ד' ולדבקה כו שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם וכו' כשהעבודה בשביל איזו תועלת לעצמו איננו לאהבת ה' רק בשביל התועלת גם איננו דבוק לד' שרצון התועלת מפסיק בינו לבין ד' לכן נ' לאהבה את ד' ולדבקה בו שלא ילמוד לשום תועלת שיקראוני חכם:

דף פ"א משום דקרו לאינשי חמרי התיחסות, לזה העונש שאין בניהם ת"ח הוא ע"ד מאמר חז"ל ישים עצמו לד"ת כשור לעול וכחמור למשא ולפי דהם קרו לאינשי חמרי הרי מבוזה תכונת החמור בעיניהם ואין משימין בניהם לד"ת כחמור למשא לכן אין בניהם ת"ח:

עד שפרשה הב"ה בעצמו על עזבם את תורתי ארץ ישראל עיני ד' אלהיך בעצמו בה להנהיגה והנהגת עצמותו כביכול לא יתכן להיות רק עפ"י התורה שהיא כלי אומנתו קוב"ה ואורייתא חד ובמקום התורה מנהיג בעצמו והנה עונש החורבן שנהרגו והלכו בגולה מובן שהוא לפי שעברו על מצות ד' אך על אבידת הארץ שהוא חורבן הערים נעלם הסבה דהארץ לא חטאה זהו שנשאל לחכמים ונביאים מפ"מ אבדה הארץ שלא חטאה ופירשה הב"ה על עזבם את תורתי שלא ברכו על התורה ולא למדו ובהעדר לימוד התורה לא הנהיג הב"ה בעצמו על הארץ לכן אבדה ועי' בפ' יתרו מ"ש בזה:

וכולל עוד עפ"י שבארנו בפ' עקב דלכן נענשו ישראל בגלות משום דא"י מלאה כל טוב ואוירה מחכים וכאשר האדם הולך בשרירות לבו וסיפוק בידו להתענג בתענוגים ולהתחכם הוא מוסיף לחטוא לכן לטובתם לכל יגרום להם הארץ הוספת החטא נענשו בגלות ללכת מארצם זהו ששאלו על מה אבדה הלא את יושביה לגרשם נגלות ופירשה על עזבם את תורתי ואם יהיו בארץ טובה יוסיפו לחטוא:

שלא ברכו בתורה תחלה כשאחד אומר לחבירו אגיד לך דבר טוב ומשיב לו תודה על דבריו ושומעה אך לא הוכשר הדבר בעיניו אין זה עולה אין אם משיט שקול טיבותך שדי אחיזרא אינני חפץ כלל לשמוע דבריך זהו לאות שהמגיד נמאס בעיניו עד שאין חפץ כלל לשמוע דבריו והנה הבוי"ת אמר כי לקח טוב נתתי לכם שהתורה היא טוב ואם לא הי' הדבר נמאס בעיניהם הי' להם לברך תחלה על התורה קודם השמיעה ואח"ז אף אם לא היו מקיימין אותה לא הי' נחשב שהם ממאסין בתורה רק שהתאוה הטעתן אך כאשר לא ברכו כלל לתת תחלה תודה להב"ה הנותן להם לקח טוב לפי שאין רוצים כלל לשמוע אותה זהו לאות כי מאסו את התורה ודבר ד' ובדברי חכמים בארנו אלא אחר יעו"ש:

דף פ"ט רהיט בנפא ותובליא ולא אמצי למיתנא קנין התורה היא ע"י דביקות שמתדבק בה ושיהנה ממנה זהו רהיט בגפא היינו דביקות מלשון התלמוד גופף ונשוק ותובליא והתענג בה כמו תבלין כמאמרם בראתי' לו תורה תבלין ואעפי"כ לא מצי למיתנא:

מסכת נזיר

בעזרת מגלה אמרים בארנו מסכת נדרים כן בטובו יזכנו לשום תפארת וזיו למסכת נזיר:

ד' ג' מנין לאומר ימין וכו' שנא' נשבע ה' בימינו וכו' הנהגה הניסית מתוארת בתואר ימין והנהגת הטבע והמערכה מתואר בשם שמאל זהו נשבע ה' בימינו הוא הנהגה הניסית ובזרוע עוזו השמאל היא הטבע אם אתן עוד דגנך לאויביך:

ד' י"ט שציער עצמו מן היין. מליצת שציער שהי' ראוי לומר שלא שתה יין והכונה דהנודר סובר שרצון הב"ה להיות האדם מצער א"ע לכן בדעתו שעושה מצוה להיות נזיר ומצער עצמו מן היין ובאמת הענין בהיפך שרצון הבוי"ת שיתענג האדם בכל הטוב שברא הב"ה בעולם לכן נקרא חוטא על שחשב שמצוה לצער עצמו:

ו' כ"ג וכשהי' ר"ע מגיע אצל זה הי' בוכה וכו' מה שאמרו בר"ע שהי' בוכה ובמאמר איסי בן יהודה לא אמר שהי' בוכה יתכן עפ"י דאיתא במס' שמחות ובמס' ד"א זוטא אר"ע תחילת זכותי לפני חכמים השכמתי ומצאתי הרוג והייתי מטפל בו ג' תחומי שבת עד שהבאותיו למקום קבורה וקברתיו ואמרו לי ר"א ור"י על כל פסיעה ופסיעה כאילו שפכת דמים עכשיו שנתכוונתי לזכות חטאתי ק"ו בשעה שלא נתכונתי לזכות יעו"ש לכן כשהגיע לפסוק זה שצריכין כפרה אפי' על מחשבת החטא אעפ"י שעלה בידו בשר טלה בכה בזכרו שעל ידו נעשה חטא במה שחשב שהוא לזכות ויתכן דגם מאמר כיוצא

בדבר הוא מאמר ר"ע שנתכוין לעלות בידו בשר טלה ועלה בידו בשר חזיר זהו ממש כענין של ר"ע וקאי מלת ובכה על פסוק של כיוצא בו:
גדולה עבירה לשמה וכו' תבורך מנשים יעל וכו' דרך רמז מלת יעל נוטריקון יעצה עבירה לשמה:
ד' מ"ח תו' ד"ה ר"ע וכו' דאע"ג דאיקרי נפש בהמה נפש סתמא לא איקרי עכ"ל ויש להעיר דבמס' ביצה ד' כ"א ובמכילתא מפורש דס"ל לר"ע כל נפש אף נפש בהמה במשמע ואפשר דדריש לה התם ממלת כל:
ד' ס"ו ת"ח מרבים שלום בעולם שנ' וכל בניך וגו' א"ת בניך אלא בוניך מה שמתאר הת"ח בוניך עפ"י מה שאמרו התורה היא כלי אומנתו של הב"ה והת"ח לומדי תורה המה עושים פעולת הבנין ע"י הכלי אומנות של התורה:
בגמ' של הגר"א ז"ל מצאתי כתוב על הגיליון בני"ך הוא סימן על המסכתות שמסיימות במאמר זה והם ברכות נזיר יבמות כריתות:

ירושלמי

אין אנו יודעין אם לוט נתאוה לבנותיו או בנותיו נתאוו לו ממה דכ' לתאוה יבקש נפרד הרי הוא נתאווה לבנותיו ולא בנותיו נתאוו לו ויש להעיר הא מפורש בקרא ותאמר הבכירה וגו' ונשכבה עמו וגו' הרי בנותיו נתאוו לו ויתכן עפ"י שבארנו במענה אליהו דהבועל לשם בולמס הבעילה מתיחס לכח התאוה של נפש הבהמי והבועל לשם הקמת המין מתיחס לכח חמדת הרוח והנה במאמר ונשכבה עמו ונחיה מאבינו זרע יש בו לפרש שני אופנים האחד שהוא מאמר אחד ונשכבה עמו בשביל לחיות מאבינו זרע ואז מתיחס הענין לחמדת הרוח אופן השני שהוא שני מאמרים האחד ונשכבה עמו למלא בולמס תאוות הביאה השני ונחיה מאבינו זרע לחמדת הרוח זהו אין אנו יודעין אם לוט נתאוה לבנותיו בכח התאוה ובנותיו לא נתאוו לו בתאוה רק בחמדה שהוא מאמר אחד או בנותיו נתאוו לו בתאוה שהוא שני מאמרים אך מזה שנ' לתאוה יבקש נפרד נראה דרק לוט נתאוה אבל בנותיו לא נתאוו לו בתאוה רק לחמדת הרוח:

מסכת גיטין

ברוך המוציא תעלומות לאורם חנני לבאר באורים במסכת נזירים. כן סמיך יחא לנא במנדעא ועיטין. לבאר מסכת גיטין
ד' ו' וכתב לו בלא שרטוט לכאורה יש לפשוט מכאן הא דמסופק באז"ק בשם רבינו שמחה אם צריך להיות השרטוט ניכר לעולם כגון לשרטט בברזל או סגי שיהי' ניכר

רק בעת הכתיב' כגון לשרטט בעופרת יעו"ש דאי נימא דסגי לשרטוט בשעת כתיבה אמאי קאמר דלאו בר סמכא הוא דכתב בלא שרטוט דילמא אף שלא ניכר כעת השרטוט הי' ניכר בשעת הכתיבה ואפשר דלהכי דייק רב יוסף וכתב לו בלא שרטוט דידע ר"י שבעת הכתיבה לא שרטט רק לפי"ז אפשר לדייק בהיפך מדאיצטריך לר"י למימר דבעת הכתיבה לא הי' בו שרטוט. ש"מ דא"צ שרטוט רק בעת הכתיבה ואפשר דזהו גופא מספקא ליה לרבינו שמחה אם הא דאר"י וכתב לו בלא שרטוט כונתו דבעת הכתיבה לא שרטט או הכונה שלא ניכר כעת השירטוט והוה כתיבה בלא שרטוט:

זבוב מנא וכו' נימא מצא וכו' מבקרי הזמן ילעגו למו על מאמר זה אשר טהור עינים הבוי"ת יעסוק בדברים כאילו והנראה בזה דרב רמז דשלימות האדם בכל עניניו גם בעניני אכילתו הוא בדרך המיצוע שלא יטה אחר אחת הקצוות לרדוף אחרי המותרות וכן לא לאכול דברים שנפשו של אדם קצה בהן ואיתא בספרי הטבע דצמיחת השער הוא בא מרדיפות מותרי התענוגים זהו שני הדעות בפחיתות הפלגש במה היה חד אמר שהיא נטתה בהנהגת הבית לקצה המיאוס שמאכלה הי' משוקץ בזבוב וחד אמר בהיפך שהיא נטתה בהנהגתה לקצה מותרי התענוג שמצא בה נימא מצמיחת השער ממותרי התענוג ולפי שהוא ענין הנחוץ להיישרת ההנהגה יפה עשה הב"ה לעסוק בזה ומסיק דזבוב מצא ולא הקפיד ונימא מצא והקפיד דקלקול רדיפת המותרות גרוע מקלקול קצה האחר של מאוס ואין להפליא איך נשתנו בה המדות מהיפך אל היפך דכן הוא הנהוג כאשר הכילי חפץ לתקן מדת הקמצנות הוא מפזר פיזור רב:

מגילה ז' ט"ז דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה פרש"י ז"ל היינו ס"ת והק' התו' א"כ למה לי הגז"ש דכתיב' כתיבה דפסולה שלא בדיו הא ידעינן שצריכה דיו מאמיתה של תורה יעו"ש והנה לפי מה דאיתא במס' סופרים פ"א וכותבין בדיו וסמך לו מן המקרא ואני כותב על הספר בדיו ובארנו במק"ס דהוא רק דרך אסמכתא אבל לא דרשה גמורה יש לומר דלהכי עדיף ליה ללמוד מגז"ש דהוה דרשה גמורה ואין להק' על פרש"י ז"ל בהיפך ל"ל למילף בס"ת באסמכתא. טפי עדיף למילף בגז"ש ממגילה בהאי הקישא דדברי שלום ואמת די"ל סוף סוף תיקשי עד דאתיא אסתר מאן גמר לה אע"כ גמירי לה ואסמכה אקרא א"כ אפוכי מטרתא ל"ל ועי' בעטור סופרים מ"ש בזה:

המטיל אימה יתירה וכו' בא לידי ג' עבירות ג"ע וש"ד וחלול שבת התיחסות שלש אלה למטיל אימה יתירה יתכן לפי שבשלש אלה מוזכר ענין יראה בג"ע כתיב רק אין יראת ה' במקום הזה והרגוני על דבר אשתי וביוסף נ' ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי

לאלהים ובש"ד נ' כי יראו המילדות את אלהים ובשבת נ' את שבתותי תשמורו ואת מקדשי תיראו אני ה' וכאשר מטיל אימה יתירה לירוא מפניו ולא מאלהים הוא נכשל בשלש אלה המתיחסים למורא אלהים:

ד' ז' דום לה' השכם והערב עליהם לבהמ"ד וכו' עפרש"י ז"ל ויתכן דדריש דום על התורה עפ"י דאיתא במסכת אבות מנין שאפי' אחד העוסק בתורה שהב"ה קובע לו שכר שנ' ישב בדד וידום וכן איתא במע"ק דום זו תורה וגוף הענין דלימוד התורה מועיל נגד השונאים הוא עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' במדבר בכל אחר דמילי דאורייתא אשתמעו וכו' ולא עוד אלא דשנאוי נפלו קמיה יעו"ש:

והוא יפילם לפניך חללים חללים וכו' והם כלים מאיליהן וכו' ונתנוהו לגניבא בקולר לפי הנראה בעונש גניבא הי' מצד מה שא"ל יפילם לפניך חללים והם כלים ובאמת לא נתקיים בגניבא כן דרק נתנוהו בקולר אבל לא נעשה חללים ולא כלה ח"ו ויתכן דמלת חללים אין הכונה הרוגים רק הכונה לשון חלול הבזיון וכן מלת כלים אין הכונה כליה רק לשון בית הכלא ושני אלה נתקיימו בגניבא דאיתא לקמן ד' ל"א חליף ואזיל גניבא אמר חד לחבריה ניקום מקמיה דבר אוריין א"ל אידך מקמיה פלגאה ניקום הרי שהי' לו בזיון דלא קמו מקמיה ונתקיים מאמר יפילם חללים שיפלו בבזיון וכשנתנוהו בקולר הוא בית הכלא נתקיים כלים מאיליהן ומה שנתקיים בראשונה מאמר והם כלים שנתנוהו בקולר והוא מאמר שני שאמר ר"א דמאמר הראשון הי' והוא יפילם חללים יתכן לפי דבזה דנתנוהו בקולר נתקיים דברי ר"א שאמר והם כלים וגם דברי מר עוקבא שאמר בידי למוסרם למלכות וזהו שדקדק רש"י ז"ל קולר שלשלת של ברזל שנותנים שם המוכתבין למלכות להריגה לרמז שנתקיים גם דברי מר עוקבא למוסרם למלכות ומה שמסיים רש"י ז"ל מלת להריגה יתכן לפי שהוא מפרש והם כלים לשון כליה והריגה לכן מבאר שנתקיים זה במה שנתנוהו בקולר שנכתבין שם למלכות להריגה. מיהו לקמן ד' ס"ה איתא שגניבא יוצא בקולר הוה כי הוה קנפיק אמ' ת' זוזי לר' אבינא יעו"ש ואין מפורש שמה שנהרג:

כל מי שיש לו קנאה וכו' שוכן עדי עד עושה לו דין וכו' שצעקת לגימה וכו' שוכן סנה עושה לו דין. בענין הקנאה כתיב כי קנאתי בהוללים וגו' עד אבוא אל מקדשי אל אבינה לאחריתם הרי שלא נעשה בהם הדין רק באחריתם לאחר זמן. לכן אמר בזה שוכן עדי עד יעשה בהם דין באחריתם והצועק על לגימה מהעדרת פרנסתו והעדרת הפרנסה מקורה מקללת אדה"ר וקוץ ודרדר תצמיח לך לכן אמר בזה שוכן סנה יסיר הקללה של סנה קוץ ודרדר ממך ויעשה בזה דין לשונאך:

ד' ט' תו' ד"ה שוו וכו' מה עיגון יש לא ליתביה גט זה וישא שפחה עכ"ל ולכאורה יש להעיר דגם בעבד יכול להיות עיגון כגון שהוא חציו עבד וחציו בן חורין דאינו יכול לישא לא שפחה ולא בת חורין וגט זה הוא מרבו לעשותו כלו בן חורין ואם לא יתן לו השליח הגט הזה יהי' לו עיגון שלא יוכל לישא לא שפחה ולא בת חורין א"ל הוא שוה לגיטי נשים ויתכן לפי דבחציו עבד וחציו ב"ח כופין את רבו ליתן לו שטר שחרור לא שייך כזה עיגון דבכל מקום שיהי' יכולין לכופו ליתן לו שטר שחרור אך לפי מה דכתב רש"י ז"ל דהעיגון הוא שמא ילך למקום רחוק יעוי"ש עיגון כזה שייך גם בעבד בחציו עבד וחציו בן חורין

דף ל"ו הנעלבין ואינן עולבין וכו כפל הדברים מ"ד שנ' נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ה' יכבד. דיש אדם שנברא בתכונה של ענוה והוא שפל בעיניו ואין מרגיש כלל שיש כבוד בעולם וכן אין נוהג כבוד גם בזולתו א"כ יש במדתו מעלה של ענוה וחסרון מה שאין מכבד להזולת לזה מבאר המשורר שלימות הנרצה בלי חסרון היינו הוא בעצמו יש בו מדת הענוה שנבזה בעיניו ונמאס אך להזולת יראי ה' יכבד בכבוד זהו עצמו שנעלבון שמרגיש העלבון שמעליבין אותו אעפי"כ אין עולבין להמעליב אותן וכן שומעין חרפתן מרגישין בזיון החרפה שמחרפין אותן ואעפי"כ אין משיבין עליהם נא' בצאת השמש בגבורתו דמבואר בספרים דהשמש עצמו מהלכו ממערב למזרח והגלגל מכריחה ללכת ממזרח למערב הרי שמרגיש השמש שהגלגל מוליכו היפך רצונו אעפי"כ הוא ממהר לרוץ נגד רצונו כן האיש הלזה אף שמחרפין אותו אינו עושה היפך רצון זולתו:

ד' ל"ז ותלי ליה עד דאמר הכי עפרש"י ז"ל ויתכן תלי לשון חשיבות והגבהה מלשון המ"ר מחלה בעקבו מגביה עצמו עי' בערוך והכונה שיגביה את הלוה בחשיבות לאמר לו איש חשוב ושלם אתה שאתה רוצה להחזיר חוב בשביעית וכאלה דברים מעולים עד שמצד החשיבות יאמר לו הלוה אף על פי כן עיין בר"נ ז"ל:

קריביה דרב אסי וכו' פרש"י ז"ל הוא היה המלוה ולפי"ז לא אוכל לכוין מ"ט כשא"ל רב אסי אינו משמט שבקיה ואתי לקמיה דר' יוחנן דטוב לו למלוה כשאינו משמט גם מי הכריחו לרש"י ז"ל שהמלוה היה קריביה ואי משום דאמר הוה ליה שטרא יתכן שהלוה היה לו שטר שנתן למלוה:

ד' מ"ג אין אדם עומד על ד"ת אא"כ נכשל בה עי' במס' ויתכן דד"ת המה למעלה משכל האדם נמצא כאשר האדם שופט הדין עפ"י שכלו הוא נכשל שאינו מגיע בזה לשכל התורה וכאשר מתברר לו שנכשל בזה שדן עפ"י שכלו מכיר דד"ת הן למעלה משכל האדם זהו אין אדם עומד על ד"ת להכיר תכונת ד"ת אא"כ נכשל בה כשדן עפ"י שכלו

דכ"ז שלא הכיר שנכשל במה שדן עפ"י שכלו נדמה לו דגם ד"ת המה כפי תכונת שכל האדם:

ד' נ"ה אקמצא ובר קמצא חרב ירושלים וכו' אתרנגולא ותרנגולת חרב טור מלכא וכו' אשקא דריספקא חרב ביתר וכו' שלשה אבות נזיקין המה הקנאה התאוה והכבוד ועל ידם הי' החורבן אקמצא ובר קמצא היינו מדת הקנאה ואכיל קורצא בי מלכא אתרנגולא ותרנגולתא הוא מדת התאוה כמאמר חז"ל שלא יהי' מצוין בנשותיהן כתרנגולין אשקא דריספקא הוא מדת הכבוד דעבדי גננא לכבוד :

זה אמרי פרש"י ז"ל דהוא לשון שמחה עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' ואתחנן ד' רס"ז אתדבקן דא בדא ו' דא הוא תדיר חתן בכלה דאורחיהו בחביבותא בה' ה' עם ו' י' עם ה' בג"כ כולא אהבה איקרי יעו"ש הרי דאות ו' עם ה' הוא לשון אהבה וגם הוא ר"ת מן ותגל הארץ. לכן הוא לשון שמחה:

הוה מסיים חד מסאני וכו' עו' במפ' ודרך רמז ומוזכר קצת מזה בנצח ישראל דמצינו בתלמוד דהנהגת האדם מתואר בשם מסאני כדאיתא בקדושין מסאני דרב מכרעאי לא בעינא שהיא מתנהגת דרך חשיבות יעו"ש וזהו שנ' במשה של נעליך וגו' דכאשר נתעלה במראה הסנה להתמנות לנביא ה' נצטוה להסיר הנהגתו שהיה מתנהג עד כה שמוכרח להתנהג למעלה מזו והנה שלמות שר הצבא להשגיח בפרטות צרכי הצבא ושלימות המלך להשגיח בטובת כללי המדינה והנה עד כה הי' שר הצבא בהנהגה הפרטית וכעת באה לו הבשורה שהמליכוהו בני רומי שיתנהג בהנהגה הכוללת אך עדיין לא הוכתר למלך זהו עד כה הוה לביש מסאני היא הנהגה הפרטית ובשרוהו שיהי' מלך ושמועה טובה תדשן עצם להעלותו למדרגה מעולה של הנהגה הכוללת וכאשר רצה ללבוש מסאני שהי' לבוש היא הנהגה הפרטית לא יכול לפי שנכנס בו רוח המלכות של הנהגה הכוללת ורצה לפשוט מסאני של הנהגה הפרטית לבטל תכונתה ולא יכול לפי שעדיין איננו מלך רק שר לכן יעצו שיעבור לפניו אדם דלא מיתבא דעתיה מיניה והנה תכונת העולם דאיש אשר המלך שונאו מתירא לעבור לפניו לכן כאשר איש כזה יעבור לפניך יתבטל ממך רוח המלכות ויבש גרם דשן העצם מרוח המלוכה ואז תוכל ללבוש מסאני של הנהגה הפרטית:

כל המיצר לישראל נעשה ראש וכו' עפ"י דאיתא במ"ר לא ידון רוחי וכו' אמר הב"ה איני דן אותם עד שאכפול להם שכרם יעו"ש בד"ח מה שבארנו בזה לכן המיצר לישראל שצריכין לדונו על שהצר לישראל בתחלה כופלין שכרו ונעשה ראש כדי שעי"ז יכולין לדונו אח"ז:

ד' **נ"ח אמר** מי נתן למשסה וגו' ענה אותו תינוק וכו' עי' במס' ובשיח יצחק בארנו דיעקב המה הפחותים וישראל המה החשובים ובוזזים גרוע ממשסה. זהו ששאלו מי נתן למשסה יעקב מי הוא השבה אשר יעקב הפחותים נתנו למשסה וישראל החשובים נתנו לבוזזים לזה ענה הלא ה' זו חטאנו לו ה' עשה העונש כפי תכונת החטא דישראל ידעו והכירו כח ה' ותורתו אך המה לא אבו בדרכיו הלוך אבל יעקב הפחותים לא שמעו כלל בתורתו ולא הכירו בו א"כ גדול חטאת ישראל מיעקב שהכירו רבונם ומרדו בו לכן הי' עונשם של ישראל גדול מעונש יעקב:

ד' **נ"ט כהן** קורא ראשון מנה"מ א"ר מתנה דאמר קרא ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי אטו לא ידענא דכהנים בני לוי אלא כהן ברישא והדר לוי ר"נ אמר מהכא ונגשו הכהנים בני לוי אטו וכו' ויש להעיר מה ראה על ככה ר' יצחק נפחא שלא הוכשר בעיניו הראי' של ר' מתנא ויתכן עפ"י דאיתא ביומא בקריאת כה"ג ביוה"כ דחזן הכנסת נותנה לסגן והסגן לכה"ג הרי דבענין לקבל התורה מיד ליד היא נתנה מיד הקטון ליד הגדול א"כ החשיבות הוא במי שהוא באחרונה א"כ היכא מצי דייק מכאן דכהן קורא ראשון מצד חשיבותו לפי שנ' ויתנה אל הכהנים בני לוי כהן ברישא והדר לוי דאדרבא משם מוכח דלוי חשוב יותר מכהן לכן מביא הוא מקרא ונגשו הכהנים בני לוי דלענין הגשה מקדימין תחלה הכהן והדר הלוי מצד חשיבות הכהן:

ד' **ס' א"ל** אין כותבין ומ"ט לפי דאין כותבין עפרש"י ז"ל ובערוך ויתכן עפ"י דאיתא בסנהדרין מפ"מ לא נתגלו טעמי תורה שהרי שני מקראות נתגלו טעמן ונכשלו בהן גדול העולם וכו' הרי דאין כותבין לגלות טעמי תורה וכן אמרו חז"ל דכי גזרו גזירתא וכו' לא מגלו טעמיה וכו' זהו כששאלו מ"ט אין כותבין השיב לו דאין יכול לגלות לו הטעם לפי דאין כותבין טעמי תורה לגלותן

מהו לכתוב מגילה לתינוק וכו' לכאורה הו"מ למיפשט מהא דאיתא במסכת סופרים פ"ג אין עושין שני חומשים כאחת וכו' ובארנו שם הטעם דס"ל דמגלה ניתנה היינו כל חומש בפ"ע הרי דלא אמרינן כיון דאידבק אידבק שהרי חומש אחד שרי אע"ג דאידבק דרק שני חומשים אין עושין דאין בזה לא מגילה ולא חתומה אך לפי מ"ש בב"י דאפי' למ"ד חתומה ניתנה שרי חומש בפ"ע דהוה מילתא באפי נפשיה. יש לומר דמסכת סופרים ס"ל דחתומה ניתנה ואפ"ה שרי חומש אחד א"כ יכול להיות דלמ"ד מגלה ניתנה היינו כל פרשה אמרינן כיון דאידבק אידבק ועי' בעטור סופרים מה שכתבנו בזה:

ד' **ס"ב אסור** לאדם שיטעום כלום עד שיתן מאכל לבהמתו סמך לזה מצינו בזוה"ק פ' בלק ד' קפ"ח שעורה קדמאה לשאר נהמא דעלמא יעו"ש הרי דבסדר הבריאה נברא

תחלה מאכל הבהמה הוא השעורה קודם שנברא לחם האדם מזה מובן דראוי להאכיל הבהמה קודם לאדם ובאחרית לשלום בארנו לפי דאיתא במעשה דאלכסנדר מוקדם שא"ל דהמטר והמזון שנותן הב"ה בארצנו הוא בזכות הבהמה יעו"ש לכן מהראוי להקדים מאכל לבהמה דאולי הוא ניזון בזכות הבהמה:

ד' ס"ז ר' יהודא חכם לכשירצה עפרש"י ובח"א ויתכן שירצה היינו לשון באור ופירוש בלשון תלמוד כמו בסנהדרין הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן והכונה דדברי ר' יהודא המה חכמה עמוקה וכשיפרשם יכירו חכמתו:

ד' ס"ח רמא בי קלא שדייה מה שנפל מהרמת קול יתכן ע"ד שנ' במלכים במעשה המקדש אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו לפי שנחצבו האבנים ע"י השמיר לא נשמע קול הברזל הרי דהשמיר הוא היפך מקול הברזל לכן כד רמא ביה קלא היפך מתכונתו שדייה:

מטא דיקלא חף ביה שדייה מטא גבי כובא דארמלתא איחננא ליה כפף קומתו וכו' סמיא אסיקתיה וכו' צדיק גמור הוא וכו' להההוא רויא אסיקתיה וכו' רשע גמור הוא וכו' חזיתיה להההוא חדוה בכית וכו' מימת גברא וכו' לאושכפי אחיכת וכו' ז' יומי לית ליה וכו' קסמא אחיכת וכו' דיתיב אבי גזי דמלכא וכו' כפי הנראה היו כל ענינו של אשמדאי ללמד דעת בסדר הנהגת האדם ומדותיו זהו ע"ד שכ' עם עקש תתפל היינו כדמטי בי דקלא הקשה ועומד הכן נגדו שדייה והחריבו וכד ארמלתא נכנעת מפניו כפף גם הוא קומתו בהכנעה ולימד עוד דעת שראוי להיטיב לכל אדם כצדיק כרשע כמו דאסיק לסמיא הצדיק ולרויא הרשע דע"י שניהם יכול האדם לזכות ולימד עוד דעת דשלשה דברים שכל אדם משתוקק עליהם שהמה בני חיי ומזוני נעלמו מהאדם תכונתם שעושה בזה ענינים היפך כונתו בעניני בני דעביד חדוה לבנו להשיאו והוא לרעתו דימות הבן ובעיא מנטרא ליבם ובענין חיי דבעו מסאני לשב שני שיחיה והוא ימות לשבעה ימים ובענין מזוני דעושה קסמים להרויח בזה ממון והאוצר של ממון הוא חותיה:

ד' פ"ט א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו. העירו המפ' מ"ט נקט בת אברהם ויתכן ע"ד שנאמר במלאכי וזאת שנית תעשו כסות דמעה וגו' ולא אחד עשה וגו' ותרגם יונתן דקאי על אברהם הרי דמתיחס העדר הגירושין לא"א לכן אמר לא הנחת בת לא"א שתהא יושבת תחת בעלה שמוכרח לגרשה היפך תכונת א"א:

ואשה גרושה מאישה אפי' לא נתגרשה אלא מאיכה פסולה לכהונה במענה אליהו בארנו דהוראת גירושין הוא על גרושת אהבה לא על העתקה למקום אחר יעו"ש זהו

גרושה מאישה שנתגרשה מאהבתו ע"י הגט אף שאינו גט כראוי להעתיקה לשלחה לאיש אחר אפ"ה אסורה לכהן:

מסכת סוטה

ברוך החונן דעת וחכמה לאישים חנני לבאר מסכת גיטי נשים כן יעזרני הוא יוסד הארץ ושמים נוטה: לבאר מסכת סוטה:

ד' ב' שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין פרש"י בניוולה ובבשתה וכו' ויתכן דהוראת קלקול הוא תמיד בדבר שהי' ראוי להיות כתיקונו ונתקלקל והנה האשה נבראת להיות לעזר לבעלה וזאת האשה קלקלה עזר בעלה ואוהבת זרים לכן הרואה בקלקולה יזיר עצמו מן היין דגם היין עיקרו נברא לשמח הנפש לשלימות הנרצה והשותה שכור מקלקל תכונתו לגרום על ידו קלות ראש והוא כמו קלקול הסוטה לכן יזיר עצמו מן היין:

אין מזווגין לאדם אלא לפי מעשיו שנ' כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים עי' במפרשים ויתכן דהאשה נקראת גורל ע"ד שנ' בית והון נחלת אבות ומד' אשה משכלת ולא ינוח שבט הרשע ממשלת הרשע על אשה צדקנית שהוא גורל הצדיקים לפי דאין האשה לפי מעשיו של הרשע:

וקשה לזווגן כקרו"ס עי' במס' בד"ח בארנו דאהבה טבעית היא בענינים המשתוים כאהבת אדם לאדם ובהמה לבהמה ותכונת איש ואשה המה טבעים הפכים טבע האיש להשפיע וטבע האשה לקבל ולכן אמרו חז"ל דאשה עיניה צרה באורחים לפי שטבעה לקבל ולא להשפיע והזווג מאדם שלימותו שיאהבו זה את זה היפך טבעם המנגד וכן הי' גם בקרי"ס הי' השתוות הטבע בין ההפכים שיבואו המים ליבשה ובמקום המים יהיה יבשה לכן קשה הזווג כקרי"ס ויתכן לומר בהיפך דנמשך על מאמר הקודם אין מזווגין לו לאדם אלא לפי מעשיו והנה תכונת הטבע שנקל לאחד ענינים ההפכים כמו מים וקמח נעשה עיסה אחת אך בדברים השוים קמח וקמח או מים במים קשה לאחדם למוצק אחד. לכן בקרי"ס שהיו צריכין לאחד המים להיות נצב כנד הי' קשה וכן עניני הזווג שהמה שוים לפי מעשיהם קשה לאחדם והיו לבשר אחד:

הא בזווג ראשון וכו' דבזווג ראשון שמכריז הב"ה לא יתכן שיהי' לפי מעשיו דאם יכריז דאשה זו הכשירה תהי' זווגו של איש זה הכשר הרי דבורו של הב"ה מבטל הבחירה לכן אין זווג הראשון לפי מעשיו רק לפי התאחדות הנשמות שמכריזין בת פלוני לפלוני דהזכר מוליד הבת ויש להבת הסתעפות הנשמה מאביה הזכר ואותה הנשמה מתאחדת לפלוני משא"כ בזווג שני שהוא לפי מעשיו אין מכריזין כלל שלא לבטל הבחירה:

ד' ג' עבר אדם וכו' מכריז עליו בגלוי שנ' ועבר עליו רוח קנאה וגו' ואין עברה אלא לשון הכרזה שנ' ויעבירו וגו' ברש"י ז"ל ואין עבירה גרסינן דמה שאמר ואין עברה וכו' אין הכונה על מה שנ' ועבר עליו רוח קנאה דמזה אין ראי' שהב"ה מכריז על כל עבירות בגלוי רק הכונה לכן נקרא החטא בלשון עבירה שהוא לשון הכרזה וכן מצינו בסוטה שהיא עשתה בסתר והב"ה מסבב ועבר עליו רוח קנאה שיתגלה בגלוי:

אין אדם עובר עבירה אלא א"כ נכנסה בו רוח שטות על פי המבואר בספרי אמת דאין בכח היצה"ר להחטיא את האדם אא"כ שהתעורר האדם מעצמו לעשות עבירה זהו אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו בעצמו רוח שטות שהוא משתוקק לעבירה:

זנותא בביתא כי קריא לשומשמי תוקפא וכו' התיחסות שתי אלה זנות וכעס יתכן דזנות הוא העדר האמונה אשר מד' אשה לאיש לזווג לה הזיווג רק חושבת ביכולה לזנות להזדווג למי שרוצה וכן הכעס הוא העדר האמונה להאמין שכל אשר קרהו מאת ה' ואין לכעוס עליו:

היתה שכינה שרויה עם כל אחד ואחד וכו' ולא יראה ערות דבר ושב מאחריך. עי' בח"א דקאי על מאמר הקודם זנותא בביתא וכו' יעו"ש ולפי דבריו יתכן לבאר עפ"י דאיתא בזה"ק דאין הברכה שורה בבית אלא בדכר ונוקבא יחד זהו קודם שחטאו היתה השכינה שרויה עם כל אחד ואחד היינו עם האיש ועם האשה וכיון שחטאו נסתלקה השכינה מהאשה ואין יכולה הברכה לחול באיש לבדו. לכן הוא כי קריא לשומשמי:

ד' ד' האוכל לחם בלי נט"י כאלו בא על אשה זונה. הנושא אשה אין בא עליה רק על פי הכנה קודמת מחופה וקדושין ושבע ברכות אך הבא על הזונה הוא ממהר לבוא עליה בלי שום הכנה קודמת וכן האוכל לחם מוכרח לעשות קודם הכנה מנט"י וברכה וכשאוכל בלי נט"י בלי שום הכנה הרי הוא כבא על הזונה בלי הכנה הראויה:

כל המזלזל בנט"י נעקר מן העולם מליצת נעקר מן העולם הכונה דאחת מהוראת נט"י הוא דעוה"ז הוא עולם עשיה והעשיה מתיחסת לידים ונצטונו בנט"י שהוא לנקיות כמ"ש התו' בחולין לרמז לאדם שכל עשיותיו שעושה בעה"ז מוכרחים להיות בנקיות נקי מגזל ומרמה וכאלה לפי שהוא עולם העשיה לכן המזלזל בנט"י ואין ממלא תכונת עולם העשיה כראוי מהראוי להיות נעקר מזה העולם עולם העשיה בידים נקיות. רק ראוי לו להיות בעולם אחר דאין בו עשיה לכן הוא נעקר מזה העולם לעולם אחר:

כל האוכל פת בלי ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא שנ' ככה יאכלו ב"י את לחמם טמא בגוים. עי' בח"א ויתכן דדריש בגוים לשון גמיאה שהוא על מעט מים ע"ד שנאמר הגמאיני נא מעט מים זהו לחמם טמא בגוים כשיש מעט מים כדי גמיאה בלי ניגוב:

כל אדם שיש בו גסות הרוח נכשל בא"א ענין הגסות הוא לקחת מדרגה הבלתי מתיחסת לו וכן הוא ענין א"א לקחת אשה המתיחסת לזולתו לא לו:

כל הבא על א"א אפי' למד תורה וכו' ולכאורה הול"ל להש"ס למיפרך מהא דאמרינן תורה מגינה ומצלה כדפריך רבא לקמן על דואג ואחיתופל יעו"ש ויתכן דלכן דקדקו בלשון דהתם אמרו בעידנא דעסיק בה וכאן אמרו אפי' למד תורה דהוראת עסוק בה היינו הלומד על מנת לעשות ולעסוק בה אותה תורה מגינה ומצלה אבל הלומד תורה לשום לימוד לבך לא ע"מ לעשות איננה מגינה ומצלה ויתכן עוד שבא על א"א ואח"כ למד תורה:

כל אדם שיש בו גסות כאילו עובד כוכבים וכו' כופר בעיקר וכו' על עריות כולם וכו' תכונת הגסות הוא או מצד שמכחיש בהנהגה עליונה שחושב שהאדם יכול להשיג הכל בכחו ועוצם ידו או שמאמין בהנהגה רק חושב שהכל בא עפ"י המערכה וכשרואה שהוא מצליח הוא בטוח שהמערכה מטיבה עמו לכן יש בו גסות או שחושב שניתן החופש לאדם לפרות ולרבות למלאות תאות לבו לכן יכול לבוא על כל העריות זהו כאילו עובד כוכבים ליחס ההנהגה אל המערכה כאילו כופר בעיקר שמכחיש בהנהגה עליונה לגמרי כאילו בא על העריות וכו' אפילו הקנהו להב"ה שמים וארץ וכו' בפ' לך בארנו המאמר בארוכה קחנו משם כי טוב הוא:

ד' ה' ואם לאו וכראש שיבולת ימלו ח"א כי סאסא דשיבלתא וח"א כשיבולת עצמה עי' במפ' ויתכן עפ"י דאיתא למעלה כל אדם שיש בו גסות מתמעט יכול ישנו בעולם ח"ל ואיננו הרי שיש שני מדרגות דמתמעט ועדיין ישנו בעולם ואופן השני ואיננו זהו ח"א כסאסא דשבלתא כשמסירים סאכאה משבלתא מתמעטת השבולת וישנה עדיין וח"א כשכלתא עצמה היינו איננו:

שכינה מיללת עליו וכו' בדו"ש בארנו דהשראת השכינה בכל העולמות הוא רק מצד ענותו כביכול דלפי גדולתו כביכול אין כבודו להשגיח אפי' בעולם היותר עליון לכן כשיש בו גסות היפך מדת הענוה מעורר בזה מדת הגסות למעלה ואז אין יכולה השכינה לשרות בשום עולם לכן השכינה מיללת עליו:

שנ' כי רם ה' באמת רוממותו אין לו קץ אך מצד ענותו ושפל יראה משרה שכינתו בשפלים וגבוה דגם עולם הגבוה מכל העולמות איננו קרוב לרוממותו רק ממרחק יידע משגיח ומנהיגו ממרחק מגודל רוממותו עפ"י מדת הענוה:

אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים עצמו כבשר וכו' בשר כתיב ביה ונרפא אדם לא כתיב בו ונרפא. בזוה"ק איתא דבשר הוא מדרגה פחותה ואדם הוא מדרגה גבוה זהו

כשמשים עצמו כבשר שהוא שפל ועניו אז תפלתו נשמעת לפי דכשהוא כבשר כתיב בו ונרפא ע"ד שנ' לשארית נחלתו למשים עצמו כשירים אבל כשמחזיק עצמו בגאוה כאדם לא כתיב בו ונרפא דאין עונותיו נמחלין:

בשר בושה סרוחה רמה א"ד בושה שאול רמה הראשון דורש בענין עוה"ז יש בו בושה וסרוחה ורמה וא"ד דרשי בעה"ב שיש בו בושה במקום שאול ורמה:

השם אורחותיו וכו' אל תיקרי ושם פרש"י ז"ל אל תיקרי ושם בשמאל אלא ושם בימין ויש להעיר בשינוי הלשון השם אורחותיו ושם דרך והכונה דדרך הוא דרך הרחב ואורח הוא שבילים הפרטים המתפצלים ממני ושלימות האדם בעשיית המצוה שלא יסתפק עצמו בגוף המצוה כד רך כל אדם רק ישתדל לבקש הדור המצוה בכל פרטיה זהו השם אורחותיו שמשתדל להיות אורחותיו הפרטים נאותים הוא רואה בישועתו שנ' ושם דרך א"ת ושם בשמאל אלא בימין היינו כשרואה עשיית המצוה שעושין זולתו יאמר ושם דרך שמה בעשייתן אינו אלא דרך הרחב של המצוה אבל אני מוכרח להשתדל גם בארחות המתפצלין מן הדרך ועי' מה שבארנו בזה במס' מועד קטן:

ח"א אני את דכא וח"א אתי דכא שני מיני התקרבות האחת שהב"ה משפיל שכינתו למטה זהו אני את דכא השנית שהאדם משיג שכינתו למעלה ע"ד ומשה עלה וגו' זהו אתי דכא:

ד' ט' אני ד' לא שניתי לא הכיתי אומה ושניתי בה ואתם בני יעקב לא כליתם בארנו בשיח יצחק דהבדל שבין המכות הבאות לישראל ובין המכות הבאות על מצרים ובבל דמכות ישראל משתנות לטובה כמאמר חז"ל ממכה עצמה מתקן רטיה אבל מכות האומות המה מריעות להם בהחלט ואין משתנות לטובה זהו לא הכיתי לאומה ושניתי לה לשנות לה המכה לרפואה אבל ואתם בני יעקב אף שהכיתי בכם לא כליתם ברעת המכה לפי ששניתי לכם המכה לטובה:

מרים המתינה וכו' הק' התו' מהא דתניא בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת פורענות על אחת חמש מאות ובמרגלים נפרע מהם יום לשנה והיתה מרובה מדת פורענות ממדה טובה של מרים יעו"ש ותי' בח"א לפמ"ש התו' דמרים המתינה רק שליש שעה הרי מדת מרים מרובה ח"ק על אחד' ובמרגלים הי' רק שס"ה על אחד יע"ש ויש להעיר בזה האמרינן דמדה טובה מרובה על מדת פורעניות ת"ק פעמים א"כ כשמדת הפורעניות הוא שפ"ה על אחד ראוי להיות מדה טובה ת"ק פעמים שס"ה א"כ יפה הק' התו' רק מה שכתבו התו' דמדת פורעניות מרובה ממדת מרים בזה שייך תירוץ ח"א ויתכן דענין המרגלים שנחשב יום לשנה אינו נחשב כלל לפורענית דאם לא הי' נחשב יום לשנה רק

שיכנסו לא"י לארבעים יום הי' מההכרח שימותו דור המדבר כולם כאחד בארבעים יום ועל ידי זה שנחשב יום לשנה האריכו שנים שמת בכל שנה רק ט"ו אלף ויש להעמיס הדברים בדברי התוי"ט יע"ש ויתכן עוד דישראל היו ששה פעמים ששים רבוא כמבואר במכילתא לכן אף אם נאמר יום לשנה היא מדת פורענות. ונאמר דמרים המתינה שעה שלימה עכ"ז כאשר כל ישראל שהם ששה פעמים ששים רבוא המתינו שבעה ימים עולים השעות הרבה יותר מן ת"ק פעמים שס"ה ומרובה מדה טובה ת"ק טעמים שס"ה ויותר:

ולא על משה בלבד אמר וכו' העירו המפ' דסותר מאמר שלפניו דרק משה זכה ויתכן דאין הכונה שמשתוה קבורת הצדיקים לקבורת משה אלא הכונה דכמו שמשה זכה לשכר הקבורה כפי ערך המצוה שעשה בקבורת יוסף כמו כן זוכין כל הצדיקים להשיג איזה מעלה מהב"ה בעת הקבורה כפי תכונת המצוה שעשו שכן נאמר והלך לפניך צדקך של המצוה וכפי אותו ערך כבוד ד' יאספך בעת הקבור':

ותחל רוח ד' לפעמו וכו' אותו היום חלה נבואתו של יעקב אבינו יהי דן נחש עלי דרך עי' במפ' ויתכן דדריש לפעמו היינו לשון צעד ברגל שחלה נבואתו של יעקב שאמר יהי דן נחש עלי דרך היינו שילך כרגל עלי דרך:

ד' י' שברכו באמתו אמתו כבני אדם וכו' העירו המבקרים מה זה ברכה שהיתה אמתו הוא אבר התשמיש כב"א יעו"ש ויתכן אמתו אינו לשון אבר רק לשון מדה והוא ע"ד שהתפללה חנה להיות הולד לא גוץ ולא ארוך זהו שברכו באמתו שהיתה מדתו של הגוף כבני אדם לא ארוך ולא גוץ וזרעו כנחל שוטף שלא יחלש כדאיתא בר"יף ז"ל אך ממה דאיתא אח"ז דבין כתיפיו היה ששים אמה נראה דלא היתה אמת מדתו ככל אדם ויתכן שהיו כל איבריו בהפלגה כפי ערך מדת האדם שאיבריו מסודרות כראוי:

זכר לי כ"ב שנה ששפטתי וכו' ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום העירו המפ' מ"ט נקט מקל יעו"ש ויתכן עפ"י דאיתא בסנהדרין ד' ז' רב הונא כי הוה נפיק לדינא אמר הכי אפיקו לי מאני חנותי מקל ורצועה וכו' ואצוה את שופטיכם בעת ההיא א"ר יוחנן כנגד מקל ורצועה תהא זריז יעו"ש הרי דצריכין לשפיטת הדינים מקל ורצועה זהו שאמר כ"ב שנה ששפטתי בכל מקומות ישראל והי' נחוץ לי להוציא עמדי מקל דכן ציותה התורה ואצוה את שופטיכם וכו' מקל ורצועה אעפי"כ לא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל של השפיטה ממקום למקום שאני הולך לשם לשפוט רק הוצאתי בעצמי מקל השפיטה.:

יבוא שועל שחוזר לאחוריו השועל הוא הפקח שבחיות ונאמר חכם באחור ישבחנה שחוזר תמיד לראות אחרית דבר וכן עושה גם השועל לחזור לאחוריו להתבונן אחרית דבר:

כל אחד הביא לו את אשתו בבית האסורים כדי שתתעבר ממנו עי' במס' ויתכן הכונה שכל אחד הביא אשתו לבית האסורים כדי שתסתכל אשתו בשמשון ותלד גבור כמוהו וזהו שמסיים היינו דאמרי אינשי קמי דשתי חמרא חמרא לפי שהוא ישרה בעיניו בנות פלשתים לכן הביאו לפניו נשי הפלשתים להסתכל בו:

מנא ידע וכו' מרביה שמיעא ליה לכאורה יש להעיר דכמו דשאלו על ר"נ מנא ידע יש לשאול גם רביה מנא ידע ויתכן דהוראת מרביה אין הכונה מרבו של ר"נ רק הכונה מרביה של בעל הפדגרא. דקורא לאותו החולה שהוא רבו אדון בעל הפדגרא הוא אמר לר"נ שהוא כמחט בבשר חי או לגרוס מרבים שמיע ליה:

ישבה לה בפתחו של א"א מקום שכל עינים מצפות לראותה פרש"י ז"ל שהיו רגילין להתקבל שם וללון שם והי' חביב עליהם וע' בריף ובח"א ולדעת כולם יש להעיר במלת לראותה דפתח הוא לשון זכר דכ' ביחזקאל והנה פתח אחד א"כ ראוי לומר לראותו לשון זכר לכן נראה יותר לפרש דמלת לראותה קאי על תמר שישבה בפתחו של א"א דשם שכיחי עוברים ושבים תמיד וכל עינים של העוברים ושבים מצפים לראותה מי היא היושבת בפתחו של א"א ועי"ז יראה גם יהודה אותה:

ע"ב בהכר בישר הכר נא הכתונת בנך בהכר בישרוהו הכר נא למי החותמת התיחסות שתי אלה גם לשון בישר משמעו בשורה טובה יתכן דבאמת ענין יוסף שמכרוהו הי' לטובה שנעשה מלך וכלכל העולם בימי הרעב רק הסבה היתה לא טובה שבכה יעקב והתאבל וכמו כן בענין יהודה הי' לטובה גדולה שיצאו ממנו נביאים ומלכים. אך הסבה היתה לא טובה שחשבה לזונה לכן כמו שבישר הוא ליעקב בשורה טובה במאמר הכר וגו' רק שהי' בסבה לא טובה כן בישרוהו הכר נא וגו' בשורה טובה בסבה לא טובה ויתכן עוד עפ"י דאיתא במ"ר ויכירה ויאמר וגו' חיה רעה אכלתהו נצנצה בו רוח הקודש זו אשת פוטיפר יעו"ש הרי שנכלל במאמר הכר נא הכתונת וגו' ענין קידוש השם של יוסף באשת פוטיפרע לכן בישרוהו ג"כ במלת הכר נא שיקדש השם גם הוא ויודה שהוא ממנו:

הכר נא בוראך ואל תעלים עיניך עפ"י דאיתא במ"ר הפעם אודה את ד' על שהי' לה שבט כהונה ושבט מלכות וכו' לאה תפשה פלך הודיה ועמדו כל בניה בעלי הודיה יהודה ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני וכו' יעו"ש זהו ששלחה הכר נא בוראך שברא

אותך והודה אמך שיצאו ממך מלכים א"כ אל תעלים עיניך ממני שהמה המלכים יוצאין ממני וכמו כאשר בראך ונתנה אמך הודיה וגרמה אשר כל בניה יהיו בעלי הודיה לכן אל תעלים עיניך ממני ותודה:

שקל ספסרא בעא למפסקיה וכו' ראה גיהנם שנבקע מתחתיו עי' במס' ויתכן עפ"י מה דאמרינן בסמוך דאסקיה דוד משבעה מדורי דגיהנם זהו שקל ספסרא בעא למפסקיה שלא יהרג ראה דכאשר לא יהרג גיהנם נבקע תחתיו יהי' מוכרח לירד לגיהנם כשימות וכשיהי' נהרג, יסיקהו דוד מגיהנם לכן לא איפסק:

בני בני דאסקיה משבעה מדורי גיהנם ע"ד שאמרו בשלמה אתא דיוקנו של אביו נשתטחה לפניהם ובארנו הכונה שדוד רצה לתלות הדבר בעצמו שעשה כן מצד שהוא הולידו דדרך הנולדים להיות בתכונת מולידיהם וכן עשה גם באבשלום דשבעה מדורי גיהנם המה נגד שבעה מיני עבירות דיצה"ר יש לו שבע שמות כפי שבארנו באורחות חיים לכן הזכיר על כל מדור של גיהנם אם נתחייב אבשלום מצד שעשה העבירה המתיחסת להמדור אין לחייבו דעשה כן מצד שהוא בני ותלוי הסרחון בי מצד מולידיו לא בו ובזה אסקיה משבעה מדורי גיהנם:

דקריב רישיה לגבי גופיה דרך רמז דחטאת האדם יתכן בשני אופנים לפעמים עושה התאוה לא מצד תשוקת התאוה רק מצד השחתת ראשו להכעיס בוראו כפי שמצינו באמון שאמר כלום אני עושה אלא להכעיס בוראי ולפעמים הוא בהיפך דהשחתת דעת ראשו באה ע"י תשוקת תאות החומר והנה כאשר העבירה היא מצד תאות הגוף החומרי בנקל למחול ע"י תשובה או עונש אך כאשר העבירה היא מצד השחתת הראש להכעיס לבוראו קשה למחול זהו שדוד השתדל להקל במעשה אבשלום וקריב רישא לגביה גופיה כלומר דעיקר העבירה הוא מצד דרישיה קריב ונמשך אחר גופיה:

שלקח מקח רע לעצמו דריש לקח לשון לימוד כמו יערוף כמטר לקחי דגזר הב"ה על דוד הנני מקים עליך רעה מביתך וגו' ולמד אבשלום דלימוד זה הוא מרמז על עצמו שהוא יהי' הרע של אותה רעה:

וישלחהו מעמק חברון וכו' בעצה עמוקה של אותו צדיק וכו' בפ' וישלח בארנו דשליחות של הצדיק הוא לטובה וכאן הי' לרעה וכתיב וישלחהו לכן דרשו דגם זה הי' לטובה ששלחו בעצה עמוקה של אותו צדיק שיעצו הב"ה לברור גליות בכדי להנצל מדינה של גיהנם:

ד' י"א נדונם באש וכו' בקדירה שבשלו בה נתבשלו וכו' והנה לכאורה מה זו תחבולה שאמרו נדונם במים שכבר נשבע שאין מביא מבול אטו חוץ מעונש מבול ליכא עונשים

אחרים לזה מסיים בקדירה שבשלו בה נתבשלו דמדת הב"ה שממציא את העונש מתכונת העבירה עצמה וכאשר נדונם במים מוכרח לבוא העונש במים וכבר נשבע שאינו מביא מבול:

בלעם שיעץ להרע וכתיב הבאשתם את ריחנו לתת חרב בידם הרי שרצו להורגם בחרב לכן נהרג בלעם בחרב איוב ששחק נידון ביסורין וקבלת היסורים באהבה היא השתיקה ע"ד שנ' וידום אהרן לכן הי' באפשרו של איוב לתקן מה ששתק בשתיקה של קבלת היסורים יתרו שברח והלך ברגליו היתה שכרו שהלכו בניו וישבו בלשכת הגזית:

בשכר תשכבון בין שפתים זכו לביזת מצרים שנ' כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ. שפתים הוא חריצין שבקרקע השדות והנה הצדקניות עשו שני דברים האחת שעוררו תאות בעליהן להזקק להן כדי שלא יחטאו השנית ששכבו בחריצי השדות ועי"ז זכו לכיזת מצרים שנ' בו נחפה בכסף היינו כוסף התאוה ובירקרק חרוץ על החריצים ששכבו:

ויולדות תחת התפוח מה שהולידו תחת התפוח יתכן לפי שהאתרוג הוא מין תפוח ושלימותו היא כשאינו מורכב ממין אחר לכן הולידו תחת התפוח לרמז שבניהם אין מורכבין מהזולת רק מבעליהן:

ומביאין שורים וחורשים עליהם עפ"י דאיתא בזוה"ק דשור וחמור בהתלכד יחד היא קליפה חזקה לכן כאשר רצו המצרים שנקראו חמורים למשול עליהם לקחו שורים לאחד שור וחמור יחדיו:

באים עדרים עדרים שנ' ותבואי בעדי עדיים העירו המפ' על הדרש עדיים עדרים ויתכן עפ"י דאיתא במדרש איכה קודם שגלו היו ישראל עדרים עדרים עדרי כהונה לבד עדרי לויה לבד וכשגלו נעשו כולהו הומניא אחת שנ' כי נשבה עדר ה' יעו"ש הרי דתפארת ישראל וחשיבותם הוא בהיותם עדרים עדרים זהו לאחר שמתגדלים באים עדרים עדרים כל עדר בפ"ע דרך חשיבות שנ' ותבואי בעדי עדיים היינו יופי החשיבות שהיא עדרים עדרים זהו אל תיקרי בעדי עדיים שהיו מקושטין בתכשיטין אלא הכונה של עדי עדיים הוא יופי עדרים עדרים:

וכשנגלה הב"ה על הים הם הכירוהו מה שהיתה הכרתם דוקא על הים לפי דתחלת הוייתן היתה בסבה דאמותיהן יוצאות לשאוב מים וכו' לכן כשנגלה על המים הכירוהו שבראם וגידלם:

חד אמר אשה ובתה וח"א כלה וחמותה דייקו לה מדכ' שם האחת ושם השנית דאם הנה שתי נשים נכריות מהראוי לומר שם האחת וכו' ושם האחת דמאי חזית לקרות'

שנית. אע"כ שהמה או אשה ובתה או כלה וחמותה לכן קורא האם או החמות האחת והבת או הכלה השנית שהיא דור שני שלה:

שפרה שפרו ורבו ישראל בימיה מליצת בימיה יתכן עפ"י מאמר חז"ל ביוכבד נולדה בין החומות במצרים אם כן היתה זקינה בלידת משה ונעשה לה נס שחזר לה סימני נערות וילדה למשה והראב"ע ז"ל העיר ע"ז למה לא הזכיר הכתוב הפלא שהולידה את משה בת ק"ל שנה יע"ש זהו שאמרו שפרו ורבו ישראל בימיה שבאותו דור שהיתה יוכבד פרו ורבו כל הנשים שהיו זקינות במספר ימיה לכן לא הזכיר הכתוב הפלא ביוכבד:

כאשר דבר אליהן להן מבעי ליה מלמד שתבען לדבר עבירה עי' במפ' ויתכן עפ"י דאיתא ביריעות שלמה דהוראות קשור ל' הוא על ענין התכלית והוראת אל הוא על הדבר שמביא אח"ז אל התכלית והנה הענין שאמר וראיתן וכו' והמיתן הוא עצמו התכלית וראוי לומר בקשור ל' דכאן נאמר בכל הענין ויאמר להן. אך הענין מה שצוה להן וראיתן וכו' שהי' ביכולתו לומר בילדכן אם בן הוא והמיתן אותו אך חשש שלא יתרצו המילדות לזה דלהרוג בידים הוא עבירה שחייבין עליה מיתה בידי אדם. לכן צוה להמיתן על האבנים דקודם שנולד אין חייבין מיתה בידי אדם על הריגתו. לכן כאשר קרא אותן רצה לבחון אם הן נשים שאין מקפידות לעשות עבירה אז יצוה אותן סתם להרוג הילודים ואם הן כשרות הבלתי רוצות לעשות עבירה יצוה להן לראות על האבנים ועשה הבחינה שתבען לדבר עבירה לבעול עמהן וכאשר לא רצו לעשות עבירה אמר להן יראיתן על האבנים נמצא דמה שתבען לעבירה היתה כונתו לבוא בזה אח"ז לתכלית הציווי לכן נאמר בזה לשון אליהן ולא להן ולכן נאמר בזה כאשר דכר ובכל הענין נ' ויאמר לרמז על דבור הקשה לעשות עבירה:

בתי מלכות בתי כהונה בתי לויה שלשה כתרים הם כתר כהונה וכתר מלכות וכתר תורה וחשיב שלשתן בתי מלכות היינו כתר מלכות בתי כהונה היינו כתר כהונה בתי לויה היינו כתר תורה ע"ד שנ' יורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל ובאמת היו להן כל השלשה כתרים ביחד היינו אהרן ומשה ודוד. ושלשתן נכללו במלת מל"ך מלכות לויה כהונה זהו מ"ד בתי מלכות כונתו על שלשתן ונקט רק בתי מלכות דבהן היו שתיהן יוכבד ומרים אבל בתי כהונה ולויה אינם רק ביוכבד לא במרים ומ"ד בתי כהונה ולויה סברי ליה דהוו יוכבד ואלישבע ומהן היו בתי כהונה ולויה:

בשכר נשים צדקניות זכו לביזת מצרים עפ"י דאיתא במס' ב"מ אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו יע"ש לכן בשכר ששמעו לעצת נשיהם להזקק להן במשכב שפתים שהוקירו לנשיהם זכו לביזת מצרים שנתעשרו ולכן מיחס המקרא הביזה לנשים שנ' ושאלה אשה

וכו' לפי שבא בזכותן וכפי שבארנו בכפלים דעיקר ביזת מצרים הי' ע"י נשים בלילה אחרונה דלאנשים נ' לא תצאו איש וגו':

השורף

תבואתו של חבירו אין מניח בן ליורשו דתכונת הבנים להאב המה כמו צמיחת התבואה מן האדמה:

ד' י"ב ותרא אותו כי טוב הוא רמ"א טוב שמו רי"א טוביה שמו בדו"ש בארנו דקריאת השם לכל דבר הוא כפי תכונת ענינו לכן מבאר ר"מ דכאשר ראתה אותו כי טוב הוא שיערה אמו בדעתה שראוי לקרותו טוב כפי תכונת טובו ור"י מבאר דשיערה אמו שראוי לקרותו טוביה לפי תכונתו עפ"י דאיתא לקמן דא"ל הב"ה למשה כלום אתה מבקש לכנוס לעשות מצות התלויות בארץ אלא כדי לקבל שכר הריני מעלה עליך כאילו עשיתם. ובדו"ש בארנו דעשיית המצות בפועל מתיחס לשם ו"ה ופעולה הרוחניית מהן מתיחס לשם י"ה יעו"ש לכן כאשר משה לא נכנס לארץ רק הב"ה חשב לו פעולה הרוחנית מהן כאילו עשה מתיחס ענינו לשם י"ה וכן אמר בשירת הים עזי וזמרת יה וכן במלחמת עמלק כי יד על כס יה לכן אמר ר"י דלפי תכונתו לשם יה ראוי לקרותו טוביה:

הגון לנביאות וכו' נולד כשהוא מהול וכו' נתמלא הבית אורה שבח האדם הוא או מצד החומר או מצד הצורה או מצד התכלית זהו הגון לנביאות מצד התכלית נולד כשהוא מהול שלימות החומר נתמלא הבית אורה שלימות הצורה:

ונערותיה הולכות על יד היאור אר"י אין הליכה זו ונערותיה אלא לשון מיתה וכה"א הנני הולך למות. מלת הולכות מיותר ובא לרמז דהולכות למיתה ע"ד שנ' הנני הולך למות ועי' בד"ש:

על שם שכפרה בע"א וכו' לרחוץ מגלולים וכו' ויתכן עפ"י דאיתא במס' ע"ז במרחץ של אפרודיטי זו עומדת על הביב וכו' יע"ש והנה הנילוס הי' אלוה שלהם ובזה שנכנסה לרחוץ בו ועמדה ערום בפניו בטלה אלהותו וכפרה בו:

אל תיקרי שברת אלא שרבבת דייק ליה לפי שלא מצינו במקרא שבירה בשינים. רק שני כפירים נתעו. הרס שנימו שני בניו תקהינה לכן דרש לשון שרבבת:

ז' י"ג מפני מה מת יוסף וכו' שנהג עצמו ברבנות. ע"ד מאמר חז"ל הוה קבל וקיים דענוה מארכת ימים והרבנות הוא הגאוה מקברת בעליה:

ויוסף הורד וכו' שהוריד אצטגניני פרעה עי' במפ'. ויתכן דאין כונתו להוציא מלת הורד ממשמעו כמו הוריד רק כונתו ויוסף ע"י שהורד למצרים נשתרבב שאיצטגניני פרעה הורדו מגדולתם שיוסף הורידם שעל ידו הורדו:

שיתברכו מימיו פרש"י ז"ל ואין כתיב כאן הגשם אלא ולא עליהם יהיה אותו נהר וכו' מפרש עליהם לשון עליה שלא יהי' להם עליית הנהר:

ברב בישר וכו' מבואר בפרשה קרח יעו"ש:

אחד של מת ואחד של שכינה וכו' קיים זה מה שכתוב בזה יש להעיר מ"ט מקדים ארון של מת לארון ש"ש.ייתכן כמו שפרש"י בשם המכילתא דיוסף קיים עשרת הדברות שנאמרו בלוחות א"כ קדמה קיום הדברות של יוסף קודם לדברות של לוחות שהיו בארון של שכינה:

רב לך ומנו יהושע מבארים המפ' הכונה דאין מלכות נוגעת בחברתה ויתכן עפ"י דאיתא בילקוט שאמר משה יטול יהושע ארכי שלי ואהיה חי וכו' אמר ליה משה ליהושע מה אמר לך הדיבור א"ל כשהי' הדבור נגלה עליך הייתי יודע וכו' באותה שעה התחיל משה צווח מאה מיתות ולא קנאה אחת יעו"ש זהו שא"ל רב לך ומנו יהושע שהוא יהי' הרב שהדיבור יגלה אליו ויהי' לך קנאה שתבחר בעצמך המיתה:

שלא יאמרו רב כמה קשה ותלמיד כמה סרבן. עי' במפ' והכונה רב לך מלת לך בהוראת בשבילך דכאשר תוסיף לבקש יאמרו הרב כמה קשה וכו' ותלמיד כמה סרבן לכן אל תוסיף דבר:

היום מלאו ימי ושנותי מלת היום נוטריקין היו"ם מלא"ו ימ"י ושנוח"י:

שהב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש כפל הדברים מרמז שממלא שנותיהם להיות ממש בזמן יום החודש ובזמן יום השבוע שנולד. וזהו עצמו שאמרו מה"ש מי שעתיד לקבל תורה בהר סיני ביום זה ילקה ביום זה דמרע"ה נולד בשבת שהרי מת בשבת והתורה ניתנה ג"כ בשבת ו' סיון לכן אמרו מי שעתיד לקבל התורה ביום זה של שבת ימות ביום זה:

והכתיב ולא כהתה עינו וכו' י"ב מסלות היו ופסען משה בפסיעה אחת וכו' התיחסות המאמרים עפ"י מאמר חז"ל דפסיעה גסה נוטלת ממאור עיניו לזה מבאר דאף שפסע פסיעה גסה של י"ב מעלות עכ"ז לא כהתה עינו:

שהי' משה מוטל בכנפי השכינה ומה"ש אומרים צדקת ד' עשה ומשפטיו עם ישראל השכר של מצוה היא כפי תכונת המצוה כאשר האדם עשה המצוה לשום איזה תועלת לעוה"ב נמצא דאותו התועלת הוא מבדיל בינו לבין המצוה אף שהמצוה היא רצויה להב"ה ונותן עליה שכר עכ"ז אינה מתקרבת אל הב"ה מפני אותו ענין המבדיל לכן ניתן השכר ג"כ ע"י אמצעי אך כאשר האדם עושה המצוה לשם ד' בלי שום תקות תועלת אז המצוה דבוקה להבוי"ת לכן ניתן לו השכר מאת הבוי"ת בעצמו בלי שום אמצעי

המבדיל לכן כאשר ראו מה"ש שהי' משה מוטל בכנפי השכינה עצמה כביכול הבינו מזה ואמרו שכל מה שעשה משה משפטיו עם ישראל לא היתה כונתו לשום תועלת רק צדקת ד' עשה לשם ד' לבדו לכן נתקרב בשכרו אל עצמות כבודו:

הב"ה אומר מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און מרעים המה רעים לאדם ופועלי און המה לשמים ומצינו שמשה התפלל עליהם הן כשהיו פועלי און למקום בעגל והן כשהיו מרעים לבריות בעדת קרח שהצו על משה ואהרן זהו מי יקום לי עם מרעים להגין על ישראל בהיותם מרעים לבריות ומי יתיצב לי להגין עליהם בהיותם פועלי און לשמים שיהי' להם קימה ויציבה:

ושמואל אמר מי כהחכם ומי יודע פשר דבר במעשה עגל מצינו שהתחכם משה בדברו עם ישראל הגדיל החטא באמרו אל העם אתם חטאתם חטאה גדולה ובדברו עם ד' הקטין החטא באמרו אנא חטא העם הזה חטאה גדולה בלשון תמיה ויעשו להם אלהי זהב אחרי שעשו אלהי זהב שהכל מכירין שאין בו רוח חיים. הרי זה כתינוק שמשחק בצרורות עפר למנותן כמטבע זהב דאין זה חטא אלא סכלות זהו ומי כחכם אשר עשה פשר דבר להגדיל החטא לעם ולהקטינו לד':

רי"א והחכמה מאין תמצא ואיזה מקום בינה ע"ד שאמרו משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע מדת החכמה היא ספירה ראשונה הנובעת ממקור כתר עליון וממנה מושפע למדת בינה וכן הי' משה קיבל התורה מסיני מפי הב"ה ומסרה ליהושע לכן אמרו במותו והחכמה מאין תמצא שקיבל החכמה מאין מכ"ע ואיזה מקום בינה שישפיע ליהושע בתכונת בינה

ורנב"י אמר וימת שם משה עבד ד' סמליון אומר ספרא רבא דישראל עי' במס' ויתכן דבאמת לא מת משה רק ענין המיתה שנאמר בו הוא על העדרת עבודתו לד' דכיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות ועוד שמת לישראל דאיננו בקרבם רק בשמים זהו שני הדיעות של רנב"י וסמליון דרנב"י מבאר שהי' ההפסד וימת שם משה עבד ד' דמיתתו הוא בענין עבודת ד' דנעשה חפשי מן המצות וסמליון מבאר דההספד הי' שמת ספרא רבא דישראל דכעת אינו בתוכם רק בשמי מעל:

היה ב"ק משמיע ואמר וימת משה ספרא רבא דישראל וי"א לא מת משה כתיב הכא וימת שם משה וכתיב התם ויהי שם עם ד' וכו' דעה ראשונה דהכ"ק הי' אומר וימת שם משה דאף שבאמת לא מת עכ"ז מת ספרא רבא דישראל וי"א דהב"ק הי' אומר וימת אף שמת עכ"ז שם בעולם העליון הוא עבד ד' שעומד ומשמש שם:

י"ד עמדו למעלה נדמה להם למטה נדמ"ל למעלה בארנו דמיתתו מכונה או מצד שאינו עבד לעבוד עבודת ד' ובזה מתיחסת מיתתו לתכונת מעלה או מצד שהי' ספרא רבא דישראל ובזה מתיחסת מיתתו לתכונת מטה והנה באמת חי וקים משה למעלה ולמטה דעומד ומשמש שם למעלה ותורתו קימה בישראל למטה זהו עמדו למעלה וחקרו שמה שעומד ומשמש למעלה א"כ הוא חי וקים למעלה רק נדמה להם וימת שם משה למטה שקבורתו מתיחס למטה שמת ספרא רבא דישראל ועמדו והתבוננו למטה דתורתו קימת למטה ונדמה להם דקבורתו מתיחסת למעלה שמת עבודתו:

אף משה רבינו אינו יודע היכן קבור לפי שמכיר בעצמו שהוא חי למעלה עומד ומשמש ותורתו קימת למטה לכן אינו יודע הענין שנ' ויקבור אותו בגיא היכן קבור שם:

מפ"מ נקבר משה מול בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור עי' בח"א ויתכן עפ"י דאיתא בילקוט והמה בוכים וכו' ורפו ידי משה וידי צדיקים עמו ולמה נתעלמה הלכה ממנו אלא כדי שיבוא פנחס ויטול הראוי לו' ולפי שנתעצל משה לא ידע איש את קבורתו יעו"ש והכונה דכמו שנתעלמה ההלכה ממנו כמו כן נתעלמה קבורתו ולא ידע איש את קבורתו הרי דמיחסים הענין של התעצלות משה במעשה פעור לאיזה פחיתות זהו דלכן נקבר מול בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור שנתעצל להשיג ההלכה:

תחלתה ג"ח שנ' כתנות עור אחד מתחבולת קיום העולם בהעדר השלימות הוא לקיימן בתכונת צאן לכן כאשר אמר אדה"ר כי עירום אנכי ודרשו חז"ל עירום ממצות דאין בו שום שלימות ויעש להם כתנות עור כתכונת צאן שיתקיימו כתכונת הבע"ח:

וסופה ג"ח ויקבור אותו בגיא עפ"י דאיתא במ"ר דלכן נקבר משה בחו"ל כדי שיקומו עמו כל מתי מדבר זהו שהי' קבורתו ג"ח לדור המדבר וכולל עוד דענין קבורת המתים אמרו חז"ל דהוה ג"ח של אמת:

ובגוף הענין שהתורה תחלתה וסופה ג"ח הוא לפי דיש תורת אמת עפ"י הדין ויש עוד תורת חסד עשיית התורה לפנים משוה"ד שזהו שמרמז דתחלתה וסופה ג"ח שמתחלת התורה עד סופה יש בה תכונת ג"ח לפנים משורת הדין:

כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר העיר בח"א מהא דאמרו אל תהיו כעבדים המשמשים עמלק"פ יעו"ש ויתכן עפ"י שבארנו בפ' וירא כי ידעתיו אשר יצוה את בניו לעשות צדקה ומשפט למען הביא ד' לאברהם את אשר דבר עליו שמשמעו לכאורה שיצוה בניו לעשות משפט וצדקה בשביל השכר למען הביא הטוב אך הכונה דשכר מצוה היינו שהבוי"ת הוא מקור הטוב וחפץ להיטיב לכל אך אין ביכולת להיטיב רק להראוי לקבל הטובה לכן כאשר יעשה האדם איזה מצוה ועי"ז נותן לו הב"ה שכר המצוה יש

לו להבוי"ת נחת רוח מזה שיכול להיטיב עמו וליתן לו השכר א"כ במה שגורם שניתן לו השכר זה עצמו נחשב למצוה זהו אשר יצוה את בניו לעשות משפט וצדקה למען יוכל הב"ה להביא עליהם את הטוב הוא השכר על המצוה ובזה יהי' להב"ה נח"ר ונחשב זה למצוה והם אמרו שלא להיות כעבדים המשמשים ע"מ לקבל להנאת המקבל וזהו עצמו שרצה משה לקבל השכר להיות בזה נח"ר להב"ה במה שמטיב עמו:

שאני מחלק לו שכר שלם מלת שלם אין לו מובן פשטי והכונה לפי שא"ל אני מעלה עליך כאילו עשיתם ומודעת בלשון כשאומר דבר זה מתוק כדבש הכונה דאין בו מתיקות דבש ממש רק יש לו השתוות לדבש א"כ כשא"ל אני מעלה עליך כאילו עשיתם הרי שאינו עשיה ממש רק משתוה לעשיה א"כ ה"א דגם השכר אינו שכר עשיה ממש רק משתוה לו לכן א"ל שאני מחלק לו שכר שלם היינו שכר שלם של עשיה ממש:

יכול כאחרונים וכו' ע"ד מאמר חז"ל מ"ש ראשונים דמתרחש להו ניסא וכו' משום דקמסרו נפשייהו אקדושת השם זהו יכול כאחרונים כדורות אחרונים דלא מסרו נפשייהו אקדושת השם ולא מתרחיש להו ניסא ת"ל ואת עצומים כאברהם וכו' דמסרו נפשייהו וכו' זהו שמסיים תחת אשר הערה למות נפשו שמסר נפשו:

ואת פושעים נמנה שנמנה עם מתי מדבר בשבילם שיבואו לארץ והוא חטא רבים נשא לכפר על מעשה עגל שנשא על עצמו חטא העגל במאמר ואם אין מחני נא וגו' ולפושעים יפגיע שבקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה היינו במה שאמר ילך נא ד' בקרבינו כי עם קשה עורף הוא וכאשר תלך בתוכם ייראו ממך ויחזרו בתשובה:

כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה ויש להעיר התינח כשנטמאה עשתה מעשה בהמה אבל יתכן שהיא טהורה ולא נטמאה ולא עשתה מעשה בהמה ומ"ט קרבנה מאכל בהמה ויתכן עפ"י דאיתא במס' ברכות הרואה שעורים בחלום סרו עונותיו ובארנו בדו"ש דשעורים יש בהם סימן טהרה לפי שהם גדלים בלי פסולת המוץ שיש לתבואה זולתם נמצא יש בשעורים שתי תכונות הפכיות סימן טומאה ממאכל בהמה וסימן טהרה שסרו עונותיו לכן קרבנה שעורים אם נטמאה מרמז השעורים למאכל בהמה ואם לא נטמאה מרמז השעורים שסרו עונותיה:

דף י"ז הנקי כתיב עפרש"י ז"ל ויתכן דשורש נקה יש לו שתי הוראות א' לשון זכות ופטור ב' בבנין פעל לשון כניון כמו ונקה לא אנקך תרגומו ושצאה לא אשצינך זהו הנקי כתיב שהוא שם דבר מן נקה לשון כליון:

זכו בניו לאפר פרה ולעפר סוטה דשניהם באו לטהר טמאים אפר פרה מטהר טמאי מתים ועפר סוטה מטהר את הסוטה מחשש טומאתה:

בשכר אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לרצועה של תפילין ולתכלת וכו' דומה לכסא הכבוד יש להעיר אחר שנ' מחוט ועד שרוך נעל הקדים חוט לשרוך הול"ל זכו לתכלת ולרצועה גם מה זה דמסיים דומה לכסה"כ ויתכן לפי דהמכחישים בהנהגתו אומרים דאין כבודו ית' להשגיח בשפלים לכן באו שתי אלו המצות הרצועה של תפילין לרמז כי שם ד' נקרא עליך שהוא מנהיג שלך. ולדעת דאין זה פחיתות כבודו באה מצות תכלת הדומה לכסא הכבוד לרמז שמתעלה כבודו ית' על ידי עניני עולם השפל:

דף כ' יש זכות תולה שנה אחת ויש תולה שתי שנים ויש שלש שנים לפי דיש שלשה מיני זכיות דהשלימות היא בתורה ובעבודה ובג"ח עבודה אינה נוהגת אלא ביום דלילה לאו זמן עבודת קרבנות תורה נוהג ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה וג"ח נוהג בכל הזמנים ובכל הגופים ובין לחיים ובין למתים. בין לעניים בין לעשירים בין בגופו בין בממונו הרי יתרון לנ"ח נגד שארי שלימות בשלשה תכונות לכן זכות עבודה תולה שנה אחת וזכות תורה תולה שתי שנים לפי שהיא עבודה ביום ובלילה ואף דאשה פטורה מת"ת יש לה זכות מבעלה ובניה כדאיתא בגמרא וזכות ג"ח שיש בו כל שארי מצות תולה שלש שנים וכן משמע בירושלמי דאמר שתי שנים מאמנון וכו' שלש שנים מאחאב וכו' כל אותן שלש שנים ישב ועסק במצות. כל אותן שתי שנים ישב ועסק בתורה יעו"ש הרי מבואר דעל תורה תולה שתי שנים ועל המצות דג"ח בכללן תולה שלש שנים ויתכן עוד דיש שלשה מיני מצוה א' מצוה לשמים ב' מצוה להיטיב לבריות צדקה וכאלה ומצוה כזו היא כפולה דיש בה הטבה לבריות וגם נעשה רצון הבוי"ת ויש עוד מצות של המזכה את הרבים. לכן זכות מצוה לשמים תולה שנה אחת זכות הטבה לבריות תולה שתי שנים זכות המזכה לרבים פועל יוצא לשלישי תולה שלש שנים ושלש אלה התכונות מתיחסות לנשים נדה היא מצוה לשמים חלה היא מצוה לבריות ניתנת לכהן הדלקת הנר נהנים רבים לאורן דנר לאחד נר למאה אך מהא דאיתא בסמוך רי"א יב"ח דכ' וחטיך בצדקה פרוק וגו' לקצת ירחין תרי עשר וגו' נראה דעל צדקה ולבריות תולה רק שנה אחת:

זרע הראוי לספר עפרש"י ז"ל ובח"א ויתכן לספר הוא לשון גבול בתלמוד עיר הסמוכה לספרי והכונה שבהיותו בן תשעה חדשים ראוי לצאת מרחם לגבול אויר העולם:

מאי פרשת דרכים זה ת"ח ויום המיתה וכו' ת"ח ויראת חטא וכו' ת"ח דסלקא ליה שמעתא אליבא דהלכתא עי' במס' ויתכן עפ"י דאיתא במס' ברכות ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק"ש וכו' יעסוק בתורה וכו' יזכור לו יום המיתה הרי דשלשה דרכים מיישרים דרך האדם ק"ש היינו יראת חטא שנ' בו השמרו וגו' וחרה וגו'

תורה היינו תורת אמת אליבא דהלכת' וזכירת יום המיתה זהו עצמו דחשיב הכא ת"ח ביום המיתה יראת חטא היינו ק"ש שמעתא אליבא דהילכתא היינו תורה. על ידי שלש אלה לא יטעה בפרשת דרכים:

ד' **כ"א מאי** פרשת דרכים פרש"י ז"ל אבוקה היינו מצוה עמוד השחר היינו תורה כונתו ע"ד שנ' כי נר מצוה ותורה אור:

ויראת חטא פרש"י ז"ל זכה ליראת חטא אחר שזכה לתורה כונתו לפי שאמרו באבות אין בור ירא חטא נמצא שאין יכול לבוא לידי יראת חטא עד שזכה תחלה תורה:

אני חכמה שכנתי ערמה וכו' השגת התורה היא למעלה משכל האדם רק כאשר יעמול בה האדם לשם מצוה בא לו סיעתא דשמיא להשיגה ע"ד שנאמר טוב טעם ודעת למדני כי במצותיך האמנתי אחרי שלמדתי לשם מצוה מהראוי שתלמדני להשיג טוב ודעת של התורה לכן אנשים שהמה מצווים ללמוד ועושים מצוה בלימודם בא להם סייעתא דשמיא' אבל הנשים דאין עושות מצוה בלימוד התורה ולא בא להם סייעתא דשמיא להשיגה זהו אני חכמה כשהחכמה מתיחסת שאני חכם חכמת אדם נכנס בי ערמומית שאין לי סייעתא דשמיא להשיגה:

שמשים עצמו ערום וכו' משים עצמו כאילו אינו שלימות החכמה הוא כשמשיג שלא הגיע לתכלית שלימותה ושלימות מעולה זו שמשיג אשר חכמת האדם נחשב כאין נגד חכמת הבוי"ת והיא המכונה בספרי אמת ביטול המציאות זהו שמבארים שתי המדרגות משים עצמו ערום בלי לבושי החכמה כיאות ומשים עצמו כמו שאינו היינו ביטול המציאות:

רוצה אשה בקב ותפלות מתשעה קבין ופרישות. עי' בתוס' ונקט מספר תשעה עפ"י מאמרם בקדושין עשרה קבין שיחה ירדה לעולם תשעה נטלו נשים לכן כשמזדוגת תשעה פעמים יש לה שיחה תשעה פעמים שבין איש לאשתו לכן היא רוצה בכך ותשעה קבין ופרישות תשעה פעמים בטל ממנה השיחה:

ד' **כ"ב קבול** שכר מאלמנה לכאורה נראה שלמד ממנה לעשות המצוה בשביל קבול שכר והלא אמרו אל תהיו כעבדים עמלק"פ ויתכן דקבול שכר על איזה עבודה מאדון לעבד הוא כפי ערך התועלת והנאה שיש להאדון מהעבודה אבל אין לו לאדון נ"מ אם הלך העבד בהעבודה פסיעות מרובות או מועטות והאשה אמרה לו והלא שכר פסיעות יש שהקב"ה משלם השכר לפי ערך הפסיעות זהו שאמר שנודע לו ענין שיש בשכר המצוה שמשלם שכר פסיעות זהו קבול שכר נודע לי תכונת קבלת שכר המצוה ע"י האלמנה הרי שנהנה הב"ה מהמצוה כשיש בהם פסיעות:

בתולה ציילנית וכו' יראת חטא מבתולה וכו' דנפלה על אפה וכו' כי קאמרינן כגון יוחני וכו' העירו המפ' שהקשה לו משני דברים מבתולה ומאלמנה ומתרץ לו רק אלמנה ולא בתולה ויתכן דציילנית היינו תפלה בקול לשון צלותא צללו אזני זהו רע אבל ההיא בתולה נפלה על אפה והתפללה בחשאי רק דר"י התכוין ושמע תפלתה א"כ לא קשיא כלל מבתולה רק מאלמנה:

שכר פסיעות יש לחקור בזה כשהולך למצוה אם טוב לעשות פסיעות קטנות שיהיו מרובות ויהיה השכר מרובה או לעשות פסיעות גדולות מועטות ויהיה השכר שכר גדול כפ"ע הפסיעות וזה תלוי בדעת הפוסקים שטוב ליתן מתנה מועטת להרבה עניים מלתת מתנה אחת גדולה לא' ולפי"ז טוב לעשות פסיעות קטנות מרובות וי"א שטוב ליתן מתנה גדולה לאחד ולפי"ז טוב לעשות פסיעות גדולות מועטות:

קטן שלא כלו לו חדשיו זה תלמיד חכם המבעט ברבותיו כשהקטן מונח בבטן אמו עד שכלו לו חדשיו הוא חי אבל כשנפרד ממעי אמו בתוך המשך הוא מת. כן הת"ח כשהוא לומד מכל אדם הוא מתעלה בשלימות הראוי וכשהוא מבעט ברבותיו נאסף חכמתו וכלה:

כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה דריש רבים לשון רב שמחזיק עצמו כרב המורה ועי"ז חללים הפילה:

דף כ"ו שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח הק' התו' ותימא לימא ר"י לנפשיה יסתרו כל היולדות בצער וילדו בריוח יעו"ש ויתכן דהיולדות בצער לא יעשו כן לפי שיגרמו למחוק השם בחנם אבל העקרות שחוששות שמא יגרשון בעליהן המה יעשו כן ולא יחושו למחיקת השם שהרי אמרה תורה ימחה שמו להטיל שלום בין איש לאשתו אבל בשביל שיולדות בצער לא יגרשון בעליהן ולא תמחוק השם בחנם:

דף ל' נתנו עיניהם לומר שירה ב"ה גיר' הברייתא וכו' משה אמר וכו' מליצת נתנו עיניהם אין לו מובן פשטי דשירה מתיחסת לפה לא לעינים והכונה דתכונת השירה הוא תהלה על תכונת הענין לכן צריכין תחלה לראות להשיג פרטי הענין וכפי ההשגה לומר תהלת השיר והנה בשירת משה נאמר פרטי נפלאות שנעשו על הים ותפארת מדותיו ופליגי בזה כמה היתה השגת ישראל בנפלאותיו ית' זהו נתנו עיניהם להתבונן בתכונת הנפלאות בכדי לומר שירה וסבר ר"ע דישראל לא השיגו פרטי הענינים מה שהשיג משה רק השיגו כלל הענין דסוס ורוכבו רמה בים לכן על כל פסוק שאמר משה ממה שהשיג הוא ענו המה רק פסוק הראשון אשירה וגו' סוס ורוכבו רמה בים. דיותר מזה לא השיגו ור"א ס"ל שהשיגו ישראל כל פרטי הדברים שהזכיר משה בהשירה. לכן ענו אחריו כל

מה שהוא אומר ור"נ ס"ל דתיכף כאשר התחיל משה לומר הפסוק כפי השגתו השיגו גם הם אותה השגה לכן אמרו כולם יחד:

דף ל"ג ואלו נאמרין בלה"ק וכו' ברכות וקללות לכאו' למה לן לדעת שנאמרו ברכות וקללות באיזה לשון מאי דהוה הוה שאינה מצוה לדורות רק בעת שעברו הירדן ויתכן לפי דרוב הענינים שנאמר בלה"ק ילפינן לקמן מברכות וקללות לכן מביא דברכות וקללות נאמרו בלה"ק:

דף ל"ד דעו שע"מ כן אתם עוברים שתורישו יושבי הארץ וכו' ואם לאו באים מים ושוטפים אתכם התיחסות המים לזה הוא ע"ד שנ' המון עמים רבים כשטף מים כבירים:

ע"ב שלח לך מדעתך וכי אדם בורר חלק רע לעצמו עי' במפ' והכונה כפי שבארנו בפ' שלח דכאשר האדם קונה איזה דבר במחיר הוא בורר ומבחין אם הוא טוב אך כשנותנין לאחד מתנה אין שויך שיברור ויבחון אם הוא טוב ויפה והנה לישראל ניתנה הארץ בתכונת מתנה לא לפי מחיר מעשיהם אך למרע"ה אם היה נכנס לארץ היתה מתיחסת לו שניתנה לו במחיר מעשהו נמצא דישראל אין צריכין כלל לראות אם הארץ היא טובה ויפה לפי שנתנה להם במתנה אבל לתכונת משה היה ראוי שיראה ויבחון הארץ אם היא טובה כראוי לפי ערך מחירו אך באמת לא נכנס כלל משה לארץ רק הוא סבר בדעתו שיכנוס זהו שא"ל שלח לך לדעתך. לפי דעתך שתכנוס לארץ ראוי לך לשלח לראות הארץ דאין אדם הקונה במחיר בורר לו חלק רע לכן תשלח לראות טוב הארץ אבל להם אין ראוי כלל לשלוח יען אשר אני נותן לב"י בתכונת מתנה ומה להם לראות הטובה היא אם לא זהו דכתיב ויטב בעיני ולא בעיני המקום שהרי אמר שלח לך ולא להם:

יהושע כבר בקש עליו משה יה יושיעך מעצת מרגלים העירו המפ' מ"ט לא עשה כן לכל המרגלים ויתכן דשם י"ה הוא מסוגל לשמירה. לכן הושע שהיה בו ה' הוסיף עליו אות י' ונעשה יה אבל שארי המרגלים לא הי' בפתיחת שמותם אות ה' לא היה יכול להוסיף אות יו"ד ויתכן עוד עפ"י מאמר חז"ל מרגלים על שם מעשיהם נקראים וידע משה מזה אך לא ידע מה יהיו מעשיהם לכן לא רצה לשנות שמותיהן:

סתור שסתר מעשיו של הקדוש ב"ה מיכאל שעשה שונאו של הקב"ה מך וכו' נחבי שהחביא דבריו של הקב"ה בן ופסי שפסע על מדותיו של הקב"ה עי' במפ' ויתכן דהנצחון יכול להיות או מצד גבורת המנצח או מצד חלישות המנוצח ובשני אלה הוציאו דבה כי עז העם הוא גבורת המנצח ונהי בעינינו כחגבים חלישות המנוצח. כי חזק הוא ממנו כביכול והנה מדותיו של הקב"ה שגם היסורים והעונשים שמביא על האדם המה ממקור הטוב זה נחבי שהחביא דבריו לומר אף שדיבר טוב על הארץ טמון בקרבה רעה

שאוכלת יושביה והעם עז ובזה פסע על מדותיו של הקב"ה שמדותיו שגם הרעה היא לטובה והוא אמר בהיפך שגם הטובה היא רעה וסתור סתר דבריו של הקב"ה שאמר כי לחמנו הם סר צלם והם חלשים והוא סתר ואמר כי עז העם. ועשה מך לומר כי חזק הוא ממנו כביכול ומה שנתיחס הענין לשני השבטים של אשר ונפתלי לפי דשניהם נשתבחו בשבח הארץ מאשר שמנה לחמו נפתלי מלא ברכת ה' וגו':

דף ל"ה וילכו ויבואו מקיש הליכה לביאה כדו"ש בארנו דהוראת הליכה הוא על ההולך למקום שאינו שלו והוראת ביאה הוא אל מקום שהוא שלו וא"י מוחזקת להאבות שהיא שלהם ולכן נאמר ויבוא עד חברון לפי שידע כלב שהארץ תהיה שלו' לכן נאמר ויבא לא וילך ובמרגלים כתיב וילכו ויבואו מוזכר בזה הליכה כהולך למקום שאינו שלו לפי שהיה בעצה רעה בהליכה שלא יוכלו לעלות כמו שאמרו בביאה לא נוכל לעלות לכך נאמר בזה וילכו:

אין הבעה"ב יכול להוציא כליו משם מליצת כליו עפ"י מאמר חז"ל התורה כלי אומנתו של הקב"ה שעפ"י התורה הוא עושה גבורות ונפלאות והם אמרו אין יכול להוציא כליו משם שאין יכול לפעול שום גבורה בכליו:

לרגום אותם באבנים וכו' מלמד שנטלו אבנים וזרקום כלפי מעלה דרש אותם לשון אות עם כינוי לרגום אות שלהם היינו כלפי מעלה:

שעשה צרכיו בפניו עפרש"י ז"ל ולבל להעמיס על עוזה דבר מגונה יתכן לבאר שעשה צרכיו של הארון בפניו דהאחיזה שלא יפול הארון הוא צרכיו של הארון עצמו והיה לו להבין דהארון יעשה ויתקן בעצמו צרכיו וזהו דדריש על השל על עסקיו שלו דהראשון דריש שלו לשון שגגה והוא דריש לשון שלו של הארון וכולל עוד דהיה שמה שני דברים האחד שהרכיב הארון על עגלה ולא נשאו בכתף השני שאחזו בידו זהו על השל על השגגה שהרכיבו על העגלה ושעשה צרכיו בפניו לאחזו של יפול ויתכן השל הוא לשון הסרה כמו של נעלך היינו על הסרתו הארון ממקומו ששמטו הבקר והעונש של מיתה הוא מדה במדה כמו שחשב דאין בארון רוח חיים לעשות צרכיו בעצמו כן הלך ממנו רוח החיים ומת:

עם ארון מה ארון קיים דרש עם כהוראתו על שתוף כוחני המתאחד לתכונה אחת זהו התאחדותו מה ארון קיים וכו':

שנשתנה פניו כחררה עי' בח"א שכתב שהוא לשון חור ויתכן עפ"י שבארנו בש"ב וישלח עוזא אל ארון האלהים ויאחז בו כי שמטו הבקר הכונה שדוד שלח את עוזא אל ארון

האלהים לתקנו על מכונו ועי"ז נכשל עוזא והרי זה כעושה חור בקרקע וחבירו נופל בו זהו שנשתנה פניו כחררה לשון חור:

אתה קורא אותן זמירות הריני מכשילך וכו' התיחסות העונש להחטא של זמירות י"מ דתכונת זמירות הוא השיר ומטיב השיר כוזבו. נמצא דהסובר שהתורה היא זמירות טועה לומר דמה שכ' בכתף ישאו אין הכונה בכתף ממש רק דרך מליצה כמו שנאמר בנותיך על כתף תנשאינה שהכונה שתנשאנה בעגלות יפות דרך כבוד. לכן עי"ז שקרא דוד לד"ת זמירות בא לידי מכשול לטעות להביא הארון בעגלה והעונש ממש מעין החטא:

ע"ב רש"י ד"ה אלא שריפה דכ"ז שאין מתגיירין הם קרוים עם כפי שבארנו בכפלים דתואר עם הוא על מי שאין להם נימוסי דת:

דף ל"ו דמשה לא עבר דכמו שמשה לא עבר הירדן כמו כן הצרעה שהיתה בזכות משה לא עבר הירדן:

אלא עולי עין וכו' המים מכסים עליהם ואין העין שולטת בהם הראשון סובר דאף אם עין הרעה רואה אותם אין מזיק להם לפי שהם עולין על העין כחם למעלה מן העין והשני סובר דאין עין הרע רואה אותם כמו שהמים מכסים על הדגים אבל אם היה רואה אותן היה שולט בהם:

מה דגים שבים אין עין שולטת בהם ומצינו שאמרו בדגים דעיניהם פקוחות תדיר והענין בזה עפ"י דאיתא בנדרים ביומא דכייבין ליה עינא דלא אכיל דגים והאמר שמואל נון סמא לעינים וכו' דלפי שיש בדגים שתי כחות הפכיות שהן עלומי עין שאין העין רואה. ובהיפך המה פקוחות עינים לכן לפעמים המה מזיקים וסותמים העינים ולפעמים המה סמא לעינים לפקוח עינים עורות ודרך רמז שם נו"ן הוא ישר והפוך כתכונת שתי הכחות וכן שם דג הוא לשון צידה כמו ודיגום ובהיפך הוא גד לשון מזל ותועלת ולכן בחודש אדר דמזלו דגים נולד בו משה ומת בו ונהפך בו הפור בימי המן מרעה לטובה:

ד' ל"ו עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד רצונך שימחה שמך מביניהם ותקרא רועה זונות יש להעיר מ"ט הזכיר לו דוקא אבני אפוד ולא אבני חשן ויתכן עפ"י דאיתא למעלה שהי' על כל אבן כ"ה אותיות בזה שהוסיפו לו ה' ויקרא יהוסף יעו"ש זהו דא"ל שאם יעשה צרכיו לא יוסיפו לו אות ה' ולא יהי' באפשרי שיכתבו שמו באפוד שיחסר אות אחת מן כ"ה ובדרך רמז אבני האפוד הוא שה"ם והוא שם מן ע"ב שמות. ומתיחס לעונש הזנות במאמר ויאמר ה' אל משה הנך שוכב וגו' וקם העם הזה וזנה ונזכר בס"ת מן אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם זהו שימחה שמך:

למחר כל לישנא מה שאמר למחר ולא תיכף לפי דכן היו כל עניניו של פרעה למחר שאמר למשה למחר:

ד' ל"ז ועליו מפורש הושיעני אלהים כי באו מים עד נפשי דרך רמז ר"ת מן באו מים עד נפש הוא נוטריקון נחשון בן עמנדב מוטבע:

לפיכך זכה יהודה ונעשה ממשלה ובשכרו של בנימין אמרו נעשה אושפזיכין לגבורה והוא כמדתם דלדעת ר"מ רצה כל אחד מהשבטים לירד לים רק בנימין התגבר עליהם וירד תחלה ומדת הגבורה מתיחס לכתף ע"ד שנ' בשמשון ושם על כתפיו ולפי דהיתה זכותו במדת הגבורה לכן זכה להיות אושפזיכין לגבורה שנ' בין כתפיו שכן ולדעת ר"י הי' בהיפך שלא רצה שום שבט לירד לים ויהודה קפץ וירד והוא תכונת ממשלה לבל לחוש לדעת העם לבל יחת מכל לכן זכה ונעשה ממשלה לפי שהוא ראה הים וינס שירד בעוד הים מלא וראה איך שנס. משא"כ יתר השבטים ירדו אחרי שנבקע לא ראו הניסה:

ד' ל"ט אשר קדשנו וכו' בקדושתו של אהרן וכו' שינוי ברכה זו מכל ברכות המצות שמברכים אשר קדשנו במצותיו יתכן עפ"י דאיתא בילקוט וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם באותה שעה זכה בנשיאת כפים לו ולדורותיו עד שיחיו המתים יעו"ש הרי דפעם הראשון שברך אהרן לא נצטוה ע"ז רק עשה כן מדעת עצמו ובשכר זה זכה לנ"כ לכן אין מברכים אשר קדשנו במצותיו לפי שלא נצטוו בתחילה למצוה רק בשכר אהרן לכן מיחסים הברכה לקדושתו של אהרן ובסדר עבודה חמה לאנשי מעמדות בווילנא מצאתי דבכל עבודת הקרבנות נוסח הברכה אשד קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לזרוק להוליך יע"ש:

ד' מ' תהא אימת ציבור עליך וכו' אם אחי למה עמי וכו' המלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול א"כ היה ראוי להתחיל שמעוני עמי להיות עליכם מלך ועם אך מאימת הציבור כבדם לקוראם אחי אך אם אין אתם שומעים לי אז אתנהג עמכם בתכונת עמי:

ד' מ"ב אפילו לא קיימתם אלא ק"ש שחרית וערבית אין אתם נמסרין בידם זמן ק"ש של שחרית בעלות השחר וזמן ק"ש של ערבית הוא צאת הכוכבים לפי דהאומות מהם עובדים לחמה בעלות השחר ומהם עובדים ללבנה בצאת הכוכבים לכן מיחדים ישראל באותן הזמנים עמ"ש של ק"ש לרמז כי הבוי"ת הוא המושל בחמה ולבנה ולכן בזכות זה אין אתם נמסרין בידם דכח גבורתם הוא מכח החמה והלבנה וזהו שאומרים בקדושת נעריצך ויחון עם המיחדים שמו ערב ובוקר פעמים בכל יום ואומרים שמע ישראל וגו':

ויתיצב ארבעים יום כנגד מ' יום שנתנה בהם התורה עי' במפ' והכונה דכח ישראל הוא עפ"י התורה כמאמר חז"ל כל זמן דקולו של יעקב בבהמ"ד אין הידים ידי עשיו לכן אותן

ארבעים יום שהי' משה במרום ולא הוריד עדיין התורה לישראל והיו בלי תורה חש כחם נגד גבורת אויביהם לכן הי' בכחו של גלית לעמוד נגדם ארבעים יום ולפי דמספר ימים אלו לא הי' התורה בידם וכן יש להעמיס כונה זו בפרש"י ז"ל:

מאי בינים בר מאה פסי וחד נאנאי עי' במפ'. ויתכן דנרמז במלת בינים דמספר נים עולה מאה לרמז על מאה פפי ומספר בינים עולה קי"ב כמספר נאנאי:

גלית שמו מגת שהכל דשין באמו כגת עי' במפ' ויתכן דאיתא למעלה גלית שעומד בגלוי פנים לפני המקום הרי שהיו בו מדת העזות והחציפות ואמרו חז"ל מדחציף כולי האי ש"מ ממזר הוא זהו שהכל דשין באמו כגת:

ד' מ"ג דיקא נמי דכ' מבנות פוטיאל תרי משמע ולכאורה אחרי דמה שהיתה מבנות יתרו היו השבטים מבזים אותו א"כ למה לו להזכיר בכתוב מבנות לרמז על בת יתרו שהוא לו לבזיון הי' לו לכתוב בת פוטיאל ויתכן דזה עצמו שבח שלה דאיתא בספרי אמת דכת הכובשים חשובים יותר מכת המעולים זהו שמודיע הכתוב אף שהיתה מבנות יתרו שפטם עגלים לע"ז והי' בה תכונה לרעה אעפי"כ מצד שהיתה בת יוסף שהי' בו כח הכבישה היתה גם היא מכת הכובשים לכבוש תכונה הרעה להופכה לטובה:

ד' מ"ד הכן בחוץ מלאכתך זו בית ועתדה בשדה לך זה כרם אחר ובנית ביתך זו אשה דרש הכן הוא דבר המוכן שנגמר זהו בית שיכולים להכינו ולגומרו. ועמדה הוא לשון הכנה של העתיד זהו כרם דאינו נגמר עד שיהי' מטר ויצמח ענבים אחר ובנית ביתך הוא לשון בניה שיהיו לך בנים מן ביתך זו אשה:

ר"א הכן בחוץ זו מקרא דאף שטמון במקרא ענינים נסתרים פנימיות התורה עכ"ז גם דרך פשוט הגלוי נחוץ ללמוד זהו בחוץ כונה החיצונה הנגלה ועתדה הכנה על העתיד זו משנה שהמשנה כמו שהיא שנויה היא ממבלי העולם דיש בה חסורי מחסרא וכאלה רק היא הכנה אל התלמוד אחר ובנית ביתך זו תלמוד דריש ובנית לשון הבנה להבין ולהשכיל בתלמוד:

הירא ורך הלבב זה המתירא מעבירות שבידו לפי הנראה הכונה שיודע שיש בו עבירות ומתירא לילך למלחמה לפי שהשטן מקטרג בשעת המלחמה ויתכן עוד דמתירא מעבירות שיודע שיש בו עבירות שחייב עליהן מיתה אף כשלא ירד למלחמה רק התורה הזהירה שישוב לפי שאם ימות מצד העבירה שנתחייב למות עליה ימס לבב אחיו שאין יודעין שמת בעבירה ויאמרו שהוא מצד גבורת האויב:

למדך תורה ד"א שיבנה בית ויטע כרם ואח"כ ישא אשה כתב בבאר שבע דלכן החליף הסדר בקללות אשה תארש בית תבנה כרם תטע לרמז על הקללה שנעשה בהיפך ולא

יצליח והק' ע"ז א"כ הולל כרם תטע קודם בית תבנה שיהיו הפוכין והניח בצ"ע ויתכן דהתורה מלמדנו דאם משנה רק באחת מהן שהקדים אשה לפני בית אף אם עשה הבית והכרם כסדר גם זה הוא קללה:

כל המבקש לחזור הרשות בידו לקפח שוקיו שתחלת ניסה נפילה וכו' תחלת נפילה ניסה אף שמצינו סוגיות כזו שהגמרא מהפך גירסת המשנה עכ"ז יתכן דחכמי המשנה כיוונו בזה שאמרו תחלת ניסה נפילה לפי שאמרו שכל המבקש לחזור יכול לקפח שוקיו משמעו שעדיין לא נס רק מבקש לחזור וזהו לא הוה ידעינן אילו הוה אמר שתחלת נפילה ניסה שהרי עדיין לא נס לכן אמרו שתחלת ניסה היינו מה שמבקש לנוס אף שלא נס עדיין הוא גורם נפילה שהשומעין שמבקש לנוס ירך לבבם:

ד' מ"ו ומה חסד עשו עמו וכו' היא לוז שבא סנחרב ולא בלבלה בא נ"נ ולא החריבה ואף מה"מ אין לו רשות לעבור בתוכה עי' במפ' ויתכן לפי שא"ל ועשינו עמך חסד ואמת הבטיחו לו שני דברים ומפרש מה המה מה חסד עשו עמו את האיש ואת משפחתו שלחו ואח"ז מפרש מלת ואמת דהוראתו הוא ענין המתקיים לעד ולא יעדר לעולם ולכן חותמו של הב"ה אמת ונתקיים בו הבטחת ואמת דהעיר אשר בנה היא קיימת לעד דסנחרב לא בלבלה ונ"נ לא החריבה ומה"מ אין לו רשות לעבור בתוכה לכלות יושביה ומדויק מה שאמרו ומה חסד וכו' ולא אמרו ומה חסד ואמת לפי דמפרש כל אחד בפ"ע:

ותצאנה שנים דובים וכו' מה שנענשו ע"י דובים יתכן לפי שהנערים התקלסו בשביל המים שהוא זיבת המים וכמו כן נתעברה אמם ביוה"כ ע"י ס"ז הזב וכן ראה בהם בלורית הזב ותלוי מראשיהם לכן באו עליהם דובים שהוא לשון זב בארמי ולמ"ד שראה שאין בהם לחלוחית מצוה באו הדובים שהוא לשון מיאוס כמו מוכרי דבב וכולל עוד דבים הוא נוטריקון דורות בלורית יום כפור מנוערים ממצות וכולל עוד נתעברו ביוה"כ הוא קלקול עבירה בלורית הוא קלקול המדות אין בהם לחלוחית מצוה העדר הטוב:

ד' מ"ז ג' חינות חן מקום וכו' חן אשה וכו' חן מקח וכו' וסימנם יבם יושביו בעל מקום:

ג' חלאים חלה אלישע על שגירה דובים שדחפו לגחזי שמת וסימנם גמל גירה לגחזי מת או גד"ס גחזי דובים מיתה:

הגיע העת ליטול שכר שמנה שרצים עי' במס' ויתכן דאיתא בפרק שמנה שרצים ההוא בר קשא דטרקיה חיויא א"ל אביי דילמא חיויא דרבנן טרקיה א"ל אין דכי נח נפשיה דרב גזרו דלא לימטי אסא וגידמי ואזל איהו אמטיה וכו' יעו"ש הרי מבואר בפ' שמנה שרצים דהעובר על דברי חכמים נענש במיתה וכש"כ העובר על דברי נביא זהו שא"ל הגיע העת

שתיטול שכר המפורש בפ' שמנה שרצים דחייב מיתה אך לטובתו א"ל וצרעת נעמן תדבק בך דמצורע חשוב כמת וישאר חי:

אבן שואבת תלה לו וכו' והיתה אומרת אנכי וכו' רבנן מנע. כל ענינים של אדם הוא כלול במחשבה דבור ומעשה זהו אבן שואבת תלה במעשה היתה אומרת אנוכי בדבור רבנן מנע שלא נתן להם רשות לכנוס לפי שמחשבתו לבטל תורה:

משמת ר' יוסי בטלו אשכולות איש שהכל בו' ע"ד שנ' כאשר ימצא תירוש באשכול ואמר אל תשחיתהו כי ברכה בו שהכל מתקיימין בשביל אשכול אחד וכולל עוד דשלשה עמודי עולם שהם תורה ועבודה וג"ח כלולים הכל בו וכולל עוד דהצדיק הוא נפש החיה של הדור שהכל תלוים בו וכולל עוד שכל צורכי צבור נעשו על ידו ע"ד שנ' אשר יצא לפניהם וגו' וכולל עוד ע"ד שנ' אשר החכמים ועבדיהם ביד ה' אותך ראיתי צדיק לפני דהשגחת ה' משגחת על צדיק הדור ולפי תכונת רצונו משפיע על הדור. זהו שהכל הבוי"ת שהוא הכל משגיח בו וכולל עוד עפ"י דאיתא במס' ד"א כערוגה עמוקה שהשלמות יהי' טמון בחבו ולא יראה החוצה זהו שהכל כל מיני השלימות טמון בו בקרבו כערוגה עמוקה:

וכולל עוד עפ"י שבארנו בפ' שמות דתואר איש הוא על מי שיש בו שלימות הנרצה זהו איש שיש בו תואר איש לפי שהכל בו שכל השלימות כלולות בו וכולל עוד עפ"י דאיתא בזוה"ק פ' תרומה חלונא רביעא וכו' כוכבא חד דאיקרי לחכימין אשכל הכופר וכו' אתערו דרחמין אתער בעלמא וכו' שלמא וחדוה אתער בעלמא זהו דעפ"י צדקת ר"י היה רחמים חדוה ושלום בעולם והוא תכונת אשכל הכופר לכן אמרו במותו בטלו האשכולות וכולל עוד דאיתא בזה"ק פ' וארא ד' כ"ז אשכול הכופר וכו' מה אשכול מתקשט בכמה עלין בכמה זמורות לישראל דאכלין ליה הכי שכינתא עלאה מתקשטת בכמה קישוטין דשמונה כלים וקרבנין בכמה מיני תכשיטין לכפרה לבנהא ואיהי קמת קמיה מלכא ומיד וראיתיה לזכור ברית עולם יעו"ש זהו שאמרו על ר"י בטלו האשכולות שהוא אשכול הכופר של כל מיני קישוטין:

משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ותכלית הבריאה שנברא האדם בעוה"ז הוא שלא יאכל נהמא דכסופא וכאשר הוא מקבל מתנות ואכל דלאו דיליה שהוא נהמא דכסופא א"כ לחנם הוא שיחיה בעוה"ז לכן מתמעטין ימיו והוא ע"ד שנ' שונא מתנות יחיה:

משרבו צרי עין רבו טורפי טרף הבוי"ת מזמין לכל אחד הראוי לו וצרי עין חושבים דמה שיש לחבירו ראוי להיות בידו רק שחבירו טרף חלקו לכן כמדתם רבו טורפי טרף חיתו יער הטורפים מה שאינו שלהם:

משרבו זחוחי לב רבו מחלוקת בישראל זחוחי לב היינו גבה לב שחפץ לנצח תמיד לזולתו ועי"ז רבו מחלוקת בישראל שאין דרך זחוחי לב להודות על האמת.
ד' מ"ח ר"ה בטיל זמרא קם מאה אווזי בזוזי ומאה סאי חיטי בזוזא עי' בח"א דאווזא היא קולנית לכן מתיחסת לזימרא יעו"ש וענין חיטי יתכן דחיטי הוא לשון תענוג כדאיתא במגילה בהט אבנים שמתחוטטות על בעליהן ויתכן דלכן נקראים חטים לפי דלחם חטה מענג יותר מלחם דגן וכאשר גזר ר"ה לבטל תענוגים של זימרא קם מאה סאה חיטי בזוזא לפי שאכלו לחם דגן:
משחרב בהמ"ק בטל השמיר הבוי"ת לא ברא שום דבר לבטלה רק לצורך העו' לכן כשהי' בהמ"ק קיים הי' נצרך השמיר לחרושת אבני אפוד וחשן או לאבני היכל לעת מצוא הי' השמיר בעולם אבל כאשר נחרב בהמ"ק וא"צ עוד לשמיר לכן נבטל השמיר מן העולם:
ופסקו אנשי אמנה דבהיות עבודת המקדש על מכונו היו מקריבין בכל יום כבשים ומנחה ושמן ויין להמשיך על ידם שפע הפרנסה כפי שבארנו בפ' פנחס היה בהם אמונה שישפיע להם הבוי"ת פרנסתם וכאשר חרב בהמ"ק ואין עבודה באתדל"ת להעיר על שפע הפרנסה פסקו אנשי אמנה:
וכולל עוד בהיות בהמ"ק קיים ומקריבין שני תמידים בכל יום לכפר על עונות של יום ולילה היו בטוחים על פרנסתם וכשקרב בהמ"ק ואין מי שיכפר בעדם פסקו אנשי אמנה שיאמינו שישפיע להם פרנסה גם בהיותם חוטאים אבל באמת משפיע הב"ה הפרנסה גם כעת רק דאנשי אמנה פסקו:
זמרי גברי ועני נשי פריצותא זמרי נשי ועני גברי כאש בנעורת עפ"י דאיתא למעלה דאשה עדיפא מדאיש ועניה היא לפ"ע הקורא לכן כאשר זמרי גברי דאין האש שלהם קשה כל כך ובאותה תכונה ענין נשי הוא פריצותא אבל כאשר זמרי נשי דאש שלהן קשה וענין גברי באותה תכונה הוא כאש בנעורת
ד' מ"ט היו כל ישראל מוכרי רבב שנ' שיחה ה' מורה להם מורה היינו דבר מאוס כמו מוראה ונגאלה מבקש שישית מורה הוא רבב המאוס להם לשונאיו וידעו השונאים אנוש המה שישראל המה אנשים חשובים תחת שהיו שפלים בעיניהם בהיותם מוכרי רבב:
שני ת"ח מתכסים בטלית אחד וכו' בקרב שנים אל תקרי בקרב שנים אלא בקירוב שנים לפי דעת המפ' הדרש הוא דדריש מלת שנים כמו שנים רק לפי"ז הו"ל א"ת שנים אלא שנים והוא אומר אל תקרי בקרב שנים אלא בקירוב ויתכן דמלת שנים לשון מלבוש ע"ד

שנ' כל ביתה לבוש שנים והדרש הוא בקרב כמו בקירוב שמתקרבים אל מלבוש שני לפי ששניהם מתכסין בטלית אחד:

ואין ביניהם ד"ת ראוים לשרוף שנ' ויהי המה הולכים הלוך ודבר עי' במפ' גם מליצת ראוים לשרוף אין לו מובן פשטי ויתכן לפי דהשלמות היא במעוט שיחה המרבה דברים מביא חטא. א"כ מה זה דאמר הכ' ויהי המה הולכים הלוך ודבר משמעו שהרבו לדבר כהוראת הלוך אע"כ שהיו עוסקים בד"ת דשלמותו הוא בדבור שנ' ודברת בם ולא הי' האש שירדה להעלות את אליהו בסערה השמימה יכול לשלוט ביניהם לכן הוכרח האש להפרידם שלא ידברו ד"ת א"כ מוכח מזה דאם לא היו מדברים ד"ת הי' האש יכול לשלוט בהם זהו ראוים לשרוף שיכול האש לשלוט לשורפם אבל אינו מוחלט שיבא האש וישרפם ובתד"א איתא ויהי המה הולכים ודבר אין דבור אלא ד"ת שנ' הלא כה דברי כאש וכשנשתלח מלאך אל אליהו ואל אלישע בא ומצאן עסוקין בד"ת ולא הי' יכול לשלוט בהם שנא' והנה רכב אש אלו ד"ת נביאים וכתובים רכב הוא נוטריקון מאותיות שניות תר"ה נביאים וכתובים וסוסי אש אולי משנה הלכה ואגדה ומה ת"ל ויפרידו בין שניהם מלמד שחזר לפני הב"ה ואומר רבש"ע עשיתי לך קורת רוח בעולם די בזיון שבזיתי אותם ודחפתי אותם אחד לכאן ואחד לכאן שנ' ויפרידו בין שניהם מכאן אמרו כ' ב"א שמהלכין בדרך ועוסקין בתורה אין דבר רע שולט בהם שנ' ויהי הם הולכים ודבר:

שאין נוחין זה לזה בהלכה אחד מת ואחד גולה לכאורה אמרו דשניהם אין נוחין זה לזה א"כ עון שניהם שוה ומ"ט אין עונשם שוה דאחד מת ואחד גולה ויתכן דשניהם אין נוחין זל"ז בהלכה היינו שאין מסכימין שניהם על הלכה רק כל מה שאחד אומר שכן הוא ההלכה השני סותר א"כ יכשל אחד מהם בהלכה עכ"ז תלוי העון גם בהשני שאם הי' נכנע לילך לחבירו ולבררו שכן ההלכה כדבריו יתכן שהי' השני חוזר ומודה לו לכן אותו שהורן שלא כהלכה הוא מת והשני שלא הלך אליו להעמידו על האמתי ועי"ז מת ה"ז כאילו נהרג אדם על ידו שלא במתכוון להורגו דינו להיות גולה:

תפלתו נשמעת וכו' אין הפרגוד ננעל וכו' זוכה ומקבל פני שכינה קבלת התפלה היא בשלשה אופנים או שהשומע מתקרב אל המשמיע או שהמשמיע מתקרב אל השומע או שנשמע מרחוק זהו תפלתו נשמעת מרחוק אין הפרגוד ננעל ויכול המתפלל להתקרב למעלה מקבל פני שכינה שהשכינה מתקרבת אליו לשמוע:

משמת ריב"ז בטל זיו החכמה כתב רש"י ז"ל לא ידענא מה הוא עי' במפ' ויתכן דאיתא במס' דרך ארץ זוטא פ"ה הדר חכמה ענוה ואיתא במס' ברכות אמר ריב"ז מימי לא קדמני

אדם שלום אפילו נכרי בשוק הרי שהי' בו ענוה להקדים שלום לכל אדם וענוה הוא הדר החכמה לכן אמרו כשמת ריב"ז בטל זיו החכמה היינו הדר החכמה שהיא ענוה:
ובכל יום קללתו מרובה ואלא עלמא אמאי קאי וכו' אקדושה דסדרא התיחסות השאלה ואלא עלמא אמאי קאי למאמר קללתו מרובה והתשובה אקדושה דסדרא יתכן עפ"י דאיתא במ"ר למה נברא העולם בב' שהוא ברכה למה לא נברא בא' שלא ליתן פתחון פה למינים לומר אין העולם יכול לעמוד שהוא נברא בלשון ארירה יעו"ש הרי שבכח ארירה בהעדר כח ברכה אין העולם יכול לעמוד זהו כשאמר דאין יום שאין קללתו מרובה שהוא כח ארירה שואל ע"ז א"כ עלמא אמאי קאי דאינו יכול לעמוד בכח ארירה ומשני אקדושא דסידרא דאיתא בילקוט תתנ"ה רצו ב"י וקבלו על עצמם שיוסיפו על מאה ברכות ב' פסוקים בכל יום אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע ומאן אינון שני פסוקים ומקבלין דין מן דין וכו' ונטלתני רוחא וכו' הרי דהפסוקים מקדושה דסידרא יש להם התיחסות עם המאה ברכות שבכל יום לכן אף שהקללה מרובה מתקיים העולם ע"י קדושה דסידרא המתאחד עם המאה ברכות וקיימא עלמא על הברכות:
ואקדושה דסידרא ועל איש"ר דאגדתא קדושה דסידרא היא תורה שבכתב ואיש"ר דאגדתא היא תורה שבע"פ ונקט אגדתא לפי שהוא מושך הלב ובאין הכל לשמוע משא"כ הלכות:
מעשר ביטל שומן דגן שומן הדגן הוא ברכה משמים וכאשר היו נותנין המעשר הי' הב"ה ממלא להם מה שנתנו שברך הדגן להיות שמן וכאשר בטלו המעשר אין ניתן להם בחנם ברכת שומן הדגן:
שמחת את לבי והקהיתה את שיני עי' במפ' ויתכן דרב הונא לא יהבה ניהליה עד שא"ל קמרחינא מנך ריחא דחינוניתא וראה תיכף כאשר בא כנו שקלה ויהנה ניהליה אף שלא אמר לו מאומה לכן א"ל בני שמחת את לבי כמה שאמרת קמרחינא וכו' דיש בך רוח טהרה והקהיתה את שיני במה שנתת לבנך תיכף שהראית בזה אהבת האב לבן יותר ממני היינו דאמרי רחמי דאבא לבניה ורחמי דבני אבני שני אהבות יחד האהבה של האב לבן מה שיש לו מאביו ועמו גם אהבת הבן עצמו לבן שלו שניהם יחד הוא נותן לבניה. ויתכן עוד דמלת שקלה ויהבה ניהליה קאי על רב הונא דבתחלה יהבה ר"ה לבנו רבה וכשבא בן בנו שקלה ר"ה מרבה ויהבה לבן בנו אמר רבה לבנו שמחת לבי בשמחת האב על בנו והקהיתה את שיני במה שנטנה אבי ממני ונתנה לך דבזה ניכר שהאהבה לבן הבן הוא מרובה מהאהבה של האב לבן היינו דאמרי רחמי דאבא אבני האב אוהב

הבן ורחמי דבני אבני ונותן האהבה שלו שעל הבן לבניה של הבן וכן איתא בזוה"ק פ' ויחי ד' רל"ג מכאן דחביבותא דבנוי בנוי חביב עליה דבר נש יתיר מבנו:

לא תתני ענוה דאיכא אנא העירו המפ' דאין זו מדת ענוה רק מדת הגאוה ולולי יראתי הי' נראה להגיה דאיכא ענא דאיתא בחולין ד' פ"ד דריש רב עינא אפתחא דריש גלותא וכו' א"ל רבה אשתומא קאמר לשמעיה לאמורא מיניה עי' פרש"י ז"ל דמפר' יחתכו לשונו או ישמטו האמורא מיניה לביישו יעו"ש ולא מצינו שהשיב רב עינא שום דבר על הביוש שביישו לפי שהי' עניו והוא הי' בימי רבה ורב יוסף זהו שאמר רב יוסף לא תתני ענוה שבטלה דאיכא עניו שהוא עניו מאד:

א"ל רב נחמן בר יצחק לתנא לא תתני ירדאת חטא דאיכא אנא גם בזה יש להעיר דאין דרך השלמים להתפאר בשלימות מדות טובות שלהם ויתכן לפי שמצינו ביוסף שאמר את אלהים אני ירא הרי שהתפאר במדת היראה כדי שילמדו ממנו וכן עשה גם רנב"י להתפאר ביראת חטא שילמדו ממנו ויתכן עוד עפ"י דאיתא במס' מועד קטן קרו ליה לר"נ מחסידי דבבל יעו"ש בפרש"י ז"ל לכן אמר ר"נ דבחנם קרו לי חסידא דמעשי אינם מצד חסידות רק במדת יראת חטא עפ"י הדין

שרו חכימיא וכו' בארנו כונת המאמר במכילתא ובמס' סופרים קחנו משם כי טוב הוא:

דף מ"ח גירסת המשניות משמת ר' יהושע פסקה טובה מן העולם הכונה עפ"י דאיתא במס' אבות ר' יהושע אשרי יולדתו וכו' איזהו דרך ישרה וכו' ר' יהושע אומר חבר טוב הרי שתכונתו היתה במדת טוב לכן אמרו כשמת ר' יהושע פסקה טובה ובש"ס לא גריס ליה:

מסכת קדושין

בעזר אורח עוטה באנו מסכת סוטה ובסעדא דאלהא קדישין אחל מסכת קדושין

דף ב' **ותורה** איקרי לשון נקבה דכתיב תורת ה' תמימה משיבת נפש העיר בח"א דהי' לו להביא מן התורה דתורה לשון נקבה דכתיב וזאת התורה יע"ש ויתכן דאיתא בספרי אמת דהגוף הוא בחינת זכר והנפש היא בחינת נקבה ולכן מתיחסת הנפש להתורה לפי שהיא תכונתה זהו שמביא ראיה דתורה איקרי נקבה לפי שנאמר תורת ה' תמימה משיבת נפש שבהיותה תכונת נקבה היא משיבת נפש בחינת נקבה ויתכן עוד דאיתא בזוה"ק דלע"ל תהיה התורה בתואר זה לכן אין מביא ראיה מן וזאת התורה:

דף ו' **עסקינן** פרש"י ז"ל וכן בהנך דגירושין ולכאורה הא לא נזכר הכא כלום מלישנא דגירושין ויתכן לפי דאמרינן במדבר עמה על עסקי גיטה להכי מפרש רש"י ז"ל לענין גירושין:

דף י"ג **ובמיתת** הבעל מנלן אף דמצינו בדוד שנשא את אביגיל לאחר מיתת נבל ומצינו הרבה דברים שלומדים מדברי קבלה מ"מ אמרינן מנלן עד דוד:

כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין העיר בח"א מ"ט נקט גיטין קודם קדושין יע"ש ויתכן עפ"י דאיתא ד"ד בשטר מנלן ויצאה והיתה מקיש הויה ליציאה יע"ש לכן כשאינו יודע טיב גיטין שהשטר לבד מוציא בלא כסף לא ידע להקיש הויה ליציאה שהשטר לבד קונה:

דף י"ד **תו'** ד"ה הואיל וכתב מהרש"א ז"ל מהאי ק"ו נמי ליכא למילף דלא ידעינן דבעי דינר יע"ש ואפשר לומר דהק"ו הוה מנמכר לא"י דכתיב גביה וחשב עם קונהו דפשיטא דהוה דינר דאל"כ מאי מחשב עמו כמו דאמרינן גבי גרעון דאמה אך לפי מה דאמרו דב"נ נהרג על פחות משוה פרוטה משכחת גביה ונחשב גם בפרוטה:

דף ט"ו כי טוב לו עמך עמך במאכל שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר בפ' ויצא בארנו דהוראת עם הוא שיתוף רוחני שמתאחדים בשוה. זהו שדרשו מן עמך המורה על השתוות שלא יהא הוא אוכל פת קיבר ואתה פת נקיה דאז איננו עמך. רק אחך:

דף ט"ז **תו'** ד"ה שכן מוציא בב"י וכו' כתיב בהדיא עכ"ל ולולי דבריהם היה אפשר לומר דנקט גט דדמי לשטר אמה שהמקנה כותב דהיינו האב וה"נ המקנה שהוא הבעל כותב:

דף י"ח **גניבו** אלף ושוה חמש מאות נמכר וחוזר ונמכר וכו' רא"א אם היה גניבו כנגד ממכרו נמכר ואם לאו אינו נמכר אמר רבא בהא זכנהו ר"א לרבנן לכאורה יש להעיר במה דפסק הרמב"ם ז"ל פ"ג מה' גניבה היה קרן הגניבה שוה מאה ואין הגנב שוה אלא חמשים ה"ז נמכר והשאר הקרן עם הכפל חוב עליו יע"ש והוא דלא כר"א ולא כרבנן ואפשר דסמך על מה דאמר אביי כאן באדם אחד וכו' דכתבו התו' דהוא דלא כרבנן ולא כר"א לפרש"י ז"ל ומפרש הרמב"ם דאינו נמכר ונשנה שני פעמים אבל פעם אחת נמכר והשאר עליו חייב

דף כ"ב **אוזן** ששמעה קול על ה"ס כי לי ב"י עבדים וכו' יש להעיר דמקרא זה כי לי ב"י עבדים לא נאמר בהר סיני במ"ת רק בספר ויקרא ויתכן לפי שנאמר המקרא בפ' בהר ומתחיל הפר' וידבר ה' אל משה בהר סיני וגו' לכן מיחסו ששמעה על הר סיני ויתכן עוד דלכן הוסיף בזה מלת קול לרמז דלא שמעו הדברים ממש כמו שהם רק מהקול

ששמעו אנכי ה' אל' אשר הוצאתיך מא"מ מזה שמעו להבין מאמר כי לי ב"י עבדים לפי שהוצאתים מאר"מ וכן במאמר שני אומר שהיו עדים וכו' ואמרתי כי לי ב"י עבדים והוצאתים מעבדות לחירות וכו' הוסיף מאמר והוצאתים מעבדות לחירות ג"כ לכונה זו דלא נאמר ביציאתם ממצרים כי לי ב"י עבדים רק בזה שהוצאתים מעבדות לחירות ה"ז כמו שאמרתי כי לי ב"י עבדים שהרי נא' שלח עמי ויעבדוני:

דף כ"ט שמע אביי וכו' אפשר דמתרחש ניסא העיר בח"א איך דחה אביי אותו למקום סכנה שמא יתרחיש ניסא יע"ש ויתכן עפ"י דאיתא במסכת פסחים אביי אמר ננעלו תנן וכו' סמכינן אניסא הרי דס"ל לאביי סמכינן אניסא ומשו"ה סמך אביי ונסיב לאתתא דמתו שני בעליה לפי דסמיך אניסא לכן סמך גם כאן ולא נסתפק שיבוא הנס גם בכאן:

רחיים בצוארו ויעסוק בתורה מליצת רחיים עפ"י דאיתא בקרנים דקליפת זבוב הוא הממונה על הרחיים ועל המונע מפריה ורביה זהו רחיים בצוארו שמוטל עליו לקיים פו"ר לפי דמתירא מש' הרחיים וקשה עליו לעסוק בתורה:

עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה וכו' תפח עצמותיו יתכן לפי דאין ב"ד של מעלה מענשים קודם עשרים לכן כל אותו זמן שאין ראוי להענישו הקב"ה מצפה שישא אשה וכשהגיע לעשרים ולא נשא ויכול להענישו אז מענישו כמדתו דהאשה נבראת מעצמותיו של בעלה שנאמר עצם מעצמי לכן כאשר לא נשא אשה מקלל עצמותיו המתיחסים ליצירת האשה:

דף ל' המלמד בן בנו תורה וכו' כאלו קבלה מה"ס מה דנקט בן בנו יתכן דהלומד תורה אין אנו יודעים אם לומדה מצד שמאמין שהיא תורת ה' שניתנה על ה"ס או מצד שהיא בעיניו כאחת מחכמת לימודי השכלה זולתה ולומדה מצד שאוהב חכמה ואף כשמלמדה לבנו נהנה כשבנו הוא חכם ע"ד שנאמר בן חכם ישמח אב אבל כשמלמדה לבן בנו וע"ז לא נאמר שהוא שמחת אב זקנו א"כ למודו עמו מצד שהיא תורת ה' שניתנה מה"ס ומוטל על כל הדורות ללמדה לכן נחשב כאלו קבלה מה"ס:

עד דמקרי ליה לינוקא ומוספיה עי' במפ' ויתכן עפ"י דאיתא במס' אבות במעלות התורה שומע ומוסיף והכונה דכל כך יהי' ברורים וחביבים עליו מה ששומע עד שישכיל להוסיף מעצמו באלה המאמרים זהו שהיה משתדל להקרות לינוקא ולהבינו יפה ומוספיה שהיה הינוקא מוסיף מעצמו באלה המאמרים:

אל תגמגם שנאמר אמור לחכמה אחותי את וגו' ואומר וכו' סגולה לזכרון היא ע"י מעשה דדבר הנעשה בפועל זוכר האדם וכן מה שלומד בנעוריו הוא כדיו כתובה על נייר חדש וכן ענין שמפלפל בו אין נשכח ממנו זהו אל תגמגם שיהיה הדבר ברור בזכרונך כאחותך.

ומבאר התחבולות לזכרון לאחת אחת קשרם על אצבעותיך היינו במעשה שתקיים במעשה כלימוד ועי"ז יהיו כתובים על לבך שלא תשכחם תחבולה השניה כחצים וגו' כן בני הנעורים ללמוד כנעוריו חציך שנונים ללמוד בחדוד הפלפול היינו כי ידברו את אויבים בשער לפלפל עם ת"ח יושבי שער ועי"ז לא תגמגם:

ע"ב ושמתם סם תם וכו' כל סמי הרפואה אף שהם מועילים להמחלה המה מזיקים לשארי כחות הגוף וכמו כן צריכין להזהר מלאכול ולשתות דברים המנגדים לתכונת אותן הסממנים נמצא דאינם סמים רפואה שלימה לכל אבל סמי התורה המה סם תם רפואה שלימה לכל האופנים כמו שמבאר במשל דכל זמן שהרטיה זו של תורה עליך אכול ושתה מה שהנאתך דכאשר עושה האדם עניניו עפ"י התורה יכול ליהנות מכל תענוגי עוה"ז ולא יזיקו לו לפי שכל מעשיו לשם שמים:

אם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרין בידו שנ' אם תטיב בתורה שנקראת טוב שאת יהי' לך התנשאות למעלה מיצה"ר ואם לא תטיב אז תהי' אתה רובץ לפתח חטאת שתהיה נכנע תחתיו ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו בך שישתדל תמיד להחטיאך דעבירה גוררת עבירה ואם אתה רוצה אתה תמשל בו שישתעבד בכל תשוקותיו לעבודת ה':

קשה יצה"ר וכו' יצרו של אדם מתגבר וכו' אם פגע בך וכו' בדו"ש בארנו שני מיני יצר שבאדם האחד מצד החומר שנוצר בו השני מהשחתת דעת האדם עצמו כמאמר חז"ל דמגרה יצה"ר בנפשו זהו קשה יצה"ר של יצירה דיוצרו קראו רע ויצרו של אדם היצר שבא מכח האדם מתגבר עליו וכו' אם פגע בך מנוול זה הוא היצה"ר של יצירה משכהו לבהמ"ד כמאמר חז"ל בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין אבל ליצה"ר של אדם אין מועיל הבהמ"ד לפי שהוא נובע מכח האדם בכל מקום שהוא:

וכולל עוד במאמר משכהו לבהמ"ד דלפעמים מפתה היצר את האדם שילך לבהמ"ד להתפלל בכונה בנענוע גופו וללמוד בכל כחו בקול רם כדי שעי"ז יחזקהו לאיש נאמן רוח וילוו לו מעות ויכול להיות לוה רשע ולא ישלם נמצא דבהמ"ד גורם לו להיות רשע אך היצה"ר המפתה האדם לתענוגי הגוף הוא איננו חפץ לכנוס לבהמ"ד על יצה"ר כזה אמרו אם פגע בך מנוול זה שרוצה לנוולך בגיעולי החומר והסימן לזה שאינו חפץ לכנוס לבהמ"ד אותו משכהו בעל כרחו דלאותו יצה"ר מועיל הכהמ"ד:

אם אבן הוא וכו' העדר עשיית הטוב הוא תכונת אבן דומם הבלתי עושה מאומה ועשיית הרע הוא תכונת הברזל המכאיב וקוצץ זהו אם היצה"ר מונעך מלעשות המצוה שהוא

כתכונת אבן דומם הוא נימוח עפ"י התורה שהתורה מעוררו כדבר הנימוח ואם הוא מפתה אותך לעשות עבירה להרע כתכונת ברזל המשחית הוא מתפוצץ מהתורה:

השוה הכתוב כבוד וכו' העירו המפ' מה הוסיף התנא על מה שנאמר בגוף הכתוב כבד וגו' ויתכן דבא ללמדנו דכמו שנאמר כבד את ה' מהונך דמלת הון מורה על עושר רב דגם בהון רב מצוה לכבד את ה' כן כבד את אביך בהון רב' וכן לענין מורא ה"א דמחויב לירוא מאב בהיותו אצלו אבל יכול להתרחק ממנו להפטר מזה לכך השוהו הכתוב שנאמר את ה' אלהיך תירא אותו תעבוד ובו תדבק שהוא תמיד עמך שהוא ממלו כל עלמין כן מחויב לירוא מאביו תמיד וכן בענין מקלל ה"א דחטא זה הוא כמו כל החטאים שחייבים עליהם מיתה לכן השוה הכתוב להודיע חומר החטא דכל החטאים הקב"ה מקטינם ע"ד שנאמר חשכת למטה מעונינו ובעון זה נאמר ונשא חטאו שמנשא ומגדיל החטא ובדרושים בארנו לפי דבלוחות נכתב בלוח הראשון מצות האדם למקום אנכי לא יהיה לא תשא זכור ודבור החמישי כבד הרי השוה כבודו לכבוד המקום שנכתב באותו לוח של כבוד המקום:

מתירא מאביו מפני שמלמדו תורה שהוא רבו ומורא רבך כמורא שמים:

דף ל"א מאי דכתיב יודוך ה' כל מלכי ארץ וכו' יש להעיר מ"ט מיחם הענין למלכי ארץ ולא לכלל האומות ויתכן דענין הכבוד הוא שמכיר שהזולת הוא הנכבד מכל וראוי לכבדו נמצא כשמכבדים לאיזה זולת חוץ מאותו הנכבד הוא מפגיע לכבוד הנכבד לכן כאשר שמעו מלכי ארץ שחוקי המדינה לכבדם מאמר אנכי וגו' לא יהי' לך אלהים אחרים וגו' אמרו כונתו אשר לכבוד עצמו הוא דורש שרצונו דרק לו לבדו יתנו כבוד ולא לשום זולתו א"כ אף שהם מלכי ארץ לא יכבדו אותם כיון ששמעו סוף דבריו שאמר כבד את אביך הרי שנותן רשות לכבד גם זולתו הודו על הראשונות וקבלו דבריו' זהו כונת מאמר הסמוך השוה הקב"ה כבוד אב לכבוד המקום שהרי נתן רשות לכבד האב ולא החשיב זאת לפחיתות כבודו:

גדול המצוה ועושה וכו' כפי שבארנו בפרשה לך דתכונת היצר להסית לעבירה אף שאין בו שום תענוג רק מצד העבירה דמים גנובים ימתקו לכן אם הוא מצווה דיש עבירה כשאינו מקיימו מסיתו היצר לבל לעשותו לכן גדול שכרו:

איסתייעא מילתא ודרש אבימי מזמור לאסף וכו' התיחסות הענין לפי דאבימי נהג כבוד באביו שלא להעירו משנתו א"כ חייב בכבודו גם בעת שישן לזה דרש מזמור לאסף כבאו גוים בנחלתך דבעת החורבן מתואר כביכול ישן ע"ד שנאמר עורה למה תישן ולא חששו הגוים לכבודך ובאו אל נחלתך וטמאו היכל קדשך:

דף ל"ג אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו בשעה שעוסק בתורה לייט עלה אביי הא דאביי לייט יתכן דאמרינן במס' ר"ה אביי דעסק בתורה ובג"ח חיי שתין שנין הרי דאביי השתדל לעסוק בג"ח להאריך חייו לכן רצה לעמוד בשעה שעסק בתורה שיהיה בזה תורה וג"ח ביחד וכש"כ בזה שגורם אריכות ימים כדאיתא למעלה ת"ח שאינו עומד בפני רבו אינו מאריך ימים ומכלל לאו אתה שומע הן:

והביטו אחרי משה ח"א לגנאי וח"א לשבח יש להעיר אחרי דיש לדרוש לשבח מי הכריחו לדרוש לגנאי ויתכן דעי"ז שהם אמרו לגנאי יש שבח למשה שלא חש לדבריהם ומסר נפשו בשבילם:

דף ל"ח הב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש מליצת יושב יתכן שהקב"ה יושב לקדש החודש לעשותו מלא או חסר כדי למלאות שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש דכן מצינו במס' סופרים פ' י"ט בר"ח ישבו חבורות של זקנים וכו' מקודש בעליונים מקודש בתחתונים יעו"ש הרי שמתיחס קידוש החודש גם בעליונים והוא כישיבה ויתכן עוד עפ"י דאיתא במ"ר קשה לפני הקב"ה לגזור מיתה על הצדיקים ואמרו חז"ל קשות בישיבה לכן כאשר רוצה למלאות שנותיהם של צדיקים שימותו שהוא קשה לפניו כביכול הוא יושב:

ד' ל"ט ונוחל את הארץ פרש"י ז"ל חיי עוה"ב וכן פירש הרמב"ם ז"ל דאין לפרש נוחל הארץ ממש דבעת הגלות אין לו ארץ ובעת הגאולה ינחלו כל ישראל הארץ אלא הכונה על ארץ החיים לעוה"ב:

כל שזכיותיו מרובים וכו' דומה כמי ששרף כל התורה ולא שייר ממנה אות אחת וכו' לכאורה לקתה מדה"ד שהרי הוא קיים מצות הרבה של התורה שזכיותיו מרובים ומ"ט נחשב לו כאלו שרף כל התורה ולא שייר ממנה אות אחת ויתכן עפ"י דאיתא בספרי אמת דכל התרי"ג מצות שבתורה המה כלולים זה בזה דבכל מצוה כלולים בה מעין התרי"ג ולכן אומרים בכל מצוה כאילו קימתיה בכל פרטיה ותרי"ג מצות התלוים בה נמצא כאשר נפרעין ממנו על העונות שכלול בכל עון מעין כל התרי"ג מצות נחשב לו כאילו שרף כל התורה היינו כל המצות התלויות בעונו שעשה וכמו כן כשמטיבים למי שיש בו רוב עונות על המצות שעשה ובכל מצוה שעשה היו כלולין בה כל התרי"ג מצות לכן נותנים לו שכר שלם כאילו קיים כל התורה כולה:

וכולל עוד דמי שזכיותיו מרובין והוא צדיק מדקדקין עמו על מה שלא קיים גם מעוט המצות ומי שעונותיו מרובין הוא רשע נותנין לו בעוה"ז שכר על מעוט המצות שעשה:

שכר מצוה בהאי עלמא ליכא בארנו בדו"ש דשכר מצוה הוא בלתי גבולי והאי עלמא היא גבולי לכן לא יתכן שיהיה שכר מצוה בהאי עלמא רק בעוה"ב שהוא שכר נצחי בלתי גבולי:

ודילמא מהרהר בע"א דכתיב למען תפוש ב"י בלבם מה שבכל העבירות אין מצטרפת המחשבה למעשה יתכן לפי דעל כל העבירות נידון בפמליא של ב"ד של מעלה והמה אין מכירים במחשבה שבלב. לכן אין מצטרפת המחשבה למעשה אך בענין ע"א נאמר כי אנכי ה' אלהיך אל קנא מתיחס הענין אל ה' היודע מחשבות לכן נידון על המחשבה:

שני נושאי קיסר מרמז על שני מלאכים המלוין את האדם שהם היצ"ט והיצה"ר:

דף מ' הבא דבר עבירה לידו וניצל הימנה עושין לו נס. טבע חומר האדם שהוא נוטה ונמשך אל העבירה וכאשר בא לידו דבר עבירה והוא התגבר למעלה מהטבע וניצל הימנה מתנהגים עמו גם משמים בהנהגה שהיא למעלה מהטבע היינו הנהגה הניסית:

גבורי כח עושי דברו כגון ר' צדוק וכו' היינו גבורי כח המתגברים על יצרם התועלת מזה לשמוע קול דברו שישמע ה' קול דברו להצילו מהעבירה או שתשמע המטרונא קול דברו לפוטרו ממנה:

אמר לה איזיל איקשיט נפשאי וכו' לכאורה הוציא מפיו דבר שקר ואף דעשה כן להנצל מהעבירה היה כאפשרו לומר איזיל לעשות צרכי היינו ליפול מאיגרא ויתכן דגם מאמר זה הוא אמת. איזיל ואקשיט נפשאי לקשט הנפש להסיר מהנפש לכלוך העבירה:

טוב לשמים ולבריות זהו צדיק וכו' פרש"י ז"ל אבל בשילוח הקן טוב לשמים ואין כאן טוב לבריות יעו"ש ויתכן דמשו"ה אמרינן האומר על קן צפור יגיעו רחמיך משתקין אותו לפי דבקן צפור אין בו טוב לבריות כפרש"י ז"ל ואם היה בזה רחמים מהראוי להיות בו טוב לבריות המה הצפורים:

אין מקיפין בחלול השם מקיפין לשון דמיון כמו אין מקיפין בריאה והכונה דבכל העבירות מקיפין העבירה לפי ערך האדם ולא לפי ערך הבוי"ת כדי להקטין החטא אבל בעבירה של חלול השם שנוגע לכבוד עצמותו יח' אין מקיפין לדמות אותה לפי תכונת האדם רק לפי ערכו ית' להגדיל החטא ולא להקיף להמתין התשלומין רק נפרעין בבת אחת:

כל שישנו במקרא וכו' לא במהרה הוא חוטא שלימות העבודה היא תורה עבודה וג"ח מקרא היא תורה משנה היא הלכה דינים של עבודה דרך ארץ הוא ג"ח בין אדם לחבירו ומי שיש בו כל אלה השלימות אף דאינו בטוח שלא יחטא בשגם הוא בשר עכ"ז לא במהרה הוא חוטא דהשלימות מנגדת על חסרון החטא רק כשיצרו מתגבר עליו חוטא

ומי שאין בו אחת מאלה השלימות אף אם לא חטא איננו מן הישוב של עוה"ז דעוה"ז הוא תכלית השגת השלימות:

כדי לטורדן ולהורישן למדרגה התחתונה של גיהנם של' יש דרך ישר וגו' ואחריתה דרכי מות. דלכן נ' דרכי לשון רבים לפי שהוא יורד למדרגה התחתונה ומוכרח לעבור דרך דרכי מות של שבעה מדורי גיהנם שלפניה:

תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה לכאורה הלא עיקר השלימות הוא התכלית מהענין ואחרי שהתלמוד מביא לידי מעשה א"כ המעשה הוא העיקר שהוא התכלית ומ"ט תלמוד גדול ממנו ויתכן לפי שהלימוד גופו הוא מצוה א"כ כשלומד יש בו ביחד לימוד ומעשה המצוה לכן תלמוד גדול ויתכן עוד עפ"י שאמרו העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה הרי יש יתרון לתלמוד שיכול על ידו לעשות המצוה אף שאינו עושה אותה בפועל וכולל עוד דבמעשה המצוה כשעושה מצוה אחת אין בידו רק זכות של אותה מצוה אבל התלמוד מביא לידי מעשה לכל המצות וכש"כ לפי מאמרם ז"ל דהעוסק בתורה כאילו הקריב כל הקרבנות וכולל עוד הכונה דיש בתלמוד שני ענינים האחד תלמוד של הדינים הבאים לידי מעשה השני תלמוד של דינים הבלתי נוהגין בזה"ז למעשה כמו שאמרו דרוש וקבל שכר זהו גדול תלמוד שמביא לידי מעשה דיותר טוב ללמוד אותו חלק התלמוד שמביא לידי מעשה:

אין תחלת דינו של אדם אלא על ד"ת הקשה התוס' דבפרק במה מדליקין אמרינן כשמכניסין אותו לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה ותירצו דלענין שאלה שואלין אותו על מו"מ אבל נפרעין ממנו תחלה על שלא קבע עתים לתורה יעו"ש ולכאורה כמו זר אחרי דנפרעין תחלה על ד"ת מה להם לשאול תחלה על מו"מ ויתכן עפ"י דאיתא בתד"א ששאל לציד מפ"מ אינו עוסק בתורה והשיב לו לא ניתן לי בינה ללמוד א"ל מי נתן לך בינה לעשות רשתות לצוד הרי יש לך בינה יעו"ש בשינוי לשון לכן כשמכניסין האדם לדין ותחלת דינו יהיה על ד"ת. ויכול האדם להשיב אמתלא לא ניתן בי בינה ללמוד לכן מקדימין לשאול נשאת ונתת באמונה אם היה עוסק במו"מ באמונה היינו שלימות טוב המו"מ והוא משיב שידע לעסוק באמונה שלימות המו"מ ואז שואלין אותו אח"ז על ד"ת דלא יכול להשיב שלא נתן בי בינה שהרי היה לו בינה למו"מ ויתכן עוד דיש שני סוגי אדם. האחד העוסקים בשלימות הנפש השני העוסקים בענינים ארציים של העולם ושואלים לכל אחד מעין תכונתו לעדת הנפשיים שואלין תחלת דינו בד"ת אם עסק בד"ת כראוי ולעדת המדינים הארציים שואלין תחלת דינו נשאת ונתת באמונה וכולל עוד עפ"י מאמרם ז"ל כל מעשיך יהיו לש"ש נמצא כשעוסק אדם במו"מ יכוין

שיהיו עסקיו לש"ש לקיום התורה. זהו ששואלין אותו נשאת ונתת באמונה אם היה המו"מ באמונה לשם שמים לקיום התורה נמצא דגם שאלה נשאת ונתת באמונה היינו נמי דברי תורה:

וכשם שדינו קודם למעשה כך שכרו קודם עפ"י דאמר למעלה דתלמוד מביא לידי מעשה א"כ מוכרח ללמוד קודם כדי שיבוא ממנו למעשה לכן גם בענין השכר מקדימין לו שכר התלמוד קודם למעשה:

דף מ"א רגזן לא עלה בידו אלא רגזנותו. באתדל"ת אתדל"ע ובהיותו רגזן מעורר מדת הרוגז למעלה וכשיורד מדת הרוגז למטה ואין לו מקום על מי לחול חל על ראש הרגזן:

דף מ"ג נילף מיניה וכו' לכאורה לפי האב"א משום דכתיב אותו הרגת הומ"ל דמעילה ואוריה הוו שני כתובים הבאים כאחד אך בלא"ה מוכח דהמקשן דהכא לא ס"ל רק התירוץ דב"ש לא מחייבו רק בד"ש כמ"ש הפ"י יעו"ש:

דף מ"ט והמוסיף עליו ה"ז מחרף ומגדף פרש"י ז"ל והמוסיף עליו שבא לומר הואיל וניתן רשות להוסיף אוסיף גם אני כל מקום שארצה ה"ז מחרף מבזה את המקום ומשנה את דבריו והעיר עליו בח"א במוסיף מאי מחרף ומגדף איכא יעו"ש ויתכן דמלת מחרף יש לו הוראת בזיון ויש לו עוד הוראת ערבוב כמו חרפופתא דרישא מייתי לידי עוירא וכן מגדף יש לו הוראת בזיון ויש לו עוד הוראת הטיה וחסרון במס' כריתות גדפת את הקערה וחסרת והענין בזה דמי שאומר אוסיף במקרה מה שארצה יש בו שתי פחיתות האחת שמבזה את ד"ת שהיא רק כפי שכל האדם שגם הוא יכול להוסיף בה השנית שמערבב בד"ת דברי הבל שלו מה שמוסיף ויתכן דע"י שמוסיף לא די דאין ההוספה כלום אלא שמחסר עוד בזה כונה אמיתית של המקרא לכן המוסיף מחרף מבזה את התורה ומערבב בה חרפופתא ומגדף שמבזה התורה ומחסר ממנה כונה האמיתית:

עשרה קבין חכמה וכו' מליצת קבין היא כלי המקבלת ההשפעה פלג אלהים מלא מים תרגומו קובתא דאלהא שירדו עשרה כלים המקבלין חכמה:

המה מוליכות את האיפה וכו' זו חנופה וגסות הרוח הא דדייקו שהיה באיפה שני דברים יתכן מהא דכ' שתים נשים שהיה ראוי לומר שתי נשים לרמז שהיו שתים נפרדות זו מזו שנשאו דברים נפרדים היינו חנופה וגסות:

דף נ"ג רש"י ד"ה ועל מחבת וכו' שאינם מינם וכו' לכאורה למה ליה למימר שאינם מינם הא בלא"ה אמרינן לעיל דאית לזה קרא דכל מנחה אשר תאפה ואפשר דזהו עצמו כונת רש"י ז"ל דאי הוה מצינן לאוקמי האי קרא במנחות נגד זבחים שאינם מינם הוה

מוקמינן ליה להכי ולא לזבחים ועופות רק דאין ענין לאוקמי במנחות נגד זבחים שהם אינם מינם לפי דכבר אוקמא קרא דכל מנחה לזה ע"כ קאי קרא לזבחים ועופות:

דף נ"ז כשם שקבלתי שכר על הדרישה וכו' יש להעיר דנראה שהיה לומד תורה בשביל שכר ועוד דהול"ל כשם שאקבל שכר דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא רק בעה"ב אך הכונה שלא היה לומד בשביל שכר רק כדי להשיג השגת התורה וכאשר השיג הדרשות של כל אתין שבתורה ההשגה נחשב לו לשכר על עמלו זהו שאמר כשם שקבלתי שכר על הדרישה שהשגתי הדרישה כן אקבל שכר על הפרישה שאשיג שאין לרבות שום מורא במאמר את ה' אלהיך תירא וזהו עצמו יהיה שכרי:

דף ס' לשמואל נמי הא מני רבנן וכו' לכאורה הומ"ל לשמואל נמי ע"כ לא קאמרי רבנן התם אלא דלרחוקה קאתי כדאמר לעיל הצריכותא לרב

דף ס"ו הקם להם בציץ וכו' עפ"י דאיתא בזוה"ק דכל אינון תקיפי מצחא כד הוו מסתכלי בהאי ציץ הוה מתברי לביהו וכו' והוו מכספי בעובדוי יעו"ש הרי דסגולת הציץ להכניע עזי פנים לכן כאשר א"ל לבם של פרושים עליך שרוצים להעיז לערער על הכהונה ושאלו מה אעשה לזה השיבו הקם להם בציץ שבין עיניך וכאשר יסתכלו בציץ יתבר לבם ויסור עזותם:

דף ע' כרוב אדון ואימר אמר אדון אני אמרתי יהיו ישראל חשובין לפני ככרוב והם שמו עצמן כנמר עפרש"י ז"ל ובח"א היכא רמיזא נמר במלת אימר יעו"ש ויתכן דאימר הוא לשון גאוה ועזות כמו מאן אימרך דאימרת ומלת כרוב אמרו חז"ל כרביא אפי זוטרי זהו אמר אדון אני אמרתי שיהיו חשובין לפני ככרוב שיהיו ענוים ונכנעים מפני ככרוב אפי זוטרי והמה אימרי יש להם עזות וגאוה ששמו עצמן כנמר שיש בו מדת העזות הוה עז כנמר ומדויק מה דנקט בזה אמר אדון לפי שצריכין להיות נכנעים כעבדים לאדון:

אליהו כופתו והקב"ה רוצעו לפי דאליהו הוא מלאך ברית השלום והוא כאילו חרשו לעולם בחרישה דחרישה הוא ענין המפריד היפך מן השלום וגם לפי שיהיה לו בנים שאינם מהוגנים שנאמר בד' בגדו לכן הקב"ה רוצעו כמשפט הבוגד בהקב"ה שרוצעין אותו ואליהו כופתו דהכפיתה היא התאחדות לאחד פרידת החרישה:

קול באשה ערוה פרש"י ז"ל שנאמר השמעיני את קולך ואם אשאל בשלומה תשיבני אין לפרש דהאיסור הוא משום שמיעת קול דבריה דא"כ מאי קאמר אפשר ע"י שליח הא השליח ישמע תשובת דבריה באיסור ואין לומר ע"י שליח אשה דהא אין משתמשין באשה ועוד דישמע דברי השליח שהיא אשה אלא כונת רש"י ז"ל דישמע קול דבריה בדברי חבה הוה ערוה לכן פריך שפיר אפשר ע"י שליח דאצל השליח לא הוו כלל דברי

חבה ואין קולה ערוה ועי' בח"א וברי"ף ז"ל והנה בטור א"ע סי' כ"א איתא אין שואלין בשלום אשה כלל אפי' ע"י שליח ואפילו ע"י בעלה אסור לשלוח לה דברי שלמות אבל מותר לשאול לבעלה איך שלומה וכתב הב"ח דאפילו לאחריני יכול לשאול איך שלומה וניהוגה והא דנקטו התוס' והרא"ש ז"ל ורבינו ע"י בעלה לפי דכן מצינו במלאכים ששאלו לאברהם איה שרה אשתך עכ"ל ובח"מ וב"ש השיגו על הב"ח דאפי' רק לשאול בשלומה לא שרי רק ע"י בעלה ולא ע"י אחר דהאחר יאמר לה דפלוני שאל בשלומה ויבוא לידי חבה יעו"ש ונעלם ממני להבין הלא מקרא מלא דבר הכתוב ויאמר אל גיחזי נערו וגו' ואמור לה השלום לך השלום לאישך ותאמר שלום הרי אפילו לשלח לשאול בשלומה לדעת שלומה וניהוגה מותר כדעת הב"ח ואף אם נאמר דענין אלישע הוה כמו שיודע באשה שהיא חולה הלא הטו"ז לא התיר גם בזה רק ע"י בעלה וכאן מוכח דשרי ע"י אחר:

יחוסא דבכל שתיקותא עפ"י שבארנו בד"ש מרבה דברים מביא חטא הכונה דבעת בריאת האדם נותן לו הבוי"ת כח המבטא לכל ימי חייו אך אין מחליט לו במה יהי' דבורו אם בתורה או בדברים בטלים וכאשר מרבה דברים בדברים בטלים נשאר לו כח מועט לדבר ד"ת זהו שמרבה חטא וחסרון בדברי חכמה ותורה לכן אנשי היחס שיש בהם שלמות החכמה המה ממעטים בדברי הבל זהו שתיקותא דבבל שממעטין בדברים בטלים ניכר בזה יחוסם שהמה שלמים בשלימות:

דף פ"א נשויתי' לדמן תרתי מעי עי' במפ' ויתכן דמלת תרתי הוא לשון תואר כמו תוריתא דנהמי ומעי הוא לשון מעין ועי' בערוך ערך מעי והכונה שהייתי שופך דמך כתואר מעין:

דף פ"ב שאין עניות מהאומנות וכו' הכל לפי זכותו וכו' ומה אלו שלא נבראו אלא לשמשני מתפרנסים שלא בצער וכו' אלא שהרעותי את מעשי וכו' העושר אין בא לאדם רק כשיש לו זכות שלמות המעשים והמצות אבל בלעדי זכות אף שאינו חוטא לא בא לו העושר אך פרנסה די מחיתו יכול לבוא לאדם גם בלא זכות מע"ט רק שלא יהי' בו חטא זהו שמבאר דאין עשירות מהאומנות אלא לפי זכותו של מע"ט ואח"ז מבאר תכונת הפרנסה דחיה ועופות אף שאין להם זכות של מע"ט עכ"ז לפי שלא קלקלו מעשיהם בעבירה המה מתפרנסים שלא בצער אבל אנכי הרעותי מעשי בעשיית העבירה לכן קלקלתי פרנסתי:

צבי קיץ עפרש"י ז"ל והתיחסות קיץ לצבי יתכן דתכונת הקיץ ליבש הפירות על הגגות לעין השמש ולזה מסוגל הצבי דאיתא בילקוט שה"ש דומה דודי לצבי הצבי הזה מדלג

ומקפץ מאילן לאילן ומסוכה לסוכה ומגדר לגדר יעו"ש לכן בנקל לצבי מלאכת הקיץ לקחת הפירות מאילן ולהניחו ליבשו ע"ג הסוכה:

וארי סבל דכחו רב גבורת הארי ונקל לפניו משא הסבל ושועל חנוני דהמו"מ צריך פקחות הדעת והשועל הוא פקח שבחיות ויכול להיות חנוני:

אבל תורה וכו' ונותנת אחרית ותקוה לעת זקנותו וכו' עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו עפ"י מאמר חז"ל דזקני ח"ח כ"ז שמזקינים דעתם מתישבת עליהם א"כ בזקנותם יהיו דשנים ורעננים להמציא פרי חכמתם ביתר שאת: